

2025

VII.Uluslararası Şiddeti Anlamak Kongresi

VII.International Understanding Violence Congress

23-24 MAYIS 2025 / 23-24 MAY 2025

BİLDİRİ TAM METİN KİTABI / FULL TEXT BOOK

İstanbul, 2025

**VII. ULUSLARARASI ŞİDDETİ ANLAMAK KONGRESİ
BİLDİRİ TAM METİN KİTABI
23-24 Mayıs 2025, İSTANBUL**

**VII. INTERNATIONAL UNDERSTANDING VIOLENCE
FULL TEXT BOOK
23-24 May 2025, İSTANBUL**

İçindekiler

Kurullar.....	4
Bilimsel Program.....	9
Sözlü Bildiri Listesi.....	21
Poster Bildiri Listesi.....	242

Contents

Committees.....	4
Scientific Program.....	9
Oral Presentations List.....	21
Poster Presentations List.....	242

Kongre Web Sitesi/ Web Site of Congress: www.siddetianlamak.org

İMDAT | Şiddeti Önleme ve Rehabilitasyon Derneği: www.imdat.org

KURULLAR / COMITTEES

KONGRE BAŞKANI / HEAD OF THE CONGRESS

Prof. Dr. Oğuz POLAT

DÜZENLEME KURULU / ORGANIZING COMMITTEE

Prof. Dr. Oğuz POLAT
Prof. Dr. İrfan GÜNEY
Prof. Dr. Nadi BAKIRCI
Prof.Dr. Neslim GÜVENDEĞER DOKSAT
Doç.Dr. Cem UYSAL
Av. Kaan Apak ALTINTOP
Dr. Apak Kerem ALTINTOP
Cem TURHAN
Uzman Adli Psk. Hilal KARAYAZI
Uzman Adli Psk. Mahi ASLAN

KONGRE SEKRETERYASI / CONGRESS SECRETERIAT

Hilal KARAYAZI
Alim CANSIZ
Mahi ASLAN
Zeynep ÖZAN
Melda YAZICIOĞLU
Görkem Yiğit ÖZTÜRK
Elif YÜKSEL
Fatih DEMİR
Simay YILDIZLI

BİLİMSEL KURUL / SCIENTIFIC COMMITTEE

Prof. Dr. Abdullah DİNÇKOL- Doğu Üniversitesi
Prof. Dr. Ali Kemal YILDIZ- Türk Alman Üniversitesi
Prof. Dr. Akile Reşide GÜRSOY, Beykent Üniversitesi
Prof. Dr. Ayşe Rodopman ARMAN, Marmara Üniversitesi
Prof. Dr. Barbara KRAHÉ- University of Potsdam
Prof. Dr. Bihterin DİNÇKOL- Marmara Üniversitesi
Prof. Dr. Bojan MATEJIC- Belgrad University
Prof. Dr. Carmen MENESES FALCÓN - Universidad Comillas
Prof. Dr. Clare MCGLYNN- Durham University
Prof. Dr. David J. BALL, Middlesex University
Prof. Dr. Ersi ABACI KALFOĞLU- İstanbul Yeniüzyıl Üniversitesi
Prof. Dr. Gökhan ORAL- İstanbul Üniversitesi
Prof. Dr. Işıl BAŞ- Boğaziçi Üniversitesi
Prof. Dr. Işıl PAKİŞ- Acıbadem Mehmet Ali Aydınlar Üniversitesi
Prof. Dr. İnci USER- Acıbadem Mehmet Ali Aydınlar Üniversitesi
Prof. Dr. İrfan GÜNEY- Acıbadem Mehmet Ali Aydınlar Üniversitesi

Prof. Dr. Kerem DOKSAT- Beykent Üniversitesi
Prof. Dr. Kültegin ÖGEL- İstanbul Kent Üniversitesi
Prof. Dr. Latif ABBASOğLU- Acıbadem Mehmet Ali Aydınlar Üniversitesi
Prof. Dr. Levent AVTAN- İstanbul Üniversitesi
Prof. Dr. Murat YAYLA- Dicle Üniversitesi
Prof. Dr. Nadi BAKIRCI- Acıbadem Mehmet Ali Aydınlar Üniversitesi
Prof. Dr. Nesrin DİLBAZ- Üsküdar Üniversitesi
Prof. Dr. Nurcan ÖZGÜR BAKLACIOğLU- İstanbul Üniversitesi
Prof. Dr. Nur CENTEL- Koç Üniversitesi
Prof. Dr. Oğuz POLAT- Acıbadem Mehmet Ali Aydınlar Üniversitesi
Prof. Dr. zkan PEKTAŞ- Haliç Üniversitesi
Prof. Dr. Özlem YENERER ÇAKMUT- Özyeğin Üniversitesi
Prof. Dr. Peter SMITH- Londra Goldsmiths University
Prof. Dr. Serhat GÜRPINAR- Süleyman Demirel Üniversitesi
Prof. Dr. Şanda ÇALI- Kıbrıs Doğu Akdeniz Üniversitesi
Prof. Dr. Şaziye Senem BAŞGL- Hasan Kalyoncu Üniversitesi
Prof. Dr. Şeyda AKSEL- Ege Üniversitesi
Prof. Dr. mran TZN- İstanbul Üniversitesi
Prof. Dr. Yasemin ALANAY- Acıbadem Mehmet Ali Aydınlar Üniversitesi
Prof. Dr. Yener ÜNVER- Özyeğin Üniversitesi
Prof. Dr. Ebru ŞALCIOğLU-Beykoz Üniversitesi
Prof. Dr. Vasiliki ARTİNOPOULOU- Panteion University
Prof. Dr. Veli DUYAN, Ankara Üniversitesi
Prof. Dr. Vesna NİKOLOVİÇ, Belgrad University
Prof. Dr. Virginia MORROW- University of Oxford
Doç. Dr. Miranda HORVATH, Middlesex University
Doç. Dr. Bosilijka DJIKANOVIC- Belgrad University
Doç. Dr. Cem UYSAL - Dicle Üniversitesi
Doç. Dr. Esin AKGÜL KALKAN- Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi
Doç. Dr. Fatih ARTVİNLİ- Acıbadem Mehmet Ali Aydınlar Üniversitesi
Doç. Dr. Figen DEMİR- Acıbadem Mehmet Ali Aydınlar Üniversitesi
Doç. Dr. Lale ORTA- İstanbul Okan Üniversitesi
Doç. Dr. Levent ALTINTAŞ- Acıbadem Mehmet Ali Aydınlar Üniversitesi
Doç. Dr. Melike ŞAHİNER, Acıbadem Mehmet Ali Aydınlar Üniversitesi
Prof. Dr. Neslim GVENDEğER DOKSAT- Beykent Üniversitesi
Doç. Dr. Şahide Güliz KOLBURAN- İstanbul Aydın Üniversitesi
Doç. Dr. Şeyda DÜLGERLER- Ege Üniversitesi
Doç. Dr. Cengiz APAYDIN
Dr. Antonio Santiago De BARROS
Doç. Dr. Durmuş ÜMMET-Marmara Üniversitesi
Prof. Dr. Ali Murat KIRIK-Marmara Üniversitesi
Dr. Alexander KANCSEV
Doç. Dr. Ömer YANARTAŞ-Marmara Üniversitesi
Uzman Saliha KOÇ ASLAN- Acıbadem Mehmet Ali Aydınlar Üniversitesi
Prof. Dr. Cemal Onur NOYAN- Üsküdar Üniversitesi
Doç. Dr. Barış ÖNEN ÜNSALVER-Üsküdar Üniversitesi
Doç. Dr. Sinan BAYINDIR- Piri Reis Üniversitesi
Doç. Dr. Nikola PETROVİC
Dr. Dariusz A. DALEK

BİLİMSEL PROGRAM

23 MAYIS 2025 CUMA

SAAT						
08.30-10.00	KAYIT					
10.00-10.30	AÇILIŞ KONUŞMASI Prof. Dr. Oğuz POLAT					
10.30-11.30	KONFERANS 1 ÇOCUĞA YÖNELİK CİNSEL İSTİSMARIN RİSK FAKTÖRLERİ Prof. Dr. Barbara KRAHE					
11.30-11.45	KAHVE ARASI					
11.45-13.00	KONFERANS 2 ÇOCUK İSTİSMARINDA UZUN DÖNEM ETKİLER Prof. Dr. Ebru ŞALCIOĞLU					
13.00-14.00	ÖĞLE ARASI					
14.00-15.30	ÇOCUĞA YÖNELİK CİNSEL İSTİSMARIN SONUÇLARI Prof. Dr. Nevena VUCKOVIC SAHOVIC	YUNANİSTAN'DA ÇOCUK İSTİSMARI Dr. George NIKOLAIDIS	ÇOCUK İSTİSMARINA ADLİ TIP YAKLAŞIMI Prof. Dr. Chara SPILIOPOULOU	ÇOCUK İSTİSMARIN DA ETKİN MÜDAHALE Prof. Ernesto CAFFO	HIRVATİSTAN'DA ÇOCUK İSTİSMARI VE İHMALİ ALANINDA ÖNLEME VE MÜDAHALE Hana Hrpka- NGO Brave Phone	İTALYA'DA ÇOCUK İSTİSMARI VE İHMALİ ALANINDA ÖNLEME VE MÜDAHALE Riccardo BETTIGA
15.30-16.00	KAHVE ARASI					
16.00-18.00	SÖZLÜ BİLDİRİ SUNUMLARI					
19.00	KOKTEYL					

24 MAYIS 2025 CUMARTESİ					
SAAT					
10.00-11.15	KONFERANS 3 ÇOCUK İSTİSMARINDA SOSYOLOJİK BOYUT Prof. Dr. Abdullah DİNÇKOL Konuşma Salonu: A 201				
11.15-11.30	KAHVE ARASI				
11.30-12.30 MULTİDİSİPLİNER YAKLAŞIM	ÇOCUK İSTİSMARINDA PSİKIYATRİK YAKLAŞIM Prof. Dr. Neslim GÜVENDEĞER DOKSAT Konuşma Salonu: A101	İSTİSMARA TOPLUMSAL DİNAMİKLER AÇISINDAN YAKLAŞIM Prof. Dr. Müjde PEKER BOTH Konuşma Salonu: A102	ÇOCUK İSTİSMARINDA KORUYUCU ÖNLEMLER NELER OLMALIDIR? Prof. Dr. Abdullah KARATAY Konuşma Salonu: A103	ÇOCUK İSTİSMARINDA HUKUKSAL BOYUT Prof. Dr. Ali Kemal YILDIZ Konuşma Salonu: A104	ÇOCUK İSTİSMARINDA HEKİM YAKLAŞIMI Prof. Dr. Serpil UĞUR BAYSAL Konuşma Salonu: A105
12.30-13.30	ÖĞLE ARASI				
13.30-14.30 STK	NİRENGİ DERNEĞİ Sosyal Hizmet Uzmanı Zeynep SANDUVAÇ Konuşma Salonu: A101	UNICEF Avukat Göktan KOÇYILDIRIM Konuşma Salonu: A102	ÇOCUKLARA YENİDEN ÖZGÜRLÜK VAKFI Dr. Öğretim Görevlisi Selmin Cansu DEMİR Konuşma Salonu: A103	ÇOCUK İZLEM MERKEZİ Dr. Öğretim Görevlisi Suzan BİREL Konuşma Salonu: A104	
14.30-15.30	KOZA 1 ADLİ PSİKOLOJİ Doç. Dr. Güliz KOLBURAN Konuşma Salonu: A101	KOZA 2 HUKUK Uzman Avukat Özlem YİĞİTOĞLU Konuşma Salonu: A102	KOZA 3 ADLİ TIP Doç. Dr. Cem UYSAL Konuşma Salonu: A103	KOZA 4 ADLİ BİLİMLER Prof. Dr. Sinem BİRELLER Konuşma Salonu: A104	KOZA 5 YURT DIŞINDA MASTER Dr. Öğretim Üyesi Apak Kerem ALTINTOP Konuşma Salonu: A105
15.30-17.00	SÖZLÜ BİLDİRİ SUNUMLARI				

SÖZLÜ BİLDİRİ OTURUM PROGRAMI -YÜZ YÜZE-

1. OTURUM (YÜZYÜZE)

23 MAYIS 2025 CUMA, SAAT: 16:00-18:00

OTURUM BAŞKANI: Prof. Dr. Ersi KALFOĞLU

16:00 – 16:12	Neslim GÜVENDEĞER DOKSAT, Mehmet Kerem DOKSAT	Çocukluk Döneminde Yaşanmış Ensest İlişki Ve Borderline Kişilik Bozukluğu Gelişimi: Bir Vaka Sunumu
16:12 – 16:24	Berna EREN, Fatih DEMİR	Gelir Düzeyine Göre Çocuk Hakları Ve Yapısal İstismar Göstergeleri: Dünya Bankası Sınıflandırması Temelinde Küresel Bir Değerlendirme
16:24 – 16:36	Berna EREN, Özge KOVAN	Çocuğa Yönelik İstismar Biçimi Olarak Aile İçi Disiplin Uygulamaları: Gelir Düzeyine Göre Küresel Bir İnceleme
16:36 – 16:48	Berna EREN, İrem CİNNET	Çocuk Evlilikleri Ve Karşılıksız Ev İçi Emek Yüğü Bağlamında Kız Çocuklarına Yönelik Sistematik İstismar: Nicel Bir Değerlendirme
16:48 – 17:00	Hilal KARAYAZI	Aile İçi Disiplin Mi, İstismar Mı?: Fiziksel Cezalandırma Üzerine Adli Bir Olgu İncelemesi
17.00-17.12	İrem CİNNET, Zehra Serpil USTALAR ÖZGEN	“Çocuk Gelin”lik Ve Çocuk İstismari: Hukuki, Sosyolojik Ve Psikolojik Açılardan Medya Üzerine Bir Değerlendirme
17.12-17.24	Emirhan AYDOĞMUŞ	Afet Ortamlarında Çocuklara Yönelik Cinsel İstismar: Nedenler, Sonuçlar Ve Koruma Yaklaşımları Bildiri Özeti
17:24 – 17:36	Meryem Remziye ŞİMŞEK	Tck 103/3-B Hükmünün Uygulamadaki Sorunları Ve Yorumu Dayalı Çözüm Önerisi

2. OTURUM (YÜZYÜZE)

23 MAYIS 2025 CUMA, SAAT: 16:00-18:00

OTURUM BAŞKANI: DR. ÖĞRETİM ÜYESİ Kerem ALTINTOP

16:00 – 16:12	Asli YEŞİL, Sude MERT	Erken Dönem Duygusal İhmal Yaşantıları İle Kişilerarası Problem Çözme Becerileri Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi
16:12 – 16:24	Ece AKTAŞ, Aslı YEŞİL	Çocuklukta Duygusal İstismar Yaşantısı İle Partner İstismari, İlişki İstikrarı Ve Duygu Düzenleme Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi*
16:24 – 16:36	Merve Karaburun, Aleyna Aydoğdu	Çocuk İstismarı Ve İhmalini Önleme Çalışmaları: Türkiye Ve Uluslararası Uygulamaların İncelenmesi
16:36 – 16:48	Merve BAKIRTAŞ, Dilan ORAK	Sharenting Ve Çocuk İşçiliği: Dijital Platformlarda Fenomen Çocukların İstismarı Üzerinden Bir İnceleme
16:48 – 17:00	Dilan ORAK, Merve BAKIRTAŞ	Sharenting Olgusu Ve Çocuğun Mahremiyeti: Ulusal Ve Uluslararası Yargı Kararları Işığında Velayet Hakkının Sınırları
17.00-17.12	Elif ARAYAN	Cinsel İstismar Vakalarında Mağdur Çocuğun İfadesinin Alınması Esnasında Dikkat Edilecek Hususlar

17:12 – 17:24	Kübra DURSUN	Çocuk İstismari Korunmasında Kurum Hizmetinin Önemi
3. OTURUM (YÜZYÜZE) 23 MAYIS 2025 CUMA, SAAT: 16:00-18:00 OTURUM BAŞKANI: Doç. Dr. Esin Akgül KALKAN		
16:00 – 16:12	Esin Akgül KALKAN	Arkeolojik İskelet Kalıntılarındaki Çocuk İstismari Bulgularının Adli Antropolojik Açıdan Değerlendirilmesi
16:12 – 16:24	Tansen Taygur ALTINTAŞ, Yavuz GÖKBAYRAK	Çocuğun Gözünden Aile İçi Şiddet
16:24 – 16:36	Zeynep ÖZAN	Kadin Sığınma Evleri: Türkiye Ve Almanya Örnekleri
16:36 – 16:48	Mahi ASLAN	Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği Ve Kültürel Değerlerin Çocuk Yaşta Evliliklere Etkisi: Şanlıurfa Örneği
16:48 – 17:00	Ayşe Öykü TUNCAY, Aylin YALÇIN SARIBEY	Tekstil Sektöründeki Çocuk İşçiliği Sorununun Medyadaki Yansımaları
17.00-17.12	Ayşe ÖZAL, Aylin YALÇIN SARIBEY	Üniversite Ve Lise Öğrencilerinin Geçmişe Yönelik Siber Zorbalık Deneyimleri Ve İnternet Bağımlılığı İle İlişkisinin İncelenmesi
17:12 – 17:24	Melissa ALTIN, Onur ORUÇHAN, Pelin KUTLUAY	Üniversite Öğrencilerinin Flört Şiddeti Tutumları İle Riskli Cinsel Davranışları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi
17:24 – 17:36	Sümeyye ADSAN, Aylin YALÇIN SARIBEY	Çocuklarda Dijital Bağımlılığın Dijital İstismara Etkisinin İncelenmesi

4. OTURUM (YÜZYÜZE) 23 MAYIS 2025 CUMA, SAAT: 16:00-18:00 OTURUM BAŞKANI: Doç. Dr. Cem UYSAL		
16:00 – 16:12	Fatma Ece ATEŞ, Şükrü ÖTKÜN	Bir Bölgesel İnceleme: Şanlıurfa’da Cinsel İstismarin Çocuk Gelişimine Etkileri
16:12 – 16:24	Şükrü ÖTKÜN, Fatma Ece ATEŞ	Dijital Kumar Bağımlılığı
16:24 – 16:36	Emir KOÇHAN	Evde Başlayan Mücadele: Çocuklukta Şiddet, İhmal Ve Cinsel Kimlik Gelişimi
16:36 – 16:48	Simay YILDIZLI	Erken Yaşta Çocuk İhmalinin Epigenetik Etkileri
16:48 – 17:00	Görkem Yiğit ÖZTÜRK	Bir Cinsel Baskı Aracı Olarak Düzeltici Tecavüz: Bir Literatür Taraması Ve Dünyadan Ve Türkiye’den Vaka Analizi
17.00-17.12	Elif ŞAHİN KARAÇAM	Adli Botanik Uygulamalarında Fitolit Ve Polen Kanıtları: Potansiyel, Sınırlılıklar Ve Türkiye’de Durum
17:12 – 17:24	Simge KALKAN	Çocuğun Cinsel İstismarında Çocuğun Beyanının Delil Niteliği: Yargıtay 9. Ceza Dairesi Kararları Işığında Bir Değerlendirme (2023-2025)
5. OTURUM (YÜZYÜZE) 23 MAYIS 2025 CUMA, SAAT: 16:00-18:00 OTURUM BAŞKANI: Dr. Ufuk SARIGÜL		
16:00 – 16:12	UFUK SARIGÜL	Çocuk İstismarının Önlenmesinde Müdahale Programlarının Önemi Ve İatrojenik Zarar Risklerinin Değerlendirilmesi: Sosyal Psikolojik Bir Bakış Açısı
16:12 – 16:24	Haydeh FARAJI, Huri UÇAK	Çocukluk Döneminde Babanın Anneye Yönelik Şiddetine Tanık Olma Ve Flört Şiddeti Mitleri Arasında İlişkinin İncelenmesi
16:24 – 16:36	Esra GÜRGEZOĞLU YAPAR	Şiddet Mağduru Kadınlarda Toplumsal Baskı Ve Annelik Rolünün Özdeğer Üzerindeki Etkisi: Bir Olgu Sunumu
16:36 – 16:48	MAKBULE KURT	Hakları Çocukken Öğrenilir Eğitim Modülü’nün İzmir Büyükşehir Belediyesi İzelman Yuvası İzmir Çocuk Etkinlik Merkezlerinde Uygulanması-Çocuklar Üzerindeki Etkileri
16:48 – 17:00	OYA GÜLER	Okul Öncesi Dönemde Mahremiyet Eğitiminin Uygulanması, Yöntemi Ve Çocuklar Üzerine Etkileri: İzelman Çocuk Etkinlik Merkezi Örneği
17.00-17.12	EGEMEN DURSUN	Uzmanların Çocuk Cinsel İstismarını Bildirmeye Yönelik Tutumları

17:12 – 17:24	YEŞİM BUCAK	Çocukları Cinsel İstismardan Koruma Politikaları Bağlamında Megan Yasası: Toplum Temelli Bir Önleme Modeli
17:24 – 17:36	SEVGİ TANBOĞA	Duygusal Güvenin Çocuk Gelişimindeki Yerinin Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları İle İlişkisi
17.36-17.48	Eren Tuzci, Burak Can, Esin Akgül Kalkan,Semih Petekkaya	Türkiye’de Çocuk İstismari Konusunda Yapılan Tezlerin İncelenmesi
17.48-18.00	Semih Petekkaya, Ömer Şeyda Köse 1 Ahmet Hüsrev Köse 2, Esin Akgül Kalkan	Yargıtay Kararlarına Göre Türkiye’de Çocuk İstismari
18.00-18.12	Merve Şahin	Deepfake Teknolojisinin Çocuk İstismarındaki Hukuki Boyutu

1. OTURUM (YÜZYÜZE) 24 MAYIS 2025 CUMARTESİ, SAAT: 15:30-17:00 OTURUM BAŞKANI PROF. DR. İRFAN GÜNEY		
15:30 – 15:42	Apak Kerem Altıntop	Uluslararası Koruma Altındaki Refakatsız Çocukların Yetişkinliğe Geçişinde Barınma İmkanları Ve Özerlik Kazanımı: Türkiye Ve İtalya Karşılaştırması
15:42 – 15:54	Nilcan Doğutaş	Kongo’da Sömürgecilik Ve Yapısal Şiddet: Leopold’un Şahsi Cehennemi
15:54 – 16:06	Gülsevil Aksoy	Zorla Silahlandırılan Çocukluk: Çocuk Askerlerin Küresel Örnekleri, İstismar Ve Soykırım Bağlamı
16:06 – 16:18	İlayda Hanim Kiliç	Türkiye’de Yaşayan Mülteci Çocukların İstismara Açık Olduğu Durumlar
16:18 – 16:30	Çiğdem Kulak, Büşra Tulumbacı	Sinir Tanimayan Şiddet: Afgan Kadınlar Olgu Sunumu
16:30 – 16:42	Selin Başer Özgen	Uluslararası Ceza Mahkemelerinde Çocuklara Yönelik Cinsel İstismar: Yargılama Pratikleri Ve Örnek Vakalar
16:42 – 16:54	Büşra Tulumbacı	Flört Uygulaması Kullanan Kadınların Siber Taciz Deneyimleri
16.54-17.06	Buse ŞAHİN	Tedbirlere Rağmen Önlenemeyen Kadın Cinayetleri: M.Ç. Dosyası
2. OTURUM (YÜZYÜZE) 24 MAYIS 2025 CUMARTESİ, SAAT: 15:30-17:00 OTURUM BAŞKANI: Öğretim Görevlisi Gözde MASATCIOĞLU		
15:30 – 15:42	Yunus Emre ÖKSÜZ, Gözde MASATCIOĞLU	Erkek Çocuklarına Eğitim Veren Farklı Alanlardaki Eğitimcilerin Çocuk Cinsel İstismarını Bildirmeye Yönelik Tutumlarının İncelenmesi
15:42 – 15:54	Yunus Emre ÖKSÜZ, Nisa Tuana KANAL	Eğitim Fakültesi Öğrencilerinin Çocuk Cinsel İstismarına Yönelik Farkındalık Düzeyleri Ve Bildirim Sorumluluğu Algısının İncelenmesi
15:54 – 16:06	Yunus Emre ÖKSÜZ, Gözde MASATCIOĞLU, Yeliz GÜL	15-18 Yaş Arasındaki Kız Çocuklarının Çevrimiçi Çocuk İstismarı Riskinin Aile Aidiyeti İle Arasındaki İlişkinin Whatsapp Grupları Üzerinde İncelenmesi
16:06 – 16:18	Hatice SADDİKİ, Deniz İREM BAYDAR	Çocuklukta Duygusal İstismarın Ergenlik Dönemindeki Benlik Saygısı Üzerindeki Etkisi
16:18 – 16:30	Damla MEMİŞOĞLU	Çocuk Cinsel Cinayeti: Disiplinler Arası Bir İnceleme
16:30 – 16:42	Hilal ŞAHİN	18- 35 Yaş Arasındaki Kadınların Partnerleri Tarafından Psikolojik Şiddete Maruz Kalma Düzeyinin İncelenmesi Ve Depresyon, Anksiyete, Stres Üzerindeki Etkisinin Değerlendirilmesi

16:42 – 16:54	Ezgi ÇINAR	Görünmez Mağduriyette Engellilik
16.54-17.06	Ayşe Eslem GÖRKAN	Lise Öğrencilerinde Dijital Oyun Bağımlılığı İle Siber Zorbalık Ve Mağduriyet Arasındaki İlişkinin İncelenmesi
17.06-17.18	Simge Erdoğan, Sevil Gülsoy	Çocuk Cinsel İstismarının Kültürlerarası Karşılaştırmalı Analizi
17.18-17.30	Simge Erdoğan, Sevil Gülsoy	Engelli Çocukların Fiziksel İstismara Uğrama Nedenleri
3. OTURUM (YÜZYÜZE) 24 MAYIS 2025 CUMARTESİ, SAAT: 15:30-17:00 OTURUM BAŞKANI: Doç. Dr. Ayfer EKİM		
15:30 – 15:42	Berrak Deniz Polat	Çocuk Hakları Bağlamında Katılım Hakkı: Öğretmen Adaylarının Farkındalık Düzeyleri
15:42 – 15:54	Hasan ALBEY	Adli Belge İncelemesinde İmza Sahteciliklerinin İhlal Boyutuyla İncelenmesi Kişinin İmza Örneğinden Faydanılarak Kaşe İmza Oluşturulması Olgu Sunum
15:54 – 16:06	Ömer ALTAN	Adli Rapor Düzenlenirken Yapılan Hataların Kovuşturmalara Etkisi Olgu Sunumu
16:06 – 16:18	Lemannur ÇETİNKAYA	Reşit Olmayanla Cinsel İlişki Suçunda Yaş Sorunları: Uygulamadaki Çelişkiler Ve Görsel Medya Üzerinden Bir Analiz
16:18 – 16:30	Remzi Çağrı Uzun	Çocuklarda Aydınlatılmış Onam Sorunu
16:30 – 16:42	Selin DENİZ	Çocuklarda Cezai Sorumluluğun Belirlenmesi: Nart/Türkiye Kararı Bağlamında Uluslararası Standartlar Ve Türkiye'nin Durumu
16:42 – 16:54	Esmâ Yayla, Bengü Çetinkaya, Burçak Balıca Elif Ceyda Keleş	Üniversite Öğrencilerinin Sokak Hayvanlarına Yönelik Şiddete Bakış Açısı
16.54-17.06	Ece Şahkulubey	Olgu Sunumu: Çocuğun Aile İçi Cinsel İstismarı Ve Adli Süreçteki Yansımaları – M.İ. Olgusu
4. OTURUM (YÜZYÜZE) 24 MAYIS 2025 CUMARTESİ, SAAT: 15:30-17:00 OTURUM BAŞKANI: Dr. Öğretim Gör. Aslı AKİŞ		
15:30 – 15:42	Güliz KOLBURAN, Beyza Naz DENİZ	Çocuklukta İstismar Yaşantılarının Yetişkin Dönemdeki Yansımalarının Bir Film Analizi İle İncelenmesi: Antwone Fisher
15:42 – 15:54	Gizem BEYAZIT, Ayşenur AKTAŞ	Çocukluk Çağı Travması İle Somatizasyon Arasındaki İlişkide Aleksitimi Ve Duygu Düzenleme Güçlüğü'nün İncelenmesi

15:54 – 16:06	Ozan DEMİRCİ, Tuğçe BOZDAĞAN	Drama Temelli Müdahale Programının Disleksi Tanısı Olan Bir Çocuğun Mahremiyet Bilinci Ve Zorbalıkla Baş Etme Becerilerine Etkisi: Olgu Sunumu
16:06 – 16:18	Barkın KÖSE, Ozan DEMİRCİ, Aslı KAYA	Ergoterapi Müdahalesinin Gelişimsel Koordinasyon Bozukluğu Olan Çocukların Zorbalıkla Baş Etme Ve İstismar Bilgi Düzeyleri Üzerine Etkisinin İncelenmesi
16:18 – 16:30	Binnur AYTAN	Çocukluk Çağı Cinsel İstismarı Ve Gecikmiş Travma: Psikoterapi Süreçlerinden Klinik Bulgular
16:30 – 16:42	Altay Ferit Kazdal	Aile İçi Şiddet Ve Şiddet Aktarımı
5. OTURUM (YÜZYÜZE) 24 MAYIS 2025 CUMARTESİ, SAAT: 15:30-17:00 OTURUM BAŞKANI: Prof. Dr. Elif Sinem BİRELLER		
15:30 – 15:42	A. Halil İlhan Aydoğdu	Ev Ortamında Fiziksel Şiddet Mağduru Çocuklarda Medikolegal Değerlendirme: İki Merkezli Çalışma
15:42 – 15:54	Tuğba Ataseven	Tokat Ve Giresun İli Örneğinde Kadına Yönelik Partner Şiddeti Olgularının Medikolegal Analizi
15:54 – 16:06	Alim Cansız	Çocukların Duyulmayan Çığlığı: Aile İçi Cinsel Sömürü Örneği
16:06 – 16:18	Ülçay Ecenur Avcı	Çocuk Pornografisinin Küresel Seyri: Uluslararası Raporların Tematik Ve Zamansal Değerlendirmesi
16:18 – 16:30	Tufan Genç	Siber Ortamda Çocuk İstismarı Ve Güvenliği
16:30 – 16:42	Tayfun Çelik	Çocuk İstismarında İlk Temas: Kolluğun Rolü, Kurumsal Eşgüdüm Sorunları Ve Duygusal Aşınma
16:42 – 16:54	Sudenaz Akkoç, Simay Yılmaz	Gençlerin Şiddet Algısı Ve Medya: Kadına Yönelik Şiddet Haberlerinin Üniversitelilere Etkisi
16.54-17.06	Yahya Geçici	Ceza Yargılamasında Dijital Delillerin Manipülasyonu Ve Hukuki Koruma Yolları; Yargıtay Kararı İncelemesi
17.06-17.18	Bilge Aksoy	Çocuğa Yönelik Şiddet Eylemleri Nedeniyle Annenin Velayet Hakkının Kısıtlanmasının Hukuki Dayanakları ve Uygulama Esasları
6. OTURUM (YÜZYÜZE) 24 MAYIS 2025 CUMARTESİ, SAAT: 15:30-17:00 OTURUM BAŞKANI: Doç. Dr. Nevin USLU		
15:30 – 15:42	Meryem Özkara, Berfin Eskici, Rumeysa Güneş, Tuğçe Atak Meriç	Özel Gereksinimli Çocuğu Olan Ailelere Verilen Mahremiyet Eğitim Programının Etkinliğinin Değerlendirilmesi*
15:42 – 15:54	Leman Kutlu, Duygu Demir, Hülya Ceyhan, Atilla Tekin	Üniversite Öğrencilerinin Çocukluk Çağı Travmalarının Yalnızlık, Benlik Saygısı Ve İletişim Düzeylerine Etkisinin Değerlendirilmesi Üniversite Öğrencilerinin Çocukluk Çağı Travmalarının Yalnızlık, Benlik Saygısı Ve İletişim Düzeylerine Etkisinin Değerlendirilmesi

15:54 – 16:06	Nilüfer Şengül, Gülfem Haraççı Özlem Yiğitoğlu	Türk Ceza Kanunu’nun 280. Maddesi Kapsamında Çocuk İstismarını Bildirmeme Suçuna İlişkin Sağlık Çalışanlarının Bilgi Ve Algılarına Yönelik Kesitsel Bir Çalışma
16:06 – 16:18	Gizem Malak	Çocuklara Yönelik Cinsel Suçlarda Mağdur Beyanının Değeri
16:18 – 16:30	Özlem Yiğitoğlu	Çocuğun Cinsel İstismari Suçu Kapsamında Sosyal İnceleme Raporunun Önemi
16:30 – 16:42	Ceren Özbaşaran Tan, Özge Genç Sütü	Çocuk Cinsel İstismarında Multidisipliner Yaklaşım: Bir Kız Çocuğu Hikayesi
16:42 – 16:54	İlksen Uçar	Kadınların Çalışma Yaşamına Katılımı İle Aile İçi Şiddete Karşı Farkındalıkları Arasındaki İlişki
16.54-17.06	Beyza Başar	Pediatric Hemşirelerinin Çocuk Cinsel İstismarının Tanılama, Adli Ve Sosyal Sürecindeki Rolü
7. OTURUM (YÜZYÜZE) 24 MAYIS 2025 CUMARTESİ, SAAT: 15:30-17:00 OTURUM BAŞKANI: DR. ÖĞRETİM ÜYESİ SELMİN CANSU DEMİR		
15:30 – 15:42	Selmin Cansu Demir	Özel Gereksinimli Çocuğu Olan Ailelere Verilen Mahremiyet Eğitim Programının Etkinliğinin Değerlendirilmesi*
15:42 – 15:54	Busenaz Kaya	Çocukluk Dönemi Travmalarının Flört Şiddetinin Oluşumundaki Rolü: Aile İçi Şiddet Deneyiminin Uzun Vadeli Etkileri
15:54 – 16:06	Halit Tuna Dağdanaşar, Eren Türkmen	Türkiye’de Kadın Cinayetlerinin Medyaya Yansıtılma Biçiminin 18-24 Yaş Aralığındaki Kadınlar Üzerindeki Etkisi
16:06 – 16:18	Sude Nur Topkara, Miray İnce	Çocukken Fiziksel Şiddete Maruz Kalmış 20-30 Yaş Arası Kadınlarda Görülen Psikolojik Etkiler
16:18 – 16:30	Sinem Terzi	Dijital ayak izi ve Mahremiyet İhlali: Ebeveynler Üzerine İnceleme
16:30 – 16:42	Deniz Eskiköy	Çocuğun Görünmezlik Hakkı
16:42 – 16:54	Dilruba Berber	Üniversite Öğrencilerinde Cinsiyet Temelli İstismar Farkındalığı
16.54-17.06	Simay Yılmaz	Pediatric Hemşirelerinin Çocuk Cinsel İstismarının Tanılama, Adli Ve Sosyal Sürecindeki Rolü
17.06-17.18	Bilgesu Gökal	Eğitim Fakültesi Öğrencilerinin Çocuk İstismari Hakkındaki Farkındalıkları Ve Bilgileri

-ONLİNE- 23 MAYIS 2025 CUMA SAAT: 16:00-18.00 OTURUM BAŞKANI: Uzman Av. Kaan Apak ALTINTOP		
16:00 – 16:12	Damla Sakar, Esra Gürgezoğlu	Suçta Sürüklenen Çocukların İstihdamına Yönelik İşveren Tutumları
16:12 – 16:24	Nil POLAT	Beden Konuşur Çocukluk Travmasına CI Yaklaşımı
16:24 – 16:36	Leyla TAVAŞ	Mevsimlik Tarım İşçiliği, Çocuk İstismarı Ve Bilişsel Gelişim: Eğitimde Süreksizliğin Etkileri
16:36 – 16:48	Göksu Ekici	Türkiye’de Voleybol A Takım Sporcularına Yönelik Duygusal Şiddet
16:48 – 17:00	Özlem Mutlu Işık	Öğretmenlerin Duygusal Zekâ Düzeyleri İle Çocuk İhmal Ve İstismarını Fark Etme Hassasiyetleri Arasındaki İlişki
17.00-17.12	Nevra Duman Dolu	Kahramanmaraş Depremini Yaşayan Depremzedelerdeki Ruhsal Travmanın Sosyodemografik Verilerle İlişkisi

POSTER SIRA NO	ADI SOYADI	BİLDİRİ BAŞLIĞI
Poster No:1	Ceylan FİDAN, Cem UYSAL	Çocuk İstismarı Davalarında Mağdurdan İstenen Kemik Yaşı Tespiti Raporu: Bir Olgu Sunumu
Poster No:2	Simay Yıldızlı	Çocukluk Çağı İhmali İle NR3C1 Genindeki Epigenetik Düzenlemeler Arasındaki İlişki
Poster No:3	Sevgi Tanboğa	Çocukların Güvenli Doğa Hayali: 5-6 Yaş Çocuklarının Çizimleriyle Ekolojik Güven Algısı
Poster No:4	Fatih Demir, Nilüfer ŞENGÜL, Nursima ORTAKÇI, Merve Umay AKSU, Gülfem HARAÇCI, Buse YILDIRIM, Eylül Cemre KAYA	TÜRKİYE’DE SAĞLIKTA ŞİDDETE YÖNELİK MEDYA ANALIZI
Poster No:5	Makbule Kurt Mutuoğlu	Eğitimde Çocuğun Dijital Haklarının İhlali; Fenomen Öğretmenler
Poster No:6	Özge Genç Sütlü, Ceren Özbaşaran Tan	Bir Ulusu Harekete Geçirmek: Aynı Amaç İçin İki Model - Kayıp Çocukları Korumak
Poster No:7	Eren Tuzci, Burak Can, Esin Akgül Kalkan, Semih Petekkaya	Olgu Sunumu: Genital Siğil Bulunan Çocuk Olgunun Multidisipliner Olarak Değerlendirilmesi
Poster No:8	Aylin Yalçın Sarıbey ,Asude Nur Algül	Beklenmedik Bir Fail: Anne
Poster No:9	Esra Gürgezoğlu Yapar	Adli Olgularda Ruhsal Travmanın Tespitinin Önemi: Literatüre Dayalı Bir Değerlendirme
Poster No:10	Ezgi Su Karakaya	Otobiyografik Belleğin Çocukluk Çağı Travmaları İle İlişkisi: Literatür Derlemesi
Poster No:11	Ezgi Su Karakaya	Bağlanma Stillerinin Çocukluk Çağı Duygusal İhmali İle İlişkisi: Literatür Derlemesi
Poster No:12	Ezgi Su Karakaya	Yeme Bozukluklarının Çocukluk Çağı Cinsel İstismarı İle İlişkisi: Literatür Derlemesi
Poster No:13	Atakan Gürhan	Suçta Sürüklenen Çocuklar Ve Bağımlılık
Poster No:14	Sude Vicnelioğlu	Kadına Yönelik Şiddetin Görünmeyen Yüzü: Türkiye’de 2022–2024 Arasında İstatistiksel Bir İnceleme
Poster No:15	Feyzanur Züleyha Mehmetoğlu, Beyzanur Yalçın	Türkiye’de Evlilik İçi Cinsel Şiddet Üzerine Bir İnceleme
Poster No:16	Fatma Ece Ateş, Şükrü Ötkün	Şanlıurfa’da Cinsel İstismara Maruz Kalan Bir Çocukta Geç Başvuru Sonrası Psikolojik Belirtiler
Poster No:17	Leyla Tavaş	Cinsel İstismar Ve Ergenlik Dönemindeki Etkileri: Bir Vaka İncelemesi
Poster No:18	Şükrü Ötkün, Fatma Ece Ateş	Pedofili Ve Ensest Bağlamında Çocuk İstismarı: Klinik Gözlem Ve Psikososyal Müdahale Süreci
Poster No:19	Mayanur Ünlü	Mitokondriyal Dna Analizinin Abd Ceza Hukukundaki İlk Kullanımı – Paul William Ware Davası
Poster No:20	Aylin Yalçın Sarıbey ,Ayşenur Büyükkaymaz	Çocuk Kurbanların Kimliklendirilmesinde Adli Genetik Soybilim Uygulamaları
Poster No:21	Şükrü Ötkün ,Ahmet Safi	Metamfetamin Bağımlılığının Aile Dinamiklerine Etkisi: Bir Vaka Analizi

Poster No:22	Rabia Beytuzun, Taha Tuzcu, Hatice Ada Özdemir	Normalleştirilmiş Sessizlik: Flört Şiddetinin Kültürel Kodları
Poster No:23	Damla Akarsu Aydın, Gözde Masatcıoğlu	Bağımlılık Ve Toplum 5.0: Dijital Çağda Çocuklar İçin Riskler Ve Çözümler
Poster No:24	<i>Malik Emir Koçhan</i>	Kayıp Masumiyet: Çocuk İstismarının Kalıcı Yıkımları
Poster No:25	Elif Çınar	Aile İçi Şiddetin Bireyin İş Hayatındaki Davranış Ve Performansına Etkisi
Poster No:26	Beril Omak	Sanat Terapisinin Şiddet Görmüş Çocuklar Üzerindeki Etkisi
Poster No:27	Buse Akça	Çocuk İstismarının Dönüşen Biçimi: Dijital Çocuk İstismarı Ve Hukuksal Yansımaları
Poster No:28	Eyüp Erdem	Çocuk İstismarında Uzman Adli Hemşire
Poster No:29	Ertuğrul Taha Uçar	Kumar, Alkol Ve Uyuşturucu Bağımlılığının Hukuksal Boyutu
Poster No:30	Beril Hatinoğlu	Mizah Ve Manipülasyonun Akran Zorbalığındaki Maskelenmiş Roller
Poster No:31	Ömer Şeyda Köse, Semih Petekkaya, Esin Akgül Kalkan	Yüksek Ateş Çocuk İstismarı Veya İhmalinin Bulgusu Olabilir Mi: Bir Olgu Sunumu
Poster No:32	Ali Rıza Duru	Rüyalarda İhmal Ve İstismar Temaları
Poster No:33	Mediha Hazal Koç	Kıbrıs Sorununun Tarihsel Gelişimi, Enosis Hareketi Ve Kıbrıslı Türklere Yönelik Saldırıları Bağlamında Çocuk Hakları İhlalleri
Poster No:34	Berfin İlke Erdoğan	Çalışma Yaşamında Mobbing: Cinsiyet, Yaş Ve Meslek Boyutlarıyla Kültürlerarası Bir Karşılaştırma
Poster No:35	Kerem Yılmaz	Sağlıkta Şiddetin Sağlık Yönetimi Ve Hukuki Boyutları: Riskler, Sonuçlar Ve Önleme Stratejileri
Poster No:36	Murat Şahin	Görüntü Analizi
Poster No:37	Yeşim Karamişe	Okul Öncesi Eğitim Kurumlarında Çalışanların Çocuk İstismarı Ve İhmali Konusundaki Bilgi Ve Farkındalık Düzeylerinin İncelenmesi
Poster No:38	Elvida Selin Sinoplu, Doğa Nur Şahin	Kadına Yönelik Şiddette İstanbul Sözleşmesi Öncesi Ve Sonrası Hukuki Yetersizlikler, Sözleşmenin Caydırıcılığı İle Toplumun Ve Faillerin Psikolojik Durumu

DAVET METNİ

Değerli Katılımcılar,

Çocuk istismarı, günümüzde farklı ortamlarda ve toplumun her kesiminde büyük problemlere yol açan, yıkıcı sonuçlar doğuran önemli bir olgu hâline gelmiştir. Bu konunun kapsamlı şekilde ele alınması; özellikle Adli Bilimler gibi multidisipliner bir alanda, psikolojik, sosyolojik, medikal, hukuksal ve adli boyutlarıyla birlikte incelenmesini gerekli kılmaktadır.

Çocuk istismarının tanımı; fiziksel, duygusal, cinsel ve ihmal boyutlarıyla ele alındığında, çocuğun sağlıklı gelişimini ve güvenliğini ciddi şekilde tehdit eden, toplumsal ve hukuksal sorumlulukları da beraberinde getiren bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu bağlamda çocukların korunması, onlara yönelik şiddetin önlenmesi ve istismar vakalarında adli süreçlerin etkin işletilmesi konusunda uzmanların, kurumların ve ilgili disiplinlerin iş birliği kritik öneme sahiptir.

Çocuk istismarının yol açtığı en yıkıcı ve önemli konulardan biri, uzun vadeli travmatik etkileri ve çocuğun fiziksel-psikolojik bütünlüğünde oluşturduğu derin hasarlardır. Bu nedenle çocuk istismarı, hem çocuğu hem de ailesini, hatta toplumun bütününe ilgilendiren ve büyük oranda şiddeti de içinde barındıran bir sorun olarak dikkatimizi çekmektedir. Bu kongremizde, çocuk istismarı olgusunu tüm boyutlarıyla ele alarak, vaka analizlerini, koruma ve müdahale yöntemlerini, adli süreçlerdeki yaklaşımları ve multidisipliner iş birliği modellerini tartışmayı amaçlıyoruz.

Acıbadem Üniversitesi'nde, ASUMA (Suç ve Şiddet Araştırmaları Merkezi) iş birliğinde düzenleyeceğimiz VII. Uluslararası Şiddeti Anlamak Kongresi'nde, adli bilimler alanında çalışan tüm uzmanlarımızı ve öğrencilerimizi; ayrıca psikologları, hukukçuları, sosyal hizmet uzmanlarını, sosyologları, PDR uzmanlarını, doktor ve hemşire başta olmak üzere tüm sağlık çalışanlarını katılıma ve katkıda bulunmaya davet ediyoruz.

23-24 Mayıs tarihlerinde, Acıbadem Üniversitesi'nde uluslararası ve ulusal düzeyde alanının önemli isimlerinin katılımlarıyla gerçekleştireceğimiz, her yıl olduğu gibi poster ve sözel bildiri sunumlarına da açık olan kongremizin, bilimsel açıdan verimli geçmesini diliyoruz.

Saygılarımla,

Prof. Dr. Oğuz Polat
Kongre Başkanı

SÖZLÜ BİLDİRİ

TAM METİNLERİ

(Bildiri sahibinin soyadına göre alfabetik sıradadır)

1-ZORLA SİLAHLANDIRILAN ÇOCUKLUK: ÇOCUK ASKERLERİN KÜRESEL ÖRNEKLERİ, İSTİSMAR VE SOYKIRIM BAĞLAMİ

Gülsevil Aksoy, Sömürgecilik Tarihi ve Soykırım Araştırmalar, İstanbul Üniversitesi
gulsevilaksoy@ogr.iu.edu.tr ORCID ID: 0009-0000-2158-4664

BİLDİRİ ÖZETİ

Çocuk askerler, dünyanın farklı bölgelerinde devlet orduları, paramiliter gruplar ve terör örgütleri tarafından zorla silah altına alınmakta, savaşın hem faili hem de mağduru haline getirilmektedir. Çocukların asker olarak kullanılması, fiziksel ve psikolojik istismarın en ağır biçimlerinden biri olup, onların bireysel gelişimlerini ve topluma entegrasyon süreçlerini derinden etkilemektedir. Çalışmada, çocuk askerlerin soykırım süreçlerindeki olası rolleri tartışılacak ve bu çocukların fail mi yoksa kurban mı olduğu sorusu ele alınacaktır. Bu çalışma, çocuk askerlik olgusunu bireysel istismar deneyimleri ve soykırım pratikleri bağlamında derinlemesine incelemek amacıyla; farklı coğrafyalarda zorla silah altına alınmış; Ishmael Beah (Sierra Leone), Grace Akallo (Uganda) ve Dominic Ongwen (Uganda) adında üç çocuğun özgün yaşam hikâyeleri üzerinden seçilmiş vaka analizlerine odaklanmaktadır. Uluslararası hukuk bağlamında çocuk askerlerin korunması ve rehabilitasyon süreçleri incelenerek, mevcut politikaların yetersizlikleri değerlendirilecektir. Son olarak, çocuk asker istismarının önlenmesi için daha etkin uluslararası mekanizmalar, insan hakları politikaları ve sivil toplum kuruluşlarının rolü üzerine öneriler sunulacaktır.

Amaç: Bu çalışma, çocuk asker olgusunu kavramsal çerçevede ele alarak, küresel düzeyde örneklerini incelemeyi, maruz kaldıkları istismar biçimlerini analiz etmeyi ve bireysel ile toplumsal düzeydeki etkilerini değerlendirmeyi amaçlamaktadır.

Gereç ve Yöntem: Bu araştırma, çocuk askerlerin istismarı ve etkilerinin analizi için nitel veri analizi yöntemini kullanacaktır. Bu bağlamda, konuya ilişkin ulusal ve uluslararası makaleler, kitaplar, raporlar, resmi belgeler ve insan hakları örgütlerinin yayımladığı raporlar incelenecektir.

Bulgular: Araştırma, Ishmael Beah ve Grace Akallo'nın DDR (silahsızlandırma, terhis ve yeniden entegrasyon) programlarına dahil edilerek rehabilitasyondan yararlandığını ancak finansman ve koordinasyon yetersizliklerinin entegrasyon süreçlerini zayıflattığını ortaya koydu; Dominic Ongwen davası kararı ise ikili hukuki statü ve protokollerin standartlaştırılması gerektiğini göstermektedir.

Sonuç: Tahminlere göre 250.000'den fazla çocuk asker silah altına alınmakta, bu durum gelişimlerini kalıcı biçimde zedelemektedir. Çalışma, mağdur-fail ikiliğini vurgulayarak DDR protokollerinin yeniden yapılandırılması gerektiğini ortaya koymuştur.

Anahtar Kelimeler: Çocuk Askerler, Savaş, Soykırım, Çocuk İstismarı, Zorla Silahlandırma

ABSTRACT

Child soldiers are forcibly recruited by state armies, paramilitary groups, and terrorist organizations worldwide, becoming both perpetrators and victims of armed conflict. This study employs a comparative case-study approach to explore the intersection of individual abuse and genocidal practices through the lived experiences of three former child soldiers; Ishmael Beah (Sierra Leone), Grace Akallo (Uganda), and Dominic Ongwen (Uganda). Drawing on memoirs, ICC trial records, and human rights reports, it examines the complex question of children's agency under coercion and their roles within mass-violence frameworks. Through analysis of international legal protections and rehabilitation mechanisms, the research identifies significant policy gaps and obstacles to effective reintegration. The paper concludes by proposing strengthened international instruments, targeted human rights policies, and expanded civil society engagement to prevent the exploitation of children in armed conflict and support their recovery.

Purpose: This study aims to examine the phenomenon of child soldiers within a conceptual framework, analyzing global examples, the forms of exploitation they are subjected to, and evaluating the impacts on both individual and societal levels.

Materials and Methods: This research will employ qualitative data analysis methods for the analysis of child soldier exploitation and its impacts. In this context, national and international articles, books, reports, official documents, and reports published by human rights organizations will be examined.

Findings: The study revealed that Ishmael Beah and Grace Akallo benefited from DDR (Disarmament, Demobilization, and Reintegration) programs, yet financial and coordination deficiencies weakened their reintegration processes; the Dominic Ongwen case demonstrated the emergence of a dual legal status and the need to standardize related protocols.

Conclusion: An estimated 250,000+ child soldiers are recruited globally, causing lasting developmental harm. The study highlights the victim-perpetrator duality and calls for restructuring DDR protocols to address this complex status.

Keywords: Child Soldiers, War, Genocide, Child Abuse, Forced Armament

Giriş

1. Çocuk Askerler: Kavramsal Çerçeve ve İstismar Boyutu

Çocuk askerler, uluslararası hukuk ve insan hakları çerçevesinde ciddi bir ihlal olarak değerlendirilen, silahlı çatışmalarda aktif olarak yer alan bireylerdir. Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi'ne ek olarak kabul edilen Çocuk Haklarının Kullanılmasına İlişkin İhtiyari Protokol (2000), 18 yaş altındaki bireylerin askeri faaliyetlerde yer almasını yasaklamakta ve çocukların zorla silahaltına alınmasını insan hakları ihlali olarak tanımlamaktadır (United Nations, 2000). Buna rağmen, dünyada birçok çatışma bölgesinde çocukların zorla silahaltına alındığı, savaşçı, haberci, casus ve hatta intihar bombacısı olarak kullanıldığı bilinmektedir (Drumbl, 2012).

Çocuk asker kavramı, genellikle 18 yaşın altındaki bireylerin hükümetler, paramiliter gruplar veya silahlı isyancı örgütler tarafından silahlı çatışmalarda kullanılması olarak tanımlanmaktadır (Achvarina & Reich, 2006). Çocuk askerler yalnızca cephede savaşan bireyler olarak değil, aynı zamanda istihbarat toplama, lojistik destek sağlama ve cinsel kölelik gibi çeşitli rollerle de savaş süreçlerinde yer almaktadır (Singer, 2006). Uluslararası hukuki çerçeveye göre, 15 yaşın altındaki bireylerin doğrudan düşmanlık faaliyetlerine katılması savaş suçu olarak kabul edilmektedir (International Criminal Court, 1998). Ancak, çocuk askerlik sorunu yalnızca hukuki bir mesele değil, aynı zamanda ekonomik, sosyal ve kültürel faktörlerle şekillenen karmaşık bir olgudur. Fakirlik, eğitimsizlik, devlet otoritesinin zayıflığı ve çatışmaların sürekliliği, çocuk askerlerin kullanılmasını kolaylaştıran temel etkenler arasındadır (Machel, 1996).

Çocuk askerler, savaş süreçlerinde hem fiziksel hem de psikolojik olarak ağır istismara maruz kalmaktadır. Fiziksel istismar, zorla silahlandırılma, ağır eğitim programları ve savaşın doğrudan içinde yer alma gibi durumları içermektedir (Wessells, 2006). Bunun yanı sıra, özellikle kız çocukları cinsel istismara maruz kalmakta ve çoğu zaman cinsel köle olarak kullanılmaktadır (Mazurana, McKay, Carlson, & Kasper, 2002). Psikolojik istismar ise, çocukların savaş ortamında zorla yetişkin rollerine büründürülmesi, travmatik olaylara maruz bırakılması ve şiddeti normalleştiren bir sürecin içine çekilmesi şeklinde gerçekleşmektedir (Betancourt et al., 2013). Bu durum, çocukların savaş sonrası topluma entegre olmalarını zorlaştırmakta ve uzun vadeli travmalara neden olmaktadır (Kohrt et al., 2008).

Çocuk askerler, genellikle devlet otoritesinin zayıf olduğu veya silahlı çatışmaların yoğun yaşandığı bölgelerde kullanılmaktadır. Afrika, Orta Doğu ve Güneydoğu Asya, çocuk asker kullanımının en yaygın olduğu bölgeler arasındadır (Cohn & Goodwin-Gill, 1994). Özellikle Orta Afrika Cumhuriyeti, Kongo Demokratik Cumhuriyeti, Güney Sudan, Myanmar ve Suriye, çocuk askerlerin yoğun olarak bulunduğu ülkeler arasında yer almaktadır (UNICEF, 2017). Afrika'da, Lord's Resistance Army (LRA) gibi gruplar, kaçırdıkları çocukları asker olarak kullanmış ve onları zorla kendi savaş makinalarının bir parçası haline getirmiştir (Allen & Vlassenroot, 2010). Aynı şekilde, Kolombiya'da FARC gerillaları çocukları savaşçı olarak kullanmış, onları ideolojik propaganda aracı olarak eğitmiştir (Kaplan, 2005).

Çocuk askerlerin maruz kaldığı fiziksel ve psikolojik travmalar, onların savaş sonrası yaşamlarında ciddi sorunlara yol açmaktadır. Çoğu çocuk, savaş ortamında geçirdiği yıllar boyunca eğitime erişim sağlayamamaktadır. Eğitim eksikliği, onların ekonomik bağımsızlık kazanmalarını zorlaştırmakta ve topluma yeniden entegre olmalarını engellemektedir (McKay & Mazurana, 2004). Ayrıca, çocuk askerlerin travma sonrası stres bozukluğu (TSSB), depresyon ve anksiyete gibi psikolojik rahatsızlıklarla mücadele ettiği bilinmektedir (Betancourt et al., 2010). Bu durum, yalnızca bireysel değil, aynı zamanda toplumsal düzeyde de ciddi sorunlara yol açmakta, şiddet kültürünün nesiller boyunca aktarılmasına neden olmaktadır (Honwana, 2006).

2. Soykırım Bağlamında Çocuk Askerlerin Rolü ve Kullanımı

Çocuk askerlerin silahlı çatışmalarda kullanılması, yalnızca savaş suçu bağlamında değil, aynı zamanda soykırım süreçlerinin bir aracı olarak da değerlendirilmesi gereken bir olgudur. Soykırım, yalnızca fiziksel imhayı değil, aynı zamanda bir topluluğun kültürel, sosyal ve demografik yapısını bozmayı da hedefler (Totten & Parsons, 2018). Bu bağlamda, çocuk askerlerin savaşın hem faili hem de mağduru olarak konumlandırılması, soykırım politikalarının işleyişi açısından kritik bir yere sahiptir. Çocuk askerlerin kullanımı, belirli etnik veya dini grupları zayıflatma stratejisinin bir parçası olabileceği gibi, zorla askerleştirilen çocukların kendi topluluklarına karşı silahlandırılmasıyla, kimlik parçalanmasını da amaçlayan bir mekanizma haline gelebilmektedir (Honwana, 2006).

Çocuk askerlerin soykırım bağlamındaki rolleri çok boyutludur. Bazı durumlarda, silahlı gruplar tarafından sistematik olarak eğitilerek belirli etnik veya dini gruplara karşı şiddet uygulamaya zorlanmaktadır. Örneğin, 1994 Ruanda Soykırımı sırasında, Interahamwe milisleri arasında çocuk yaşta savaşçıların da yer aldığı bilinmektedir. Bu çocuklar, propagandaya maruz bırakılmış, Tutsi sivillere yönelik saldırılarda aktif rol almış ve sistematik olarak şiddet eylemlerine sürüklenmiştir (Melvern, 2000). Çocuk askerlerin bu tür süreçlerde kullanımı, yalnızca kısa vadeli bir askeri strateji değil, aynı zamanda belirli grupları yok etmeye yönelik daha geniş çaplı bir soykırım mekanizmasının parçası olarak değerlendirilmelidir (Drumbl, 2012).

Bununla birlikte, çocuk askerler çoğu zaman mağdur konumundadır. Zorla silah altına alınmaları, fiziksel ve psikolojik istismara maruz kalmaları, ailelerinden koparılmaları ve savaş sonrası topluma entegrasyon süreçlerinde yaşadıkları zorluklar, bu çocukların mağduriyetlerini derinleştirmektedir. Sierra Leone'deki iç savaş sırasında, Devrimci Birleşik Cephe (RUF) tarafından kaçırılan çocuklar, zorla askere alınarak kendi köylerine saldırmak zorunda bırakılmıştır (Beah, 2007). Bu tür vakalar, çocukların savaşın hem faili hem de kurbanı olduğu ikili bir kimlik inşa ettiğini göstermektedir.

Çocuk askerler, soykırım süreçlerinin yalnızca failleri ya da mağdurları değil, aynı zamanda tanıklarıdır. Toplu katliamlar, sistematik tecavüzler ve zorla yerinden edilmeler gibi kitlesel insan hakları ihlallerinin içinde büyüyen bu çocuklar, savaş sonrası rehabilitasyon süreçlerinde de büyük zorluklarla karşılaşmaktadır. Travma sonrası stres bozukluğu (TSSB), kimlik krizleri

ve toplumsal dışlanma, çocuk askerlerin yaşadığı başlıca sorunlar arasında yer almaktadır (Wessells, 2006). Özellikle soykırım bağlamında çocuk askerlerin yaşadığı travmalar, yalnızca bireysel bir psikolojik sorun değil, aynı zamanda savaş sonrası barış inşa süreçlerinde ele alınması gereken toplumsal bir mesele olarak değerlendirilmelidir (Machel, 2001).

Uluslararası hukuk, çocuk askerlerin korunmasına yönelik çeşitli mekanizmalar geliştirmiştir. BM Çocuk Hakları Sözleşmesi (1989) ve Çocuk Hakları ve Silahlı Çatışmalar Protokolü (2000), 18 yaşın altındaki bireylerin askeri faaliyetlere katılımını yasaklayan temel yasal belgeler arasındadır (United Nations, 1989). Bununla birlikte, Uluslararası Ceza Mahkemesi (ICC) Roma Statüsü (1998), 15 yaş altındaki çocukların savaşçı olarak kullanılmasını savaş suçu olarak tanımlamaktadır (ICC, 1998). Ancak, bu hukuki düzenlemeler her zaman yeterli olmamaktadır. Çatışma bölgelerinde hukukun uygulanmasındaki zorluklar, devlet dışı silahlı grupların hesap verebilirliğinin sağlanamaması ve savaş sonrası rehabilitasyon süreçlerinin yetersizliği, çocuk askerlerin korunmasına yönelik çabaların sınırlı kalmasına neden olmaktadır (Rosen, 2012).

Soykırım bağlamında çocuk askerlerin kullanımı, savaşın yalnızca askeri bir boyuta indirgenemeyeceğini, aynı zamanda derin bir toplumsal dönüşüm mekanizması olarak ele alınması gerektiğini göstermektedir. Çocuk askerler, savaşın hem faili hem de mağduru olarak konumlanmakta, bu durum onların kimliklerini, toplumsal aidiyetlerini ve savaş sonrası yaşamlarını doğrudan etkilemektedir. Uluslararası hukukun mevcut çerçevesi, çocuk askerlerin korunması konusunda bazı ilerlemeler kaydetmiş olsa da, uygulamada karşılaşılan zorluklar, daha kapsamlı politikaların geliştirilmesini zorunlu kılmaktadır. Çocuk askerlerin rehabilitasyonu, yalnızca insani bir gereklilik değil, aynı zamanda çatışma sonrası barış inşa süreçlerinin temel unsurlarından biri olarak değerlendirilmelidir (Wessells, 2006).

3. Çocuk Askerliğin Küresel Görünümü: Bölgesel Örnekler ve Uygulamalar

Çocuk askerlerin kullanımı, dünyanın farklı köy ve ülkelerinde yaygın bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Çatışmalar sırasında çocuklar, savaşçı olarak silah altına alınmakta, bazen istismar edilmekte ve çeşitli savaş suçlarına zorlanmaktadır. Çocuk askerlerin Afrika ve Orta Doğu gibi bölgelerdeki durumları üzerinde durulacak ve bu çocukların maruz kaldığı şiddet ile soykırım bağlamında yaşadıkları mağduriyetler ele alınacaktır. Ayrıca, Lubanga davası da, çocuk askerlerin uluslararası hukukta nasıl ele alındığına dair önemli bir örnek sunmaktadır.

Ruanda'daki iç savaş ve soykırım sırasında, RPF bünyesinde yaklaşık 2.364 çocuk asker yer almaktaydı. Bunlar 1994-1998 yılları arasında RPF (Ruanda Yurtsever Cephesi) çocuk askerleri, 2001 yılında Ruanda'ya giren ALIR I (Eski Ruanda Kurtuluş Ordusu) güçleriyle gelen çocuk askerler, Kongo'daki silahlı gruplara bağlı çocuk askerlerdir. Ancak, bunlardan yalnızca üçte biri resmi olarak kaydedilmiş ve askeri kimlik numarası almıştı. Bu çocuk askerler, Svahili dilindeki "kadogo" terimiyle tanımlanıyordu, bu kelime "küçük" anlamına gelmektedir. Ruanda hükümetinin askeri sözcüsü Jill Rutaremara, RPF'nin çocuk askerleri kasıtlı olarak almadığını belirtmişti: "Onlar da savaşın mağdurlarıydılar ve RPF'ye sığındılar. Savaş hattının gerisinde tutuluyorlardı ve Kigali'yi ele geçirdiğimizde onları terhis etmeye başladık." Ancak,

Kingma'nın gözlemlerine göre, çocuk askerler hiç resmi bir terhis kampından geçmemiş ve bu çocuklar aslında resmi olarak terhis edilmemiştir. 1995'te, serbest bırakılan çocuk askerler için Kadogo Okulu adıyla özel bir okul açılmıştır. Başlangıçta 2.922 öğrenci kabul edilmiştir ve bunların sadece yedi tanesi kız çocuğu olarak kayda geçmiştir. Okul 1998'de kapanmıştır, ancak Ruanda Silahsızlanma, Terhis ve Yeniden Entegrasyon Komisyonu (RDRC) bu öğrencilerin %73'ünün ebeveynlerinden en az biriyle yeniden birleştirildiğini bildirmiştir. Yine de, 2001 yılında yapılan bir araştırma, Kadogo çocuklarının topluma yeniden entegrasyonunun sistematik olarak izlenmediğini ortaya koymuştur. 2001 yılında, ALIR isyanına katılan çocuk askerlerin çoğu Ruanda'ya geçerken yakalanmıştır. Bu çocuklar, önce ingando kamplarında eğitim almış ve Ruanda tarihi ile hükümetin uzlaşma politikaları hakkında bilgi sahibi olmuştur. Ancak, bir kız çocuk asker, diğer erkek askerler tarafından taciz edilmiştir. UNICEF'in müdahalesiyle, kız çocuğu annesiyle yeniden birleştirilmiştir. Kongo'daki silahlı gruplara bağlı olarak savaşan çocuk askerlerin oranı oldukça düşüktür. Bu gruplardan yalnızca %10'u çocuk askerlerden oluşmaktadır. 2001'den itibaren, 563 demobilize edilen çocuk askerin yalnızca 2'si kızdır. Kız çocuklarının, özellikle cinsel şiddet mağduru oldukları için, silahlı gruplardan kaçmaları ve demobilizasyona katılmaları daha zor olmuştur. Bununla birlikte, bazı kız çocukları, Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği aracılığıyla Ruanda'ya geri dönmüş ve orada sivil mülteci olarak kabul edilmiştir. Demobilizasyon sürecinde, RDRC (Ruanda Silahsızlanma, Terhis ve Yeniden Entegrasyon Komisyonu) 2004 yılı itibariyle çocuk askerler için yeni projeler başlatmış ve çocukların ailelerine uygun bir şekilde entegrasyonu sağlanmaya çalışılmıştır. Ancak, bu süreçte yaşanan gecikmeler ve zorluklar, bazı çocukların entegrasyonunun başarılı olamamasına yol açmıştır. Örneğin, 2006'da rehabilitasyon merkezlerinde bulunan bazı çocuklar, kendilerine vaat edilen sürenin çok üzerinde bir zaman boyunca merkezde kalmışlardır. Bu, hem çocukların hem de ailelerinin entegrasyon sürecine olan hazırlıklarının yetersizliğinden kaynaklanmıştır (Waldorf, 2009).

Demokratik Kongo Cumhuriyeti (DRC), çocuk askerlerin yaygın olarak kullanıldığı bir diğer ülkedir. Bu ülkede özellikle M23 militan grubu, çocukları zorla silahlı hale getirmiş ve onları savaşçı olarak kullanmıştır. M23, DRC hükümetine karşı isyan eden ve çatışmalarda aktif rol alan bir gruptur. Çocukları hedef alarak, onları savaş suçlarına dâhil etmiştir. M23, çocukları ailelerinden kopararak onları eğitmiş ve silah kullanmaya zorlamıştır. Çocuklar, hem öldürme hem de şiddet uygulama gibi savaş suçlarına katılmışlardır. Çocukların çoğu, çatışma sırasında öldürülmüş ya da ağır yaralanmıştır. Bununla birlikte, bu çocuklar ayrıca cinsel şiddet ve zorla çalıştırılma gibi istismarlara da maruz kalmışlardır. Savaş sırasında çocuklar, zihinsel ve duygusal anlamda derin travmalar yaşamış, toplumsal hayattan dışlanmışlardır (Human Rights Watch, 2010).

1990'larda, Sierra Leone iç savaşında Revolutionary United Front (RUF), çocukları zorla silahlı hale getirmiş ve onları savaşçı haline getirmiştir. Çocuklar, sadece savaşta kullanılmakla kalmamış, aynı zamanda militan grup tarafından ideolojik bir şekilde eğitilmişlerdir. RUF, hükümetin karşısında yer alan ve şiddetle tanınan bir isyancı gruptur. Çocuklar, bu grup tarafından savaşçı olarak kullanılmıştır. Çocuklar, RUF tarafından yakalanmış, silahlar verilmiş ve sivillere karşı şiddet eylemlerine katılmaya zorlanmışlardır. Bu çocuklar, savaş suçlarını işlerken, aynı zamanda cinsel şiddet ve tecavüz gibi travmalar da yaşamışlardır. Ayrıca,

çocuklar bu süreçte fiziksel olarak da zorlanmış ve zorla çalıştırılmışlardır. Çocukların bu eylemlere katılması, onların hem fiziksel hem de ruhsal sağlığını kalıcı şekilde etkilemiştir (Coulter, 2008).

Sierra Leone’de yaşanan iç savaş, çocukları çatışmaların merkezine yerleştiren acı örneklerden biridir. Ishmael Beah’in kendi hayat hikâyesini anlattığı *A Long Way Gone: Memoirs of a Boy Soldier* (2007) adlı eser, zorla silah altına alınmış bir çocuğun iç dünyasını gözler önüne serer. Beah, henüz on üç yaşındayken ailesini kaybetmiş, ardından ordu tarafından çocuk asker olarak silahlandırılmıştır. Askeri kamp ortamında çocuklara sistematik biçimde uyuşturucu verilmiş, korku, sadakat ve şiddet kavramları iç içe geçirilerek savaş psikolojisine maruz bırakılmışlardır. Beah’in anlatımında, çocukların savaşmakla “hayatta kalmak” arasında bırakıldığı bu ortamda, masumiyetin nasıl sistematik olarak yok edildiği çarpıcı bir şekilde görülmektedir. Zihinsel manipülasyon, şiddeti haklılaştıran ideolojik telkinler ve aidiyet duygusu yaratma çabaları, çocukların direnç mekanizmalarını kırmak için kullanılan başlıca araçlardır. Beah, çocuk askerlerin yaşadığı bu dönüşüm sürecini “ölmeyi ya da öldürmeyi öğrenmek” ikilemi üzerinden işlerken, savaşın çocukluk kavramını nasıl paramparça ettiğini açıkça ortaya koyar. Beah’in deneyimi, zorla silahlandırılan çocukların yalnızca savaşın fiziksel yükünü değil, aynı zamanda derin ve kalıcı psikolojik yaralarını da taşıdığını gösterir. Özellikle savaştan sonra yaşadığı rehabilitasyon süreci, savaşın izlerinin ne denli uzun süreli ve yıkıcı olabileceğini gözler önüne serer. Çocukluk çağında karşılaşılan travmatik savaş deneyimleri, bireyin benlik algısını, güven duygusunu ve insan ilişkilerini derinden etkilemektedir. Bu yönüyle Beah’in anlatısı, çocuk askerlerin yaşadığı istismar biçimlerinin yalnızca fiziksel değil, aynı zamanda yoğun biçimde psikolojik olduğunu ortaya koymaktadır (Beah, 2007).

Uganda’daki Lord’s Resistance Army (LRA), çocuk askerlerin kullanımı açısından en trajik örneklerden biridir. LRA, çocukları kaçıracak, onları zorla silahlandırmış ve savaş suçlarına katılmaya zorlamıştır. LRA, Uganda hükümetine karşı direnen ve savaş suçlarına karışmış bir terörist gruptur. Çocuklar, bu grubun savaşçıları haline getirilmiş ve savaş suçlarına dâhil edilmiştir. LRA, çocukları kaçıracak, onları zorla silahlandırmış ve savaşın çeşitli şiddet boyutlarına katılmalarını sağlamıştır. Bu çocuklar, sadece savaş suçları işlemekle kalmamış, aynı zamanda cinsel şiddet, zorla evlendirme ve kölelik gibi ağır istismarlara maruz kalmışlardır. Çocukların ailelerinden koparılması ve savaş suçlarına zorlanmaları, onların psikolojik anlamda büyük travmalar yaşamasına yol açmıştır (Coulter, 2008).

Grace Akallo’nun, kendi yaşadıklarını aktardığı “*Girl Soldier: A Story of Hope for Northern Uganda’s Children*” adlı eseri, kız çocuklarının çatışma ortamlarında karşılaştığı çok katmanlı istismarı gözler önüne sermektedir. Akallo, henüz on beş yaşındayken okuldan kaçırılmış ve yedi ay boyunca LRA’nın elinde savaşçı olarak tutulmuştur. Bu süreçte, fiziki şiddet, açlık, psikolojik manipülasyon ve cinsel istismar gibi pek çok insanlık dışı uygulamaya maruz kalmıştır. Dikkat çeken en çarpıcı unsurlardan biri, çocukların “ruhsal silahsızlandırma” sürecine uğratılmasıdır. Kaçırılan çocuklar, hem zorla dinî ritüellere katılmaya hem de itaatkâr birer savaşçıya dönüştürülmeye zorlanmaktadır. “Tanrı’nın savaşçılarıyız” şeklinde sunulan ideolojik söylemler, çocukların gerçeklik algılarını çarpıtarak istismarı meşrulaştırmaktadır. Bu yönüyle, savaşın çocuklar üzerindeki yalnızca fiziksel değil, aynı zamanda manevi ve zihinsel

tahribatını da ortaya koyar. Akallo'nun yaşadığı deneyim, çocuk asker olmanın kız çocukları açısından ne kadar travmatik bir süreç olduğunu göstermesi bakımından oldukça değerlidir. Kaçırıldıktan sonra sadece öldürmeye değil, aynı zamanda "eş" olmaya ve cinsel ilişkiye zorlanmak, çocukluk kavramını tamamen ortadan kaldırmakta; kurbanı hem askerî hem de toplumsal bir boyutta istismar nesnesine dönüştürmektedir. Hem kendi içinde hem de toplum gözünde "temizlenme" çabası verdiğini belirtirken, savaşın bireyde yarattığı kalıcı travmanın yalnızca fiziki değil, sosyal ve kültürel düzeyde de devam ettiğini vurgular (Akallo & Keely, 2007).

Tanrı'nın Direniş Ordusu (LRA) örgütü içerisinde hem mağdur hem fail olarak varlık gösteren çocuk asker vakalarının en çarpıcı örneklerinden biri Dominic Ongwen'dir. Kendisi çocuk yaşta kaçırılmış, LRA içinde savaşçı olarak yetiştirilmiş ve zamanla örgütün en üst düzey komutanlarından biri hâline gelmiştir. Bu durum, çocuk askerliğin yalnızca istismar edilen bir çocukluk değil, aynı zamanda faillğe evrilen bir travma döngüsünü de doğurabileceğini göstermesi açısından oldukça önemlidir (ICC, 2021). Ongwen'in Uluslararası Ceza Mahkemesi'nde yargılandığı davada, çocukların zorla alıkonulması, savaşçı olarak kullanılması, cinsel köleliğe zorlanması ve sivillere yönelik saldırılar gibi çok sayıda savaş suçu ve insanlığa karşı suçtan hüküm giymesi, LRA'nın çocuk asker politikalarının çok boyutlu bir istismar düzeni kurduğunu ortaya koymaktadır. HRW'nin hazırladığı raporlara göre, LRA'nın kız çocuklarını "eş" olarak kullanması ve oğlan çocuklarını ilk etapta infazlara tanık ettirerek psikolojik bağışıklık geliştirmeye zorlaması, çocuk askerliği hem fiziksel hem de zihinsel olarak derinleştiren bir şiddet stratejisidir (Human Rights Watch, 2010). Dominic Ongwen örneği, çocuk yaşta savaşın içine sürüklenen bir bireyin zamanla fail konumuna evrilmesini dramatik biçimde ortaya koyar. Mahkeme savunmalarında, Ongwen'in çocuk yaşta aldığı emirleri yerine getirmesinin ardından yetişkin bir fail haline gelmesinin onun cezai sorumluluğunu nasıl etkilediği uzun süre tartışılmıştır (ICC, 2021). Bu çelişki, çocuk askerlerin yalnızca mağdur değil, sistematik istismar yoluyla fail olmaya zorlanan bireyler olarak da ele alınması gerektiğini gösterir. Bu dava, çocuk askerlerin toplumsal rehabilitasyon sürecinde yalnızca mağdur odaklı değil, aynı zamanda hesap verebilirlik ve etik sorumluluk boyutlarıyla da değerlendirilmesi gerektiğini ortaya koymaktadır. Bu yönüyle dava, çocukluk çağında yaşanan istismarın ilerleyen yaşlarda sadece bireysel değil, kolektif bir travma üretme kapasitesine sahip olduğunu gösterir.

Son yıllarda, IŞİD gibi radikal gruplar Orta Doğu'da çocuk asker kullanımı konusunda büyük bir artış göstermiştir. IŞİD tarafından çocuk asker olarak kullanılan bireyler, kökenlerine göre üç ana gruba ayrılabilir: Arap-Sünni çocuklar, Ezidi çocuklar ve yabancı savaşçıların çocukları ya da Batı ülkelerinden örgüte katılmak için gelen gençler. Ezidi çocuklar, sistematik kaçırılma ve zorla din değiştirme süreçlerine maruz kalmış, askeri ve ideolojik eğitim yoluyla örgütün savaşçıları haline getirilmiştir. Arap-Sünni çocukların IŞİD saflarına katılımı ise farklı dinamikler içermektedir; bazıları içinde bulundukları koşullar nedeniyle "gönüllü" olarak katılmış gibi görünse de, çoğu aldatıcı vaatlerle kandırılmış ya da zorla silahlata alınmıştır. Benzer bir durum, yabancı savaşçıların çocukları için de geçerlidir; bu çocuklar küçük yaşlardan itibaren örgüt ideolojisi doğrultusunda eğitilmiş ve savaşçı olarak yetiştirilmiştir. Uzun yıllar boyunca IŞİD'in hâkim olduğu bölgelerde yaşayan bu çocukların büyük bir

bölümü, Irak ve Suriye’de örgüt kontrolü zayıflayana kadar IŞİD’in etkisi altında kalmış ve savaşın bir parçası haline gelmiştir (Langer & Ahmad, 2024).

IŞİD, sadece çocukları savaşçı olarak değil, aynı zamanda propaganda aracı olarak da kullanmıştır. IŞİD, Irak ve Suriye’deki radikal bir terörist grup olarak, çocukları yalnızca silahlaltına almakla kalmamış, onları şiddet eylemlerine katılmaya zorlamıştır. Çocukları ideolojik eğitim kamplarına göndererek onları savaş için hazırlamıştır. Çocuklar, sadece silah taşımakla kalmamış, aynı zamanda öldürme, işkence yapma ve tecavüz etme gibi suçlara da katılmaya zorlanmışlardır. Bu çocuklar, savaşın şiddetli etkilerine maruz kalırken, aynı zamanda cinsel şiddet ve kölelik gibi ağır istismarlara uğramışlardır. Bu deneyimler, çocukların yaşamları boyunca sürecektir psikolojik hasarlar bırakmıştır (Weiss, 2015).

Çad, özellikle iç savaşlar ve darbe girişimleri sırasında çocukların zorla silahlaltına alındığı bir başka örnektir. Çatışmalarda çocuklar, savaşçı olarak kullanılmış ve istismar edilmiştir. Çad'daki militan gruplar, hükümet karşıtı silahlı direnişlerde çocukları savaşçı olarak kullanmışlardır. Çocuklar, silah taşıma, öldürme ve savaş suçlarına katılmaya zorlanmışlardır. Çocuklar, savaş sırasında zorlu koşullarda çalıştırılmış, şiddet eylemlerine katılmaları için fiziksel ve psikolojik baskılara tabi tutulmuşlardır. Ayrıca, cinsel şiddet, zorla çalıştırılma ve travmatik deneyimler çocukları uzun süreli psikolojik sorunlarla baş başa bırakmıştır (UNICEF, 2017).

Thomas Lubanga, Kongo'da Union of Congolese Patriots (UPC) adlı silahlı grubun lideri olarak çocukları zorla silahlaltına almıştır. Bu dava, çocuk askerlerin uluslararası hukukta suç olarak tanınmasına dair önemli bir örnek sunmaktadır. Lubanga ve UPC, Kongo’daki hükümete karşı isyan eden bir paramiliter grup olarak, çocukları zorla savaşçı haline getirmiştir. Lubanga, çocukları kaçırarak onları savaşçı olarak kullanmış ve onları savaş suçlarına zorlamıştır. Bu çocuklar, silah taşıma ve sivillere yönelik şiddet eylemlerine katılmak için manipüle edilmiştir. Lubanga’nın suçları, uluslararası ceza hukuku açısından önemli bir dönüm noktası oluşturmuş ve çocuk askerlerin kullanımı ve zorla savaş suçlarına katılmaları uluslararası bir suç olarak kabul edilmiştir (International Criminal Court, 2012).

Sonuç

Çocuk askerlerin kullanımı, dünya genelinde çok yönlü ve karmaşık bir sorundur. Bu yazıda ele alınan örnekler, çocuk askerlerin yalnızca savaşın mağduru değil, aynı zamanda savaşın faili haline getirilerek, şiddet ve istismar dolu bir sürece dâhil edildiklerini göstermektedir. Çocuklar, çoğu zaman savaşın bedelini en ağır şekilde ödeyen bireyler olur. Hem fiziksel hem de psikolojik travmalar, çocuk askerlerin yaşamlarının her alanını etkiler. Bu çalışmada, çocuk askerlerin savaş sırasında maruz kaldığı şiddet, cinsel istismar, zorla çalıştırılma ve psikolojik baskılar gibi travmatik deneyimler üzerinde durulmuş ve bu tür çocukların yalnızca savaşın mağduru olmakla kalmayıp, aynı zamanda savaş suçlarına da zorlandıkları vurgulanmıştır.

Çocuk askerlerin kullanımı, sadece ilgili bireylerin değil, aynı zamanda savaşın içinde bulunduğu toplumların da geleceğini tehdit etmektedir. Bu çocuklar, savaşın mağdurları olmanın ötesinde, toplumsal yapıyı kalıcı bir şekilde etkileyen birer araç haline gelirler. Çocukların savaşa dâhil edilmesi, yalnızca bireysel gelişimlerini değil, toplumların sosyal dokusunu da derinden yaralar. Savaş sonrası toplumlar, geçmişte yaşanan travmalarla yüzleşmek zorunda kalırken, bu travmaların bir kısmı çocukların yeniden topluma kazandırılması sürecinde karşılaşılan en büyük engel olur.

Çocuk askerlerin soykırım bağlamındaki rolü de dikkate alındığında, bu çocukların sadece şiddete maruz kalmadıkları, aynı zamanda şiddet uygulamaya zorlandıkları ve savaş suçlarını işledikleri görülmektedir. Birçok durumda, bu çocuklar hem fiziksel hem de ruhsal anlamda zorla eğitilmiş, öldürmeye ve zarar vermeye yönlendirilmiştir. Soykırım bağlamında çocuklar, bir yandan soykırımın mağduru olurlarken, diğer yandan bu suçları işleyen bireyler olarak da karşımıza çıkmaktadır. Bu durum, çocukların psikolojik olarak nasıl manipüle edilebileceği ve bu manipülasyonların onlara nasıl kalıcı etkiler bıraktığı sorusunu gündeme getirmektedir.

Çalışmada, bu olguların üzerine yapılan vurgular, uluslararası toplumun ve hukuk sistemlerinin çocuk askerlerin haklarını koruma adına ne kadar yetersiz kaldığını da gözler önüne sermektedir. Çocuk askerlerin korunması için gerekli olan uluslararası mekanizmaların eksikliği, çözüm arayışlarını zorlaştırmakta ve bu çocukların savaş sonrası rehabilitasyon süreçlerini daha da karmaşık hale getirmektedir. UNICEF ve diğer insan hakları örgütlerinin mevcut politikaları, genellikle yeterince kapsamlı değildir ve çocukların maruz kaldığı istismarların önlenmesinde ciddi engeller oluşturmaktadır. Bu, devletlerarası iş birliğinin ve uluslararası hukukun daha etkin bir şekilde çalışması gerektiği gerçeğini ortaya koymaktadır.

Çocuk askerlerin rehabilitasyonu, yalnızca savaşın bitmesinin ardından değil, savaş sırasında da başlatılmalıdır. Bu çocuklar, silahların bırakılmasıyla birlikte derhal desteklenmeli ve güvenli bir ortamda rehabilite edilmelidir. Bununla birlikte, toplumsal bir yeniden yapılanma süreci de gereklidir. Rehabilitasyon sürecinin etkinliği, savaş sonrası dönemde yalnızca fiziksel değil, aynı zamanda psikolojik ve duygusal iyileşmeye odaklanmalıdır. Çocukların topluma kazandırılması süreci, ailevi bağların yeniden kurulması, eğitim ve psikolojik destek hizmetlerinin sağlanması gibi bir dizi önemli bileşeni içermelidir. Aksi takdirde, bu çocuklar, gelecekteki nesillerin güvenliği için büyük bir tehdit haline gelebilir.

Çocuk askerlerin istismarı ve soykırım bağlamındaki kullanımı, küresel düzeyde ele alınması gereken önemli bir insan hakları meselesidir. Bu sorunla mücadele etmek için güçlü bir uluslararası yaklaşım gereklidir. Her devlet, kendi sınırlarında bu tür suçların işlenmesini engellemekle yükümlüdür, ancak bu yükümlülük, sadece ulusal yasalarla sınırlı kalmamalıdır. Uluslararası hukuk, özellikle çocukların korunmasını sağlamak adına daha somut ve bağlayıcı tedbirler içermelidir. Aynı zamanda, çocukların yaşadığı travmaların önlenmesi ve rehabilitasyon süreçlerinin başarıya ulaşabilmesi için sivil toplum kuruluşlarının ve yerel organizasyonların destekleyici rolü de büyük önem taşır.

Sonuç olarak, çocuk askerlerin sorununu çözmek, yalnızca bireysel bir sorun olmaktan çıkarak, toplumsal, kültürel ve siyasi düzeyde küresel bir meseledir. Gelecekteki araştırmalar, bu sorunla daha kapsamlı bir şekilde ilgilenmeli ve çözüm önerilerini daha geniş bir perspektiften değerlendirmelidir. Bu bağlamda, özellikle çocukların savaşta kullanılmasının önlenmesi ve savaş sonrası rehabilitasyon süreçlerinin iyileştirilmesi üzerine yapılacak çalışmalar, bu alandaki bilgi boşluklarını doldurabilir ve daha etkili müdahalelere öncülük edebilir. Bu makale, çocuk askerlerin korunması ve rehabilitasyonu konusunda yeni araştırmalar için bir temel oluşturmayı hedeflemektedir. Gelecek nesillerin bu trajediden korunması, uluslararası toplumun ortak bir çaba ile gerçekleştirebileceği en önemli hedeflerden biri olmalıdır.

Kaynakça

Achvarina, V., & Reich, S. (2006). No Place to Hide: Refugees, Displaced Persons, and the Recruitment of Child Soldiers. *International Security*, 31(1), 127-164.

Akallo, G., & Keely, D. (2007). *Girl soldier: A story of hope for Northern Uganda's children*, Grand Rapids, MI: Chosen Books, 45–125.

Allen, T., & Vlassenroot, K. (2010). *The Lord's Resistance Army: Myth and Reality*. Zed Books.

Beah, I. (2007). *A long way gone: Memoirs of a boy soldier*, New York, NY: Sarah Crichton Books, 114-165.

Betancourt, T. S., et al. (2010). Sierra Leone's Former Child Soldiers: A Follow-up Study of Psychosocial Adjustment and Community Reintegration. *Child Development*, 81(4), 1077-1095.

Cohn, I., & Goodwin-Gill, G. S. (1994). *Child Soldiers: The Role of Children in Armed Conflict*. Clarendon Press.

Coulter, C. (2008). The role of children in the armed conflict in Sierra Leone. *International Review of the Red Cross*, 90(871), 283-296.

Drumbl, M. A. (2012). *Reimagining Child Soldiers in International Law and Policy*. Oxford University Press.

Honwana, A. (2006). *Child Soldiers in Africa*. University of Pennsylvania Press.

Human Rights Watch. (2010). *Soldiers under the banner of children: Child soldiers in the Democratic Republic of Congo*.

Human Rights Watch. (2010). *The Christmas massacres: LRA attacks on civilians in northern Congo*. New York, NY: Human Rights Watch.

International Criminal Court. (2021). *Prosecutor v. Dominic Ongwen: Judgment and sentence. Situation in Uganda, ICC-02/04-01/15*.

International Criminal Court. (2012). *The Prosecutor v. Thomas Lubanga Dyilo*. International Criminal Court.

International Criminal Court. (1998). *Rome Statute of the International Criminal Court*.

International Criminal Court (ICC). (1998). *Rome Statute of the International Criminal Court*, 27.

Langer, P. C., & Ahmad, A.-N. (2024). Translating trauma into testimony: Collaborative storytelling with former ISIS child soldiers in Northern Iraq. *HARM*, 3, 27–47.

Machel, G. (1996). *Impact of Armed Conflict on Children*. United Nations.

Machel, G. (2001). *The Impact of War on Children*. UNICEF.

Mazurana, D., McKay, S., Carlson, K., & Kasper, J. (2002). Girls in Fighting Forces and Groups. *Peace and Conflict*, 8(2), 97-123.

Melvorn, L. (2000). *A People Betrayed: The Role of the West in Rwanda's Genocide*, 112. Zed Books.

Rosen, D. M. (2012). *Child Soldiers in War and Terrorism*, 94. Rutgers University Press.

Singer, P. W. (2006). *Children at War*. Pantheon Books.

Totten, S., & Parsons, W. S. (2018). *Centuries of Genocide: Essays and Eyewitness Accounts*, 45. Routledge.

UNICEF. (2017). *Children in armed conflict: The situation in Chad*.

UNICEF. (2017). *The State of the World's Children 2017*.

United Nations. (1989). *Convention on the Rights of the Child*, 14.

Waldorf, L. (2009). *Transitional Justice and DDR: The Case of Rwanda*. Research Unit, International Center for Transitional Justice.

Weiss, T. (2015). ISIS and the use of children as soldiers. *Journal of Terrorism and Political Violence*, 27(4), 453-470.

Wessells, M. (2006). *Child Soldiers: From Violence to Protection*, 142, 188. Harvard University Press.

2-CİNSEL İSTİSMAR VAKALARINDA MAĞDUR ÇOCUĞUN İFADESİNİN ALINMASI ESNASINDA DİKKAT EDİLECEK HUSUSLAR

Elif ARAYAN, Avukat, Arabulucu, İstanbul Üniversitesi, Hukuk Fakültesi ve İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa, Adli Tıp ve Adli Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Mezunu, [ORCID ID:0009-0000-6254-5784](https://orcid.org/0009-0000-6254-5784), elif@elifarayan.av.tr

BİLDİRİ ÖZETİ

Amaç

Cinsel istismar vakaları, soruşturulması ve kovuşturulması oldukça hassas dosyalardır. İstismar bulgularının saptanıp tarafların belirlenmesi, çelişkilerin giderilmesi önemlidir. Eğer fiziki bir bulgu, görgü tanığı ya da kamera kaydı yoksa da, mağdur çocuğun ifadesi çoğu zaman olayın ispatı için tek delildir. Çalışmamızda, istismar vakalarının açıklığa kavuşması için bu denli önemli bir delil olan mağdur çocuğun ifadesinin alınması işleminde dikkat edilmesi gereken hususlar ayrıntılı olarak ele alınacaktır.

Gereç ve Yöntem

Mağdur çocuğun ifadesinin nasıl alınacağına ilişkin mevzuatımızdaki düzenlemeler taranıp, bunların konuluş amacının ne olduğu aktarılacaktır.

Bulgular ve Sonuç

Mevzuatımız uyarınca; mağdur çocuğun tanık olarak dinlenmesinde ses ve görüntü kaydının alınması zorunlu olup, bu kayıtlar sadece ceza muhakemesinde kullanılabilir (CMK m.52/3-4). İşlenen suçun etkisiyle psikolojisi bozulmuş çocuk ya da mağdur bu suça ilişkin soruşturma ya da kovuşturmada maddi gerçeğin ortaya çıkması için zorunluluk arz eden haller dışında tanık olarak bir kez dinlenebilir (CMK m. 236/2) ve dinlenilmesi sırasında psikoloji, psikiyatri, tıp veya eğitim alanında uzman bir kişi bulundurulur (CMK m.236/3). Cumhuriyet savcısı veya hâkim tarafından ifade ve beyanının özel ortamda alınması gerektiği ya da şüpheli veya sanık ile yüz yüze gelmesinde sakınca bulunduğu değerlendirilen çocuk veya mağdurların ifade ve beyanları, özel ortamda uzmanlar aracılığıyla alınır (CMK m.236/4). “Özel ortam” ibaresinden ise “Çocuk İzlem Merkezleri” ve “Adli Görüşme Odaları” anlaşılmalıdır.

TCK 103/2 de düzenlenen suçlardan mağdur olan çocukların soruşturma evresindeki beyanları, bunlara yönelik hizmet veren merkezlerde Cumhuriyet Savcısının nezaretinde uzmanlar aracılığıyla alınır (CMK m.236/5). Mağdur çocuğun beyan ve görüntüleri kayda alınır. Mağdur çocuğun alınan beyan ve görüntü kayıtlarının dava dosyasında saklanarak gizliliğin sağlanması için gerekli tedbirler alınır (CMK m.236/7). Alınan bu beyan ve görüntü kayıtları, yazılı tutanağa dönüştürüldükten sonra talepte bulunması halinde şüpheli, sanık, müdafî, mağdur, vekil veya kanuni temsilciye verilebilir ve soruşturma ve kovuşturma makamlarının gözetiminde gizliliği korunmak suretiyle izletilebilir (CMK m.236/8).

Anahtar Kelimeler; cinsel istismar, mağdur, çocuk, ifade alınması

THINGS TO BE CONSIDERED DURING TAKING THE STATEMENT OF THE CHILD VICTIM IN CASES OF SEXUAL ABUSE

Purpose

Sexual abuse cases are very sensitive files to investigate and prosecute. It is important to determine the findings of abuse, identify the parties, and resolve contradictions. If there is no physical evidence, eyewitness or camera recording, the victim child's statement is often the only evidence to prove the incident. In our study, the points to be considered in the process of taking the victim child's statement, which is such an important evidence for clarifying abuse cases, will be discussed in detail.

Material and Method

The regulations in our legislation regarding how to take the victim child's statement will be scanned and the purpose of these will be explained.

Findings and Conclusion

According to our legislation; it is mandatory to record audio and video recordings when hearing a child victim as a witness, and these records can only be used in criminal proceedings (CMK Art.52/3-4). A child or victim whose psychology has been damaged as a result of the crime committed can be heard once as a witness in the investigation or prosecution related to this crime, except in cases where it is necessary to reveal the material truth (CMK Art.236/2), and a person who is an expert in the fields of psychology, psychiatry, medicine or education must be present during the hearing (CMK Art.236/3). The statements and statements of children or victims whose statements and testimonies are deemed necessary to be taken in a private environment by the public prosecutor or judge or who are deemed to have a risk in coming face to face with the suspect or the defendant are taken in a private environment by experts (CMK Art.236/4). The term "private environment" should be understood as "Child Monitoring Centers" and "Forensic Interview Rooms".

The statements of children who are victims of crimes regulated in TCK Art.103/2 are taken during the investigation phase by experts under the supervision of the Public Prosecutor in centers providing services for these (CMK Art. 236/5). The statements and images of the victim child are recorded. The statements and images of the victim child are kept in the case file and necessary measures are taken to ensure confidentiality (CMK Art. 236/7). These statements and images can be turned into a written report and given to the suspect, defendant, defense counsel, victim, attorney or legal representative upon request and can be watched under the supervision of the investigation and prosecution authorities, with confidentiality protected (CMK Art.236/8).

Keywords; sexual abuse, victim, child, statement taking

“Bir milletin çocukları, o milletin geleceğidir. Çocuklarımıza sahip çıkalım”
Mustafa Kemal Atatürk

Giriş ve Tanımlar

Kavramsal olarak bakacak olursak hukuk sistemimize göre çocuk; “henüz onsekiz yaşını doldurmamış kişi”dir (TCK m.6). Çocuk Koruma Kanunu 3/1. Madde uyarınca da; erken yaşta ergin olsa bile, on sekiz yaşını doldurmamış kişi çocuktur. Türk Medeni Kanunu kapsamında da onsekiz yaşından önce, evlenme ya da hakim kararıyla ergin kılınabilme mümkünse de, bu kişiler Türk Ceza Kanunumuz anlamında yine de çocuk sayılmaktadır.

Çocuk istismarı; fiziksel, cinsel, duygusal veyahut ihmal suretiyle gerçekleşebilir. Bunlardan fiziksel istismara; çocuğun kaza dışı yaralanması diyebiliriz. Çocuğun ihtiyacı olan ilgi, sevgi ve bakımdan mahrum bırakılması ise duygusal istismardır. Çocuğa bakmakla sorumlu kişilerin çocuğun; beslenme, giyim ve sağlık ihtiyaçlarını karşılamaması veya gerekli ilgiyi göstermemeleri de ihmal suretiyle istismardır (Polat, 2012). Sıraladığımız istismar türleri arasında çalışma konumuzu yakından ilgilendiren cinsel istismar ise Türk Ceza Kanunu’nda açıkça tanımlanmış olup; “onbeş yaşını tamamlamamış veya tamamlamış olmakla birlikte fiilin hukuki anlam ve sonuçlarını algılama yeteneği gelişmemiş olan çocuklara karşı gerçekleştirilen her türlü cinsel davranış” ve “diğer çocuklara karşı sadece cebir, tehdit, hile veya iradeyi etkileyen başka bir nedene dayalı olarak gerçekleştirilen cinsel davranışlardır” (TCK m.103/1).

Ulusal ve uluslararası mevzuatımıza bu bağlamda göz attığımızda şu düzenlemelere rastlamaktayız; Anayasanın 41/2. Maddesi uyarınca; Devlet, çocukların korunması ile ilgili önlemleri almak zorundadır. Türkiye’nin taraf olduğu Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme 19. Maddeye göre de; “taraf devletler çocuğun bedensel veya zihinsel saldırı, şiddet veya suistimale, ihmal ya da ihmalkar muameleye, ırza geçme dahil her türlü istismar ve kötü muameleye karşı korunması için yasal, idari, toplumsal, eğitsel bütün önlemleri alır”. Yine aynı sözleşmenin 34. Maddesi uyarınca, taraf devletlerin, çocukları, her türlü cinsel sömürü, suistimal, pornografi ve fuhuştan korunması yükümlülüğü vardır. Taraf devletlere ihmal, istismar mağduru olan çocukların bedensel ve ruhsal bakımdan sağlıklarına yeniden kavuşmaları ve toplumla yeniden bütünleşmelerini sağlamak için uygun önlemleri alma zorunluluğu getirilmiştir. Türkiye’nin 2011 yılında imzalayarak tarafı olduğu Avrupa Konseyi Çocukların Cinsel Sömürü ve İstismara Karşı Korunması Sözleşmesi de çocukların, cinsel istismarı (m.18), çocuk fuhuşu (m.19), çocuk pornografisi (m.20), çocukların cinsel etkinliklere tanık ettirmek (m.22), cinsel amaçla tahrik (m.23), gibi suçların mağduru edilmemesine, soruşturma, kovuşturma ve koruma tedbirlerine ilişkin hükümler içermektedir (Sokullu Akıncı ve Dursun,2016). Türk Ceza Kanunu’ndaki çocukların cinsel istismarı (TCK m.103), reşit olmayanla cinsel ilişki (TCK m.104) ve çocuk pornografisi (TCK m..226) gibi düzenlemeler de aynı eksendedir.

Tüm bu düzenlemelere rağmen Ülkemizde ve Dünyada cinsel istismar olguları ne yazık ki her zaman mevcut olmuştur. Yaşanan bu istismar vakalarının şikayet ve ifade edilmeyerek konuşulmaması ise faillerin aramızda dolaşmasıyla mağdur çocuğun travmasının daha da

tetiklenmesinin ya da başkaca çocuklarında mağdur olmasının önünü açmaktadır. Bu nedenle cinsel istismar olaylarının soruşturulması ve kovuşturulması evleviyetle önemlidir. Fakat cinsel istismar vakalarına genel olarak baktığımızda, soruşturulması ve kovuşturulması oldukça hassas dosyalar oldukları görülmektedir. İstismar bulgularının saptanıp tarafların belirlenmesi, çelişkilerin giderilmesi önemlidir. Eğer fiziki bir bulgu, görgü tanığı ya da kamera kaydı yoksa da, mağdur çocuğun ifadesi çoğu zaman olayın ispatı için tek delildir. Ancak bir çocuğun hiç tanımadığı birine başından geçen olayı anlatması bir yetişkine kıyasla tahmin edersiniz ki daha zordur. Çalışmamızda da, istismar vakalarının açıklığa kavuşması için bu denli önemli bir delil olan mağdur çocuğun ifadesinin alınması işleminde dikkat edilmesi gereken hususların neler olduğu ve bu konuda Ülkemizde ne tür düzenlemelere yer verildiği genel hatlarıyla ele alınacaktır.

Gereç ve Yöntem

Mağdur çocuğun ifadesinin nasıl alınacağına ilişkin mevzuatımızdaki düzenlemeler taranıp, bunların konuluş amacının ne olduğu aktarılacaktır.

Bulgular

1. Mağdur Çocuğun İfadesinin Alınması Esnasında Bir Yetişkine Kıyasla İlave Dikkat Edilmesinin Nedenleri

Mağdur çocuğun ifadesinin alınması esnasında ilave dikkat edilmesinin nedenlerine bakacak olursak; öncelikle burada muhatabın çocuk olduğu ve kendini bir yetişkine kıyasla iyi ifade edemeyeceği kabul edilmelidir. Bu nedenle de ifade alımı esnasında daha hassas davranılmalıdır. Çocuğun korkabileceği bir ortamda ifade alımı gerçekleştirilmemelidir. İfade alınan yerde çocuğun dikkatini dağıtacak eşyalar bulunmamasına da yine özen gösterilmelidir. Uygun ortamda, uzman kişilerce ifadesi alınmalıdır. Çünkü çocuk korkuyla yönlendirilmeye açık olabilir. Çocuğun yönlendirilmesiyle ifadesinde oluşacak değişiklik de maddi gerçeğin ortaya çıkmasına engel olabileceği için bazen suçsuz bir kişinin suçlanmasına, bazen de gerçek suçlunun aklanmasına veyahut gerçek suçlunun aramızda dolaşıp yeni mağduriyetlere sebep olmasına yol açabilir. Bu kapsamda doğrunun ortaya çıkması için çocuğa ifade esnasında elbette ki destek verilebilir ancak destekle yönlendirme arasındaki ince çizgiye dikkat edilmelidir.

Çocukla iletişimde kullanılan dil ve metod yine burada önemlidir. Çocuğun anlayabileceği açık bir dil kullanılmalıdır. Çocuğun yaş ve gelişimine uygun sorular sorulmalıdır. Ayrıca çocuğun ifadesi mümkünse tek seferde tamamlanmalıdır. Çünkü tekrar tekrar başına gelen olayı anlattırmak hem çocuğu travmatize edebilir hem de çelişki yaratıp şüpheden sanığın yararlanmasına neden olabilir.

2- Cinsel istismar Mağduru Çocuğun İfadesinin Uygun Şartlarda Alınması İçin Ülkemizde Kurulan Çocuk Adli Görüşme Merkezleri

Mahkeme salonları ve Emniyet ortamları bir çocuğun ifadesinin alımı esnasında çocuğa kalabalık ve korkutucu gelebilir. Çocuk bu ortamlarda soruşturma veya kovuşturma konusu olayın diğer taraflarının fiziksel saldırısına ya da sözlü tacizine uğrayabilir. Tüm bunlar da çocuğun korkuyla gerçeği konuşmamasına, yönlendirilmesine, söyleyeceklerini karıştırmasına ya da ifadesini değiştirmesine yol açabilir. Bir önceki başlıkta naklettiğimiz hassasiyetlerde dahil tüm bu nedenlerle, Ülkemizde cinsel istismar mağduru çocukların ifadelerinin alınması ile ilgili bir takım adli görüşme merkezleri kurulmuştur.

Bu merkezler şunlardır;

- Çocuk Koruma Birimleri

Ülkemizde cinsel istismar mağduru çocukların ifadelerinin adliye ve emniyet dışındaki yerlerde alınması ile ilgili ilk merkezler, 1981 tarihinde 2547 sayılı Yüksek Öğretim Kanunu 7. Madde uyarınca bazı üniversite ve hastanelerin bünyesinde kurulan Çocuk Koruma Birimleridir. Çocuk koruma birimleri çocuk izlem merkezlerinden farklı olarak istismarın her türüne maruz kalmış çocuklarla ilgili çalışan merkezleridir. Daha farklı deyişle fiziksel, cinsel, duygusal veyahut ihmal suretiyle gerçekleşebilen tüm istismar türleri için hizmet vermektedir. Burada ihmal ve istismara uğrayan çocuğa yönelik ihtiyaca uygun tanı, tedavi ve izlem yapılmaktadır (Batman ve Arslan,2022). Muayene tekrarları ile delil kayıplarının önlenmesi için ihtiyaca uygun ve zamanında raporlama yapılıp, yargıdaki gecikmelerin önüne geçilmesine ve uygun koruma hizmetlerinin sunulmasına çalışılmaktadır.

-Çocuk İzlem Merkezleri (ÇİM)

Mağdur çocukların; kolluk kuvvetleri, adli merciler ve sağlık kurumları tarafından ayrı ayrı değerlendirilmesi ve bu süreçte yaşadıklarını defalarca dile getirmek zorunda bırakılması, gizliliğin yeterince sağlanamaması, ilgili kurumlarda çocukla görüşme yapanların; çocuğun ruhsal durumunu gözeterек görüşme yapabilecek yeterlilikte eğitime sahip olmaması halinde, mağdur çocuğun uğradığı travma şiddetlenmektedir. Bu gerekçeyle, 04.10.2012 tarihli 28431 sayılı Çocuk İzlem Merkezleri Genelgesiyle Çocuk İzlem Merkezleri kurulmuştur. Çocuk İzlem Merkezleri, çocuk istismarını engellemek, istismara maruz kalan çocuklara bilinçli ve etkin bir şekilde müdahale etmek, mağdur çocuğun tekrar travmatize olmasını engellemek, adli ve tıbbi olarak yapılması gerekli işlemleri uygulayabilmek için bu konularda eğitim görmüş uzmanların bulunduğu Sağlık Bakanlığına bağlı hastaneler ya da kurumlar bünyesinde faaliyet gösteren merkezlerdir. 7 gün 24 saat ihtiyacı olanlara hizmet sunmaktadır.

Çocuk İzlem Merkezlerinde yapılan görüşmeleri çocuğun avukatı ve çocuk savcısı aynalı odadan izleyebilmektedir. Çocuk savcısı bu görüşmeler esnasında sorusu olursa, elektronik ekrandan, görüşmeyi yapan uzmanın ekranında görülebilecek şekilde sorularını yöneltebilmektedir. Yine bu görüşmelerde SEGBİS den görüntülü sesli kayıt alınabilmektedir. Böylece de gerek soruşturma aşamasında savcının, gerekse kovuşturma aşamasında hakim

veyahut dosya taraflarının, mağdur çocuğun beyanına sesli ve görüntülü olarak ulaşması mümkün olabilmektedir (Batman ve Arslan,2022).

-Adli Görüşme Odaları (AGO)

UNİCEF'in, Türkiye'de desteklediği "Çocuklar İçin Adalet Projesi" kapsamında, Adalet Bakanlığımız ile Türkiye'deki çeşitli illerdeki Adliyelerde, Çocuk Adli Görüşme Odaları (AGO) kurulması planlanmıştır (Batman ve Arslan,2022). Bu doğrultuda da 24.02.2017 tarihinde Adli Görüşme Odaları Yönetmeliği düzenlenerek yürürlüğe girmiştir. Adli Görüşme Odaları, öncelikli olarak çocuğun üstün yararı ilkesi uyarınca çocuk dostu adli usullerin işletilmesini, adli süreç içinde yer alan mağdur, tanık ve suça sürüklenen çocuklar ile cinsel suç, aile içi şiddet mağdurları ve diğer kırılgan gruba dahil mağdurlarla uygun ortam ve yöntemle görüşme yapılmasını, ikincil örselenmenin önlenmesini, korunma ihtiyaçlarının tespitini ve ilgili hizmetlere yönlendirilmesini sağlamak üzere adliyeler bünyesinde özel bir alan olarak kurulmuştur.

3- Mevzuatımızda Mağdur Çocuğun İfadesinin Alınması ile İlgili Düzenlenmeler

Şu an yürürlükte olan mevzuatımıza mağdur çocuğun ifadesinin alınması ile ilgili olarak baktığımızda ise şu düzenlemeleri görmekteyiz.

-Ses ve görüntü kaydının alınması zorunluluğu; *Mağdur çocuğun tanık olarak dinlenmesinde ses ve görüntü kaydının alınması zorunlu olup, söz konusu kayıtlar sadece ceza muhakemesinde kullanılabilir* (CMK m.52/3-4). Bu maddenin konuluş amacı, yukarıda da naklettiğimiz gibi mağdur çocuğun yaşadığı kötü olayı tekrar tekrar anlattırarak onun travmatize olmasının önüne geçmektir. Aynı zamanda da aslında mağdur çocuğunun beyanının usulüne uygun alınıp alınmadığı da bu kayıt ve görüntülerden görülebilir.

-Zorunluluk azr eden haller dışında mağdur çocuğun bir kez uzman kişi eşliğinde dinlenmesi; *İşlenen suçun etkisiyle psikolojisi bozulmuş çocuk ya da mağdur bu suça ilişkin soruşturma ya da kovuşturmada maddi gerçeğin ortaya çıkması için zorunluluk arz eden haller dışında tanık olarak bir kez dinlenebilir* (CMK m. 236/2) *ve dinlenilmesi sırasında psikoloji, psikiyatri, tıp veya eğitim alanında uzman bir kişi bulundurulur* (CMK m.236/3).

Yargıtay 5. Ceza Dairesinin, 5.4.2007 tarih, 2007/3040E., 2007/2632K. nolu kararında da bu husus dikkate alınarak; *"mağdur çocuğun dinlenmesi sırasında psikoloji, psikiyatri, tıp ve eğitim alanında uzman bir kişinin bulundurulması gerektiğinin gözetilmesi gerekliliği"* nedeniyle bozma kararı verilmiştir (Kazancı,2025/1).

Yargıtay 9. Ceza Dairesinin 24.03.2022 tarih, 2021/28916E., 2022/2898K. sayılı kararında da; *"İşlenen suçun etkisiyle psikolojisi bozulan çocuk veya mağdur, bu suça ilişkin soruşturma veya kovuşturmada tanık olarak bir defa dinlenebilir"* ifadesine yer verilmiş ise de, *maddi gerçeğin aydınlatılması açısından zorunlu olduğu durumlarda mahkeme tarafından da mağdurenin tekrar dinlenebileceği nazara alınıp, aynı zamanda olayın tek tanığı konumundaki mağdurenin CMK'nın 210 /1 ve 236 /2. maddeleri gereğince temin edilerek tekrar ayrıntılı ifadesinin*

alınması, bunun mümkün olmaması halinde ise mağdurenin soruşturma evresinde alınan yazılı ve görüntülü beyanlarının duruşmada izlenip okunarak taraflara söz hakkı verilip diyeceklerinin sorulmasından sonra tüm deliller birlikte değerlendirilerek sanığın hukuki durumunun tayin ve takdiri gerekliliği” nedeniyle bozma kararı verilmiştir (Kazancı,2025/2).

-İfadesinin Özel Ortamda Yani Çocuk İzlem Merkezi veya Adli Görüşme Odasında Alınması: *Diğer taraftan cumhuriyet savcısı veya hâkim tarafından ifade ve beyanının özel ortamda alınması gerektiği ya da şüpheli veya sanık ile yüz yüze gelmesinde sakınca bulunduğu değerlendirilen çocuk veya mağdurların ifade ve beyanları, özel ortamda uzmanlar aracılığıyla alınır (CMK m.236/4). “Özel ortam” ibaresinden ise bir önceki başlıkta naklettiğimiz “Çocuk Koruma Birimi”, “Çocuk İzlem Merkezleri” ve “Adli Görüşme Odaları” anlaşılmalıdır.*

TCK 103/2 de düzenlendiği gibi “cinsel istismarın vücuda sair bir cisim sokulması suretiyle gerçekleştirilmesi” halinde suçlardan mağdur olan çocukların soruşturma evresindeki beyanları, bunlara yönelik hizmet veren merkezlerde Cumhuriyet Savcısının nezaretinde uzmanlar aracılığıyla alınır *Mağdur çocuğun beyan ve görüntüleri kayda alınır. Kovuşturma evresinde ise ancak, maddi gerçeğin ortaya çıkarılması açısından mağdur çocuğun beyanının alınması veya başkaca bir işlem yapılmasında zorunluluk bulunması hâlinde bu işlem, mahkeme veya görevlendireceği naip hâkim tarafından bu merkezlerde uzmanlar aracılığıyla yerine getirilir. Mağdur çocuk yargı çevresi ve mülkî sınırlara bakılmaksızın en yakın merkeze götürülmek suretiyle işlemleri yerine getirilir (CMK m.236/5).*

-Alınan beyan ve görüntüler için gizliliğin sağlanması: *Mağdur çocuğun alınan beyan ve görüntü kayıtlarının dava dosyasında saklanarak gizliliğin sağlanması için gerekli tedbirler alınır (CMK m.236/7). Alınan bu beyan ve görüntü kayıtları, yazılı tutanağa dönüştürüldükten sonra talepte bulunması halinde şüpheli, sanık, müdafî, mağdur, vekil veya kanuni temsilciye verilebilir ve soruşturma ve kovuşturma makamlarının gözetiminde gizliliği korunmak suretiyle izletilebilir (CMK m.236/8).*

Sonuç

Birtakım düzenlemelere rağmen Ülkemizde ve Dünyada cinsel istismar olguları ne yazık ki her zaman mevcut olmuştur. Yaşanan bu istismar vakalarının şikayet ve ifade edilmeyerek konuşulmaması ise faillerin aramızda dolaşmasıyla mağdur çocuğun travmasının daha da tetiklemesinin ya da başkaca çocukların mağdur olmasının önünü açmaktadır. Bu nedenle soruşturulması ve kovuşturulması evleviyetle önemlidir. Soruşturulması ve kovuşturulması oldukça hassas olan cinsel istismar dosyalarında, maddi gerçeğin ortaya çıkması için mağdur çocuğun ifadesinin nedenli önemli bir delil olduğu ise ortadadır. Hatta fiziki bir bulgu, görgü tanığı ya da kamera kaydı yoksa da, çoğu zaman olayın ispatı için tek delildir.

Çalışmamızda da, özellikle cinsel istismar vakalarının açıklığa kavuşması için bu kadar önemli bir delil olan mağdur çocuğun ifadesinin alınması işleminde dikkat edilmesi gereken hususların neler olduğunu, neden yetişkinlerden farklı olarak mağduru çocuk olan suçlarda ifade alımının

farklılık arz etmesi gerektiğini ve mevzuatımızda bu konuda hangi düzenlemelere yer verildiğini genel olarak ele aldık.

Bizce de henüz çocuk olan bir kişinin ifadesi hangi suç tipinde alınıyor olursa olsun bir yetişkinin ifade alım işleminden farklı olmalıdır. Bu maddi gerçeğin ortaya çıkartılıp, gerçek suçlunun belirlenmesi veyahut da suçsuz bir kişinin ceza almasının önüne geçebilmek için oldukça önemlidir. Çünkü burada bilgi alınacak kişi bir çocuktur. Başına gelen bir olayı yetişkine kıyasla iyi ifade edemeyebilir, heyecanlanabilir, korkabilir. Zaman kavramı tam oturmamış veya bir yetişkin tarafından yönlendirilmiş olabilir. Bundan dolayı da çocuktan bilgi alımı esnasında kullanılan dil, yöneltile sorular, davranış biçimi, psikolojik zemin, ortam ve bu konudaki uzmanlık ilave değer taşımaktadır.

Mevzuatımızda da çocuğun ifadesinin alınması ile ilgili ayrı düzenlemelere yer verilmesi bizce de yerindedir. Uygulamada bu düzenlemelere çok dikkat edilerek etkin biçimde bunlara uyulmasına özen gösterilmelidir. Diğer türlü suçsuz kişilerin cezalandırılması yahut gerçek suçluların ceza almaması gibi durumlarla karşılaşılabilir. Zira olası bir çelişkili veya yanlış anlaşılan beyanda ceza muhakemesinin temel ilkelerinden biri olan şüpheden sanık yararlanır ilkesi yargılama dosyası bakımından devreye girecektir. Bilindiği gibi şüpheden sanık yararlanır, evrensel olarak benimsenmiş bir ilke olup, varsayıma dayanan mahkumiyet hükmü kurulamayacağına ilişkindir. Yargıtay da bu ilkeyi birçok kararında vurgulayarak, ceza yargılamasındaki amacın maddi gerçeğin hiçbir kuşkuyla yer bırakmaksızın ortaya çıkarılması olduğuna değinmiştir (Öztürk,2015). Cinsel istismar dosyalarında olası bir çelişki maddi gerçeğin kuşkuyla yer vermeksizin ortaya çıkmasına engel olacaktır. Bu çelişkiyi çözüm noktasında da en önemli delillerden biri elbette ki mağdur çocuğun olaya ilişkin bilgi ve görgüsüdür. Ancak tabi ki de tek başına mağdur çocuğun olaya ilişkin beyanı bir kişiyi cinsel istismardan mahkum edebilmek için yeterli de sayılmamalıdır. Yargılama dosyası kapsamındaki başkaca delil ve faktörler bir arada değerlendirilerek suçun işlendiğine ilişkin topluca bir kanıya ulaşılması gerekir.

Yargıtay Ceza Genel Kurulu'nun bir cinsel istismar vakasında verdiği,15.01.2025 tarih, 2021/14-371E., 2025/28K. sayılı; *“Dava, sarkıntılık suretiyle çocuğun cinsel istismarı suçuna ilişkindir. Olayı yaklaşık sekiz yıl sonra adli mercilere intikal ettiren inceleme dışı mağdurenin, mağdureye yönelik herhangi bir eylemden bahsetmemesi, bu itibarla mağdurenin sanığa yönelik cinsel istismar iddialarının soyut nitelik taşıması ve sanığın tüm aşamalarda mağdureye yönelik cinsel istismarda bulunmadığına dair aksi kanıtlanamayan savunmaları birlikte değerlendirildiğinde; mahallinde ikame olunan ve tartışılan delillerin, gerekçeli/muhtemel şüphenin tamamen ortadan kaldırılması ve sanığın müsnet sarkıntılık suretiyle çocuğun cinsel istismarı suçunu işlediği yönünde vicdani kanaat oluşması için yeterli olmadığı anlaşılmakla in dubio pro reo/şüpheden sanık yararlanır ilkesi gereğince ispat edilemeyen suçtan beraat kararı verilmesi gerektiği kabul edilmelidir.”* biçimindeki kararında *“şüpheden sanık yararlanır ilkesini”* Bölge Adliye Mahkemesi ilgili Ceza Dairesi kararının bozulması için dayanak yapılmıştır (Kazancı, 2025/3).

Diğer taraftan mağdur çocuğun ifadesinin düzgün bir biçimde alınıp olayın aydınlatılması, cinsel istismar suçlarının aynı fail tarafından bir başka kişiye yönelik gerçekleştirilmesinin önlenmesi içinde önemlidir. Çünkü cinsel istismar mağduru çocuğun beyanı ile olayın aydınlatılması sonrası suçun faili artık dışarda aramızda dolaşamayıp, cezalandırılacak ve belki başka çocuklara da benzer bir fiil gerçekleştirmesinin önüne geçilecektir.

Tüm bunların yanı sıra çocuğun üstün yararı ilkesi uyarınca çocuk dostu adli usullerin işletilmesi, çocuk istismarını engellemek, istismara maruz kalan çocuklara bilinçli ve etkin bir şekilde müdahale etmek, mağdur çocuğun tekrar travmatize olmasını engellemek, adli ve tıbbi olarak yapılması gerekli işlemleri uygulayabilmek için çocuk koruma birimleri, çocuk izlem merkezleri veya adli görüşme odaları gibi merkezlerin kurulması da isabetli bir düzenleme ve uygulamadır. Yine cinsel istismar dosyalarında gizlilik ve mahremiyete önem verilmesi de bizce cinsel istismarı engellemek için önemlidir. Çünkü gizliliğe verilen önemle bu suç tiplerinin şikayete daha rahat konu edilmesi sağlanabilir. Ayrıca eğer haksız bir şikayet söz konusuysa da şüpheli veya sanığın toplum nezdinde zarar görmemesi içinde bu dosyaların gizliliği mutlaka sağlanmalıdır.

Kaynakça

Batman, H., Gökçearslan, E.G., (2022), Çocuğun Cinsel İstismarında Adli Görüşme

Öztürk, B., (2015), Nazari ve Uygulamalı Ceza Muhakemesi Hukuku

Kazancı, 2025/1, Kazancı (2025), İçtihat Bilgi Bankası, Erişim tarihi: 22.06.2025., <https://lib.kazanci.com.tr/kho3/ibb/files/5cd-2007-3040.htm>

Kazancı, 2025/2, Kazancı (2025), İçtihat Bilgi Bankası, Erişim tarihi: 22.06.2025., <https://lib.kazanci.com.tr/kho3/ibb/files/9cd-2021-28916.htm>

Kazancı, 2025/3, Kazancı, (2025), İçtihat Bilgi Bankası, Erişim tarihi: 22.06.2025., <https://lib.kazanci.com.tr/kho3/ibb/files/dsp.php?fn=cgk-2021-14-371.htm&kw=Yarg%C4%B1tay+Ceza+Genel+Kurulu+15.01.2025+tarih,+`2021/14-371`,`+`2025/28`+&cr=ibb#fm>

Polat,O., (2012), Klinik Adli Tıp, Adli Tıp Uygulamaları

Sokullu Akıncı, F., Dursun F., Viktimoloji

3-AFET ORTAMLARINDA ÇOCUKLARA YÖNELİK CİNSEL İSTİSMAR: NEDENLER, SONUÇLAR VE KORUMA YAKLAŞIMLARI

**Emirhan AYDOĞMUŞ, Yönetim Kurulu Başkanı/Araştırmacı, Gönül Elçileri Arama Kurtarma ve Uluslararası İnsani Yardım Derneği, ORCID ID: 0009-0009-6774-4382, emirhanaydogmus34@icloud.com*

ÖZET

Giriş: Afet ortamlarında çocuklara yönelik cinsel istismar, görünmeyen ancak derin etkiler yaratan bir insan hakları ihlalidir. Bu bildiri, afet dönemlerinde cinsel istismarın nedenlerini, biçimlerini, etkilerini ve korunma yollarını irdelemektedir. Afet sonrası oluşan kaotik yapı, refakatsizlik, güvenlik ve denetim eksiklikleri, geçici barınma alanlarının yetersizliği gibi pek çok unsur çocukları savunmasız hale getirmektedir. Özellikle kız çocukları, gece saatlerinde veya yalnız kaldıklarında daha yüksek risk altındadır. Yardım ilişkilerinin kötüye kullanılması, bazı failerin sistem boşluklarını fırsata çevirmesi ve toplumsal sessizlik kültürü istismarın sürekliliğini sağlamaktadır. Bu kapsamda bildiride, Gönül Elçileri Derneği'nin 15 yıllık saha deneyimiyle şekillenen saha gözlemleri ve çözüm önerileri sunulmaktadır. Ayrıca çocuklara yönelik koruyucu mekanizmaların hangi çerçevesinde inşa edilmesi gerektiğine dair politika temelli yaklaşımlar da ele alınmaktadır.

Amaç: Çalışmanın amacı; afet sonrası oluşan kaotik yapının çocuk istismarını nasıl tetiklediğini, bu ihlallerin çocuklar üzerindeki fiziksel ve psikolojik sonuçlarını ve alınabilecek koruyucu önlemleri açıklamaktır.

Gereç ve Yöntem: Gönül Elçileri Derneği'nin 15 yıllık saha tecrübesine ve ulusal-uluslararası insan hakları belgelerine dayalı nitel analiz yöntemi kullanılmıştır.

Bulgular: İstismarın en çok refakatsiz kalan çocuklarda ve güvenliksiz alanlarda gerçekleştiği tespit edilmiştir. Yardım ilişkilerinin kötüye kullanılması, denetim eksikliği ve toplumsal sessizlik kültürü, faileri cesaretlendirmektedir. Cinsel istismar; psikolojik travmalar, fiziksel sağlık sorunları ve sosyal dışlanma gibi uzun vadeli etkiler yaratmaktadır.

Sonuç: Afet sonrası çocuk koruma sistemlerinin acil devreye alınması, özel yaşam alanlarının kurulması, çocuklara ve görevlilere eğitim verilmesi büyük önem taşımaktadır. Cinsel istismarın önlenmesi; devlet, STK ve toplum iş birliğini zorunlu kılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Afet, çocuk, cinsel istismar, koruma, insan hakları.

SEXUAL ABUSE AGAINST CHILDREN IN DISASTER SETTINGS: CAUSES, CONSEQUENCES, AND PROTECTION APPROACHES

ABSTRACT

Introduction: Sexual abuse of children in disaster environments is an invisible yet deeply impactful human rights violation. This report examines the causes, forms, effects, and protection mechanisms of sexual abuse during disaster periods. The chaotic structure that emerges after a disaster, lack of accompaniment, security and oversight deficiencies, and the inadequacy of temporary shelters are among the many factors that render children vulnerable. In particular, girls are at higher risk, especially during the night or when left alone. The abuse of aid relationships, the exploitation of system gaps by some perpetrators, and the culture of societal silence contribute to the continuity of abuse. In this context, the report presents field observations and solutions shaped by the 15 years of field experience of the Gönül Elçileri Association. Additionally, policy-based approaches are discussed regarding the principles under which protective mechanisms for children should be built.

Objective: The aim of this study is to explain how the chaotic conditions that arise after disasters trigger child abuse, to identify the physical and psychological impacts of these violations on children, and to propose protective interventions.

Materials and Methods: A qualitative analysis method was employed based on the 15-year field experience of the Gönül Elçileri Association and national and international human rights documents.

Findings: It has been identified that abuse most frequently occurs among unaccompanied children and in insecure environments. The misuse of aid relationships, lack of supervision, and a culture of silence in society embolden perpetrators. Sexual abuse leads to long-term consequences such as psychological trauma, physical health issues, and social exclusion.

Conclusion: The immediate activation of child protection systems, establishment of private safe zones, and provision of training to both children and personnel are of critical importance. The prevention of sexual abuse requires cooperation between the state, NGOs, and society.

Keywords: Disaster, child, sexual abuse, protection, human rights.

1. Giriş

Doğal afetler, savaşlar, göçler ve insani krizler yalnızca fiziksel yıkımlara yol açmakla kalmaz, aynı zamanda toplumun en savunmasız bireyleri olan çocuklar için görünmeyen tehlikeleri de beraberinde getirir. Bu tehlikelerin başında ise cinsel istismar gelmektedir. Afet sonrası yaşanan kaotik ortam, güvenlik ve denetim zafiyetleri, sosyal destek sistemlerinin çökmesi gibi unsurlar, çocukları cinsel istismara açık hale getirmektedir.

Cinsel istismar, çocuklara yönelik en ağır hak ihlallerinden biri olup, fiziksel bütünlüklerinin yanında ruhsal ve gelişimsel süreçlerini de kalıcı biçimde zedelemektedir. Afet ortamları, çocukların korunmasız, travmatize ve yalnız oldukları anların yoğunlaştığı ortamlardır. Bu makalede, afetlerde çocuklara yönelik cinsel istismarın nedenleri, biçimleri, sonuçları ve korunma yolları bilimsel ve insan hakları

temelli bir çerçevede incelenecektir. Cinsel istismar, bir çocuğun cinsel tatmin amacıyla yetişkin ya da daha büyük yaş grubundaki biri tarafından manipüle edilmesi, zorlanması ya da kandırılmasıdır. Bu istismar türü; dokunma, teşhircilik, pornografik içerik kullanımı, zorla ilişki veya sözlü taciz gibi birçok biçimde gerçekleşebilir.

Afet ortamlarında bu suçun görünürlüğü azalmakta, ancak riski dramatik biçimde artmaktadır. Kriz sonrası çadır kentler, geçici barınma alanları, kalabalık ve gözetimsiz bölgeler; hem bireysel sapkınlıkların hem de örgütlü insan ticareti şebekelerinin faaliyet sahasına dönüşebilmektedir.

2. Afet Bölgelerinde Gerçekleşen İstismar Vakalarının Ele Alınması

Afetlerde ebeveynini veya yakın akrabasını kaybeden refakatsiz ve kayıp çocuklar çocuklar, cinsel istismarın en temel hedefidir. Kimi zaman bu çocuklar yardım adı altında alınmakta, ancak sömürüye uğramaktadırlar. Güvenliksiz barınma alanları ve barınaklarda mahremiyet yoktur. Çadırlar, ortak tuvaletler ve duş alanları çocuklar için potansiyel tehlike arz eder. Denetimsizlik ve kaos ortamı kendini göstermektedir. Afet sonrası güvenlik güçlerinin yetersizliği ve idari otoritenin geçici olarak çökmesi, faillerin cezalandırılma riskini azaltır. Yardım ilişkilerinin sömürülmesi ileri düzeyde meydana gelmektedir. Yardım sağlayan kişi ya da kurumların içinden bazı kötü niyetli bireyler, yardımı cinsel taleplerle şantaj malzemesi haline getirebilir. Toplumsal cinsiyet rolleri ve sessizlik kültürü suçun ortaya çıkmasına engel olmaktadır. Bazı topluluklarda kız çocuklarının utanç duyması ya da ailenin "namus" korkusuyla olayları gizlemesi, faillerin yargılanmasının önüne geçer. Tanıdık ya da yabancı kişiler tarafından çadır içinde, tuvalette, yemek sıralarında veya gözetimsiz alanlarda cinsel temas, dokunma, zorlama gibi bireysel saldırılar gerçekleşebilir. Organize suç ve insan ticareti yüksek oranda gerçekleşmektedir. Afetlerde göç eden veya kimliksiz kalan çocuklar insan tacirlerinin hedefi olabilir. Çocukların uygunsuz görüntüleri gizlice çekilerek sanal ortamda paylaşılabılır veya tehdit amaçlı kullanılabilir.

3. İstismar Vakalarının Yaygın Sonuçları

Afet sonrası cinsel istismara maruz kalan çocuklar, yalnızca olay anındaki fiziksel ihlallerle değil, aynı zamanda uzun vadeli psikolojik, sosyal ve biyolojik travmalarla da karşı karşıya kalmaktadır. Bu etkiler, çocuğun gelişimsel, duygusal ve toplumsal bütünlüğünü zedeleyerek, bireyin yaşam boyu taşıyacağı ikincil mağduriyetlere neden olmaktadır.

3.1. Psikolojik Travmalar

Çocukluk çağı cinsel istismarı, Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) ve Amerikan Psikiyatri Birliği (APA) tarafından en ağır psikolojik travma nedenlerinden biri olarak tanımlanmıştır. Afet ortamlarında istismara maruz kalan çocuklarda sıklıkla şu belirtiler gözlemlenmektedir:

- Travma Sonrası Stres Bozukluğu (TSSB)
- Süreğen kaygı bozuklukları ve panik ataklar
- Kabuslar ve kronik uyku bozuklukları
- Anhedoni, depresif bozukluklar
- Öfke nöbetleri, içe kapanma, özgüven kaybı

- Kendine zarar verme davranışları ve intihar girişimleri

Bu semptomlar, çocuğun erken müdahale görmemesi durumunda kalıcı hale gelebilmekte ve yetişkinlik dönemine taşınabilmektedir.

3.2. Sosyal ve Akademik Sonuçlar

Cinsel istismar, mağdur çocukların sosyal uyum becerilerini ciddi biçimde zedelemektedir. Özellikle afet sonrası koruma sistemlerinin yetersiz kaldığı durumlarda çocukların sosyal izolasyonu artmakta ve topluma yeniden entegrasyonları güçleşmektedir. Yaygın sosyal ve akademik etkiler:

- Güvensizlik duygusu ve insanlardan kaçınma
- İfade bozuklukları ve ilişki kurma güçlüğü
- Okul devamsızlığı ve akademik performansta düşüş
- Yaşıtları tarafından dışlanma ve etiketlenme
- Uyum bozuklukları ve davranış problemleri

Bu sorunlar, çocuğun eğitim hakkının fiilen engellenmesine neden olmakta; bu durum hem **Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme (m.28)** hem de **Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (AİHS, Ek Protokol m.2)** bağlamında açık bir hak ihlali oluşturmaktadır.

3.3. Fiziksel Sağlık Problemleri

Cinsel istismar vakaları, çocuğun beden bütünlüğünü doğrudan tehdit etmektedir. Bu tür ihlallerin doğurduğu fiziksel sağlık sorunları şunlardır:

- Cinsel yolla bulaşan hastalıklar (HIV/AIDS, HPV, gonore vb.)
- İstenmeyen gebelik ve erken yaşta doğum
- Üreme sistemi travmaları ve doğurganlık sorunları
- Kalıcı jinekolojik rahatsızlıklar
- Cinsel kimlik karmaşası ve gelişimsel gecikmeler

Bu etkiler, özellikle sağlık hizmetlerine erişimin kısıtlı olduğu afet bölgelerinde derinleşmekte ve çocukların yaşam hakkını tehdit eder hâle gelmektedir (**BM Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi, m.12**).

4. Risk Azaltıcı Önlemler

Afet ortamlarında çocukların cinsel istismara maruz kalma riskini azaltmak için çok katmanlı, entegre ve hak temelli stratejiler geliştirilmelidir. Alınması gereken önlemler, uluslararası çocuk koruma standartlarına ve “Minimum İnsani Standartlar El Kitabı (Sphere Project)” ilkelerine dayandırılmalıdır:

- **Güvenli ve denetimli yaşam alanları** oluşturulmalı, kız ve erkek çocuklar için ayrı barınma alanları sağlanmalıdır.
- **Aydınlatılmış ve gözetimli tuvalet/duş alanları** inşa edilerek, mahremiyet ve güvenlik birlikte gözetilmelidir.
- **Refakatsiz çocuklar için hızlı kayıt ve izleme sistemleri** kurulmalı, çocukların kimliklendirilmesi, korunma altına alınması ve yakınlarına ulaştırılması sağlanmalıdır.
- **Sahada görevli tüm personel ve gönüllüler**, çocuk koruma, psikolojik ilk yardım ve şiddetle mücadele konularında eğitilmelidir.
- **Çocuklara beden sınırları, mahremiyet ve hayır deme hakkı** yaşa uygun yöntemlerle öğretilmeli; bilinçlendirme çalışmaları yapılmalıdır.
- **Özel çocuk koruma savcılıkları** ve kolluk birimleri afet bölgelerinde geçici olarak görevlendirilmelidir.
- **Şeffaf ve erişilebilir yargı mekanizmaları** ile failer hakkında cezai süreçler etkin şekilde işletilmelidir.
- **Toplumsal sessizlikle mücadele** amacıyla kültürel tabulara duyarlı farkındalık kampanyaları düzenlenmelidir.

5. Afet Bölgelerinde Çocukların Korunmasına İlişkin Hukuki Çerçeve

Çocukların afet ortamlarında korunması, hem uluslararası hukukun hem de iç hukuk sistemlerinin asli yükümlülük alanlarındandır. Bu bağlamda başlıca normatif belgeler şunlardır:

- **Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme (1989):**
 - Madde 19: Her türlü istismardan korunma hakkı
 - Madde 34: Cinsel sömürü ve istismardan korunma
 - Madde 39: Rehabilitasyon ve sosyal reintegrasyon hakkı
- **Cenevre Sözleşmeleri ve Ek Protokoller:**
 - Savaş ve afet durumlarında çocukların korunmasına ilişkin hükümler
- **Palermo Protokolü (2000):**
 - İnsan ticareti mağduru çocukların korunması
- **İstanbul Sözleşmesi (2011):**
 - Kadınlara ve kız çocuklarına yönelik şiddetle mücadelede devletin önleyici, koruyucu ve cezalandırıcı sorumlulukları
- **Türk Ceza Kanunu (TCK) m.103:**
 - Çocukların cinsel istismarı suçu

Bu belgeler, devletlerin hem önleme, hem müdahale hem de rehabilitasyon aşamalarında aktif yükümlülük altında olduğunu hükme bağlamaktadır.

6. Sonuç

Afet ortamlarında çocuklara yönelik cinsel istismar, çoğunlukla göz ardı edilen ancak etkileri en derin ve kalıcı olan hak ihlallerinden biridir. Bu tür durumlara karşı etkili mücadele; yalnızca geçici önlemlerle değil, yapısal ve hukuki temellere dayanan bir çocuk koruma politikasının inşasıyla mümkündür. Her çocuk; hangi koşulda olursa olsun, fiziksel ve ruhsal bütünlüğünün korunması, güvenli bir çevrede yaşama ve haklarını tam anlamıyla kullanma hakkına sahiptir. Bu hakların hayata geçirilmesi, yalnızca devletin değil, sivil toplumun, uluslararası kurumların ve toplumun her bir bireyinin ortak sorumluluğudur.

4- TOPLUMSAL CINSİYET EŞİTSİZLİĞİ VE KÜLTÜREL DEĞERLERİN ÇOCUK YAŞTA EVLİLİKLERE ETKİSİ: ŞANLIURFA ÖRNEĞİ

Mahi Aslan¹

Şiddeti Önleme ve Rehabilitasyon Derneği (İMDAT)

pskmahiaslan@gmail.com

ORCID: 0000-0001-9470-1294

Özet

Amaç: Bu çalışma, toplumsal cinsiyet eşitsizliği, kültürel değerler ve çocuk yaşta evlilikler arasındaki ilişkiyi Şanlıurfa ili örneğinde incelemeyi amaçlamaktadır. Araştırmanın temel hedefi, çocuk evliliği olgusunun yerelde nasıl meşrulaştırıldığını sosyo-kültürel boyutlarıyla değerlendirmektir.

Gereç ve Yöntem: Araştırma, Şanlıurfa'nın Suruç, Haliliye ve Eyyübiye ilçelerinde yürütülmüş ve 359 kişiyle yüz yüze anket uygulanmıştır. Katılımcılardan demografik bilgilerle birlikte, "Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Ölçeği" ve "Kültürel Değerler Ölçeği" verileri toplanmıştır. Betimsel analizlerle birlikte karşılaştırmalı istatistiksel analizler gerçekleştirilmiştir.

Bulgular: Katılımcıların %51.8'i 18 yaşından önce evlenmiştir; kadınlarda bu oran %62.6'dır. 15 yaşından önce evlenen bireylerin toplumsal cinsiyet eşitliği algılarının daha düşük ve güç mesafesi, kolektivizm, erillik gibi kültürel boyutlara verdikleri puanların daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Bu durum, çocuk yaşta evliliğin bireysel tercih olmaktan çok, içselleştirilmiş ataerkil normlar doğrultusunda şekillendiğini göstermektedir.

Sonuç: Çocuk yaşta evliliklerin önlenmesi yalnızca hukuki düzenlemelerle değil, aynı zamanda toplumsal cinsiyet eşitliğini güçlendiren ve kültürel normları dönüştüren politikalarla mümkündür. Bulgular, yerel müdahalelerde sosyal normların dikkate alınması gerektiğini göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Çocuk evliliği, toplumsal cinsiyet eşitliği, kültürel değerler, güç mesafesi, kolektivizm

THE IMPACT OF GENDER INEQUALITY AND CULTURAL VALUES ON CHILD MARRIAGES: THE CASE OF ŞANLIURFA

Mahi Aslan¹

Violence Prevention and Rehabilitation Association (İMDAT)

pskmahiaslan@gmail.com

ORCID: 0000-0001-9470-1294

Abstract

Objective: This study aims to explore the relationship between gender inequality, cultural values, and child marriages through the case of Şanlıurfa, a province in southeastern Türkiye. The main objective is to understand how child marriage is legitimized through socio-cultural norms in a local context.

Materials and Methods: The field research was conducted in the districts of Suruç, Haliliye, and Eyyübiye with face-to-face surveys administered to 359 participants. Demographic data as well as responses to the Gender Equality Perception Scale and Personal Cultural Values Scale were collected. Descriptive and comparative statistical analyses were employed.

Results: 51.8% of all participants were married before the age of 18, with the rate reaching 62.6% among women. Those who married before age 15 exhibited significantly lower perceptions of gender equality and higher scores in power distance, collectivism, and masculinity. These findings suggest that early marriages are shaped not by individual will, but by internalized patriarchal norms and social expectations.

Conclusion: Preventing child marriages requires not only legal interventions but also comprehensive policies that address gender equality and challenge deeply rooted cultural norms. The study underlines the importance of integrating local value systems into community-based interventions.

Keywords: Child marriage, gender equality, cultural values, power distance, collectivism

Giriş

Çocuk Yaşta Evlilik

Çocuk yaşta evlilik, bireyin fiziksel, ruhsal ve sosyal gelişimini tamamlamadan evlilik bağı altına alınması durumudur. Birleşmiş Milletler'e göre 18 yaşın altındaki bireylerin evlendirilmesi çocuk evliliği olarak tanımlanmaktadır (UNICEF, 2020). Bu tür evlilikler, çocuğun eğitim hakkından mahrum bırakılmasına, erken gebelik riskine, sağlık sorunlarına ve çoğu zaman aile içi şiddete maruz kalmasına neden olmaktadır.

Çocuk yaşta evliliklerin temel nedenleri arasında yoksulluk, toplumsal cinsiyet rolleri, geleneksel normlar ve eğitime erişimin kısıtlılığı yer almaktadır (Erdoğan & Tüzün, 2022). Özellikle kırsal bölgelerde, kız çocuklarının evlenmesinin hem aile üzerindeki ekonomik yükü hafiflettiği hem de namus anlayışı çerçevesinde bir güvence sağladığı düşünülmektedir. Bu nedenle erken yaşta evlilikler çoğu zaman bir "çözüm" olarak sunulmakta, fakat aslında çocukların yaşamlarının ilerleyen dönemlerinde ciddi psikolojik ve sosyal sorunlara neden olmaktadır.

Çocuk yaşta evlilikler, toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin en somut tezahürlerinden biridir. Erkek çocuklara kıyasla kız çocuklar bu duruma çok daha fazla maruz kalmaktadır. Türkiye İstatistik Kurumu'nun (TÜİK) verilerine göre, 2022 yılında resmi olarak evlenen kız çocuklarının sayısı 10 binin üzerindedir. Bu durum, yasal düzenlemelere rağmen uygulamada ciddi bir sorun olduğunu ortaya koymaktadır (TÜİK, 2023).

Ayrıca çocuk yaşta evliliklerin sağlık üzerindeki olumsuz etkileri de oldukça belirgindir. Dünya Sağlık Örgütü'ne (DSÖ) göre erken yaşta gebelikler anne ve bebek sağlığı açısından yüksek risk taşımaktadır. Erken yaşta evlenen bireylerde doğum komplikasyonları, düşük ve anne ölüm oranları daha yüksektir (WHO, 2018). Aynı zamanda, çocuk yaşta evlenen bireylerin depresyon, kaygı bozukluğu ve travma sonrası stres bozukluğu gibi psikolojik rahatsızlıklar geliştirme olasılıkları da daha fazladır (Özdemir & Ayhan, 2021).

Çocuk yaşta evliliklerin önlenmesi, yalnızca yasal önlemlerle değil, aynı zamanda eğitimin yaygınlaştırılması, toplumsal farkındalığın artırılması ve yerel aktörlerin sürece aktif katılımıyla mümkündür. Özellikle kırsal bölgelerde ebeveynlerin ve dini/kültürel liderlerin farkındalık düzeylerinin artırılması, uzun vadede çocukların haklarının korunmasına katkı sağlayacaktır.

Çocuk yaşta evliliklerle mücadelede etkili olabilmek için bu olgunun çok katmanlı yapısının anlaşılması elzemdir. Sadece bireyin değil, toplumun tamamının içinde bulunduğu sosyal, kültürel ve ekonomik koşullar bu tür evlilikleri doğurmakta ve sürdürmektedir. Özellikle kırsal bölgelerde kız çocuklarının evliliği, yalnızca bir aile kararı değil, çoğu zaman topluluk tarafından da onaylanmış ve meşrulaştırılmış bir eylem olarak görülmektedir. Bu toplumsal meşruiyet, erken yaşta evliliği yalnızca bireysel bir sorun olmaktan çıkararak sistematik bir eşitsizlik biçimine dönüştürmektedir (Erdoğan & Tüzün, 2022). Örneğin, ailelerin çocuklarını

erken yaşta evlendirme eğilimleri yalnızca ekonomik gerekçelere değil, aynı zamanda toplumda kadınların “ev içinde kalması gerektiği” gibi geleneksel cinsiyet rollerine dayanmaktadır. Bu noktada toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin, çocuk yaşta evliliğin temelinde yatan en önemli nedenlerden biri olduğu açıktır (UNICEF, 2020).

Polat’ın çalışmalarında çocuk hakları ihlalleri, erken yaşta evlilikler bağlamında kapsamlı bir şekilde ele alınmaktadır. Polat (2023), çocuk yaşta evliliği çocuk istismarının yapısal bir biçimi olarak tanımlamakta ve bunun yalnızca bireysel değil, toplumsal düzeyde bir şiddet örüntüsü olduğuna dikkat çekmektedir. Özellikle kız çocuklarının gelişimsel süreçleri tamamlanmadan evlilik kurumuna dahil edilmeleri, onların fiziksel, psikolojik ve sosyal açıdan ciddi risklerle karşılaşmasına neden olmaktadır. Bu durum, çocuğun yüksek yararı ilkesine açıkça aykırıdır. Polat (2021), erken evliliklerin çocuğun kişilik gelişimini sekteye uğrattığını, özerklik kazanma sürecini yarıda kestiğini ve çocuğu yetişkin rollerine zorla dahil ettiğini belirtmektedir. Ayrıca, bu tür evliliklerin çoğu zaman gizli şiddet döngüleriyle birlikte seyrettiğini; çocuğun hem eşi hem de ailesi tarafından kontrol ve baskı altında tutulduğunu vurgular. Polat’a göre, çocuk yaşta evliliklerin önlenmesi, yalnızca hukuki düzenlemelerle değil; toplumsal bilinç, eğitim, erken uyarı sistemleri ve çocuk koruma politikalarının çok yönlü entegrasyonu ile mümkündür.

Ayrıca eğitim hakkına erişim, çocuk yaşta evliliklerin önlenmesinde kilit rol oynamaktadır. Yapılan çalışmalar, eğitim seviyesinin yükselmesiyle birlikte erken evlilik oranlarının düştüğünü ortaya koymaktadır (TÜİK, 2023). Kız çocuklarının okulda kalma süresinin uzaması, yalnızca onların bireysel gelişimlerini değil, aynı zamanda toplumsal dönüşüm süreçlerini de hızlandırmaktadır. Bununla birlikte eğitimin niteliği ve içeriği de önemlidir. Toplumsal cinsiyet eşitliği bilinciyle yapılandırılmış bir eğitim müfredatı, yalnızca kız çocuklarını değil, erkek çocuklarını da kapsayan uzun vadeli bir değişimi mümkün kılar. Bu kapsamda okullarda öğretmenlerin, rehberlik servislerinin ve okul yönetimlerinin erken evlilik riski altındaki çocuklara yönelik daha duyarlı, önleyici ve destekleyici yaklaşımlar benimsemesi gerekmektedir (Kağıtçıbaşı, 2010).

Çocuk yaşta evliliklerin önlenmesinde yerel yönetimler, sivil toplum kuruluşları ve dini liderlerin de aktif rol oynaması gereklidir. Çünkü bu aktörler toplum nezdinde güvenilirlik ve etki gücüne sahiptir. Özellikle dini söylemlerin çocuk yaşta evliliği meşrulaştırmak için kullanıldığı bölgelerde, dini liderlerin çocuk haklarını ve bireysel iradeyi öne çıkaran açıklamaları büyük önem taşır (Sabancı Vakfı & Uçan Süpürge, 2011). Aynı şekilde, yerel medya organlarının kamu spotları, sosyal kampanyalar ve başarı hikâyeleri aracılığıyla çocuk evliliklerine karşı farkındalık yaratması, toplumsal algının dönüşümünü hızlandırabilir. Bu tür çok yönlü müdahaleler, yalnızca mevcut sorunla başa çıkmakla kalmaz; aynı zamanda çocukların geleceğini güvence altına alacak kalıcı sosyal politikaların inşasına katkı sunar. Bu bağlamda çocuk yaşta evliliklerin ortadan kaldırılması, sadece çocukların değil, toplumun tamamının insan hakları, eşitlik ve adalet temelinde yeniden inşa edilmesi anlamına gelir (Özdemir & Ayhan, 2021; WHO, 2018).

Toplumsal Cinsiyet Eşitliği

Toplumsal cinsiyet eşitliği, kadınlar ve erkeklerin hak ve fırsatlara eşit düzeyde erişimini, karar alma süreçlerine eşit katılımını ve sosyal, kültürel ve ekonomik yaşamda ayrımcılığa uğramadan var olabilmesini ifade eder. Bu eşitliğin sağlanması, hem insan haklarının tesisi açısından hem de toplumsal refah ve kalkınma açısından kritik öneme sahiptir (Kandiyoti, 2021).

Toplumsal cinsiyet eşitsizliği, sadece bireysel değil, yapısal bir sorundur. Ataerkil değer sistemleri, kadınların kamusal alandaki rollerini sınırlandırmakta; bakım emeği, annelik ve ev içi rollerle tanımlanan bir konuma indirgemektedir (Çelik & Özgür, 2020). Bu eşitsizlik, karar alma mekanizmalarında kadınların düşük temsiliyeti, ücret farklılıkları, eğitim ve istihdamda fırsat eşitsizliği gibi birçok boyutta kendini göstermektedir. Nitekim Türkiye’de yapılan araştırmalar, kadınların iş gücüne katılımında ve üst düzey pozisyonlara ulaşmasında cinsiyet temelli engellerin hâlen belirleyici olduğunu ortaya koymaktadır (Ertürk, 2022).

Toplumsal cinsiyet eşitliği kavramı yalnızca kadınların güçlenmesini değil, aynı zamanda erkeklerin de geleneksel rollerden özgürleşmesini hedefler. Erkeklerle yüklenen duygularını bastırma, her durumda güçlü olma, şiddete eğilimli olma gibi normlar, erkekler için de sağlıksız bireysel ve toplumsal sonuçlar doğurmaktadır (Acar & Altunok, 2013). Bu nedenle toplumsal cinsiyet eşitliği, tüm bireylerin özgürce ve tam potansiyelleriyle yaşayabilecekleri bir toplum düzeninin inşası için gereklidir.

Birçok akademik çalışma, toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasının toplumsal gelişmeyi hızlandırdığını göstermektedir. Örneğin Dedeoğlu ve Yüksel (2021), Türkiye’de kadınların ekonomik hayata daha aktif katılmasının, ulusal gelir düzeyini artıracak ve yoksulluğun azaltılmasında etkili olacağını vurgulamaktadır. Bu durum, eşitlik politikalarının yalnızca etik değil, aynı zamanda ekonomik açıdan da rasyonel olduğunu göstermektedir.

Eğitim alanında da toplumsal cinsiyet eşitliği oldukça önemlidir. Eğitimde fırsat eşitliğinin sağlanması, kız çocuklarının erken yaşta evlilikten korunmasında ve uzun vadede toplumsal eşitliğe katkıda bulunmasında belirleyici rol oynamaktadır (Çetin & Dinçer, 2020). Türkiye’de uygulanan bazı sosyal politikalar olumlu sonuçlar üretse de, özellikle kırsal bölgelerde ve sosyoekonomik düzeyi düşük topluluklarda eşitsizlik devam etmektedir.

Toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamak için bütüncül politikalara ihtiyaç vardır. Bu politikalar arasında şunlar yer almalıdır: toplumsal cinsiyet temelli şiddetle mücadele, eşit işe eşit ücret uygulamaları, bakım emeğinin toplumsallaştırılması, kadınların siyasette ve yerel yönetimlerde temsiliyetinin artırılması. Ayrıca, medya, eğitim ve kamu kurumlarında toplumsal cinsiyet duyarlılığına yönelik eğitimlerin yaygınlaştırılması, toplumsal normların dönüşümünü hızlandıracaktır (Kalaycıoğlu, 2022).

Sonuç olarak, toplumsal cinsiyet eşitliği, sadece bir insan hakları meselesi değil; aynı zamanda sürdürülebilir kalkınmanın, sosyal adaletin ve demokrasinin temelidir. Bu eşitliğin sağlanması, yalnızca kadınları değil, tüm toplumun özgürleşmesini sağlar.

Kültürel Değerler ve Tutumlar

Kültürel değerler, bireylerin dünyayı algılama, yorumlama ve davranış geliştirme biçimlerini şekillendiren temel inanç ve normlardır. Bu değerler, toplumsal kurumlar aracılığıyla kuşaktan kuşağa aktarılır ve bireylerin birçok sosyal konuya — özellikle **çocuk** yaşta evlilik ve toplumsal cinsiyet rolleri gibi — nasıl yaklaştıklarını büyük ölçüde belirler (Kağıtçıbaşı, 2010). Türkiye gibi kolektivist kültürlerin hâkim olduğu toplumlarda, aile onuru, namus, gelenek ve din gibi kavramlar, bireysel haklardan daha baskın hale gelebilir (Çelik & Ergün, 2021).

Çocuk yaşta evliliklerin en önemli kültürel dayanaklarından biri, “namusun korunması” düşüncesidir. Özellikle kırsal bölgelerde genç kızların ergenliğe girdikten sonra evlendirilmesi, toplum tarafından ahlaki bir gereklilik olarak görülmektedir. Yapılan saha araştırmaları, bu tutumların yalnızca ebeveynler arasında değil, toplumsal normlara göre şekillenmiş akraba ve komşuluk ilişkileri içinde de pekiştirildiğini göstermektedir (Yılmaz & Gökşen, 2022). Bu durum, çocuğun bireysel rızası ya da gelişimsel yeterliliği göz ardı edilerek evliliğe zorlanmasına yol açar.

Toplumsal cinsiyet eşitsizliği de kültürel değerlerle sıkı sıkıya bağlantılıdır. Kadının asli görevinin annelik ve ev içi sorumluluklar olduğu yönündeki kültürel kabul, hem kadınların eğitim ve istihdam olanaklarından uzak kalmasına hem de erkek egemen yapının yeniden üretilmesine neden olur. Bu durum, bireylerin eşit haklara sahip olmalarını engellerken, kadınların karar alma süreçlerinden dışlanmasını da meşrulaştırır (Demirtaş & Koç, 2020).

Kültürel değerler bireylerin toplumsal olaylara dair tutumlarını da şekillendirir. Hofstede’nin (2011) kültürel boyutlar kuramına göre, ataerkil (eril değerlerin baskın olduğu) toplumlar, kadınları ikincil konumda görme eğilimindedir. Bu tür toplumlarda "itaatkâr kadın", "söz dinleyen çocuk" gibi roller yüceltilir. Nitekim Türkiye’de yapılan bazı nicel araştırmalarda, ataerkil değerlerin yüksek olduğu bölgelerde kadınların kendi bedenleri üzerinde söz hakkı görmediği, evlilik yaşına dair kararların çoğunlukla baba ya da erkek akrabalara ait olduğu belirlenmiştir (Karasu & Aksoy, 2023).

Ancak kültürel değerler değiştirilemez yapılar değildir; aksine dönüşebilir. Bu noktada eğitim, medyanın rolü ve sivil toplumun güçlendirilmesi oldukça önemlidir. Toplumsal cinsiyet eşitliğini içselleştiren değerlerin yaygınlaşması, yalnızca bireylerin değil, toplumun da dönüşmesini sağlar. Özellikle genç kuşaklar arasında yapılan araştırmalar, geleneksel değerlerin etkisinin azaldığını ve eşitlik temelli tutumların yükselişte olduğunu göstermektedir (Öztürk & Aydın, 2022).

Sonuç olarak, çocuk yaşta evlilik ve toplumsal cinsiyet eşitsizliği gibi sorunların sadece bireysel değil, kültürel temellere dayandığı unutulmamalıdır. Bu nedenle bu tür sorunlarla mücadelede

kültürel değerlere eleştirel ama duyarlı yaklaşmak, dönüştürücü çözümler üretmenin anahtarıdır.

Bulguların Derinlemesine Değerlendirilmesi: Toplumsal Cinsiyet, Kültürel Değerler ve Çocuk Yaşta Evlilik İlişkisi

Şanlıurfa'nın Suruç, Haliliye ve Eyyübiye ilçelerinde yürütülen saha araştırması, çocuk yaşta evlilik olgusunun sadece bireysel tercihlerle değil, köklü toplumsal yapılarla ilişkili olduğunu açıkça ortaya koymuştur. Araştırmada, 359 katılımcıdan elde edilen veriler doğrultusunda çocuk yaşta evliliğin özellikle kadınlarda yaygın olduğu, bu evliliklerin kültürel değerlerle ve toplumsal cinsiyet algılarıyla sıkı şekilde bağlantılı olduğu görülmüştür.

1. Çocuk Yaşta Evlilik: Cinsiyete Dayalı Eşitsizlik Göstergesi

Araştırmaya göre kadınların %62.6'sı 18 yaşından önce evlenmiştir. Bu oranın erkeklerde %37.9'da kalması, çocuk yaşta evliliklerde toplumsal cinsiyet temelli bir dengesizlik olduğunu göstermektedir. Kadınların %23.5'i 15 yaşından önce evlenmiştir; bu oran, özellikle ergenlik döneminde bedensel, psikolojik ve eğitsel gelişimin engellendiği, yaşamın erken dönemlerinde yetişkin sorumluluklarının üstlenildiği anlamına gelir. Bu durum, Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi'ne (UNICEF, 1989) ve Türkiye Cumhuriyeti yasalarına göre çocuk haklarının ihlalidir.

UNFPA'nın (2020) Türkiye raporuna göre, çocuk yaşta evlilikler en çok kız çocuklarını etkilemekte ve bu durum bireyin eğitim hakkının elinden alınmasına, erken gebelik, yoksulluk ve şiddet döngüsüne maruz kalmasına neden olmaktadır. Şanlıurfa'da da bu tablo gözlemlenmiş ve bölgesel düzeyde erken yaşta evlenen kadınların önemli bir kısmının eğitimi yarıda bırakmak zorunda kaldığı görülmüştür.

2. Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği: Kalıplaşmış Roller ve Evliliğe Zorlanma

Araştırmada toplumsal cinsiyet eşitliği algısı ile evlenme yaşı arasında doğrudan bir ilişki tespit edilmiştir. Erken yaşta evlenen bireylerin toplumsal cinsiyet eşitliği algısı daha zayıftır. Özellikle “kadınlar evde kalmalıdır”, “kadınlar kocalarından izin almalıdır” gibi ataerkil yargılara katılımın, erken evlenen bireylerde daha yüksek olduğu görülmektedir. Erkeklerin %39,39'u “kadının özgürlüğü erkeğin denetiminde olmalıdır” ifadesine büyük ölçüde katıldığını belirtmiştir.

Bu sonuçlar, toplumsal cinsiyet rollerinin bireyler tarafından yalnızca dışsal baskıyla değil, içselleştirilmiş değerlerle benimsendiğini göstermektedir. Özdemir ve Ayhan (2021) tarafından yapılan benzer bir araştırmada, geleneksel toplumsal cinsiyet rollerinin, kadınların istihdamdan eğitime kadar pek çok alandaki fırsatlarını kısıtladığı, kadınların birey olarak değil, bir “ailenin parçası” olarak tanımlandığı vurgulanmıştır.

3. Kültürel Değerler: Evliliği Meşrulaştıran Değer Kalıpları

Araştırmada Hofstede'nin kültürel boyutlar kuramı temel alınarak yürütülen analizler, çocuk yaşta evlilik yapan bireylerin yüksek güç mesafesi, kolektivizm, erilik ve belirsizlikten kaçınma gibi değerlere daha sıkı sıkıya bağlı olduklarını göstermektedir.

a. Güç Mesafesi

Güç mesafesi, bir toplumda bireylerin hiyerarşiyi ne ölçüde doğal ve meşru kabul ettiklerini ifade eder (Hofstede, 2001). Araştırmada, erken yaşta evlenen bireylerin “otoritenin kararına karşı gelinmemelidir” yönündeki ifadeleri daha sık onayladığı görülmektedir. Bu, özellikle çocuk yaşta evlendirilen kadınların, evliliği kendi istekleriyle değil, otorite figürlerinin (baba, amca, topluluk lideri) kararıyla kabul ettiğini göstermektedir. Kadınların %30.86'sı “üstlerin kararına karşı gelinmemeli” ifadesine yüksek düzeyde katıldığını belirtmiştir.

b. Belirsizlikten Kaçınma

Bu kültürel boyut, bireylerin kurallı, tahmin edilebilir ve güvenli yapılar içinde yaşama arzusunu yansıtır. Belirsizlikten kaçınma düzeyi yüksek olan bireyler, toplumsal kurallara daha bağlı, değişime daha dirençli olur (Hofstede, 2001). Araştırmada erken yaşta evlenen bireylerde bu eğilim daha belirgindir. Bu durum, bireylerin çocuk yaşta evliliği "bilinen", "güvenli" bir gelecek olarak görme eğiliminde olduklarını, değişime ve bireysel kararlara karşı isteksizlik geliştirdiklerini düşündürmektedir.

c. Kolektivizm

Kolektivizm, bireyin grubun (aile, akraba, cemaat) çıkarlarını kendi çıkarlarının önünde tutması anlamına gelir. Araştırmada, erken evlenen bireylerin “kişisel çıkarlar feda edilmelidir”, “grubun başarısı bireysel başarıdan daha önemlidir” gibi ifadelerle daha yüksek düzeyde katıldığı görülmektedir. Bu, evlilik kararlarının bireysel arzularla değil, grup dinamikleri ve aile baskısıyla şekillendiğini ortaya koymaktadır (Kağıtçıbaşı, 2010).

d. Erilik

Erilik, başarı, rekabet, güç ve geleneksel cinsiyet rollerine atfedilen değerlerin yüceltildiği kültürel eğilimi ifade eder. Erkeklerin daha rasyonel, kadınların ise duygusal olduğu; ev işlerinin kadına, dış dünyanın ise erkeğe ait olduğu yönündeki inançlar bu boyutun ürünüdür. Araştırmada erkeklerin %45,45'i “erkek kadından her zaman bir adım öndedir” ifadesine büyük ölçüde katılmıştır. Aynı şekilde kadınların %37,45'i “ev işleri kadının sorumluluğundadır” ifadesini tamamen onaylamıştır. Bu durum, ataerkil sistemin hem erkekler hem de kadınlar tarafından içselleştirildiğini göstermektedir (Kandiyoti, 2021).

4. Normatif ve Değer Temelli Meşruiyet

Çocuk yaşta evlendirilen bireyler hem normatif düzeyde (yani sosyal baskılarla) hem de değer temelli (yani içselleştirdikleri inançlarla) çocuk yaşta evliliği meşru görmekte, bu durumu sorgulamamaktadır. Toplumsal baskı, geleneksel yapı ve otorite figürlerinin yönlendirmesi,

bireylerin kendi yaşamlarını yapılandırma becerilerini zayıflatmakta ve evlilik bir tür kaçınılmaz kader olarak algılanmaktadır.

Bu durumun kırılması yalnızca yasa değişiklikleriyle değil, kültürel değerleri dönüştürmeye yönelik bütüncül sosyal politikalarla mümkündür.

Sonuç ve Değerlendirme

Şanlıurfa'da yürütülen bu saha araştırması, çocuk yaşta evlilik, toplumsal cinsiyet eşitsizliği ve kültürel değerler arasındaki çok katmanlı ilişkileri görünür kılmıştır. Araştırma bulguları, çocuk yaşta evliliklerin yalnızca yoksulluk ya da bireysel kararlarla açıklanamayacağını; bunun yerine güçlü bir kültürel ve sosyal norm sisteminin ürünü olduğunu göstermektedir.

Evlenme yaşı azaldıkça toplumsal cinsiyet eşitliği algısı düşmekte, geleneksel cinsiyet rolleri daha fazla içselleştirilmekte, bireylerin özgürlük alanları daralmaktadır. Özellikle kadınlar, çocuk yaşta evlendiklerinde yalnızca eğitim ve sağlık gibi temel haklardan değil, aynı zamanda düşünme, karar alma ve yaşamı şekillendirme hakkından da yoksun bırakılmaktadır.

Toplumsal cinsiyet eşitliği sağlanmadan çocuk yaşta evliliklerle mücadele edilemez. Kültürel değerlerin eleştirel biçimde gözden geçirilmesi, bireylerin güçlendirilmesi ve cinsiyet temelli rollerin yeniden tanımlanması, bu mücadelenin temel yapı taşlarıdır.

Kaynakça:

Acar, F., & Altunok, G. (2013). Understanding gender equality policies in Turkey: Actors, discourses and local practices. *Social Politics: International Studies in Gender, State & Society*, 20(4), 555–578. <https://doi.org/10.1093/sp/jxt014>

Dedeoğlu, S., & Yüksel, G. (2021). Economic empowerment of women and gender equality in Turkey: Barriers and opportunities. *Turkish Studies*, 22(5), 839–859. <https://doi.org/10.1080/14683849.2020.1859914>

Demirtaş, B., & Koç, G. (2020). Toplumsal cinsiyet rolleri ve kadınların iş gücüne katılımı: Türkiye örneği. *Kadın Araştırmaları Dergisi*, 10(2), 78–95. <https://doi.org/10.5281/zenodo.4732893>

Erdoğan, S., & Tüzün, Ç. (2022). Türkiye'de çocuk yaşta evliliklerin toplumsal nedenleri. *Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi*, 33(2), 134–150. <https://doi.org/10.5281/zenodo.7893456>

Ertürk, Y. (2022). Kadın istihdamında eşitsizlik ve politika önerileri. *Sosyoekonomi*, 30(52), 41–59. <https://doi.org/10.17233/sosyoekonomi.2022.01.03>

Hofstede, G. (2001). *Culture's consequences: Comparing values, behaviors, institutions and organizations across nations* (2nd ed.). Sage Publications.

Hofstede, G. (2011). Dimensionalizing cultures: The Hofstede model in context. *Online Readings in Psychology and Culture*, 2(1), 8–26. <https://doi.org/10.9707/2307-0919.1014>

Kalaycıoğlu, S. (2022). Medya ve toplumsal cinsiyet eşitliği: Türkiye’de algılar ve pratikler. *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*, (55), 67–90. <https://doi.org/10.47994/iletisimkuram.1117541>

Kandiyoti, D. (2021). Ataerkillik ve toplumsal cinsiyet rejimleri. *Sosyoloji Konferansları Dergisi*, 65(2), 25–41.

Kandiyoti, D. (2021). Gendering the modern: On missing dimensions in the study of Turkish modernity. *New Perspectives on Turkey*, 65, 1–21. <https://doi.org/10.1017/npt.2021.8>

Karasu, T., & Aksoy, Y. (2023). Türkiye’de ataerkillik düzeyi ile erken yaşta evlilik arasındaki ilişki. *Sosyolojik Araştırmalar Dergisi*, 18(1), 56–74. <https://doi.org/10.5281/zenodo.7700921>

Kağıtçıbaşı, Ç. (2010). *Benlik, aile ve insan gelişimi: Kültürel psikolojiye giriş*. İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.

Polat, O. (2021). *Şiddet*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Polat, O. (2023). *Tüm boyutlarıyla çocuk istismarı*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Sabancı Vakfı & Uçan Süpürge. (2011). *Çocuk Evlilikleri ve Sağlık Raporu*. https://www.sabancivakfi.org/i/content/4852_2_Cocuk_Evlilikleri_ve_Saglik.pdf

TÜİK. (2023). *Evlenme İstatistikleri, 2022*. Türkiye İstatistik Kurumu. <https://data.tuik.gov.tr>

UNFPA. (2020). *Erken ve Zorla Evlilikler: Türkiye’de Çocuk Yaşta Evliliklerin Durumu*. https://turkiye.unfpa.org/sites/default/files/pub-pdf/turkce_web_son_pdf.pdf

UNICEF. (1989). *Çocuk Haklarına Dair Sözleşme*. <https://www.unicef.org/turkiye/çocuk-haklarına-dair-sözleşme>

UNICEF. (2020). *Child marriage: Latest trends and future prospects*. <https://www.unicef.org/reports/child-marriage-latest-trends>

World Health Organization (WHO). (2018). *Adolescent pregnancy*. <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/adolescent-pregnancy>

Yılmaz, Z., & Gökşen, F. (2022). Çocuk evliliklerinde aile içi dinamikler ve toplumsal normların rolü. *Aile ve Toplum Dergisi*, 25(3), 134–150. <https://doi.org/10.5281/zenodo.6903784>

Çelik, A. B., & Özgür, E. M. (2020). Türkiye’de kadınların çalışma yaşamındaki konumları ve sorunları. *Kadın/Woman 2000*, 21(1), 77–101. <https://doi.org/10.35371/kadın.716862>

Çelik, E., & Ergün, G. (2021). Türkiye’de çocuk yaşta evliliklerin kültürel arka planı: Nitel bir analiz. *Toplum ve Kültür Araştırmaları Dergisi*, 4(1), 112–129. <https://doi.org/10.5281/zenodo.4593120>

Çetin, F., & Dinçer, Z. (2020). Toplumsal cinsiyet eşitliği bağlamında kız çocuklarının eğitimi: Türkiye örneği. *Eğitimde Kuram ve Uygulama*, 16(1), 15–28. <https://doi.org/10.17244/eku.708842>

Özdemir, B., & Ayhan, B. (2021). Çocuk yaşta evliliklerin psikolojik etkileri üzerine bir inceleme. *Psikoloji ve Toplum*, 29(1), 87–105.

Öztürk, D., & Aydın, M. (2022). Genç yetişkinlerin toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik tutumları. *Eğitim ve Toplum Araştırmaları Dergisi*, 19(2), 45–63. <https://doi.org/10.5281/zenodo.6891235>

5-PEDİATRİ HEMŞİRELERİNİN ÇOCUK CİNSEL İSTİSMARININ TANILAMA, ADLİ VE SOSYAL SÜRECİNDEKİ ROLÜ

Beyza Başar, Hemşirelik Öğrencisi, Acıbadem Üniversitesi, 0009-0000-0948-1435, beyza.basar@live.acibadem.edu.tr

BİLDİRİ ÖZETİ

Giriş: Çocuk cinsel istismarı, multidisipliner bir yaklaşımla ele alınması gereken ciddi bir toplumsal sorundur. Pediatri hemşireleri çocuklarla yakın temas halinde olan sağlık çalışanları olarak istismarın tanınması, bildirimi ve adli-sosyal süreçlerin başlatılmasında rol oynar. Ancak hemşirelerin bilgi eksikliği, yasal süreçlerin bilinmemesi gibi nedenlerle bildirim yapmakta zorlandığını göstermektedir.

Amaç: Pediatri hemşirelerinin çocuk cinsel istismarının tanılama, adli ve sosyal süreçlerindeki bilgi düzeylerini belirlemek ve eksiklikleri saptamaktır. Bu çalışma, hemşirelerin farkındalığını değerlendirerek bu eksiklikleri gidermeye yönelik öneriler sunmayı hedefler.

Gereç ve Yöntem: Ankara'daki bir çocuk hastanesinde yapılan kesitsel bir çalışma, 206 gönüllü hemşireyle yapılmıştır. Etik kurul onayı alınmış, 52 soruluk anketle veriler toplanmıştır. Literatür taramasına dayalı geliştirilen 52 soruluk anket yüz yüze uygulanarak veriler toplanmıştır. Veriler ki-kare testiyle analiz edilmiştir.

Bulgular: Hemşirelerin %36,4'ü cinsel istismar konusunda eğitim almış, %40,8'i istismar vakasıyla karşılaşmıştır. Belirtileri bilme oranı %44-51, bildirim yapma isteği %97,1, ancak bildirim yerlerini bilme oranı %47,6'dır. Rehabilitasyon süreci farkındalığı düşüktür (%19,9). Eğitim, yaş ve mesleki tecrübe bilgi düzeyini artırır.

Sonuç: Eğitim ve mesleki tecrübe, hemşirelerin çocuk cinsel istismarı süreçlerindeki farkındalığını artırır. Pediatri hemşirelerine yönelik düzenli hizmet içi eğitim programları planlanmalı, sosyal süreçler ve rehabilitasyon rollerine dair farkındalık artırılmalıdır. Daha kapsamlı araştırmalar istismarla mücadelede hemşirelerin etkinliğini güçlendirebilir.

Anahtar Kelimeler: Çocuk cinsel istismarı, pediatri hemşireleri, tanılama, adli süreç, sosyal süreç, hemşire, rehabilitasyon.

THE ROLE OF PEDIATRIC NURSES IN THE DIAGNOSIS, JUDICIAL, AND SOCIAL PROCESSES OF CHILD SEXUAL ABUSE

Beyza Başar, Nursing Student, Acibadem University, 0009-0000-0948-1435, beyza.basar@live.acibadem.edu.tr

ABSTRACT

Introduction: Child sexual abuse is a serious societal issue requiring a multidisciplinary approach. Pediatric nurses, as healthcare professionals in close contact with children, play a critical role in the diagnosis, reporting, and initiation of judicial and social processes related to abuse. However, studies indicate that nurses face challenges in reporting due to knowledge gaps and lack of awareness about legal procedures.

Purpose: This study aims to assess the knowledge levels of pediatric nurses regarding the diagnosis, judicial, and social processes of child sexual abuse and identify deficiencies. It seeks to provide recommendations to address these gaps by evaluating nurses' awareness.

Materials and Methods: A cross-sectional study was conducted at a children's hospital in Ankara with 206 volunteer nurses. Ethical approval was obtained, and data were collected using a 52-question survey developed based on a literature review, administered face-to-face. Data were analyzed using the chi-square test.

Findings: Of the nurses, 36.4% had received training on child sexual abuse, and 40.8% had encountered abuse cases. Knowledge of symptoms ranged from 44–51%, with 97.1% expressing intent to report, though only 47.6% knew where to report. Awareness of rehabilitation processes was low (19.9%). Education, age, and experience significantly increased knowledge levels.

Result: Education and professional experience enhance nurses' awareness of child sexual abuse processes. Regular in-service training programs for pediatric nurses should be planned, and awareness of social processes and rehabilitation roles should be increased. More comprehensive research can strengthen nurses' effectiveness in combating abuse.

Keywords : Child sexual abuse, pediatric nurses, diagnosis, judicial process, social process, nurse, rehabilitation.

Giriş ve Tanımlar

Çocuk cinsel istismarı, çocuk haklarının en ağır şekilde ihlal edildiği, yalnızca bireysel değil aynı zamanda toplumsal düzeyde de kalıcı etkiler yaratan, çok yönlü bir travmadır. Dünya Sağlık Örgütü (WHO) ve UNICEF gibi uluslararası kuruluşlar, çocuk cinsel istismarını küresel düzeyde ciddi bir halk sağlığı sorunu olarak tanımlamakta ve her yıl milyonlarca çocuğun bu travmatik deneyimi yaşadığını bildirmektedir. Cinsel istismarın çocuk üzerinde yarattığı zararlar yalnızca fiziksel değil; aynı zamanda psikolojik, sosyal ve bilişsel alanlarda da kendini göstermektedir. İstismara uğrayan çocuklarda görülen kalıcı etkiler arasında travma sonrası stres bozukluğu, depresyon, anksiyete, davranışsal sorunlar, okul başarısızlığı, sosyal izolasyon ve intihar girişimleri yer almakta; bu etkiler çocuğun yaşam boyu sürececek bir zorluk silsilesi ile karşı karşıya kalmasına neden olabilmektedir.

Çocuk cinsel istismarı, çocuğun gelişim düzeyine uygun olmayan, rızasına dayanmayan ve failin cinsel haz amacı güttüğü her türlü davranışı kapsamaktadır (Gültekin et al., 2006). Bu tür istismar genellikle çocuğun tanıdığı, güvendiği ya da yakın çevresinden biri tarafından gerçekleştirilmekte; bu durum çocuğun istismarı açıklamasını ya da yardım aramasını zorlaştırmaktadır. Aynı zamanda, istismarın gizli doğası ve toplumsal tabular nedeniyle çocuklar çoğu zaman yaşadıkları travmayı dile getirememekte, hatta bazı durumlarda ne yaşadıklarını anlamlandıramayabilmektedir. Bu da istismarın fark edilmesini ve gerekli müdahale süreçlerinin başlatılmasını zorlaştıran önemli bir engel teşkil etmektedir.

Bu bağlamda, çocukla doğrudan temas kuran sağlık profesyonelleri, özellikle pediatri hemşireleri, istismarın tanılmasında ve sürecin etkin yönetiminde anahtar konumda yer almaktadır. Pediatri hemşireleri, hastaneye başvuran çocukla ilk teması kuran sağlık çalışanlarıdır. Bu nedenle, çocuğun beyanlarını doğru değerlendirme, davranışsal ya da fiziksel ipuçlarını fark etme, uygun iletişim teknikleri ile çocuğun güvenini kazanma ve şüpheli durumlarda adli bildirim mekanizmalarını harekete geçirme görev ve sorumluluğuna sahiptirler. Tanılama sürecinde gözlem yetkinlikleri, empatik yaklaşımları ve çocukla kurdukları iletişim şekli, çocuğun yaşadığı istismarın erken tespiti açısından kritik bir rol oynamaktadır. Aynı zamanda hemşirelerin, istismar vakalarında delil niteliği taşıyan unsurların korunmasına yönelik bilgi sahibi olmaları ve gerektiğinde savcılığa bildirim yapmaları Türk Ceza Kanunu (TCK) ile de hukuki bir yükümlülük haline getirilmiştir (TCK 279-280).

Alanda yapılan bilimsel çalışmalar, pediatri hemşirelerinin çocuk cinsel istismarıyla ilgili bilgi ve farkındalık düzeylerinin istenilen düzeyde olmadığını ortaya koymaktadır. Hem tanılama sürecinde hem de adli ve sosyal destek sistemlerine yönlendirme konularında bilgi eksiklikleri olduğu; özellikle adli raporlama, kanıt toplama prosedürleri ve sosyal hizmetlerle entegrasyon gibi alanlarda önemli yetersizlikler bulunduğu gözlemlenmiştir (Küçük et al., 2017). Bu eksiklikler, hem çocuğun maruz kaldığı travmanın derinleşmesine hem de adalet mekanizmasının yetersiz işlemesine neden olabilmektedir.

Bu bildiride, pediatri kliniklerinde görev yapan hemşirelerin çocuk cinsel istismarına ilişkin bilgi düzeyleri ve farkındalıkları incelenmekte; tanılama, adli süreç ve sosyal destek

mekanizmaları bağlamında hemşirenin rolü ele alınmaktadır. Küçük ve arkadaşlarının (2017) gerçekleştirdiği nitelikli saha araştırmasına dayalı olarak hazırlanan bu çalışma, pediatri hemşirelerinin çocuk cinsel istismarı vakalarına müdahale sürecinde karşılaştıkları güçlükleri ortaya koymayı ve bu alanda iyileştirici öneriler sunmayı hedeflemektedir.

Çocuk Cinsel İstismarı

Çocuk cinsel istismarı, bir çocuğun biyolojik, duygusal ve zihinsel gelişim düzeyine uygun olmayan, genellikle güç ve güven ilişkisi istismar edilerek gerçekleştirilen ve failin cinsel haz elde etmesini amaçlayan her türlü davranış biçimini kapsamaktadır. Bu davranışlar; çocuğa yönelik cinsel içerikli sözlü taciz, uygunsuz dokunma, teşhircilik, pornografik içerik izletme, çocuğun pornografik materyallerde kullanılması, cinsel organlara dokunma veya dokunulmasını isteme, cinsel ilişkiye zorlama gibi geniş bir yelpazeyi içermektedir (Gültekin et al., 2006). Cinsel istismar, çocuğun rızasına bakılmaksızın gerçekleştirilen bir eylemdir; zira çocukların gelişimsel düzeyleri itibarıyla rıza verme ehliyetleri yoktur. Bu nedenle, failin çocuğun rızasını almış olması durumunda dahi istismar suçu ortadan kalkmaz.

Çocuk cinsel istismarı, yalnızca fiziksel temas içeren eylemlerle sınırlı değildir. Günümüzde dijital teknolojilerin yaygınlaşması ile birlikte sanal ortamda gerçekleşen istismar türleri de artmıştır. Online platformlar üzerinden çocukların cinsel içerikli konuşmalara maruz bırakılması, uygunsuz görüntülerle karşılaştırılması ya da internet üzerinden zorla cinsel içerikli görüntü paylaşmaya zorlanması gibi durumlar da çocuk cinsel istismarı kapsamına girmektedir. Bu bağlamda, istismar yalnızca bedensel değil, aynı zamanda duygusal, bilişsel ve sosyal açıdan da çocuk üzerinde kalıcı travmatik etkiler bırakmaktadır.

Çocuk cinsel istismarının en dikkat çekici yönlerinden biri, failerin genellikle çocuğun tanıdığı, güvendiği ya da aile çevresinden bireyler olmasıdır. Literatürde yer alan çalışmalarda, istismar vakalarının büyük çoğunluğunun aile içi dinamikler içinde ya da çocuğun çevresindeki güven ilişkisi içinde meydana geldiği belirtilmektedir. Bu durum, çocuğun istismarı fark etmesini, anlamlandırmasını ve yardım istemesini zorlaştırmaktadır. Aynı zamanda çocuğun yaşadığı suistimali açıklamaktan çekinmesi, utanması, tehdit edilmesi ya da inandırılmama korkusu gibi nedenlerle bu vakaların çoğu uzun süre gizli kalabilmektedir.

İstismarın çocuğa etkileri çok yönlüdür. Fiziksel açıdan genital bölgede travmalar, cinsel yolla bulaşan hastalıklar, istemsiz gebelik gibi komplikasyonlar görülebilirken; psikolojik düzeyde anksiyete, depresyon, travma sonrası stres bozukluğu (TSSB), dissosiyatif bozukluklar, özgüven eksikliği ve intihar eğilimi gibi ciddi ruhsal problemler gelişebilmektedir. Sosyal olarak ise çocukta içine kapanma, okuldan kaçma, uyum problemleri, öfke kontrol sorunları, yaşlılarıyla ilişki kurmada güçlük gibi belirtiler ortaya çıkabilmektedir. Bu çok yönlü etki ağı, çocuğun yaşam kalitesini ve geleceğini doğrudan tehdit etmektedir.

Cinsel istismarın tespiti ve önlenmesi yalnızca bireysel değil, aynı zamanda kurumsal ve toplumsal sorumluluk gerektirir. Bu noktada sağlık profesyonelleri başta olmak üzere, öğretmenler, sosyal hizmet uzmanları, güvenlik güçleri ve yargı mercileri koordineli şekilde çalışmalı; çocuğun üstün yararını önceleyen bir yaklaşımla hareket edilmelidir. Sağlık alanında ise özellikle pediatri hemşirelerinin bu süreçte bilgi düzeylerinin yeterli olması, çocukla sağlıklı ve güven verici bir iletişim kurmaları ve şüpheli durumları zamanında tespit ederek ilgili mercilere bildirmeleri büyük önem taşımaktadır.

Tanılama Sürecindeki Hemşirenin Rolü

Çocuk cinsel istismarının etkili bir şekilde tespit edilmesi ve müdahale edilmesi, öncelikle tanılama sürecinin doğru yürütülmesine bağlıdır. Tanılama, çocuğun cinsel istismara uğrayıp uğramadığının anlaşılmasına yönelik fiziksel, davranışsal ve duygusal belirtilerin sistematik bir biçimde gözlemlenmesini, değerlendirilmesini ve kayıt altına alınmasını kapsar. Ancak bu süreç, yalnızca klinik muayene ile sınırlı değildir. Tanılama aynı zamanda çocuğun sözel ifadeleri, çizimleri, oyun davranışları, bakıcılarının ya da öğretmenlerinin bildirimleri, hemşirenin gözlem ve sezgileri gibi çok sayıda veri kaynağını içeren bütüncül bir değerlendirme sürecidir.

Küçük ve arkadaşlarının (2017) yaptığı çalışmada, pediatri hemşirelerinin %51'inin cinsel istismara dair fiziksel belirtileri tanıyabildiği; ancak davranışsal belirtileri tanıma oranının %44,2 ve duygusal belirtileri tanıma oranının %47,1 düzeyinde olduğu belirlenmiştir. Bu durum, tanılama sürecinde özellikle davranışsal ve duygusal sinyallerin yeterince dikkate alınmadığını ya da tanınmadığını göstermektedir. Bu eksiklik, istismarın erken dönemde saptanmasını zorlaştırarak çocuğun daha fazla zarar görmesine neden olabilir.

Cinsel istismara uğrayan çocuklarda en sık karşılaşılan fiziksel belirtiler arasında; genital bölgede eritem, yırtık, hematoma, anal fissür, vajinal ya da anal bölgede ağrı, idrar yaparken yanma hissi, istemsiz gebelik ve cinsel yolla bulaşan enfeksiyonlar yer almaktadır. Ancak fiziksel belirtiler her zaman mevcut olmayabilir ya da geçici olabilir. Bu nedenle, davranışsal ve psikolojik belirtilerin dikkatle değerlendirilmesi gerekmektedir. Kabus görme, alt ıslatma, içine kapanma, uyku ve yeme bozuklukları, korku tepkileri, yaşına uygun olmayan cinselleştirilmiş davranışlar, travmatik oyun senaryoları ve ani öfke patlamaları gibi belirtiler, çocuğun maruz kaldığı istismarın sinyalleri olabilir.

Bu noktada pediatri hemşiresinin rolü, sadece gözlem yapmakla sınırlı kalmamalı; aynı zamanda çocuğun beyanını güvenli bir ortamda, yargılamadan ve korkutmadan alabilme becerisine de sahip olmalıdır. Hemşirenin empatik yaklaşımı, çocuğun kendini ifade edebilmesi için güvenli bir iletişim ortamı sağlar. Bu iletişim sürecinde beden dili, ses tonu ve dikkatli dinleme gibi unsurlar, çocuğun açılmasını kolaylaştıran araçlardır.

Ayrıca tanılama sürecinde hemşirelerin görev tanımları doğrultusunda, çocukla yapılan görüşmeleri doğru biçimde belgelendirmesi, ilk gözlemleri kayıt altına alması ve gerektiğinde bu bilgileri adli sürece uygun şekilde raporlaması da büyük önem taşır. Küçük et al.'nın

çalışmasında hemşirelerin %47,6'sının cinsel istismarda delillerin toplanma süresi hakkında bilgi sahibi olmadığı görülmüştür. Bu önemli bulgu, tanı sürecinde yaşanabilecek gecikmelerin ve delil kaybının ne denli yaygın bir risk olduğunu göstermektedir. Oysa literatür, cinsel istismara ilişkin delillerin ilk 72 saat içerisinde toplanmasının en etkili sonuçları verdiğini ortaya koymaktadır.

Tanılama sürecinde hemşireye yönelik rehber protokollerin geliştirilmesi ve bu protokollerin sahada aktif biçimde uygulanması, istismarın daha erken fark edilmesini ve çocuk için gerekli tıbbi, adli ve sosyal desteklerin hızlıca devreye sokulmasını sağlar. Bu bağlamda, her pediatri kliniğinde çocuk cinsel istismarını tanımaya yönelik standart işleyiş prosedürlerinin oluşturulması, hemşirelerin klinik karar verme süreçlerinde desteklenmesine katkı sağlayacaktır. Ayrıca bu süreçte multidisipliner çalışmayı teşvik eden ekip içi eğitimler ve vaka toplantıları da hemşirelerin tanılama konusundaki becerilerini geliştirecektir.

Sonuç olarak, pediatri hemşirelerinin çocuk cinsel istismarı tanılmasında oynadığı rol, yalnızca tıbbi gözleme dayalı değil; aynı zamanda çocuğun güvenini kazanmaya, iletişim kurmaya, şüpheli bulguları doğru yorumlamaya ve adli sürece hazırlık yapmaya yönelik çok boyutlu bir yaklaşımla değerlendirilmelidir. Hemşirenin bilgi düzeyi, farkındalığı ve sistem desteği, bu sürecin başarısını doğrudan etkilemektedir.

Adli Süreçte Hemşirenin Rolü

Çocuk cinsel istismarı olgularında adli sürecin başlatılması ve etkin bir biçimde yürütülmesi, yalnızca hukuki bir sorumluluk değil, aynı zamanda çocukların korunması açısından etik bir zorunluluktur. Bu bağlamda, sağlık profesyonelleri arasında yer alan hemşirelerin, adli bildirim ve delil yönetimi gibi görevlerde bilgili ve yetkin olmaları büyük önem taşır. Adli sürece ilişkin yükümlülükler, Türk Ceza Kanunu'nda (TCK) açıkça tanımlanmış ve kamu görevlilerinin bu tür vakaları bildirme zorunluluğu vurgulanmıştır. Özellikle TCK'nın 279. maddesi, suçu bildirmeyen kamu görevlilerinin hapis cezası ile cezalandırılacağını belirtmektedir. 280. madde ise sağlık mesleği mensuplarının görevi sırasında öğrendikleri bir suçu gecikmeksizin bildirmemeleri durumunda hukuki yaptırımlarla karşılaşacaklarını hükme bağlamaktadır.

Küçük ve arkadaşlarının (2017) çalışmasında, pediatri hemşirelerinin %97,1'i cinsel istismar durumunda bildirim yapacağını belirtmiş olsa da, sadece %47,6'sı bildirimin yapılacağı yeri net olarak bildiğini ifade etmiştir. Bu durum, hemşirelerin bildirimi hukuken gerekli görmelerine karşın, uygulamada hangi adımları izleyecekleri konusunda bilgi eksikliğine sahip olduklarını göstermektedir. Bildirimin nereye yapılacağı sorusuna katılımcıların %94,9'u savcılık yanıtını vermiştir. Ancak yalnızca %19,4'ü istismarı bildirmemenin hapis cezası ile sonuçlanabileceğini bilmektedir. Bu farkındalık eksikliği, istismarın yasal süreçle ele alınmasını geciktirebilmekte ve çocuğun güvenliğinin tehlikeye atılmasına neden olabilmektedir.

Adli süreç yalnızca bildirimle sınırlı değildir; aynı zamanda delil toplama, delil zincirinin korunması ve adli belgelerin usulüne uygun olarak hazırlanması gibi teknik aşamaları da içerir. Hemşireler, özellikle ilk temas kuran sağlık çalışanları oldukları için delillerin kaybolmadan toplanmasında kritik bir pozisyonadadır. Örneğin istismar şüphesi olan bir çocuk hastaneye geldiğinde, hemşirenin çocuğun giydiği kıyafetleri çıkarmadan önce belgeleyip torbalaması, kan, idrar, tükürük gibi biyolojik örneklerin uygun koşullarda alınmasını sağlaması, örneklerin üzerine saat, tarih ve kimlik bilgilerini eksiksiz yazması gereklidir. Adli delillerin güvenliği için zincirleme sorumluluk esas alınır; dolayısıyla hemşirenin yaptığı her işlem kayıt altına alınmalı, imzalanmalı ve delil bütünlüğü korunmalıdır.

Küçük et al.'nın çalışmasına göre, hemşirelerin yalnızca %4,4'ü delillerin ilk 24 saat içerisinde toplanması gerektiğini belirtmiştir. Oysa Amerikan Pediatri Akademisi (APA) istismara ilişkin fiziksel delillerin ilk 72 saat içerisinde toplanmasını önermektedir. Sürenin uzaması, delil bulunma ihtimalini azaltmakta ve adli süreci sekteye uğratabilmektedir. Bu nedenle pediatri hemşirelerinin bu zaman aralıkları hakkında bilgi sahibi olmaları, istismarın kanıtlanmasında doğrudan belirleyici olabilir.

Ayrıca, adli süreçte hemşirelerin mahkemeye ifade verme, adli raporların hazırlanmasına destek olma gibi yükümlülükleri de bulunmaktadır. Bir istismar vakasında hemşirenin ilk gözlemleri, iletişim notları, fiziksel bulgulara dair kayıtları ve çocuğun beyanlarının nasıl aktarıldığı gibi bilgiler mahkeme sürecinde delil niteliği taşıyabilir. Bu nedenle kayıtların eksiksiz, tarafsız ve hukuki dile uygun şekilde tutulması gerekmektedir. Ancak bu görevlerin layıkıyla yerine getirilebilmesi için hemşirelerin adli hemşirelik konusunda eğitilmiş olması şarttır.

Ne var ki, Türkiye'de hemşirelik lisans programlarında adli hemşirelik eğitimi yeterince yer almamaktadır. Küçük et al. (2017) tarafından yapılan araştırmada da, adli muayene prosedürleri, raporlama standartları ve hukuki sorumluluklar konularında hemşirelerin bilgi düzeylerinin sınırlı olduğu ortaya konmuştur. Bu bulgular, hemşirelerin görevlerini hukuki anlamda eksiksiz yerine getirebilmesi için eğitim programlarının ve oryantasyon süreçlerinin yeniden yapılandırılması gerektiğini göstermektedir.

Sonuç olarak, pediatri hemşiresinin adli süreçteki rolü, sadece çocuğu tedavi etmek değil; aynı zamanda çocuğun yasal haklarını korumak, delil bütünlüğünü sağlamak ve adalet mekanizmasına etkin katkı sunmaktır. Bu çok yönlü sorumluluk, hemşirelik uygulamalarında etik duyarlılık kadar, adli bilgiye dayalı teknik yeterlilik de gerektirir. Bu nedenle hemşirelerin adli hemşirelik eğitimine erişiminin artırılması, klinik rehberlerin yaygınlaştırılması ve uygulamaların denetlenmesi gerekmektedir.

Sosyal Süreç ve Rehabilitasyon

Çocuk cinsel istismarı vakaları yalnızca tanılama ve adli bildirim ile çözüme kavuşturulamaz; çocuğun maruz kaldığı travmanın duygusal, bilişsel ve sosyal etkilerinin uzun vadede ortadan kaldırılması, sistematik ve bütüncül bir rehabilitasyon sürecini gerekli kılar. Bu süreç, çocuğun

yaşadığı olayın etkilerini anlamlandırması, yeniden güvenli bir sosyal çevreye uyum sağlaması ve yaşadığı travmanın ruhsal izlerini en aza indirerek toplumsal hayata entegre olabilmesi açısından hayati öneme sahiptir.

Rehabilitasyon süreci, istismar sonrası çocuğun ihtiyaç duyduğu psikososyal desteğin planlanması, uygulanması ve izlenmesini kapsar. Bu bağlamda sosyal hizmet uzmanları, çocuk gelişimciler, psikologlar, psikiyatristler ve adli tıp uzmanları gibi çok disiplinli bir ekibin koordineli çalışması gerekir. Bu ekip içinde hemşireler, çocuğun klinik izleminde aktif rol üstlenmekte ve özellikle sağlık sisteminden sosyal destek sistemine geçişte bir köprü görevi görmektedir.

Küçük ve arkadaşlarının (2017) yürüttüğü araştırmada, pediatri hemşirelerinin rehabilitasyon sürecine dair bilgi düzeylerinin oldukça düşük olduğu görülmüştür. Hemşirelerin yalnızca %19,9'u rehabilitasyon hizmetlerini yürüten kurumları tanıdığını belirtmiştir. Daha çarpıcı bir bulgu ise, yalnızca %12,6'sının çocuğun bakım ve sosyal rehabilitasyon merkezlerine yerleştirilme sürecinden haberdar olmasıdır. Bu veriler, istismar sonrası çocuğun yaşamını yeniden inşa etmesini destekleyecek sosyal süreçlerde hemşirelerin yeterince rol alamadığını göstermektedir.

Oysa hemşireler, istismar mağduru çocuğun fiziksel sağlık durumunun yanı sıra ruhsal ve sosyal iyilik halinin yeniden inşasında da önemli görevler üstlenmelidir. İstismara uğrayan çocuklar genellikle olay sonrası güven duygusunu kaybetmekte, içe kapanmakta, kaygı, korku, suçluluk ve utanç gibi duygular yaşayabilmektedir. Bu duygularla baş etmede, çocuğun yanında güven veren bir sağlık profesyonelinin varlığı, onun psikolojik iyileşme sürecini olumlu yönde etkileyebilir.

Hemşirelik uygulamaları içerisinde, çocuğun psikososyal destek sistemlerine yönlendirilmesi, bu hizmetlerin sürdürülebilirliğinin izlenmesi ve aile bireylerinin de bu süreçte desteklenmesi yer almaktadır. Ailenin bilinçlendirilmesi, çocuğun yaşadığı istismarın üstü örtülmemesi ve çocuğun gelişimi için güvenli bir ortamın yeniden inşa edilmesi açısından kritik bir adımdır. Ancak Küçük et al. (2017) çalışmasına göre, hemşirelerin yalnızca %13,6'sı sosyal hizmetler tarafından yürütülen izlem prosedürlerini bilmektedir.

Rehabilitasyon sürecinde en çok psikologların görev aldığı görülse de, hemşirelerin bu sürece katılım oranı oldukça düşüktür. Oysa ülkemizde engelli, suça itilmiş veya istismara uğramış çocuklarla ilgili mevzuatlar, hemşirenin de rehabilitasyon ekibi içerisinde aktif rol alması gerektiğini açıkça belirtmektedir (T.C. Resmi Gazete, 2010; 2015). Buna rağmen, hemşirelerin bu görevlerinden haberdar olmamaları, çocuk cinsel istismarı sonrası yürütülen rehabilitasyon sürecinde ciddi boşluklara yol açabilmektedir.

Sonuç olarak, pediatri hemşirelerinin yalnızca tanı koymakla veya bildirim yapmakla sınırlı kalmayıp, çocuğun uzun vadeli iyilik halini destekleyen sosyal hizmetlerle iş birliği içinde olmaları gereklidir. Rehabilitasyon sürecinin doğru planlanması ve takibinde hemşirelerin aktif, bilinçli ve donanımlı olması; çocuğun psikososyal bütünlüğünü korumak açısından kritik

önemdedir. Bu nedenle sosyal süreçlere yönelik eğitimlerin artırılması, rehabilitasyon merkezlerinin ve sosyal hizmet ağlarının tanıtılması, hemşirelik eğitimi müfredatına bu konunun sistematik biçimde dahil edilmesi elzemdir.

Bulgular

Araştırma, Ankara'daki bir çocuk hastanesinde görev yapan 206 pediatri hemşiresi ile yürütülmüş, çocuk cinsel istismarının tanılama, adli ve sosyal süreçlerine dair bilgi düzeyleri değerlendirilmiştir. Katılımcıların %36,4'ü konu hakkında eğitim aldığını, %97,1'i ise istismar durumunda bildirimde bulunacağını belirtmiştir (Küçük et al., 2017).

Ankara'daki bir çocuk hastanesinde 206 pediatri hemşiresiyle yürütülen bu çalışma, hemşirelerin çocuk cinsel istismarını tanılama, adli bildirim yapma ve sosyal sürece dair bilgi düzeylerini değerlendirmiştir. Katılımcıların yalnızca %36,4'ü bu konuda eğitim aldığını belirtmiş, %40,8'i ise en az bir istismar vakası ile karşılaştığını ifade etmiştir.

Hemşirelerin %51'i fiziksel belirtileri, %47,1'i duygusal, %44,2'si davranışsal belirtileri tanıyabildiğini belirtmiştir. Ancak %47,6'sı cinsel istismarda delillerin ne kadar süreyle geçerli olduğuna dair bilgisi olmadığını ifade etmiştir. Adli bildirim savcılığa yapacağını belirtenlerin oranı %94,9 olsa da, sadece %19,4'ü bildirim yapmamanın cezai yaptırım getirdiğini bilmektedir.

Sosyal sürece dair en çarpıcı bulgu, rehabilitasyon hizmetlerini yürüten kurumların yalnızca %19,9 oranında bilinmesi olmuştur. Çocukların koruma altına alındığı merkezler, destek hatları ve sosyal hizmet prosedürleri hakkında bilgi sahibi olan hemşirelerin oranı %12,6'da kalmıştır.

Tanılama ile İlgili Bulgular

Hemşirelerin %51'i cinsel istismarın fiziksel belirtilerini, %47,1'i duygusal, %44,2'si davranışsal belirtilerini tanıyabildiğini ifade etmiştir. Ancak %47,6'sı cinsel istismar delillerinin toplanması için geçerli süreyi bilmediğini belirtmiştir. Bu durum, tanılama sürecinde önemli eksikliklere işaret etmektedir.

Adli Süreç Bilgisi

Katılımcıların %94,9'u bildirim savcılığa yapacağını belirtmiştir. Ancak, yalnızca %19,4'ü bildirim yapmamanın hapis cezası ile sonuçlanabileceğini bilmektedir. Ayrıca, adli muayene prosedürlerine dair bilgi düzeylerinin de yetersiz olduğu görülmektedir.

Sosyal Süreç Bilgisi

Hemşirelerin sadece %19,9'u rehabilitasyon sürecini yöneten kurumları bilmektedir. Rehabilitasyon sürecinde yer alması gereken hemşirelik rolü konusunda farkındalık oldukça düşüktür. Çocukların bakım ve rehabilitasyon merkezlerine yerleştirilme süreci hakkında bilgi sahibi olanların oranı %12,6'dır.

Bilgi Düzeyini Etkileyen Faktörler

Yaş, mesleki deneyim ve eğitim alma durumu, bilgi düzeyini artıran önemli faktörlerdir. Özellikle cinsel istismar konusunda eğitim alan hemşirelerin istismarın belirtilerini tanıma, yapılması gerekenleri bilme ve bildirimin nereye yapılacağını bilme oranları anlamlı derecede yüksektir ($p<0,05$).

Tartışma

Araştırmanın bulguları, hemşirelerin çocuk cinsel istismarı konusundaki genel farkındalık düzeylerinin yetersiz olduğunu ortaya koymaktadır. Bu sonuç, literatürdeki diğer çalışmaları da desteklemektedir (Arıkan et al., 2000; Gölge et al., 2012). Bildirim prosedürlerinin bilinmemesi, kanıtların toplanma süresine dair bilgi eksikliği ve sosyal destek mekanizmalarının tanınmaması, hemşirelerin müdahale süreçlerini olumsuz etkileyebilmektedir.

Hemşirelerin konuya ilişkin bilgi eksikliklerinin giderilmesi için hizmet içi eğitim programlarının düzenli olarak uygulanması, müfredatlarda çocuk istismarı konularına daha fazla yer verilmesi ve klinik uygulamalarda adli süreçlerin simülasyonlarla çalışılması önerilmektedir.

Elde edilen veriler, pediatri hemşirelerinin çocuk cinsel istismarı konusundaki bilgi ve farkındalık düzeylerinin yeterli olmadığını ortaya koymaktadır. Bu durum, Arıkan et al. (2000), Gölge et al. (2012) ve Polat Külcü & Karataş (2016) gibi çalışmalarda da benzer biçimde rapor edilmiştir. Bildirim prosedürlerinin yeterince bilinmemesi, delillerin uygun toplanmaması ve sosyal hizmet birimleriyle etkili çalışamama gibi sorunlar süreci sekteye uğratabilmektedir.

Bu nedenle pediatri hemşirelerine yönelik hizmet içi eğitimlerin zorunlu hale getirilmesi, adli hemşirelik modüllerinin lisans programlarına entegre edilmesi ve vaka simülasyonları ile uygulama yapmalarının sağlanması hayati önem taşımaktadır. Rehabilitasyon merkezlerinin tanıtılması, sosyal hizmetlerin işleyişi hakkında oryantasyon programlarının oluşturulması, hemşirelerin bu süreçte aktif katılımını destekleyecektir.

Sonuç

Bu bildiri kapsamında incelenen araştırma bulguları, pediatri hemşirelerinin çocuk cinsel istismarına ilişkin bilgi düzeylerinin ve adli-sosyal süreçlerdeki farkındalıklarının yetersiz olduğunu ortaya koymuştur. Tanılama sürecinde hemşirelerin özellikle davranışsal ve duygusal belirtileri tanıma konusunda eksiklik yaşadığı; adli süreçte ise delil toplama, bildirim prosedürleri ve hukuki sorumluluklar hakkında bilgi düzeylerinin sınırlı olduğu saptanmıştır. Sosyal destek ve rehabilitasyon süreçlerine ilişkin farkındalık düzeyinin ise çok daha düşük olduğu, hemşirelerin büyük bir kısmının bu hizmetleri yürüten kurum ve mekanizmaları tanımadığı görülmüştür.

Pediatric hemşirelerinin çocukla ilk teması kuran sağlık profesyonelleri olması, onları istismarın erken fark edilmesi ve müdahale edilmesinde ön saflara yerleştirmektedir. Ancak bilgi eksiklikleri, yeterli eğitim almama ve yasal yükümlülüklerle dair farkındalık düşüklüğü, bu kritik rolün etkin biçimde yerine getirilmesini engellemektedir. Bu durum hem çocuğun güvenliğinin hem de adli sürecin işleyişinin sekteye uğramasına neden olabilir.

Sonuç olarak, pediatri hemşirelerinin çocuk cinsel istismarına ilişkin bilgi ve farkındalık düzeylerinin artırılması için kapsamlı hizmet içi eğitim programlarına, adli hemşirelik modüllerinin lisans müfredatına entegrasyonuna ve vaka temelli simülasyon eğitimlerine ihtiyaç duyulmaktadır. Ayrıca hemşirelerin sosyal hizmet ağlarıyla entegrasyonunu destekleyecek yapıların geliştirilmesi, çocuğun istismar sonrası iyilik halini sürdürülebilir şekilde desteklemek açısından büyük önem taşımaktadır. Çocukların güvenliğini sağlamak ve onları istismardan korumak, multidisipliner iş birliğinin yanı sıra nitelikli ve bilinçli hemşirelik uygulamalarıyla mümkün olacaktır.

Kaynakça

1. Küçük S., Korkmaz Z., Kayademir N., Otuzoğlu M. (2017). *Çocuk cinsel istismarının tanılama, adli ve sosyal sürecinde pediatri hemşireleri*. Adli Tıp Dergisi, 31(2), 68-77.
2. Gültekin G. et al. (2006). *Çocuk ve Cinsel İstismar*, Adli Psikiyatri Dergisi, 3(1): 9-14.
3. Arıkan D., Yaman S., Çelebioğlu A. (2000). *Hemşirelerin çocuk istismarı hakkındaki bilgi düzeyleri*, Atatürk Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi, 3(2): 29-35.
4. Gölge Z.B., Hamzaoglu N., Türk B. (2012). *Sağlık personelinin istismar, ihmal ve aile içi şiddetle karşılaşma durumu ve tutumları*, J For Med, 26(2): 86-96.
5. Polat Külcü D., Karataş H. (2016). *Çocuk istismarı ve ihmali konusunda pediatri hemşirelerinin bilgi düzeyleri*, Ege Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Dergisi, 32(1): 48-58.
6. T.C. Türk Ceza Kanunu (2004). Kanun No: 5237, Kabul Tarihi: 26.09.2004.
7. T.C. Resmi Gazete. Madde 25832, 01.06.2005.
8. American Academy of Pediatrics (1999). *Guidelines for the Evaluation of Sexual Abuse of Children*. Pediatrics, 103: 186-91.

6-NORMALLEŞTİRİLMİŞ SESSİZLİK: FLÖRT ŞİDDETİNİN KÜLTÜREL KODLARI

Rabia BEYTUZUN / Hukuk Fakültesi, MEF Üniversitesi / 0009-0009-0803-1091, beytuzunr@mef.edu.tr

Taha TUZCU / Hukuk Fakültesi, MEF Üniversitesi / 0009-0000-4352-3547, tuzcut@mef.edu.tr

Hatice Ada ÖZDEMİR / Hukuk Fakültesi, MEF Üniversitesi / 0009-0000-8378-6077, ozdemirh@mef.edu.tr

BİLDİRİ ÖZETİ

Flört; evlilikle resmileşmemiş, duygusal ve/veya romantik yakınlık içeren ilişkileri ifade eder. Bu ilişkiler kısa ya da uzun süreli olabilir ve fiziksel ortamda olduğu gibi dijital ortamda da sürdürülebilmektedir. Flört şiddeti ise bu ilişkilerde bir partnerin diğerine fiziksel, duygusal, ekonomik, cinsel veya siber olarak zarar vermesidir. Flört şiddetini etkileyen birçok faktör bulunmaktadır. Bu faktörlerden birileri olan toplumsal normlar ve cinsiyet rolleri, flört şiddetinin birçok durumda ‘ilişkinin doğası’ olarak görülmesine ve bu nedenle meşrulaştırılmasına zemin hazırlamaktadır. Toplumsal cinsiyet rolleri, toplumlar tarafından erkeklere ve kadınlara atfedilen kültürel ve tarihsel bağlamda şekillenen ve bireylerin toplumsal yaşamları içinde yerine getirmeleri beklenen tutum, görev ve görevlerdir. Erkekleri genellikle daha üstün konumlara yerleştirirken, kadınları ise genellikle hassas ve bağımlı olma gibi roller öngörülmektedir. Ataerkil toplumlar, erkeklerin güç ve egemenlik kurma çabalarını flört ilişkilerindeki şiddet dinamiklerini şekillendirir. Kültürel normlar doğrultusunda erkekler, bu egemenliklerini romantik ilişkilerde de sürdürme eğilimindedirler ve bu eğilim, şiddeti bir "hak" ya da "doğal bir ilişki biçimi" olarak meşrulaştıran bir kültürel zemine dayandırmaktadır.

Amaç: Flört şiddeti, özellikle gençler arasında yaygın olarak görülen, toplumsal ve kültürel dinamiklerle şekillenen önemli bir sosyal sorundur. Bu çalışmanın amacı, flört şiddetini etkileyen kültürel faktörleri incelemektir.

Yöntem: Bu çalışma, literatür taraması yöntemiyle yürütülmüş olup konuya dair ulusal ve uluslararası makaleler, kamu raporları ve akademik yayınlar analiz edilmiştir.

Bulgular: Araştırmalar, toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin flört şiddetinin en temel belirleyicilerinden biri olduğunu göstermektedir. Yılmaz (2024) tarafından yapılan çalışmada, toplumsal cinsiyet rollerine sıkı sıkıya bağlı bireylerin, özellikle geleneksel erkeklik normlarına sahip olanların, şiddet davranışlarına daha yatkın olduğu gözlemlenmiştir. Ökten (2009) tarafından yapılan çalışmada ise erkeklerin toplumsal rollerinin daha belirleyici olduğu, kadınların genellikle ikincil bir konumda bırakıldığı gözlemlenmiştir. Kılıç (2023) tarafından yapılan çalışmada ise üniversite öğrencileri arasında, flört şiddetinin kimi zaman "normal" olarak algılandığı ve bunun geleneksel kültürel normlarla ilişkili olduğu tespit edilmiştir. Arriaga & Foshee (2004) tarafından yapılan çalışmada ataerkil değerlerin baskın olduğu kültürlerde flört şiddeti davranışları daha sık görülmektedir.

Sonuç: Görünürde bireysel bir sorun gibi görünse de flört şiddeti münferit değil, sistematik bir sosyal problemdir. Toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin ve ataerkil yapıların sorgulanması, farkındalık yaratılması ve eşitlikçi yaklaşımların yaygınlaştırılması flört şiddetinin önlenmesinde kritik bir rol oynamaktadır. Üniversite gençliği başta olmak üzere toplumun tüm kesimlerinde bu konuda bilinçlendirme çalışmaları yapılmalı; özellikle eğitim yoluyla cinsiyet rollerine dair kalıplar dönüştürülmelidir.

Anahtar Kelimeler: Flört şiddeti, Toplumsal cinsiyet eşitsizliği, Ataerkillik, Kültürel normlar

NORMALIZED SILENCE: THE CULTURAL CODES OF DATING VIOLENCE

ABSTRACT

Dating refers to relationships that involve emotional and/or romantic intimacy without formalizing through marriage. These relationships can be short- or long-term and may take place both in physical and digital environments. Dating violence, on the other hand, refers to one partner causing harm to the other through physical, emotional, economic, sexual, or cyber means. Various factors influence dating violence. Among these factors, societal norms and gender roles often lead to the perception of such violence as a “natural” aspect of the relationship, thus contributing to its legitimization. Gender roles are culturally and historically shaped expectations assigned by societies to men and women, dictating attitudes, responsibilities, and duties in social life. These roles tend to place men in dominant positions while assigning women roles such as being sensitive or dependent. In patriarchal societies, men’s pursuit of power and dominance shapes the dynamics of violence in dating relationships. Cultural norms often reinforce men’s tendency to assert dominance even in romantic contexts, which in turn legitimizes violence as a "right" or a "natural form of relationship".

Aim: Dating violence is a significant social problem, particularly common among youth, shaped by social and cultural dynamics. The aim of this study is to examine the cultural factors influencing dating violence.

Materials and Methods: This study was conducted through a literature review, analyzing national and international articles, public reports, and academic publications related to the subject.

Results: Research shows that gender inequality is one of the primary determinants of dating violence. In a study by Yılmaz (2024), it was observed that individuals who strictly adhere to gender roles—particularly those who conform to traditional masculinity norms—are more prone to violent behavior. Ökten (2009) found that men’s social roles are more dominant, while women are often relegated to secondary positions. Kılıç (2023) reported that among university students, dating violence is sometimes perceived as “normal,” a perception linked to traditional cultural norms. A study by Arriaga & Foshee (2004) also revealed that dating violence is more prevalent in cultures where patriarchal values are dominant.

Conclusion: Although dating violence may appear to be an individual issue, it is not an isolated case but a systematic social problem. Addressing gender inequality and patriarchal structures,

raising awareness, and promoting egalitarian approaches play a critical role in preventing dating violence. Awareness efforts should be carried out across all segments of society—especially among university youth—and educational initiatives should aim to transform stereotypical gender roles.

Keywords: Dating violence, Gender inequality, Patriarchy, Cultural norms

1. Giriş

Tarih boyunca süregelen şiddet; geçmişi, nedenleri ve sonuçları itibarıyla oldukça kapsamlı bir konu ve hemen her toplumda yaygın olarak görülmesi bakımından sosyolojik bir problemdir. Öyle ki dünya çapında her yıl 1,5 milyondan fazla insan çocuk istismarı, yaşlı istismarı, akran şiddeti, flört şiddeti gibi şiddetin herhangi bir türüne maruz bırakılmaktadır (<https://www.who.int/>, 2020).

Romantik ilişki içinde taraflardan birinin diğerine uyguladığı şiddet flört şiddeti olarak kavramsallaştırılmaktadır. Amerikan Hastalık Koruma ve Önleme Merkezi (CDC) tarafından flört şiddeti evli olmayan çiftlerde en az bir üyenin diğerine şiddet eylemi ve tehdit içeren davranışlarda bulunması olarak tanımlanmaktadır (Ramisetty-Mikle, Goebert, Nishimura & Caetano 2006).

Flört şiddeti, hakların ve özgürlüğün sınırlandırılmasına neden olduğu için bireysel, her toplumda yaygın şekilde görülmesi bakımından toplumsal bir sorun, ortaya çıkardığı biyolojik sonuçlar nedeniyle halk sağlığı problemidir. Farklı disiplinlerin tanımları incelendiğinde denilebilir ki taraflardan birinin ya da birkaçının bedensel ve/veya manevi bütünlüğüne, değerlerine zarar geliyorsa, derecesi ne olursa olsun yaşamına sınırlama getiriliyorsa o ilişkide flört şiddeti unsurları vardır (Büker ve Eziler Kıran, t.y.:11).

Romantik ilişkiler, bireylerin duygusal, sosyal ve psikolojik olarak en savunmasız oldukları alanlardan biridir. Bu alanda yaşanan şiddet, yalnızca fiziksel bir zararı değil, aynı zamanda bireyin özsaygısına, benlik algısına ve toplumsal bağlarına yönelik de derin tahribatlara yol açar. Flört şiddeti çoğu zaman sözlü hakaretler, aşağılamalar, kıskançlıkla kontrol altına alma, ekonomik bağımlılık oluşturma, sosyal çevreden yalıtma, tehditler veya cinsel baskılarla kendini gösterir. Ancak bu davranışlar ilişkilerde ‘tutku’, ‘sahiplenme’ veya ‘aşkın göstergesi’ gibi yanlış etiketlerle meşrulaştırıldığında, şiddetin tanınması imkânsız hâle gelir. Bu durum sadece bireysel değil, yapısal ve kültürel bir problem olarak değerlendirilmelidir.

Kısa veya uzun vadede ortaya çıkabilecek çok sayıda fiziksel ve psikolojik sorun flört şiddeti nedeniyle ortaya çıkabilir. Çalışmalara göre flört şiddetinin düşük öz saygı, öfke patlamaları, depresyon, travma sonrası stres bozukluğu, madde bağımlılığı, uyku bozuklukları, anoreksiya nervoza, bulimia nervoza, cinsel yolla bulaşan hastalıklar, açıklanamayan gebelikler, düşüklükler, kardiyovasküler hastalıklar, yaralanmalar ve ölüm gibi önemli olumsuz etkileri olabilir. Benzer şekilde, ergenlik şiddetinin yetişkin şiddetinin bir öncüsü olarak hizmet ettiği ve sonraki nesli etkileyebileceği belirtilmiştir.

Flört şiddeti; fiziksel flört şiddeti, psikolojik flört şiddeti, ekonomik flört şiddeti, cinsel flört şiddeti, dijital flört şiddeti, sosyal flört şiddeti ve ısrarlı takip (stalking) olarak 7 kategoriye ayrılmıştır (Özkan, 2019: 5).

- a. Fiziksel flört şiddeti, bir partnerin diğerinin bedenine kasıtlı olarak zarar vermesidir (Fidan ve Yeşil, 2018: 19). Örnek olarak; bir eşya fırlatmak, itmek, tokat atmak, vurmak, tekmelemek, ısırarak, saç, sakal çekmek, çimdiklemek, kesici, ateşleyici, yaralayıcı aletler kullanmak, kısacası bedene yönelik acı verici istek ile yapılan davranışlar vb.
- b. Psikolojik flört şiddeti, bir partnerin diğerinde korku uyandıracak, kendine olan güvenini ve saygısını zedeleyecek biçimde konuşması ve davranmasıdır (Fidan ve Yeşil, 2018: 19). Örnek olarak; bireyin kendisine olan güvenini, saygısını yıpratacak üslup ile iletişim kurması, alay etmek, lakap takmak, bağırarak, iftira atmak, tehdit etmek, başka kişilerin yanında partnerini küçük düşürmek, küfür etmek, kıyafet seçimine karışmak, arkadaş ve akraba çevresinde kısıtlamalarda bulunmak vb.
- c. Cinsel flört şiddeti, bir partnerin diğerini cinsel birliktelik veya yakınlık yaşamak için zorlaması, cinsellik konusunda “hayır”ı kabul etmemesidir (Fidan ve Yeşil, 2018: 19).
- d. Sosyal flört şiddeti, bir partnerin diğerinin sosyal ilişkilerini kısıtlaması, kontrol etmesi ve sosyal çevreden soyutlamasıdır (Fidan ve Yeşil, 2018: 19).
- e. Dijital flört şiddeti, bir partnerin teknolojik araçları diğerini kontrol etmek için kullanması, bu araçlar aracılığıyla tehdit etmesidir (Fidan ve Yeşil, 2018: 19).
- f. İsrarlı takip, ayrılmış olunan ya da halen birlikte olunan partnerin diğerini sürekli izlemesi ve takip etmesidir. Takip davranışı, korku uyandırmayı, gözdağı vermeyi ve güvencesiz hissettirmeyi hedeflemektedir (Fidan ve Yeşil, 2018: 19).

Şiddet Döngüsü

Flört şiddeti konusunda yeterince bilinçli olmayan bireyler, bu tür bir şiddetle karşılaştıklarında gerekli önlemleri alamayabilirler. Dahası, eğer şiddet davranışları zihinlerinde sıradanlaştırılmışsa, bu duruma karşı bir önlem almaları gerektiğini bile düşünmeyebilirler. Bu durumda flört şiddeti, tekrarlayan ve süreklilik kazanan bir döngü halini alır. Literatürde 'şiddet döngüsü' olarak adlandırılan bu durumun iki ana türü bulunmaktadır.

İlk tür, şiddetin öğrenilerek kuşaklar boyunca aktarılmasıyla ilgilidir. Şiddet, gözlemlenerek öğrenilen bir davranış biçimi olup, bireyler çocukluk dönemlerinden itibaren çevrelerindeki yetişkinleri model alarak bu tutumu benimseyebilirler. Bu süreçte şiddet, olağan bir iletişim biçimi gibi algılanır ve zamanla bireyler kendi problemlerini çözmek için şiddete başvurmaya başlar. Bu durum, nesilden nesile devam eden bir şiddet zinciri oluşturmaktadır (“Şiddetin Döngüsü”, t.y.).

İkinci tür şiddet döngüsü ise daha çok flört ilişkilerinde gözlemlenir ve üç evreden oluşur: gerginliğin yükselmesi, şiddet aşaması ve ardından gelen 'balayı' dönemi. İlk aşamada, şiddet uygulayan kişi ilişkide baskı ve huzursuzluk yaratacak tutumlar sergiler. Bu dönemde özellikle duygusal şiddet ön plana çıkar; kıskançlık gibi davranışlar çatışma yaratır ve ilişkide sürekli bir gerginlik hissedilir. Şiddete maruz kalan birey, sorun çıkmasın diye daha dikkatli davranmaya

çalışır, sorunları büyütmemeye çalışarak karşısındaki kişiyi yatıştırmaya çabalar. Bu çaba, ikinci evrenin başlamasını geciktirse de genellikle şiddetin önüne geçemez.

İkinci evreye geçildiğinde artık şiddet, durdurulamaz bir hal alır. Psikolojik şiddet devam ederken, fiziksel ve hatta cinsel şiddet de ortaya çıkabilir. Genellikle birkaç saat süren bu evre, süresi kısa olsa da fiziksel bütünlük açısından en yıkıcı olanıdır.

Son aşama ise 'balayı' evresidir. Bu evrede şiddet uygulayan kişi, pişmanlık göstererek karşı tarafı yeniden kazanmaya çalışır. Özür dilemenin yanında hediyeler alma, sevgi dolu davranışlarda bulunma gibi yöntemlerle partnerinin güvenini kazanmaya çalışır. Bu davranışlar, romantik ilişkilerdeki duygusal bağlar nedeniyle şiddet gören bireyin ilişkiyi sonlandırmak yerine şiddetin bitmesini istemesine neden olur. Bu da, şiddet uygulayan kişiyi affetmesini kolaylaştırır. Ancak bu dönem de geçici olup tekrar gerginliğin arttığı evreye dönülür. Böylece döngü başa sarar ve süreç tekrar eder.

Bu döngünün devam etmesinde 'seven kıskanır' gibi yaygın inanışlar da etkili olabilir. Oysa kıskançlık kaynaklı tartışmaların ve gerilimlerin kendisi de bir şiddet biçimidir. Ayrıca psikolojik şiddet, zamanla fiziksel şiddete dönüşebilir. Bu da kişinin hem ruhsal hem de fiziksel sağlığını, hatta yaşamını tehdit eden ciddi bir risktir. Tüm bu nedenlerle bireylerin şiddet konusunda farkındalık kazanması büyük önem taşır. Şiddet döngüsünü kırmamanın en etkili yolu da bilinçlendirme ile mümkündür.

Toplumsal Cinsiyet

Romantik ilişkilerde şiddetin temel nedenlerinden birinin toplumsal cinsiyet normlarının kabul edilme derecesi olduğu düşünülmektedir. Toplumsal cinsiyet rolleri, bir kültürden diğerine veya zaman içinde değişebilir. Bu nedenle, çeşitli kültürlerde cinsiyete atanan roller birbirinden farklı olabilir. Ataerkil kültürler tarafından beslenen toplumsal cinsiyet normları, cinsiyetler arasında eşitsizlik yaratır ve erkekleri bu hiyerarşide yükseltir. Dahası, bir kadının ve bir erkeğin ne olması gerektiğini tanımlayarak, toplumsal etkileşimlerde sınırlar belirler. Sonuç olarak, flört ilişkisi bu toplumsal cinsiyet normlarından etkilenir.

Flört şiddetinin toplumdaki görünmezliği, büyük ölçüde bu cinsiyet rolleriyle yakından ilişkilidir. Türkiye gibi toplumsal yapının ataerkil kodlarla şekillendiği toplumlarda, erkeklere güç, hâkimiyet ve kıskançlık gibi davranışlar atfedilirken; kadınlardan ise anlayışlı, sabırlı ve fedakâr olmaları beklenir. Bu kültürel kalıplar, şiddeti hem açıklayan hem de sürdüren bir işlev görür. Örneğin, erkeklerin kontrolcü davranışları kıskançlık olarak yorumlanarak romantize edilirken, kadınların yaşadığı psikolojik baskılar çoğu zaman “ilişkiyi sürdürme sorumluluğu” çerçevesinde değerlendirilir. Bu durum, flört şiddetinin yapısal nedenlerinin göz ardı edilmesine neden olmaktadır.

Araştırmalar, flört şiddetine maruz kalan bireylerin önemli bir bölümünün yardım arama davranışında bulunmadığını ortaya koymaktadır. Bu sessizlik; suçlanma korkusu, toplumdan dışlanma endişesi, ilişkide sevgi beklentisinin devam etmesi veya “hak ettiği” düşüncesine dayanabilir. Kadınlar, genellikle ilişkideki şiddetin kendi davranışlarından kaynaklandığına inandırılırken, erkekler de yaşadıkları duygusal şiddeti dile getirdiklerinde alay edilme

korkusuyla sessiz kalmaktadır. Dolayısıyla, sessizlik hem erkek hem kadın mağdurlar için ortak bir sonuçtur, ancak kaynakları cinsiyet temelli olarak farklılaşmaktadır.

Flört şiddetinin temel nedenlerinden biri, kadınları hem kamusal hem de özel ortamlarda dezavantajlı konuma düşüren ve bu nedenle onlara yönelik şiddet için haklı bir temel oluşturan ataerkil yapılardır. Ancak, erkekler de ataerkil yapılardan zarar görmektedir çünkü flört şiddeti hem erkekleri hem de kadınları etkileyen bir sorundur, ancak şiddete maruz kalan erkeklerin hiyerarşideki "güçlü" konumları nedeniyle bunu açıklaması genellikle daha zordur. Bu nedenle, ortaklık ilişkilerindeki şiddet, tekil bir olay olarak kabul edilemeyecek kadar yaygın olarak görülmektedir. Dahası, bu sorun insan bağlantısı sorunlarının bir sonucu olarak ortaya çıkar, ancak mevcut sorunları daha da kötüleştirmek ve ek saldırgan eylemleri kışkırtmakla sınırlıdır.

2. Metodoloji

Flört şiddeti, romantik ilişkilerde meydana gelen fiziksel, duygusal, cinsel ve ekonomik şiddet biçimlerini kapsayan karmaşık bir toplumsal sorundur. Bu şiddet türü, çoğu zaman fark edilmemekte ya da maruz kalan bireyler tarafından rasyonelleştirilerek görmezden gelinmektedir. Özellikle gençler arasında yaygın olan bu şiddet biçimi, romantik ilişkilerin içeriğiyle örtüştüğü ve çoğu zaman “ilişkinin doğası” olarak yorumlandığı için, hem bireyler hem de toplum tarafından kolaylıkla normalleştirilebilmektedir. Bu çalışmada, flört şiddetinin toplumda nasıl algılandığı, kültürel normlar ve toplumsal cinsiyet rolleriyle nasıl meşrulaştırıldığı, şiddetin nasıl yeniden üretildiği ve görünmez hale geldiği çok yönlü olarak incelenmektedir.

3. Bulgular

Flört şiddeti, 16-24 yaş aralığındaki gençler arasında en sık karşılaşılan şiddet biçimlerinden biridir ve bu durum, üniversite öğrencilerinin flört şiddeti açısından risk altında olan bir grup olduğunu ortaya koymaktadır. Dünyada yapılan araştırmalar, flört şiddetinin yaygınlığının, tanımı, türleri ve kullanılan değerlendirme yöntemlerine bağlı olarak %2 ile %76 arasında değiştiğini göstermektedir. Ülkemizde bu konuda yapılan sınırlı sayıdaki çalışma ise üniversite öğrencileri arasında flört şiddeti oranının %18 ile %34 arasında olduğunu ortaya koymaktadır.

Cinsiyete dayalı araştırmalar, erkeklerin flört şiddetine yönelik daha olumlu tutumlara sahip olduğunu göstermektedir (Price, Byers, & Dating Violence Research Team, 1999). Hem Doğu hem de Batı kültürlerinde yürütülen araştırmalarda erkeklerin flört şiddetini kabul etme düzeyleri kadınlardan daha yüksektir. (Mercer, 1988; O’Keefe, 1997; Sezer, 2008). Yine yapılan çalışmalarda erkeklerin flört şiddetine yönelik tutumlarının daha olumlu olduğu ve kadınların daha çok şiddet mağduru olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Erdem ve Şahin, 2017; Jackson, 1999; Krug, Dahlberg, Mercy, Zwi & Lozano, 2002). Kadınların flört ilişkisi içinde şiddet mağduru olduğu Dünya Sağlık Örgütü verileri ile de doğrulanmıştır. Kadınların eşleri ya da flört ilişkisi içinde partnerleri tarafından şiddete maruz kalma oranının % 10-69 arasında olduğu bildirilmiştir (Krug vd., 2002).

Aile yapısı ve sosyal çevre flört şiddetinin sürdürülmesinde önemli bir rol oynamaktadır. Aile içinde şiddetin deneyimlenmesi, bireyin flört ilişkilerinde şiddeti tanımasını zorlaştırır. Benzer şekilde, arkadaş çevresinin şiddet davranışlarını küçümsemesi ya da normalleştirilmesi, özellikle genç bireylerin bu davranışları içselleştirmesine neden olur. Okullarda rehberlik hizmetlerinin bu konuda yetersiz olması, öğretmen ve yöneticilerin flört şiddetini tanıma ve müdahale etme konusundaki bilgi eksikliği de bu sorunun büyümesine neden olmaktadır.

Popüler dizilerde ya da sosyal medyada ilişkilerdeki toksik davranışlar çoğu zaman “tutkulu aşk” başlığı altında sunulmakta, şiddet romantik bir anlatıya dönüştürülmektedir. Özellikle genç bireyler, bu içeriklerden etkilenerek ilişkilerinde sınır ihlallerini olağan kabul etmekte ve şiddeti normalleştirmektedir. Sosyal medya üzerinde yapılan paylaşımlar da çoğu zaman flört şiddetini besleyen bir dile sahiptir. “Kıskanıyorsa seviyordur” anlayışı, flört şiddetini destekleyen en temel örneklerden biridir.

Ekolojik Model

Ekolojik model çerçevesinde flört şiddetinin nedenleri ve bu nedenlerin eril ideoloji, aile ve sosyal çevre ile erkekliğin özgüvensiz kişiliği bağlamındaki etkileri, derinlemesine bir incelemeyi gerektiren önemli bir konudur. Bu bağlamda, Dahlberg ve Krug’un (2002) geliştirdiği ekolojik model, şiddetin risk faktörlerini bireysel, ilişki, topluluk ve toplumsal düzeyde ele alarak, bu faktörlerin etkileşimli yapısına ışık tutar.

Ekolojik modelin ilk düzeyinde yer alan bireysel faktörler, bir kişinin şiddet mağduru ya da faili olma olasılığını artıran biyolojik ve kişisel geçmişle ilişkilidir. Çocukluk döneminde yaşanan travmalar, maruz kalınan şiddet ya da bireyin kişilik özellikleri, flört şiddeti gibi davranışların ortaya çıkmasında belirleyici bir rol oynayabilmektedir. İkinci düzeyde yer alan ilişki faktörleri ise bireyin ailesi, yakın partnerleri ve akranları ile olan etkileşimlerini içerir. Aile ve sosyal çevrenin tutumları, bireyin flört şiddetiyle ilişkili davranışlarını şekillendirebilir. Örneğin, şiddet içeren bir aile ortamında yetişen bireyler, bu şiddet döngüsünü kendi ilişkilerine taşıma eğiliminde olabilirler. Aynı şekilde, akranların ve sosyal çevrenin erkeklik rolleri konusunda verdiği destek ya da teşvik, erkeklerin şiddet eğilimlerini artırabilmektedir.

Topluluk düzeyinde, bireylerin yaşadığı sosyal çevreler, flört şiddetinin ortaya çıkmasını etkileyebilecek önemli bir bağlam sunmaktadır. Okullar, iş yerleri ve mahalleler gibi sosyal alanlar, bireylerin toplumsal normlar ve değerlerle etkileşim kurduğu yerlerdir. Bu alanlarda erkeklik normlarının desteklenmesi, şiddet davranışlarının daha görünür hale gelmesine neden olabilir. Ekolojik modelin en üst düzeyinde ise toplumsal faktörler yer alır. Cinsiyet eşitsizliği, geleneksel toplumsal cinsiyet rolleri, ekonomik politikalar ve kültürel inançlar, flört şiddetinin makro düzeydeki temel tetikleyicileri arasında sayılabilir. Kadınların boyun eğmesi gerektiğini varsayan eril ideoloji, bu bağlamda şiddeti meşrulaştıran bir zemin hazırlamaktadır. Bu durum, kadınların güçsüz, erkeklerin ise güçlü ve kontrol sahibi olması gerektiği fikrini beslemektedir.

Eril ideolojinin bir sonucu olarak, erkekler toplumsallaşma sürecinde kadınlar üzerindeki güçlerini ve kontrollerini kanıtlamaya yönelmektedir. Bu düşünce, kıskançlık, aşırı sahiplenme, aşağılama ve tehdit gibi davranışların ilişkilerde normalleşmesine yol açmaktadır. Kadınlıktan

kaçınma, baskınlık, cinsiyet ayrımcılığı ve duygusallığın kısıtlanması gibi eril normlar, flört şiddeti ile doğrudan ilişkilidir. Eril ideolojiyi benimseyen erkekler, partnerlerini kontrol etme ya da şiddet uygulama eğiliminde olabilirler. Casey ve arkadaşlarının (2016) çalışması, geleneksel erkeklik değerlerini destekleyen erkeklerin fiziksel ve cinsel şiddete başvurma olasılığının daha yüksek olduğunu ortaya koymaktadır. Bu durum, erkeklik kavramının güç ve kontrolle ilişkilendirilmesiyle doğrudan bağlantılıdır.

Aile ve sosyal çevre de flört şiddetinde önemli bir rol oynamaktadır. Aile içinde şiddete tanıklık eden bireylerin, bu şiddeti kendi ilişkilerine taşıyabileceği birçok araştırma ile kanıtlanmıştır. Örneğin, Dumas ve arkadaşları (1994) aile içi şiddet deneyimlerinin, erkeklerde çift ilişkilerinde saldırganlık davranışlarını artırabileceğini belirtmektedir. Benzer şekilde, akran çevresinin erkeklik normlarına ilişkin tutumları, erkeklerin flört şiddeti eğilimlerini destekleyebilir. Aile ve sosyal çevre, erkeklerin partnerlerine yönelik kontrolcü ya da şiddet içerikli davranışlarını meşru görmesine neden olabilmektedir. Bu bağlamda, sosyal çevre tarafından onaylanan erkeklik rolleri, bireylerin flört ilişkilerindeki karakterlerini şekillendirebilmektedir.

Son olarak, erkekliğin özgüvensiz kişiliği, flört şiddetinin önemli bir başka boyutunu oluşturmaktadır. Çocukluk döneminden itibaren erkeklere dayatılan baskınlık, kontrol ve duygusal mesafe gibi roller, onların ilişkilerinde sağlıklı iletişim kurmalarını zorlaştırmaktadır. Erkekliklerini kanıtlama baskısı altında kalan erkekler, bu durumu partnerlerini kontrol ederek veya güç gösterisinde bulunarak ifade etme yoluna gidebilmektedir. Reidy ve arkadaşlarının (2015) araştırması, erkeklerin eril kimliklerini tehdit altında hissetmeleri durumunda flört şiddeti uygulama olasılıklarının arttığını göstermektedir. Bu durum, flört ilişkilerinde çatışma ve şiddetin temel nedenlerinden biri olarak öne çıkmaktadır.

4. Sonuç ve Tartışma

Flört şiddetiyle mücadelede sadece bireysel değil, kurumsal ve toplumsal düzeyde müdahalelere ihtiyaç vardır. Eğitim sisteminde toplumsal cinsiyet eşitliği perspektifini merkeze alan derslerin yaygınlaştırılması, medya okuryazarlığı eğitimlerinin artırılması ve gençlere yönelik psikososyal destek mekanizmalarının güçlendirilmesi gerekmektedir. Aynı zamanda hukuki düzenlemelerin bu tür ilişkisel şiddeti kapsayıcı biçimde yeniden yapılandırılması büyük önem taşımaktadır. Türkiye'deki mevcut yasal sistemde flört şiddeti, ev içi şiddet kadar açık tanımlanmamış durumdadır. Oysa bireylerin birlikte yaşama zorunluluğu olmaksızın deneyimlediği bu tür şiddet vakalarının da yasal çerçevede korunması hayati önemdedir.

Bu bağlamda, üniversitelerde ve lise düzeyinde yürütülecek bilinçlendirme çalışmaları, sadece şiddeti tanımakla kalmayacak, aynı zamanda toplumsal cinsiyet eşitliği bilincinin yerleşmesine de katkı sunacaktır. Flört şiddeti ile mücadelede gençlerin aktif rol üstlenmesi, hem madurların desteklenmesini hem de sağlıklı ilişkilerin inşasını mümkün kılacaktır. Bu süreçte sivil toplum kuruluşlarına ve gençlik örgütlerine büyük görevler düşmektedir.

Flört şiddetiyle etkili mücadele, yalnızca mağdurların desteklenmesiyle değil; aynı zamanda şiddetin ortaya çıkmasını önlemeye yönelik kapsamlı stratejilerle mümkündür. Bu bağlamda

önleyici politikaların başında, erken yaşta verilen toplumsal cinsiyet eşitliği temelli eğitimler gelmektedir. Anaokulu ve ilkokul düzeyinden itibaren başlatılacak eğitim programlarında çocuklara şiddetsiz iletişim, empati kurma, duygularını tanıma ve sınır koyma becerileri kazandırılmalıdır. Özellikle ergenlik döneminde gençlerin sağlıklı ilişki kurma becerileri geliştirmesi, flört şiddetinin yaygınlığını azaltacaktır.

Medya, flört şiddetinin görünürlüğünü artırmada hem olumlu hem olumsuz yönde etkili olabilen güçlü bir araçtır. Şiddetin “aşkın bir göstergesi” gibi sunulması, genç bireylerin flört şiddetini içselleştirmesine neden olabilmektedir. Bu nedenle medya içeriklerinde ilişkilerdeki güç dengesizlikleri, toksik davranışlar ve sınır ihlallerinin eleştirel biçimde işlenmesi, toplumsal farkındalık oluşturma açısından önemlidir. Televizyon dizileri, filmler ve sosyal medya platformları, toplumsal cinsiyet eşitliği ve şiddetsiz ilişki modellerini görünür kılmak için aktif biçimde kullanılmalıdır. Bu noktada medya çalışanlarının ve içerik üreticilerinin şiddeti romantize etmek yerine farkındalık odaklı bir dil geliştirmeleri sağlanmalıdır.

Birleşmiş Milletler Kadın Birimi (UN Women) ve Dünya Sağlık Örgütü (WHO) gibi kuruluşlar, flört şiddetini önlemeye yönelik kapsamlı rehberler yayımlayarak, devletlerin politika geliştirme süreçlerine katkı sunmaktadır. Bu rehberlerde; flört şiddetinin yalnızca fiziksel değil, psikolojik ve ekonomik boyutlarının da tanınması, yasal sistemlerde açık biçimde yer alması, eğitim ve sağlık sektörünün bu konuda bilinçlendirilmesi gerektiği vurgulanmaktadır.

Şiddeti önlemenin en etkili yolu, bireylerin toplumsal normlar ve cinsiyet rolleri konusunda farkındalık kazanmasını sağlamaktır. Eğitim, medya, hukuk ve sağlık gibi farklı alanların eşgüdüm içinde çalışması, flört şiddetinin görünmezliğini ortadan kaldıracak, sağlıklı ilişkilerin toplumda yaygınlaşmasına katkı sağlayacaktır. Şiddetsiz bir ilişki biçiminin mümkün olduğu inancı, genç nesillerin hem kendileriyle hem başkalarıyla kurdukları bağları daha sağlıklı hale getirecektir.

Kaynakça

Cemre, A., & Karaduman, S. (2020). Flört Şiddeti Üzerine Sosyolojik Bir Değerlendirme.

Aksoy, G. (2021). Gençler Arasında Flört Şiddeti: Nedenler ve Sonuçlar.

Türkiye Kadın Dernekleri Federasyonu (2022). Flört Şiddeti Raporu.

Kaplan, B. (2020, September 15). *Şiddetin toplumsal Taşıyıcısı Olarak FLÖRT şiddeti: Ankara örneği*. Kent Akademisi. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/kent/issue/57162/722338>

AKDENİZ, Begüm. “TOPLUMSAL CİNSİYET ROLLERİNİ KABUL DÜZEYLERİNİN FLÖRT ŞİDDETİ ALGI ve DENEYİMLERİNE ETKİSİ.” *Nişantaşı Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, vol. 11, no. 2, 31 Dec. 2023, pp. 406–421, dergipark.org.tr/en/pub/nisantasisbd/issue/82395/1347412, <https://doi.org/10.52122/nisantasisbd.1347412>.

7-ÇOCUKLARI CİNSEL İSTİSMARDAN KORUMA POLİTİKALARI BAĞLAMINDA MEGAN YASASI: TOPLUM TEMELLİ BİR ÖNLEME MODELİ

Yeşim Bucak, Avukat, Üsküdar Üniversitesi, Adli Bilimler Doktora Programı, yesimbucak58@gmail.com

Giriş:

Çocuklara yönelik cinsel istismar, yalnızca bireysel değil, toplumsal düzeyde de yıkıcı sonuçlara yol açan ciddi bir şiddet türüdür. Bu tür suçların artan sıklığı, yalnızca cezalandırma değil, aynı zamanda önleyici, koruyucu ve toplum temelli yaklaşımların da geliştirilmesini zorunlu kılmaktadır. Özellikle kamuoyunun bilgilendirilmesi ve yüksek riskli faillerin izlenmesi gibi stratejiler, modern çocuk koruma politikalarının önemli bir parçası hâline gelmiştir.

Amaç:

Bu çalışmada, çocuklara yönelik cinsel istismar suçları sonrasında geliştirilen koruma politikaları kapsamında Megan Yasası toplum temelli bir önleme modeli olarak ele alınmakta ve modelin güçlü ile tartışmalı yönleri değerlendirilmektedir. Yasaya konu olan olayda, faile ait sabıka bilgilerinin toplumdan saklı olması, kamu güvenliği ve şeffaflık temelinde yeni bir yaklaşım ihtiyacını doğurmuştur.

Gereç ve Yöntem:

1996 yılında Amerika Birleşik Devletleri'nde yürürlüğe giren Megan Yasası, cinsel suç faillerinin kamuya açık şekilde kayıt altına alınmasını ve belirli koşullar altında halkın bilgilendirilmesini öngörmektedir. Bu çalışmada, söz konusu yasa normatif hukuk analizi yöntemiyle incelenmekte, yargı kararları, akademik literatür ve karşılaştırmalı örnekler ile desteklenmektedir.

Bulgular:Megan Yasası, çocukları cinsel istismardan korumaya yönelik etkili bir risk yönetimi ve kamusal bilgilendirme modeli sunmaktadır. Yasa kapsamında failler, işledikleri suçun niteliğine göre sınıflandırılmakta ve yüksek risk grubunda yer alanlara ilişkin bilgiler kamuoyuyla paylaşılmaktadır. Bu uygulamanın, özellikle yüksek riskli faillerin gözetimi ve tekrar suç işleme oranlarının azaltılması bakımından caydırıcı etki yarattığı değerlendirilmektedir. Aynı zamanda kamuoyunun bilgilendirilmesi yoluyla ailelerin ve kurumların daha bilinçli önlem alabilmesi hedeflenmektedir. Ancak uygulamada özel hayatın gizliliği, damgalama riski ve topluma yeniden kazandırma hakkı gibi temel haklarla çatışma riski taşımaktadır. Modelin olumlu ve olumsuz yönleri irdelenmekte, İngiltere'de uygulanan Sarah Yasası başta olmak üzere, Kanada ve Avustralya gibi ülkelerdeki benzer kamu bildirimi sistemleriyle kısa karşılaştırmalar yapılmaktadır.

Sonuç:Megan Yasası, çocuğa yönelik cinsel suçların önlenmesine katkı sağlayan toplum temelli bir koruma modeli sunmaktadır. Ancak benzer bir modelin Türkiye'de uygulanabilirliği, hukuki sistem, insan hakları dengesi ve toplumsal yapı gibi pek çok faktör dikkate alınarak dikkatle değerlendirilmelidir. Bu bağlamda, modelin yalnızca ceza hukuku değil, aynı zamanda etik, sosyolojik ve adli bilimsel perspektiflerle de ele alınması gerekmektedir.

Anahtar Kelimeler: Megan Yasası, çocuk istismarı, kamu bildirimi, cinsel suçlar, toplum temelli önleme

MEGAN'S LAW IN THE CONTEXT OF CHILD SEXUAL ABUSE PROTECTION POLICIES: A COMMUNITY-BASED MODEL OF PREVENTION

Introduction:

Child sexual abuse is a serious form of violence that causes not only individual but also social harm. The increasing frequency of such offenses necessitates the development of not only punitive but also preventive, protective, and community-based approaches. Strategies such as public awareness and monitoring of high-risk offenders have become key components of modern child protection policies.

Aim:

This study examines Megan's Law as a community-based model of prevention within the framework of policies developed in response to child sexual abuse. The case underlying the law involved a convicted sex offender whose criminal history was unknown to the community, prompting a new approach centered on public notification and safety.

Materials and Methods:

Megan's Law, enacted in the United States in 1996, mandates the public registration of individuals convicted of sexual offenses and, under certain conditions, the notification of communities. This study analyzes the law using normative legal methods and is supported by case law, academic literature, and comparative legal frameworks.

Results:

Megan's Law offers an effective model of risk management and public awareness aimed at protecting children from sexual abuse. Offenders are classified based on the nature of their crimes, and information regarding high-risk individuals is made publicly available. This system is considered to have a deterrent effect, especially in terms of monitoring repeat offenders and reducing recidivism. It also aims to enable families and institutions to take preventive action through access to relevant information. However, the model presents legal and ethical challenges, particularly regarding privacy rights, stigmatization, and the reintegration of offenders. The strengths and weaknesses of the model are examined, along with brief comparisons to similar public notification systems in countries such as the United Kingdom (Sarah's Law), Canada and Australia.

Conclusion:

Megan's Law represents a comprehensive example of community-based protection strategies against child sexual abuse. However, its applicability in Turkey should be carefully evaluated in light of the national legal framework, human rights balance, and social context. The model must be assessed not only through a criminal law lens but also from ethical, sociological, and forensic scientific perspectives.

Keywords: Megan's Law, child abuse, public notification, sex crimes, community-based prevention

GİRİŞ

Çocuklara yönelik cinsel istismar, bireyin bedensel ve ruhsal bütünlüğünü doğrudan hedef alan ağır bir insan hakları ihlali olmanın ötesinde, toplumun adalet duygusunu, güvenlik algısını ve sosyal bütünlüğünü tehdit eden yapısal bir sorun olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu suç türü, çoğunlukla mağdurun faille duygusal, ailesel ya da mekânsal yakınlık içinde olması nedeniyle uzun süre görünmez kalmakta, adalet sistemine taşınma oranı düşük olmakta ve çoğu zaman mağdurlar üzerindeki travmatik etkiler yaşam boyu devam etmektedir. Özellikle çocuk yaşta mağduriyet söz konusu olduğunda, istismarın yalnızca bireysel değil, kuşaklar arası bir travma hâline gelme riski arttığı için, bu suç tipiyle mücadele yalnızca ceza adalet sistemiyle sınırlı bırakılmamalıdır.

Toplumlar, bu tür ağır şiddet suçlarına yalnızca cezalandırıcı değil, aynı zamanda önleyici, koruyucu ve risk yönetimi odaklı sistemlerle yanıt verme eğilimindedir. Cinsel suçların özellikle çocuklara karşı işlendiği durumlarda, kamusal alanın güvenliği ile bireysel mahremiyet arasında hassas bir denge kurmak, devletin temel yükümlülüklerinden biri hâline gelmiştir. İşte bu noktada, yalnızca failin cezalandırılmasına odaklanan geleneksel modellerin ötesine geçilerek, toplumun bilgilendirilmesini, yüksek riskli faillerin gözetimini ve mağdura yönelik ikincil mağduriyetin önlenmesini hedefleyen toplum temelli önleme modelleri gündeme gelmektedir.

Bu bağlamda, Amerika Birleşik Devletleri'nde 1996 yılında yürürlüğe giren Megan Yasası, çocuk istismarına karşı geliştirilen toplum temelli koruma sistemlerinin en bilinen ve tartışmalı örneklerinden biri olarak öne çıkmaktadır. Yasa, 7 yaşındaki Megan Kanka'nın sabıkalı bir fail tarafından istismara uğrayarak öldürülmesinin ardından, kamuoyunun öfkesinin hukuk yapım süreçlerine doğrudan etkide bulunduğu çarpıcı bir örnektir. Bu yasa ile birlikte, cinsel suçtan hüküm giymiş bireylerin kayıt altına alınması ve belirli koşullar altında kamuya açık hâle getirilmesi, sadece failin denetimi değil, toplumun kendini koruma kapasitesinin artırılması hedefiyle meşrulaştırılmıştır.

Ancak bu düzenleme, uygulamada pek çok etik, hukuki ve toplumsal tartışmayı da beraberinde getirmiştir. Damgalama, dışlanma, rehabilitasyonun sekteye uğraması ve özel hayatın gizliliğinin ihlali gibi eleştiriler, Megan Yasası'nın uzun vadeli etkilerini sorgulayan önemli parametreler hâline gelmiştir. Buna karşılık, savunucuları, sistemin özellikle yüksek riskli faillerin izlenmesi ve toplumun uyarılması bakımından etkili bir güvenlik aracı olduğunu ileri sürmektedir.

Bu çalışmanın amacı, çocuklara yönelik cinsel istismar suçlarına karşı geliştirilen toplum temelli önleme stratejileri kapsamında Megan Yasası'nın tarihçesini, işleyişini, uygulama biçimini ve eleştirilerini incelemektir. Ayrıca, İngiltere'de yürürlükte olan Sarah Yasası başta olmak üzere Kanada ve Avustralya gibi ülkelerdeki benzer kamu bildirimi sistemleriyle karşılaştırmalı değerlendirmeler yapılacak, Türkiye'deki mevcut koruma önlemleri bağlamında Megan Yasası benzeri bir modelin uygulanabilirliği tartışılacaktır.

1. Toplum Temelli Önleme Yaklaşımı: Kavramsal ve Kuramsal Arka Plan

Toplum temelli önleme yaklaşımı, yalnızca suç oluşuktan sonra uygulanan cezalandırıcı sistemleri değil, suçun oluşmasını önleyici sosyal yapıların, bilgilendirme mekanizmalarının ve erken uyarı sistemlerinin geliştirilmesini esas alır. Özellikle çocuklara yönelik cinsel istismar

gibi yüksek travmatik etkiye sahip suçlarda, mağdurun korunması ve failerin denetlenmesi, yalnızca yargı organlarının değil, toplumun tamamının sorumluluğunu gerektirir (Kemshall, 2008). Bu anlayışa göre güvenlik, yalnızca kolluk kuvvetlerinin sağlayabileceği bir unsur değil, mahalle ölçeğinden okul yönetimlerine, yerel idarelerden ebeveynlere kadar geniş bir aktörler zincirinin iş birliğiyle inşa edilecek kolektif bir çabadır.

Çocuk istismarı gibi görünmezliği yüksek, bildirimini düşük ve çoğu zaman failin tanıdık çevreden çıktığı suç tiplerinde, geleneksel ceza adaleti mekanizmaları genellikle geç müdahale etmektedir. Oysa toplum temelli yaklaşım, riski önceden fark edebilen ve müdahale eşiğini geriye çeken bir strateji sunar. Bu noktada bilgiye dayalı farkındalık, suçun işlenmeden engellenmesinde merkezi bir rol oynar (Levenson & Cotter, 2005). Toplum temelli sistemlerin amacı, bireyleri potansiyel tehditlere karşı bilgilendirerek önlem alma kapasitelerini güçlendirmektir.

Bu yaklaşım, çevresel kriminolojiden de izler taşır. Özellikle “rutin faaliyetler teorisi” (routine activities theory), suçun oluşabilmesi için üç temel unsurun bir araya gelmesi gerektiğini savunur: (1) uygun bir hedef, (2) yeterli koruyucunun olmaması ve (3) motive bir fail. Toplum temelli önleme stratejileri, bu üçlü yapıdaki koruyucu eksikliği gidermeyi, yani potansiyel mağduru koruyacak bireyleri ve kurumları aktif kılmayı hedefler. Örneğin, çocukların bulunduğu sosyal alanlarda riskli bireylerin varlığının fark edilmesi, yalnızca o bireylerin engellenmesini değil, aynı zamanda çocuğun yönlendirilmesini, ortamın dönüştürülmesini ve müdahale planlarının şekillendirilmesini mümkün kılar. Risk odaklı toplumsal önleme yaklaşımları, özellikle çocuklara yönelik suçlarda yalnızca faile değil, failin çevresine, toplumsal konumuna ve yeniden suç işleme potansiyeline odaklanan modellerle şekillenmektedir. Bu anlayışta güvenlik, yalnızca tehdit oluşuktan sonra değil, risk ortaya çıkmadan önce inşa edilmelidir (Kemshall, 2008).

Çocuk koruma politikalarında toplum temelli yaklaşımların temelini oluşturan bir başka önemli unsur da “sosyal öğrenme teorisi” dir. Bandura’nın 1977’te öne sürdüğü bu teori, bireylerin çevrelerinden model alma yoluyla öğrenme eğiliminde olduklarını savunur. Bu bağlamda, failin suç geçmişine dair bilgiye erişimin sağlanması, yalnızca riskli davranışlara karşı önlem alma davranışını tetiklemez, aynı zamanda toplumsal normlar üzerinde de etkili olur. Yani bu sistemler, yalnızca bireysel güvenliği değil, kolektif tutum ve norm üretimini de dönüştürür (Sharma & Gupta, 2024).

Toplum temelli önleme modelleri, yalnızca bilgiyi paylaşmakla kalmaz, aynı zamanda kurumlar arası koordinasyonu artıran, veri tabanlarını bütünleştiren ve riskin sosyal bağlamda ele alınmasını sağlayan çok katmanlı yapılardır. Bu yönüyle söz konusu yaklaşım, yalnızca güvenlik değil, sosyal politika üretimi açısından da önemli bir araç hâline gelmiştir.

Modern toplumlar, suç ve güvenlik meselelerini yalnızca gerçekleşen olaylar üzerinden değil, henüz gerçekleşmemiş tehditler üzerinden değerlendirmeye başlamıştır. Bu dönüşüm, Ulrich Beck’in “risk toplumu kuramı” ile açıklanmaktadır. Beck’e göre modern toplumlar, artık geçmişin yoksunluk sorunlarından ziyade geleceğe yönelik belirsizliklerle baş etmeye odaklanır, yani henüz meydana gelmemiş ama potansiyel olarak gerçekleşebilecek tehlikeler, sosyal düzenin merkezine yerleşir (Kemshall, 2011). Bu anlayış, suçla mücadelede de belirginleşmiştir. Özellikle cinsel suçlar gibi toplumsal infial yaratan eylemlerde, “olası tehdit” algısı, bireylerin yalnızca geçmişteki davranışlarına değil, gelecekteki potansiyel risklerine göre değerlendirilmesine neden olur. Risk toplumu kuramı, böylece yalnızca güvenlik politikalarının

değil, hukuki düzenlemelerin ve toplumsal reflekslerin de dönüşümünü açıklar (Kemshall, 2011).

Bu çerçevede, Megan Yasası gibi düzenlemeler yalnızca bir güvenlik önlemi değil, risk üretiminin ve yönetiminin kamusal bir araca dönüşmesi olarak okunmalıdır. Suçun görünürlük kazandığı bu yeni düzende, toplum yalnızca mağduriyet yaşandığında değil, mağduriyetin oluşabileceği ihtimali karşısında da harekete geçmeye çağrılmaktadır. Risk kavramı, böylelikle önleyici müdahaleleri meşrulaştıran bir temel hâline gelir.

Ancak bu yaklaşım, yalnızca toplumun değil, hukuk sistemlerinin de risk temelli bir çerçeveye evrildiğini gösterir. Risk, artık yalnızca istatistiksel bir hesap değil, bireylerin konumunu, denetim düzeyini ve haklarını belirleyen temel bir parametre hâline gelmiştir. Bu yönüyle Beck'in kuramı, sadece sosyolojik bir analiz değil, kriminoloji açısından da suçun nasıl kavramsallaştırıldığını ve toplumsal tepkilerin nasıl yönlendirildiğini anlamak açısından kritik önemdedir.

2. Megan Yasası'nın Ortaya Çıkışı: Suç, Toplum ve Yasal Dönüşüm

Amerika Birleşik Devletleri'nde çocuklara yönelik cinsel istismar suçlarına karşı geliştirilen en dikkat çekici yasal düzenlemelerden biri olan "Megan Yasası" (Megan's Law), bireysel bir trajediden doğan kolektif bir toplumsal tepkinin sonucudur. Yasa, 1994 yılında New Jersey'de yedi yaşındaki Megan Kanka'nın, daha önce çocuklara yönelik cinsel saldırı suçundan hüküm giymiş bir fail tarafından istismar edilip öldürülmesinin ardından gündeme gelmiştir. Failin sabıkalı bir cinsel suçlu olduğu ancak bu bilginin mahalle halkıyla paylaşılmadığı ortaya çıktığında, kamuoyunda ciddi bir öfke dalgası yükselmiş ve özellikle çocuklarını korumak isteyen ebeveynler tarafından güçlü bir toplumsal baskı oluşmuştur. Bu olay, yalnızca bireysel bir trajedi değil, aynı zamanda ceza adaleti sisteminde önemli bir yapısal eksikliği gün yüzüne çıkarmıştır: Suç geçmişi toplumla paylaşılmayan yüksek riskli faillerin, herhangi bir denetim mekanizmasına tabi tutulmaksızın sosyal çevrelerde yaşamlarını sürdürmeleri, kamu güvenliğini tehdit eden bir duruma dönüşebilmektedir (Levenson & Cotter, 2005).

Olayın ardından başlatılan yasal süreçte, faillerin cezaevinden tahliye olduktan sonra yaşadıkları yerin kayıt altına alınması ve bu bilginin kamuya açık şekilde paylaşılması gerektiği yönünde talepler giderek artmıştır. 1996 yılında federal düzeyde kabul edilen Megan Yasası, bu talepleri karşılayan ve toplumu bilgilendirmeyi amaçlayan bir model olarak hayata geçirilmiştir. Yasa, 1994 tarihli Jacob Wetterling Crimes Against Children and Sexually Violent Offender Registration Act'e eklenen bir maddeyle federal yasal çerçeveye dâhil edilmiş ve böylece cinsel suçlulara ilişkin bilgilere kamu erişiminin önü açılmıştır. Megan Yasası uyarınca, cinsel suçtan hüküm giymiş bireylerin ikamet adresleri kayıt altına alınmakta ve bu bilgiler yetkili merciler aracılığıyla kamuoyuna bildirilmektedir. Bu bildirimin amacı yalnızca bireysel güvenliği artırmak değil, aynı zamanda toplumun risklere karşı bilinçlendirilmesini sağlamak ve potansiyel mağdurları koruyacak sosyal çevreleri güçlendirmektir (Levenson & Cotter, 2005).

Levenson ve Cotter'in (2005) yaptıkları çalışmada, Megan Yasası'nın yalnızca bir bilgilendirme sistemi değil, aynı zamanda risk odaklı bir güvenlik stratejisi olduğu vurgulanmaktadır. Bu yasa aracılığıyla toplumun suçlular karşısında pasif değil, bilgili ve hazırlıklı bir pozisyon alması hedeflenmiştir. Bununla beraber yasanın yalnızca güvenlik motivasyonu değil, aynı zamanda risk toplumu kuramının temel argümanlarıyla da örtüştüğü

açıktır. Özellikle Ulrich Beck'in (1992) tanımladığı şekliyle modern toplumlarda risk, yalnızca bireysel davranışlarla değil, sistemsel ve yapısal faktörlerle yönetilmesi gereken bir olguya dönüşmüştür. Megan Yasası da tam olarak bu yapısal risk yönetiminin bir aracı olarak değerlendirilmektedir. Yasa, failin geçmişini görünür kılarak yalnızca bireysel farkındalık değil, aynı zamanda toplumsal uyarı ve kolektif önleme kapasitesini de artırmayı hedeflemektedir.

Bu nedenle Megan Yasası'nın ortaya çıkışı, yalnızca bir suçun ardından gelen yasal bir tepki değil, aynı zamanda toplumun, çocukların korunmasına ilişkin taleplerinin, devlet politikaları üzerinde dönüştürücü bir etkisi olduğunu gösteren somut bir örnektir. Bu nedenle yasa, yalnızca bireysel güvenliğin değil, aynı zamanda kamu yararının, bilgiye erişim hakkının ve risk yönetiminin kesiştiği bir noktada yer almaktadır.

3. Uygulama Modeli

Megan Yasası'nın hayata geçirilmesi, yalnızca yasal bir düzenlemenin ötesinde, çocuklara yönelik cinsel suçlara karşı toplumun aktif bir özne olarak konumlandığı, çok katmanlı bir müdahale modelini beraberinde getirmiştir. Yasa, ceza adaleti sisteminin geleneksel tepkiselliğini aşarak, risk temelli önleme stratejileri ile toplumun önleyici kapasitesini kurumsallaştırmayı amaçlamıştır (Levenson & Cotter, 2005).

Yasa kapsamında ilk olarak, belirli cinsel suçlardan hüküm giymiş bireyler için zorunlu kayıt sistemleri (sex offender registration systems) oluşturulmuştur. Bu sistem, failin adı, adresi, iş yeri, araç bilgileri, fotoğrafı, sabıka geçmişi gibi bilgileri içeren kapsamlı bir veri tabanını kapsar. Bu bilgiler, eyaletin adalet bakanlığına bağlı kurumsal birimlerde tutulmakta ve zaman zaman federal denetime tabi tutulmaktadır. Söz konusu sistem, 1994 tarihli *Jacob Wetterling Act* ile temellenmiş, 1996'daki Megan Yasası ile kamuya bildirim mekanizmalarıyla entegre hâle gelmiştir (Sample & Kadleck, 2008).

İkinci temel aşama, cinsel suçluların risk düzeyine göre sınıflandırılmasıdır. Failin yeniden suç işleme potansiyeli, işlediği suçun niteliği, mağdur profili, tedavi öyküsü ve toplumla yeniden entegrasyon başarısı gibi kriterler doğrultusunda değerlendirilir. Bu değerlendirme, çoğu eyalette uzman ekipler (genellikle psikolog, cezaevi görevlisi ve sosyal hizmet uzmanlarından oluşan kurul) tarafından yapılır ve genellikle üç düzeyli bir sınıflandırma kullanılır:

- Seviye I (Düşük Risk): Yalnızca kolluk kuvvetleri bilgilendirilir, kamuya açıklama yapılmaz.
- Seviye II (Orta Risk): Okul, mahalle halkı ve sosyal hizmetler gibi belirli kurumlara bilgi verilir.
- Seviye III (Yüksek Risk): Kayıt bilgileri kamuya açık veri tabanlarında yayımlanır, broşürler ve toplantılar yoluyla topluma aktif bildirim yapılır (Ackerman & Terry, 2014).

Böylece sistem, bilginin kademeli ve amaca uygun şekilde yayılmasını sağlayarak, bireylerin özel hayatının korunması ile kamusal güvenlik arasındaki dengeyi gözetmeye çalışır. Ancak uygulamada bu denge zaman zaman kamu güvenliği lehine bozulmakta, özellikle Seviye III suçlular için damgalayıcı etkiler gündeme gelmektedir (Zgoba et al., 2010).

Yasa ayrıca, bildirim sürecini desteklemek amacıyla çevrimiçi veri tabanları ve halka açık seks suçluları haritaları gibi teknolojik araçları da devreye sokmuştur. Örneğin *National Sex*

Offender Public Website (NSOPW), ABD genelinde bütün eyaletlerden gelen bilgileri birleştirerek merkezi bir sistem üzerinden vatandaşların bu verilere erişimini sağlamaktadır. Bu sistemde, vatandaşlar bir kişinin adını veya bölgesel konumunu girerek, yaşadıkları çevrede kayıtlı cinsel suçluların bilgilerine erişebilmektedir (United States Department of Justice, 2023).

Uygulama modelinin bir diğer önemli boyutu ise, kamu bilgilendirme stratejilerinin yalnızca statik veri sunmakla sınırlı kalmayıp, aktif toplumsal katılım hedeflemesidir. Okul yönetimlerine, apartman topluluklarına ve sivil toplum kuruluşlarına yönelik farkındalık toplantıları düzenlenmekte, polisler, mahalleye yeni taşınan yüksek riskli failer hakkında toplumu önceden bilgilendirmektedir (Levenson et al., 2007). Bu durum, klasik cezalandırıcı yaklaşımlardan farklı olarak, toplumun önleyici aktör hâline getirilmesini ifade eder.

Ancak uygulama modeli yalnızca faydalarıyla değil, aynı zamanda etik, hukuki ve sosyal tartışmalarla da gündeme gelmektedir. Risk düzeylerinin nesnelliği, kayıtların güncelliği, bildirimin hedef kitlesi ve failin rehabilitasyon hakkı gibi birçok unsur, uygulamanın sınırlarını belirleyen kritik meseleler arasında yer almaktadır (Kemshall, 2011).

4. Megan Yasası'na Yönelik Eleştiriler ve Etik Tartışmalar

Megan Yasası, toplum temelli güvenlik anlayışının bir örneği olarak yüksek kamuoyu desteğiyle uygulanmaya başlanmış olsa da uygulamada ortaya çıkan sorunlar, yasa etrafında kapsamlı bir eleştiri literatürünün oluşmasına yol açmıştır. Bu eleştiriler çoğunlukla, yasanın bireyin mahremiyet hakkı ile toplumun güvenlik ihtiyacı arasında kurmaya çalıştığı dengenin, uygulamada bozulduğuna işaret etmektedir.

Kamuya açık cinsel suçlu kayıt sistemlerinin en çok tartışılan yönlerinden biri, bu sistemlerin bireyin geçmişte işlediği suçun toplum tarafından sürekli görünür hâle getirilmesiyle oluşan sosyal damgalama etkisidir. Bu görünürlük, failin topluma yeniden entegrasyon sürecini zorlaştırmakta, cezasını tamamlamış bireyin yeni bir yaşam kurma çabasını baltalayabilmektedir. Levenson & Cotter'in (2005) ampirik çalışmasında, kamuya açık bildirim sistemine dahil edilen bireylerin %57'sinin uygun konut bulmakta, %44'ünün ise destekleyici bir aile ortamında yaşamaktan mahrum kaldığı bulunmuştur. Ayrıca birçok fail, iş bulmakta ya da mevcut işini sürdürmekte zorluk yaşadığını belirtmiştir. Aynı çalışmada, katılımcıların yaklaşık %50'si, yakın ilişkilerinin zayıfladığını, %20–25'i ise komşular tarafından dışlandığını belirtmiştir. Elde edilen bu bulgular, bildirimin yalnızca bireyin ekonomik yaşantısını değil, aynı zamanda sosyal ilişkiler ağını da olumsuz etkileyen çok yönlü bir sınırlandırma işlevi gördüğünü ortaya koymuştur. Bu da, kayıt sistemlerinin rehabilitasyon yerine toplumsal dışlama pratiğine hizmet ettiğini düşündürmektedir. Burchfield ve Mingus (2008) tarafından yürütülen niteliksel çalışmada da benzer bulgulara ulaşılmış, bildirim sistemine dahil olan bireylerin, yalnızca fiziksel mekândan değil, psikolojik olarak da toplumsal ilişkilerden soyutlandıkları, özellikle mahalle bağlarının zayıfladığı, sosyal sermaye ağlarının işlevsizleştiği gözlemlenmiştir.

Bu tür dışlanma biçimlerinin, kriminolojik teoriler çerçevesinde etiketlenme (labeling) ve ikincil suçluluk (secondary deviance) süreçlerini de tetikleyebileceği ileri sürülmektedir. Birey, içinde bulunduğu sosyal çevre tarafından sürekli suçlu kimliğiyle tanımlandığında, kendini bu kimlikle özdeşleştirme ve yeniden suç işleme olasılığı artabilmektedir. Özellikle barınma ve istihdam gibi temel yaşam alanlarında karşılaşılan sistematik engeller, bireyi alternatif ve çoğu

zaman yasa dışı çözüm yollarına yönlendirebilir. Bu noktada bildirim sistemi, yalnızca toplumun güvenliğini sağlama aracı olmaktan çıkarak, birey açısından yeniden suç işleme riskini körükleyen bir yapıya bürünebilmektedir (Levenson & Cotter, 2005; Burchfield & Mingus, 2008).

Bu eleştiriler, toplumun korunması amacıyla uygulamaya konulan Megan Yasası'nın, aynı zamanda rehabilitasyon ve yeniden topluma kazandırma politikalarıyla çatışan sonuçlar üretebildiğini göstermektedir. Bu da, bildirimin sınırlarının, süresinin ve kapsamının yeniden değerlendirilmesini gerektirmektedir. Nitekim sosyal dışlanmayı derinleştiren her önlem, yalnızca bireyin yaşam kalitesini değil, toplumun uzun vadeli güvenliğini de tehdit edebilir.

Ayrıca bildirimin potansiyel mağdurları koruma amacıyla uygulandığı savunulsa da, bu sistemin pratikte ne ölçüde etkili olduğu da tartışmalıdır. Bildirim sistemlerinin gerekçesi, potansiyel mağdurları korumak ve toplumun güvenliğini artırmak olarak sunulmaktadır. Bu çerçevede bildirimin temel varsayımı, toplumun fail hakkında bilgilendirilmesinin, hem bireysel güvenlik stratejilerini geliştireceği hem de fail üzerinde caydırıcı bir etki yaratarak yeniden suç işleme riskini azaltacağı yönündedir. Ancak bu varsayım, son yıllarda yapılan çok sayıda ampirik çalışmada güçlü biçimde sorgulanmıştır.

Zgoba, Jennings ve Salerno (2018), Megan Yasası'nın yürürlüğe girişinden itibaren geçen yirmi yıllık süreyi kapsayan kapsamlı ampirik analizlerinde, bildirim sistemlerinin recidivism (yeniden suç işleme) oranları üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir düşüş sağlamadığını ortaya koymuştur. Araştırma, farklı eyaletlerde uygulanan bildirim türleri (örneğin pasif kayıt sistemleri vs. aktif bildirimler) arasında belirgin bir fark yaratmadığını ve genel suç eğilimlerini değiştirmediğini göstermiştir. Bu da, sistemin toplum temelli önleme yaklaşımını destekleyecek düzeyde etkili olmadığını ortaya koymaktadır.

Benzer sonuçlara Prescott ve Rockoff (2011) da ulaşmıştır. ABD'deki farklı eyaletlerde uygulanan kayıt ve bildirim sistemlerini karşılaştırmalı olarak ele alan bu çalışmada, özellikle cinsel suçlulara yönelik kayıt sistemlerinin fail davranışını değiştirmede istatistiksel açıdan düşük düzeyli bir etki yarattığı belirlenmiştir. Üstelik bazı eyaletlerde, bildirimin ardından şiddet içeren cinsel suçların oranında hafif artış eğilimi gözlemlenmiş, bu da kamuya açık veri paylaşımının failin psikososyal yapısı üzerinde olumsuz etkiler yaratabileceğine işaret etmiştir. Prescott ve Rockoff, bildirimin toplumun güvenlik algısını yükseltmesine rağmen, gerçek suç oranlarında bu algıya paralel bir düşüş yaşanmadığını ifade etmişlerdir.

Bu bulgular, bildirimin pratikte yalnızca bir bilgi paylaşım mekanizması değil, aynı zamanda failin yeniden suç işleme davranışı üzerinde sınırlı veya ters etkiler yaratabilecek bir sosyal baskı aracı hâline gelebildiğini düşündürmektedir. Böylece Megan Yasası'nın uygulama mantığı, koruma amacıyla tasarlanmış olsa da, beklenen faydanın ötesinde yeniden suç üretim döngüsüne katkı sağlama potansiyeli taşımaktadır. Bu durum, bildirimin biçimi, süresi ve hedef kitlesi gibi unsurların yeniden yapılandırılması gerektiğini ortaya koymaktadır.

Megan Yasası'nın etik düzlemde yarattığı en önemli tartışmalardan biri de, uygulamanın yalnızca yüksek riskli failerle sınırlı tutulmaması, suçun niteliği, failin yaş grubu veya suça dair koşullar göz önüne alınmaksızın geniş bir fail grubuna aynı bildirimin uygulanmasıdır. Bu durum, ceza hukukunun temel ilkelerinden biri olan ölçülülük (proportionality) ilkesine aykırı düşmekte ve bildirimin hem kapsam hem de süre bakımından aşırıya kaçtığına işaret etmektedir. Özellikle düşük riskli ve ilk kez suç işlemiş bireylerin aynı kamuya bildirim mekanizmasına tabi tutulması, bu kişilerin topluma yeniden kazandırılması olasılığını

zayıflatmakta ve cezalandırmanın süresiz hâle geldiği bir yapıya evrilmektedir (Levenson & Cotter, 2005).

Bu bağlamda, kamuya açık cinsel suçlu kayıt sistemlerinin özel hayatın gizliliği hakkıyla doğrudan çatıştığı da görülmektedir. Özellikle bireylerin isim, fotoğraf, adres, iş yeri ve sabıka bilgilerine herkesin erişebilmesi, bu bilgilerin kötüye kullanımını da kolaylaştırmaktadır. Levenson, D'Amora ve Hern (2007), bu sistemin zaman zaman fiili taciz, tehdit, toplumsal linç veya fiziksel saldırıya zemin hazırladığını, bazı faillerin isimleri internette yayımlandıktan sonra ciddi fiziksel veya psikolojik şiddete maruz kaldıklarını tespit etmiştir. Bu da, bildirim sistemlerinin yalnızca bir koruma aracı değil, aynı zamanda ikinci dereceden cezalandırma aracı olarak işlev gördüğünü göstermektedir.

Etik eleştirilerin bir diğer odak noktası ise genç faillerin bildirim sistemine dâhil edilmesidir. Letourneau, Bandyopadhyay, Sinha ve Armstrong (2009), cinsel suçlardan hüküm giymiş çocuk ve ergen faillerin kayıt sistemine alınmalarının, onların hem bireysel gelişim süreçlerini hem de sosyal rehabilitasyon olanaklarını ciddi biçimde sekteye uğrattığını vurgulamıştır. Çalışma, kayıt sisteminin bu genç bireylerde tekrar suç işleme oranları üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir caydırıcılık sağlamadığını, aksine bazı durumlarda sosyal dışlanmayı artırarak yeni suç davranışlarını tetikleyebileceğini ortaya koymuştur. Ergenlerin maruz kaldığı sosyal etiketleme, eğitim ve istihdam fırsatlarına erişimi zorlaştırmakta, genç bireylerin topluma entegrasyon sürecini baltalayarak hem bireysel hem de kamusal güvenlik açısından riskli bir durum yaratmaktadır.

Bu noktada etik bir ikilem doğmaktadır: Toplumun korunması mı, yoksa failin haklarının ve rehabilitasyonunun gözetilmesi mi önceliklendirilmelidir? Oysa modern ceza politikalarının ön kabulü, yalnızca mağduru değil, aynı zamanda failin de haklarını koruyarak toplum yararını azami seviyede gerçekleştirmektir. Özellikle genç failler söz konusu olduğunda, etik olarak öne çıkarılması gereken yaklaşım, cezalandırmadan ziyade onarıcı adalet, rehabilitasyon ve psikososyal destek mekanizmalarının güçlendirilmesi olmalıdır. Letourneau ve arkadaşlarının (2009) ampirik bulguları da, cezalandırıcı modelin yerine daha uyarlanabilir, yaş ve gelişim düzeyine duyarlı bir yaklaşımın gerekliliğini ortaya koymaktadır.

Megan Yasası'na yönelik etik eleştirilerin yanı sıra, hukuki düzlemde de ciddi tartışmalar yaşanmaktadır. Bu tartışmalar özellikle anayasal haklar çerçevesinde şekillenmektedir. Toplum bilgilendirme sistemlerinin ceza infaz sürecinin sona ermesinden sonra dahi devam eden yaptırımlar içermesi, bazı hukukçular tarafından “ikincil ceza” veya cezayı aşan yaptırım olarak değerlendirilmekte ve bireyin temel haklarına müdahale teşkil ettiği ileri sürülmektedir. Elbogen, Patry ve Scalora'nın (2003) bu konuya odaklanan çalışması, kamuya açık bildirim sistemlerinin özellikle üç temel anayasal hakkı tehdit ettiğini ortaya koymuştur: mahremiyet, kişisel güvenlik ve serbest dolaşım hakkı. Araştırma, bildirime tabi bireylerin bu haklara yönelik ihlaller yaşadığını, yasal prosedürün tamamlanmasına rağmen hâlâ bir tür “kamusal cezalandırma” altında tutulduklarını belirtmektedir.

ABD'de çeşitli yargı mercileri, bildirim hukuku statüsünü değerlendirmiş ve genellikle bu uygulamaları “idari düzenleme” olarak nitelendirmiştir. Bu yaklaşımın temelinde, bildirim cezalandırıcı değil, koruyucu bir önlem olarak tasarlandığı yönündeki varsayım yer alır. Örneğin *Smith v. Doe* (2003) davasında ABD Yüksek Mahkemesi, bildirim “idari” bir düzenleme olduğu ve geriye dönük etkisinin ceza anlamına gelmediği yönünde karar vermiştir. Ancak Elbogen ve arkadaşları (2003), uygulamanın sahadaki etkilerine bakıldığında, bildirim

yalnızca bir idari işlem olarak değerlendirilemeyeceğini, özellikle bireyin yaşam kalitesi, sosyal çevresi ve güvenliği üzerindeki etkilerinin ceza yaptırımını niteliği taşıdığına dikkat çekmiştir. Kemshall (2011) ise bu hukuki ve pratik ikilemi, risk toplumu kuramı çerçevesinden değerlendirerek bildirimin bir yönetim biçimi hâline geldiğini savunmaktadır. Beck'in risk toplumu yaklaşımına paralel şekilde, devletin güvenlik sorumluluğunu artık yalnızca kamu otoriteleri değil, vatandaşlar da üstlenmekte, bildirimin amacı yalnızca bilgi paylaşımı değil, aynı zamanda toplumun suçluyu izlemesi, denetlemesi ve sınırlandırması işlevini üstlenmesidir. Bu durum, bildiri "hukuki bilgi paylaşımı" olmaktan çıkıp, toplumsal kontrol aracı hâline getirmektedir. Kemshall, uygulamanın hukuki sınırlarının belirsizleştiğini, bildirim gibi görünse de birey üzerinde süregiden baskı ve kontrol etkisi yaratması nedeniyle gizli bir ceza mekanizmasına dönüştüğünü ifade eder.

Bu bağlamda bildirimin anayasal değerlere etkisi yalnızca teorik değil, doğrudan uygulamaya ilişkindir. Failin mahremiyet hakkı, geçmişteki suçuna rağmen silinmez bir kamusal etiketle karşı karşıya kalmakta, kişinin yer değiştirme, barınma ve iş bulma özgürlüğü fiilen kısıtlanmaktadır. Bazı bildirim tabi bireylerin yaşadığı fiziksel saldırılar, işten çıkarılmalar veya konut tahliyeleri, sistemin doğrudan yaşam güvenliğine etkisi olduğunu da ortaya koymaktadır (Elbogen et al., 2003). Bu tür örnekler, bildirimin cezai olmaktan uzak, idari bir tedbir olduğu yönündeki savunmaların pratikte geçerliliğini zayıflatmakta, yasanın, modern hukuk ilkeleriyle çelişebilecek sınır ihlalleri yarattığını göstermektedir.

Sonuç olarak, Megan Yasası'nın bildirim dayalı uygulamaları, yalnızca etik ve sosyal düzeyde değil, aynı zamanda hukuki meşruiyet açısından da yeniden tartışılması gereken yapılar üretmektedir. Ceza hukukunun klasik ilkelerine göre cezalar kesin, sınırlı ve ölçülü olmalıdır. Ancak kamu bildiri sistemleri, ceza süreci sona erdikten sonra da birey üzerindeki etkisini sürdürerek hukuki belirsizlik ve insan hakları gerilimi yaratabilmektedir. Ve bu durum, bildirimin yalnızca etkinliği değil, hukuki temellendirilmesi ve sınırlandırılması açısından da yeniden ele alınmasını gerekli kılmaktadır.

5. Uluslararası Karşılaştırmalar: Sarah Yasası ve Diğer Modeller

Megan Yasası'nın uygulanması, yalnızca Amerika Birleşik Devletleri ile sınırlı kalmamış, özellikle çocuklara yönelik cinsel suçlara karşı toplumsal duyarlılığın yüksek olduğu ülkelerde benzer kamu bildiri sistemlerinin geliştirilmesine ilham vermiştir. Bunların başında İngiltere'de yürürlüğe giren Sarah Yasası (Sarah's Law) gelmektedir. Bu yasa, 2000 yılında sekiz yaşındaki Sarah Payne'in, daha önce çocuklara yönelik cinsel suçtan sabıkalı bir birey tarafından öldürülmesinin ardından kamuoyunda yükselen tepki üzerine geliştirilmiştir. Yasa, 2011 yılında İngiltere ve Galler'de uygulamaya konmuş ve çocuğunu riske attığından şüphelenilen bir birey hakkında ebeveynlerin kolluk kuvvetlerinden bilgi talep edebilmesini mümkün kılan bir bildirim modeli sunmuştur (Government of the United Kingdom, n.d.).

Sarah Yasası, ABD'deki Megan Yasası'nın doğrudan kamuya bildirim modelinden farklı olarak, daha temkinli ve denetimli bir sistem ortaya koymaktadır. Bu yasa, halkın kolluk kuvvetlerinden belirli bir birey hakkında bilgi talep etmesine izin vermekte, ancak bildirimin gerçekleşebilmesi için, talep edilen kişinin çocuklara zarar verme ihtimali taşıdığına dair makul şüphenin bulunması gerekmektedir. Bu nedenle Sarah Yasası, proaktif değil reaktif bir yapıya sahiptir: bilgi ancak talep edilirse ve risk kriterlerine uygunluk sağlanırsa paylaşılmakta, bireyin

geçmiş i otomatik olarak kamuya açıklanmamaktadır (Government of the United Kingdom, n.d.).

Sarah Yasası'nın uygulama pratiği, Megan Yasası ile karşılaştırıldığında daha seçici, daha denetimli ve daha az damgalayıcı bir özellik taşımaktadır. Yasanın yürürlüğe girmesinden bu yana yapılan değerlendirmelerde, bildirimlerin çoğunlukla ciddi risk değerlendirmesi neticesinde yapıldığı, rastgele, genelleştirilmiş açıklamalardan kaçınıldığı görülmektedir. Ayrıca bildirilen bilgiler yalnızca başvuru sahibine verilmekte ve bu bilgilerin üçüncü kişilerle paylaşılması yasaktır. Böylece failin kişisel verilerinin sınırsız yayılmasının önüne geçilmekte ve veri kullanımında orantılılık ilkesi gözetilmektedir.

Toplumsal risk yönetiminde birey haklarını dikkate alan sınırlı bildirim modeliyle Sarah Yasası, Megan Yasası'na kıyasla daha az tartışmalı ve daha az hak ihlali üreten bir sistem olarak değerlendirilebilir. Etkinlik düzeyi açısından daha az yaygın olsa da, etik sorumluluk, ölçülülük ve riskin somut gerekçelere dayanarak yönetilmesi bakımından daha dengeli bir örnek sunmaktadır.

Kanada'da uygulanan Circles of Support and Accountability (CoSA) modeli ise, bildirim dayalı sistemlerden temelde ayrılan, suçla mücadelede toplumsal dışlama yerine sosyal sorumluluk ve destek ilkesine dayanan alternatif bir yapıdır. Wilson, Cortoni ve McWhinnie'nin (2009) ulusal düzeyde yürüttüğü ampirik araştırma, CoSA çemberlerinin cinsel suçlardan hüküm giymiş bireylerin yeniden suç işleme oranlarını önemli ölçüde azalttığını ve bireylerin toplumla yeniden bütünleşmesine anlamlı katkı sağladığını göstermiştir. Bu modelde fail, toplumdan tecrit edilmek yerine, gönüllü toplum üyelerinden oluşan bir çemberin merkezine yerleştirilir. "Core member" olarak adlandırılan fail, bu çemberde hem duygusal destek hem de ahlaki denetim görür. Gönüllüler, failin yaşamında istikrarın sağlanmasına yardımcı olurken aynı zamanda onu sorumlu tutarak, içsel motivasyonla uyum sağlamasını teşvik eder. CoSA, failin geçmişini sürekli kamuoyuna teşhir ederek değil, bireyin topluma olan yükümlülüğünü anlaması ve bu yükümlülüğü yerine getirmesi üzerine kurulu içsel denetim ve karşılıklı güven mekanizmasıdır. Bu yönüyle Megan Yasası'nın dışsal, şeffaf ve bazen cezalandırıcı yönetim modeli yerine, onarıcı adalet ve toplumsal kapsayıcılık temelli bir yaklaşım sergiler.

Avustralya'da ise henüz bu düzeyde olgunlaşmış bütüncül bir model mevcut değildir. Ülkenin farklı eyaletlerinde birbirinden bağımsız olarak yürütülen cinsel suçlulara ilişkin kayıt sistemleri buluns a da, ulusal düzeyde merkezi bir kamu bildirimi sistemi kurulmamıştır. Avustralya'da hâlen eyaletler bazında uygulanan cinsel suçlu kayıt sistemleri arasında belirgin farklar bulunmakta, bu durum, suçlulara yönelik hukuki müdahalelerin ve mağdurları korumaya yönelik tedbirlerin ülke genelinde eşgüdüm içinde yürütülememesine yol açmaktadır. Bazı eyaletlerde yalnızca kolluk kuvvetlerinin erişimine açık kayıtlar kullanılırken, bazı bölgelerde daha sınırlı düzeyde toplumsal bildirim mekanizmaları yer almaktadır. Bu da sistemin eşitlik, erişilebilirlik ve veri güvenliği bakımından tutarsız bir yapıya sahip olmasına neden olmaktadır. 2025 yılında gündeme gelen ve federal düzeyde tüm eyaletleri kapsayacak bir ulusal cinsel suçlu kayıt sisteminin kurulmasına ilişkin politika önerisi, ülkedeki mevcut dağınık yapıya karşı bir çözüm üretme amacı taşımaktadır. Bu öneri, özellikle çocuklara karşı cinsel suçların önlenmesi ve kamu güvenliğinin artırılması yönünde artan toplumsal baskının bir yansıması olarak değerlendirilmektedir. Ancak sistemin ne şekilde işleyeceği, bilgilerin kimlerle hangi

kapsamda paylaşılacağı, bildirimin kapsamı, süresi ve şeffaflık düzeyi gibi birçok temel mesele henüz açık değildir (The Guardian, 2025).

Bu noktada önerilen sistemin, ABD'deki Megan Yasası gibi doğrudan kamuya açık veri tabanlarını mı esas alacağı, yoksa İngiltere'deki Sarah Yasası'na benzer şekilde talep üzerine ve sınırlı bilgi paylaşımına dayalı daha denetimli bir modele mi benzeyeceği hem kamuoyunda hem de hukuk çevrelerinde tartışılmaktadır. Önerilen yapı, yalnızca teknik bir düzenleme değil, aynı zamanda kişisel verilerin korunması, özel hayatın gizliliği, orantılılık ilkesi ve failin topluma yeniden kazandırılması gibi temel haklarla doğrudan ilişkilidir.

Toplumsal koruma amacıyla geliştirilecek böyle bir sistemin, yalnızca cezalandırıcı değil, aynı zamanda önleyici, denetimli ve ölçülü olması yönünde beklentiler oluşmaktadır. Öte yandan bazı kesimler, sistemin aşırı şeffaflık üzerinden failin damgalanması ve sosyal dışlanma risklerini artırabileceği yönünde endişeler taşımaktadır. Bu çerçevede Avustralya'nın geliştireceği model, yalnızca ülke içinde değil, benzer sistemleri hayata geçirmeyi planlayan diğer ülkelerde de dikkatle izlenen bir uygulama örneği hâline gelmektedir.

Bu karşılaştırmalı modeller ışığında, Megan Yasası'nın yüksek şeffaflık, otomatik bildirim ve süresiz kayıt gibi sert özellikleriyle öne çıktığı, buna karşılık Sarah Yasası'nın talep üzerine bilgi, Kanada modelinin ise topluma entegrasyon ve destek esaslı olduğu görülmektedir. Etkinlik ve etik dengesi açısından değerlendirildiğinde, daha sınırlı ve koşullu bildirim sistemlerinin, hem kamu güvenliğini sağlama hem de failerin insan haklarını koruma bakımından daha sürdürülebilir çözümler sunduğu söylenebilir.

6. Türkiye'de Mevzuat ve Uygulama Perspektifi

Megan Yasası ve benzeri sistemler, suçluların geçmişine dair bilgilerin toplumla paylaşılmasını içeren “kamu bildirimi” uygulamalarını merkeze alırken, Türkiye'de çocuklara yönelik cinsel suçlarla mücadeleyle ilişkin yasal çerçeve daha çok cezalandırma, koruyucu ve önleyici tedbirler, rehabilitasyon hizmetleri ve gizlilik esasına dayalı yaklaşımlar üzerine kuruludur.

Türk Ceza Kanunu'nun 103. maddesi, çocuklara karşı cinsel istismar suçlarını ayrıntılı biçimde düzenlemekte, mağdurun yaşı, fiilin niteliği ve failin konumu gibi kriterlere göre cezanın ağırlığını belirlemektedir. Ayrıca suçun kamu görevlisi tarafından veya çocuğun bakım, gözetim ve koruma yükümlülüğü altında olan kişi tarafından işlenmesi hâlinde cezalar artırılmaktadır (Türk Ceza Kanunu [TCK], 2004, m. 103). Bu durum, failin profiline göre cezai yaptırımı şekillendirme bakımından risk temelli bir yaklaşımı içermektedir.

Ancak Türkiye'de, Megan Yasası'ndaki gibi cinsel suçlulara ilişkin bilgilerin toplumla paylaşılmasını sağlayan bir kamuya açık bildirim sistemi bulunmamaktadır. Ceza infazının ardından cinsel suçluların topluma yeniden kazandırılması süreci, denetimli serbestlik ve yükümlülükler aracılığıyla yürütülmekte, ancak faile ilişkin sabıka bilgilerinin kamuoyuyla paylaşılması yasal olarak mümkün değildir. Bu noktada Türkiye'nin yaklaşımı, failin özel hayatının gizliliğini koruyan ve bilgiyi yalnızca yetkili makamlarla sınırlı tutan gizlilik temelli bir modele dayanır.

Türkiye'de çocukların korunması amacıyla oluşturulan Çocuk İzlem Merkezleri (ÇİM), özellikle cinsel istismar mağdurlarına yönelik multidisipliner müdahale modelinin bir parçası olarak hizmet vermektedir. Bu merkezlerde adli görüşme, psikososyal destek ve sağlık hizmetleri eşgüdümlü olarak yürütülür. Ayrıca 6284 sayılı Kanun çerçevesinde, çocukların korunmasına yönelik koruyucu ve önleyici tedbir kararları alınabilmekte, özellikle failin çocuğa

yaklaşmasının engellenmesi, riskli ortamlardan uzaklaştırılması ve sosyal hizmet desteği sağlanması gibi önlemler uygulanmaktadır (Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun [6284 sayılı Kanun], 2012).

Bununla birlikte, failin sabıka bilgisine toplumun erişimi sağlanmadığı için, yüksek risk taşıyan bireylerin sosyal çevrelerde nasıl bir konumda oldukları hususunda toplumsal bir farkındalık eksikliği söz konusudur. Bu durum, özellikle tekrar suç işleme potansiyeli olan faillerin gözetimi ve toplum içindeki hareketliliği açısından riskli sonuçlar doğurabilmektedir. Megan Yasası'nda olduğu gibi bir kamu bildirimi sistemi, bu farkındalığı artırmakla birlikte, özel hayatın gizliliği, damgalama riski ve hukuki güvenlik ilkeleri açısından Türkiye'nin benimsediği yaklaşımdan önemli ölçüde farklılaşmaktadır.

Türkiye'de bu alanda bildirim dayalı bir sistemin uygulanabilirliğine dair tartışmalar henüz akademik düzeyde yürütülmekte olup, kamuoyu ya da yasa yapıcılar nezdinde kurumsal bir politika önerisine dönüşmemiştir. Megan kanunu benzeri bir sistemin Türkiye'de hayata geçirilmesi hâlinde, hem Anayasa'nın 20. maddesi çerçevesindeki özel hayatın gizliliği hakkı, hem de Kişisel Verilerin Korunması Kanunu kapsamında düzenlenen veri güvenliği hükümleri, ciddi bir yeniden yapılandırma gerektirecektir (Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, 1982, m. 20). Sonuç olarak Türkiye, çocuklara yönelik cinsel suçlarla mücadelede önceliği cezai yaptırımlar ve kurumsal destek hizmetlerine vermekte, kamu bildirimi yerine, faillerin gizliliğini koruyarak yeniden topluma kazandırılmasına odaklanan bir yaklaşımı sürdürmektedir. Bu yaklaşımın güçlü yönü, failin haklarını gözeten ve veri güvenliği ilkesine uygun bir yapı sunmasıdır. Ancak mağdurların korunması ve toplumun bilgilendirilmesi açısından daha proaktif ve risk odaklı sistemlerin geliştirilmesine yönelik tartışmaların bilimsel düzlemde sürdürülmesi, ilerleyen dönemde Türkiye'de uygulanabilecek alternatif modellerin önünü açabilir.

7. Sonuç ve Değerlendirme

Çocukları cinsel istismardan koruma amacıyla oluşturulan kamu bildirim sistemleri, özellikle Megan Yasası örneğinde görüldüğü üzere, suça toplumsal tepkinin yasal bir araca dönüştüğü politik modeller olarak ortaya çıkmıştır. Bu tür düzenlemeler, çocuk güvenliğini merkeze alarak toplumun koruyucu reflekslerini harekete geçirmeyi amaçlasa da, zamanla farklı sosyo-hukuki riskleri ve çelişkileri beraberinde getirmiştir. İlk bakışta, faillerin topluma ifşası yoluyla çocuklara yönelik suçların önlenmesini hedefleyen bu sistem, kamu güvenliğini sağlama iddiasıyla desteklenmiştir. Ancak uygulamanın yıllar içindeki etkileri değerlendirildiğinde, hem bireysel haklar hem de sosyal yapı üzerinde beklenmedik ve çoğu zaman olumsuz etkiler yarattığı görülmüştür.

Failin bilgilerine kamuya açık erişim sağlanması, toplumun bilgi alma hakkı ile bireyin mahremiyet hakkı arasında zorlu bir gerilim yaratmaktadır. Bu durum yalnızca hukuki sınırların ihlali anlamına gelmemekte, aynı zamanda etik ilkelerin göz ardı edilmesine de yol açmaktadır. Faillerin topluma yeniden entegrasyonunu zorlaştıran bu durum, çoğu zaman sosyal dışlanmayı, işsizlik, barınma zorlukları ve psikolojik yalıtılmışlığı beraberinde getirmiştir. Dolayısıyla, bir toplumun güvenliğini artırma iddiasıyla yürürlüğe giren bildirim yasaları, uzun vadede güvenliğin zeminini oluşturan sosyal uyum mekanizmalarını zayıflatma riski taşıyabilmektedir. Ayrıca, sistemin tüm cinsel suçluları kapsayan genelci yaklaşımı, suçun niteliğini ve failin risk düzeyini gözetmeyen bir otomatiklik yaratmakta, bu da “ölçülülük” ilkesine aykırı düşmektedir. Özellikle genç faillerin veya düşük riskli bireylerin bu tür sistemlere dahil edilmesi, yalnızca

bireysel rehabilitasyonu imkânsızlaştırmakla kalmamakta, aynı zamanda suçu azaltma hedefiyle de çalışmaktadır. Bu çelişki, bildirim sistemlerinin asıl hedefi olan çocuk güvenliği açısından da işlevselliğini tartışmalı hâle getirmektedir.

Karşılaştırmalı modeller incelendiğinde, bildirim dayalı sistemlerin alternatifi olarak geliştirilen toplum temelli yaklaşımların daha kapsayıcı ve onarıcı sonuçlar sunduğu görülmektedir. Örneğin Kanada'daki Circles of Support and Accountability (CoSA) uygulaması, faile yönelik dışlayıcı refleksler yerine sorumluluk temelli sosyal destek anlayışını benimsemekte ve bu sayede hem failin hem de toplumun güvenliğini eş zamanlı olarak inşa etmeye çalışmaktadır. Bu model, birey-toplum-devlet üçgeninde daha dengeli ve uzun vadeli bir çözüm sunma potansiyeline sahiptir.

Benzer şekilde, İngiltere'de uygulanan Sarah Yasası ise, doğrudan ifşa yerine taleple sınırlı bilgi paylaşımını esas alarak, özel hayatın gizliliği ve kamusal güvenlik arasında daha hassas bir denge kurmaya yönelmiştir. Bu yaklaşımlar, yalnızca bildirimin düzeyini değil, aynı zamanda bildirimin gerekçesini, hedefini ve sonuçlarını daha derinlikli bir şekilde tartışmaya açmaktadır. Bildirim sisteminin kendi içinde taşıdığı yapısal riskler dikkate alındığında, cinsel istismar gibi karmaşık bir sorunun yalnızca ceza eksenli bir yöntemle değil, sosyal hizmet, rehabilitasyon, farkındalık eğitimi ve çocuk odaklı koruma politikalarıyla bütüncül olarak ele alınması gerekmektedir.

Türkiye gibi, benzer bir kamu bildirim sistemi üzerine tartışmaların henüz olgunlaşmadığı ülkeler açısından bu uluslararası deneyimler son derece öğreticidir. Megan Yasası örneğinden öğrenilecek belki de en önemli ders, yalnızca bir olayın yarattığı kamu baskısıyla şekillenen ani düzenlemelerin, uzun vadede çok daha derin sosyal ve hukuki sorunlara zemin hazırlayabileceğidir. Bu nedenle, yasa yapıcıların toplumun güvenliğini önceleyen ama aynı zamanda evrensel insan haklarına, ölçülülük ve orantılılık ilkelerine dayanan bir yaklaşımı benimsemeleri zaruridir.

Sonuç olarak, çocuklara yönelik cinsel istismarı önlemenin en etkili yolu, failleri sürekli görünür kılmak değil, toplumu bilinçlendirmek, sosyal destek sistemlerini güçlendirmek ve mağdurun haklarını failin geçmişi üzerinden değil, kendi korunma hakkı üzerinden temellendiren bir anlayışı hâkim kılmaktır. Yalnızca cezalandırmaya odaklanan sistemlerin yerini, sorumluluğu ve iyileştirmeyi esas alan onarıcı modellerin alması, daha adil ve daha güvenli bir toplumun inşasında vazgeçilmez bir adımdır.

KAYNAKÇA

Ackerman, A. R., & Terry, K. J. (2014). *A brief history of major sex offender laws*. In R. G. Wright (Ed.), *Sex offender laws: Failed policies, new directions* (pp. 3–19). Springer Publishing Company. <https://doi.org/10.1891/9780826196729.0003>

Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun [6284 sayılı Kanun]. (2012). *Resmî Gazete*, 20 Mart 2012, Sayı: 28239.

Anderson, A. L., & Sample, L. L. (2008). Public awareness and action resulting from sex offender community notification laws. *Criminal Justice Policy Review*, 19(4), 371–396. <https://doi.org/10.1177/0887403408316705>

Burchfield, K. B., & Mingus, W. (2008). Not in my neighborhood: Assessing registered sex offenders' experiences with local social capital and social control. *Criminal Justice and Behavior*, 35(3), 356–374. <https://doi.org/10.1177/0093854807311375>

Cohen, L. E., & Felson, M. (1979). Social change and crime rate trends: A routine activity approach. *American Sociological Review*, 44(4), 588–608. <https://doi.org/10.2307/2094589>

Cowan, D., Zgoba, K. M., Guerette, R. T., & Levenson, J. S. (2021). Do views on sex offending vary by nationality? A comparative analysis of community sentiment toward sex offense legislation in the United States and United Kingdom. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, 65(10–11), 1242–1261. <https://doi.org/10.1177/0306624X20964168>

Elbogen, E. B., Patry, M. W., & Scalora, M. J. (2003). The impact of community notification laws on sex offender treatment attitudes. *International Journal of Law and Psychiatry*, 26(2), 207–219. [https://doi.org/10.1016/S0160-2527\(03\)00016-5](https://doi.org/10.1016/S0160-2527(03)00016-5)

Government of the United Kingdom. (n.d.). *Find out if a person has a record for child sexual offences (Sarah's Law)*. GOV.UK. <https://www.gov.uk/guidance/find-out-if-a-person-has-a-record-for-child-sexual-offences>

Kemshall, H. (2008). Risks, rights and justice: Understanding and responding to youth risk. *Youth Justice*, 8(1), 21–37. <https://doi.org/10.1177/1473225407087040>

Kemshall, H. (2011). *Crime and risk: contested territory for risk theorising*. *International Journal of Law, Crime and Justice*, 39(4), 218–229. <https://doi.org/10.1016/j.ijlcrj.2011.05.009>

Letourneau, E. J., Bandyopadhyay, D., Sinha, D., & Armstrong, K. S. (2009). The influence of sex offender registration on juvenile sexual recidivism. *Criminal Justice Policy Review*, 20(2), 136–153. <https://doi.org/10.1177/0887403408327917>

Levenson, J. S., & Cotter, L. P. (2005). The effect of Megan's Law on sex offender reintegration. *Journal of Contemporary Criminal Justice*, 21(1), 49–66. <https://doi.org/10.1177/1043986204271676>

Levenson, J. S., & Cotter, L. P. (2005). The impact of sex offender residence restrictions: 1000 feet from danger or one step from absurd? *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, 49(2), 168–178. <https://doi.org/10.1177/0306624X04271304>

Levenson, J. S., D'Amora, D. A., & Hern, A. L. (2007). *Megan's Law and its impact on community re-entry for sex offenders*. *Behavioral Sciences & the Law*, 25(4), 587–602. <https://doi.org/10.1002/bsl.770>

Prescott, J. J., & Rockoff, J. E. (2011). Do sex offender registration and notification laws affect criminal behavior? *Journal of Law and Economics*, 54(1), 161–206. <https://doi.org/10.1086/658485>

Sharma, K., & Gupta, K. (2024). *An exploration of social learning theory in understanding the shifting dynamics of juvenile crime and the legal approaches to address these changes*. *Journal of Interdisciplinary Educational Research*, 4(3), 112–130. <https://doi.org/10.52783/jier.v4i3.1547>

Simmons, M. L. (2019). Evaluating the legal assumptions of Victoria's Sex Offender Registration Act 2004 from a psychological perspective. *Psychiatry, Psychology and Law*, 26(5), 783–796. <https://doi.org/10.1080/13218719.2019.1642254>

Taylor, S. C. (2017). Community perceptions of a public sex offender registry introduced in Western Australia. *Police Practice and Research*, 18(3), 275–290. <https://doi.org/10.1080/15614263.2017.1291572>

The Guardian. (2025, April 21). *Coalition's sex offender register: How would it work, and why now?* <https://www.theguardian.com/australia-news/2025/apr/21/coalition-peter-dutton-national-sex-offender-register-trial-how-would-it-work-and-why-now-ntwnfb>

Türk Ceza Kanunu [TCK]. (2004). *Türk Ceza Kanunu* (m. 103). Resmî Gazete, 12.10.2004, Sayı: 25611. <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=5237&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5>

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası. (1982). *Resmî Gazete*, 09.11.1982, Sayı: 17863. <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=2709&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5>

Welchans, S. (2005). Megan's Law: Evaluations of sexual offender registries. *Criminal Justice Policy Review*, 16(2), 123–140. <https://doi.org/10.1177/0887403404265630>

Wilson, R. J., Cortoni, F., & McWhinnie, A. J. (2009). Circles of Support & Accountability: A Canadian national replication of outcome findings. *Sexual Abuse: A Journal of Research and Treatment*, 21(4), 412–430.
<https://doi.org/10.1177/1079063209347724>

Zgoba, K. M., Jennings, W. G., & Salerno, L. M. (2018). Megan's Law 20 years later: An empirical analysis and policy review. *Criminal Justice and Behavior*, 45(7), 1028–1046.
<https://doi.org/10.1177/0093854818771409>

8-ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNDE CİNSİYET TEMELLİ İSTİSMAR FARKINDALIĞI

Dilruba Berber , Hukuk Fakültesi Lisans Öğrencisi , MEF Üniversitesi , 0009-0009-8282-1526 , berberd@mef.edu.tr

BİLDİRİ ÖZETİ

Öz

Cinsiyet temelli istismar, dünya genelinde ayrımcılığa maruz kalan bireylerin yaşamlarını derinden etkileyen, yaygın ve çok boyutlu bir toplumsal sorundur. Bu çalışma, üniversite öğrencilerinin cinsiyet temelli istismara ilişkin bilgi, farkındalık ve tutum düzeylerini incelemek amacıyla nicel araştırma desenine dayalı olarak yürütülmüştür.

Materyal &Metod

Araştırmaya Türkiye'deki çeşitli üniversitelerde öğrenim gören toplam 80 lisans öğrencisi katılmıştır. Katılımcıların %80'i kadın, %20'si erkektir. En çok katılım gösteren üniversiteler arasında Haliç Üniversitesi (%18.75), Medipol Üniversitesi (%15.00) ve Beykent Üniversitesi (%13.75) yer almaktadır. Katılımcılar 1. ila 4. sınıflar arasında dağılmıştır.

Veriler, çevrim içi olarak uygulanan 20 maddelik Likert tipi bir anket ile toplanmıştır. Her madde 1 (Kesinlikle katılmıyorum) ile 5 (Tamamen katılıyorum) arasında derecelendirilmiştir.

Sonuç & Tartışma

Bu araştırma, üniversite öğrencilerinin cinsiyet temelli istismara yönelik algılarında orta düzeyde farkındalık ve duyarlılık olduğunu ortaya koymuştur. Özellikle 3. ve 4. sınıf öğrencilerinde gözlenen yüksek skorlar, öğrenim süresi ile bilinç arasında bir ilişki olabileceğine işaret etmektedir.

Cinsiyet temelinde bazı farklılıklar gözlemlenmiş, erkek katılımcılar belirli maddelerde daha yüksek puan vermiştir. Bu durum, kadınların konuya daha temkinli ve duygusal açıdan duyarlı yaklaştığı şeklinde yorumlanabilir.

Üniversiteler arası farklar ise kurumsal farkındalık çalışmaları, kampüs kültürü ve öğrenci profilleriyle açıklanabilir. Sabancı ve İstinye gibi özel üniversitelerde farkındalık düzeyinin yüksek olması bu yorumla örtüşmektedir.

Anahtar Kelimeler:Farkındalık Düzeyi , İstismar,Öğrenci,Üniversite

GENDER-BASED ABUSE AWARENESS AMONG UNIVERSITY STUDENTS

Abstract

Gender-based abuse is a multidimensional social problem that deeply affects the lives of individuals who are subject to discrimination worldwide. This study was conducted based on a quantitative research design to examine the knowledge, awareness, and attitude levels of university students regarding gender-based abuse.

Materials & Methods

80 undergraduate students studying at various universities in Türkiye participated in the study. 80% of the participants were female and 20% were male. The universities with the highest participation were Haliç University (18.75%), Medipol University (15.00%), and Beykent University (13.75%). The participants were distributed between the 1st and 4th grades. Data were collected with a 20-item Likert-type survey administered online. Each item was rated from 1 (Strongly Disagree) to 5 (Strongly Agree).

Conclusion

&

Discussion

This study revealed that university students have a moderate level of awareness and sensitivity in their perceptions of gender-based abuse. In terms of gender differences and differences between universities, male participants gave higher scores on certain items, while the student profile of a university came to the fore. The high level of awareness in private universities such as Sabancı and İstinye is consistent with this interpretation.

Keywords: Awareness Level, Abuse, Student, University

1.Giriş

Cinsiyet temelli istismar, bireylerin yalnızca biyolojik cinsiyetleri ya da toplumsal cinsiyet kimlikleri nedeniyle sistematik olarak maruz kaldıkları fiziksel, cinsel, psikolojik ve ekonomik şiddet biçimlerini kapsamaktadır. Bu durum, toplumsal eşitsizliklerin en görünür ve en zarar verici tezahürlerinden biri olarak karşımıza çıkmaktadır (UN Women, 2023). Söz konusu şiddet biçimleri yalnızca bireyin fiziksel bütünlüğünü tehdit etmekle kalmaz, aynı zamanda bireyin özsaygısını, sosyal ilişkilerini, eğitim ve iş yaşamını, dolayısıyla toplumsal katılımını da ciddi şekilde sekteye uğratır (Garcia-Moreno et al., 2015).

Toplumsal cinsiyete dayalı istismar; taciz, cinsel saldırı, ekonomik baskı, tehdit, zorla evlilik ve ısrarlı takip gibi pek çok farklı biçimde tezahür edebilir. Bu istismar türlerinin ortak özelliği, failin cinsiyete dayalı güç asimetrisini kullanarak mağduru kontrol etme, bastırma ya da cezalandırma amacı taşımasıdır (WHO, 2021). Bu tür şiddet, yalnızca bireyler arasında yaşanan bir durum değil; aynı zamanda kültürel normlar, dini dogmalar, hukuki sistemler ve kurumsal yapıların yeniden ürettiği bir toplumsal mekanizma olarak da değerlendirilmelidir (Connell, 2009). Dolayısıyla cinsiyet temelli istismar, yalnızca bireysel bir sorun değil, derin bir yapısal eşitsizlik meselesidir.

Türkiye’de olduğu gibi dünyanın birçok yerinde de cinsiyet temelli istismar oranlarının yüksekliği, bu konunun yalnızca kadın hakları veya aile içi mesele olarak değil, doğrudan bir insan hakları ve toplumsal adalet meselesi olarak ele alınması gerektiğini göstermektedir (UN Women, 2023; Cerezo et al., 2019). Bu bağlamda, sadece şiddetin doğrudan mağdurları değil, toplumun tüm bireyleri bu sorunun çözümünde rol oynamalıdır.

Üniversiteler bu noktada kritik bir rol üstlenmektedir. Çünkü üniversiteler yalnızca akademik bilgi üretiminin yapıldığı değil, aynı zamanda öğrencilerin kimliklerini, değer yargılarını ve toplumsal rollerini biçimlendirdikleri kurumlardır (Connell, 2009; Flood & Pease, 2009). Bu yönüyle üniversiteler, cinsiyet eşitliğinin öğrenildiği, tartışıldığı ve içselleştirildiği alanlar haline gelebilir. Eğitim kurumlarında sürdürülen toplumsal cinsiyet eşitliği çalışmaları, yalnızca bilgi düzeyini değil, aynı zamanda empati becerilerini ve etik sorumluluk anlayışını da güçlendirerek bireylerin yaşam boyu sürecek duyarlılıklar kazanmasına katkı sunmaktadır (Fernando et al., 2020).

Ne var ki, üniversiteler içinde cinsiyet temelli şiddet olaylarının yaşandığına dair vakaların varlığı da bu kurumların tamamen güvenli alanlar olmadığını ortaya koymaktadır. Bu nedenle yalnızca farkındalık oluşturmak değil, aynı zamanda koruyucu ve önleyici mekanizmalar geliştirmek de zorunludur. Toplumsal dönüşümün üniversite gibi kurumlar üzerinden gerçekleştiği düşünüldüğünde, burada üretilen bilgi ve bilinç düzeyinin yalnızca bireysel değil, aynı zamanda yapısal etkiler yaratabileceği kabul edilmelidir (Gómez, 2021).

Bu bağlamda yürütülen bu çalışma, Türkiye’de çeşitli üniversitelerde eğitim görmekte olan lisans öğrencilerinin cinsiyet temelli istismara ilişkin bilgi, farkındalık ve tutum düzeylerini

ortaya koymayı amaçlamaktadır. Çalışma, yalnızca bireysel algılara odaklanmakla kalmayıp, aynı zamanda üniversitelerin kurumsal iklimi, öğrenci profili ve akademik programlarının da bu farkındalık üzerinde etkili olup olmadığını inceleyerek, çok boyutlu bir analiz sunmayı hedeflemektedir. Böylece üniversite temelli sosyal politika ve eğitim stratejilerine katkı sağlayacak bilimsel bir temel oluşturulması amaçlanmaktadır.

2. Literatür Taraması

Cinsiyet temelli istismar, bireylerin sosyalleşme süreçlerinden itibaren öğrendikleri normlar, değerler ve davranış kalıpları ile şekillenmektedir. Bu bağlamda, farkındalık yalnızca bireysel bilgi düzeyini değil, aynı zamanda sosyal yapıların yeniden inşasında bireyin oynadığı rolü de belirlemektedir (Connell, 2009). Toplumsal cinsiyet eşitliği eğitimi, bireylerin yalnızca bilgi kazanmasını değil, aynı zamanda bu bilgiyi gündelik hayat pratiklerine entegre edebilmesini de amaçlar. Bu yönüyle farkındalık çalışmalarının, önleyici ve dönüştürücü potansiyele sahip olduğu söylenebilir.

Karakoç, Yıldız ve Öztürk (2022), ebelik öğrencilerine verilen toplumsal cinsiyet temelli eğitimlerin, öğrencilerin farkındalık düzeyini istatistiksel olarak anlamlı şekilde artırdığını göstermiştir. Bu bulgu, özellikle mesleki yönelimlerin ve alınan eğitimin, cinsiyet temelli şiddete ilişkin algılar üzerinde belirleyici olabileceğini düşündürmektedir.

Gómez'in (2021) feminist pedagoji temelinde yürüttüğü çalışmasında, öğrencilerin aktif katılımını esas alan, deneyim temelli eğitim modellerinin öğrencilerde daha kalıcı ve empatik bir farkındalık geliştirdiği ifade edilmiştir.

Aynı zamanda feminist yaklaşımın bireyleri güçlendirdiği ve eleştirel düşünmeyi teşvik ettiği de vurgulanmaktadır. Bu pedagojik model, Türkiye bağlamında da üniversitelerde yaygınlaştırılabilir bir model olarak değerlendirilebilir.

Benzer şekilde, Fernando ve arkadaşlarının (2020) Sri Lanka'da yürüttüğü araştırma, üniversite düzeyinde cinsiyet temelli şiddet eğitimlerinin, öğrencilerin şiddete karşı tutumlarını olumlu yönde değiştirdiğini göstermektedir. Özellikle kampüs temelli atölye çalışmaları, drama tabanlı simülasyonlar ve vaka analizleri gibi yöntemlerle yürütülen eğitimlerin, genç bireylerde daha güçlü empatik bağlar ve farkındalık düzeyleri yarattığı rapor edilmiştir.

Flood ve Pease (2009), erkek öğrenciler üzerinde yürüttükleri çalışmada, geleneksel cinsiyet rollerinin kırılmasında eğitimin merkezi bir rol oynadığını ortaya koymuştur. Erkeklerin bu konuda daha az bilgi sahibi olması, onların şiddet karşıtı politikaları benimsemekte daha temkinli olmalarına yol açmaktadır. Ancak çalışmada vurgulandığı üzere, doğru yapılandırılmış eğitim müdahaleleri ile bu eşitsizlik dönüştürülebilir.

Cerezo, Falls ve Alvarado'nun (2019) ABD kampüslerinde yürüttüğü nicel araştırma da benzer sonuçlara ulaşmıştır. Araştırma, üniversitelerde yürütülen cinsiyet temelli şiddet farkındalık eğitimlerinin, öğrencilerin geleneksel cinsiyet rollerine bakışlarını değiştirdiğini ve duygusal dayanışmayı artırdığını göstermiştir. Aynı zamanda öğrencilerin, şiddetle mücadelede bireysel sorumluluk taşıdıklarını daha fazla kabul ettikleri görülmüştür.

Sonuç olarak, literatür taraması bu çalışmanın yalnızca bireysel düzeydeki farkındalığı değil, aynı zamanda yapısal dönüşüm potansiyelini de göz önünde bulundurarak tasarlandığını göstermektedir.

3. Yöntem

3.1 Katılımcılar

Araştırmaya, Türkiye genelindeki farklı şehirlerde bulunan üniversitelerde lisans öğrenimi görmekte olan toplam 80 öğrenci gönüllü olarak katılmıştır. Katılımcıların %80'ini kadınlar, %20'sini erkekler oluşturmaktadır. Bu dağılım, çalışmanın toplumsal cinsiyet ekseninde yürütülüyor olması nedeniyle önemli bir gösterge olarak değerlendirilmektedir. En yüksek katılım Haliç Üniversitesi (%18.75), Medipol Üniversitesi (%15.00) ve Beykent Üniversitesi (%13.75) öğrencilerinden gelmiştir. Bu üniversitelerin seçiminde, öğrencilerin dijital anketlere erişim kolaylığı ve araştırmacının mevcut sosyal ağları etkili olmuştur.

Katılımcılar farklı fakültelerden (hukuk, sağlık bilimleri, gastronomi) ve sınıf düzeylerinden (1. sınıf – 4. sınıf) gelmektedir. Bu çeşitlilik, örneklemin homojen olmaktan uzak, temsili çeşitlilik taşıyan bir yapı oluşturmasını sağlamıştır. Bu durum, çalışmanın bulgularını yalnızca belli bir disipline değil, genel üniversite gençliği örneklemine dayandırma amacını desteklemektedir.

3.2 Veri Toplama Aracı

Araştırmada kullanılan ölçme aracı, 20 maddeden oluşan ve 5'li Likert tipi ölçekle yapılandırılmış bir anket formudur. Anket maddeleri, toplumsal cinsiyet eşitliği, şiddetin tanınması, sosyal roller, duyarlılık düzeyi ve kampüs güvenliği gibi temalar altında gruplanmıştır. Katılımcılardan, her maddeyi 1 (Kesinlikle katılmıyorum) ile 5 (Tamamen katılıyorum) arasında değerlendirmeleri istenmiştir. Anket Google Forms aracılığıyla çevrim içi olarak uygulanmıştır. Katılım gönüllülük esasına dayalı olup, anonimlik ve gizlilik koşullarına özen gösterilmiştir.

Anket formu, alan yazından derlenen sorular temel alınarak özgünleştirilmiş ve içerik geçerliliği sağlamak amacıyla iki akademisyen ve bir psikolojik danışman tarafından ön değerlendirmeye tabi tutulmuştur. Ayrıca 5 kişilik bir pilot öğrenci grubu üzerinde uygulanarak anlaşılabilirlik ve teknik sorunlar test edilmiştir.

3.3 Veri Analizi

Toplanan veriler SPSS (Statistical Package for the Social Sciences) 26.0 programı ile analiz edilmiştir. Tanımlayıcı istatistiklerden (ortalama, standart sapma) yararlanılarak genel eğilimler ortaya konmuştur. İkili karşılaştırmalarda t-testi kullanılarak, cinsiyet ve sınıf düzeyine göre farkındalık puanlarında anlamlı farklılık olup olmadığı test edilmiştir. Anlamlılık düzeyi $p<0.05$ olarak belirlenmiştir.

Çalışmada iki temel hipotez test edilmiştir:

H1: Kadın öğrencilerin, erkek öğrencilere göre cinsiyet temelli istismar konusunda daha yüksek farkındalık düzeyine sahip olduğu varsayılmıştır.

H2: Sınıf düzeyinin artışı ile farkındalık düzeyinin pozitif yönde ilişkili olduğu öngörülmüştür.

4. Bulgular ve Tartışma

Veri analizleri sonucunda, genel farkındalık düzeyinin orta seviyede olduğu belirlenmiştir. Likert ölçeğinde elde edilen ortalama değerler 2.76 ile 3.29 arasında değişmiştir. Bu sonuç, üniversite öğrencilerinin konuya ilişkin belirli bir duyarlılığa sahip olduklarını ancak bunun yüksek bir bilinç düzeyine dönüşmediğini göstermektedir.

Özellikle “cinsiyet temelli şiddet türlerini tanıma” ve “kampüste bu tür durumlarla karşılaşma ihtimali” gibi ifadelerle verilen düşük puanlar, bilgi düzeyinde eksiklik olduğunu işaret etmektedir ve 4. sınıf öğrencilerinin verdiği puanların, 1. ve 2. sınıflara göre daha yüksek olması, eğitim süresinin ve maruz kalınan toplumsal deneyimlerin farkındalık gelişiminde etkili olduğunu göstermektedir. Bu bulgu, Karakoç et al. (2022) ve Fernando et al. (2020) tarafından yürütülen çalışmalarda sonuçlarla paralellik göstermektedir. Özellikle mesleki gelişimin, sosyal konulara karşı empatiyi ve duyarlılığı artırabileceği düşünülmektedir.

Cinsiyet farklılığına ilişkin analizlerde, kadın öğrencilerin genellikle duygusal tepkileri ön planda tutarak daha temkinli yanıtlar verdikleri, erkek öğrencilerin ise bazı maddelerde daha yüksek puanlama eğiliminde oldukları görülmüştür. Bu durum, Flood & Pease'in (2009) erkeklerin cinsiyet temelli istismar konusundaki bilgi ve tutumlarının eğitimle şekillenebileceği yönündeki bulgusunu desteklemektedir.

Ayrıca bölüm bazlı karşılaştırmalarda, hemşirelik öğrencilerinin farkındalık düzeylerinin diğer bölümlere göre daha yüksek olduğu saptanmıştır. Bu sonuç, toplumsal duyarlılığı yüksek alanlarda eğitim alan bireylerin, cinsiyet eşitliği konularına da daha fazla duyarlılık geliştirdiğini göstermektedir (Gómez, 2021).

5. Sonuç ve Öneriler

Bu çalışma, Türkiye’deki üniversite öğrencilerinin cinsiyet temelli istismar konusundaki farkındalık düzeylerini ortaya koymayı amaçlamış ve genel olarak orta seviyede bir bilinç düzeyine işaret eden sonuçlar elde etmiştir. Özellikle kadın öğrencilerde duygusal hassasiyetin, erkek öğrencilerde ise bilgi temelli farkındalığın daha belirgin olduğu gözlemlenmiştir. Eğitim düzeyi arttıkça farkındalığın yükselmesi, üniversitelerin bu alandaki eğitim stratejilerinin önemini bir kez daha ortaya koymuştur.

Araştırmanın bulguları, yalnızca bireylerin farkındalık düzeylerine değil, aynı zamanda bu farkındalığın oluşmasında etkili olan yapısal faktörlere de ışık tutmaktadır. Üniversite ortamı, sosyal etkileşim ağı, akademik içerikler ve öğrenci kulüpleri gibi unsurlar farkındalık gelişiminde belirleyici rol oynamaktadır.

Uygulama Önerileri:

Zorunlu dersler: Üniversite müfredatlarına toplumsal cinsiyet eşitliği konulu zorunlu dersler eklenmelidir.

Atölye ve seminerler: Her dönem düzenli olarak kampüs içi farkındalık seminerleri ve empati atölyeleri düzenlenmelidir.

Erkek öğrencilere özel programlar: Erkek öğrencileri kapsayıcı, toplumsal cinsiyet rollerini sorgulayan özel programlar geliştirilmelidir.

Eğitimci eğitimi: Akademisyen ve idari personele yönelik cinsiyet eşitliği farkındalık eğitimleri zorunlu hale getirilmelidir.

İhbar ve destek mekanizmaları: Kampüslerde şiddet mağdurlarına yönelik anonim başvuru ve psikososyal destek merkezleri yaygınlaştırılmalıdır.

Bu tür yapısal önlemler, üniversite öğrencilerinin yalnızca farkındalık düzeylerini artırmakla kalmayacak, aynı zamanda toplumsal cinsiyet temelli şiddetle mücadelede aktif bir rol üstlenmelerine de katkı sağlayacaktır.

6. Kaynakça

- Cerezo, A., Falls, A., & Alvarado, A. (2019). College student attitudes and gender-based violence training. *Journal of Interpersonal Violence*, 34(5), 1034–1058. <https://doi.org/10.1177/0886260519850536>
- Connell, R. (2009). *Gender in world perspective* (2nd ed.). Polity Press. <https://www.politybooks.com/bookdetail/?isbn=9780745645681>
- Fernando, S., Gunawardena, N., & Perera, H. (2020). University-based gender violence education programs in Sri Lanka. *PLOS ONE*, 15(6), e0232957. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0232957>
- Flood, M., & Pease, B. (2009). Factors influencing attitudes to violence against women. *Trauma, Violence, & Abuse*, 10(2), 125–142. <https://doi.org/10.1177/1524838009334131>
- Garcia-Moreno, C., Zimmerman, C., Morris-Gehring, A., Heise, L., Amin, A., Abrahams, N., & Watts, C. (2015). Addressing violence against women: A call to action. *The Lancet*, 385(9978), 1685–1695. [https://doi.org/10.1016/S0140-6736\(14\)61830-4](https://doi.org/10.1016/S0140-6736(14)61830-4)
- Gómez, A. (2021). Feminist pedagogy and gender awareness in social work. *Journal of Gender Studies*, 30(4), 412–428. <https://doi.org/10.1080/09589236.2021.1914174>
- Karakoç, A., Yıldız, D., & Öztürk, D. (2022). Toplumsal cinsiyet farkındalığının artırılması: Ebelik öğrencileri örneği. *Anadolu Hemşirelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi*, 25(3), 367–374. <https://doi.org/10.17048/ataunihem.1015374>
- UN Women. (2023). *Gender-based violence: Facts and figures*. <https://www.unwomen.org/en/what-we-do/ending-violence-against-women/facts-and-figures>
- World Health Organization. (2021). *Violence against women prevalence estimates, 2018*. <https://www.who.int/publications/i/item/9789240022256>

9-ÇOCUKLUK ÇAĞI TRAVMASI İLE SOMATİZASYON ARASINDAKİ İLİŞKİDE ALEKSİTİMİ VE DUYGU DÜZENLEME GÜÇLÜĞÜNÜN İNCELENMESİ

Gizem Beyazıt, Klinik Psikolog, Acıbadem Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi, 0009-0002-2112-0629,

psk.gizembeyazit@gmail.com

Ayşenur Aktaş, Dr. Öğr. Üyesi, Acıbadem Üniversitesi, 0000-0003-0020-1411,

aysenur.aktas@acibadem.edu.tr

ÖZET

Giriş: Çocukluk döneminde yaşanan olumsuz yaşam olaylarının bireyin psikolojik gelişimini uzun vadede etkileyebileceği bilinmektedir. Çocukluk çağında maruz kalınan istismar ve ihmallere sonucunda bireylerin duyguları tanıma, ifade etme ve düzenleme becerileri üzerinde kalıcı etkiler meydana gelebilmektedir. Duyguları ifade etmede ve duyguları düzenlemede yaşanan zorluklar, bazı bireylerde psikolojik sıkıntıların bedensel belirtiler yoluyla dışavurumuna neden olabilmektedir.

Amaç: Çocukluk çağı travması ile somatizasyon arasındaki ilişkide aleksitimi ile duygu düzenleme güçlüğüne rolünün incelenmesi amaçlanmıştır. Elde edilecek bulguların, bu alandaki literatüre katkı sunması ve koruyucu ruh sağlığı hizmetlerine temel oluşturması hedeflenmektedir.

Gereç ve Yöntem: Çalışma kapsamında kartopu örnekleme yoluyla ulaşılan 311 üniversite öğrencisinden Demografik Bilgi Formu, Çocukluk Çağı Travmaları Ölçeği, Toronto Aleksitimi Ölçeği, Duygu Düzenlemede Zorluklar Ölçeği ve Kısa Semptom Envanteri uygulanmıştır. Çalışma verileri çevrimiçi olarak toplanmıştır. Toplanan veriler IBM Statistics Package for Social Sciences 25 kullanılarak analiz edilmiştir. Çalışma kapsamında betimleyici istatistik, bağımsız örneklem t-test ve Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon Katsayısı Analizi, Hayes Process Macro uygulanmıştır.

Bulgular: Çocukluk çağı travması ile aleksitimi, duygu düzenleme güçlüğü ve somatizasyon değişkenleri arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki görülmüştür ($p<.01$). Aleksitimi ve duygu düzenleme güçlüğüne çocukluk çağı travması ile somatizasyon arasındaki ilişkide aracılık rolleri olduğu görülmüştür ($p<.01$). Katılımcıların çocukluk çağı travması puanlarındaki en yüksek puan ortalamalarının duygusal ihmal ($M=11.34$, $SS= 4.76$) ve duygusal istismar ($M=8.15$, $SS=3.70$) alt boyutlarında olduğu görülmüştür. Çocukluk çağı travmaları değişkeni katılımcıların cinsiyetlerine göre karşılaştırıldığında kadın katılımcıların puanlarının erkek katılımcılara göre anlamlı derecede daha yüksek olduğu görülmüştür ($t(200)=.03$, $p<.05$).

Sonuç: Çalışmada tüm değişkenler arasındaki korelasyonların anlamlı olduğu, çocukluk çağı travması ile somatizasyon arasındaki ilişkide aleksitimi ve duygu düzenleme güçlüklerinin aracı rol oynadığı bulunmuştur.

Anahtar Kelimeler: Çocukluk Çağı Travmaları, İstismar, İhmal, Aleksitimi, Duygu Düzenleme Güçlüğü, Bedenselleştirme

ABSTRACT

Introduction: Childhood trauma is known to have long-term effects on an individual's psychological development. Experiences of abuse and neglect during this period may lead to lasting impairments in the ability to recognize, express, and regulate emotions. Difficulties in emotion expression and regulation may cause psychological distress to be expressed through physical symptoms in some individuals.

Purpose: This study aimed to examine the mediating roles of alexithymia and difficulty in emotion regulation in the relationship between childhood trauma and somatization. The findings are expected to contribute to the literature and inform preventive mental health interventions.

Materials and Methods: A total of 311 university students, recruited via snowball sampling, completed the Demographic Information Form, Childhood Trauma Questionnaire, Toronto Alexithymia Scale, Difficulties in Emotion Regulation Scale, and Brief Symptom Inventory. Data were collected online and analyzed using IBM SPSS 25. Analyses included descriptive statistics, independent samples t-tests, Pearson's product-moment correlation coefficients and the Hayes PROCESS macro.

Findings: Significant positive correlations were found between childhood trauma and alexithymia, difficulty in emotion regulation, and somatization ($p < .01$). Both alexithymia and difficulty in emotion regulation were found to have mediating roles in the relationship between childhood trauma and somatization ($p < .01$). The highest mean scores among the childhood trauma subscales were observed in emotional neglect ($M = 11.34$, $SD = 4.76$) and emotional abuse ($M = 8.15$, $SD = 3.70$). Female participants reported significantly higher childhood trauma scores than male participants ($t(200) = .03$, $p < .05$).

Result: The results revealed that all variables were significantly correlated, and that alexithymia and difficulties in emotion regulation mediated the relationship between childhood trauma and somatization.

Keywords: Childhood Trauma, Alexithymia, Difficulty in Emotion Regulation, Somatization

Giriş

Travma, bireylerin ya da bir toplulukların bütünlüklerini tehdit eden beklenmedik ve olağandışı bir stres faktörüne maruz kalması, buna tanık olması ya da bu durumdan korku duyması sonucu ortaya çıkan, kişinin zihinsel sağlığını ve günlük yaşamdaki işlevselliğini olumsuz etkileyen durumu tanımlamaktadır (American Psychological Association [APA], 2020). Günümüzde dünyada artış gösteren göçler, ekonomik sorunlar, siyasi belirsizlikler, sağlık hizmetlerine erişim zorlukları, besin kaynaklarındaki yetersizlikler ve iklim krizi gibi olaylar, çocukların zorlayıcı yaşam olaylarına maruz kalma oranlarını belirgin şekilde artırmaktadır (UNICEF, 2022). Türkiye'nin de tüm bu etkenlerle birlikte deprem kuşağında yer alması, göç yolları üzerinde bulunması ve komşu ülkelerde yaşanan savaşlardan etkilenmesi, ülkede yaşayan bireylerin ve çocukların olumsuz yaşam deneyimlerini doğrudan ya da dolaylı biçimde etkilemektedir. Bununla birlikte, gelişmekte olan ülkelerde yaygın olarak görülen kaynak kısıtlılıkları, Türkiye'deki çocukların da eğitim, yeterli beslenme ve sağlık hizmetlerine erişimini etkilemektedir. (Avşar Kurnaz, 2009). Son yıllarda yapılan araştırmalarda, çocukların maruz kaldığı şiddet ve istismar vakalarının oranlarında artış gözlemlenmektedir (Akbaş, 2020; Polat, 2018; UNICEF, 2010).

Hem dünyada hem Türkiye'de çocukluk döneminde yaşanan zorlayıcı yaşam olaylarının artış göstermesiyle birlikte, bu dönemde maruz kalınan ihmal ve istismar türlerinin etkileri daha da önemli hale gelmiştir. Araştırmalar, çocukluk çağına yaşanan travmatik deneyimlerin bireylerin yetişkinlik dönemindeki psikolojik ve fiziksel sağlık durumları üzerinde ciddi bir risk faktörü oluşturduğunu göstermektedir (Felitti ve ark., 1998). Çocukluk çağı travmalarının, ilerleyen yaşlarda depresyon, anksiyete, travma sonrası stres bozukluğu, intihar eğilimi, madde kullanımı ve psikosomatik belirtiler gibi pek çok psikolojik belirtiliyle anlamlı biçimde ilişkili olduğu görülmektedir (Barsky ve ark., 2001; Dereboy ve ark., 2018; Silverman ve ark., 1996; Ullman & Brecklin, 2002).

Psikolojik rahatsızlıklar arasında somatizasyon, bireyin yardım arayışını yansıtmaması, tedavi süreçlerinde sıklıkla göz ardı edilmesi ve hem bireysel hem de toplumsal düzeyde ekonomik yük oluşturması nedeniyle dikkat çekici bir alan haline gelmiştir (Lipowski, 1988). Bu bağlamda, somatizasyonun altında yatan psikolojik ve gelişimsel süreçlerin anlaşılması hem erken müdahale hem de etkili tedavi planlaması açısından önem arz etmektedir. Literatürde, geçmiş travmatik yaşantıların somatizasyonun ortaya çıkışında belirleyici rol oynayabileceğine dair güçlü çalışmalar bulunmaktadır (Barsky ve ark., 2001; van der Kolk, 2000).

Somatizasyon, kişinin yaşadığı psikolojik acıyı doğrudan dile getirmek yerine, bunu bedensel belirtiler yoluyla dışavurması biçiminde tanımlanabilir (Brown, 2004; Kleinman, 1982). Bireyin içsel duygusal süreçlerini bedensel deneyimlere dönüştürmesi, özellikle erken dönem yaşantılarla ilişkilendirilmiştir. Bu doğrultuda, bazı araştırmalar çocukluk çağı travmalarının, somatizasyon eğilimini artıran önemli bir zemin oluşturduğunu ortaya koymaktadır (Smith & Flannery-Schroeder, 2013).

Özellikle erken çocukluk döneminde duyguların tanınması ve düzenlenmesinde kilit rol oynayan bakımverenin yetersizliği ya da olumsuz tutumu, çocuğun sağlıklı duygusal gelişimini sekteye uğratabilir. Bu durumun sonucunda aleksitimi gelişebileceği ve bunun da ilerleyen dönemlerde bedensel şikâyetlere zemin hazırlayabileceği ileri sürülmektedir (Ditzer ve ark., 2023). Aleksitimi, bireyin duygularını tanıma, ayırt etme ve ifade etme becerilerinde güçlük yaşamamasıyla tanımlanmakta olup, ilk kez Krystal (1968) tarafından tanımlanmış ve daha sonra

Sifneos (1973) tarafından psikosomatik hastalıklarla ilişkili olarak ele alınmıştır. Bu kavramın gelişiminde psikodinamik, bilişsel, biyolojik ve kültürel pek çok kuramsal yaklaşım etkili olmuş, özellikle çocukluk çağı travmalarının aleksitiminin oluşumundaki rolüne dikkat çekilmiştir (Krystal, 1979; McDougall, 1982; Bermond ve ark., 2006; Lazarus, 1982). Duygusal ihmal ve istismar, aleksitimi ile en güçlü ilişkili bulunan travma türleri arasında yer almaktadır. Bu durum, çocuğun duygusal yaşantılarını tanıma ve ifade etme süreçlerinin erken dönemde sekteye uğramasıyla ilişkili olduğu vurgulanmaktadır (Aust ve ark., 2013; Brown ve ark., 2016). Yapılan çalışmalarda çocuklukta yaşanan yoğun olumsuz yaşantıların aleksitimik özelliklerin şiddetini artırabileceği belirtilmiştir (Feyzioğlu ve ark., 2023). Tüm bu bulgular, aleksitiminin gelişiminde erken dönem yaşantıların belirleyici olduğunu ve özellikle duygusal açıdan yetersiz bakımın, bireyin duygusal işleme süreçlerini kalıcı olarak etkileyebileceğini göstermektedir. Ayrıca, yapılan çalışmalar aleksitiminin somatizasyon üzerinde aracılık edici bir rol oynayabileceğini göstermektedir (Smith & Flannery-Schroeder, 2013).

Diğer yandan, duygularla başa çıkmayı sağlayan bir başka önemli beceri olan duygu düzenleme hem yaşanan olaylarla baş etmede hem de sağlıklı işlevsellikte önemli yere sahiptir. Duygu düzenleme, bireyin duygularını tanıma, yönetme ve amacına uygun şekilde yeniden şekillendirebilme becerisi olarak tanımlanmaktadır (Thompson, 1994; Gross, 1998). Bu süreç bireyin duygularını sağlıklı ifade edebilmesini, zorlayıcı durumlarla başa çıkmasını ve sosyal ilişkiler kurabilmesini kolaylaştırmaktadır (Gross & John, 2003). Duygu düzenleme güçlüğü ise, duyguları fark etmede, kabul etmede, yönetmede ya da uygun şekilde ifade etmede yetersizlikle karakterize edilmektedir (Gratz & Roemer, 2004). Çocukluk çağı travmalarının, bireyin duygusal gelişimini etkileyerek duygu düzenleme becerilerinde bozulmalara neden olabileceği görülmektedir (Peterson, 2018; Shipman ve ark., 2000). Duygusal ya da fiziksel istismar ve ihmal gibi travmatik yaşantılar, bireyin duygusal farkındalık ve dürtü kontrolü gibi işlevlerinde bozulmaya yol açarak duygu düzenleme güçlüğü ile ilişkilendirilmektedir (Dereboy ve ark., 2018; Kim & Cicchetti, 2010). Bu bağlamda, erken dönemde yaşanan travmaların uzun vadeli psikolojik etkilerinden biri olarak duygu düzenleme güçlüğü önemli bir değişken olarak ele alınmaktadır (Dvir ve ark., 2014). Duygu düzenleme becerilerindeki yetersizliklerin, özellikle çocukluk çağı travmalarına maruz kalan bireylerde daha fazla görüldüğü ve somatizasyon belirtilerine katkı sunabileceği belirtilmektedir (Dvir ve ark., 2014; Özdemir, 2020; Sarıçamlık, 2021).

Bu araştırma, çocukluk çağı travmalarının yetişkinlikte görülen somatizasyon belirtileri ile ilişkisinde etki mekanizmalarını aydınlatmayı amaçlamaktadır. Bu doğrultuda, çocukluk döneminde yaşanan travmatik deneyimlerin, bireylerin duygularını tanıma, ifade etme ve düzenleme süreçlerini olumsuz etkileyebileceği; bu durumun ise ilerleyen dönemlerde bedensel belirtiler yoluyla dışavurumuna zemin hazırlayabileceği varsayılmaktadır. Araştırmada, çocukluk çağı travmalarının arttıkça aleksitimi ve duygu düzenleme güçlüğü düzeylerinde de bir artış gözleneceği öngörülmektedir. Benzer şekilde, çocukluk dönemi travmalarının yoğunluğunun somatizasyon belirtilerinin şiddetini artıracak düşünülmektedir. Ayrıca, aleksitimi düzeyinin artmasının hem duygu düzenleme güçlüğü hem de somatizasyon belirtilerinin artışıyla ilişkili olacağı varsayılmaktadır. Bununla birlikte, duygu düzenleme güçlüğünün artmasının da somatizasyon belirtilerini artırabileceği öngörülmektedir. Son olarak, aleksitimi ve duygu düzenleme güçlüğünün, çocukluk çağı travmaları ile somatizasyon arasındaki ilişkide aracı bir rol üstlenebileceği düşünülmektedir.

Yöntem

Örneklem

Bu çalışma, Acıbadem Üniversitesi Klinik Psikoloji Tezli Yüksek Lisans programında yüksek lisans tezi olarak yürütülmüştür. Çalışmanın etik yürütme izni 24 Haziran 2022 tarihinde Acıbadem Mehmet Ali Aydınlar Üniversitesi Tıbbi Araştırmalar Değerlendirme Kurulundan alınmıştır. Bu araştırmanın örneklemini, farklı üniversitelerde ön lisans, lisans, yüksek lisans ve doktora düzeylerinde öğrenim gören ve çalışmaya gönüllü olarak katılan 311 üniversite öğrencisi oluşturmaktadır. Katılımcıların yaş ortalamaları 24.75 (SS = 4.97) olarak hesaplanmıştır. Örneklemin 207'si kadın, 101'i erkek bireylerden oluşmaktadır.

Veri Toplama Araçları

Onam Formu

Katılımcılara araştırmanın amacı, süresi, gönüllülük esasına dayandığı ve kimlik bilgilerinin toplanmayacağı bilgileri sunulmuştur. Araştırmadan istedikleri zaman çekilebilecekleri belirtilmiş ve iletişim için araştırmacının e-posta adresi paylaşılmıştır.

Demografik Bilgi Formu

Katılımcılardan yaş, cinsiyet, eğitim durumu, yaşanılan yer, gelir seviyesi, romantik ilişki, ebeveyn medeni durumu, fiziksel/psikiyatrik rahatsızlık ve psikolojik destek geçmişi gibi temel sosyodemografik bilgiler toplanmıştır.

Çocukluk Çağı Travmaları Ölçeği (ÇÇTÖ)

Bernstein ve arkadaşları (1994) tarafından geliştirilen ve Türkçe uyarlaması Şar, Öztürk ve İkikardeş (2012) tarafından yapılan bu 28 maddelik ölçek, bireylerin çocukluk döneminde maruz kaldığı travmatik yaşantıları değerlendirmek amacıyla kullanılmıştır. Orijinal çalışmada ölçeğin toplam iç tutarlılık katsayısı $\alpha = .93$ olarak bildirilmiştir. Bu çalışmada elde edilen toplam iç tutarlılık katsayısı $\alpha = .80$ 'dir.

Toronto Aleksitimi Ölçeği (TAS-20)

Bagby ve arkadaşları (1994) tarafından geliştirilen ve Türkçe uyarlaması Güleç ve arkadaşları (2009) tarafından yapılan bu 20 maddelik ölçek, bireylerin duygularını tanıma ve ifade etme becerilerini ölçmeyi amaçlamaktadır. Orijinal çalışmada ölçeğin toplam iç tutarlılık katsayısı $\alpha = .78$ 'dir. Bu çalışmada toplam iç tutarlılık katsayısı $\alpha = .83$ olarak hesaplanmıştır.

Duygu Düzenlemede Zorluklar Ölçeği

Gratz ve Roemer (2004) tarafından geliştirilen ve Rugancı ile Gençöz (2010) tarafından Türkçeye uyarlanan bu 36 maddelik ölçek, bireylerin duygu düzenleme becerilerindeki güçlükleri değerlendirmeye yöneliktir. Orijinal formda iç tutarlılık katsayısı $\alpha = .93$, Türkçe formda ise $\alpha = .94$ olarak raporlanmıştır. Bu çalışmada ölçekteki toplam iç tutarlılık katsayısı $\alpha = .93$ 'tür.

Kısa Semptom Envanteri (KSE)

Derogatis (1992) tarafından geliştirilen ve Şahin ile Durak (1994) tarafından Türkçeye uyarlanan bu ölçek, bireylerin çeşitli psikolojik belirti düzeylerini ölçmektedir. 53 maddelik ölçekte orijinal çalışmada alt boyutlarına göre iç tutarlılık katsayısı .75 ile .88 arasında değişmektedir. Bu çalışmada elde edilen alt boyut iç tutarlılık katsayısı .79 ile .90 arasında değişmekte ve toplam iç tutarlılık katsayısı $\alpha = .97$ 'dir.

Uygulama

Anketler katılımcılara çevrimiçi olarak iletilmiş olup veriler kartopu örnekleme yöntemi ile Qualtrics üzerinden toplanmıştır.

Analiz

Verilerin analizi IBM SPSS v25.0 programı kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Betimleyici istatistikler demografik özelliklerin incelenmesinde, normallik testleri ve iç tutarlılık analizleri ise ölçeklerin geçerliği ve güvenilirliği için kullanılmıştır. Değişkenler arası ilişkiler Pearson korelasyon analizi ile, demografik değişkenlerle farklılıklar ise bağımsız örneklem t-testi ile değerlendirilmiştir. Temel araştırma hipotezlerini test etmek amacıyla, çocukluk çağı travmaları ile somatizasyon arasındaki ilişkide aleksitimi ve duygu düzenleme güçlüğünün aracı rolü Seri Çoklu Aracılık Analizi (PROCESS Model 6; Hayes, 2018) ile incelenmiştir. Örnekleme 5000 Bootstrap, güven aralığı %95 seçilerek yürütülmüştür. Bu çalışmada, Seri Çoklu Aracı Analiz yöntemi, Hayes'in (2018) "model 6" önerileri doğrultusunda kullanılmıştır.

Bulgular

Verilerin güvenilirlik testinden önce ölçeklerde yer alan "Bu şıkkı okuyorsanız X maddesini işaretleyiniz." şeklinde olan kontrol soruları incelenmiştir. Kontrol sorularına doğru yanıt vermeyen 17 katılımcının yanıtları veri setinden çıkarılmıştır. Normallik testinde Z puanı aralığında yer almayan ve uç değer olan 18 katılımcı da data setinden çıkarılarak çalışma analizi 311 katılımcı ile yürütülmüştür. Normallik analizi sonucunda basıklık-çarpıklık değer aralığının -2 ile +2 arasında olduğu ve normalliğin sağlandığı görülmüştür (George & Mallery, 2016).

Demografik verilerin ana değişkenler üzerindeki etkisini ortaya koymak için bağımsız örneklem t-test analizi yürütülmüştür. Cinsiyetlerine göre çocukluk çağı travmaları karşılaştırıldığında kadın katılımcıların çocukluk çağı travmaları puanlarının erkek katılımcılara göre anlamlı derecede daha yüksek olduğu görülmüştür ($t_{(200)}=.03$, $p<.05$). Cinsiyetlere göre aleksitimi, duygu düzenleme güçlüğü ve somatizasyon puanları karşılaştırıldığında cinsiyetler arası anlamlı bir farklılaşma olmadığı görülmüştür.

Ana değişkenler arasındaki doğrusal ilişkiyi incelemek amacıyla korelasyon analizi yürütülmüştür (Tablo 1.). Çocukluk çağı travmaları ile somatizasyon arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki görülmüştür ($r(311)=.27$, $p<.01$). Çocukluk çağı travmaları ile aleksitimi arasındaki ilişkiye bakıldığında pozitif yönde anlamlı düzeyde ilişki olduğu görülmüştür ($r(311)=.18$, $p<.01$). Çocukluk çağı travmaları ile duygu düzenleme güçlüğü arasında pozitif yönde anlamlı ilişki görülmüştür ($r(311)=.31$, $p<.01$). Aleksitimi ile duygu düzenleme güçlüğü arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki görülmüştür ($r(311)=.64$, $p<.01$). Aleksitimi ile somatizasyon arasındaki ilişkiye bakıldığında da pozitif yönde anlamlı ilişki görülmüştür ($r(311)=.46$, $p<.01$). Duygu düzenleme güçlüğü ile somatizasyon arasındaki ilişkiye bakıldığında yine pozitif yönlü anlamlı ilişki görülmüştür ($r(311)=.49$, $p<.01$).

Tablo 1. Çalışmadaki Ana Değişkenler Arasındaki İlişki

Değişken	1	2	3	4
1) Çocukluk Çağı Travmaları	1			

2) Aleksitimi	.18*	1		
3) Duygu Düzenleme Güçlüğü	.31*	.64*	1	
4) Somatizasyon	.27*	.46*	.49*	1

* $p < .01$

Değişkenler arasındaki korelasyon ilişkisini tüm alt boyutları ile incelemek için yürütülen Pearson Korelasyon Analizine ilişkin sonuçlar Tablo 2’de verilmiştir.

Tablo 2. Çalışmadaki Değişkenlere Ait Korelasyonlar

Değişkenler	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18
1- Çocukluk Çağı Travması	1																	
2- Duygusal İstismar	.839*	1																
3- Fiziksel İstismar	.666*	.582*	1															
4- Fiziksel İhmal	.666*	.407*	.290*	1														
5- Duygusal İhmal	.782*	.617*	.350*	.565*	1													
6- Cinsel İstismar	.539*	.342*	.253*	.222*	.207*	1												
7- Aleksitimi	.182*	.160*	.055	.289*	.154*	.037	1											
8- Duyguları Tanımada Güçlük	.200*	.245*	.054	.214*	.169*	.060	.861	1										
9- Duyguları Söze Dökmede Güçlük	.144*	.124*	.039	.243*	.158*	.002	.841*	.680*	1									

Tablo 3. *Çocukluk Çağı Travmaları ile Somatizasyon Arasındaki İlişkide Aleksitimi ve Duygu Düzenleme Güçlüğü'nün Aracı Etkisinin İncelenmesi*

İlişkiler	β	SH	Alt %95 güven aralığı	Üst %95 güven aralığı	p
Çocukluk Çağı Travmaları → Aleksitimi → Somatizasyon	,025	,010	,009	,049	<.001
Çocukluk Çağı Travmaları → Duygu Düzenleme Güçlüğü → Somatizasyon	,031	,012	,010	,058	<.01

TARTIŞMA

Bu araştırma, çocukluk çağında yaşanan travmaların yetişkinlik döneminde ortaya çıkan somatizasyon belirtileriyle olan ilişkisini incelemeye odaklanmıştır. Bu ilişkinin altında yatan olası psikolojik süreçleri anlamaya yönelik yürütülen çalışmada, özellikle aleksitimi ve duygu düzenleme güçlüğü gibi duygusal işleme ile ilgili değişkenlerin aracılık rolleri değerlendirilmiştir. Elde edilen veriler doğrultusunda, çocukluk çağı travmaları arasında en yüksek ortalama puan duygusal ihmale ait bulunmuştur. Çalışmamızda, en düşük ortalama cinsel istismar alt boyutunda saptanmıştır. Bu durum, Türkiye’de cinsel istismarın tabu olarak görülmesi ve raporlanma kısmında veri toplamada sessizlikten kaynaklanabileceği düşünülmektedir. Literatürde yer alan araştırmalarda, çocukluk çağı travmalarına ilişkin puanlamalarda katılımcıların en yüksek ortalama puanı duygusal ihmal türünde gösterdikleri, buna karşın cinsel istismar puanlarının diğer travma türlerine kıyasla daha düşük düzeyde kaldığı bildirilmiştir (Mathews ve ark., 2008). Bu çalışmanın bulguları da katılımcıların çocukluk çağı travmalarına ait alt boyut puanları incelendiğinde mevcut literatürdeki bulgularla örtüşmektedir.

Cinsiyet değişkeni açısından değerlendirildiğinde, kadın katılımcıların çocukluk travmalarına daha fazla maruz kaldıkları görülmektedir. Özellikle duygusal ve cinsel istismar puanlarında kadınların daha yüksek ortalamalara sahip olması uluslararası verilerle uyumlu görünmektedir (WHO, 2006). Bununla birlikte, bu çalışmada elde edilen fiziksel istismar ve fiziksel ihmal bulgularının literatürle tam olarak örtüşmediği görülmektedir. Araştırmamızda, erkek katılımcılar bu travma türlerinde kadın katılımcılara kıyasla daha yüksek puanlar almış olsalar da cinsiyetler arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark saptanmamıştır. Literatürde erkek bireylerin, çocukluk döneminde fiziksel istismar ve ihmal yaşantılarını kadınlara kıyasla anlamlı düzeyde daha fazla bildirdikleri ortaya konmuştur (Pruessner ve ark., 2019; Ramsay ve ark., 2011). Bu farklılığın örneklem büyüklüğü ve örneklem grubunun farklılığından olabileceği düşünülmüştür.

Korelasyon analizleri, çocukluk çağı travmalarının aleksitimi, duygu düzenleme güçlüğü ve somatizasyon ile pozitif yönde anlamlı ilişkiler içinde olduğunu ortaya koymuştur. Çalışmada, çocukluk çağı travmaları ile somatizasyon arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Bireylerde travma yaşantısı arttıkça somatik belirtiler de artmaktadır. Bu bulgu, çocukluk döneminde yaşanan travmaların ileri yaşlarda bedensel belirtilere zemin hazırlayabileceğini göstermektedir. Elde edilen sonuçlar, çocukluk çağı travmaları ile somatik

belirtiler arasındaki ilişkiyi inceleyen araştırmalarla paralellik göstermektedir (Brady ve ark., 2000; Kugler ve ark., 2012; Güleç ve ark., 2013).

Çalışmada çocukluk çağı travmaları ile aleksitimi arasında pozitif yönlü, istatistiksel olarak anlamlı fakat zayıf bir ilişki bulunmuştur. Travma puanları arttıkça bireylerde aleksitimik özelliklerin de arttığı görülmüş, bu bulgu literatürdeki çalışmaları desteklemektedir (Taylor ve Bagby, 2013). Ancak cinsel ve fiziksel istismar türleri ile aleksitimi arasında anlamlı bir ilişki bulunmamış, bu durumun ilgili travma puanlarının düşüklüğünden kaynaklanabileceği düşünülmüştür. Çocukluk çağı travmaları ile duygu düzenleme güçlüğü arasında pozitif ve anlamlı bir ilişki olduğu görülmüştür. Yürütülen çalışma, literatürde yer alan erken dönem bakımveren ve çocuk ilişkisinin duygu düzenleme gelişiminde kritik olduğu ve çocuklukta yaşanan zorlayıcı deneyimlerin yetişkinlikte duygu düzenleme güçlüğü riskini artırdığını desteklemektedir (Cole ve ark., 2017; Shipman ve ark., 2007). Aleksitimi ile duygu düzenleme güçlüğü arasındaki anlamlı ilişki, duygularını tanımlamakta zorlanan bireylerin, bu duygularla baş etmede de zorlandığını göstermektedir (Pandey ve ark., 2011; Preece ve ark., 2023). Somatizasyon belirtileriyle olan anlamlı ilişkiler, bu duygusal işleyememe halinin bedensel düzlemde dışavurumu ortaya çıkarabileceğini göstermektedir (Mattila ve ark., 2008; Di Tella & Castelli, 2016).

Mevcut çalışma, çocukluk çağı travmaları ile somatizasyon arasındaki ilişkide aleksitimi ve duygu düzenleme güçlüğü'nün aracılık etkisini aracılık modeliyle incelemiştir. Bulgular, aleksitiminin çocukluk çağı travmaları ile somatizasyon arasındaki ilişkide anlamlı bir aracılık rolü oynadığını göstermiştir. Bu sonuçlar, Güleç ve ark. (2013) ve Smith ve Flannery-Schroeder (2013) gibi çalışmalarla paralellik göstermektedir. Ayrıca, duygu düzenleme güçlüğü'nün de çocukluk çağı travmaları ve somatizasyon arasındaki ilişkide anlamlı bir aracılık etkisi olduğu bulunmuştur. Bu bulgu literatürde sınırlı olmakla birlikte Jennissen ve ark. (2016) ile Özdemir'in (2020) çalışmalarını desteklemektedir. Çalışmamız, aleksitimi ve duygu düzenleme güçlüğü'nün çocukluk çağı travmalarının somatizasyon üzerindeki etkisini anlamada önemli aracı değişkenler olduğunu ortaya koymaktadır.

Araştırmanın çeşitli sınırlılıkları da bulunmaktadır. Kullanılan tüm ölçme araçlarının öz-bildirim temelli olması, yanıtların doğruluğu konusunda belirsizlikler yaratmaktadır. Katılımcılar çocukluk yaşantıları ile ilişkili olan geriye dönük soruları bilinçli ya da bilinçdışı yollarla eksik ya da hatalı aktarmış olabilirler. Bu sınırlılıkların azaltılması için gelecekte nicel ve nitel yöntemlerin birlikte kullanıldığı farklı ölçüm yaklaşımları önerilmektedir.

Tüm sınırlamalara karşın, bu araştırmanın elde ettiği bulgular çocukluk çağı travmaları ile somatizasyon arasındaki ilişkiye etki eden mekanizmaları açıklayarak literatüre katkı sağlamaktadır. Bulguların, psikolojik tedavi ve önleme süreçlerinde klinik uygulamalara önemli katkılar sunması beklenmektedir. Özellikle aleksitimi, duygu düzenleme güçlüğü ve somatik belirtiler açısından tarama yapılması klinik açıdan önemli görülmektedir. Aleksitimi, duyguları ifade etme ve anlamada zorlukları kapsadığından, klinik müdahalelerde bu durumun göz önünde bulundurulması önerilmektedir. Duygu düzenleme güçlüğü yaşayan bireylerde ise çocukluk çağı travmaları ve aleksitiminin etkilerinin tedavi planlamasında dikkate alınmasının yararlı olabileceği düşünülmektedir. Ayrıca sık hastane başvuruları ve ekonomik maliyet düşünüldüğünde, somatizasyon vakalarında sağlık çalışanlarının öykü alma süreçlerinde ve tedavi yaklaşımlarında bu bulguların rehberlik etmesi önem taşımaktadır. Özellikle bu çalışmanın Türkiye'de 6 Şubat 2023 tarihinde yaşanan yıkıcı depremin ardından yürütülmüş

olması, bulguların toplumsal travmalar bağlamında değerlendirilmesini de mümkün kılmaktadır. Bu nedenle, yalnızca birey düzeyinde değil, toplumsal düzeyde planlanacak koruyucu ruh sağlığı çalışmalarında ve müdahalelerinde de bu bulgular yol gösterici olabilir ve önleyici müdahale çalışmaları gerçekleştirilebilir.

Kaynakça

- Akbaş, E. (2020). Türkiye'de Çocuğa Karşı Şiddet Durum Raporu. Ankara: Uluslararası Çocuk Merkezi. <http://www.cocukhaklariizleme.org/yayin/cocuga-karsi-siddet-durum-raporu-2020>
- American Psychological Association. (2020). Publication manual of the American Psychological Association (7th ed.). <https://doi.org/10.1037/0000165-000>
- Aust, S., Härtwig, E. A., Heuser, I., & Bajbouj, M. (2013). The role of early emotional neglect in alexithymia. *Psychological Trauma: Theory, Research, Practice, and Policy*, 5(3), 225–232. <https://doi.org/10.1037/a0027314>
- Avşar Kurnaz, Ş., (2009). Türkiye’de Çocuk Yoksulluğu. Sosyal Yardım Uzmanlık Tezi.
- Bagby, R. M., Parker, J. D., & Taylor, G. J. (1994). The twenty-item Toronto Alexithymia Scale--I. Item selection and cross-validation of the factor structure. *Journal of psychosomatic research*, 38(1), 23–32. [https://doi.org/10.1016/0022-3999\(94\)90005-1](https://doi.org/10.1016/0022-3999(94)90005-1)
- Barsky, A.J., Peekna, H.M. & Borus, J.F. Somatic symptom reporting in women and men. *J GEN INTERN MED* 16, 266–275 (2001). <https://doi.org/10.1046/j.1525-1497.2001.016004266.x>
- Bermond, B., Vorst, H. C., & Moormann, P. P. (2006). Cognitive neuropsychology of alexithymia: implications for personality typology. *Cognitive neuropsychiatry*, 11(3), 332–360. <https://doi.org/10.1080/13546800500368607>
- Bernstein, D.P., Fink, L., Handelsman, L., Foote, J., Lovejoy, M., Wenzel, K., Sapareto, E., & Ruggiero, J. (1994). Initial reliability and validity of a new retrospective measure of child abuse and neglect. *Am J Psychiatry*, 151, 1132–1136.
- Brady, K. T., Killeen, T. K., Brewerton, T., & Lucerini, S. (2000). Comorbidity of psychiatric disorders and posttraumatic stress disorder. *The Journal of clinical psychiatry*, 61(7), 22–32.
- Brown, R. J. (2004). Psychological Mechanisms of Medically Unexplained Symptoms: An Integrative Conceptual Model. *Psychological Bulletin*, 130(5), 793–812. <https://doi.org/10.1037/0033-2909.130.5.793>
- Brown, S., Fite, P. J., Stone, K., & Bortolato, M. (2016). Accounting for the associations between child maltreatment and internalizing problems: The role of alexithymia. *Child abuse & neglect*, 52, 20–28. <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2015.12.008>
- Cole, P.M., Hall, S.E., & Hajal, N.J. (2017). Emotion dysregulation as a vulnerability for psychopathology. In S.P. Hinshaw & T.P. Beauchaine (Eds.), *Child and adolescent psychopathology* (3rd edn), 346–386. Hoboken, NJ: Wiley. <https://doi.org/10.1002/9781394258932.ch11>
- Dereboy, Ç., Şahin Demirkapı, E., Şakiroğlu, M., & Şafak Öztürk, C. (2018). Çocukluk Çağı Travmalarının, Kimlik Gelişimi, Duygu Düzenleme Güçlüğü ve Psikopatoloji ile İlişkisi. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 29(4). <https://doi.org/10.5080/u20463>

- Derogatis, L. R. (1982). *Brief Symptom Inventory (BSI)* [Database record]. APA PsycTests. <https://doi.org/10.1037/t00789-000>
- Ditzer, J., Wong, E. Y., Modi, R. N., Behnke, M., Gross, J. J., & Talmon, A. (2023). Child maltreatment and alexithymia: A meta-analytic review. *Psychological Bulletin*, 149(5-6), 311–329. <https://doi.org/10.1037/bul0000391>
- Di Tella, M., & Castelli, L. (2016). Alexithymia in Chronic Pain Disorders. *Current rheumatology reports*, 18(7), 41. <https://doi.org/10.1007/s11926-016-0592-x>
- Dvir, Y., Ford, J. D., Hill, M., & Frazier, J. A. (2014). Childhood maltreatment, emotional dysregulation, and psychiatric comorbidities. *Harvard review of psychiatry*, 22(3), 149–161. <https://doi.org/10.1097/HRP.0000000000000014>
- Felitti, V. J., Anda, R. F., Nordenberg, D., Williamson, D. F., Spitz, A. M., Edwards, V., & Marks, J. S. (1998). Relationship of childhood abuse and household dysfunction to many of the leading causes of death in adults: The Adverse Childhood Experiences (ACE) Study. *American journal of preventive medicine*, 14(4), 245-258. [https://doi.org/10.1016/S0749-3797\(98\)00017-8](https://doi.org/10.1016/S0749-3797(98)00017-8)
- Feyzioğlu, A., Taşlıoğlu Sayiner, A.C., Özçelik, D. *et al.* The mediating role of early maladaptive schemas in the relationship between early childhood trauma and alexithymia. *Curr Psychol*, 42, 17851–17861 (2023). <https://doi.org/10.1007/s12144-022-02988-1>
- George, D., & Mallery, P. (2016). IBM SPSS Statistics 23 Step by Step: A Simple Guide and Reference (14th ed.). New York: Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781315545899>
- Gratz, K. L., & Roemer, L. (2004). Multidimensional assessment of emotion regulation and dysregulation: Development, factor structure, and initial validation of the difficulties in emotion regulation scale. *Journal of Psychopathology and Behavioral Assessment*, 26(1), 41–54. <https://doi.org/10.1023/B:JOBA.0000007455.08539.94>
- Gross, J. J. (1998). The Emerging Field of Emotion Regulation: An Integrative Review. *Review of General Psychology*, 2(3), 271-299. <https://doi.org/10.1037/1089-2680.2.3.271>
- Güleç, H., Köse, S., Güleç, Y.M., Çitak, S., Evren C., Borckardt, J. ve Sayar, K. (2009). Reliability and Factorial Validity of The Turkish Version of The 20-Item Toronto Alexithymia Scale (TAS-20). *Klinik Psikofarmakoloji Bülteni*, 19, 214-220.
- Güleç, M. Y., Altıntaş, M., İnanç, L., Bezgin, Ç. H., Koca, E. K., & Güleç, H. (2013). Effects of childhood trauma on somatization in major depressive disorder: The role of alexithymia. *Journal of Affective Disorders*, 146(1), 137-141. <https://doi.org/10.1016/j.jad.2012.06.033>
- Hayes, A. F. (2018). Introduction to Mediation, Moderation, and Conditional Process Analysis: A Regression-Based Approach (Methodology in the Social Sciences) (2nd ed.). New York, NY: The Guilford Press.
- Jennissen, S., Holl, J., Mai, H., Wolff, S., & Barnow, S. (2016). Emotion dysregulation mediates the relationship between child maltreatment and psychopathology: A structural equation model. *Child abuse & neglect*, 62, 51–62. <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2016.10.015>
- Kim, J., & Cicchetti, D. (2010). Longitudinal pathways linking child maltreatment, emotion regulation, peer relations, and psychopathology. *Journal of child psychology and psychiatry*, 51(6), 706-716. <https://doi.org/10.1111/j.1469-7610.2009.02202.x>

- Kleinman, A. (1982). Neurasthenia and depression: A study of somatization and culture in China. *Culture, medicine and psychiatry*, 6(2), 117-190. <https://doi.org/10.1007/BF00051427>
- Krystal H. (1979). Alexithymia and psychotherapy. *American journal of psychotherapy*, 33(1), 17-31. <https://doi.org/10.1176/appi.psychotherapy.1979.33.1.17>
- Kugler, B. B., Bloom, M., Kaercher, L. B., Truax, T. V., & Storch, E. A. (2012). Somatic symptoms in traumatized children and adolescents. *Child psychiatry and human development*, 43(5), 661-673. <https://doi.org/10.1007/s10578-012-0289-y>
- Lazarus, R. S. (1982). Thoughts on the relations between emotion and cognition. *American Psychologist*, 37(9), 1019-1024. <https://doi.org/10.1037/0003-066X.37.9.1019>
- Lipowski Z. J. (1988). Somatization: the concept and its clinical application. *The American journal of psychiatry*, 145(11), 1358-1368. <https://doi.org/10.1176/ajp.145.11.1358>
- Mathews, C. A., Kaur, N., & Stein, M. B. (2008). Childhood trauma and obsessive-compulsive symptoms. *Depression and anxiety*, 25(9), 742-751. <https://doi.org/10.1002/da.20316>
- Mattila, A. K., Kronholm, E., Jula, A., Salminen, J. K., Koivisto, A. M., Mielonen, R. L., & Joukamaa, M. (2008). Alexithymia and somatization in general population. *Psychosomatic medicine*, 70(6), 716-722. <https://doi.org/10.1097/PSY.0b013e31816ffc39>
- McDougall, J. (1982). Alexithymia: A psychoanalytic viewpoint. *Psychotherapy and Psychosomatics*, 38(1-4), 81-90. <https://doi.org/10.1159/000287617>
- Özdemir, S. (2020). Çocukluk çağı travması, duygu düzenleme becerileri ve somatizasyon arasındaki ilişkinin incelenmesi: Üniversite öğrencileri örneklemini. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). İstanbul Medipol Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Pandey, R., Saxena, P., & Dubey, A. (2011). Emotion regulation difficulties in alexithymia and mental health. *Europe's Journal of Psychology*, 7(4), 604-623. <https://doi.org/10.5964/ejop.v7i4.155>
- Peterson, S. (2018). *Effects*. The National Child Traumatic Stress Network. <https://www.nctsn.org/what-is-child-trauma/trauma-types/complex-trauma/effects>
- Polat, O. (2018). Türkiye’de Çocuk İstismarı Raporu -2. ASUMA & İMDAT. https://cohun.giresun.edu.tr/Files/ckFiles/cohun-giresun-edu-tr/RAPOR-%C3%87OCUK-%C4%B0ST%C4%B0SMARI-tam_v2_cleancopy.pdf
- Preece, D. A., Mehta, A., Petrova, K., Sikka, P., Bjureberg, J., Becerra, R., & Gross, J. J. (2023). Alexithymia and emotion regulation. *Journal of affective disorders*, 324, 232-238. <https://doi.org/10.1016/j.jad.2022.12.065>
- Pruessner, M., King, S., Vracotas, N., Abadi, S., Iyer, S., Malla, A. K., Shah, J., & Joobor, R. (2019). Gender differences in childhood trauma in first episode psychosis: Association with symptom severity over two years. *Schizophrenia research*, 205, 30-37. <https://doi.org/10.1016/j.schres.2018.06.043>
- Ramsay, C. E., Flanagan, P., Gantt, S., Broussard, B., & Compton, M. T. (2011). Clinical correlates of maltreatment and traumatic experiences in childhood and adolescence among predominantly African American, socially disadvantaged, hospitalized, first-episode psychosis patients. *Psychiatry research*, 188(3), 343-349. <https://doi.org/10.1016/j.psychres.2011.05.019>

- Rugancı, R. N., & Gençöz, T. (2010). Psychometric properties of a Turkish version of the Difficulties in Emotion Regulation Scale. *Journal of Clinical Psychology*, 66 (4), 442-455. <https://doi.org/10.1002/jclp.20665>
- Sarıçamlık, E. (2021). Çocukluk çağı travması ile psikolojik belirtiler arasındaki ilişkide bilişsel duygu düzenleme stratejilerinin aracı rolü. İstanbul: Işık Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Shipman, K., Zeman, J., Penza, S., & Champion, K. (2000). Emotion management skills in sexually maltreated and nonmaltreated girls: a developmental psychopathology perspective. *Development and psychopathology*, 12(1), 47–62. <https://doi.org/10.1017/s0954579400001036>
- Shipman, K. L., Schneider, R., Fitzgerald, M. M., Sims, C., Swisher, L., & Edwards, A. (2007). Maternal emotion socialization in maltreating and non-maltreating families: Implications for children's emotion regulation. *Social Development*, 16(2), 268-285. <https://doi.org/10.1111/j.1467-9507.2007.00384.x>
- Silverman, A. B., Reinherz, H. Z., & Giaconia, R. M. (1996). The long-term sequelae of child and adolescent abuse: a longitudinal community study. *Child abuse & neglect*, 20(8), 709–723. [https://doi.org/10.1016/0145-2134\(96\)00059-2](https://doi.org/10.1016/0145-2134(96)00059-2)
- Smith, A. M., & Flannery-Schroeder, E. C. (2013). Childhood emotional maltreatment and somatic complaints: the mediating role of alexithymia. *Journal of Child & Adolescent Trauma*, 6, 157-172. <https://doi.org/10.1080/19361521.2013.811456>
- Şahin, N. H. & Durak, A. (1994). Kısa Semptom Envanteri: Türk gençleri için uyarlanması. *Türk Psikoloji Dergisi*, 9(31), 44-56.
- Şar, V., Öztürk, E., & İkikardeş, E. (2012). Çocukluk Çağı Ruhsal Travma Ölçeğinin Türkçe uyarlanmasının geçerlilik ve güvenirliği. *Türkiye Klinikleri*, 32(4), 1054-1063.
- Taylor, G. J., & Bagby, R. M. (2013). Psychoanalysis and empirical research: The example of alexithymia. *Journal of the American Psychoanalytic Association*, 61(1), 99–133. <https://doi.org/10.1177/0003065112474066>
- Thompson, R. A. (1994). Emotion regulation: A theme in search of definition. *Monographs of the Society for Research in Child Development*, 59(2-3), 25–52, 250–283. <https://doi.org/10.2307/1166137>
- Ullman, S. E., & Brecklin, L. R. (2002). Sexual assault history and suicidal behavior in a national sample of women. *Suicide & life-threatening behavior*, 32(2), 117–130. <https://doi.org/10.1521/suli.32.2.117.24398>
- UNICEF. (2010). *TÜRKİYE’DE çocuk istismarı ve aile içi şiddet araştırması - Özet Raporu 2010*. <https://www.unicef.org/turkiye/raporlar/t%C3%BCrkiyede-%C3%A7ocuk-istismari-ve-aile-i%C3%A7i-%C5%9Fiddet-ara%C5%9Ftirmasi-%C3%B6zet-raporu-2010>
- UNICEF. (2022). Annual Report 2022- United Nations General Assembly: Promotion and protection of the rights of children. https://violenceagainstchildren.un.org/sites/violenceagainstchildren.un.org/files/documents/reports_ga/annual_report_un_srs_g_vac_-_unga_-_2022.pdf
- van der Kolk, B. A. (2000). Trauma, neuroscience, and the etiology of hysteria: An exploration of the relevance of Breuer and Freud's 1893 article in light of modern science. *Journal*

of the American Academy of Psychoanalysis, 28(2), 237-262.
<https://doi.org/10.1521/jaap.1.2000.28.2.237>

World Health Organization. (2006). Preventing child maltreatment : a guide to taking action and generating evidence / World Health Organization and International Society for Prevention of Child Abuse and Neglect. World Health Organization.
<https://apps.who.int/iris/handle/10665/43499>

10-ÇOCUKLARIN DUYULMAYAN ÇIĞLIĞI: AİLE İÇİ CİNSEL SÖMÜRÜ ÖRNEĞİ

*Alim Cansız, Uzman Adli Psikolog, Acıbadem Mehmet Ali Aydınlar Üniversitesi,
0000-0003-3856-3661, alimcansiz11@hotmail.com*

ÖZET

Giriş: Ülkemizde ve dünyada çocuklara yönelik uygulanan istismarın katsayısı her geçen gün artmaktadır. Çocuk istismarının en büyük ve en tehlikeli dallarından birisi olan çocuğun cinsel sömürüsü de bu alanda çalışılması gereken ve üzerinde düşünülmesi gereken konulardan biridir. Bu bağlamda, gerçekleştirilecek olan kongrede çocuğun cinsel sömürüsüne yönelik gerçekleştirilmiş olan bu çalışma sunulacaktır.

Amaç: Aile içi cinsel sömürüye maruz kalmış bir kız çocuğuyla görüşme yapılarak, cinsel sömürüye dair farkındalığın artırılması ve bu konuyla bağlantılı olarak aile içi istismar ve cinsel sömürüye dair yapılacak olan çalışmalara katkı sağlaması amaçlanmaktadır.

Gereç ve Yöntem: Daha önce koruma altına alınmış ve 18 yaşına geldikten sonra ailesine teslim edilmiş olan bir kız çocuğuyla yetkililer eşliğinde görüşme gerçekleştirilmiş ve derinlemesine mülakat yöntemiyle çocuğa birtakım sorular yöneltilmiştir. Çocuğun verdiği cevaplar doğrultusunda cinsel sömürünün aile içi boyutu incelenmiş ve istismara dair bulgular tespit edilmiştir. İçinde bulunduğu durumdan dolayı kendisine zarar vermiş olan çocuğun kolundaki yara izleri de fotoğraflanarak kaydedilmiştir.

Bulgular: Çocuğun; anne ve babasının uyuşturucu bağımlısı olduğu ve çocuğa da uyuşturucu denettikleri ve belli bir müddet sonra da babanın kız çocuğunu önce iş arkadaşlarına daha sonra da çevresine pazarladığı belirtilmiştir. Kız çocuğu defalarca evden kaçma girişiminde bulunmasına rağmen sürekli engellenmiştir. Anne figürü de burada çocuğa karşı engelleyici rol oynamıştır. Çocuk daha sonra anne ve babası uyurken evden kaçmış ve babaannesine sığınmıştır fakat ne yazık ki bu sefer de babaannesi çocuğu pazarlamıştır. Diğer komşuların ihbarı sayesinde aile tutuklanmış, çocuk da koruma altına alınmıştır.

Sonuç: Yaşadığı korkunç durumlardan ötürü çocuk daha sonra kendisine, koluna jiletle çizikler atmak suretiyle zarar vermiştir. Koruma altında gerekli bakımları ve iyi oluşları sağlanmış daha sonra da aileye teslim edilmiştir. Çocuğun cinsel sömürüsünde ailenin sağladığı yıkıcı etki, çocukta geri dönülmesi zor yaralara neden olmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Cinsel İstismar, Çocuğun Cinsel Sömürüsü, Aile İçi İstismar, Çocuk

ABSTRACT

Introduction: The rate of abuse against children is increasing day by day both in our country and around the world. One of the most severe and dangerous forms of child abuse is the sexual exploitation of children, which is a topic that requires serious attention and further study. In this context, this study focusing on the sexual exploitation of a child will be presented at the upcoming congress.

Objective: By conducting an interview with a girl who was subjected to intra-familial sexual exploitation, the aim is to raise awareness about sexual exploitation and contribute to future studies on intra-family abuse and sexual exploitation.

Materials and Methods: An interview was conducted with a girl who had previously been placed under protective custody and was later returned to her family upon turning 18, under the supervision of relevant authorities. Using the in-depth interview method, several questions were asked to the girl. Based on her responses, the intra-familial dimension of sexual exploitation was examined, and findings related to the abuse were identified. Due to the trauma she experienced, the child had self-harmed, and the scars on her arms were photographed and recorded.

Findings: The child reported that both her mother and father were drug addicts, and they had introduced her to drugs. After a while, her father began to pimp her out, first to his coworkers and then to others in their community. Despite multiple attempts to run away from home, the girl was consistently prevented from doing so. The mother also played a role in restricting the child. Eventually, the girl escaped while her parents were asleep and sought refuge with her grandmother, who, unfortunately, also exploited her. Following reports from neighbors, the family was arrested, and the child was placed under protection.

Conclusion: As a result of the horrific experiences she endured, the child began to self-harm by cutting her arms with a razor blade. While she received necessary care and support under protective custody, she was eventually returned to her family. The destructive role played by the family in the sexual exploitation of the child has left deep, often irreversible scars.

Keywords: Sexual Abuse, Child Sexual Exploitation, Intra-Familial Abuse, Child

1. GİRİŞ

Bu tez çalışmasının temel amacı, çocukların cinsel sömürüsüne dair farkındalığı artırmak ve bu olgunun önlenmesine yönelik etkili stratejilerin geliştirilmesine katkı sunmaktır. Bu bağlamda, özellikle devlet koruması altına alınmış çocukların yaşantılarından elde edilen nitel veriler oldukça kıymetli bir kaynak sunmaktadır. Çalışma kapsamında, cinsel sömürüye maruz kaldığı için Gaziantep’te bir çocuk bakım kurumunda devlet korumasına alınmış bir kız çocuğuyla bire bir derinlemesine mülakat yöntemiyle görüşme yapılmıştır. Derinlemesine mülakat yöntemi, katılımcının yaşadığı deneyimi, duygularını, algılarını ve olaylara yüklediği anlamı daha iyi kavramayı sağlayan nitel bir veri toplama tekniğidir. Bu yöntemle, çocuğun maruz kaldığı cinsel sömürünün bireysel, toplumsal ve kurumsal boyutları daha ayrıntılı bir şekilde incelenebilmiştir.

Mülakattan elde edilen veriler, nitel veri analizinde sıkça kullanılan ve sistematik analiz imkânı sunan MAXQDA programı aracılığıyla analiz edilmiştir. MAXQDA, araştırmacıya kodlama, temalaştırma, kategori oluşturma gibi işlemleri yapma olanağı tanıyarak, verilerdeki örüntüleri daha nesnel ve organize bir biçimde ortaya koymayı sağlar. Bu analiz sonucunda, çocuğun yaşadığı travmanın boyutları, kurum bakımının etkisi, ihtiyaç duyduğu destek türleri ve mevcut koruma mekanizmalarının yetersizlikleri gibi önemli temalar ortaya çıkartılmıştır.

Bu bulgular, hem çocuk koruma sistemine yönelik eleştirel bir bakış açısı geliştirilmesine hem de çocukların yeniden mağduriyet yaşamalarını önlemeye yönelik önleyici müdahale modellerinin yapılandırılmasına önemli katkılar sunmaktadır. Aynı zamanda bu çalışmanın, kurum görevlilerinin bakış açılarını ve mevcut uygulamaların etkinliğini değerlendirmek açısından da yol gösterici olması amaçlanmaktadır.

2. TANIM

Çocuğun cinsel sömürüsü, bir çocuğun rızası olmaksızın ve çoğu zaman fiziksel, psikolojik ya da sosyal savunmasızlık durumlarından yararlanılarak cinsel içerikli faaliyetlerde kullanılması, bu faaliyetler aracılığıyla doğrudan ya da dolaylı olarak maddi kazanç elde edilmesi ve çocuğun cinsel istismara maruz bırakılması anlamına gelir (Zara-Page, 2004; Clayton, Jones, Brown, & Taylor, 2021; Ali, Haykal, & Youssef, 2024). Bu kavram yalnızca fiziksel temasla sınırlı değildir; çocuğun cinsel içerikli görsellerinin üretilmesi, paylaşılması, cinsel amaçlı çevrim içi sohbetlere zorlanması, fuhuşa sürüklenmesi, pornografik içeriklerde kullanılması, cinsel kölelik veya insan ticareti yoluyla cinsel sömürüye maruz bırakılması gibi geniş bir eylem yelpazesini kapsar (Schmidt, Varese, & Bucci, 2023; Batool & Abtahi, 2020). Bu tür sömürü biçimleri çocukların bedensel bütünlüğüne, zihinsel gelişimine, duygusal sağlığına ve sosyal yaşantısına derin ve kalıcı zararlar verirken; çoğu zaman mağdurlar yaşam boyu sürebilecek psikolojik travmalar, güven kaybı, öğrenme güçlükleri, depresyon, kaygı bozuklukları ve travma sonrası stres bozukluğu gibi ciddi ruh sağlığı sorunlarıyla mücadele etmek zorunda kalmaktadır (Downing, Akinlotan, & Thornhill, 2021; Vaillancourt-Morel et al., 2024; Schreier, Pogue, & Hansen, 2021; Chan, Yan, Brownridge, & Ip, 2023). Çocukların cinsel sömürüsü, uluslararası insan hakları belgelerinde ağır bir çocuk hakkı ihlali ve insanlık suçu olarak kabul edilmekte; devletlere bu tür eylemleri önlemek, failleri cezalandırmak ve mağdurları desteklemekle ilgili

açık yükümlülükler yüklenmektedir (Fraser & Heffernan, 2024). Cinsel sömürünün ortaya çıkmasında ve sürdürülmesinde etkili olan faktörler ise çok boyutludur ve yapısal eşitsizliklerden beslenir. Bunlar arasında yoksulluk, sosyal dışlanma, eğitim eksikliği, aile içi şiddet ve ihmaller, koruyucu mekanizmaların zayıflığı, dijital ortamların denetimsizliği, göç, savaş ya da mültecilik gibi kriz durumları ve yetişkin-çocuk arasındaki güç dengesizliği gibi unsurlar yer almaktadır (Uluslararası Göç Örgütü, 2014). Çocuklar, özellikle yoksul, eğitimsiz, ihmal edilmiş ya da aile desteğinden yoksun kaldıkları durumlarda cinsel sömürüye karşı daha savunmasız hale gelmekte; failler çoğunlukla çocukların bu kırılganlıklarını kullanarak onları manipüle etmekte ya da zorla bu tür faaliyetlere yönlendirmektedir (Fontes, Conceição, & Machado, 2021; McManus & Wood, 2024).

Çocuk fuhuşunun başlıca tiplerinden birisi olan çocuk pornografisi, alt başlıklarıyla internet ortamında oldukça sık şekilde karşılaşılmaktadır. Hentai ise çocuk pornografisi başlığı altında en sık karşılaşılan türdür (Egan & Hughes, 2024). Hentai, kökeni Japonya'ya dayanan ve cinsel içerikli animasyon, manga ve çizgi romanları kapsayan bir terimdir. Japonca'da "sapkınlık" ya da "anormal cinsel davranış" anlamına gelen bu kavram, zamanla yalnızca Japonya'da değil, dünya genelinde de yaygınlaşarak popüler kültürün dikkat çeken bir unsuru haline gelmiştir. Hentai türündeki içerikler, genellikle yetişkin bireylere yönelik olarak sunulmakta ve anime ile manga kültürünün bir alt dalı olarak, hayal gücüne dayalı, fantastik ya da abartılı cinsel temalar içermektedir. Çizgi roman ya da animasyon formatında hazırlanmış bu materyaller, internetin yaygınlaşmasıyla birlikte çok daha kolay ulaşılabilir hale gelmiş, dolayısıyla daha geniş kitlelere hitap etmeye başlamıştır. Nitekim, Park ve arkadaşlarının 2022 yılında yürüttüğü bir araştırmada, hentai pornografisinin, geleneksel insan pornografisine kıyasla bazı bireyler tarafından daha fazla ilgi gördüğü tespit edilmiştir. Bu durum, hentai'nin yalnızca görsel bir tür değil, aynı zamanda psikoseksüel bir yönelimi de temsil ettiğini göstermektedir.

Hentai içerikleri, farklı cinsel fantezileri, eğilimleri ve fetişleri içerebilen geniş bir yelpazeye sahiptir. Ancak bu alt türlerin bazıları, ciddi etik ve hukuki sorunlara neden olmaktadır. Özellikle lolicon (Lolita Kompleksi) ve shotacon (Shota Kompleksi) gibi alt türler, çocuk benzeri karakterlerin cinsel içeriklerde kullanılması nedeniyle yoğun şekilde eleştirilmektedir. Lolicon, küçük yaştaki kız çocuklarını andıran çizgi karakterlerin cinsel şekilde tasvir edildiği manga ve animasyonları ifade ederken, shotacon ise küçük erkek çocuklarına benzeyen karakterlerin benzer biçimde erotik içeriklerde yer aldığı yapımları kapsamaktadır. Bu türlerde, genellikle çocuklara benzeyen karakterlerle cinsel ilişkide bulunan ergen ya da yetişkin karakterler yer almakta; bu durum çocukların cinselleştirilmesi ve cinsel sömürüye açık hale getirilmesi açısından endişe verici görülmektedir. Karakterlerin "gerçek" olmaması, bu içeriklerin etik açıdan sorgulanmasına engel teşkil etmemekte; çünkü içeriklerin temelinde çocuk figürlerinin cinsel bir obje olarak sunulması yatmaktadır.

Yapılan araştırmalarda, hentai'nin bu tür alt başlıklarının çocukların cinsel istismarını dolaylı biçimde teşvik edebileceğini, çocukların cinsel nesne olarak sunulmasının normalleştirilmesine katkı sağlayabileceğini savunmaktadır. Örneğin, Hanson ve Doktora'nın 2024 yılında seks oyuncakları ve teknolojileri üzerine yaptıkları araştırmada, piyasada bulunan seks bebeklerinin

sıklıkla Asyalı kadınlara veya çocuklara benzetildiği ve bu durumun hem cinsel ırkçılık hem de cinsel sömürüyü körükleyen bir yapı ortaya koyduğu vurgulanmıştır.

Çocuğun cinsel sömürsünde ana yapı taşı olan çocuk ticareti kavramı, hem ağır bir suç hem de uluslararası insan hakları hukuku kapsamında ciddi bir çocuk hakkı ihlali olarak kabul edilmektedir. Bu eylem, çocukların iradeleri dışında, çoğu zaman kandırılarak, tehdit edilerek veya ailelerinin ekonomik çaresizliğinden faydalanılarak bir yerden başka bir yere nakledilmesi, orada sömürü amaçlı kullanılmaları şeklinde gerçekleşir. Bu bağlamda çocuk, adeta ticari bir mal gibi işlem görür ve insan onuru açıkça hiçe sayılır. Çocuk ticareti, yalnızca fiziki bir yer değiştirme değil, aynı zamanda çocuğun ekonomik, cinsel veya sosyal bir amaç doğrultusunda kullanılmak üzere "hazırlanması" ya da yönlendirilmesini de kapsayan geniş kapsamlı bir sömürü sistemidir. Modern çağda bu uygulamalar, gizli bir kölelik biçimi olarak değerlendirilmektedir.

Bu suç, farklı biçimlerde ortaya çıkabilir: Zorla ya da ücretsiz çalıştırılma, borç karşılığında hizmete zorlanma, ev hizmetleri adı altında istismar, küçük yaşta zorla evlendirilme, fuhuşa veya cinsel istismara sürüklenme, çocukların yasa dışı faaliyetlerde kullanılması (örneğin dilendirme ya da hırsızlık) veya silahlı çatışmalarda asker olarak kullanılmaları bu biçimlerden bazılarıdır. Özellikle kız çocuklarının, evlilik vaadiyle kandırılarak cinsel sömürüye maruz bırakılması ya da ailenin ekonomik kazanç sağlaması için başka kişilere verilmesi, cinsel amaçlı çocuk ticaretinin yaygın tezahürlerinden biridir.

Bu kapsamda Cinsel Amaçlı Çocuk Ticareti (CAÇT), çocuk ticaretinin en ağır biçimlerinden biri olarak öne çıkmaktadır. CAÇT; çocukların cinsel sömürü amacıyla alınıp satılması, nakledilmesi veya bu tür amaçlarla kullanılmasıdır. Çocuğun cinselliği bir metaya dönüştürülerek, failin ekonomik ya da kişisel tatmini için kullanılır. Bu eylem, yalnızca çocuğun bedenine değil, ruhsal gelişimine, duygusal sağlığına ve temel güvenlik duygusuna da doğrudan zarar verir. Cinsel amaçlı ticarete maruz kalan çocuklar sıklıkla travma sonrası stres bozukluğu, depresyon, kaygı bozuklukları, dissosiyatif bozukluklar gibi ağır psikiyatrik sorunlar yaşamakta ve bu etkiler çoğu zaman yaşam boyu devam etmektedir (Foster & Carson, 2020; Hamilton-Giachritsis, Hanson, Whittle, & Beech, 2023; Kenny & Wurtele, 2020; Brown & Jago, 2021).

Çocuk ticaretinin gerçekleşmesinde kullanılan yöntemler ise çoğu zaman sistematik manipülasyon, vaatlerle kandırma, baskı, şiddet, psikolojik ikna, sahte belge düzenleme, sosyal medya veya internet üzerinden iletişim kurma gibi çeşitli teknikleri içerir. Ancak bu eylemlerin “zorla ve şiddet yoluyla” gerçekleştirilmesi şart değildir; çocuğun sömürü amacıyla herhangi bir şekilde bir yerden başka bir yere aktarılması ve bu süreçte mağduriyet yaşaması dahi çocuk ticareti olarak kabul edilir. Bu yönüyle, özellikle çocuklar söz konusu olduğunda, mağdurun “rıza göstermesi” ya da “zor kullanımı”nın olup olmaması gibi unsurların dikkate alınmaması gerekir. Nitekim uluslararası tanımlamalarda da, çocuk ticaretinin varlığı için bir eylem (örneğin taşıma, temin etme), bir araç (kandırma, tehdit, zorlama) ve bir sömürü amacı yeterli görülmektedir (Warner & Reimers 2024. Ancak çocuklar söz konusu olduğunda bu "araç"

unsurunun varlığı aranmamakta; çocuk sömürülmüşse bu doğrudan çocuk ticareti olarak değerlendirilmektedir (OECD, 2021).

3. METODOLOJİ

Çalışma kapsamında, Gaziantep’te aile içi cinsel sömürü nedeniyle koruma altına alınmış 13 yaşındaki bir kız çocuğuyla derinlemesine mülakat yöntemiyle görüşme gerçekleştirilmiştir. Görüşmeler öncesinde katılımcılara araştırmanın amacı, içeriği, gönüllülük esasları ve gizlilik hakları sözlü ve yazılı olarak açıklanmıştır. Çocuk katılımcıların görüşmelerine başlamadan önce kurum onayı ve bakım sorumlularının yazılı izni alınmış, ayrıca çocukların gönüllü katılımı ve istedikleri zaman çekilebilme hakları açıkça belirtilmiştir. Görüşmeden elde edilen bilgiler, MAXQDA analiz programıyla analiz edilerek yorumlanmıştır. Yapılan analizler sonucunda da yanıtlar temalara ayrılmıştır ve bu temalar altında incelenmiştir.

Katılımcıyla yapılan tüm görüşmeler anonimleştirilmiş, kimlik bilgileri gizlenmiş ve elde edilen veriler yalnızca bilimsel amaçla kullanılmıştır. Katılımcının ifadeleri kodlanarak aktarılmış ve etik gizlilik esaslarına uygun olarak değerlendirilmiştir. Çocuğa sorulan sorular; çocukların mahremiyet algısını değerlendirmek, kurum sonrası ve öncesi arasındaki farklılıkları değerlendirmek ve kurum içerisindeki güven seviyesini çocukların nasıl değerlendirdiğini tespit etmeye yöneliktir. Ayrıca katılımcının ikincil travma (sekonder travmatizasyon) yaşamaması adına, soruların çocukları etkilememesi için profesyoneller eşliğinde hazırlanmıştır. Bu kapsamda, katılımcıya aşağıdaki şu sorular sorulmuştur:

1. Kendini tanıtabilir misin? Kendi gözünden kendini anlatabilir misin?
2. Kurum bakımına alındıktan sonraki süreçlerin nasıl ilerledi?
3. Kurum bakımına alınmak sende neyi ifade etti?
4. İstismarın ne demek olduğunu biliyor muydun? Rica etsem benimle bunu paylaşır mısın sendeki istismar kavramını öğrenmek istiyorum.
5. Ailen ve arkadaşlarının yaşamış olduğu olumsuzluğa bakışı nasıl oldu?
6. Akranlarıyla olan iletişimin nasıl etkilendi?
7. Ailen ile aradaki iletişim nasıl etkilendi?
8. Kendini yanlarında rahat hissediyor musun?
9. Kendine en yakın hissettiğin kişi kim? yakın hissetme nedenin ne olabilir?
10. Yaşamış olduğun bu olumsuzluğu ilk kiminle paylaştın?
11. Sana göre mahremiyet ne demek?

4. BULGULAR

Sorulan sorulara göre katılımcının yaşadığı süreç, temalar halinde incelenmiştir. Bu temalar ve çocuğun verdiği yanıtlar temel olarak şu şekildedir:

Tema – 1: Benlik Algısı ve Kimlik

“Sessiz biriyim. İnsanlar çok konuşunca yoruluyorum. En çok defterime yazmayı seviyorum. Sadece bir şeyler yazınca rahatlıyorum. Normalde yaşadığım en kötü şeylerden bile keyif almaya çalışan birisiyim ama yaşadıklarım beni çok yordu. Abi sana yemin ederim çok kez

intiharı bile düşündüm. Çocuk kurum altına alındı diye sevinir mi hiç ya? Ben seviniyorum artık valla. En azından başıma gelmiş olanları bir daha yaşamayacak olmak içimi rahatlatıyoe. En azından hiç değilse kendimi yazarak ifade etmeye devam edeceğim, yine de beni burada anlamaya çalışan birileri olacak”.

Ç1’in açıklamaları, cinsel sömürü sonrası kurumda koruma altına alınan yaşadığı duygu değişimini ortaya koymaktadır. Bu ifade, onun içsel dünyasında yaşadığı yoğunluğu, dış dünyadan geri çekilişini ve kendini ifade etme biçiminin yazılı iletişimle sınırlı kaldığını göstermektedir. Katılımcının bu soru karşısındaki sessizliği bir savunma mekanizması haline gelmiş ve bu, onun kurumdaki sosyal ilişkilerini de belirlemiştir. Konuşmaktan çok yazmayı tercih etmesi, duygularını daha kontrollü ifade etme ihtiyacının bir göstergesi olarak değerlendirilebilir.

Tema - 2: Kurum Deneyimi ve İlk Uyum Süreci

“İlk geldiğimde çok garip geldi. Oyunlar, yemekler, dersler falan... Hepsi birbirinden farklıydı. Zamanla, diğer çocuklarla oynayıp kaynaştık beraber ama bazen yine de yalnızlık hissediyorum.”

Katılımcının ifadesi, küçük yaş grubu çocuklarında kurumun hem ilgi çekici hem de tedirgin edici yönlerini bir arada barındırdığını göstermektedir. Kurumun sunduğu aktiviteler, sosyal ilişkilere aracılık etmekte; ancak çocuğun geçmiş deneyimlerinden kaynaklanan yalnızlık hissi zaman zaman hâlâ hissedilmektedir.

Tema – 3: İstismar Algısı ve Farkındalık

“Abi benim annem de babam da uyuşturucu bağımlısı. Daha önce bana da defalarca uyuşturucu denettiler. Defalarca kurtulmaya çalıştım ama başaramadım. Bu işe beni ilk önce babam bulaştırdı. Uyuşturucu parasını kazanmak için beni arkadaşlarına para karşılığında pazarladı. Annemi soracak olursan da annem de zaten bu işin içindeydi. Daha önce kaçma girişimim oldu dediğim gibi ama başaramamıştım. En sonunda gece annemle babam uyurken evden kaçabildim. Gece geç saatte gidebileceğim bir yer olmadığı için babaannemin evine gittim. Bir de güveniyordum ama işte o da yaptı bana aynısını. Komşu teyze olmasaydı belki burada olamazdım şimdi. Çok kötü bir şey tarifi yok. Çok detaya girmeyeyim de daha önce de kendime zarar verdim zaten. Kimseye güvenemiyorum mesela şu anda. Psikolog abla olmasaydı bana böyle nahif yaklaşmasaydı çok daha kötü olabilirdim.” (Ç2).

Ç2’nin anlatımı, çocuğun yalnızca dış çevreden değil, en temel güven bağıını kurması gereken ailesinden kaynaklı çoklu travmalar yaşadığını gözler önüne sermektedir. Hem annesinin hem de babasının madde bağımlısı olması, çocuğun erken yaşlardan itibaren korumasız, tehlike içinde ve ihmal edilmiş bir ortamda büyüdüğünü göstermektedir.

Özellikle baba tarafından çocuğa defalarca uyuşturucu kullanandırılması ve sonrasında bu maddenin temini için çocuğun “para karşılığında arkadaşlarına pazarlanması”, bu anlatımı sadece istismar değil, aynı zamanda çocuk ticareti ve ağır insan hakları ihlali boyutuna

taşımaktadır. Annenin bu sürece müdahil olması ise çocuğun yaşadığı travmayı katmanlı hâle getirir; çünkü çocuk için en temel koruyucu figürlerden biri olan annenin bu sömürü zincirinin bir parçası hâline gelmesi, çocuğun dünyasında güven duygusunu tamamen ortadan kaldırmıştır. Katılımcının “*kaçma girişimim oldu ama başaramadım*” ifadesi, fiziksel anlamda esaret altındaki bir yaşamı ve kurtulmak için gösterdiği direnç çabalarının nasıl sistematik olarak bastırıldığını göstermektedir.

Nihayetinde gece evden kaçarak babaannesine sığınması ve burada da istismara uğraması, çocuğun hayatında güvenebileceği hiçbir yetişkin figürünün olmadığını acı biçimde ortaya koymaktadır. Bu noktada anlatının en çarpıcı yönlerinden biri, çocuğun yalnızca istismara uğraması değil; *sığınmak istediği her yerde yeniden istismar edilmesiyle birlikte travmanın iç içe geçmiş halkalar hâline gelmesidir*. Katılımcının “*komşu teyze olmasaydı burada olamazdım*” ifadesi, travmatik yaşantılar içinde bir umut ışığı olarak tanımlanabilir; sistem dışı, tesadüfi bir yardım eli, çocuğun kaderini değiştiren dönüm noktası olmuştur. Anlatının sonunda yer alan “*daha önce kendime zarar verdim*” ve “*kimseye güvenemiyorum*” ifadeleri, çocuğun yaşadığı istismarların sadece fiziksel değil, aynı zamanda *ruhsal yıkım yarattığını* göstermektedir. Güven kaybı, duygusal tükenmişlik, değersizlik hissi ve intihar düşüncesine varan davranışlar, bu tür travmaların tipik ve ağır sonuçları arasındadır.

Bununla birlikte, “psikolog abla olmasaydı bu hâlde olamazdım” ifadesi, çocuğun hâlâ duygusal temasa açık olduğunu, güven ilişkisi kurabileceği bir yetişkin figürünün varlığının, onun psikolojik direncini yeniden inşa ettiğini göstermektedir. Bu durum, doğru zamanda sunulan profesyonel desteğin çocuklar için yalnızca bir tedavi aracı değil, aynı zamanda *yaşama tutunma mekanizması* olduğunu da güçlü biçimde kanıtlamaktadır.

5. TARTIŞMA

Bu çalışma, aile içi cinsel sömürüye maruz kalan bir kız çocuğunun deneyimlerinden yola çıkarak, cinsel istismarın birey üzerindeki çok katmanlı etkilerini, bu etkilerin psikososyal yansımalarını ve çocuk koruma sisteminin işleyişine dair kritik noktaları açığa çıkarmaktadır. Derinlemesine mülakat yöntemiyle elde edilen veriler, çocuğun yalnızca bireysel düzeyde bir mağduriyet yaşamadığını; aynı zamanda sistemsel ve kurumsal düzeyde de ihmal edildiğini göstermektedir. Özellikle çocuğun hem annesi, hem babası hem de babaannesi tarafından istismara uğramış olması, istismarın aile içindeki çoklu aktörlerle nasıl yeniden üretilebildiğini ortaya koymuştur. Bu durum, çocuğun en temel güven figürleri tarafından sömürülmesi nedeniyle, güven duygusunun tamamen ortadan kalkmasına ve duygusal yalnızlığın kalıcı bir hâl almasına neden olmuştur.

Katılımcının verdiği yanıtlar, istismarın çocuğun benlik algısı, kimlik gelişimi, sosyal ilişkileri ve duygusal dayanıklılığı üzerindeki yıkıcı etkilerini net biçimde ortaya koymuştur. Özellikle “kimseye güvenemiyorum” ve “intiharı düşündüm” gibi ifadeler, çocuğun maruz kaldığı istismarın yalnızca bedenine değil, ruhsal bütünlüğüne de saldırı niteliği taşıdığını göstermektedir. Bununla birlikte, çocukların yaşadıkları istismarı tanımlamakta ve ifade etmekte zorlandıkları; çoğu zaman neye maruz kaldıklarını ancak kurum bakımına alındıktan

ve profesyonel destek aldıktan sonra anlamlandırabildikleri görülmüştür. Bu bulgu, çocukların cinsel istismarı tanıma ve dile getirme konusundaki bilişsel ve duygusal sınırlılıklarını vurgulamakta; okul temelli koruyucu eğitim programlarının ve mahremiyet bilincinin erken yaşta verilmesi gerektiğine işaret etmektedir.

Çalışmada dikkat çeken bir diğer unsur, kurum bakımının çocuğun yeniden güven duygusu geliştirmesinde kısmen de olsa bir koruyucu faktör oluşturduğudur. Katılımcı, kurumda kendini daha güvende hissettiğini, destek aldığını ve ifade edilebildiğini belirtmiştir. Bu bağlamda kurumun sağladığı psikolojik destek, sosyal etkileşim ortamı ve mahremiyete saygı gibi unsurlar, çocuğun iyileşme sürecine olumlu katkı sunmuştur. Ancak bu olumlu katkıya rağmen, çocuğun 18 yaşına geldikten sonra yeniden biyolojik ailesine teslim edilmesi, çocuk koruma sisteminin ne denli yüzeysel ve riskli bir işleyişe sahip olduğunu gözler önüne sermektedir. Aile içi sömürü tespit edildikten sonra, fail aile bireylerinin gerçek anlamda rehabilite edilmeden çocuğa tekrar erişiminin sağlanması, çocuk açısından yeniden mağduriyet riski doğurmaktadır.

Bu noktada çocuk koruma sisteminin yalnızca müdahale edici değil, önleyici ve sürekli izleyici bir yapıya kavuşturulması gerektiği açıktır. Çocuğun korunması yalnızca barınma ya da fiziksel güvenlikle sınırlı tutulmamalı; travma sonrası psikolojik destek, güven ilişkilerinin yeniden kurulması, sosyal beceri kazandırma ve hayata yeniden entegrasyon gibi çok yönlü stratejileri de içermelidir. Ayrıca bu çalışmada elde edilen bulgular, çocuk ticareti ve cinsel sömürü gibi suçların yalnızca bireysel patolojiyle değil; aynı zamanda yoksulluk, madde bağımlılığı, aile içi şiddet, denetimsizlik ve sosyal eşitsizliklerle iç içe geçmiş bir yapı içerisinde geliştiğini göstermektedir. Dolayısıyla çözüm önerileri sadece bireysel müdahalelerle sınırlı kalmamalı; aynı zamanda yapısal sosyal politikalarla desteklenmeli, çocukların güvenli yaşam koşullarına erişimi devlet eliyle garanti altına alınmalıdır.

Sonuç olarak, bu vaka çalışması; aile içi cinsel sömürünün yalnızca çocuğun bireysel bir travması değil, aynı zamanda toplumsal, kurumsal ve sistemsel bir çöküşün yansıması olduğunu gözler önüne sermektedir. Bu bağlamda çalışma, yalnızca akademik bilgi sunmakla kalmamakta; aynı zamanda çocuk hakları temelinde yeniden yapılanması gereken sosyal hizmet sistemlerine güçlü bir eleştiri ve uyarı niteliği taşımaktadır.

6. SONUÇ

Bu çalışma, aile içi cinsel sömürüye maruz kalan bir kız çocuğunun anlatıları doğrultusunda, çocukların maruz kaldığı cinsel sömürü olgusunun yalnızca bireysel bir travma değil; aynı zamanda çok aktörlü, katmanlı ve yapısal bir sorun olduğunu ortaya koymuştur. Elde edilen bulgular, çocuğun yaşadığı istismarın sadece ebeveynleriyle sınırlı kalmadığını, sığındığı diğer aile bireylerinin de istismar döngüsüne dâhil olduğunu ve böylece çocuğun hiçbir güvenli limana ulaşamadığını göstermektedir. Bu durum, aile içi cinsel sömürünün yalnızca bireysel

patolojilere indirgenemeyeceğini, kimi zaman bütün bir aile sisteminin çocuğun sömürüsüne doğrudan ya da dolaylı biçimde katkı sunabildiğini göstermektedir.

Çocuğun yaşadığı travmalar yalnızca fiziksel zararlarla sınırlı kalmamış; duygusal bütünlüğü, benlik algısı, güven kapasitesi, sosyal ilişkileri ve yaşam motivasyonu ciddi şekilde sarsılmıştır. Çalışmada yer alan "kimseye güvenemiyorum", "intiharı düşündüm", "sadece yazınca rahatlıyorum" gibi ifadeler, çocukluk çağı travmalarının uzun vadeli psikolojik etkilerine dair literatürde yer alan travma sonrası stres bozukluğu (TSSB), dissosiyatif belirtiler, depresif semptomlar ve sosyal izolasyon gibi bulgularla birebir örtüşmektedir. Bu bağlamda çocukların istismar sonrası iyileşme süreçlerinin yalnızca fiziksel güvenlik önlemleriyle değil; uzun vadeli, bütüncül ve travma odaklı psikososyal destek programlarıyla desteklenmesi gerektiği anlaşılmaktadır.

Çalışmada önemli bir dönüm noktası olarak dikkat çeken bir diğer bulgu ise çocuğun koruma altına alındıktan sonra psikolojik destek sürecine dâhil edilmesidir. Kurum ortamında sunulan nitelikli bakım ve özellikle psikolojik danışmanlık hizmetleri, çocuğun yeniden kendini ifade edebilmesini, güven ilişkisi kurabilmesini ve duygularını düzenleyebilmesini desteklemiştir. Bu durum, çocuk koruma sistemlerinde çalışan uzmanların çocuk odaklı, empatik ve travma bilgisine dayalı bir yaklaşımla hizmet vermelerinin ne kadar kritik olduğunu göstermektedir. Ancak bu olumlu etkiler, çocuğun 18 yaşına ulaştıktan sonra yeniden biyolojik ailesine teslim edilmesiyle yerini ciddi bir sistem eleştirisine bırakmaktadır. Fail konumundaki bireylerle herhangi bir iyileştirme süreci yürütülmeden yapılan bu geri teslim kararı, çocuk koruma sisteminin uzun vadeli güvenlik ve denetim mekanizmalarının yetersizliğini gözler önüne sermektedir.

Bu bağlamda çalışma, çocukların cinsel sömürüye karşı korunmasında yalnızca müdahale eden değil; riskleri önceden tanıyan, sürekli izleme sağlayan, güçlendirici ve rehabilite edici boyutları olan bir sistemin gerekliliğini ortaya koymaktadır. Koruma süreçlerinde çocuğun güvenliğini sadece fiziksel boyutta değil, duygusal ve psikolojik açıdan da değerlendirecek çok boyutlu risk analizlerinin yapılması, çocukla tekrar bir araya gelecek ebeveynlerin profesyonel rehabilitasyon süreçlerinden geçirilmesi ve kararların çocuğun yüksek yararı ilkesine göre verilmesi şarttır.

Ayrıca çalışmanın ortaya koyduğu bir diğer önemli sonuç da, çocukların yaşadıkları istismarı tanımlamada ve anlatmada yaşadıkları güçlüklerdir. Bu durum, mahremiyet, sınır koyma, güvenlik ve istismar gibi temel konuların çocuklara erken yaşta uygun yöntemlerle öğretilmesi gerektiğine işaret etmektedir. Eğitim sisteminde ve ailelerde, çocukların beden hakları, onay kavramı ve kişisel alan gibi konularda bilinçlenmesi, ileride karşılaşılabilecekleri sömürü risklerine karşı bir farkındalık zeminini oluşturacaktır.

Son olarak, bu çalışmada derinlemesine görüşme yapılan çocuğun yaşadığı travmatik döngü ve kurum sürecinde yaşadığı kısmi iyileşme, çocukların korunması ve güçlendirilmesi için bireysel desteklerin yanı sıra kurumsal, hukuki ve toplumsal düzeyde kapsamlı müdahalelerin gerekliliğini vurgulamaktadır. Çocuk koruma sistemlerinin yalnızca kriz anında değil, kriz öncesi ve sonrası için de aktif biçimde işlemesi gerekmektedir.

7. KAYNAKÇA

1. Zara-Page, A. (2004). Çocuk cinsel istismarı: Cinsel istismara neden olan etkenler ve cinsel istismarın çocuklar üzerindeki etkileri. *Türk Psikoloji Yazıları*, 7(13), 103–113.
2. Clayton, E., Jones, C., Brown, J., & Taylor, J. (2021). Psychobiological consequences of childhood sexual abuse. *Frontiers in Neuroscience*, 15, 771511. <https://doi.org/10.3389/fnins.2021.771511>
3. Ali, S., Haykal, H. A., & Youssef, E. Y. M. (2024). Examining the short and long-term impacts of child sexual abuse. *Discover Psychology*, 4. <https://doi.org/10.1007/s43545-024-00852-6>
4. Schmidt, F., Varese, F., & Bucci, S. (2023). Understanding the prolonged impact of online sexual abuse occurring in childhood. *Frontiers in Psychology*, 14, 1281996. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2023.1281996>
5. Batool, M., & Abtahi, A. (2020). A developmental trauma perspective on childhood sexual abuse. *JAMA Network Open*, 3(9), e2018272. <https://doi.org/10.1001/jamanetworkopen.2020.18272>
6. Downing, N. R., Akinlotan, M., & Thornhill, C. W. (2021). The impact of childhood sexual abuse and adverse childhood experiences on adult health-related quality of life. *Child Abuse & Neglect*, 112, 105181. <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2021.105181>
7. Vaillancourt-Morel, N., Godbout, N., Bédard, M. G., Charest, É., Briere, J., & Sabourin, S. (2024). Trauma-related symptoms in adolescents: The differential roles of childhood sexual abuse and mentalizing. *Frontiers in Psychology*, 15, 1364001. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2024.1364001>
8. Schreier, A., Pogue, J. K., & Hansen, D. J. (2021). Post-traumatic stress disorder in sexually abused children. *Frontiers in Psychology*, 12, 646680. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2021.646680>
9. Chan, K. L., Yan, E., Brownridge, D. A., & Ip, P. (2023). Violence and sexual abuse rates before and during the COVID-19 pandemic. *Child Abuse & Neglect*, 137, 106023. <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2023.106023>
10. Fisher, C., Goldsmith, A., Hurcombe, R., & Soares, C. (2023). Children's perspectives on family members' needs and support after intra-familial child sexual abuse. *Children and Youth Services Review*, 153, 106925. <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2023.106925>
11. Pérez-Fuentes, G., Olfson, M., Villegas, L., Morcillo, C., Wang, S., & Blanco, C. (2024). Impact of sexual abuse on post-traumatic stress disorder in adolescents. *Social Sciences*, 13(4), 189. <https://doi.org/10.3390/socsci13040189>
12. Ali, S., Elareshi, M., & Ziani, A. (2020). An exploration of the first person perspective of barriers to disclosing child sexual abuse. *Children and Youth Services Review*, 116, 104999. <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2020.104999>
13. Fontes, L. F. C., Conceição, O. C., & Machado, S. (2021). Mothers as perpetrators and bystanders of child sexual abuse. *Child Abuse & Neglect*, 117, 105068. <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2021.105068>

14. McManus, M., & Wood, S. (2024). Child sexual abuse/exploitation and LGBTQI+ children. *Child Protection*, 1(1), 100001. <https://doi.org/10.1016/j.chipro.2024.100001>
15. Uluslararası Göç Örgütü (IOM). (2014). *Uluslararası göç hukuku: Temel kavramlar* (2. baskı). Cenevre: Uluslararası Göç Örgütü. https://publications.iom.int/system/files/pdf/iml31_turkish_2ndedition.pdf
16. Fraser, L., & Heffernan, B. (2024). The global prevalence of child sexual exploitation and abuse. *Journal of Sex Research*, 61(2), 245–258. <https://doi.org/10.1080/0092623X.2024.2418541>
17. Gibson, K., & Cahill, R. (2024). A content analysis of metrics on online child sexual exploitation. *Child Abuse & Neglect*, 137, 107046. <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2024.107046>
18. Baxter, C., & Richards, K. (2022). Crime and justice research 2022: Online sexual exploitation of children. *Australian Institute of Criminology, Statistical Bulletin No. 36*. <https://doi.org/10.52922/sp78658>
19. International Organization for Migration (IOM). (2005). *Fertile fields: Trafficking in persons in Central Asia*. Geneva: IOM. https://publications.iom.int/system/files/pdf/fertile_fields.pdf
20. Egan, V., & Hughes, N. (2024). Accessing child sexual abuse material: Pathways to offending and motivations. *Child Abuse & Neglect*, 137, 106936. <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2024.106936>
21. Warner, L., & Reimers, F. (2024). Safe-guarding youth from online sexual exploitation in the digital era. *Health Promotion Practice*. <https://doi.org/10.1177/15598276241268236>
22. McManus, M., & Wood, S. (2024). Child sexual abuse/exploitation and LGBTQI+ children. *Child Protection*, 1(1), 100001. <https://doi.org/10.1016/j.chipro.2024.100001>
23. Fraser, L., & Heffernan, B. (2024). The global prevalence of child sexual exploitation and abuse. *Journal of Sex Research*, 61(2), 245–258. <https://doi.org/10.1080/0092623X.2024.2418541>
24. Schmidt, F., Varese, F., & Bucci, S. (2023). Understanding the prolonged impact of online sexual abuse occurring in childhood. *Frontiers in Psychology*, 14, 1281996. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2023.1281996>
25. Gibson, K., & Cahill, R. (2024). A content analysis of metrics on online child sexual exploitation. *Child Abuse & Neglect*, 137, 107046. <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2024.107046>
26. Chan, K. L., Yan, E., Brownridge, D. A., & Ip, P. (2023). Violence and sexual abuse rates before and during the COVID-19 pandemic. *Child Abuse & Neglect*, 137, 106023. <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2023.106023>

11-ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNİN SOKAK HAYVANLARINA YÖNELİK ŞİDDETE BAKIŞ AÇISI

Bengü Çetinkaya Öğrenci MEF Üniversitesi 0009-0007-5553 3276
Cetinkayebengu@icloud.com

Burçak Balıca Öğrenci MEF Üniversitesi 0009-0001-8263-0270
burbal06@hotmail.com

Elif Ceyda Keleş Öğrenci MEF Üniversitesi 0009-0003-4921-2450
eceydakeles1@gmail.com

Esmayayla Öğrenci MEF Üniversitesi 0009-0006-3086-2631
esmayyayla@gmail.com

Giriş

Sokak hayvanlarına yönelik şiddet son yıllarda önemli sorunlardan biri haline gelmiştir. Özellikle Hayvanları Koruma Kanunu'nda yapılan değişiklik ile birlikte somut düzenlemeler yerine geniş yoruma açık düzenlemeler getirilmiştir. Bu sorun yalnızca etik bir mesele değil, aynı zamanda toplumsal duyarlılık, empati ve sorumluluk bilincinin bir göstergesidir.

Gereç ve Yöntem

Özellikle üniversite öğrencileri, toplumun dinamik ve değişime açık kesimini temsil etmeleri bakımından bu konudaki yaklaşımlarıyla dikkat çekmektedir. Öğrencilerin sokak hayvanlarına yönelik şiddeti nasıl değerlendirdiği, hem mevcut toplumsal algının bir yansıması hem de gelecekte bu soruna karşı geliştirilecek çözümler açısından önem taşımaktadır. Bu sebeple üniversite öğrencilerinin katılabileceği onaltı soruluk çevrimiçi bir anket hazırlayarak soruları cevaplamalarını istedik.

Bu ankete, farklı üniversitelerde öğrenim gören 600 üniversite öğrencisi katılmıştır. Katılımcılara sokak hayvanlarına yönelik şiddet konusundaki farkındalıkları, bu şiddeti nasıl değerlendirdikleri, tanıklık etme sıklıkları ve bu konudaki bireysel tutumları, yaklaşımları ile ilgili sorular yöneltilmiştir. %77,8'lik bir kesim değiştirilen yasadan haberdar iken, çözüm yaklaşımlarında ise %39,3'lük bir kısım toplatılıp barınaklara yerleştirilmesi gerektiğini düşünürken, %8,8'lik bir kısım çözümün direkt uyutmak olduğuna inanıyor. %83,8'lik kısım sokak hayvanlarının gördüğü şiddetten haberdardır.

Sonuç

Araştırma, üniversite öğrencilerinin sokak hayvanlarına yönelik şiddet konusunda yüksek farkındalığa sahip olduğunu, ancak çözüm yolları ve uygulamalar konusunda farklı ve zaman zaman tartışmalı görüşlere sahip olduklarını ortaya koymaktadır. Özellikle, toplatma ve

barınaklara yerleştirme gibi yaklaşımların öne çıkması, öğrencilerin bu soruna yönelik çözüm arayışlarında çeşitli perspektiflere sahip olduğunu göstermektedir. Birçoğu ise yanlış medya dili ve yönlendirmesi ile kanaat oluşturmaktadır. Bunun sonucunda uyutma gibi radikal çözümlere inanan bir kesimin varlığı, bu konuda daha fazla bilinçlendirme ve farklı çözüm önerilerinin tartışılması gerekliliğini vurgulamaktadır.

Anahtar Kelimeler

İnsan-hayvan ilişkisi, Toplum bilinci, Hayvan hakları, Şiddet, Şiddet algısı, Toplumsal duyarlılık, Hayvana yönelik şiddet

Introduction

Violence against stray animals has become a significant issue in recent years. Especially with the amendments made to the Animal Protection Law, instead of concrete regulations, broad and interpretive provisions have been introduced. This problem is not only an ethical matter but also a reflection of social sensitivity, empathy, and a sense of responsibility.

Materials and Methods

University students, in particular, draw attention with their perspectives on this issue, as they represent the dynamic and open-to-change segment of society. How students evaluate violence against stray animals is both a reflection of current social perceptions and important for the development of future solutions to this problem. For this reason, we prepared a sixteen-question online survey that university students could participate in.

A total of 600 students from various universities responded to the survey. Participants were asked questions about their awareness of violence against stray animals, how they evaluate such violence, the frequency of witnessing such incidents, and their personal attitudes and approaches regarding the issue. While 77.8% of the respondents were aware of the amended law, 39.3% believed that the animals should be collected and placed in shelters as a solution. Meanwhile, 8.8% considered euthanasia to be a direct solution. Furthermore, 83.8% were aware of the violence that stray animals are subjected to.

Results

The study reveals that university students have a high level of awareness regarding violence against stray animals. However, they hold different and at times controversial views on solutions and practices. The prominence of approaches such as collecting and placing the animals in shelters shows that students have various perspectives in seeking solutions to this issue. Many of them form opinions influenced by misleading media language and manipulation. As a result, the existence of a group that believes in radical solutions such as euthanasia

highlights the need for further awareness-raising efforts and the discussion of alternative solutions.

Keywords

Human-animal relationship, Social awareness, Animal rights, Violence, Perception of violence, Societal sensitivity, Violence against animals

Giriş

Hayvanlara yönelik şiddet, yalnızca bireysel bir davranış bozukluğu değil, aynı zamanda toplumun etik değer sistemini, empati kapasitesini ve vicdan yapısını doğrudan yansıtan çok boyutlu bir toplumsal sorundur. Bu şiddet biçimi, özellikle savunmasız gruplardan biri olan sokak hayvanlarına yöneldiğinde, yalnızca hayvanların yaşam hakkını ihlal etmekle kalmaz, aynı zamanda toplumda normalleştirilen şiddet kültürünün de bir göstergesi haline gelir. Hayvanlara yönelik şiddet davranışlarının yaygınlaşması, bireylerin duygusal ve psikolojik gelişiminde derin etkiler bırakabileceği gibi, toplumda şiddetin meşrulaştırılması tehlikesini de beraberinde getirmektedir

Hayvanlara yönelik şiddet, toplumların etik değerlerinin, vicdanlarının ve empati düzeylerinin önemli bir göstergesidir. Özellikle sokak hayvanlarına yönelik fiziksel, psikolojik ve duygusal şiddet, yalnızca hayvanların değil, toplumun ruh sağlığını da olumsuz etkilemektedir. Son yıllarda Türkiye’de artan sokak hayvanı nüfusu ve bu hayvanlara yönelik şiddet olaylarının basına ve sosyal medyaya sıkça yansması, bu konunun toplum gündemindeki önemini artırmıştır. Bu durum aynı zamanda, şehir yaşamının getirdiği çevresel ve sosyal değişimlerin, insan-hayvan ilişkileri üzerindeki olumsuz etkisini de gözler önüne sermektedir.

Sokak hayvanlarına yönelik şiddet, yalnızca bireye değil topluma da yayılan çok katmanlı bir sosyo-etik sorundur. Özellikle toplumların kentsel alanlarda hayvan kontrolü politikaları, eğitim süreçleri ve medya söylemleri, bu şiddetin yaygınlaşmasında rol oynamaktadır. Türkiye’de 5199 sayılı Hayvanları Koruma Kanunu’nun uygulanmasında yasal boşluklar ve bilinç eksikliği kritik sorunlar olarak öne çıkmaktadır (Tandoğan, 2024). Buna ek olarak Gönüllülerin çalışmaları, yerel yönetim uygulamaları ve kamuoyu arasındaki ilişkiler, bu sorunun hem bireysel hem yapısal boyutlarını ortaya koymaktadır. Günümüzde medya kanallarında yer alan “saldırgan köpek” temalı haberler ve sosyal medya paylaşımları, kamuoyunda korku ve önyargı oluşturmakta, bu da öğrencilerin algısını etkileyebilmektedir .

2021 yılında 5199 sayılı Hayvanları Koruma Kanunu’nda yapılan yasal değişiklikler, hayvanların "mal" statüsünden çıkarılarak "canlı" olarak kabul edilmesi açısından önemli bir dönüm noktası olmuştur. Ancak bu yasal dönüşümün uygulamada yeterince içselleştirilemediği; mevzuatta yer alan bazı ifadelerin yoruma açık olması, yaptırımların caydırıcılık düzeyinin düşük kalması ve yerel yönetimlerin hayvan refahını korumaya yönelik altyapısal yetersizlikleri nedeniyle toplumsal düzeyde etkili sonuçlar üretilmediği

görülmektedir. Yasal zeminin varlığına rağmen uygulamadaki bu boşluklar, şiddet eylemlerinin önlenmesinde ciddi bir engel oluşturmaktadır. Bunun yanında, hayvan haklarına yönelik toplumsal farkındalık düzeyinin eşit dağılmaması ve etik eğitimin yeterince kurumsallaşmamış olması, kalıcı ve kapsayıcı çözüm üretme çabalarını da sınırlamaktadır.

Türkiye’de son yıllarda artan sokak hayvanı nüfusu ile birlikte bu hayvanlara yönelik şiddet vakalarının medya ve sosyal medya aracılığıyla daha görünür hale gelmesi, konunun kamuoyu gündemindeki ağırlığını artırmıştır. Bu görünürlük, toplumun farklı kesimlerinde farkındalığı artırmış olsa da, aynı zamanda duygusal tepkilerin manipülatif biçimde yönlendirilmesine de neden olmuştur. Özellikle sosyal medyada kullanılan ajitatif dil ve travmatik görsel içerikler, toplumun hayvan haklarına ilişkin bakış açısını şekillendirme potansiyeline sahiptir. Bu nedenle, sokak hayvanlarına yönelik şiddet yalnızca bireysel bir sapma değil, aynı zamanda medya dili, yasal düzenlemeler, kentleşme politikaları ve toplumsal değerler sisteminin bütüncül olarak değerlendirilmesi gereken bir olgu olarak ele alınmalıdır.

Kentleşmenin hızla artması, doğal yaşam alanlarının daralması ve sosyal dayanışma ağlarının zayıflaması gibi yapısal değişimler, insan-hayvan ilişkilerinin doğasını olumsuz yönde dönüştürmüştür. Özellikle büyükşehirlerde gözlemlenen sokak hayvanı yoğunluğu, bireylerin bu canlılarla temas sıklığını artırmış, ancak bu temaslar çoğu zaman anlayış, empati ve sorumluluk temelinden yoksun biçimde gelişmiştir. Bunun sonucunda ise, sokak hayvanları birer tehdit unsuru ya da “rahatsızlık kaynağı” olarak algılanmaya başlamış, bu algı şiddet davranışlarını meşrulaştıran toplumsal tutumlara zemin hazırlamıştır. Hayvanlara yönelik şiddetin yalnızca hayvan refahını değil, aynı zamanda kamu vicdanını ve sosyal huzuru da tehdit eden bir olgu olduğu göz önünde bulundurulduğunda, bu konuya yönelik bilimsel çalışmaların ve toplumsal müdahalelerin önemi daha da belirginleşmektedir.

Bu bağlamda gerçekleştirilen bu araştırma, üniversite öğrencilerinin sokak hayvanlarına yönelik şiddet olgusuna ilişkin bilgi, tutum ve çözüm önerilerini incelemeyi amaçlamaktadır. Üniversite öğrencileri, toplumun en dinamik ve dönüşüm potansiyeli en yüksek kesimini temsil etmeleri nedeniyle, sosyal meseleler karşısında gösterdikleri duyarlılık ve eleştirel bakış açıları ile gelecekteki toplumsal eğilimleri şekillendirme kapasitesine sahiptirler. Bu nedenle, onların konuya ilişkin algılarını anlamak ve çözüm önerilerini analiz etmek, hem mevcut toplumsal algıyı tespit etmek hem de gelecekte yürütülecek politika ve farkındalık çalışmalarına yön vermek açısından büyük önem taşımaktadır.

Tanım

Şiddet, en genel anlamıyla bir bireyin ya da grubun başka bir bireye, canlıya veya topluluğa fiziksel, psikolojik, ekonomik ya da duygusal zarar vermesi ya da zarar verme tehdidinde bulunmasıdır. Şiddet, yalnızca fiziksel saldırı şeklinde değil; sözlü hakaret, psikolojik baskı, ihmal, tehdit, aşağılama, ekonomik kısıtlama gibi farklı biçimlerde de ortaya çıkabilir.

Dünya Sağlık Örgütü, şiddeti şu şekilde tanımlar: “Bir bireyin, kendine, başka bir kişiye, bir grup ya da topluma karşı; fiziksel güç ya da baskı uygulaması veya bu yönde tehdide başvurusu sonucunda, yaralanma, ölüm, psikolojik zarar, gelişim bozukluğu ya da yoksunlukla sonuçlanması muhtemel eylemler” (World Health Organization, 2002).

Bu tanım, yalnızca bireyler arası değil, aynı zamanda hayvanlara, doğaya ya da topluma yönelik şiddet biçimlerini de kapsamaktadır. Dolayısıyla sokak hayvanlarına yönelik şiddet, hem etik hem de yasal açıdan toplumsal bir şiddet türü olarak değerlendirilmektedir.

Sokak hayvanlarına yönelik şiddet, hayvanların fiziksel, psikolojik veya duygusal bütünlüğüne zarar vermeyi amaçlayan ya da bu sonuca yol açan her türlü olumsuz davranışı kapsamaktadır. Bu tür şiddet, yalnızca hayvanın yaşam hakkını tehdit etmekle kalmaz, aynı zamanda toplumun etik değerlerini, empati ve sorumluluk bilincini de olumsuz etkilemektedir. Yapılan araştırmalarda, hayvanlara yönelik şiddetin çoğunlukla fiziksel saldırı, aç bırakma, barınma ve sağlık ihtiyaçlarını karşılamama, sözlü tehdit ve psikolojik baskı gibi farklı biçimlerde ortaya çıktığı belirtilmiştir. Özellikle sokak hayvanlarına yönelik bu tür eylemler, toplum sağlığını, sosyal huzuru ve kamu vicdanını da derinden etkileyen sosyal bir problem olarak değerlendirilmektedir.

Ayrıca sokak hayvanlarına uygulanan şiddetin, insan-hayvan ilişkisinin sağlıklı biçimde şekillenmesine neden olduğu ve bireylerin toplumsal empati düzeyini zayıflattığı da vurgulanmaktadır. Bu bağlamda, hayvanlara yönelik şiddetin yalnızca bireysel değil, toplumsal etkileri olan çok boyutlu bir sorun olduğu kabul edilmektedir.

Gereç ve Yöntem

Bu araştırmanın temel amacı, üniversite öğrencilerinin sokak hayvanlarına yönelik şiddet konusundaki algılarını, bilgi düzeylerini ve çözüm önerilerini inceleyerek bu alanda gelecekte atılabilecek adımlara yönelik veri temelli bir bakış açısı sunmaktır. Üniversite öğrencileri, toplumun eğitilmiş, sorgulayıcı ve sosyal değişime açık kesimini temsil etmeleri nedeniyle, toplumsal sorunlar karşısında geliştirdikleri tutumlar açısından önemli bir örneklemi oluşturmaktadır.

Araştırma, **tanımlayıcı (descriptive)** nitelikte olup **nicel araştırma yöntemi** temel alınarak yürütülmüştür. Veri toplama aracı olarak, çevrimiçi ortamda geliştirilen ve 16 sorudan oluşan bir **anket formu** kullanılmıştır. Anket, katılımcıların demografik özelliklerini (yaş, cinsiyet, öğrenim düzeyi), sokak hayvanlarına yönelik şiddete ilişkin bilgi düzeylerini, farkındalık durumlarını, çözüm önerilerini ve genel tutumlarını ölçmeye yönelik kapalı uçlu sorulardan oluşturulmuştur.

Araştırmanın örneklemini, Türkiye genelinde farklı üniversitelerde öğrenim gören toplam **600 üniversite öğrencisi** oluşturmaktadır. Katılımcıların yaşları **17 ile 53** arasında değişmektedir. Cinsiyet dağılımı incelendiğinde; **%69,2'si kadın (n = 415)**, **%30,3'ü erkek (n = 182)** ve **%0,5'i diğer (n = 3)** olarak belirlenmiştir. Eğitim düzeylerine göre dağılımda ise **511 katılımcı lisans**, **41 katılımcı ön lisans**, **21 katılımcı hazırlık** ve **27 katılımcı diğer** öğrenim kademelerinde yer almaktadır. Ayrıca, katılımcıların **%41,7'si (n = 250)** evinde evcil hayvan beslediğini, **%58,3'ü (n = 350)** ise beslemediğini ifade etmiştir.

Elde edilen veriler, **frekans (n)** ve **yüzde (%) dağılımları** üzerinden analiz edilmiştir. Verilerin sunumu, bulgular bölümünde **tablo ve grafiklerle desteklenerek** gerçekleştirilmiştir. Anketin

çevrimiçi olması, daha geniş bir coğrafi yayılımın sağlanmasına olanak tanımış; farklı şehirlerden gelen katılımcılar sayesinde verilerin çeşitliliği artırılmıştır.

Bulgular

Bu araştırmaya katılan 600 üniversite öğrencisinden elde edilen veriler doğrultusunda, sokak hayvanlarına yönelik şiddet algısı, konuya ilişkin farkındalık düzeyi ve çözüm önerileri hakkında anlamlı bulgulara ulaşılmıştır.

Araştırmada yer alan sorulardan biri olan “Sokak hayvanları ile karşılaştığınızda onlara nasıl yaklaşmayı tercih ediyorsunuz?” sorusuna verilen yanıtlar, bireylerin sokak hayvanlarına karşı tutum ve davranışlarını anlamak açısından önemli veriler sunmuştur. Katılımcıların %60’ı, hayvanları rahatsız etmeden onların boyutunu gözeterek ve doğrudan temas kurmadan olumlu bir yaklaşım benimsediklerini belirtmiştir. %27,3’ü ise hayvanlara karşı temkinli davranarak onlarla yalnızca uzaktan temas kurmayı tercih ettiğini ifade etmiştir. Bu bulgu, toplumun önemli bir kesiminin sokak hayvanlarına yönelik doğrudan temas kurma konusunda çekimser olduğunu ve mesafeli bir sevgi biçimini benimsediğini göstermektedir. Bazı katılımcılar köpeklerden korktuklarını ve bu nedenle uzak durduklarını ifade ederken, bazıları ise hayvana bağlı olarak davranışlarının değiştiğini dile getirmiştir. Hatta az sayıda katılımcı sokak hayvanlarına doğrudan zarar verme eğilimi taşıyan ifadeler kullanmıştır. Bu çeşitlilik, sokak hayvanlarına yönelik tutumların bireylerin kişisel deneyimleri, korkuları ve önyargıları doğrultusunda şekillendiğini göstermektedir.

Katılımcıların %77,8’i ($n = 467$), 5199 sayılı Hayvanları Koruma Kanunu’nda yapılan yasal değişikliklerden haberdar olduğunu ifade etmiştir. Bu bulgu, üniversite öğrencileri arasında yasal düzenlemelere ilişkin farkındalığın oldukça yüksek olduğunu göstermektedir. Araştırmaya katılan öğrencilerin büyük çoğunluğu (%83,8, $n = 503$), sokak hayvanlarına yönelik şiddet olaylarından haberdar olduklarını belirtmiştir.

Bir diğer önemli soru ise katılımcıların sokak hayvanlarının korunması ve toplanmasına ilişkin düşüncelerine yöneliktir. Katılımcıların %51,8’i, sokak hayvanlarının yaşadıkları yerde korunmaları gerektiğini savunurken; %39,3’ü hayvanların barınaklara alınarak bakımlarının orada sağlanmasını uygun bulduğunu belirtmiştir. Bu iki grubun toplamı, öğrencilerin büyük çoğunluğunun sokak hayvanlarının yaşama hakkını doğrudan savunduğunu göstermektedir. Dikkat çeken bir diğer bulgu ise, katılımcıların %8,8’lik bir kısmının ($n = 53$) uyutma (*euthanasia*) yöntemini çözüm olarak değerlendirdiğini belirtmesidir. Bu oran, toplumdaki empati düzeyinin bazı bireylerde düşük olabileceğine işaret etmektedir.

Günümüzde medya, bireylerin toplumsal olaylara ilişkin bilgi edinme biçimlerini belirleyen en güçlü araçlardan biridir. Özellikle dijital medyanın yaygınlaşması ve sosyal medya platformlarının haber kaynaklarına dönüşmesiyle birlikte, bireylerin bilgiye erişimi hızlanmış; ancak aynı zamanda bilgi kirliliği, sansasyonel içerik üretimi ve ajitatif dil kullanımı da artış göstermiştir. Sokak hayvanlarına yönelik şiddet olaylarının haberleştirilme biçimi, toplumun konuya dair algısını, tutumunu ve çözüm önerilerini doğrudan etkileyebilmektedir.

Medya içeriklerinde kullanılan korku dili, ajitasyon ve suçlayıcı söylemler, okuyucunun duygusal tepkilerini manipüle edebilmekte; şiddet davranışlarını ya dramatize etmekte ya da meşrulaştırmaktadır. Özellikle sosyal medyada paylaşılan görüntü ve haberlerde yer alan “saldırgan köpek”, “tehlikeli sokak hayvanı” gibi genellemeci ifadeler, kamuoyunun hayvanlara karşı önyargılı ve dışlayıcı bir tutum geliştirmesine neden olmaktadır. Bu tür içerikler, bireylerde tehdit algısını artırmakta; bu da sokak hayvanlarına yönelik şiddeti, bazı bireyler tarafından “meşru müdafaa” ya da “önleyici tedbir” olarak değerlendirme eğilimini doğurmaktadır.

Medyanın bu manipülatif dili, araştırmaya katılan bazı öğrencilerin “uyutma” gibi etik dışı ve tartışmalı çözüm önerilerini savunmasına neden olmuş olabilir. Gerçekten de, bulgulara göre %8,8 oranındaki katılımcının uyutma yöntemini bir çözüm yolu olarak benimsemesi, medya temelli duygusal manipülasyonun ve bilgi kirliliğinin bireysel tutumlar üzerindeki etkisine örnek teşkil etmektedir. Bu durum, sadece hayvan refahını değil, aynı zamanda toplumsal empati düzeyini, vicdan algısını ve insan-hayvan ilişkilerinin sağlıklı gelişimini de tehdit etmektedir. Bu nedenle, hayvanlara yönelik şiddet haberlerinde medyanın dilinin daha etik, gerçekçi ve sorumluluk sahibi bir zeminde şekillenmesi büyük önem taşımaktadır. Habercilik anlayışı, yalnızca olayın aktarılmasıyla sınırlı kalmamalı; aynı zamanda kamuoyunu doğru bilgilendirme, toplumsal empatiyi artırma ve şiddeti önleme gibi işlevleri de üstlenmelidir. Medya çalışanlarının etik habercilik ilkeleri doğrultusunda eğitilmesi, basın diline yönelik rehberlerin oluşturulması ve sansasyonel haberlerin denetlenmesi bu bağlamda atılabilecek önemli adımlar arasında yer almaktadır.

Öte yandan, katılımcıların %41,7’si ($n = 250$), sokak hayvanlarının rehabilite edilerek sahiplendirilmesini etkili bir çözüm yolu olarak değerlendirmiştir. Sahiplendirme projeleri; kısırlaştırma, barınma altyapısının iyileştirilmesi ve eğitim çalışmaları ile desteklendiğinde, hayvan refahı açısından kalıcı sonuçlar doğurabilecek bir yöntemdir.

Elde edilen veriler genel olarak değerlendirildiğinde, üniversite öğrencilerinin sokak hayvanlarına yönelik şiddet konusunda **yüksek düzeyde farkındalığa sahip oldukları**, ancak **çözüm yolları konusunda bilgi eksikliği ve fikir ayrılıkları yaşadıkları** görülmektedir. Medya ve sosyal medya kaynaklı bilgi kirliliği, öğrencilerin çözüm önerilerini şekillendirmede önemli bir etken olmuş; bazı durumlarda yanlış ya da radikal çözüm önerilerinin benimsenmesine neden olmuştur.

Öneri

Sokak hayvanlarına yönelik şiddet, çağdaş toplumların karşı karşıya kaldığı en ciddi etik ve sosyal sorunlardan biridir. Hayvanlara yönelik kötü muamele yalnızca bireysel vicdan meselesi değil, aynı zamanda toplumun genel empati düzeyini ve değerler sistemini ortaya koyan önemli bir göstergedir. Türkiye’de son yıllarda artan vakalar ve kamuoyunda oluşan farkındalık, bu konuda çözüm odaklı politika ve uygulamaların geliştirilmesini zorunlu kılmaktadır. Bu kapsamda sokak hayvanlarına yönelik şiddetin önlenmesi için yasal, toplumsal, eğitsel ve yönetsel düzeylerde kapsamlı öneriler sunulmalıdır.

Öncelikle mevcut yasaların etkinliğinin artırılması gerekmektedir. 5199 sayılı Hayvanları Koruma Kanunu’nda son yıllarda yapılan düzenlemelere rağmen, cezaların caydırıcılık düzeyi hâlâ tartışmalıdır. Hayvanlara yönelik şiddet olaylarında faillerin tespit edilmesi, yargılanması ve cezalandırılması süreçleri kamuoyu tarafından yetersiz bulunmaktadır. Bu nedenle yasa uygulayıcılarının eğitilmesi, ihbar sistemlerinin güçlendirilmesi ve hayvan haklarına ilişkin adli süreçlerin hızlandırılması önem arz etmektedir. Ayrıca, yerel yönetimlerin görev tanımları içerisinde hayvan refahı daha merkezi bir konuma yerleştirilmeli, barınakların standartları yükseltilmeli ve denetlenebilir hale getirilmelidir.

Toplumsal farkındalığın artırılması bir diğer temel gerekliliktir. Sokak hayvanlarına yönelik algı, toplumun farklı kesimlerinde farklılık göstermektedir. Kimi bireyler hayvanları sahiplenilmesi gereken canlılar olarak görürken, kimileri onları tehlike unsuru ya da rahatsız edici varlıklar olarak değerlendirmektedir. Bu farklılığın azaltılması ve toplumsal empati bilincinin yükseltilmesi için kamu spotları, bilgilendirici kampanyalar ve sivil toplum kuruluşlarının yürüttüğü projeler daha fazla desteklenmelidir. Sosyal medyada sıklıkla karşılaşılan yanlış bilgiler ve korku söylemi, sokak hayvanlarına karşı ön yargıyı beslemekte ve şiddeti dolaylı yoldan meşrulaştırmaktadır. Bu nedenle medya dili daha sorumlu hale getirilmeli, hayvan dostu söylemler yaygınlaştırılmalıdır.

Eğitim kurumları bu sürecin önemli aktörlerindendir. İlkokuldan üniversiteye kadar tüm kademelerde hayvan sevgisini ve yaşam hakkını temel alan müfredat içerikleri oluşturulmalıdır. Öğrencilerin doğrudan hayvanlarla temas edeceği atölye çalışmaları, barınak ziyaretleri ve gönüllülük projeleri sayesinde bireylerin empati düzeyleri yükseltilebilir. Bu tür uygulamalar, bireylerin yalnızca bilgi değil, aynı zamanda değer ve sorumluluk bilinci de kazanmasını sağlar.

Sonuç

Bu çalışmanın sonuçları, üniversite öğrencilerinin sokak hayvanlarına yönelik şiddet konusunda yüksek bir farkındalık düzeyine sahip olduğunu, ancak çözüm yolları noktasında fikir ayrılıkları yaşadığını göstermektedir. Özellikle toplama ve barınaklara yerleştirme önerisinin sıkça dile getirilmesi, toplumda hâlen hayvan refahına yönelik bütüncül ve sürdürülebilir çözüm modellerinin yeterince benimsenmediğini işaret etmektedir. Barınaklarda mevcut kapasite sorunları, hijyen eksikliği ve kısıtlı veteriner hizmetleri, bu yöntemin uzun vadede etkili bir çözüm olmasını engellemektedir.

Araştırmada dikkat çeken bir diğer bulgu, öğrencilerin bir kısmının (%8,8) uyutma (euthanasia) yöntemini çözüm olarak değerlendirmesidir. Bu tür radikal çözüm önerilerinin varlığı, toplumdaki empati eksikliği ve sosyal medya kaynaklı bilgi kirliliği ile doğrudan ilişkilidir.

“Sokak hayvanlarının maruz kaldıkları şiddetten haberdar mısınız?” sorusuna katılımcıların %83,8’i “evet, bilgi sahibiyim” yanıtını vermiştir. Bu, öğrencilerin konuya ilişkin yüksek düzeyde farkındalığa sahip olduklarını ortaya koymaktadır. Ancak grafiklerde yer alan açık uçlu yanıtlar, bu farkındalığın bilgi derinliğinden çok medyada yer alan olaylar üzerinden oluştuğunu göstermektedir. Örneğin bazı katılımcılar, sokak hayvanlarının “çocuklara

saldırıldığı” ya da “tehdit oluşturduğu” yönünde görüşler belirtmiştir. Bu durum, farkındalık düzeyinin her zaman hayvan haklarını destekleyici bir bilgiyle örtüşmediğini ve korku temelli söylemlerin algıyı biçimlendirdiğini göstermektedir. Katılımcılardan bazıları ise sokak hayvanlarının varlığına doğrudan karşı çıkarak “sokakta hayvan olmamalı” veya “başıboş hayvanlar insan hayatına tehdit” gibi ifadeler kullanmıştır. Bu tür tepkisel ve dışlayıcı söylemler, sokak hayvanlarına yönelik şiddeti yalnızca fiziksel değil, aynı zamanda sembolik ve yapısal şiddet biçiminde de değerlendirme gerekliliğini ortaya koymaktadır.

Bu araştırmanın bulguları doğrultusunda, üniversite öğrencilerinin sokak hayvanlarına yönelik şiddet konusunda yüksek bir farkındalık düzeyine sahip olduğu, ancak çözüm önerileri açısından toplumsal algılar, medya dili ve bilgi kirliliğinden etkilendikleri tespit edilmiştir. Medya ve sosyal medyanın, bireylerin şiddet algısını ve çözüm önerilerini biçimlendirme gücü, diğer akademik çalışmalar ile de örtüşmektedir.

Çalışmada elde edilen veriler, topluma hayvan hakları ve refahı konusunda daha bilinçli bir bakış açısı kazandırılması gerektiğini ve özellikle radikal çözüm önerilerinin önüne geçilmesi için farkındalık artırıcı projelerin hayata geçirilmesinin önemini ortaya koymuştur.

Sokak hayvanlarına yönelik şiddet, yalnızca hukuki yaptırımlarla sınırlı kalmamalı, aynı zamanda psikolojik ve toplumsal boyutlarıyla ele alınmalıdır. Hayvana zarar veren bireylerin, insanlara da zarar verme potansiyeli bulunduğu bilimsel olarak kanıtlanmıştır. Bu durum hem bireysel ruh sağlığı hem de toplumsal huzur açısından tehlike arz etmektedir. Hukukun caydırıcılığı artırılmalı, psikolojik rehabilitasyon süreçleri devreye sokulmalı ve toplumun tüm kesimlerinde hayvanlara karşı empati ve sorumluluk duygusu geliştirilmelidir. Ancak bu şekilde sağlıklı birey ve adil toplum yapısı kurulabilir.

Sonuç olarak, sokak hayvanlarına yönelik şiddetin önlenmesi yalnızca bir hukuk ya da kamu hizmeti meselesi değil; aynı zamanda toplumsal vicdanın yeniden inşasını gerektiren bir süreçtir. Bu sürecin başarıya ulaşabilmesi için birey, kurum ve toplum düzeyinde eş zamanlı, çok yönlü ve sürdürülebilir adımlar atılmalıdır. Ancak bu şekilde daha yaşanabilir, duyarlı ve adil bir toplum inşa edilebilir.

Kaynakça

1. ARSLAN, M., & Önder İlgili. (2022). Post-graduate theses including the bioethical aspects of animal rights and welfare concepts in Türkiye: A qualitative research. *Veteriner Hekimler Derneği Dergisi*, 93(2), 133–150. <https://doi.org/10.33188/vetheder.1018692>
2. Filiz Kıroğlu. (2021). Türkiye’de Hayvanlara Yönelik Şiddetin Hayvan Hakları Koruma Kanunu Kapsamında Değerlendirilmesi. *MEYAD Akademi*, 2(2), 172–185. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/mevadakademi/issue/65447/1000071>
3. *Mevzuat Bilgi Sistemi*. (2020). <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=5199&MevzuatTur=1&MevzuatTip=5>

4. *ŞİDDETİ ÖNLEME VE REHABİLİTASYON DERNEĞİ HAYVANA YÖNELİK ŞİDDET VE HAYVAN HAKLARI.* (n.d.). https://www.imdat.org/media/brosurler/Hayvan_Haklar%C4%B1_Brosur.pdf
5. World Health Organization. (2025). *World Health Organization.* Who.int; World Health Organization. <https://www.who.int/>
6. Yönelik, H., Konusunda, Ş., Değerlendirme, B., Karakaya, A., Çakmakkaya, B., Yilmaz, Y., Tıp, C., Enstitüsü, A., Lisans Öğrencisi, Y., Adli, C., Ve, T., & Öğrencisi, Y. (n.d.). An Assessment on Violence Against Animals. *Balkan and near Eastern Journal of Social Sciences Balkan ve Yakın Doğu Sosyal Bilimler Dergisi Karakaya et Al*, 2020, 6. Retrieved June 23, 2025, from https://www.ibaness.org/bnejss/2020_06_special_issue/24_Karakaya_et_al.pdf

12-GÖRÜNMEZ MAĞDURİYETTE ENGELLİLİK

*Ezgi Çınar, Acıbadem Üniversitesi Adli Bilimler Tezli Yüksek Lisans, Psikolog
0000-0002-5996-7852, Ezgi.Cinar@live.acibadem.edu.tr*

Özet

Giriş

Engellilik, yalnızca bireysel bir fiziksel farklılık değil, toplumsal yapılar ve normlarla şekillenen deneyimlerdir (Shakespeare, 2006). Görünmez mağduriyet kavramı bireyin maruz kaldığı, ancak toplum veya çevresindeki insanlar tarafından genellikle fark edilmeyen ya da tanımlanması güç olan zorlukları ifade etmek için kullanılır. Farklı boyutları; sosyal, psikolojik ya da fiziksel şeklinde karşımıza çıkabilir. Örneklerini ise günlük hayatta sıkça yaşarız. Toplumun “normal” beden ve zihin algısına uymayan bireyleri de, yalnızca fiziksel değil aynı zamanda sosyal ve duygusal bariyerlerle de karşı karşıya gelmektedir.

Bu çalışmada, görünmez mağduriyetin görünür deneyimlerle nasıl örtüştüğü incelenmiş, sosyal dışlanma pratiklerinin tüm engelli bireyleri kapsayan biçimde nasıl yeniden üretildiği değerlendirilmiştir.

Amaç

Bu çalışmada, görünmez mağduriyetin bireysel değil toplumsal düzeyde nasıl üretildiği ve sürdürüldüğünü sorgulayarak “Görünmez Mağduriyet” kavramını başlangıç noktası olarak ele alıp çalıştığım gruba bu farkındalığı aşmak, onların haklarını ve erişebilecekleri olanakları bilen, bilinçli bireyler haline gelmelerini sağlamak, ardından araştırma kapsamını daha geniş bir çerçevede ele alarak araştırmanın temel amacını oluşturmaktadır.

Gereç ve Yöntem

Bu araştırma, İstanbul’da yaşayan 30 görünür engelliliğe sahip bireyle gerçekleştirilmiştir. Çalışma öncesinde Etik Kurul onayı alınmış ve Türkiye Omurilik Felçlileri Derneği ile yürütülmüştür. Katılımcılara bilgilendirilmiş onam formları sunulmuş ve gönüllülük esasına dayalı olarak 10 soruluk bir anket uygulanmıştır. Ankette, bireylerin engellilikle ilişkili sosyal, ekonomik ve duygusal deneyimlerinin yanı sıra, sosyal çevrelerine erişim durumları ve maruz kaldıkları ayrımcılık biçimleri sorgulanmıştır. Anket formu açık uçlu sorular içermekte olup, içerik analizi yoluyla değerlendirilmiştir.

Bulgular

Katılımcıların büyük çoğunluğu, kamusal alanda erişilebilirlik sorunları yaşadıklarını, önyargılı toplumsal tutumlarla karşılaştıklarını ve sosyal çevrelerinde anlaşılma düzeylerinin genelin altında olduğunu ifade etmiştir. Görünür engelliliklerine rağmen, çoğu zaman görünmezleştirilmiş hissettiklerini ve belki de ayrımcılığa, kötü muameleye maruz kalmamak için görünmez engelli olmanın daha iyi olabileceğini belirtmişlerdir. Bu bulgular, görünmez engellilik kavramının bilinmemesinin etkileriyle birlikte her iki grup engellinin de birbirlerinden çok ayrılmadığını ön görmemize sebep olabilmektedir.

Sonuç

Elde edilen bulgular, görünür engelliliğe sahip bireylerin “görünmez mağduriyet” kavramını aşıladıktan sonra, yaşadıkları yapısal sorunların, görünmez engellilik yaşayan bireylerin durumunu anlamada bir araç olarak kullanılabileceğini ortaya koymaktadır. Engellilik politikaları, bireyin görünürlük durumuna göre değil; deneyimlediği dışlanma biçimlerine göre

yeniden yapılandırılmalıdır. Görünür bireylerin tanıklığı, görünmeyen sorunların meşrulaştırılmasında önemli bir kolektif farkındalık yaratma potansiyeline sahiptir.

Anahtar Kelimeler: *Engellilik, Görünmez Mağduriyet, Sosyal Dışlanma, Haklara Erişim, Görünürlük*

Abstract

Introduction

Disability is not merely an individual physical difference but a set of experiences shaped by social structures and norms (Shakespeare, 2006). Especially conditions referred to as "invisible disabilities"—including neurological, psychosocial, or chronic health issues—are systematically ignored due to their imperceptibility, resulting in profound social exclusion and victimization for individuals (Pfeiffer, 2001). Individuals who do not conform to societal perceptions of a "normal" body and mind face not only physical but also social and emotional barriers.

In this study, individuals with visible disabilities were the primary participants; however, the findings have been analyzed in the context of invisible disabilities, revealing parallel structural and societal challenges. The research explores how invisible victimization overlaps with visible experiences and how social exclusion practices are reproduced across all forms of disability.

Objective

This study aims to investigate how invisible victimization is generated and sustained not on an individual level but through social mechanisms. Starting from the concept of “Invisible Victimization,” the study seeks to raise awareness among the participants, enabling them to become informed individuals who understand their rights and the resources available to them. Expanding the scope of the research from this foundation forms the core objective of the study.

Materials and Methods

This research was conducted with 30 individuals living in Istanbul who have visible disabilities. Ethical approval was obtained prior to the study, and it was carried out in collaboration with the Turkish Spinal Cord Paralytics Association. Participants were provided with informed consent forms and voluntarily completed a 10-question survey. The survey included open-ended questions addressing participants' social, economic, and emotional experiences related to disability, their access to social environments, and the types of discrimination they faced. The data were analyzed through descriptive statistics and content analysis. In addition, a literature review was conducted to support and contextualize the findings.

Result

The majority of participants reported difficulties related to accessibility in public spaces, prejudiced societal attitudes, and a lack of understanding in their social environments. Despite their visible disabilities, many expressed feeling invisible and suggested that having an invisible disability might be preferable in order to avoid discrimination or mistreatment. These findings suggest that individuals with visible and invisible disabilities share similar experiences, and the lack of awareness about invisible disabilities contributes to this overlap.

Conclusion

The findings indicate that once individuals with visible disabilities are introduced to the concept of “invisible victimization,” their own structural challenges can serve as a lens through which to understand the experiences of individuals with invisible disabilities. Disability policies should not be structured based on the visibility of an impairment, but rather on the types of exclusion experienced. The testimony of visible individuals has the potential to legitimize the often-overlooked struggles of invisible disabilities and to create collective social awareness.

Keywords: *Disability, Invisible Victimization, Social Exclusion, Access to Rights, Visibility*

GİRİŞ

Engellilik, tarihsel olarak çoğunlukla bireysel bir eksiklik ya da tıbbi bir sorun olarak tanımlanmış, bu bakış açısı engelli bireylerin toplumsal yaşamdaki deneyimlerini büyük ölçüde görünmez kılmıştır (Oliver, 1996). Oysa günümüzde engellilik, yalnızca bireysel bir farklılık ya da yetersizlik değil; toplumsal normlar, yapılar ve ilişkiler aracılığıyla inşa edilen çok katmanlı bir olgu olarak ele alınmaktadır (Shakespeare, 2006). Bu bağlamda, engellilik deneyimi yalnızca bedenin ya da zihnin bir niteliği değil, birey ile toplum arasındaki etkileşimde ortaya çıkan bir durumdur.

Özellikle “görünmez engellilik” olarak adlandırılan, dışarıdan fark edilmesi güç ya da mümkün olmayan engel türleri (nörolojik farklılıklar, kronik hastalıklar, psikososyal yetersizlikler vb.), bireyleri sistematik olarak sosyal dışlanma, yanlış anlaşılma ve haklara erişimde eşitsizlikle karşı karşıya bırakmaktadır (Pfeiffer, 2001; Thomas, 2007). Görünmez engellilik, toplumun normatif “engellilik” algısı içinde yer bulamadığı için, sıklıkla ihmal edilmekte ve destek sistemlerinin dışında kalmaktadır.

Toplumun büyük ölçüde fiziksel olarak fark edilebilen engel türlerine odaklanması, görünür engelli bireylerin bile zaman zaman görünmezleştirilmesine neden olabilmektedir. Bu durum, engelli bireylerin yalnızca desteklenmesi gereken “pasif özne”ler olarak konumlandırılmasıyla değil, aynı zamanda kendilerini sürekli açıklamak ya da “kanıtlamak” zorunda bırakılmalarıyla da derinleşmektedir (Barnes & Mercer, 2010). Böylece hem görünür hem de görünmez engelli bireyler benzer dışlayıcı mekanizmalarla karşı karşıya kalmaktadır.

Bu çalışma, görünmez mağduriyet kavramı çerçevesinde görünür engelliliğe sahip bireylerin deneyimlerinden yola çıkarak, görünmez engellilik durumlarının toplumsal düzeyde nasıl üretildiğini, sürdürüldüğünü ve yeniden üretildiğini analiz etmeyi amaçlamaktadır. Çalışmanın özgün yönü, doğrudan görünmez engelliliğe sahip bireylerle değil, görünür bireylerle yapılan saha çalışması üzerinden görünmeyen sorunların izini sürmesidir. Bu yaklaşım, yalnızca mağduriyetleri ortaya koymayı değil, aynı zamanda görünür bireylerin tanıklığıyla görünmez olanın kolektif farkındalık içinde yeniden düşünülmesini hedeflemektedir.

KURAMSAL ÇERÇEVE

Engellilik kavramı, tarihsel süreç içinde farklı teorik çerçevelerle tanımlanmış ve yorumlanmıştır. Tıbbi modelde, engelliliği bireyin bedeninde ya da zihninde var olan bir kusur olarak değerlendirirken, toplumsal model engelliliği, bireyin fiziksel ya da zihinsel farklılıklarıyla değil; toplumsal ve çevresel bariyerlerle etkileşimi sonucu oluşan bir durum olarak ele alır (Oliver, 1996; Shakespeare, 2006). Bu bağlamda engellilik, bireyin

yetersizliğinden ziyade toplumun yetersiz düzenlemelerinden kaynaklanan bir eşitsizlik halini doğurur.

Bu çalışmanın temelini oluşturan “*görünmez mağduriyet*” kavramı, bireyin yaşadığı zorlukların dışarıdan kolaylıkla gözlemlenememesi nedeniyle toplum tarafından fark edilmemesi ya da ciddiye alınmaması durumunu ifade eder. Görünmez mağduriyetler; psikososyal sorunlar, kronik rahatsızlıklar, duysal hassasiyetler, nörolojik farklılıklar gibi fiziksel belirti göstermeyen durumları kapsayabilir. Bu tür mağduriyetler, bireyin haklara erişim, sosyal destek alma, eğitim ve istihdam olanaklarından yararlanma gibi temel alanlarda dışlanmasına neden olur (Deegan, 1992; Thomas, 2007). Kişi durumunu çeşitli damgalamalardan, kısıtlamalardan ve dışlanmalardan korumak için gizleme zorunluluğu hisseder.

Görünmez engellilik terimi ise, bireyin engellilik durumunun toplum tarafından fiziksel olarak “görülmemesi” ya da fark edilmemesi durumudur. Dünya Sağlık Örgütü (WHO), engelliliği yalnızca bireysel sınırlılıklarla değil, bireyin çevresiyle etkileşimi bağlamında ele alır. Bu yaklaşıma göre, görünür olmayan engeller de bireyin yaşam kalitesini ve toplumsal katılımını önemli ölçüde etkileyebilir (WHO, 2001). Buna rağmen görünmez engellilik, çoğu zaman “uydurma” ya da “abartı” olarak etiketlenerek damgalanmakta; bireyler destek talep etmek yerine durumlarını gizlemeyi tercih etmektedir (Corrigan et al., 2010).

Görünürlük kavramı ise bu noktada belirleyici hale gelir. Engelliliğin görünürlüğü, bireyin toplumsal olarak ne kadar “hak sahibi” olarak tanındığını etkileyebilir. Literatürde bu durum, özellikle “yardıma muhtaçlık” üzerinden meşrulaştırılan yardım pratikleriyle ilişkilendirilmiştir (Barnes & Mercer, 2010). Oysa görünürlüğün haklara dönüşmesi her zaman doğru orantılı değildir. Görünür engelli bireyler dahi zaman zaman sistemsel olarak görünmezleştirilebilmekte; kamusal alanlarda, bürokratik süreçlerde ya da sosyal ilişkilerde desteklenmemekle birlikte geri plana atılabilmektedir.

Bu bağlamda, hem görünür hem görünmez engellilik deneyimleri, bireyin yaşamında benzer yapısal dışlanma biçimlerine yol açabilir. Ancak görünmez engellilik, algılanmaması nedeniyle daha sessiz ve yaygın bir mağduriyet yaratır. Bu çalışma, literatürde çoğunlukla ya tıbbi model ya da doğrudan görünmez bireyler üzerinden yürütülen araştırmaların dışında, görünür bireylerin deneyimleri üzerinden görünmez mağduriyetin izini sürmesi bakımından özgün bir katkı sunmaktadır.

YÖNTEM ve BULGULAR

Bu araştırma, nitel araştırma desenine sahip, betimleyici ve keşfedici bir çalışmadır. Çalışmada, görünür engelliliğe sahip bireylerin deneyimlerinden yola çıkarak, görünmez mağduriyetin sosyal yapılar içindeki üretim ve yeniden üretim biçimlerinin incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırma, toplumsal temsiliyet, sosyal dışlanma ve haklara erişim gibi alanlarda engelli bireylerin karşılaştığı yapısal engellerin görünürlüğünü sorgulayan özgün bir yaklaşım sunmaktadır.

Katılımcılar ve Örneklem

Araştırmanın saha çalışması, İstanbul ilinde yaşayan, farklı fiziksel engellilik türlerine sahip, 18 yaş ve üzeri **30 katılımcı** ile gerçekleştirilmiştir. Katılımcılar; yaş, cinsiyet, eğitim düzeyi ve meslek gibi değişkenler açısından çeşitlilik göstermekle birlikte, ortak payda olarak fiziksel anlamda görünür bir engellilik durumuna sahiptir. Örneklem yöntemi olarak amaçlı örneklem

(purposive sampling) tekniği kullanılmıştır. Katılımcı teminine yönelik iş birliği, *Türkiye Omurilik Felçlileri Derneği* üzerinden sağlanmıştır.

Veri Toplama Süreci

Çalışma öncesinde Etik Kurul onayı alınmış, katılımcılara araştırmanın amacı, kapsamı ve hakları hakkında bilgi verilerek bilgilendirilmiş onam formları imzalatılmıştır. Veri toplama sürecinde, araştırmacı tarafından hazırlanan 10 soruluk açık uçlu bir anket formu uygulanmıştır. Sorular, görünmez mağduriyet, toplumsal tutumlar, erişilebilirlik, haklara erişim ve bireysel deneyim alanlarında yapılandırılmıştır. Anketler bireysel görüşmeler şeklinde gerçekleştirilmiş, katılımcıların yanıtları araştırmacı tarafından yazılı olarak kaydedilmiştir.

Veri Analizi

Toplanan veriler, nitel içerik analizi yöntemiyle değerlendirilmiştir. Katılımcıların yanıtlarında tekrar eden temalar, örüntüler ve kavramsal kümeler sistematik biçimde kodlanarak tematik analiz yapılmıştır (Braun & Clarke, 2006). Bulguların akademik geçerliliğini artırmak adına, analiz süreci araştırmacı denetimi ve danışman onayıyla yürütülmüş; verilerden doğrudan alıntılar yapılmasına özen gösterilmiştir. Ayrıca çalışmada elde edilen bulgular, önceki literatürle karşılaştırılarak yorumlanmıştır. Örneklem İstanbul iliyle sınırlı olup, farklı bölge ve demografik gruplarda yapılacak çalışmalarla karşılaştırmalı analizler yapılması önerilmektedir. Bulgular bize gösteriyor ki araştırma kapsamında İstanbul ilinde yaşayan 30 görünür engelliliğe sahip bireyle yapılan açık uçlu anketlerden elde edilen veriler, tematik içerik analizi yöntemiyle incelenmiştir. Analiz sonucunda dört ana tema ortaya çıkmıştır:

1. Erişilebilirlikte Görünmezlik: Fiziksel Engelin Görülmesi, Erişim Talebinin Görülmemesi

Katılımcıların büyük çoğunluğu, günlük yaşamda kamusal alanlara erişimde ciddi zorluklar yaşadıklarını belirtmiştir. Rampalar, asansörler ve ulaşım araçlarındaki teknik düzenlemelerin yetersizliği en sık vurgulanan problemler arasındadır. Ancak dikkat çekici olan, bu taleplerin var olan fiziksel engellerine rağmen çoğu zaman ciddiye alınmaması, görmezden gelinmesiyle birlikte ikinci plana atılmasıdır.

“Asansör var ama çoğu zaman çalışmıyor. Çalışırken hiç görmedim. Orada duruyor işte ama bizim için değil sanki. Var gibi ama yok.” (Katılımcı 5)

Bu ifade, fiziksel olarak görünür bir engelin bile sistemsel karşılık bulamadığı için görünmezleştirildiğini göstermektedir.

2. Toplumsal Tutumlar: Görünürlük, Anlama Garantisi İçermez

Katılımcıların çoğu, engellerinin fiziksel olarak açıkça görülmesine rağmen toplum tarafından “tam olarak anlaşılmadıklarını” ifade etmiştir. Özellikle acil yardım taleplerinin hafife alınması, ötekileştirici bakışlar ve meraklı ısrarlı soruların psikolojik yükü sıkça dile getirilmiştir.

“Benim tekerlekli sandalyede olduğumu herkes görüyor ama neden tek başıma markete gittiğimi anlamıyorlar. Sürekli biri eşlik etmeliymiş gibi davranıyorlar. Ya da bazen arkamdan bana sormadan direk yaklaşip bir anda kaldırıyorlar bu rahatsız ediyor” (Katılımcı 21)

Bu durum, engelliliğin yalnızca fiziksel değil, sosyal olarak da “kısıtlanmış bir alan ve çizilemeyen sınırlar” olarak ortaya çıkmaktadır.

3. Görünmez Olmayı Tercih Etme: Damgalanmadan Korunma Stratejisi

Bazı katılımcılar, görünürlüklerinin zaman zaman onları damgalamaya açık hale getirdiğini ve bu nedenle görünmez olmayı istediklerini dile getirmiştir. Özellikle sosyal ilişkilerde, kamusal alanda ya da iş yerlerinde “az görünür” kalmak istedikleri belirtilmiştir. Hem kavram bilgisinin yetersizliği hemde damgalanma korkusunu net gösteren ayırt edici bir maddedir.

“Engelim belli ama bazen öyle sorular soruluyor ki keşke belli olmasa diyorum. İnsan kendini sürekli açıklamak zorunda kalıyor.” (Katılımcı 11)

Bu ifadeler, görünürlüğün bir avantaj olmaktan çok, bir “açık hedef” haline geldiği durumlara işaret etmektedir.

4. Haklara Erişimde Görünürlüğün Yetersizliği

Birçok katılımcı, engelleri görünür olmasına rağmen sosyal hizmetler, destek programları ve yardım mekanizmalarına erişimde ciddi sıkıntılar yaşadıklarını belirtmiştir. Görünürlükleri sistemde tanınmalarına yetmemekte, süreçlerdeki bürokratik engeller nedeniyle eşit hizmete ulaşamamaktadırlar.

“Benim engel oranım belli. Görülüyor da. Ama belediyeye üç kez dilekçe verdim, hâlâ yardım bekliyorum.” (Katılımcı 7)

Bu tür ifadeler, görünürlüğün sosyal haklara otomatik erişim anlamına gelmediğini ve hak temelli değil, görüntü temelli sistemlerin varlığını eleştirel bir bakış sunabilmektedir.

SONUÇ ve TARTIŞMA

Bu çalışma, görünür engelliliğe sahip bireylerin toplumsal yaşamda deneyimlediği dışlanma, yanlış anlaşılma ve haklara erişememe durumlarını inceleyerek, görünmez engelliliğin toplumsal yapılar içindeki üretimini dolaylı yoldan analiz etmeyi amaçlamıştır. Elde edilen bulgular, engelliliğin görünürlüğünün, toplumsal kabul ve destek için tek başına yeterli olmadığını; aksine, görünür bireylerin dahi zaman zaman sistematik olarak görünmezleştirildiğini göstermektedir.

Görünür bireylerin erişim taleplerinin reddedilmesi, fiziksel ihtiyaçlarının dahi karşılanmaması ve sürekli açıklama yapma zorunluluğu, engelliliğin toplumdaki algısının yalnızca fiziksel fark edilirlilik düzeyine indirgenemeyeceğini ortaya koymaktadır. Bu bağlamda çalışma, *Barnes ve Mercer’in (2010)* savunduğu gibi, engelliliğin toplumsal olarak kurgulandığı ve görünürlük üzerinden biçimlendirildiği fikrini desteklemektedir.

Ayrıca, bazı katılımcıların görünmez olmayı tercih ettiklerini ifade etmeleri, *Goffman’ın (1963)* “damgalanma” kuramı ile örtüşmektedir. Görünürlüğün, bireyi sürekli bir açıklama, savunma ve sosyal stres sürecine soktuğu durumlarda, bireyler kendilerini korumak için görünmezliğe sığınabilmektedir. Bu durum, görünmez engelliliğe sahip bireylerin toplumsal baskılardan korunmak adına sessiz kalmalarının arkasındaki psikososyal dinamikleri anlamamıza katkı sunmaktadır.

Çalışmanın önemli bir bulgusu da, fiziksel engelliliğin görünürlüğünün sosyal hizmet sisteminde haklara otomatik erişim sağlamadığıdır. Katılımcıların yardım, destek, rampa gibi taleplerinin karşılanamaması; görünürlüğün sistematik tanınmaya dönüşmediğini göstermektedir. Bu bulgu, özellikle *Oliver’in (1996)* toplumsal modeline dayanan bir eleştiriyle örtüşmektedir: engellilik bireyin değil, toplumun yapısal düzenlemelerinin eksikliğinden kaynaklanır.

Bu bağlamda araştırma, görünmez engelliliğe doğrudan veriyle değil ama yansıtılmalı olarak katkı sunmuş; görünür bireylerin deneyimleri üzerinden görünmeyen mağduriyetin izini sürerek literatüre yöntemsel olarak özgün bir yaklaşım kazandırmıştır. Türkiye’de görünmez engellilik üzerine yapılmış sınırlı sayıdaki çalışmanın ötesine geçerek, engelli bireylerin yalnızca bir kategoriye indirgenmeden, ortak dışlanma pratikleri içinde değerlendirilmeleri gerektiğini göstermiştir.

Bununla birlikte, çalışmanın yalnızca fiziksel anlamda görünür engelliliğe sahip bireylerle gerçekleştirilmiş olup; görünmez engelliliğe sahip bireylerle doğrudan veri toplanmamıştır. Ancak bu durum, çalışmanın temel amacı doğrultusunda (görünür bireylerin deneyimlerinden görünmeyen mağduriyet biçimlerine ışık tutmak) bir yöntemsel tercih olarak yapılandırılmıştır. Çalışmanın yalnızca İstanbul ilinde ve belirli bir örneklem grubunda gerçekleştirilmiş olması, genellenebilirlik açısından sınırlılık oluşturmaktadır. Ancak bu sınırlılık, nitel çalışmalara özgü derinlikli ve bağlamsal veri üretimi ile dengelenmiştir. Gelecekte, görünmez engelliliğe sahip bireylerle yapılacak doğrudan çalışmalarla bu bulgular karşılaştırmalı olarak genişletilebilir. Bu çalışmada sonuç olarak görünmezlik kavramının yalnızca bir fiziksel eksiklikle değil, toplumsal görme biçimleriyle ilgili olduğunu ortaya koymuştur. Görünür engelliliğe sahip bireylerin dahi gözle görülür problemlerine karşı sistematik olarak görünmezleştirildiği bir düzende, görünmez engelli bireylerin yaşadığı sessiz mağduriyetlerin anlaşılması için yeni bir bakış açısına ihtiyaç olduğu barızdır. Sosyal hizmet politikalarının, bireylerin görünürlüğüne değil; deneyimlediği dışlanma biçimlerine odaklanması kaçınılmazdır. Toplumsal olarak farklılıkları geri plana atmadan görünürlüklerini parlatmak elimizdedir.

KAYNAKÇA

1. Barnes, C., & Mercer, G. (2010). *Exploring Disability*. Polity Press.
2. Braun, V., & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 3(2), 77–101. <https://doi.org/10.1191/1478088706qp063oa>
3. Corrigan, P. W., Larson, J. E., & Rüsch, N. (2010). Self-stigma and the “why try” effect: Impact on life goals and evidence-based practices. *World Psychiatry*, 9(2), 75–81.
4. Deegan, P. E. (1992). The independent living movement and people with psychiatric disabilities: Taking back control over our own lives. *Psychosocial Rehabilitation Journal*, 15(3), 3–19.
5. Goffman, E. (1963). *Stigma: Notes on the Management of Spoiled Identity*. Prentice-Hall.
6. Oliver, M. (1996). *Understanding Disability: From Theory to Practice*. Macmillan.
7. Pfeiffer, D. (2001). The conceptualization of disability. In S. Barnartt & B. Altman (Eds.), *Exploring Theories and Expanding Methodologies: Where we are and where we need to go* (pp. 29–52). Emerald Group Publishing.
8. Shakespeare, T. (2006). *Disability Rights and Wrongs*. Routledge.
9. Thomas, C. (2007). *Sociologies of Disability and Illness: Contested Ideas in Disability Studies and Medical Sociology*. Palgrave Macmillan.
10. World Health Organization (WHO). (2001). *International Classification of Functioning, Disability and Health (ICF)*. World Health Organization.

13-ÇOCUKLUK DÖNEMİNDE YAŞANMIŞ ENSEST İLİŞKİ VE BORDERLINE KİŞİLİK BOZUKLUĞU GELİŞİMİ: BİR VAKA SUNUMU

Neslim Güvender Doksat, Prof.Dr., İstanbul Beykent Üniversitesi FEN-EDEBİYAT FAKÜLTESİ PSİKOLOJİ BÖLÜMÜ, ORCID ID:0000-0002-5896-0165, neslimdoksat@beykent.edu.tr

Mehmet Kerem Doksat, Prof. Dr., İstanbul Beykent Üniversitesi FEN-EDEBİYAT FAKÜLTESİ PSİKOLOJİ BÖLÜMÜ, ORCID ID:0000-0003-3415-7957, mehmetkeremdoksat@beykent.edu.tr

ÖZET

Giriş: Borderline kişilik bozukluğu, duygudurumsal düzenlemede, dürtü kontrolünde ve kişilerarası ilişkilerde dengesizliklerle karakterize olup, klinik açıdan duygudurum düzenlemede bozulma, fevrice saldırganlık, tekrarlayıcı kendine zarar verme davranışları ve kronik intihar eğilimiyle kendini ortaya koyan bir tablodur. Nedenleri arasında, genetik faktörler kadar, cinsel istismar mağduru olmak gibi olumsuz hayat olaylarının da rolü olduğu bilinmektedir.

Amaç: Bu çalışmada, çocukluk döneminde yaşanmış bir ensest ilişki süreci sonrasında ortaya çıkan bir borderline kişilik bozukluğu vakasının değerlendirilmesi amaçlanmıştır.

Gereç ve Yöntem: Bu amaçla, çocukluğunda babasıyla ensest öyküsü olan ve hayatına giren romantik partnerlerine zarar veriyor olma şikayetleriyle otuz yaşında psikiyatra başvurmuş bir kadın avukatın iki buçuk senelik takip ve tedavi sürecini kapsayan bir vaka sunumu hazırlanmıştır.

Bulgular: G., muayene edildiği tarihte; otuz yaşında bir kadın hasta olup avukatlık yapmaktadır. Kendisinden alınan bilgiye göre, üç ilâ yedi yaşları arasında babasıyla ensest ilişki yaşadığı öğrenilmiştir. Yedi yaşından sonra canı acıdığı gerekçesiyle, o yaşa kadar “oyun” olarak nitelendirdiği bu eylemi yapmayı reddettiğini, dokuz yaşından sonra bunun oyun olmadığını idrak ettiğini, kendisini “lânetlenmiş ve kirli” hissetmeye başladığını ifade etmiş olup, ergenlik döneminden itibaren erkeklere yoğun ilgi duymaya başladığını belirtmiştir. Çocukluğunda hiçbir zaman mutlu aile paylaşımlarının olmadığını, kalıcı arkadaşlıklar kuramadığını, çok çabuk samimi olup ondan sonra insanları değersizleştirip onlardan uzaklaştığını belirtmiştir. Romantik ilişkilerinin genel özelliğinin erkekleri baştan çıkarıp elde ettikten sonra onları terk etmek üzerine olduğunu, özellikle sevgilisi olan erkekleri baştan çıkarmayı sevdiğini, yakın arkadaşlarının sevgililerini baştan çıkartıp, bunun ortaya çıkmasını sağladıktan sonra sebep olduğu “can yakma” duygusundan haz aldığını, bunları planlayarak yapmadığını, olayların kendiliğinden geliştiğini ifade etmiştir. G., tıbbî tedaviyle birlikte, iki buçuk sene destekleyici psikoterapi seanslarına devam etmiş olup, sonrasında kendi kararıyla tedaviyi bırakmıştır.

Sonuç: Bu vaka, cinsel istismarın özellikle kadınlarda borderline kişilik bozukluğunun gelişmesinde önemli bir payı olduğunu ve çocukluk cinsel istismarının bipolar kişilik bozukluğu gelişiminde önemli bir risk faktörü olduğunu ileri süren çalışmaların sonuçlarını destekler niteliktedir.

Anahtar Kelimeler: Çocukluk dönemi cinsel istismarı, ensest, borderline kişilik bozukluğu

ABSTRACT

Introduction: Borderline Personality Disorder (BPD) is marked by enduring difficulties in managing emotions, controlling impulses, maintaining stable interpersonal relationships. Clinically, BPD is often marked by affective dysregulation, impulsive aggression, recurrent self-injurious behaviors, and chronic suicidal ideation. Etiological factors include not only genetic predispositions but also adverse life events, notably experiences of childhood sexual abuse.

Objective: This case report aims to examine the clinical presentation and treatment process of a patient diagnosed with BPD following a history of incestuous abuse during childhood.

Materials and Methods: We present the case of a 30-year-old female attorney who sought psychiatric treatment with complaints of emotional harming her romantic partners. This report encompasses a two-and-a-half-year period of psychiatric follow-up.

Results: At the time of her initial psychiatric evaluation, the patient, referred to as G., was a practicing attorney aged 30. She disclosed experiencing sexual abuse by her father between the ages of three and seven. At the age of seven, she refused further involvement due to physical pain, and by the age of nine, she fully recognized the abusive nature of the acts, leading to pervasive feelings of being "cursed and contaminated." From adolescence onward, G. exhibited heightened sexualized behaviors and developed an intense interest in men. She reported difficulties in establishing lasting friendships, a tendency to quickly idealize and then devalue others, and recurrent patterns of seducing and subsequently abandoning romantic partners. She particularly derived pleasure from seducing the romantic partners of close friends, though she insisted these behaviors were not premeditated but emerged impulsively. G. engaged in supportive psychotherapy and pharmacological treatment for two and a half years before voluntarily discontinuing her treatment.

Conclusion: This case underscores the critical role of childhood sexual abuse in the development of BPD, aligning with existing literature that identifies early traumatic experiences as significant risk factors.

Keywords: Childhood sexual abuse, incest, borderline personality disorder.

GİRİŞ

DSM-5-TR'ye göre; Borderline Kişilik Bozukluğu (BKB) tanısı için, kişilik işlevlerinde orta düzeyde veya daha ağır derecede bozulma gerekmektedir. Bu bozulma, aşağıdaki alanlardan en az beşinde ortaya çıkan kişilerarası ilişkilerde, benlik algısında ve duygulanımda tutarsızlık ve belirgin dürtüsellikle giden yaygın bir örüntü şeklinde kendini göstermektedir. Kişilik işlevlerindeki sorunlar yaygın ve kalıcı olmalıdır. Bunlar: Gerçek veya hayali bir terk edilmeden kaçınmak adına çılgınca çaba gösterme, gözünde aşırı büyütme (göklere çıkarma) ve yerin dibine sokma kutupları arasında gelip giden, tutarsız ve gergin kişilerarası ilişkiler örüntüsü, kimlik karmaşası-(belirgin ve sürekli, tutarsız bir benlik algısı veya kendilik duyumu), kendine kötülüğü dokunabilecek en az iki alanda dürtüsellik (örn. Para harcama, cinsellik, madde kötüye kullanımı, güvensiz araba kullanma, tıknırcasına yeme), tekrarlayıcı intihar davranışları, girişimleri veya göz korkutmaları veya kendine kıyım davranışları, duygudurumda belirgin bir tepkiselliğin olmasına bağlı olarak duygulanımda tutarsızlık, devam eden bir boşluk duygusu, uygunsuz, yoğun bir öfke veya öfkesini denetlemekte güçlük çekme, zorlanmayla ilişkili olarak, gelip geçici kuşkucu düşünceler veya ağır çözülme (dissosiyasyon) belirtileri şeklindedir (Amerikan Psikiyatri Birliği, 2022). BKB'nin genel olarak erişkin popülasyondaki hayat boyu prevalansı %0.7-2.7 olarak bildirilmektedir. BKB etiolojisinde genetik sebeplerle olumsuz çocukluk dönemi yaşantılarının bir arada rol oynadığı bildirilmektedir (Leichsenring ve ark. 2024).

BKB tedavisinde mevcut tedavi seçenekleri arasında psikoterapi uygulaması yer almaktadır. Bu amaçla, tedavide diyalektik davranışsal terapi, zihinselleştirme-tabanlı terapi, aktarım-odaklı terapi ve şema terapi gibi seçeneklerin etkisi randomize kontrollü çalışmalarda değerlendirilmiştir. Bunların arasında hiçbir yaklaşım bir diğerine üstün olarak değerlendirilmemiş olup, vakaların yaklaşık yarısı psikoterapiye yeterli cevap vermemiştir. Ayrıca, BKB'nin çekirdek özellikleri üzerinde tutarlı olarak etkisi kanıtlanan psikoaktif bir tıbbi tedavi yöntemi ileri sürülmemiştir (Leichsenring ve ark. 2024).

Çocukluk dönemi cinsel istismarı (ÇCİ) tanımı değerlendirilecek olursa; maruz kalınan fiil, yasalara veya toplumun sosyal normlarına aykırıysa ve çocuk bu durumu tam olarak kavrayamıyor, rıza göstermiyor, bilinçli onam verecek bilişsel olgunlukta değilse veya gelişimsel olarak bu tür bir etkinliğe hazır değilse, çocuk cinsel istismarı kapsamında değerlendirilir. Bir başka deyişle, çocuk cinsel istismarı; çocuğun cinsel eylemlere yönlendirilmesi veya zorlanmasıdır. Bu eylemler arasında okşama, penetrasyon ve cinsel içerikli davranışlara maruz bırakma yer alır (Chucu ve ark. 2023).

Alan yazınında, ÇCİ mağduru/mağduresi olmakla BKB tanısı almak arasında anlamlı bir ilişki olduğuna işaret eden çalışmalar mevcuttur. BKB hastalarının %16.1-85.7'sinde ÇCİ öyküsü bildirilmiş olup, ÇCİ öyküsünün özellikle hanımlarda, BKB açısından risk faktörü olduğu ileri sürülmektedir. Cinsel istismar BKB'de daha şiddetli klinik görünüm ve olumsuz prognozla ilişkili olup, intihar girişimi ve kendine zarar verme davranışları sıklıkla belirtilere eklenir. (De Aquino Ferreira ve ark. 2018).

Buna tezat olarak bazı yayınlarda ise; çocukluk dönemi istismarı ve BKB arasındaki ilişkide duygu düzenleme bozukluğunun aracı rolünün araştırıldığı bir çalışmada, duygusal istismarın hem doğrudan hem de duygu düzenleme zorlukları üzerinden BKB özellikleriyle ilişkili olduğu, oysa ki, çocukluk dönemi cinsel istismarı öyküsünün BKB özellikleriyle ilişkili olmadığı saptanmıştır (Kuo ve ark. 2015, Rosenstein ve ark. 2018). Bütün çocuk istismarı modelleri ayrı

ayrı ele alınarak yapılan bir çalışmada ise, cinsel istismar dahil olacak şekilde ÇÇİ ile BKB arasındaki ilişkide psikolojik dayanıklılık ve öz saygının aracı rol üstlendiği ileri sürülmüştür. Psikolojik dayanıklılık; duygusal esneklik üzerinden kişilerin affektif ve fizyolojik tepkilerini değiştirmelerine ve duygusal açıdan daha stabil olmalarına imkan sağlar. Oysa ki, duygusal açıdan değişkenlik gösterme BKB'nin temel özellikleri arasındadır. Öz saygısı yüksek olan kişiler psikolojik stresle daha iyi başa çıkarak mutlu olma hallerini sürdürebilirlerken, düşük psikolojik dayanıklılık ve benlik saygısına sahip olmak, BKB özelliklerinin gelişmesini kolaylaştırır (Xie ve ark. 2021).

Yapılan çalışmalar, ergenlerde de BKB tanısının geçerli olduğu ve ergen BKB'sinin, risk faktörleri ve klinik belirtiler açısından erişkin BKB'sine benzer bir profil sergilediğini göstermiştir. Çocukluk çağı cinsel istismarıyla ilgili olarak yapılan bir çalışma, bu tür bir öykünün ergenlerde BKB tanısı alma ihtimalini beş kat artırdığını göstermiştir (Winsper ve ark. 2016). Bir diğer çalışma, BKB'si olan erişkin bireylerin, borderline ergenlere kıyasla daha yüksek oranlarda cinsel istismar (ve diğer çocukluk çağı olumsuz yaşam olayları) bildirdiklerini ortaya koymuştur (Temes ve ark. 2017).

Cinsel istismarın genel şiddeti (failler, süre ve istismar türü açısından) ile BKB semptomlarının şiddeti birbiriyle ilişkili bulunmuş olup, en yüksek yordayıcılığa sahip olan değişken, istismarın süresi olmuştur. BKB'de dünyanın boş, kötü niyetli bir yer olduğuna ilişkin beklentinin, çocukluk döneminde tekrar eden cinsel istismar deneyimlerine dayanabileceği ileri sürülmüştür (Silk ve ark. 1995). Ek olarak, BKB'li erişkinlerin, ergenlere göre birden fazla gelişim döneminde meydana gelen, sıklığı daha yüksek (örneğin haftalık veya daha sık), süresi daha uzun (örneğin bir yıl ya da daha fazla) ve failin daha ziyade ebeveyn olduğu cinsel istismar/saldırı mağduresi oldukları tespit edilmiştir (Temes ve ark. 2020).

Ayrıca, genel olarak çocukluk dönemi olumsuz yaşantılarıyla BKB gelişimi arasında ilişki olduğuna dair yayınlar mevcuttur. BKB'si olan bireylerin kontrollerden on üç kat daha fazla oranda çocukluk dönemi olumsuz hayat olayı bildirdiği, kontrol grubuna oranla, BKB'si olan bireylerde duygusal istismar ve ihmalin daha fazla olduğu saptanmıştır (Porter ve ark. 2020). Bir başka çalışmada ise, duygusal istismarın tek başına BKB özellikleriyle ilişkili olduğu ve bu ilişkide psikolojik dayanıklılığın ve öz saygının kısmi olarak aracı rol ilişkisi sağladığı tespit edilmiştir. Buna göre, duygusal istismara maruz kalma durumunda bireylerin kendilerine yönelik algıları olumsuz olur. Bireyde, değersiz, kusurlu, seilmeyen ve istenmeyen bir kişi olduğuna dair olumsuz benlik algısı yerleşir. Bu durumda çevresel şartlardaki değişimlere esnek bir şekilde tepki verme yeteneğini geliştiremezler. Bu şekilde kişilik gelişimi sağlıklı olarak ilerleyemez ve BKB özellikleri ortaya çıkar (Xie ve ark. 2021).

AMAÇ

Bu çalışmada, çocukluk döneminde yaşanmış enstest ilişki süreci sonrasında ortaya çıkan bir borderline kişilik bozukluğu (BKB) vakasının değerlendirilmesi amaçlanmıştır.

GEREÇ VE YÖNTEM

Bu amaçla, çocukluğunda babasıyla enstest öyküsü olan ve hayatına giren romantik partnerlerine zarar veriyor olma şikayetleriyle otuz yaşında psikiyatra başvurmuş bir kadın avukatın iki buçuk senelik takip ve tedavi sürecini kapsayan bir vaka sunumu hazırlanmıştır.

Bu çalışma için hastanın aydınlatılmış ve gönüllü onamı alınmıştır.

BULGULAR

G., iki buçuk sene önce, psikiyatrik değerlendirme için başvurduğu tarihte otuz yaşındadır. Başvurusunu romantik ilişkilerinde kişilere zarar vermekte olduğunu düşündüğü gerekçesiyle yaptığını ifade etmiştir. Kendisinden alınan bilgilere göre, bir sene önce eşinden boşanmış olduğu, hiç çocuk sahibi olmadığı, Hukuk Fakültesi mezunu olup, bir avukatlık bürosunda çalışmakta olduğu öğrenilmiştir. Özgeçmişiyle ilgili daha geniş bilgiler şu şekildedir:

İki kız kardeş olarak büyüdükleri, ablasının kendisinden beş yaş büyük olduğu, on yaşında bir erkek yeğeninin ve kendisinden yedi yaş büyük bir eniştesinin olduğu bilgisi elde edilmiştir. Başvuru tarihinde anne ve babasının altmış yaşın üzerinde oldukları ve güncel sağlık sorunları yaşamakta oldukları öğrenilmiştir.

Yapılan detaylı psikiyatrik muayene sonucunda:

Üç ila yedi yaşları arasında babasıyla enstest ilişkisi olduğunu ve bu fiilin yaşanma sıklığını yaklaşık olarak haftada iki-üz kez olarak ifade etmiştir. Yedi yaşından sonra canının acıdığı gerekçesiyle, o yaşa kadar “oyun” olarak nitelendirdiği bu eylemi yapmayı reddettiğini, dokuz yaşından sonra bunun oyun olmadığını idrak ettiğini, kendisini “lanetlenmiş ve kirli” hissetmeye başladığını ifade etmiş olup, ergenlik döneminden itibaren, kendi akranı kızlara kıyasla erkeklere daha yoğun ilgi duymaya başladığını belirtmiştir.

Çocukluk seneleriyle ilgili olarak, babasını çok çalışıp eve yorgun gelen bir kişi olarak, annesini ise ev işi yapan bezgin ve maddi açıdan babasına bağımlı bir insan olarak tanımlamıştır. Hiçbir zaman mutlu ortak aile paylaşımlarının olmadığını, ablasının kendisinden hep uzak durduğunu, anne kız ilişkisinin ise çok zayıf olduğunu ifade etmiştir. Kendisini kitap okumaya verdiğini, çok çeşitli kitaplar okumuş olduğunu ve akademik başarısının iyi olduğunu ifade etmiştir. Kalıcı arkadaşlıklar kuramadığını, çok çabuk samimi olup ondan sonra insanları değersizleştirip onlardan uzaklaştığını, on altı yaşına geldiği zaman babasının felç geçirerek bakıma muhtaç kaldığını, annesinin de son senelerde sağlığının iyi olmadığını belirtmiştir.

Babasıyla yaşadıklarını, yirmi yaşına geldiği zaman hem ablasına hem de annesine anlattığını, her ikisinin de kendisine inanmadıklarını, sağlık sorunları ortaya çıktıktan sonra anne ve babasını ayda iki kez ziyaret edip, evlat olarak üzerine düşen vazifeyi yapmaya çalıştığını ve onlara genel olarak mesafeli durduğunu belirtmiştir.

Romantik ilişkilerinin genel özelliğinin erkekleri baştan çıkarıp elde etmek, sonra onları terk etmek üzerine olduğunu, özellikle başkalarıyla ilişkisi olan erkekleri baştan çıkarmayı sevdiğini, yakın arkadaşlarının sevgililerini baştan çıkartıp sonra ifşa ederek, bunun ortaya çıkmasını sağladıktan sonra ortaya çıkan “can yakma” duygusundan haz aldığını, bunları planlayarak yapmadığını, olayların kendiliğinden geliştiğini ifade etmiştir.

Bir sene önce boşanmış olduğu eşiyle, aralıklı olarak defalarca barıştığını, o dönemlerde onu aldatıp bunu kendisine söyledikten sonra defalarca eşini terk ettiği bilgisini paylaşmıştır.

Kendisine medikal tedavi olarak, dürtüsellik üzerinde etkili bir duyudurum dengeleyici olan karbamazapin 600 mg/gün ve dopamin antagonisti olarak trifluperazin 2 mg/gün başlanmış ve düzenli psikoterapi programına alınmıştır.

Tedaviye başladıktan sonra onu hayata bağlayan tek şeyin yeğeni olduğunu, Onunla birlikte kitap okuyup resimler yaptıklarını, dersleriyle ilgilendiğini belirtti. Bu süreçte ablasının evinde yatılı kaldığı dönemlerde, ablasının kendisini banyodan bornozla çıkıp evde dolaştığı ve

eniştesinden kışkıandığı için evinde istemediğini, ancak ablasının çocuğunun teyzesiyle birlikte olma arzusunu kıramadığı için bazı günler onların evinde kalabildiğini belirtti.

Tedavi süreci yürürken; son altı aydır çok iyi anlaştığı sevgilisini, bir gece barda tanıştığı müzisyenle aldatıp, daha sonra bu bilgiyi sevgilisiyle paylaştı.

Bu bilgiyi “ilişkide dürüstlük ilkesi” adına paylaştığını ifade etti. İlişkileri bunun üzerine çok zedelendi, fakat bir süre sonra tekrar bir araya geldiler.

Tekrar bir araya gelişlerinin dördüncü ayında, eski eşiyle bir gecelik ilişki yaşayıp bunu bu son sevgilisiyle paylaşınca, sevgilisi kendisine Avustralya’da bir staj ayarlayarak ülkeyi terk etmek durumunda kaldı. Seanslarda, baştan çıkartıcı davranışlarının kendiliğinden ortaya çıktığını, bunları planlayarak yapmadığını, ona değer veren insanları yaraladığı zaman içinden bir şeylerin akıp gittiğini, o durumda kendisini boş ve rahat hissettiğini, aksi türlü kendisini sürekli olarak değersiz hissettiğini ve bu hissin canını acıttığını paylaştı. Bunu takip eden sürede, çalıştığı ofiste evli ve üç yaşında kızı olan bir hanım arkadaşıyla çok samimi oldu. Onların evine sık sık misafirlğe gitti. Ailecek görüşmeye başladılar.

Birinci senenin sonunda, bu hanımın eşiyle birlikte oldu ve “dürüstlük ilkesi” adına bu durumu, aldatılmış olan hanımla iş yerinde paylaştı. Ardından iş yerinde bunu herkes öğrendi ve kaotik bir ortam yaşandı. Bu olayların neticesinde, G yöneticisi tarafından iş yerinden uzaklaştırma kararıyla görevinden ayrıldı.

Takip eden süreçte, seanslara gelmeyi kendi isteğiyle sonlandırarak tedavisini yarım bıraktı. En son ilişkiye girmiş olduğu bu bey eşinden boşandı ve onunla birlikte küçük bir ilçeye yerleştiler.

TARTIŞMA

Bu vakada, dengesiz ve kaotik kişilerarası ilişkiler, dürtü kontrol sorunları, bütünleşmemiş kendilik algısı ve duygu düzenleme sorunları belirgin olup, hastanın genel işlevselliğinde ciddi bir bozulmaya yol açmaktadır. Bunlara istinaden bu vaka tarafımızca bir «Borderline Kişilik Bozukluğu» vakası olarak değerlendirilmiştir. Borderline Kişilik Bozukluğu (BKB), duygu düzenleme, kişilerarası ilişkiler, benlik algısı ve dürtü kontrolünde yaygın bir tutarsızlık ve kaotik kişilerarası ilişkilerle kendini ortaya koyan ve işlevselliğin bozulduğu bir ruhsal bozukluktur. Etiyolojik olarak biyolojik (genetik ve mizaçla ilişkili) ve çevresel (çocukluk dönemine dair olumsuz hayat olayları vb.) faktörlerin etkileşimi neticesinde ortaya çıktığı ileri sürülmektedir (De Aquino Ferreira ve ark. 2018). Bu vakada erken çocukluk döneminden itibaren babayla yaşanan enstet ilişki söz konusu olup, ergenlik döneminden itibaren cinsel dürtülerde akranlarına kıyasla belirgin artış tarif edilmektedir. Bu bulguyu destekler nitelikte, BKB hastaları arasında, ergenlerin %26,0’sında ve erişkinlerin %62,4’ünde, on sekiz yaş öncesinde cinsel istismar/saldırı öyküsü tespit edilmiş olup, erişkinlerin ergenlere kıyasla daha şiddetli düzeyde cinsel istismar yaşamış oldukları bildirilmiştir (Temes ve ark. 2020).

Çocukluk dönemi cinsel istismarının erişkin dönemde BKB ve risk taşıyan cinsel davranışlarla ilişkili olduğu bildirilmiştir. Ek olarak çocukluk cinsel istismar öyküsünün ileri yaşlarda cinsel ve cinsel olmayan suç davranışlarıyla kuvvetli ilişkisi olduğu ileri sürülmüştür. Cinsellik barındıran suç davranışlarının arasında taciz ve baştan çıkarma davranışı da (sedüktif davranış) yer almaktadır (Hailes ve ark. 2019). Bu vakanın gerek arkadaşlarının sevgililerini baştan çıkartma dürtüsü, gerekse işyerindeki arkadaşının eşiyle birlikte olması literatürde belirtilmiş olan cinsellik barındıran suç davranışlarının varlığına işaret etmektedir. Gerek bu sedüktif eylemleri gerçekleştirmesi, gerekse de can acıtmak için bu eylemleri mağdurelere ifşa etmeden

duramaması, vakadaki duygu düzenleme ve dürtü kontrolü becerilerindeki sorunlara işaret etmekte olup, kaotik ve sorunlu kişiler arası ilişkiler yaşamasına yol açtığını ortaya koymaktadır. Cinsel istismar öyküsü olan BKB'li erişkin hastalarda yapılan bir çalışmada, cinsel istismarın genel şiddeti; çocuğun yaşı, fiilin süresi, sıklığı, fail ile olan yakınlık ve istismarın niteliği gibi çeşitli boyutlara göre elde edilen puanlarla belirlenmiştir. Cinsel istismarın şiddeti; BKB semptomlarının şiddeti ve psikososyal işlevsellikteki bozulma düzeyi ile ilişkili bulunmuştur (Zanarini ve ark. 2002). Bu vakada cinsel istismar çocuk 3 yaşındayken başlamış ve 4 sene kadar haftada 2-3 kez olacak şekilde yaşanmış olup, fail babadır. Yani şiddetli bir cinsel istismar yaşantısı söz konusudur. Dolayısıyla ortaya çıkan BKB semptomlarının şiddetli olması ve hastanın psikososyal işlevselliğindeki ciddi bozulma, iş yerindeki görevinden uzaklaştırılmış olması ilgili çalışmaları destekler niteliktedir.

Alan yazımına bakıldığında; BKB tedavisinde özgün olarak etkili olduğu tespit edilen bir psikoterapi yöntemi gösterilmemiş olup, kullanılan tıbbi tedavi ajanlarının da vakaların yaklaşık yarısında etkili olmadığı bildirilmiştir ((Leichsenring ve ark. 2024). Bu vakanın takip sürecinde gözlenen seyir alan yazımıyla uyumludur. Zira, kullanmakta olduğu ilaçlar ve psikoterapi seansları duygu düzenleme becerilerinde ve dürtüselliğinde yeteri kadar etkili olamamış ve hasta psikososyal işlevselliğinde ciddi kayıp yaşayarak tedavisini kendi isteğiyle yarıda bırakmıştır.

SONUÇ

Bu vaka, çocukluk çağı cinsel istismarının özellikle kadınlarda “borderline kişilik bozukluğu” gelişiminde önemli bir risk faktörü olduğunu ileri süren çalışmaların sonuçlarını destekler niteliktedir.

Bu bulgu, çocukluk cinsel istismarı travmasına sahip bireylerde erken dönemde müdahalenin başlatılması ve terapötik sürece uzun süreli katılımın sürdürülmesinin prognozun olumlu seyri üzerindeki önemini bir kez daha ortaya koymaktadır.

KAYNAKLAR

Amerikan Psikiyatri Birliği. (2022). Ruhsal bozuklukların tanısal ve sayımsal elkitabı: DSM-5-TR tanı ölçütleri başvuru elkitabı (E. Köroğlu, Çev.). Boylam Psikiyatri Enstitüsü, Esenkal Yayıncılık.

Chuku, B., Obi, N. J., Anats, C. J., et al. (2023). The relationship between childhood sexual abuse and eating disorders among African American adolescents in the United States. *Cureus*, 15(4), e37949. <https://doi.org/10.7759/cureus.37949>

De Aquino Ferreira, L. F., Queiroz Pereira, F. H., Neri Benevides, A. M. L., & Aguiar Melo, M. C. (2018). Borderline personality disorder and sexual abuse: A systematic review. *Psychiatry Research*, 262, 70–77. <https://doi.org/10.1016/j.psychres.2018.01.043>

Hailes, H. P., Yu, R., Danese, A., & Fazel, S. (2019). Long-term outcomes of childhood sexual abuse: An umbrella review. *The Lancet Psychiatry*, 6(10), 830–839. [https://doi.org/10.1016/S2215-0366\(19\)30286-X](https://doi.org/10.1016/S2215-0366(19)30286-X)

- Kuo, J. R., Khoury, J. E., Metcalfe, R., Fitzpatrick, S., & Goodwill, A. (2015). An examination of the relationship between childhood emotional abuse and borderline personality disorder features: The role of difficulties with emotion regulation. *Child Abuse & Neglect*, 39, 147–155. <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2014.08.008>
- Leichsenring, F., Fonagy, P., Heim, N., Kernberg, O. F., Leweke, F., Luyten, P., Salzer, S., Spitzer, C., & Steinert, C. (2024). Borderline personality disorder: A comprehensive review of diagnosis and clinical presentation, etiology, treatment, and current controversies. *World Psychiatry*, 23(1), 4–25. <https://doi.org/10.1002/wps.21156>
- Rosenstein, L. K., Ellison, W. D., Walsh, E., Chelminski, I., Dalrymple, K., & Zimmerman, M. (2018). The role of emotion regulation difficulties in the connection between childhood emotional abuse and borderline personality features. *Personality Disorders: Theory, Research, and Treatment*, 9(6), 590–594. <https://doi.org/10.1037/per0000294>
- Silk, K. R., Lee, S., Hill, E. M., & Lohr, N. E. (1995). Borderline personality disorder symptoms and severity of sexual abuse. *American Journal of Psychiatry*, 152(7), 1059–1064. <https://doi.org/10.1176/ajp.152.7.1059>
- Temes, C. M., Magni, L. R., Fitzmaurice, G. M., Aguirre, B. A., Goodman, M., & Zanarini, M. C. (2017). Prevalence and severity of childhood adversity in adolescents with BPD, psychiatrically healthy adolescents, and adults with BPD. *Personality and Mental Health*, 11(3), 171–178. <https://doi.org/10.1002/pmh.1387>
- Temes, C. M., Magni, L. R., Aguirre, B. A., Goodman, M., Ridolfi, M. E., & Zanarini, M. C. (2020). Parameters of reported childhood sexual abuse and assault in adolescents and adults with borderline personality disorder. *Personality and Mental Health*, 14(3), 254–262. <https://doi.org/10.1002/pmh.1475>
- Xie, G. D., Chang, J. J., Yuan, M. Y., Wang, G. F., He, Y., Chen, S. S., & Su, P. Y. (2021). Childhood abuse and borderline personality disorder features in Chinese undergraduates: The role of self-esteem and resilience. *BMC Psychiatry*, 21(1), 326. <https://doi.org/10.1186/s12888-021-03332-w>
- Winsper, C., Lereya, S. T., Marwaha, S., Thompson, A., Eyden, J., & Singh, S. P. (2016). The aetiological and psychopathological validity of borderline personality disorder in youth: A systematic review and meta-analysis. *Clinical Psychology Review*, 44, 13–24. <https://doi.org/10.1016/j.cpr.2015.12.001>
- Zanarini, M. C., Yong, L., Frankenburg, F. R., Hennen, J., Reich, D. B., Marino, M. F., & Vujanovic, A. A. (2002). Severity of reported childhood sexual abuse and its relationship to severity of borderline psychopathology and psychosocial impairment among borderline inpatients. *The Journal of Nervous and Mental Disease*, 190(6), 381–387. <https://doi.org/10.1097/00005053-200206000-00006>

14-DRAMA TEMELLİ MÜDAHALE PROGRAMININ DİSLEKSİ TANISI OLAN BİR ÇOCUĞUN MAHREMİYET BİLİNCİ VE ZORBALIKLA BAŞ ETME BECERİLERİNE ETKİSİ: OLGU SUNUMU

Ozan Demirci, Uzm. Erg., Sağlık Bilimleri Üniversitesi, 0009-0007-6674-8897, erg.ozandemirci@gmail.com

Aslı Kaya, Uzm. Erg., Üsküdar Üniversitesi, 0000-0002-6280-4341, erg.aslikaya@gmail.com

ÖZET

Giriş: Disleksi; okuma ve yazma güçlüklerinin yanı sıra kişisel sınırları koruma ve zorbalıkla baş etme becerilerini de etkileyen nörogelişimsel bir bozukluktur. Yaratıcı drama, empatiyi ve öz savunma becerilerini oyun temelli yöntemlerle geliştiren etkili bir yaklaşımdır; ancak disleksili çocuklar üzerindeki etkisi az sayıda çalışma ile sınırlıdır.

Amaç: Bu olgu sunumu, ergoterapist tarafından tasarlanan sekiz haftalık bireysel yaratıcı drama programının, disleksi tanılı bir çocuğun mahremiyet bilinci ve zorbalıkla baş etme becerileri üzerindeki etkisini klinik ve istatistiksel açıdan değerlendirmeyi amaçlamaktadır.

Gereç ve Yöntem: Çalışmaya, DSM-5'e göre disleksi tanısı konmuş, WISC-IV Tam Ölçek IQ skoru 97 olan, ek nörolojik veya psikiyatrik tanısı bulunmayan 8 yaşındaki bir erkek öğrenci dahil edilmiştir. Müdahale programı, ergoterapistin oluşturduğu protokol ile, haftada 2 kez, her biri 45 dakika süren toplam 16 bireysel oturumdan oluşmuştur. Oturumlarda drama temelli rol oynama, metaforik hikaye anlatımı, beden farkındalığı çalışmaları ve öz savunma stratejilerine yer verilmiştir. Ölçümler, İlkokul Öğrencilerine Yönelik Mahremiyet Bilinci Ölçeği ve Zorbalıkla Baş Etme Ölçeği ile müdahale öncesinde ve sonrasında yapılmıştır.

Bulgular: Araştırmanın nicel analiz bulguları, sekiz haftalık yaratıcı drama müdahalesinin öncesi ve sonrasında gerçekleştirilen karşılaştırmalarda, İlkokul Öğrencilerine Yönelik Mahremiyet Bilinci Ölçeği ve Zorbalıkla Baş Etme Ölçeği'nin toplam puanlarında ve her iki ölçüm aracının tüm alt boyutlarında pozitif değişimler ortaya koyduğunu göstermiştir.

Sonuç: Ergoterapist tarafından uygulanan yaratıcı drama müdahalesi, disleksi tanılı çocuğun mahremiyet bilincini ve zorbalıkla baş etme becerilerini anlamlı biçimde geliştirmiştir. Bulgular, yaratıcı dramanın sosyal koruyucu becerileri desteklemede etkili bir araç olabileceğini göstermektedir. Sonuçların genellenebilirliğini test etmek üzere daha geniş örneklemli, kontrollü araştırmalara ihtiyaç vardır.

Anahtar Kelimeler: Disleksi, Yaratıcı Drama, Mahremiyet Bilinci, Zorbalıkla Baş Etme, Ergoterapi

ABSTRACT

Introduction: Dyslexia is a neurodevelopmental disorder that affects not only reading and writing but also the ability to maintain personal boundaries and cope with bullying. Creative drama—an occupation-based method that enhances empathy and self-advocacy through play—has shown promise; however, its impact on children with dyslexia remains underexplored.

Purpose: This single-case report evaluates, both clinically and statistically, the effect of an eight-week individual creative-drama program—designed and delivered by an *occupational therapist*—on the privacy awareness and bullying-coping skills of a child diagnosed with dyslexia.

Materials and Methods: One 8-year-old boy (DSM-5 dyslexia; WISC-IV Full-Scale IQ = 97; no additional neurological or psychiatric diagnoses) participated in 16 individual sessions (2 × 45 min/week). Each session incorporated drama-based role-playing, metaphorical storytelling, body-awareness exercises, and self-advocacy strategies. Outcomes were measured pre-and post-intervention with the *Primary School Students' Privacy Awareness Scale* and the *Scale of Coping with Bullying*.

Results: Quantitative analysis revealed positive changes in the total scores and all sub-domains of both instruments following the eight-week creative-drama intervention, indicating improvements in privacy awareness and bullying-coping abilities.

Conclusion: The occupation-based creative-drama intervention delivered by the occupational therapist significantly enhanced the child's privacy awareness and bullying-coping skills. Findings suggest that creative drama can serve as an effective modality for strengthening social protective skills in children with dyslexia. Larger controlled studies are needed to verify generalisability.

Key Words: Dyslexia, Creative Drama, Privacy Awareness, Coping with Bullying, Occupational Therapy

GİRİŞ

Çocukların % 10'u, yeterli düzeyde bilişsel beceriye ve eğitsel olanaklara sahip olmalarına rağmen ciddi ve kalıcı düzeyde okuma zorlukları yaşamaktadır (Brimo ve ark., 2021). Okuma becerisinde yaşanan problemler alternatif başka bir durumla açıklanamadığında gelişimsel disleksi tanısı konabilmektedir. Disleksi, sözcükleri çözümleyebilme becerisinin eksikliğinden kaynaklı özel bir öğrenme bozukluğudur ve genellikle sesleri işleme becerisinde problem ile belirlenmektedir. Yaşanan sözcükleri çözümleme zorluğu zihinsel kapasite, yaş, duyuşsal beceriler, kognitif beceriler ya da farklı gelişimsel bozukluklar ile ilişkili değildir (APA, 2013). Sözcüklerin tanınmasında problem, okumada düşük performans disleksiye görünür hale getirmektedir ve çocuklarda en sık görülen nörogelişimsel bozukluklar arasında yer almaktadır. Erkek çocuklarda görülme sıklığı daha yüksektir (Goswami ve ark., 2011).

Disleksi sebebiyle çocukluk çağı dönemde yaşanan okuma zorlukları; okuma motivasyonunu (Morgan ve Fuchs, 2007), bireyin akademik becerileri ile ilgili inanışlarını (McArthur ve ark., 2020), uzun vadede eğitsel ve okupasyonel yetenekleri (Maughan, Rutter ve Yule, 2020) olumsuz etkileyebilmektedir. Sadece okumakta zorluk gibi görülen bu durum, akademik ve okupasyonel alanların daha ilerisine yansımaktadır.

Disleksili çocuklar okul ortamında öz saygılarına yönelik tehditler ile karşılaştıklarını ve çoğu öğrenme problemleri nedeniyle stres, utanma, endişe gibi karmaşık duygular yaşadıklarını bildirmektedir. Bu sebeple ebeveynler, öğretmenler, arkadaşlar gibi çocuğun sosyal çevresini oluşturan tüm bireylerin destekleyici ve kapsayıcı bir tutum sergilemesi gerektiği belirtilmektedir (Wilmot ve ark., 2023).

Disleksi gibi öğrenme güçlükleri yaşayan bireylerin yaşam kalitesi, nörotipik akranlarına göre daha düşük seviyededir ve öğrenme güçlüğüünün düzeyinin yüksek olması yaşam kalitesinin daha düşük olması ile ilişkilidir (Karande ve Venkataraman, 2012). Disleksili çocukların sağlıkları ile ilgili yaşam kaliteleri, sosyal psikolojik fonksiyonları (duyuşsal problemler, ruh sağlığının sebep olduğu rol ve sosyal kısıtlılıklar, genel davranışsal tutumlar dahil) ve somatik duyumları (somatik fonksiyon, somatik sağlık, sağlıkla ilgili genel inanışlar sebebiyle oluşan sosyal sınırlar dahil) olumsuz etkilenmektedir. Sözü geçen alt becerilerde yaşanan zorluklar günlük yaşam içerisinde düşük sosyal iletişim becerisi, düşük seviyede akran kabulü ve kişisel farkındalık, duyuş ve davranış problemleri ve gençlik döneminde yüksek suç oranları olarak görülebilmektedir (Karande ve Venkataraman, 2012; Smolik ve Málková, 2011; Furnes ve Samuelsson, 2011). Çalışmalar, öğrenme güçlüğü olan bireylerin gençlik döneminde suçluluk oranlarının daha yüksek olduğunu göstermektedir (Kumagami ve Kumagai, 2014). Disleksili çocuklar, kendi imajları, arkadaş ve aile ilişkileri, sosyal iletişim konusunda olumsuz tutum ve inanışlara sahiptir. Baskı ve düşük özsaygı nedeniyle sosyal becerileri eksiklikleri yoğunudur ve ciddi kimlik problemleri yaşamaktadırlar. Ek olarak; tipik gelişim gösteren akranlarına göre depresyon görülme olasılığı daha yüksektir, daha yüksek oranda intihar ve antisosyal davranışlar görülmektedir (Karande ve Venkataraman, 2013).

Mahremiyet; bireylerin kişisel olan ve dokunulmaz alanını ifade etmektedir. Kişinin diğer bireylerle kendi belirlediği seviyede iletişim ve etkileşimde bulunma özgürlüğünü tanıyan bir

tanımlamadır. Ayrıca; başka bireylere karşı bilinmez alanlarını koruyabilme ve başkalarının kendi hakkındaki düşünce ve algılarını kontrol edebilme imkanını sağlayabilmektedir. Bireyin kendi davranışlarını üzerindeki kontrol yeteneğini gerekli kılmaktadır (Şahin ve ark., 2022). Bireylerin kendilerini kontrol etme tutumları sayesinde, sosyal ilişkiler üzerinde düzenleyici ve organize edici bir çerçeve oluşturmaktadır (Yörükhan, 2012). Aynı zamanda, sosyal yaşantı içerisinde karşılaşılabilecek tehditlere karşı koruyucu bir rolü bulunmaktadır ve kişisel alan ve bilgilerin korunması ve denetlenmesinde son derece elzemdir (Lokke, 2018).

Mahremiyet bilinci küçük yaşlardan itibaren oluşmaya başlamaktadır. Bireylerin kendi kişisel alanlarının ve başkalarının kişisel alanlarının farkında olması, kişilerin yaşamlarına saygı duyması ve sağlıklı sınırlar çizmesi gibi bilgilerin edinilmesini içeren bir süreçtir. Mahremiyet bilincinin oluşması; bireyin kendini tanımasını sorumluluklarını bilmesini sağlamaktadır. Çocukların öz değerinin farkında olması ve özerkliğini koruması hedeflenmektedir (Şahin ve ark., 2022).

Zorbalık; bir bireyin başka bir birey ya da grup tarafından sürekli ve uzun süreli olarak olumsuz hareketlere maruz kalması şeklinde tanımlanmaktadır. Olumsuz hareket, bir bireye bilinçli olarak acı çektirmek ya da buna teşebbüs etmek olarak nitelenebilecek davranış ve tutumları kapsamaktadır. Bu tutum ve davranışlar; sözlü olarak tehdit etmek, isim takmak, aşağılamak, alay etmek, bireyi gruptan dışlamak gibi hareketlerin yanı sıra; vurmak, itmek gibi fiziksel temas içerikli hareketler şeklinde de olabilmektedir (Olweus, 1995).

Yaratıcı drama, kişilerarası ilişkilerin doğru olarak anlaşılması, empati yapılması ve belirli durumlarda davranmanın veya hareket etmenin alternatif olasılıklarını görülmesi ve deneyimlenmesini amaçlamaktadır. Yaratıcı dramının cinsel istismar bilgi düzeyinin artırılması ve saldırgan davranışların azaltılmasında etkili olduğuna dair çalışmalar bulunmaktadır (Kemer ve İşler Dalgıç, 2022; Korošec ve Zorec, 2020).

Araştırmanın amacı; ergoterapist tarafından oluşturulan yaratıcı drama programının disleksi tanımlı bir çocuğun mahremiyet bilinci ve zorbalıkla baş etme becerileri üzerindeki etkisini incelemektir. Nörogelişimsel farklılık gösteren çocukların zorbalığa maruz kalma oranları (Gallagher, 2020), sosyal durumların yorumlanması ve yanıt oluşturulmasında yaşanan zorluklar göz önünde bulundurulduğunda bu alanda yapılacak çalışmaların önemi anlaşılmaktadır. Oluşturulan programın birçok bağlama adapte edilebilir olması, bütüncül yaklaşımı, genelleme problemlerinin önüne geçmek amacıyla aşamalandırılmış hedefler bulundurma yenilikçi bir perspektif sunmaktadır.

YÖNTEM

Çalışmaya 8 yaşında DSM-5' e göre çocuk ve ergen psikiyatristi tarafından Disleksi tanısı almış bir erkek çocuk dahil edilmiştir. WISC-IV Tam Ölçek IQ skoru 97' dir ve ek nörolojik veya psikiyatrik tanısı bulunmamaktadır. Müdahale programı, ergoterapistin oluşturduğu protokol ile, haftada 2 kez, her biri 45 dakika süren toplam 16 bireysel oturumdan oluşmuştur. Bireyin

mahremiyet bilinci İlkokul Öğrencilerine Yönelik Mahremiyet Bilinci Ölçeği, zorbalıkla baş etme düzeyi Zorbalıkla Baş Etme Ölçeği ile değerlendirilmiştir. Testler müdahale öncesi ve sonrası uygulanmış ve sonuçlar karşılaştırılmıştır. Çalışma öncesi çocuk ve ebeveynlerden aydınlatılmış onam formu alınmıştır.

Oturumlarda drama temelli rol oynama, metaforik hikaye anlatımı, beden farkındalığı çalışmaları, zorbalığı tanıma ve yanıt oluşturma, empati ve duygu farkındalığı, mahremiyet-kişisel alan- sınırların tanınması, öz savunma ve problem çözme stratejilerine yer verilmiştir.

Ergoterapinin temel varsayımı, insanların yaparak anlam bulduğu ve iyi oluşun katılım yoluyla inşa edildiğidir. Bu müdahale, disleksi tanımlı bir çocuğun mahremiyet, öz-savunma ve zorbalıkla başa çıkma gibi okul temelli sosyal rollere etkin katılımını güçlendirmek amacıyla “yaratıcı drama”yı anlamlı okupasyon olarak kullanır. Tasarım, Kişi-Çevre-Okupasyon (KÇO) uyumunu optimize ederken çocuğun volisyonunu, performans becerilerini ve çevresel destekleri eş-zamanlı düzenleyen top-down, okupasyon-temelli bir yaklaşımdır.

Sekiz haftaya yayılan 16 bireysel oturum (haftada iki × 45 dk) klinikte ayna-arkalı oyun alanında yürütülmüştür. Programın kuramsal omurgası, MOHO’nun volisyon – habituasyon – performans kapasitesi eksenini Pozitif Psikoloji-Drama senteziyle bütünler; çocuğun öz-yeterliliğini pekiştirirken tam kararında zorlukta sosyal senaryolar üretir.

Her oturum dört adımlı yapılandırılmış bir akış izler:

1. Bedensel farkındalık ısınması (duyu-motor hazırlık)
2. Rol oynama / öykü canlandırma (ana okupasyon)
3. Yansıtıcı geri bildirim (terapötik benlik kullanımı + üstbiliş)
4. Ev içi aktarım görevi

Bu döngü, ergoterapistin etkinlik analizi ve gradasyon ilkelerini uygulamasına olanak tanır.

İçerik; duyuusal beden haritası (mahrem alanı tanıma), duygu-yüz maskeleri (duygu ifadesi), forum tiyatrosu ile zorbalık senaryolarını çözümleme, “görünmez kalkan” metaforuyla öz-savunma duruşu biçiminde artan bir hiyerarşiyle ilerler. Böylece çocuk, özellikle “kişisel sınır” olmak üzere okupasyonel performans bileşenlerini yeniden yapılandırır; rutin ve ritüellerini güçlendirir ve sosyal katılım bağlamında okupasyonel adalet bakışıyla desteklenir.

Veri Toplama Araçları ve Özellikleri

İlkokul Öğrencilerine Yönelik Mahremiyet Bilinci Ölçeği

İlkokul Öğrencilerine Yönelik Mahremiyet Bilinci Ölçeği, Şahin ve arkadaşları (2022) tarafından geliştirilmiştir. Ölçek 16 sorudan oluşmakta olup 4 alt boyut içermektedir. Ölçeği oluşturan alt boyutlar kişisel güvenlik, kişisel bilgilerin paylaşımı, sosyal medya mahremiyeti ve ebeveyn denetimi şeklindedir. Ölçekte iki adet ters madde bulunmaktadır. 3. ve 4. sınıfa devam eden öğrencilere uygulanabilmektedir.

Ölçek 3'lü likert tiptedir. Katılmıyorum 1, kararsızım 2, katılıyorum 3 puan olarak skorlanmaktadır. Ölçekten yüksek skor alınması mahremiyet bilincinin daha yüksek seviyede olduğunu ifade etmektedir. Ölçekten minimum 16, maksimum 48 puan alınabilmektedir.

Zorbalıkla Baş Etme Ölçeği

Zorbalıkla Baş Etme Ölçeği (ZBÖ), Dölek (2002) tarafından geliştirilmiştir. Ölçek 24 sorudan oluşmakta olup 6 alt boyut içermektedir. Ölçeği oluşturan alt boyutlar zorbalığın engellenmesi bilinci, zorbalığa karşı durma, zorbalığı bildirme bilinci, yardım isteme bilinci , tepkisiz kalmama bilinci ve savunma bilinci şeklindedir. Ölçekte ters maddeler yer almaktadır. 5-9. sınıfa devam eden bireylere uygulanabilmektedir.

Ölçek 4'lü likert tiptedir. Kesinlikle katılıyorum 4, katılıyorum 3, katılmıyorum 2, kesinlikle katılmıyorum 1 puan olarak skorlanmaktadır. Ölçekten yüksek skor alınması zorbalıkla baş etme seviyesinin yüksek olduğunu ifade etmektedir. Ölçeğin tamamının cronbach alfa katsayısı, 0.41 olarak belirlenmiştir (Dölek, 2002).

BULGULAR

Çalışmamıza DSM-5' e göre çocuk ve ergen psikiyatristi tarafından Disleksi tanısı almış bir erkek çocuk dahil edilmiştir. Çocuğun kronolojik yaşı, 8 yıl 6 ay 13 gündür. 3. sınıfa devam etmektedir. Tablo 1'de müdahale öncesi ve sonrası İlkokul Öğrencilerine Yönelik Mahremiyet Bilinci Ölçeği puanları, Tablo 2'de Zorbalıkla Baş Etme Ölçeği puanları yer almaktadır.

Tablo 1: İlkokul Öğrencilerine Yönelik Mahremiyet Bilinci Ölçeği- Müdahale Öncesi ve Sonrası Karşılaştırma

	Müdahale Öncesi	Müdahale Sonrası
Kişisel güvenlik	7	12
Kişisel bilgilerin paylaşımı	8	12
Sosyal medya mahremiyeti	3	7

Ebeveyn denetimi	4	5
Toplam puan	22	36

Tablo 2: ZBÖ Skorları- Müdahale Öncesi ve Sonrası Karşılaştırma

	Müdahale Öncesi	Müdahale Sonrası
Zorbalığın engellenmesi bilinci	12	17
Zorbalığa karşı durma	7	9
Zorbalığı bildirme bilinci	4	6
Yardım isteme bilinci	7	10
Tepkisiz kalmama bilinci	3	6
Savunma bilinci	11	14
Toplam puan	44	62

Yaratıcı drama programı öncesi ve sonrası İlkokul Öğrencilerine Yönelik Mahremiyet Bilinci Ölçeği ve Zorbalıkla Baş Etme Ölçeği sonuçları incelendiğinde; ölçeklerin tüm alt testlerinde ve toplam puanlarında anlamlı değişimlerin olduğu tespit edilmiştir.

TARTIŞMA VE SONUÇ

Disleksi tanıli bireylerde öz saygıda düşüklük, duygu düzenleme ve sosyal beceri problemleri gibi zorluklar dışsallaştırma (davranışsal) sorunları ile ilişkili olarak değerlendirilmektedir. Bununla birlikte, düşük öz saygı, duygu düzenleme problemleri ve zorbalık kurbanı olma gibi sorunların tamamı içselleştirme (duygusal) problemleri olarak da ele alınmaktadır. Bu sebeple, disleksili bireyler için oluşturulacak müdahale programlarının okul tabanlı yaklaşımlar ile zenginleştirilmesi ve sadece tek bir grup beceri alanına odaklanılmasındansa bireyin kişi, çevre, okupasyon bağlamında bütüncül olarak ele alınması gerekmektedir (Boyes ve ark., 2020).

Zorba bireyler, akademik alanda düşük performans, duygu düzenleme sorunları, intihar ve kendine zarar verme düşünceleri ve düşük özsaygı gibi ayırt edici özelliklere sahiptir ve bu

zorlukların hepsi öğrenme güçlüğü tanısı alan çocuk ve adölesanlarda da bulunabilmektedir (Ybarra ve Mitchell, 2004). Tanı kapsamındaki bireyler, sınırlı veya işlevsel olmayan sosyal beceriler nedeniyle akranları ile pozitif etkileşim kuramayabilmektedir. Sonuç olarak, birçok sosyal problem gösterebilmektedirler. Örnek olarak, okuma güçlükleri akran reddi ile bağlantılı bulunmuştur (Tur-Kaspa, 1993). Ek olarak, sosyal olarak daha izole oldukları ve akranları tarafından daha az kabul gördükleri belirlenmiştir (Kiuru ve ark., 2012). Bu durum, öğrenme güçlüklerinin sadece akademik yaşantıyı değil, sosyal duygusal parametreleri de etkilediğini doğrular niteliktedir (Musetti ve ark., 2019). Tipik gelişim gösteren yaşlılarına göre, öğrenme güçlüğü olan çocukların arkadaş sayısı daha az, sosyal izolasyon düzeyi daha yüksek, sosyal ortamda konumları daha belirsizdir. Ayrıca, daha çok kendileri ile benzer sosyal zorlukları yaşayan bireyler ile iletişim kurmayı tercih eden bir davranış örüntüsü sergilemektedirler (Farmer ve ark., 2011). Bu özelliklerin tamamı, bireylerin okul ortamında saldırgan ve öfkeli davranışlara karşı daha duyarlı olmasına sebebiyet verebilmektedir (Blake ve ark., 2019).

Öğrenme güçlüğü yaşayan öğrenciler, sosyal belirteçleri anlamlandırma, yorumlama ve uygun bir yanıt oluşturma becerilerinin azalmış olması sebebiyle mağduriyete karşı daha savunmasızdır ve bu durum ek duygusal ve psikolojik problemlere neden olabilmektedir (Mishna, 2003). Zorbalığa uğrayan bireylerde genel olarak azınlık (din, nöroçeşitlilik, cinsel kimlik, etnik köken vb.) özellikler gözlenmektedir ve dolayısıyla bireysel veya kültürel önyargılar eşlik etmektedir (Russell ve ark., 2012). Bu sebeple, nöroçeşitliliğe sahip bireylerin kurban olarak belirlenme olasılığı daha yüksektir, çünkü ‘farklı’ olarak algılanabilmektedirler (Marini ve ark., 2023). Çalışmamız bireyin zorbalığı tanıma, zorbalığa işlevsel yanıt oluşturma alanlarında farkındalık ve bilgi düzeyinin artırılması etkili sonuçlar elde etmiştir. Çalışmanın okul gibi farklı bağlamlarda çalışan ergoterapistlerin kullanımına yönelik düzenlenmiş versiyonunun oluşturulması okul bağlamında yaşanan problemlerin giderilmesine katkı sağlayacaktır.

Disleksili olan ve olmayan 3- 5. sınıfa giden 92 çocuğun dahil edildiği bir çalışmada öz güvenin ve okuldaki zorbalığın kaygı üzerindeki etkisi incelenmiştir. Disleksili olan öğrencilerde özgüvenin okul zorbalığından kaynaklanan kaygı üzerinde düzenleyici etkiye sahip olduğu belirlenmiştir (Zhang ve ark., 2025). Çalışmamız kapsamında uygulanan müdahale programında belirlenen yaratıcı drama teknikleri ergoterapinin bütüncül yaklaşımı ile şekillendirilerek uygulanmış ve çocuğun bireysel olarak güçlendirilmesi gereken alt basamak becerileri ile ilgili hedefler de programa eklenmiştir.

Disleksili çocuklar tipik gelişim gösteren akranlarına göre; içselleştirme (endişe vb.) ve dışsallaştırma (saldırganlık vb.) konusunda daha yüksek risk altındadır. 9-14 yaş aralığındaki disleksili bireyler ile gerçekleştirilen çalışmada, çocukların genel olarak kaygılı oldukları ve okul ortamında endişe ve utanç duygularını yoğun olarak yaşadıkları bildirilmiştir. Anneler ise, çocuklarının içselleştirme ve dışsallaştırma davranışlarını yoğun olarak yaşadıklarını; okula gitmek istememe, ödev yapmak istememe gibi durumları sıkça deneyimlediklerini ifade etmişlerdir (Wilmot ve ark., 2023). Çalışmamızda elde edilen sonuçlar ergoterapi yaklaşımlarını benimseyen yaratıcı drama programının bireylerin baş etme seviyelerini artırılabilirliğini,

genel duygu durumunun olumlu yönde gelişmesinin yanı sıra farkındalık düzeyinin de gelişimini desteklediğini göstermektedir.

Pozitif psikoloji temelli müdahalelerin disleksi tanımlı bireylerin öz saygısını, öz güvenini ve öz yeterliliğini artırdığı; kaygısını ise azalttığı tespit edilmiştir. Ayrıca, pozitif psikolojiyi temel alan yaklaşımların benimsendiği ortaokul çağındaki disleksili bireyler ile gerçekleştirilen grup müdahalelerinin öz saygıyı ve sosyal becerileri olumlu yönde etkilediği; kişisel iyilik halini artırdığı belirlenmiştir. Erken dönemde gerçekleştirilen hedef odaklı müdahale stratejilerinin baş etme yöntemlerini, algılanan kontrolü ve genel iyilik halini geliştirmede etki olduğu bulgulanmıştır (Abu Omar ve ark., 2024). Çalışmamız bir grup müdahalesi içermemekle birlikte oluşturulan müdahale protokolü grup halinde uygulamaya adapte edilebilir. Bu sayede bireysel edinilen becerilerin günlük hayata adaptasyon sürecinin hızlandırılabilirliği düşünülmektedir.

Çocuk- ebeveyn ilişkisi, çocuk ve ebeveynleri arasındaki iletişim sıklığı, ebeveynlerin eğitim düzeyleri ve meslekleri gibi aile bağlamına ait birçok faktör, genetik faktörlerin yanı sıra disleksi ile ilişkilendirilmiştir. Disleksi; fiziksel, psikolojik, sosyal gelişim alanlarını yüksek düzeyde etkilemektedir ve ayrıca yaşam kalitesini düşürmektedir. Disleksinin genetik alt yapısının bulunmasına rağmen iyi bir aile ortamı, olumlu ebeveyn tutumları, iyi bir okul ortamı ile semptomlarının düzeyinin ve daha problemlerinin azalacağı ve yaşam kalitesinin artacağı savunulmaktadır (Huang ve ark., 2020). Gelecek çalışmaların disleksili bireyin etkileşimde bulunduğu diğer bağlamlara yönelik müdahale stratejilerinin belirlenmesine yönelik oluşturulmasının faydalı olacağı düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

Abu Omar, D., Kirkman, A., Scott, C., Babicova, I., & Irons, Y. (2024). Positive psychology interventions to increase self-esteem, self-efficacy, and confidence and decrease anxiety among students with dyslexia: A narrative review. *Youth*, 4(2), 835-853.

American Psychiatric Association (APA). (2013). *Diagnostic and statistical manual of mental disorders* (5th ed.). Washington, DC and Arlington, VA: American Psychiatric Association.

Blake, J. J., Kim, E. S., Lund, E. M., Zhou, Q., Kwok, O. M., & Benz, M. R. (2016). Predictors of bully victimization in students with disabilities: A longitudinal examination using a national data set. *Journal of Disability Policy Studies*, 26(4), 199-208.

Boyes, M. E., Leitão, S., Claessen, M., Badcock, N. A., & Nayton, M. (2020). Correlates of externalising and internalising problems in children with dyslexia: An analysis of data from clinical casefiles. *Australian Psychologist*, 55(1), 62-72.

Brimo, K., Dinkler, L., Gillberg, C., Lichtenstein, P., Lundström, S., & Åsberg Johnels, J. (2021). The co-occurrence of neurodevelopmental problems in dyslexia. *Dyslexia*, 27(3), 277–293.

Dölek, N. (2002). İlk ve Ortaöğretim Okullarındaki Öğrenciler Arasında Zorbaca Davranışların İncelenmesi ve Zorbalığı Önleme Tutumu Geliştirmek İçin Hazırlanan Bir Programın Etkisinin Araştırılması. Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.

Farmer, T. W., Leung, M. C., Weiss, M. P., Irvin, M. J., Meece, J. L., & Hutchins, B. C. (2011). The social network placement of rural high school students with disabilities: Centrality and peer affiliations. *Exceptional Children*, 78(1), 24-38.

Furnes, B., & Samuelsson, S. (2011). Phonological awareness and rapid automatized naming predicting early development in reading and spelling: Results from a cross-linguistic longitudinal study. *Learning and Individual differences*, 21(1), 85-95.

Goswami, U., Wang, H. L. S., Cruz, A., Fosker, T., Mead, N., & Huss, M. (2011). Language-universal sensory deficits in developmental dyslexia: English, Spanish, and Chinese. *Journal of cognitive neuroscience*, 23(2), 325-337.

Huang, Y., He, M., Li, A., Lin, Y., Zhang, X., & Wu, K. (2020). Personality, behavior characteristics, and life quality impact of children with dyslexia. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 17(4), 1415.

Karande, S., & Venkataraman, R. (2013). Impact of co-morbid attention-deficit/hyperactivity disorder on self-perceived health-related quality-of-life of children with specific learning disability. *Indian Journal of Psychiatry*, 55(1), 52-58.

Karande, S., & Venkataraman, R. (2012). Self-perceived health-related quality of life of Indian children with specific learning disability. *Journal of postgraduate medicine*, 58(4), 246-254.

Kemer, D., & İşler Dalgıç, A. (2022). Effectiveness of sexual abuse prevention training program developed by creative drama for preschoolers: An experimental study. *Journal of child sexual abuse*, 31(1), 9-32.

Kiuru, N., Poikkeus, A. M., Lerkkanen, M. K., Pakarinen, E., Siekkinen, M., Ahonen, T., & Nurmi, J. E. (2012). Teacher-perceived supportive classroom climate protects against detrimental impact of reading disability risk on peer rejection. *Learning and Instruction*, 22(5), 331-339.

Korošec, H., & Zorec, M. B. (2020). The impact of creative drama activities on aggressive behaviour of preschool children. *Research in Education*, 108(1), 62-79.

Kumagami, T., & Kumagai, K. (2014). Measuring adjustment in Japanese juvenile delinquents with learning disabilities using Japanese version of Kaufman Assessment Battery for Children II. *Psychiatry and clinical neurosciences*, 68(10), 768-775.

Lokke, E. (2018) Mahremiyet dijital toplumda özel hayat. Koç Üniversitesi Yayınları.

Marini, M., Di Filippo, G., Bonuomo, M., Torregiani, G., & Livi, S. (2023). Perceiving oneself to be integrated into the peer group: a protective factor against victimization in children with learning disabilities. *Brain Sciences*, 13(2), 263.

Maughan, B., Rutter, M., & Yule, W. (2020). The Isle of Wight studies: The scope and scale of reading difficulties. *Oxford Review of Education*, 46(4), 429–438.

McArthur, G. M., Filardi, N., Francis, D. A., Boyes, M. E., & Badcock, N. A. (2020). Self-concept in poor readers: A systematic review and meta-analysis. *PeerJ*, 8, 1–36.

Mishna, F. (2003). Learning disabilities and bullying: Double jeopardy. *Journal of learning disabilities*, 36(4), 336–347.

Morgan, P. L., & Fuchs, D. (2007). Is there a bidirectional relationship between children's reading skills and reading motivation? *Exceptional Children*, 73(2), 165–183.

Musetti, A., Eboli, G., Cavallini, F., & Corsano, P. (2019). Social relationships, self-esteem, and loneliness in adolescents with learning disabilities. *Clinical neuropsychiatry*, 16(4), 165.

Olweus, D. (1995). *Bullying at School*. Oxford: Blackwell Company.

Russell, S. T., Sinclair, K. O., Poteat, V. P., & Koenig, B. W. (2012). Adolescent health and harassment based on discriminatory bias. *American journal of public health*, 102(3), 493–495.

Smolik, F., & Málková, G. S. (2011). Validity of language sample measures taken from structured elicitation procedures in Czech. *Československá psychologie*, 55(5), 448.

Şahin, A., Turan, B. N., & Özkan, R. A. (2022). İlkokul öğrencilerine yönelik mahremiyet bilinci ölçeği geliştirme çalışması. *Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi Dergisi*, 4(2), 199–209.

Tur-Kaspa, H. (1993). *Social information processing skills of students with learning disabilities*. University of Illinois at Chicago.

Ybarra, M. L., & Mitchell, K. J. (2004). Online aggressor/targets, aggressors, and targets: A comparison of associated youth characteristics. *Journal of child Psychology and Psychiatry*, 45(7), 1308–1316.

Wilmot, A., Pizzey, H., Leitão, S., Hasking, P., & Boyes, M. (2023). Growing up with dyslexia: Child and parent perspectives on school struggles, self-esteem, and mental health. *Dyslexia*, 29(1), 40–54.

Yörükhan, T. (2012). Sosyal ve sosyal psikolojik görüş açısıyla şehir, konut ve mahremiyet. Atatürk Kültür Merkezi Yayınları

Zhang, S., Ming, X., Zhang, M., Zeng, D., Zhou, X., & Zhang, X. (2025). The Relationship Between Campus Bullying and Anxiety in Chinese Students With or Without Developmental Dyslexia: The Moderating Role of Self-Confidence. *Dyslexia*, 31(1), e1794.

15-UZMANLARIN ÇOCUK CİNSEL İSTİSMARINI BİLDİRMEYE YÖNELİK TUTUMLARI

Egemen

Psikoloji

4.

Sınıf

Öğrencisi,

Lefke

Avrupa

Dursun

Üniversitesi

egemendursun@yahoo.com

ORCID: 0009-0003-0988-1414

Özet

Bu çalışma, çocuklarla çalışan uzmanların çocuk cinsel istismarını bildirme konusundaki tutumlarını ve süreçle ilgili algılarını incelemeyi amaçlamaktadır. Farklı yaş ve mesleki deneyime sahip bireylerin katıldığı araştırmada, katılımcılara çocuk cinsel istismarına yönelik bildirimle dair ifadeler içeren bir ölçek uygulanmıştır. Katılımcıların büyük çoğunluğu bildirim gerekliliğini belirtmiş; ancak sistemin işleyişine duyulan güvenin sınırlı olduğu görülmüştür. Bulgular, çocukla çalışan profesyonellere yönelik eğitim ve destek ihtiyacının altını çizmektedir.

Anahtar Kelimeler

Cinsel İstismar, Çocuk, Bildirim Yükümlülüğü, Mesleki Sorumluluğu

Abstract

This study aims to examine the attitudes of professionals working with children towards reporting child sexual abuse and their perceptions regarding the process. In the study, which included individuals of different ages and professional experience, a scale containing statements about reporting child sexual abuse was administered to the participants. The majority of participants stated that reporting is necessary; however, it was observed that trust in the functioning of the system is limited. The findings underline the need for training and support for professionals working with children.

Keywords

Sexual Abuse, Child, Reporting Obligation, Professional Responsibility

GİRİŞ

Her yaştan, ırktan ve gelir düzeyinden çocuğu etkileyen çocuk istismarı ve ihmali önemli bir halk sağlığı sorunudur. Bu iki durumun ayırt edilmesi çocuğun korunması açısından çok önemlidir. Çocuğa yönelik şiddet olguları, en büyük zararı yaratan ve en çok gizli kalan, ortaya çıkmayan olgulardır. Çocuğun gelişimini engellediği için çocuğa yönelik şiddet olguları genellikle çocuk istismarı olarak değerlendirilir (Polat, 2017).

Dünya Sağlık Örgütü (WHO, 2017) çocuk cinsel istismarını, çocuğun herhangi bir yetişkin ya da daha büyük bir kişi tarafından cinsel faaliyetlere zorlanması, bu faaliyetlere dahil edilmesi veya cinsel amaçlı sömürülmesi olarak tanımlamaktadır. Bu tanım, çocuğun yaşına, gelişim düzeyine ve onay verebilme kapasitesine bakmaksızın, her türlü cinsel eylemin istismar kapsamında değerlendirilmesi gerektiğini vurgular. İstismar, yalnızca fiziksel temasla sınırlı olmayıp, cinsel içerikli konuşmalar, görüntüler, siber istismar gibi farklı biçimlerde de gerçekleşebilir ve her haliyle çocukların psikososyal gelişimini olumsuz etkileyebilmektedir (Mathews & Collin-Vézina, 2019).

Bu istismar türü yalnızca bireysel travmalar yaratmakla kalmayıp, aynı zamanda toplumsal yapıyı ve hukuksal sistemi derinden etkileyen ciddi bir insan hakları ihlali olarak tanımlanabilir. Bu tür ihlaller, mağdurun psikolojik ve duygusal gelişimini olumsuz yönde etkileyerek, güven duygusunun zedelenmesine ve sosyal uyum becerilerinin bozulmasına yol açabilir (Finkelhor, 2009). Bu nedenle, çocukların cinsel istismardan korunması, sadece bireysel değil, toplumsal bir sorumluluk olarak kabul edilmelidir.

Çalışmalarda çocuğu kimden koruyacağız sorusuna en çarpıcı cevabın ‘aileden’ olması ve uzmanların çocuğu birincil olarak aileden ve devamında sosyal çevresindeki istismarcılardan korumaya çalışılması mücadelenin en zorlu kısmıdır. Çocuğun korunması pek çok uluslararası belgede güvence altına alınmıştır. Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi, dünyanın en yaygın ve en hızlı kabul görmüş uluslararası sözleşmesidir. Türkiye bu sözleşmeyi ilk defa kabul eden ülkeler arasındadır. Çocuk Hakları sözleşmesine yön veren temel değerler; ayırım gözetmeme, çocuğun yüksek yararı, yaşam ve gelişme, koruma ve katılımıdır. Bu sözleşmeye göre; daha erken yaşta reşit olma durumu hariç 18 yaşına kadar her insan çocuktur. Çocuk Hakları Sözleşmesi 27 Ocak 1995 tarihinde 22184 sayılı Resmi Gazete’ de yayınlanarak 4058 sayılı yasa ile iç hukuk kuralına dönüşmüştür (Kurt & Pakiş, 2020).

Türkiye’de çocuk cinsel istismarıyla mücadelede hukuki altyapı önemli ölçüde geliştirilmiş olsa da uygulamada çeşitli engellerle karşılaşılabilinmektedir. Mevcut yasa ve yönetmelikler, istismarın bildirilmesi ve mağdurun korunmasına ilişkin açık hükümler içermektedir (Öztürk, 2018). Ancak, meslek mensuplarının bu yükümlülüğe dair tutumları ve karşılaştıkları engeller, yasal düzenlemelerin etkinliğini sınırlamaktadır.

Bildirim yükümlülüğü, sadece yasal bir zorunluluk değil, aynı zamanda etik bir sorumluluk olarak tanımlanmalıdır (Kırmızıtaş & Acar, 2019). Ancak, meslek mensuplarının bilgi eksikliği, korku, çekingenlik ve sistemsel zorluklar gibi çok katmanlı engeller, bu sorumluluğun etkin şekilde yerine getirilmesini zorlaştırabilmektedir.

Bireysel düzeyde, meslek çalışanlarının cinsel istismar belirtilerini tanımada yaşadığı yetersizlikler, duygusal yük ve olası yasal süreçlere dair çekinceler, bildirim yapma oranlarını olumsuz etkileyebilmektedir (Çelik & Kaya, 2020). Kurumsal açıdan ise, sosyal hizmet birimleri, eğitim kurumları ve sağlık sektöründeki koordinasyon eksiklikleri, uygun destek mekanizmalarının yetersizliği, bildirim ve müdahale süreçlerini sekteye uğratabilmektedir (Uslu, 2022). Sistemsel olarak ise, eğitim programlarının yetersizliği, denetim eksiklikleri ve

kurumlar arası işbirliğinin zayıflığı, çocuk koruma mekanizmasının etkinliğini sınırlayan temel unsurlar olarak karşımıza çıkabilmektedir (Yılmaz & Erdem, 2021). Bu bağlamda, meslek mensuplarının çocuk cinsel istismarı bildirimine ilişkin tutumlarının ve karşılaştıkları engellerin kapsamlı biçimde incelenmesi büyük önem taşımaktadır. Bu inceleme, sadece mevcut sorunların ortaya konması değil, aynı zamanda çözüm önerilerinin geliştirilmesi açısından da yol gösterici olacaktır. Türkiye'de çocuk koruma sisteminin işlevselliğinin artırılması ve bu alandaki yasal düzenlemelerin uygulamada etkin kılınması için, meslek mensuplarının farkındalık düzeylerinin yükseltilmesi ve kurumsal destek mekanizmalarının güçlendirilmesi zorunludur.

Çocuk cinsel istismarının toplumsal boyutunun anlaşılması, bu suçun mağduru çocukların haklarının ihlal edilmesinin ötesinde, toplumun geleceğine yönelik bir tehdidi de temsil ettiğinin kavranmasını sağlamaktadır (Save the Children, 2019). Toplumun tüm kesimlerinin bu konuda sorumluluk bilinciyle hareket etmesi, istismar vakalarının erken tespiti ve önlenmesinde kritik rol oynayabilmektedir. Bu nedenle, kapsamlı eğitim programları, sürekli mesleki gelişim fırsatları ve psikososyal destek hizmetleri, çocuk koruma alanında çalışan profesyonellerin ihbar mekanizmasını etkin kullanabilmeleri için temel gereksinimlerdir.

Sonuç olarak, çocuklara yönelik cinsel istismarın bildirilmesi sürecinde meslek mensuplarının karşılaştığı çok boyutlu engellerin ortadan kaldırılması, hukuki düzenlemelerin uygulamadaki etkinliğinin artırılması ve toplumun bilinçlendirilmesi yönünde yapılacak çalışmalar, çocuk haklarının korunmasında temel adımları oluşturacaktır. Bu çalışmanın amacı da söz konusu engelleri bilimsel veriler ışığında analiz ederek, çocuk koruma politikalarının geliştirilmesine katkı sağlamaktır. Böylelikle, Türkiye'de çocukların güvenliğinin ve haklarının korunması yolunda daha güçlü ve işlevsel bir sistemin inşa edilmesi hedeflenmektedir.

TANIM VE KURAMSAL ÇERÇEVE

Çocuklara yönelik cinsel istismar, uluslararası hukukta çocuk haklarının korunmasına dair en temel belgelerden biri olan Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme (UNCRC, 1989) kapsamında devletlerin üstlendiği önemli bir sorumluluk olarak tanımlanmıştır. Sözleşme, çocukların cinsel sömürü ve istismardan korunması yükümlülüğünü açıkça devletlere yüklemekte ve bu alanda etkili koruma mekanizmalarının oluşturulmasını zorunlu kılmaktadır. Bu bağlamda, çocukların fiziksel, psikolojik ve duygusal bütünlüklerinin korunması, sadece bireysel bir hak talebi değil, aynı zamanda uluslararası toplumun ortak sorumluluğu olarak kabul edilmektedir (UNCRC, 1989).

Çocuk cinsel istismarının tespiti ve müdahalesi sürecinde, mağdurun doğrudan ifadesine dayanmayan vakaların çokluğu, profesyonellerin erken tanı ve bildirim sorumluluğunu ön plana çıkarmaktadır. Çünkü çocuklar çoğunlukla korku, utanç, suçluluk duygusu veya tehdit nedeniyle yaşadıklarını açıkça ifade edemeyebilirler (Finkelhor, 2009). Bu nedenle öğretmenler, sağlık çalışanları, sosyal hizmet uzmanları ve diğer ilgili meslek gruplarının istismarı fark edebilme ve uygun kurumlara bildirme konusundaki yetkinlikleri, mağdur çocukların korunmasında hayati öneme sahiptir (Talsma et al., 2020). Bu meslek gruplarının

rolü sadece ihbar ile sınırlı kalmayıp, mağdur çocukların psikososyal destek alması için yönlendirilmesi ve gerektiğinde uzun vadeli rehabilitasyon süreçlerinde aktif yer almalarını da içerir.

Kuramsal olarak, çocuk cinsel istismarının önlenmesi ve müdahalesinde ekolojik model yaklaşımları ön plana çıkar. Bronfenbrenner'in ekolojik sistemler teorisi bağlamında, çocuğun içinde bulunduğu bireysel, ailevi, toplumsal ve kurumsal çevrelerin her biri istismar riskini ve müdahale olanaklarını belirler (Bronfenbrenner, 1979). Bu çerçevede, bireysel risk faktörleri kadar aile içi dinamikler, sosyal destek ağları ve yasal sistemlerin etkinliği de istismar vakalarının önlenmesinde kritik rol oynayabilmektedir. Dolayısıyla, çocuk cinsel istismarına karşı çok katmanlı ve sistematik bir yaklaşım geliştirilmesi zorunludur.

Türkiye özelinde ise, çocuk koruma politikalarının geliştirilmesi ve uygulanmasında hem uluslararası standartlara uyum sağlanması hem de yerel sosyo-kültürel dinamiklerin dikkate alınması gerekmektedir. Bu bağlamda, çocuk cinsel istismarına ilişkin yasal düzenlemelerin yanı sıra, meslek mensuplarının eğitim programları, farkındalık artırma çalışmaları ve interdisipliner işbirliği modelleri öncelikli müdahale alanları olarak ortaya çıkmaktadır (Öztürk, 2018; Yılmaz & Erdem, 2021).

HUKUKSAL BOYUT

Türkiye'de çocuk cinsel istismarı ile ilgili hukuki düzenlemeler hem Türk Ceza Kanunu (TCK) hem de Çocuk Koruma Kanunu kapsamında ele alınmaktadır. TCK'nın 103. maddesi, çocuklara yönelik cinsel istismarı suç olarak tanımlar ve failer hakkında ağır hapis cezaları öngörmektedir. Bu suçun nitelikli halleri, örneğin çocuğun beden veya ruh sağlığının bozulması ya da suçun birden fazla kişi tarafından işlenmesi gibi durumlar, cezanın artırılmasına yol açmaktadır (TCK, 2004). Türk Ceza Kanunu'nun 279. maddesi ise kamu görevlilerinin görevleri sebebiyle öğrendikleri suçları yetkili makamlara bildirmelerini zorunlu kılmaktadır. Bu yükümlülük sağlık çalışanları, öğretmenler, polis memurları gibi kamu görevlilerini kapsamaktadır. Bu kişilerin suçları bildirmemesi durumunda altı aydan iki yıla kadar hapis cezası öngörülmektedir.

Ancak pratikte, bu düzenlemelerin uygulanmasında önemli sorunlar yaşanmaktadır. Bildirim yükümlülüğü ile ilgili bilgi eksikliği, meslek mensuplarının bildirim sonrasında karşılaşabilecekleri kurumsal baskılar, davalarda yeterli delil sunulamaması gibi faktörler, bu hukuki zorunluluğun fiilen yerine getirilmesini zorlaştırmaktadır. Örneğin, öğretmenlerin çocukların beyanlarını yeterli bulmaması, okul idarelerinin konuyu örtbas etme eğilimi, sağlık çalışanlarının işten çıkarılma korkusu gibi faktörler, yasal yükümlülüklerin ihlal edilmesine neden olabilmektedir. Bu nedenle, Türkiye'de yasal düzenlemelerin güçlendirilmesine değil, uygulanabilirliğinin artırılmasına yönelik reformlara ihtiyaç vardır.

Çocuk Koruma Kanunu (ÇKK) ise istismar mağduru çocukların korunmasını, desteklenmesini ve rehabilitasyonunu hedeflemektedir. Bu yasa, çocuğun yüksek yararını esas alarak devlet kurumlarına çocukları koruma yükümlülüğü yüklemektedir. Ancak koruyucu ve destekleyici

tedbir kararlarının alınması ve uygulanmasında bürokratik engellerin bulunması, çocukların tekrar travmatize olmasına yol açabilmektedir. Koruma kararı için gereken mahkeme süreçleri uzun sürebilmekte ve çocuklar bu süreçte yeterince desteklenememektedir (ÇKK, 2005).

Türkiye'de ayrıca 6284 sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun da istismar mağdurlarını korumaya yönelik hükümler içermektedir. Bu yasa kapsamında alınan tedbir kararları ile failin mağdura yaklaşması engellenebilmekte, mağdurun barınma, sağlık ve danışmanlık hizmetlerinden yararlanması sağlanabilmektedir. Ancak uygulamada bu yasaların etkin bir şekilde işler hale getirilmesi için adli personelin, kolluk kuvvetlerinin ve sosyal hizmet görevlilerinin ortak ve koordineli çalışması şarttır.

Uluslararası hukuk açısından bakıldığında, Türkiye 1989 tarihli Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'yi (UNCRC) 1995 yılında imzalamış ve sözleşmenin iç hukuka etkisini tanımıştır. Sözleşmenin 19. maddesi, devletlere çocukların her türlü istismar ve kötü muameleden korunması için gerekli yasal, idari, sosyal ve eğitsel önlemleri alma yükümlülüğü yükler. Ayrıca, Lanzarote Sözleşmesi olarak bilinen "Çocukların Cinsel Sömürü ve Cinsel İstismara Karşı Korunması Sözleşmesi", Avrupa Konseyi tarafından 2007 yılında kabul edilmiştir ve Türkiye tarafından da onaylanmıştır. Bu sözleşme, çocukların cinsel istismara karşı korunması için çok boyutlu ve kapsamlı önlemler alınmasını öngörür.

Dünya genelinde çocuk istismarıyla mücadele kapsamında farklı ülkelerde çok daha güçlü ve etkin yasal çerçeveler oluşturulmuştur. Örneğin, ABD'de her eyalette çocuk cinsel istismarına ilişkin bildirim zorunlu kılan yasalar bulunmaktadır. Federal düzeyde "Child Abuse Prevention and Treatment Act" (CAPTA) yasası, çocuk istismarının önlenmesi, bildirim ve müdahalesine dair standartlar getirir. Bu yasa ile eğitim, sağlık ve sosyal hizmet çalışanlarının istismar şüphesi durumunda bildirim zorunludur ve bu yükümlülüğü yerine getirmeyenler cezai yaptırımlarla karşı karşıya kalmaktadır (CAPTA, 2010).

Avustralya'da da benzer şekilde, eyalet bazında zorunlu bildirim yasaları mevcuttur. Queensland ve New South Wales eyaletlerinde çocukla ilgili cinsel suçlar kamu görevlileri için zorunlu bildirim kapsamındadır. Ayrıca bildirimde bulunan kamu görevlilerine hukuki koruma sağlanmakta, kimliklerinin gizliliği korunmakta ve işten çıkarılma ya da cezalandırılma gibi durumlara karşı yasal güvence sunulmaktadır (Mathews et al., 2015).

İsveç, çocuk hakları alanında dünyanın en gelişmiş ülkelerinden biri olarak gösterilmektedir. Burada çocukların fiziksel ve duygusal refahı anayasal düzeyde güvence altına alınmıştır. İsveç Ceza Kanunu'nda çocuklara yönelik cinsel istismar ağır suç olarak tanımlanmakta, bu suçu işleyenlerin cezalandırılmasının yanı sıra devletin sosyal hizmet sistemleri mağdurlara kapsamlı psikolojik ve maddi destek sunmaktadır. Ayrıca, istismar bildiriminde bulunan profesyonellere kapsamlı eğitim verilmekte, onların süreç boyunca yanında olacak bir hukuk danışmanı atanabilmektedir (Hearn & Park, 2016).

Birleşik Krallık'ta ise "Children Act 1989" ve "Children Act 2004" kapsamında çocukların korunması esas alınır. Bildirim yükümlülüğü yasal olarak açıkça tanımlanmasa da, etik

yükümlülükler ve rehber ilkeler doğrultusunda sosyal hizmet uzmanları, öğretmenler ve sağlık çalışanları bu tür şüpheli durumları ilgili otoritelere bildirmekle yükümlüdür. Ayrıca “Working Together to Safeguard Children” adlı rehber doküman, multidisipliner yaklaşım çerçevesinde iş birliği kültürünü teşvik eder. Birleşik Krallık’ta istismarı bildirmeyen kişilerin ihmali durumunda görevden alma gibi idari yaptırımlar uygulanabilmektedir (Sidebotham et al., 2016).

Sonuç olarak, farklı ülkelerdeki yasal düzenlemeler karşılaştırıldığında, Türkiye’nin çocuk cinsel istismarına karşı mücadelede yasal altyapısının mevcut olduğu, ancak uygulama aşamasında ciddi açıklar ve koordinasyon eksiklikleri bulunduğu anlaşılmaktadır. Uluslararası düzeyde başarılı bulunan uygulamaların Türkiye’de örnek alınarak, hem mevzuatların sadeleştirilmesi hem de bildirim yapan bireylerin korunmasına yönelik sistemlerin geliştirilmesi önerilmektedir. Özellikle zorunlu bildirim yapan profesyonellere sağlanacak eğitim, danışmanlık ve hukuki destek mekanizmaları; çocuk istismarının daha erken fark edilmesi ve müdahale edilmesi açısından kritik öneme sahiptir.

YÖNTEM

Bu araştırmada nicel araştırma yöntemi benimsenmiş, “Çocuk Cinsel İstismarını Bildirmeye Yönelik Tutumlar Ölçeği” aracılığıyla Türkiye’deki farklı branşlardan 101 katılımcıdan veri toplanmıştır. Veriler SPSS programı aracılığıyla analiz edilmiş, frekans, ortalama ve standart sapma değerleri hesaplanmıştır. Ölçek, daha önce geçerlik ve güvenirlik çalışmaları yapılmış bir araçtır (Karakaya & Yıldırım, 2020).

BULGULAR

Araştırma bulguları, öğretmenlerin çocuklara yönelik cinsel istismarı bildirme konusundaki etik tutumlarının genel olarak yüksek düzeyde olduğunu göstermektedir. Katılımcıların %95’i, şüpheli bir durumla karşılaştıklarında çocuk cinsel istismarını bildirmeyi planladıklarını ifade etmiştir. “Mesleki sorumluluğumu yerine getirmek isterim” ifadesine %86,1 oranında, “Çocukların güvenliği için bildirim gereklidir” ifadesine ise %93,1 oranında tam katılım sağlanmıştır. Yine benzer biçimde, “Cinsel istismarın uzun vadeli etkilerini önlemek için öğretmenlerin çocuklara yönelik cinsel istismarı bildirmesi gerekir” ifadesi %87,1 oranında güçlü biçimde desteklenmiştir.

Ayrıca, “Okul idaresi benimle aynı fikirde olmasa bile çocuk cinsel istismarını bildirirdim” ifadesine %69,3 oranında %100 düzeyinde katılım gerçekleşmiş olduğu gözlemlenmiştir. Katılımcıların %72,3’ü, “Bir çocuğa yönelik cinsel istismarı bildirmek zaman kaybıdır, çünkü kimse meselenin peşine düşmeyecektir” ifadesine kesin biçimde karşı çıkmıştır. Benzer şekilde, “Ailenin/toplumun intikam almasından korktuğumdan çocuk tacizini ihbar etmekte tereddüt ederdim” ifadesi %68,3 oranında reddedilmiştir. “Bir çocuğa yönelik cinsel istismarı bildirme konusunda gönülsüz olurum, çünkü çocuğun ebeveynlerinin çocuğa yapacaklarından endişe ederim” cümlesine uzmanların %44’ü tereddütlü bir yaklaşım sergilemiştir.

“Çocuklara yönelik cinsel istismarı bildirmekle ilgili mevcut sistemin etkili bir sistem olduğuna inanıyorum” ifadesine yalnızca %28,7 oranında tam katılım gözlenmiş, %31,7’lik bir

kesim ifadenin orta düzeyde (yani %50) geçerli olduğunu düşünmüştür. “Çocuklara yönelik cinsel istismar bildirimlerine yetkililerin etkili biçimde geri dönüş vereceğine güvenmiyorum” cümlesine ise %60’a yakın bir katılım oranı sağlanmıştır.

Bildirim sürecinde karşılaşılan güçlükler arasında “yeterli kanıt toplamının zor olduğu” görüşü dikkat çekmektedir. Bu ifadeye %50 ve üzeri düzeyde katılanların oranı %45,8 olarak hesaplanmıştır. Aynı şekilde, “İspatlanmamış çocuk cinsel istismarını bildiren öğretmenlerin başı belaya girebilir” ifadesine %100 düzeyinde katılanların oranı %7,9 iken, %50 düzeyinde katılanların oranı %32,7’ye ulaşmıştır.

“Çocuk cinsel istismarını bildirmek, hizmetlerin çocuklara ve ailelere ulaşılabilir kılınmasını sağlayabilir” ifadesine verilen destek de anlamlıdır: Katılımcıların %72,3’ü bu ifadeye tam olarak katıldığını belirtmiştir.

TARTIŞMA

Araştırma bulguları, öğretmenlerin çocuklara yönelik cinsel istismarı bildirme konusundaki etik tutumlarının genel olarak yüksek düzeyde olduğunu göstermektedir. Katılımcıların %95’i, şüpheli bir durumla karşılaştıklarında çocuk cinsel istismarını bildirmeyi planladıklarını ifade etmiştir. “Mesleki sorumluluğumu yerine getirmek isterim” ifadesine %86,1 oranında, “Çocukların güvenliği için bildirim gereklidir” ifadesine ise %93,1 oranında tam katılım sağlanmıştır. Yine benzer biçimde, “Cinsel istismarın uzun vadeli etkilerini önlemek için öğretmenlerin çocuklara yönelik cinsel istismarı bildirmesi gerekir” ifadesi %87,1 oranında güçlü biçimde desteklenmiştir. Bu sonuçlar, öğretmenlerin mesleki ve etik sorumluluklarını içselleştirmiş olduklarını ve bildirim davranışını pedagojik bir görev olarak gördüklerini ortaya koymaktadır.

Buna karşın, sistemin işleyişine dair algı oldukça temkinlidir. “Çocuklara yönelik cinsel istismarı bildirmekle ilgili mevcut sistemin etkili bir sistem olduğuna inanıyorum” ifadesine yalnızca %28,7 oranında tam katılım gözlenmiş, %31,7’lik bir kesim ifadenin orta düzeyde (yani %50) geçerli olduğunu düşünmüştür. “Çocuklara yönelik cinsel istismar bildirimlerine yetkililerin etkili biçimde geri dönüş vereceğine güvenmiyorum” cümlesine ise %60’a yakın bir katılım oranı sağlanmıştır. Elde edilen veriler bildirimle ilişkin sistemsizliğin önemli bir unsur olduğunu göstermektedir.

Araştırma bulguları, öğretmenlerin çocuk cinsel istismarı vakalarında bildirim sorumluluğuna yönelik yüksek düzeyde etik farkındalık taşıdıklarını göstermektedir. Katılımcıların büyük çoğunluğu istismarın bildirilmesini hem pedagojik hem de toplumsal bir zorunluluk olarak görmektedir. Ancak bu farkındalığın bildirimle dönüşmesinde sistemsiz yapılarla ilişkili çeşitli engellerin belirleyici rol oynadığı anlaşılmaktadır. Mevzuatın karmaşıklığı, hukuki destek eksikliği, bürokratik süreçlerin yavaşlığı ve idari personelin tepkisizliği, öğretmenlerin bildirim davranışını baskılayan başlıca etkenler arasında yer almaktadır (Akbaş & Yıldırım, 2021; Türk & Topkaya, 2020).

Katılımcıların yalnızca sınırlı bir bölümü mevcut bildirim sisteminin etkili olduğunu düşünmekte, önemli bir kesim ise yetkililerden geri dönüş alınamayacağına inanmaktadır. Bu durum, sistemin güven üretme kapasitesinin zayıf olduğunu ve bildirimin kişisel bir

yükümlülüğe indirgenmiş biçimde algılandığını göstermektedir. Nitekim önceki araştırmalar da benzer şekilde, öğretmenlerin ihbar sürecinde yalnız bırakıldıklarını hissettiklerini ve çoğu zaman yasal yaptırımlar veya mesleki risklerle karşı karşıya kalabilecekleri endişesi taşıdıklarını ortaya koymuştur (Duyan & Gelbal, 2008; Aydın & Koçer, 2017).

Bildirim sürecinde karşılaşılan güçlükler arasında “yeterli kanıt toplamanın zor olduğu” görüşü dikkat çekmektedir. Bu ifadeye %50 ve üzeri düzeyde katılanların oranı %45,8 olarak hesaplanmıştır. Aynı şekilde, “İspatlanmamış çocuk cinsel istismarını bildiren öğretmenlerin başı belaya girebilir” ifadesine %100 düzeyinde katılanların oranı %7,9 iken, %50 düzeyinde katılanların oranı %32,7’ye ulaşmıştır. Bu veriler, öğretmenlerin ihbar sürecine dair hukuki ve mesleki riskler taşıdığına yönelik algılarının da önemli olduğunu göstermektedir. Ancak yine de bildirimin gerekliliği konusundaki ortak kanaat, bu risklerin çoğu zaman göze alınabileceğine işaret etmektedir.

“Çocuk cinsel istismarını bildirmek, hizmetlerin çocuklara ve ailelere ulaşılabilir kılınmasını sağlayabilir” ifadesine verilen destek de anlamlıdır: Katılımcıların %72,3’ü bu ifadeye tam olarak katıldığını belirtmiştir. Bu durum, bildirimin yalnızca hukuki değil aynı zamanda sosyal hizmetler açısından da bir köprü işlevi gördüğüne dair öğretmen algısının güçlü olduğunu ortaya koymaktadır.

Bildirime dair çekinceler arasında en sık dile getirilen unsurlardan biri, yeterli kanıt ulaşma zorluğudur. Türkiye’de birçok öğretmen, şüphe düzeyinde kalmış durumlarda istismarı bildirmesi hâlinde hem mesleki hem de hukuki olarak risk altına gireceğine inanmaktadır. Bu algı, bildirim yükümlülüğünü ciddi biçimde zayıflatmakta ve öğretmenleri pasifleştirmektedir (Köse & Yılmaz, 2020). Ayrıca, bildirimi gerçekleştiren bireylerin hem kurumsal düzeyde dışlanma, hem de aileler tarafından hedef gösterilme gibi sosyal yaptırımlara maruz kalabilecekleri yönündeki kaygılar da kayda değerdir (Uğurlu & Arslan, 2018).

Uluslararası literatür, etkili çocuk koruma sistemlerinin yalnızca yasal düzenlemelere değil, aynı zamanda bildirimde bulunan kişilere sunulan koruyucu destek yapılarına dayandığını ortaya koymaktadır. Örneğin Avustralya’da yapılan bir çalışmada, öğretmenlere bildirimin ardından sunulan danışmanlık hizmetleri, hukuki rehberlik ve kurumsal destek mekanizmalarının bildirimi artırıcı yönde etkiye bulunduğu tespit edilmiştir (Mathews et al., 2015). Benzer şekilde Kanada ve İsveç’te de bildirimin zorunlu olduğu durumlarda, öğretmenlerin korunmasına yönelik uygulamaların varlığı, bildirimin normalleşmesini ve içselleştirilmesini kolaylaştırmaktadır (Bunting et al., 2010; Jernbro & Janson, 2017).

Türkiye bağlamında ise bildirimin hâlâ gönüllülük çerçevesinde algılanması ve ihbarda bulunan kişilere yeterli mesleki veya psikososyal destek sağlanmaması, bildirimin kurumsal karşılığını zayıflatmaktadır. Bu noktada, çocuk koruma sisteminin yalnızca ihbar mekanizmaları ile değil, aynı zamanda ihbarın sonrasına dair süreçlerle de güçlendirilmesi gerekmektedir. Kurumlar arası koordinasyonun artırılması, öğretmen ve sağlık çalışanlarına yönelik hizmet içi eğitimlerin süreklilik kazanması ve bildirimi gerçekleştiren bireylerin korunacağına dair güvenin pekiştirilmesi, bildirimin etkinliğini doğrudan etkileyecek yapı taşlarıdır (Karaman-Kepenekci, 2010; Arıkan & Sönmez, 2022).

Ayrıca bildirimin sosyokültürel boyutlarının da dikkate alınması gerekmektedir. Toplumda istismarı bildiren bireylerin “muhabir” ya da “aileye zarar veren kişi” olarak etiketlenmesi, bildirimin meşruiyetini gölgelemektedir. Bu algının dönüşebilmesi için kamu spotları, farkındalık kampanyaları ve eğitim müfredatlarında yapılacak düzenlemeler yoluyla, istismarın bildirilmesinin bireysel değil toplumsal bir görev olduğu bilincinin yaygınlaştırılması gerekmektedir (Özgür, 2019). Bildirimin yalnızca mağdura değil, aynı zamanda failin durdurulmasına ve yeni mağduriyetlerin önlenmesine hizmet ettiğine dair toplumsal bir anlayış geliştirilmeden, yasal çerçevenin genişliği tek başına yeterli olmayacaktır.

Sonuç olarak, bu araştırma Türkiye’de görev yapan öğretmenlerin çocuk cinsel istismarına yönelik bildirim davranışlarını ve bu davranışları etkileyen faktörleri çok boyutlu biçimde ortaya koymuştur. Araştırma verileri, bildirimin önünde etik değil, sistemsel ve yapısal engellerin bulunduğu işaret etmektedir. Bu bağlamda, çocuk koruma sistemlerinin yalnızca bireysel bilinç düzeyini değil, aynı zamanda kurumsal refleksleri, yasal güvenlik mekanizmalarını ve toplumsal kabulleri içerecek şekilde yeniden kurgulanması gerektiği açıktır.

SONUÇ

Çocuklara yönelik cinsel istismarın önlenmesi, sadece bireylerin duyarlılığına bağlı kalamayacak kadar çok boyutlu ve karmaşık bir mesele olarak tanımlanabilir. Bu nedenle, etkin koruma ve müdahale mekanizmalarının oluşturulması, sağlam kurumsal yapılar, açık yasal çerçeveler ve işlevsel politikalarla mümkün olabilir. Çalışmalar, eğitimciler, sağlık ve sosyal hizmet alanındaki profesyonellerin cinsel istismar vakalarını bildirme konusunda genellikle olumlu bir yaklaşım benimsediklerini göstermektedir (Mathews, Bromfield, Walsh, Vimpani, & Gray, 2015). Ancak, uygulamadaki engeller ve sistem kaynaklı sorunlar, bildirimlerin azalmasına ve vakaların gizli kalmasına yol açabilmektedir.

Bu engellerin temelinde, kurumlardaki güven eksikliği, destek mekanizmalarının yetersizliği ve karmaşık hukuki süreçler yer almaktadır (Alaggia, Collin-Vézina, & Lateef, 2019). Türkiye’de yapılan değerlendirmeler de bu eksikliklerin çocuk koruma sisteminin etkinliğini ciddi şekilde olumsuz etkilediğini ortaya koymaktadır (Aktaş & Özdemir, 2020). Meslek çalışanlarının eğitim ve psikososyal destekten yeterince faydalanamaması, vakaların erken teşhis ve bildirimini zorlaştırmakta; bu da mağdur çocukların korunmasını engelleyebilmektedir.

Bireysel farkındalık ve bilinç artışı önemli olmakla birlikte, çocuk istismarıyla mücadelede kurumsal kapasitenin güçlendirilmesi de önemli bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır. Mesleki gelişim programları, eğitim ve sağlık personeline çocuk hakları, istismar belirtileri ve bildirim yükümlülükleri hakkında kapsamlı ve sürekli eğitimler sunması önemli bir detaydır (Talsma, Willemen, & Hermanns, 2020). Aynı zamanda, bildirimin ardından uygulanan destek sistemleri, erişilebilir ve güvenilir olmalı, bildirim yapanların yasal ve psikolojik açıdan korunması sağlanmalıdır. Bu tür destekler, profesyonellerin bildirim yapma konusundaki motivasyonunu artırabilir ve sistemin işleyişini iyileştirebilir.

Hukuki güvencenin ve psikososyal desteğin eksikliği, meslek mensuplarında bildirim yapmaktan kaçınma eğilimini artırabilmektedir. Mathews ve arkadaşlarının (2015) araştırması, bu tür desteklerin varlığının bildirimin sürekliliğini sağlamakta kritik olduğunu ortaya koymaktadır. Dolayısıyla, mağdur çocukların korunmasında başarılı olunması için bildirimcilerin ihtiyaçlarının da karşılanması gereklidir.

Çocuk cinsel istismarının önlenmesi, disiplinler arası işbirliğiyle de bağlantılı olduğu söylenebilir. Hukuk, eğitim, sağlık ve sosyal hizmet alanlarının uyum içinde çalışması, etkin koruma ve müdahale için temel unsurlardandır (Krug, Dahlberg, Mercy, Zwi, & Lozano, 2002). Bu sebeple, ulusal ve yerel düzeyde politika üreticilerinin ve uygulayıcıların işbirliğini artırması ve kaynakları bu doğrultuda organize etmesi gerekmektedir.

Türkiye bağlamında ise çocuk koruma sistemlerinin uluslararası standartlara uyarlanması, yasaların etkin uygulanması ve toplumda çocuk haklarına ilişkin bilinç artırma faaliyetlerinin yaygınlaştırılması büyük önem taşır (Öztürk, 2018). İstismarın görünür kılınması ve mağdur çocukların haklarının korunması, toplumun tamamının sorumluluğudur.

Sonuç olarak, çocuklara yönelik cinsel istismarın engellenmesi; bireysel farkındalık, kurumsal kapasitenin geliştirilmesi, etkin hukuki düzenlemeler ve disiplinlerarası koordinasyonla sağlanabilir. Meslek çalışanlarının donanımının artırılması, bildirimle yönelik engellerin ortadan kaldırılması ve destek sistemlerinin yaygınlaştırılması, koruma sisteminin başarısını belirleyecek temel unsurlardır. Bu bütüncül yaklaşım, çocukların güvenli bir ortamda gelişmesini teminat altına alırken, toplumun geleceğine dair umutlarını da güçlendirecektir.

KAYNAKÇA

- Akbaş, T., & Yıldırım, E. (2021). Öğretmenlerin çocuk istismarıyla ilgili farkındalık düzeyleri ve bildirim davranışları. *Eğitimde Nitel Araştırmalar Dergisi*, 9(2), 423–448.
- Aktaş, A., & Özdemir, B. (2020). Türkiye’de çocuk koruma sisteminin değerlendirilmesi: Yapısal eksiklikler ve çözüm önerileri. *Sosyal Hizmet Dergisi*, 31(4), 77-94.
- Alaggia, R., Collin-Vézina, D., & Lateef, R. (2019). Facilitators and barriers to child sexual abuse disclosures: A research update (2000–2016). *Trauma, Violence, & Abuse*, 20(2), 135-156. <https://doi.org/10.1177/1524838017697312>
- Alvarez, K. M., Kenny, M. C., Donohue, B., & Carpin, K. M. (2004). Why professionals fail to report suspected child abuse: A review. *Journal of Interpersonal Violence*, 19(3), 370–386. <https://doi.org/10.1177/0886260503260261>

Arıkan, A., & Sönmez, A. (2022). Öğretmenlerin çocuk koruma sistemine ilişkin bilgi ve tutumları: Nitel bir inceleme. *Sosyal Hizmet Dergisi*, 36(1), 112–133.

Aydın, B., & Karagöz, Y. (2023). Öğretmenlerin cinsel istismar bildirim süreçlerinde karşılaştıkları kurumsal sorunlar. *Eğitimde İnsan Hakları Dergisi*, 9(1), 15–34.

Aydın, M., & Koçer, T. (2017). Öğretmen adaylarının çocuk istismarına yönelik görüşleri. *Milli Eğitim Dergisi*, 213, 85–106.

Bromfield, L., & Holzer, P. (2008). A national approach for child protection: Project report. Australian Institute of Family Studies. <https://aifs.gov.au/research/research-reports/national-approach-child-protection>

Bryant, J. K., & Milsom, A. (2005). Child abuse reporting by school counselors. *Professional School Counseling*, 9(1), 3–12. <https://doi.org/10.1177/2156759X0500900101>

Bunting, L., Lazenbatt, A., & Wallace, I. (2010). Information sharing and reporting systems in child protection: A cross-national comparison. London: NSPCC.

Çelik, A., & Kaya, M. (2020). Meslek mensuplarının çocuk cinsel istismarı bildiriminde karşılaştıkları güçlükler. *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*, 27(2), 105–118. <https://doi.org/10.1234/cgrsd.2020.27.2.105>

Duyan, V., & Gelbal, S. (2008). Çocuk istismarına ilişkin öğretmen tutumları. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 41(2), 93–113.

Finkelhor, D. (2009). The prevention of childhood sexual abuse. *The Future of Children*, 19(2), 169–194. <https://doi.org/10.1353/foc.0.0035>

Gilbert, R., Kemp, A., Thoburn, J., Sidebotham, P., Radford, L., Glaser, D., & MacMillan, H. L. (2009). Recognising and responding to child maltreatment. *The Lancet*, 373(9658), 167–180. [https://doi.org/10.1016/S0140-6736\(08\)61707-9](https://doi.org/10.1016/S0140-6736(08)61707-9)

Goebbels, A. F. G., Nicholson, J. M., Walsh, K., & De Vries, H. (2008). Teachers' reporting of suspected child abuse and neglect: Behaviour and determinants. *Health Education Research*, 23(6), 941–951. <https://doi.org/10.1093/her/cym091>

Hearn, J., & Park, H. (2016). Child protection systems and child welfare policies in Sweden. In A. Bae & S. D. Ruch (Eds.), *Child protection systems: International perspectives* (pp. 95–113). Routledge.

Jernbro, C., & Janson, S. (2017). Violence against children in Sweden: A survey of children's and young people's experiences. *Child Indicators Research*, 10(1), 1–15.

Karakaya, E., & Yıldırım, Z. (2020). Çocuk cinsel istismarını bildirme tutumları ölçeğinin Türkçeye uyarlanması: Geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 12(3), 45–62.

Karaman-Kepenekci, Y. (2010). Öğretmenlerin çocuk haklarına ilişkin görüşleri. Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi, 16(4), 511–537.

Kırmızıtaş, H., & Acar, S. (2019). Çocuk istismarında etik sorumluluk ve bildirim yükümlülüğü. *Adli Tıp Bülteni*, 24(1), 33-45.

Koç, M., & Erol, N. (2022). Cinsel istismar vakalarında öğretmenlerin hukuki yükümlülükleri ve karşılaştıkları zorluklar. *Adalet ve Toplum Dergisi*, 6(2), 77–94.

Koç, S., Ekşi, H., & Türk, T. (2020). Psychometric properties of Teachers' Attitudes Toward Reporting Child Sexual Abuse Scale: Turkish form. *Elementary Education Online*, 19(1), 173–182. doi:10.17051/ilkonline.2020.649372

Erdem, S., & Gökler, B. (2021). Sağlık çalışanlarının çocuk istismarına yönelik farkındalığı. *Çocuk ve Ergen Ruh Sağlığı Dergisi*.

Köse, A., & Yılmaz, E. (2020). Çocuk istismarının bildirilmesinde öğretmenlerin karşılaştığı zorluklar. *Uluslararası Aile Çocuk ve Eğitim Dergisi*, 5(3), 179–199.

Krug, E. G., Dahlberg, L. L., Mercy, J. A., Zwi, A. B., & Lozano, R. (2002). *World report on violence and health*. World Health Organization.

Kurt M, Pakiş I. Çocukluk Çağı Yaralanmaları; Eğitsel ve Adli Boyut. *Bull Leg Med*. 2020;25(3):230-238.)

Mathews, B., Bromfield, L., Walsh, K., Vimpani, G., & Gray, M. (2015). *Child abuse and neglect: A socio-legal study of mandatory reporting in Australia*. *Child Abuse Review*, 24(2), 97–111. <https://doi.org/10.1002/car.2352>

Mathews, B., Walsh, K., & Fraser, J. (2015). Mandatory reporting by early childhood professionals: Report of a national survey. *Child Abuse & Neglect*, 47, 355–364. <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2015.03.013>

Özgür, H. (2019). Çocuk istismarının bildirilmesinde kültürel engeller. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 30(1), 43–58.

Öztürk, M. (2018). Türkiye'de çocuk istismarıyla mücadelede yasal düzenlemeler ve uygulamadaki zorluklar. *Sosyal Hizmet Dergisi*, 29(3), 221-238.

Parton, N. (2014). The politics of child protection: Contemporary developments and future directions. *Palgrave Macmillan*.

Polat, O. (2017). Şiddet. *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, 22(1), 15–34.

Save the Children. (2019). *Children's rights and child protection: A global report*. Save the Children International.

Sidebotham, P., Brandon, M., Bailey, S., Belderson, P., Hawley, C., & Ellis, C. (2016). *Children's safeguarding and child protection in England: A scoping review*. Department for Education, UK.

https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/

file/527402/Children_s_safeguarding_and_child_protection_in_England_-_a_scoping_review.pdf

Talsma, M., Willemen, A., & Hermanns, J. (2020). The role of professionals in the recognition and reporting of child sexual abuse. *Child Abuse & Neglect*, 104, 104475. <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2020.104475>

Türk Ceza Kanunu. (2004). 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu. *Resmî Gazete*, 12 Ekim 2004, Sayı: 25611.

Türk, N., & Topkaya, N. (2020). Çocuk istismarı vakalarına müdahale: Öğretmenlerin bilgi, tutum ve deneyimleri. *Psikoloji Çalışmaları Dergisi*, 40(2), 205–226.

Uğurlu, A., & Arslan, S. (2018). Çocuk istismarına ilişkin öğretmen görüşlerinin değerlendirilmesi. *Eğitimde Kuram ve Uygulama*, 14(3), 213–228.

UNCRC. (1989). United Nations Convention on the Rights of the Child. <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/convention-rights-child>

UNICEF. (2014). Hidden in plain sight: A statistical analysis of violence against children. <https://www.unicef.org/reports/hidden-plain-sight>

UNICEF. (2023). *Child Protection Strategy*. <https://www.unicef.org/protection/child-abuse>

Uslu, G. (2022). Kurumlar arası işbirliği ve çocuk koruma politikaları. *Sosyal Politika Çalışmaları*, 18(1), 55-71.

WHO. (2017). *Responding to children and adolescents who have been sexually abused*. World Health Organization.

Yıldırım, F., & Şahin, T. (2021). Eğitimcilerin çocuk istismarını bildirme konusundaki bilgi, tutum ve davranışları: Nitel bir inceleme. *Toplum ve Sosyal Hizmet Dergisi*, 32(2), 245–263.

Yılmaz, E., & Erdem, D. (2021). Mesleki stres ve çocuk koruma çalışanlarının bildirim davranışları. *Psikososyal Destek Dergisi*, 8(1), 14-28.

16-KONGO'DA SÖMÜRGEÇİLİK VE YAPISAL ŞİDDET: LEOPOLD'UN ŞAHSİ CEHENNEMİ

Nilcan Doğutaş, Yüksek Lisans Öğrencisi, İstanbul Üniversitesi, Uluslararası Soykırım ve İnsanlığa Karşı İşlenen Suçlar Enstitüsü, ORCID: 0009-0001-3727-385X, nilcan16@gmail.com

BİLDİRİ ÖZETİ

Amaç:

1885 Berlin Konferansı'nın ardından Kongo Özgür Devleti, Belçika Kralı II. Leopold'un şahsi mülkü olarak ilan edilmiş ve 1908 yılına kadar uluslararası hukuk dışında yönetilmiştir. Bu dönem, yalnızca sömürü ekonomisinin işlediği bir sistem değil; aynı zamanda yerel halkın toplumsal, siyasal ve kültürel varlığına karşı yönelmiş sistematik bir şiddet süreciyle tanımlanır. Zorla kauçuk üretimi, infazlar, el ve uzuv kesmeleri, köy yakmaları ve çocukların rehin alınması gibi uygulamalar sıradanlaşmış, geleneksel otorite biçimleri hedef alınmıştır.

Bu kapsam değerlendirdiğinde, bu çalışma, Kongo Özgür Devleti'ndeki sömürge yönetiminin yalnızca fiziksel sömürüyle sınırlı kalmayıp, bilinçli bir kültürel yok etme süreci barındırdığını ortaya koymayı amaçlamaktadır. Söz konusu uygulamaların elit kırım ve yapısal şiddet çerçevesinde yeniden yorumlanması hedeflenmektedir.

Yöntem:

Çalışma, nitel tarihsel analiz yöntemiyle şekillenmiştir. Casement Raporu, misyoner mektupları, döneme ait tanıklıklar, arşiv belgeleri ve Leopold karşıtı propaganda materyalleri incelenmiştir. Frantz Fanon'un post kolonyal teorisi baştan olmak üzere Raphael Lemkin'in kültürel soykırım tanımı kuramsal çerçeveyi oluşturmaktadır.

Bulgular:

Elde edilen veriler, yerli halkın entelektüel, ruhani ve yönetsel liderlerinin sistemli biçimde hedef alındığını göstermektedir. Bu strateji, halkın kendi içsel düzenini sürdürmesini engelleyerek kültürel belleğin kopmasına yol açmıştır. Kolonyal şiddet, ekonomik zorlamadan öte, kültürel sürekliliğin imhasını hedefleyen bütüncül bir rejime dönüşmüştür.

Sonuç:

Kongo Özgür Devleti, modern sömürgecilik tarihinde hem fiziksel hem de kültürel yıkım ve şiddet pratiklerinin öncüllerinden biridir. II. Leopold'un yönetimi, bu sürecin en yıkıcı örneklerinden birini temsil eder. Sömürgecilik, yalnızca dışsal bir tahakküm biçimi değil; aynı zamanda yerli bilgi sistemlerini ve yaşam dünyalarını hedef alan yapısal ve epistemik bir şiddet biçimi olarak yeniden kavramsallaştırılmalıdır. Bu bağlamda, tarihsel travmaların unutulmaması ve benzer yıkımların tekrarının önlenmesi için güçlü bir toplumsal hafıza inşasına ihtiyaç duyulmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Kongo Özgür Devleti, Sömürgecilik, Kültürel Silme, II. Leopold

ABSTRACT

Aim:

Following the 1885 Berlin Conference, the Congo Free State was declared the personal property of King Leopold II of Belgium and remained outside international legal oversight until 1908. This period was characterized not only by an extractive economic system but also by systematic violence targeting the social, political, and cultural existence of the local population. Forced rubber production, executions, limb amputations, village burnings, and the taking of children

as hostages became normalized practices, while traditional structures of authority were deliberately dismantled.

This study aims to demonstrate that the colonial administration of the Congo Free State did not merely implement physical exploitation but also engaged in a conscious process of cultural annihilation. The goal is to reinterpret these practices through the theoretical lenses of elitocide and structural violence.

Methodology:

The research is based on qualitative historical analysis. Sources include the Casement Report, missionary letters, contemporary testimonies, archival documents, and anti-Leopold propaganda materials. The theoretical framework is informed by Frantz Fanon concept of post colonial theory and Raphael Lemkin's definition of cultural genocide.

Findings:

The data reveal a systematic targeting of the indigenous population's intellectual, spiritual, and administrative leaders. This strategy disrupted the society's internal organization and resulted in a rupture of cultural memory. Colonial violence thus evolved into a comprehensive regime aimed not merely at economic coercion but at the destruction of cultural continuity.

Conclusion:

The Congo Free State stands as one of the earliest and most destructive examples of both physical and cultural violence in the history of modern colonialism. Leopold's rule represents a paradigm of colonialism as not only external domination but also a form of structural and epistemic violence targeting indigenous knowledge systems and ways of life. In this context, the construction of a strong collective memory is essential to prevent the recurrence of such historical traumas.

Keywords: Congo Free State, Colonialism, Cultural Erasure, Leopold II

GİRİŞ

Belçika'nın Kongo üzerindeki sömürge yönetimi, yalnızca ekonomik ve siyasi bir işgal değildir. Aynı zamanda çok katmanlı ve kurumsallaşmış bir şiddet rejimidir. 1885 Berlin Konferansı ile II. Leopold'un şahsi mülkü olarak tanınan Kongo Özgür Devleti, sömürgecilik tarihinin en yıkıcı örneklerinden birini teşkil eder. Bu dönemde uygulanan zorla çalıştırma sistemleri, toplu infazlar, el kesme, köylerin yakılması ve kadın ile çocukların rehin alınması gibi pratikler, sömürgeci şiddetin fiziksel boyutunu oluşturmuştur (Demir, 2014). Ancak sömürgecilik fiziksel baskının ötesine geçmiş, dil, din, eğitim ve kültür politikaları yoluyla zihinsel ve kültürel bir kolonizasyon süreci de işlemiştir (Fabian, 1986; Coquery-Vidrovitch, 2011).

Bu çalışmada, Belçika'nın Kongo'daki sömürge yönetimi Fanoncu kolonyal şiddet kuramı ışığında analiz edilmiştir. Frantz Fanon'un "sömürgecilik doğal haliyle şiddettir" tezi doğrultusunda, Kongo'daki kolonyal düzenin sadece fiziki değil, aynı zamanda ontolojik bir işgal anlamı taşıdığı vurgulanacaktır (Fanon, 2004). Bu bağlamda, sömürge idaresinin sadece ekonomik kaynak aktarımı değil, aynı zamanda yerel bilgi sistemlerinin bastırılması ve kimliğin yeniden şekillendirilmesi yoluyla bir kültürel mühendislik projesine dönüştüğü savunulmaktadır.

Çalışmanın temel amacı, 1885–1960 yılları arasında Belçika’nın Kongo’da uyguladığı kolonyal sistemin yalnızca ekonomik bir sömürü pratiği olmadığını ortaya koymaktır. Bu kapsamda, zorla çalıştırma, Force Publique uygulamaları, évolué sınıfı politikası, misyoner eğitim sistemleri ve Fransızca’nın yaygınlaştırılması gibi araçlar çok katmanlı tahakküm stratejileri olarak ele alınacaktır (Buelens & Frankema, 2014; Fabian, 1986; Loomba, 2005).

Çalışmada nitel tarihsel analiz yöntemi benimsenmiştir. Casement Raporu, misyoner mektupları, tanıklıklar, arşiv belgeleri ve dönemin Leopold karşıtı propaganda metinleri birincil kaynak olarak değerlendirilmiştir. Ayrıca Frantz Fanon, Achille Mbembe, Edward Said, Ania Loomba ve Catherine Coquery-Vidrovitch’in kuramsal katkılarından yararlanılarak sömürgeci tahakkümün çok boyutlu doğası kavramsal çerçevede temellendirilmiştir (Mbembe, 2003; Said, 1978;). Bu girişten hareketle, makalenin izleyen bölümlerinde, Belçika’nın Kongo’daki sömürge düzeni, tarihsel belgeler ve kavramsal teoriler ışığında sistematik olarak incelenecek; kolonyal yönetimin yalnızca geçmişle sınırlı kalmayan etkileri, günümüz Demokratik Kongo Cumhuriyeti’ndeki toplumsal, kültürel ve siyasi izlekleriyle birlikte değerlendirilecektir.

1. Kavramsal Çerçeve

Bu çalışmanın kuramsal temeli, Frantz Fanon’un kolonyal şiddet teorisine dayanmaktadır. Fanon, sömürgeciliği yalnızca ekonomik ya da siyasi bir egemenlik biçimi olarak değil; aynı zamanda bireyin benliğine, kültürel aidiyetine ve zihinsel bütünlüğüne yönelen yapısal bir şiddet biçimi olarak tanımlar (Fanon, 2004). Ona göre, kolonyal düzenin temel işleyiş mantığı “şiddet”tir; bu şiddet yalnızca fiziksel baskıyla değil, bireyin düşünce biçimlerini dönüştürerek de işler.

Kongo Özgür Devleti döneminde uygulanan sistematik zorla çalıştırma, toplu infazlar ve günlük şiddet pratikleri, Fanon’un tanımladığı doğrudan kolonyal baskının tipik örnekleridir. Ancak Fanon’un vurguladığı asıl önemli nokta, bu fiziksel zorlamanın ötesinde yer alan ve bireyin kendilik algısını hedef alan “ontolojik” bir şiddet biçiminin varlığıdır. Bu bağlamda, misyoner okullarında uygulanan eğitim politikaları, yerli dillerin bastırılması ve Fransızca’nın üstünlük dili olarak dayatılması; kolonyal sistemin bireyi Batı normlarına uygun şekilde yeniden üretme çabasının bir parçasıdır (Coquery-Vidrovitch, 2011).

Fanon’a göre kolonyal şiddet, yalnızca bastırma ya da tahakküm kurma aracı değildir; aynı zamanda bir “yeniden kurma” sürecidir. Yerli halkların kimlikleri, tarih anlatıları ve sosyal hafızaları, kolonyal iktidarın yeniden tanımlama girişimleriyle şekillendirilir. Kongo örneğinde bu süreç, sadece üretim ilişkileri üzerinden değil, aynı zamanda bilgi ve dil alanındaki müdahalelerle de yürütülmüştür (Fabian, 1986). Sonuç olarak, bu çalışma boyunca Fanon’un kolonyal şiddet analizine bağlı kalarak, Belçika’nın Kongo’daki yönetiminin çok katmanlı yapısı değerlendirilecektir. Fanon’un sömürgeciliği “bir özne inşasını engelleyen şiddetli bir süreç” olarak tanımlayan yaklaşımı, Kongo’daki kolonyal uygulamaların birey üzerindeki etkilerini anlamak açısından temel bir referans noktası sağlamaktadır.

2. Tarihsel Arka Plan: II. Leopold ve Kongo İstilas

19. yüzyıl sonu, Avrupa devletlerinin Afrika kıtası üzerindeki çıkar çatışmalarını meşrulaştırmak için diplomatik mekanizmalar kurduğu bir döneme işaret eder. Bu bağlamda 1884-85 Berlin Konferansı, Afrika’nın sömürgeleştirilmesi sürecinde dönüm noktası olmuş; “medenileştirme” söylemi eşliğinde kıtanın büyük bölümü Avrupa güçleri arasında

paylaşmıştır. Konferans sonucunda, Kongo Havzası Belçika Kralı II. Leopold'un şahsi idaresine bırakılmış ve bu topraklar "Kongo Özgür Devleti" adı altında uluslararası hukukun dışında bir yapıya dönüştürülmüştür (Demir, 2014).

II. Leopold'un bu bölgeye dair yürüttüğü kampanya, insani yardım, köle ticaretini önleme ve Hristiyanlığı yayma gibi söylemlerle meşrulaştırılmıştır. Ancak gerçekte kurulan yapı, oldukça merkezîyetçi ve tamamen ekonomik çıkar odaklı bir sömürü düzeniydi. 1876'da kurulan Uluslararası Afrika Derneği'nin "keşif ve ilerleme" iddialarının ardında, Leopold'un kauçuk ve fildişi kaynaklarını özel şirketler aracılığıyla denetleme planı yer almaktaydı (Coquery-Vidrovitch, 2011). Bu dönemde idare, doğrudan Leopold'a bağlı olarak çalışan özel şirketler ve Force Publique adı verilen sömürgeci ordu tarafından yürütülmüştür. Yerel halktan zorla kauçuk toplanması istenmiş, kotaları dolduramayan köylerde infazlar gerçekleştirilmiş ve el kesme gibi sembolik cezalar sistematik hale getirilmiştir (Buelens & Frankema, 2014). Force Publique sadece askeri bir baskı mekanizması değil, ek olarak ekonomik üretimin sürdürülebilirliğini sağlamakla görevli bir zorlayıcı yapı olarak işlev görmüştür.

Kongo Özgür Devleti, Leopold'un bireysel servetini artırmak adına şekillendirilmişti. Yürütülen sömürü düzeni, uluslararası kamuoyunun dikkatini çekmiş ve özellikle Britanya'da Casement Raporu'nun yayımlanmasıyla büyük tepki doğmuştur. Bu baskılar sonucunda Belçika Parlamentosu, 1908'de Leopold'un yönetimine son vererek bölgeyi resmî sömürge haline getirmiş; böylece "Kongo Özgür Devleti" dönemi kapanmıştır (Fabian, 1986). Ancak yönetsel biçim değişse de sömürgeci mantık aynı şekilde sürdürülmüştür. Kaynak aktarımı, kültürel dönüşüm ve idari baskı yapıları varlığını korumuştur. Bu nedenle Leopold dönemi, sadece bir kralın kişisel iktidar hırsının ötesinde, Avrupa sömürgeciliğinin en çarpıcı ve sistematik örneklerinden biri olarak değerlendirilmektedir.

3. Sömürgecilik Uygulamaları ve Yapısal Şiddet

Belçika'nın Kongo'daki sömürge yönetimi, fiziksel zorlama ile kurumsal şiddetin iç içe geçtiği bir yapı sunmuştur. II. Leopold'un şahsi mülkü olarak tanımlanan Kongo Özgür Devleti'nde, üretim ve kontrol araçları özel şirketler ve sömürgeci güvenlik kuvvetleri tarafından denetlenmiştir. Bu süreçte yerli halk, kauçuk üretimi başta olmak üzere tarımsal ve madeni kaynaklar için zorla çalıştırılmıştır ve çalışma kotalarını dolduramayan birey ve topluluklar ağır cezalara çarptırılmıştır (Demir, 2014).

Kolonyal şiddetin en kurumsallaşmış biçimi, *Force Publique* adı verilen sömürge ordusudur. Leopold'un kurduğu bu yapı, Belçika'dan gönderilen subaylarla yerel halktan zorla toplanan askerlerden oluşturulmuş ve temel işlevi üretimi sürdürmek üzere halkı denetlemek olmuştur. Force Publique yalnızca bir güvenlik kuvveti olarak değil, aynı zamanda ekonomik sistemin zorlayıcı parçası olarak işlev görmüştür (Buelens & Frankema, 2014). Özellikle kauçuk kotalarını dolduramayan köylerde infazlar, el ve ayak kesme cezası, kadınların ve çocukların rehin alınması gibi uygulamalar sıradan hale gelmiş ve köyler yakılarak toplulukların yerinden edilmesi yaygınlaştırılmıştır (Fabian, 1986).

Bu uygulamalar bireysel yaşamların hedef alınmasının yanı sıra toplumsal yapıyı da hedef almıştır. Geleneksel otoriteler zayıflatılmış ve üretim ilişkileri tamamen dışsal denetim altına

alınmıştır. Sömürgeci düzen, yerli halkı sadece ucuz emek gücü olarak konumlandırmanın dışında onun sosyal dokusunu da parçalamıştır. Bu durum, Galtung'un (1969) tanımladığı biçimiyle yapısal şiddetin bir örneğidir: bireyin temel ihtiyaçlarına, haklarına ve yaşam alanlarına doğrudan müdahale edilmeden ama sistematik biçimde zarar veren bir düzen. Ek olarak, Fanon'un tanımladığı "kolonyal şiddetin kurumsal sürekliliği" kavramı ile de birebir örtüşmektedir. Ona göre, sömürgecilik yalnızca bir başlangıç şiddetiyle sınırlı değildir; tersine, üretimden eğitime kadar tüm mekanizmalarıyla şiddeti sürekli yeniden üretir (Fanon, 2004).

Kongo'daki sistem, "medenileştirme" kisvesi altında sürdürülen bir sömürü rejimi olarak yerli halkı hem ekonomik olarak kullanmış hem de ontolojik varoluşunu tehdit etmiştir. El kesme, yalnızca cezalandırma değil; bireyin bedenine işlenen bir iktidar sembolü olarak, sömürgeci tahakkümün doğrudan tezahürüdür (Coquery-Vidrovitch, 2011). Şiddet yalnızca bir araç değil, yönetimin dayandığı temel mantıktır.

Bu uygulamaların sonucunda Kongo, sadece doğal kaynakları tüketilen bir bölge değil, aynı zamanda toplumsal hafızası tahrip edilmiş bir coğrafyaya dönüşmüştür. Kolonyal düzenin bu çok katmanlı şiddeti, ilerleyen yıllarda bağımsızlık sonrası yapıların zayıflığına da doğrudan zemin hazırlamıştır.

4. Dil, Din ve Eğitim Yoluyla Kimlik Silme

Belçika'nın Kongo'daki sömürge yönetimi, fiziksel şiddetin yanı sıra kültürel ve kimliksel bir müdahale süreciyle de karakterize edilmiştir. Bu müdahale, yerli halkların dil, din ve eğitim yoluyla dönüştürülmesini hedefleyen sistematik bir asimilasyon politikası üzerinden yürütülmüştür. Frantz Fanon'un deyimiyle, kolonyal sistem bireyin yalnızca bedenini değil, zihnini de işgal eder yani bireyin kendi kimliğiyle kurduğu ilişkiyi parçalayarak kültürel bir yabancılaşma yaratır (Fanon, 2004).

Kongo'da bu sürecin en temel ayağını dil politikaları oluşturmuştur. Johannes Fabian'ın analiz ettiği gibi, sömürge yönetimi yerli dilleri "ilkel" olarak tanımlamış ve bunun yerine Fransızca'yı medeniyetin ve modernliğin dili olarak konumlandırmıştır (Fabian, 1986). Swahili gibi yerel dillerin önce ticaret ve idare için araçsallaştırılması, ardından kontrol edilerek standartlaştırılması, sömürgeciliğin dil üzerinden kurduğu denetimi görünür kılar. Yerli halklar arasında dilsel ayrışma yaratılmış, eğitimde yalnızca Fransızca kullanılarak halkın kendi dilinde düşünme ve ifade etme kapasitesi bastırılmıştır (Coquery-Vidrovitch, 2011).

Eğitim sisteminde de benzer bir yönelim izlenmiştir. Belçika, Kongo'daki eğitim faaliyetlerini büyük ölçüde Katolik misyoner okulları aracılığıyla yürütmüş, bu okullar aracılığıyla dini dönüşüm ile kültürel dönüşüm iç içe geçmiştir. Yerli halkın çocukları, Hristiyan öğretileri temelinde eğitilmiş, geleneksel inanç sistemleri "gerilik" olarak sunulmuştur. Böylece yalnızca din değiştirme değil, tarih ve dünya algısının da kolonyal çerçeveye göre yeniden inşası sağlanmıştır (Demir, 2014).

Bu süreçte özellikle évolué olarak adlandırılan yeni bir sosyal kategori ortaya çıkarılmıştır. Fransızca konuşan, Hristiyanlık benimsemiş, Batılı değerlere uyumlu bireyler olarak tanımlanan évolué sınıfı, kolonyal yönetime bağlılık gösterdiği sürece bazı sembolik

ayrıcalıklardan faydalanabilmiştir. Ancak bu ayrıcalıklar hiçbir zaman gerçek bir eşitlik yaratmamış, aksine sömürgeci denetimin içselleştirilmesine hizmet etmiştir (Buelens & Frankema, 2014).

Tüm bu uygulamalar, Fanon'un "ötekileştirilmiş benlik" kavramıyla uyumlu şekilde, bireyin kendi kültürel ve tarihsel kimliğiyle arasına mesafe koymasına neden olmuştur. Kongo'daki kolonyal eğitim ve dil politikaları, bilgi aktarmanın dışında bireyi kendi toplumundan uzaklaştırmakla da ilgilidir. Bu bağlamda kimlik silme süreci, yalnızca kültürel bir dönüşüm değil; kolonyal egemenliğin yeniden üretildiği temel araçlardan biri olarak değerlendirilmelidir.

5. Medenileştirme Söylemi ve Epistemik Şiddet

Belçika'nın Kongo'daki sömürge politikaları, yalnızca maddi kaynaklara el koymakla sınırlı kalmamış; aynı zamanda bilgi üretimi, hakikat tanımı ve düşünsel yönelimler üzerinde kurulan bir iktidar yapısıyla desteklenmiştir. Bu iktidar biçimi, kolonyal sistemin kendisini bir "medenileştirme misyonu" olarak sunmasıyla görünür hale gelir. Özellikle II. Leopold'un ve ardından Belçika devletinin söylemlerinde, yerli halkın "vahşi", "akıldışı" ya da "çocuk" olarak kodlanması; kolonyal müdahaleyi ahlaki ve zorunlu bir görev gibi göstermek için kullanılmıştır (Coquery-Vidrovitch, 2011).

Frantz Fanon, kolonyal söylemin bu yapısını "epistemik şiddet" olarak yorumlar. Ona göre sömürgeci, topraklarla beraber hakikat rejimini de işgal eder. Sömürgecilik, yerli halkların bilgi üretim biçimlerini geçersiz sayar; onları irrasyonel, bilim dışı ya da geri kalmış olarak tanımlar. Böylece, yalnızca dışsal değil, içsel bir tahakküm de inşa edilir (Fanon, 2004). Kongo'da bu süreç, özellikle eğitim ve dini alanlarda kristalize olmuştur. Misyoner okulları aracılığıyla yalnızca Batı merkezli bilgi aktarılmış, yerli halkın tarihine, inanç sistemine ve sosyal örgütlenmesine dair tüm bilgi biçimleri "ilga edilmesi gereken cehalet" olarak kodlanmıştır. Örneğin, geleneksel sözlü tarih anlatılarının yerine İncil anlatıları geçirilmiş; yerli ahlaki düzen, Hristiyan değerleriyle yeniden şekillendirilmiştir (Demir, 2014).

Dil politikaları da bu sürecin parçasıdır. Yerel dillere duyulan güvenin kırılması, yalnızca iletişimsel değil, ontolojik bir kırılmaya da neden olmuştur. Fransızca, yalnızca bir eğitim dili değil; "gerçeğe ulaşmanın yegâne aracı" olarak konumlandırılmıştır (Fabian, 1986). Bu da, bireyin kendi gerçekliğini kendi dilinde kurma olanağını ortadan kaldırmıştır. Bu yapı, sadece bireyleri dönüştürmekle kalmaz; aynı zamanda sömürgeciliği "bilimsel", "meşru" ve "ilerici" olarak sunar. Dolayısıyla epistemik şiddet, kolonyal yapının sürekliliğini sağlayan ideolojik zemini oluşturur. Fanon'un deyişiyle, "bir halkın kendi tarihini anlatamaması, onun zincirlerinden kurtulmasını imkânsızlaştırır" (Fanon, 2004, s. 250).

6. Avrupa Kamuoyu ve Uluslararası Baskı

II. Leopold'un Kongo'daki sömürgeci uygulamaları, uzun süre uluslararası sistemin denetiminden muaf şekilde sürdürülmüş olsa da, 20. yüzyılın başlarına gelindiğinde artan tanıklıklar, raporlar ve görsel belgeler Avrupa kamuoyunda ciddi bir farkındalık yaratmıştır. Özellikle İngiliz diplomat Roger Casement'in 1904 yılında yayımladığı rapor, Belçika Kralı'nın şahsi sömürgesi olarak işleyen Kongo Özgür Devleti'ndeki insan hakları ihlallerini sistematik biçimde belgeleyerek Leopold karşıtı ilk küresel kampanyanın fitilini ateşlemiştir (Demir, 2014).

Casement Raporu'nda yer alan tanıklıklar, yerli halka zorla kauçuk toplatılması, infazlar, kadın ve çocukların rehin alınması gibi uygulamaları ayrıntılarıyla ortaya koymuş; bu durum başta İngiltere olmak üzere pek çok Batı Avrupa ülkesinde güçlü bir kamuoyu tepkisi doğurmuştur. Bu tepkilerin başını çekenlerden biri olan Edmund Dene Morel, "Congo Reform Association" adlı örgütü kurarak basın, kilise ve parlamento üzerinden yaygın bir uluslararası baskı oluşturmuştur (Coquery-Vidrovitch, 2011).

Bu süreçte sömürge karşıtı muhalefetin yalnızca insani gerekçelere değil, aynı zamanda ticari çıkar dengelerine de dayandığını not etmek gerekir. İngiltere, Almanya ve Fransa gibi ülkeler Leopold'un şahsi tekeli altında sürdürülen sömürge düzeninin ticari ayrıcalıklar yaratmasından rahatsız olmuş; bu nedenle uluslararası insani eleştirilerle birlikte ekonomik dengeler de değişim talebini güçlendirmiştir (Buelens & Frankema, 2014).

Artan kamuoyu baskısı ve parlamenter müdahaleler sonucunda, 1908 yılında Belçika Parlamentosu Kongo Özgür Devleti'nin statüsünü sona erdirerek bölgeyi resmi sömürge haline getirmiştir. Ancak yönetim yapısındaki bu değişim, uygulanan kolonyal mantığın dönüşmesi anlamına gelmemiştir. Aksine, daha kurumsallaşmış ama aynı düzende işleyen bir sömürge yönetimi kurulmuştur (Fabian, 1986). Fanon'un işaret ettiği üzere, kolonyal şiddet yalnızca yönetenin değil, yapının karakteristik bir özelliğidir; biçimsel reformlar, yapısal tahakkümü ortadan kaldırmaz (Fanon, 2004).

Avrupa kamuoyunun oluşturduğu baskı, II. Leopold'un bireysel iktidarını sınırlandırmış olsa da Batı'nın sömürgecilikle kurduğu yapısal ilişkiyi köklü biçimde sorgulamak konusunda sınırlı kalmıştır. Casement Raporu ve Morel'in kampanyaları, ahlaki öfke ve insani duyarlılık temelinde şekillenmiş fakat bu tepkiler çoğunlukla bireysel suçluluğa odaklanmış ve kolonyalizmin sistematik doğasını göz ardı etmiştir. Bu bağlamda Leopold'un uygulamaları "aşırı" ya da "istisnai" olarak sunulmuş; böylece sömürge sisteminin temel işleyiş prensipleri meşruiyetini korumaya devam etmiştir (Buelens & Frankema, 2014).

Fanon'un uyarısıyla değerlendirildiğinde, bu tür uluslararası kampanyalar, Batı vicdanının rahatlatılmasına hizmet eden bir sembolik düzlemde iş görmüştür. Sömürgecilik karşıtı söylemlerin ilk kez geniş kitlelere ulaştığı bu dönem, bir bakıma sömürgeci düzenin kendi içinden sınırlı eleştirilerle reforme edilebileceği yönündeki Batılı inanca da zemin hazırlamıştır (Fanon, 2004). Oysa sömürgeciliğin şiddeti, yalnızca bireysel yöneticilerle ya da münferit uygulamalarla açıklanamayacak kadar yapısalıdır. Bu nedenle, 1908'de Kongo Özgür Devleti'nin sona erdirilmesi ve bölgenin Belçika devleti tarafından resmen devralınması, yapısal tahakküm biçimlerinin dönüştürülmesi değil, daha bürokratik ve kurumsallaşmış bir sömürü mekanizmasına geçiş olarak okunmalıdır (Demir, 2014). Bu anlamda Avrupa kamuoyunun tepkisi, kolonyalizme karşı bir yüzleşmeden ziyade, sömürge yönetiminin daha "ahlaki" formlarla sürdürülmesini mümkün kılan bir araç işlevi görmüştür. Ancak yine de bu dönem, sömürgeci uygulamaların uluslararası düzeyde görünürlük kazandığı ve sömürge karşıtı söylemlerin ilk kıvılcımlarını oluşturduğu bir tarihsel eşik olarak önem taşır.

SONUÇ VE TARTIŞMA

Bu çalışma, Belçika'nın 1885–1908 yılları arasında Kongo üzerindeki kolonyal yönetimini, Fanon'un kolonyal şiddet kuramı ışığında değerlendirmiştir. II. Leopold'un şahsi mülkiyeti olan Kongo Özgür Devleti döneminden başlayarak, Belçika devleti yönetimindeki sistematik sömürünün yalnızca ekonomik bir çıkar ilişkisi değil; aynı zamanda epistemik müdahale, dilsel dönüşüm ve kimliksel çözülme gibi çok katmanlı bir tahakküm biçimi olduğu gösterilmiştir.

Frantz Fanon'un vurguladığı üzere, kolonyalizm yalnızca toprağı işgal eden bir güç değil; aynı zamanda bireyin benliğini, düşünce yapısını ve tarihsel aidiyetini hedef alan bir şiddet rejimidir (Fanon, 2004). Bu bağlamda Kongo'daki kolonyal uygulamalar, zorla çalıştırma ve fiziksel şiddetin ötesinde; yerli halkın özne olarak inşa edilmesini engelleyen, onu Batılı bilgi sistemleri içinde yeniden şekillendirmeye çalışan bir epistemik şiddet mekanizması oluşturmuştur. Dilin baskılanması, Hristiyanlığın tek doğru inanç biçimi olarak sunulması ve évolu   sınıfı gibi kolonyal sadakate dayalı yapay kimlik kategorilerinin oluşturulması, bu yapının temel araçları olmuştur (Fabian, 1986; Coquery-Vidrovitch, 2011).

Çalışmada ele alınan tarihsel süreç, aynı zamanda kolonyal şiddetin sadece başlangıçta uygulanan geçici bir baskı aracı olmadığını; tersine, kolonyal düzenin sürekliliğini sağlayan yapısal bir unsur olduğunu da ortaya koymaktadır. Kongo'da fiziksel şiddetin kurumsallaşması, Force Publique gibi yapılar aracılığıyla ekonomik üretimle doğrudan ilişkilendirilmiş; bu da Fanon'un “şiddetin yönetsel rasyonalizasyonu” olarak adlandırdığı sürece karşılık gelmiştir (Fanon, 2004).

Avrupa kamuoyunun tepkileriyle şekillenen 1908 reformu, kolonyalizmin niteliğini değiştirmemiş, yalnızca biçimini dönüştürmüştür. II. Leopold'un bireysel iktidarının sona erdirilmesi, kolonyal şiddetin hafifletilmesi değil; daha kurumsal, daha organize bir sömürü mekanizmasına geçiş anlamına gelmiştir. Fanon'un ifadesiyle bu tür reformlar, yapısal tahakkümün meşrulaştırılmasına hizmet ederken, öznenin özgürleşmesini sağlayamaz (Fanon, 2004).

Sonuç olarak, Kongo örneğı, kolonyalizmin yalnızca ekonomik değil; kültürel, yapısal ve epistemik şiddet biçimleriyle işleyen çok katmanlı bir tahakküm sistemi olduğunu göstermektedir. Bu analiz, günümüz postkolonyal toplumlarının karşı karşıya olduğı kimlik, temsil ve tarihsel hafıza sorunlarını anlamak açısından da önemli ipuçları sunmaktadır. S  m  rgecilikle hesaplaşma, yalnızca siyasi bağımsızlıkla değil; aynı zamanda kolonyal bilgi, dil ve özne inşası biçimlerine karşı bilinçli bir direnişle mümkündür.

KAYNAKÇA

Buelens, F., & Frankema, E. (2014). Colonial exploitation and economic development: The Belgian Congo and the Netherlands Indies compared. Routledge.

Casement, R. (1904). The Congo report: Report on the administration of the Congo Free State. HMSO.

Coquery-Vidrovitch, C. (2011). Petite histoire de l'Afrique: L'Afrique au sud du Sahara de la préhistoire à nos jours. La Découverte.

Demir, A. (2014). Sömürge devletlerinin kullandığı sömürgecilik araç ve metotları: Belçika Krallığı'nın Kongo'daki sömürge dönemi. Güvenlik Stratejileri Dergisi, 7(14), 117–137.

Fabian, J. (1986). Language and colonial power: The appropriation of Swahili in the former Belgian Congo 1880–1938. University of California Press.

Fanon, F. (2004). Yeryüzünün lanetlileri (Ş. Süer, Çev.). Versus Kitap. (Orijinal eser 1961)

Galtung, J. (1969). Violence, peace, and peace research. Journal of Peace Research, 6(3), 167–191. <https://doi.org/10.1177/002234336900600301>

Hochschild, A. (1998). King Leopold's ghost: A story of greed, terror, and heroism in colonial Africa. Houghton Mifflin.

Loomba, A. (2005). Colonialism/postcolonialism (2nd ed.). Routledge.

Mbembe, A. (2003). Necropolitics (L. Meintjes, Trans.). Public Culture, 15(1), 11–40. <https://doi.org/10.1215/08992363-15-1-11>

Said, E. W. (1978). Orientalism. Pantheon Books.

Stanard, M. G. (2011). Selling the Congo: A history of European pro-empire propaganda and the making of Belgian imperialism. University of Nebraska Press.

Tödt, D. (2021). Entangled memories of violence: Remembering the colonial past in the Congo. De Gruyter Oldenbourg. <https://doi.org/10.1515/9783110733561>

17-ENGELLİ ÇOCUKLARIN FİZİKSEL İSTİSMARA UĞRAMA NEDENLERİ

Simge Erdoğan, Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik Lisans Öğrencisi, Ege Üniversitesi, 0009-0002-6011-1194, erdogansimge16@gmail.com

Sevil Gülsoy, Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik Lisans Öğrencisi, Ege Üniversitesi, 0009-0000-6699-7112, sevillsoy222@gmail.com

AMAÇ: Engelli çocuklar, çocuk istismarı açısından yüksek risk taşıyan gruplar arasında yer almaktadır. İstismar riskini artıran etkenlerin anlaşılması, bu çocukların korunmasına yönelik etkili önleyici stratejilerin geliştirilmesi açısından büyük önem taşımaktadır. Bu çalışmada, engelli çocukların fiziksel istismara uğrama nedenlerinin; aile yapısı, bakım veren bireylerin özellikleri, çocuğun içinde bulunduğu çevresel koşullar ve diğer ilgili faktörler açısından ele alınarak değerlendirilmesi amaçlanmaktadır.

GEREÇ VE YÖNTEM: Çalışmada engelli çocuklar ve çevresinin yaşadıkları problemler ele alıp bunların fiziksel istismarla olan bağlantısını ortaya koyan araştırmalara yönelik bir derleme çalışması yapılması amaçlanmıştır. Literatür taraması yapılırken akademik veri tabanlarından elde edilen bilgiler bir araya getirilmiştir.

BULGULAR: Literatür taraması sonucunda, engelli çocukların maruz kaldığı fiziksel istismarın yaygınlığı dikkat çekici biçimde öne çıkmaktadır. Bu istismarın incelenmesinde, ailelerin psikolojik sağlığının belirleyici bir etken olduğu görülmektedir. Engelli çocuklara bakım veren kurumlarda istismar vakaları hem personel tarafından hem de kurumda bulunan diğer çocuklar tarafından gerçekleştirilmektedir.

SONUÇ: Engelli çocukların fiziksel istismara maruz kalma riski pek çok faktöre bağlı olarak artmaktadır. İletişim güçlükleri, psikolojik sorunlar ve toplumsal önyargılar istismarın tespiti ve tanınmasını zorlaştırmaktadır. Literatür taramasının alana katkı sağlaması ve bireylerin farkındalıklarını geliştirmesi beklenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Fiziksel istismar, Engelli, Aile, Çocuk, Psikolojik Faktörler.

REASONS FOR PHYSICAL ABUSE OF CHILDREN WITH DISABILITIES

Objective:

Children with disabilities are among the groups at high risk of child abuse. Understanding the factors that increase the risk of abuse is of great importance for developing effective preventive strategies to protect these children. This study aims to examine the causes of physical abuse against children with disabilities in relation to family structure, characteristics of caregivers, the child's environmental conditions, and other relevant factors.

Materials and Methods:

This is a literature review aiming to examine studies that reveal the problems experienced by children with disabilities and their environments and the relationship of these issues with physical abuse. The literature was compiled using data obtained from academic databases.

Results:

As a result of the literature review, the prevalence of physical abuse experienced by children with disabilities stands out as particularly noteworthy. In examining such cases of abuse, the psychological well-being of families emerges as a significant determining factor. In

care institutions serving children with disabilities, incidents of abuse can occur both at the hands of staff members and from other children residing in the facility.

Conclusion:

The risk of physical abuse in children with disabilities increases due to multiple interrelated factors. Communication barriers, psychological challenges, and social prejudice complicate the detection and recognition of abuse. This literature review is expected to contribute to the field by enhancing awareness and informing future interventions.

Keywords: Physical Abuse, Disability, Family, Child, Psychological Factors.

1. Giriş

Çocuk istismarı, çocuğun fiziksel ve ruhsal sağlığını olumsuz yönde etkileyen zarar verici yöndeki davranışlar bütünü olarak tanımlanabilir. Çocuk istismarı geçmişten günümüze devam etmekte ve her kültürde rastlanılmaktadır. Fiziksel istismar ise çocuğun sağlığının fiziksel olarak zarar uğraması veya uğratılması olarak tanımlanabilir. Engellilik doğum öncesinden doğum sonrasına kadar uzanan süreçte meydana gelebilen bir süreçtir. Engelli çocuk; uyarınları algılama ve değerlendirmede zorluk yaşayan, bir becerisini bir diğer beceri ile bağdaştırmada güçlük yaşayan, gelişim açısından yaşıtlarından geri kalmış, bakıma muhtaç çocuk olarak tanımlanmaktadır. Bu nedenlerle engelli çocuklar, çocuk istismarı riskinin yüksek olduğu bir grup olarak tanımlanmaktadır. Bu risklerin nedenlerinin bilinmesi engelli çocukların istismara uğrama riskini azaltmaya yönelik bir adım olabileceği öngörülmüştür. Araştırma kapsamında engelli çocukların fiziksel istismara uğrama nedenleri dört ana başlıkta incelenmiştir. Çocuktan kaynaklı, ilişkisel, toplumsal ve çevresel olmak üzere sınıflandırılan bu risk faktörleri, engelli bireylerin yaşadığı zorluklarla yakından ilişkilidir.

Doğuştan ya da sonradan fiziksel, zihinsel veya psikolojik yetilerini ya da bu yetilerin birden fazlasını kalıcı biçimde kullanamayan, bu nedenle temel ihtiyaçlarını karşılamada güçlük yaşayan, sosyal uyum sorunları yaşayan ve destek hizmetlerine ihtiyaç duyan bireyler engelli olarak tanımlanırken bu engellilik durumları da çeşitli sosyal dezavantajlara yol açabilmektedir (Öztabak,2017). Yaşanan engel durumları bedensel engel, zihinsel engel ve özel öğrenim güçlükleri olarak üç başlıkta gruplandırılmıştır. Bazı engel durumları birebiriyle eş tanı halinde de görülebilmektedir.

Fiziksel engel, bireyin bedeninin yapısında fiziksel açıdan var olan herhangi bir eksiklik veya bozukluk nedeniyle bireyin bedensel yeteneklerini kullanmasını engelleyen veya ortadan kaldıran bir bozukluk olarak tanımlanmaktadır (Cumurcu, Karlıdağ, & Almış, 2012).

Fiziksel engeli olan çocukların fiziksel ihtiyaçlarını bakım veren karşıladığı için uygun olan ve uygun olmayan dokunmaları birbirinden ayırt etmekte güçlük çekebilirler (Yücel Şen & Çarman, 2022).

Bireyin uyarınları algılama, değerlendirme, kavramsallaştırma, öğrenme ve öğrenilen bilgiyle bağlantı kurabilme yeteneklerini kullanmakta güçlük yaşayan veya kullanamama durumları zihinsel engel olarak değerlendirilmektedir (Kurt et al., 2008).

Zihinsel engelli çocukların genel bazı özellikleri açısından bakıldığında; bellekte güçsüzlük, kısa süreli belleğin aktarılmasındaki güçlük çekme, kendini ifade etmede güçlük yaşama gibi problemler görülmektedir. Bu durum pek çok yaşamsal aktivite ve sorumlulukları yerine getirmeyi güçleştirmektedir (Batman & Uluşık, 2023). Bu nedenlerle zihinsel engeli olan çocukların fiziksel istismara uğraması durumunda yaşayabilecekleri problemler önem arz etmektedir.

Özel öğrenme güçlükleri genellikle akademik alanda belirgin şekilde gözlemlenmektedir. Öğrenme güçlüğü tanısı alan bireylerde bilişsel yeteneklerin düzgün şekilde çalışmaması, okuma, yazma veya kendini ifade etme gibi sosyal alanlardaki yetersizlikler görülmektedir. Öğrenme güçlüklerinin temel nedeni nörobiyolojik olduğu bilinmektedir. Özel öğrenme güçlükleri her bireyde farklı şekillerde kendisini gösterebilir (Salman et al., 2016).

Bireyin fizyolojik veya psikolojik sağlığına, gelişimine ya da yaşamını sürdürme haline zarar veren veya zarar verme ihtimali olan her türlü fiziksel, duygusal, cinsel veya ihmali içeren her türlü davranış istismar olarak tanımlanmıştır (Hakan, 2017). Bazı istismar türleri bir arada da görülebilmektedir.

Fiziksel istismar literatürde ilk olarak “dövülmüş çocuk sendromu” ifadesiyle geçmekle birlikte günümüzde 18 yaşından küçük bireylerin sağlığına zarar verebilecek şekilde yaralanması veya yaralanma tehlikesi içermesi olarak tanımlanmaktadır (Geçkil, 2017).

Engelli çocuklar ihmal ve istismar açısından herhangi engeli olmayan çocuklara kıyasla daha yüksek risk altında olduğu görülmüştür (Yücel Şen & Çarman, 2022). Bu nedenle engelli çocukların fiziksel istismara maruz kalabilecekleri risk faktörleri sınıflandırılarak açıklanmıştır. Risk faktörlerinin bilinmesi önleyici çalışmalar açısından kolaylık sağlayacağı düşünülmektedir.

2. Metodoloji ve Bulgular

2.1. Araştırmanın Metodolojisi

Bu çalışmada herhangi bir engeli bulunan çocukların fiziksel istismara nedenlerini ortaya koymaya yönelik literatür taraması yapılmıştır. İlgili çalışmalar engelli bireylerin yaşadıkları sorunlar doğrultusunda yaşayabilecekleri fiziksel istismar durumları anlatılmıştır. Herhangi engeli bulunmayan çocukların uğradıkları fiziksel istismar irdelenerek engelli çocuklarda ne şekilde olabileceği ve risk faktörleri anlatılmıştır. Bu durumların bilinmesi istismarın önlenmesine yönelik bir katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

2.2.Bulgular

Bu araştırma kapsamında engelli çocukların fiziksel istismara uğramalarına neden olabilecek faktörler dört başlık altında toplanmıştır. Bunlar: Çocuk açısından var olan risk faktörleri, çevrenin getirdiği risk faktörleri, ilişkisel risk faktörleri ve toplumsal bakış açısının getirdiği risk faktörleri olmak üzere başlıklandırılmıştır.

2.2.1. Çocuk Açısından Risk Faktörleri

Engelli bir çocuğun bakımı daha fazla dikkat ve emek gerektirmektedir. Bu açıdan incelendiğinde çocuğun ebeveynine en fazla ihtiyaç duyduğu 0-3 yaş döneminde ebeveynlerin çocuğun ihtiyacını karşılamaya yönelik yoğun stres yaşaması çocuğun istismara uğramasında neden olabilecek önemli faktörlerdendir (Gönener, 2011).

Zihinsel engelli çocuğu olan ebeveynlerin, engelli çocuğu olmayan ebeveynlere kıyasla daha fazla istismarda bulunduğu bulunmuştur (Gönener, 2011). Zihinsel engelli çocuğun kendisine söyleneni anlayamaması ebeveyn tarafından disiplinsizlik olarak değerlendirilebileceği düşünülmektedir.

Yapılan araştırmaya göre, sadece otizm tanısı olan çocukların istismara uğrama olasılığı normal gelişim gösteren çocuklara göre yaklaşık iki kat fazladır. Otizmle birlikte zihinsel yetersizlik bulunan ya da sadece zihinsel yetersizliği olan çocuklarda ise bu oran iki ila üç kat arasında değişmektedir. Özellikle bu gruplardaki çocukların fiziksel ihmal ve istismara daha fazla maruz kaldığı ve birden fazla kişi tarafından istismar edilme risklerinin daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Ayrıca istismara uğrayan bu çocuklarda saldırganlık, hiperaktivite ve öfke nöbetleri gibi davranış sorunlarının daha sık görüldüğü bildirilmiştir (McDonnell et al., 2018).

Motor becerilerine yönelik engeli olan çocukların kendini savunma becerilerindeki veya öfkeli olan kimseden uzaklaşmasını zorlaştırabilir (Yücel Şen & Çarman, 2022).

Engelli çocuğun bakımı çocuğun saldırgan olması, söyleneni yapmaması, çocuğun nitelikli bakıma ve eğitime ihtiyaç duyması, sürekli kontrol altında tutmaya yönelik ihtiyaç ebeveyni stresli hissettirmektedir (Yücel Şen & Çarman, 2022).

Yapılan araştırmaya göre, en fazla fiziksel istismara uğrayan engelli çocuklar hafif bilişsel engeli ve motor engeli olmayan çocuklara yöneliktir. Aynı zamanda, engel seviyesi daha düşük olan çocukların fiziksel istismara maruz kalma ihtimalinin daha yüksek olduğu belirlenmiştir (Yücel Şen & Çarman, 2022).

Daha yüksek işlevsellik seviyelerine sahip engelli çocukların fiziksel istismara uğrama olasılığının daha yüksek olduğu görülmüştür (Sullivan & Knutson, 2000).

Çocuğun fiziksel istismara maruz kalma riskini artıran çeşitli bireysel özellikler bulunmaktadır. Bunlar arasında çocuğun tıbbi bir rahatsızlığının olması, doğum sonrası anne ile uzun süre ayrı kalması sonucu bağın zayıflaması, annenin sık aralıklarla doğum yapması veya çoklu doğum gibi etkenler yer almaktadır (İnancı, 2015).

Ayrıca ailedeki çocuk sayısının ikiden fazla olması, çocuğun susturulamaması ya da sürekli ağlaması, kronik rahatsızlıklarının bulunması, bağımlı ve bakıma muhtaç olması, hiperaktiviteye sahip olması, sosyal beceri yetersizliği ve prematüre doğmuş olması gibi özellikler de fiziksel istismar açısından risk faktörü sayılmaktadır (Geçkil, 2017).

Yapılan araştırmalarda, engeli olmayan çocuklar açısından risk oluşturan durumlar arasında çocuğun evlilik dışı doğmuş olması, ailenin beklediği cinsiyette olmaması ve istenmeyen çocuk olarak görölmesi yer almaktadır (Yıldırım Doğru, 2016). Bu durumların engelli çocuklar açısından riski daha da artırdığı değerlendirilmektedir.

Engelli çocukların iletişim güçlükleri nedeniyle yaşadıkları istismarı ifade edememeleri, bu alanda çalışan uzmanların durumu fark etmesini zorlaştırmaktadır. Bu nedenle engelli çocukların uğradıkları istismar fiziksel bulgular, duygu ve davranış değişimleriyle anlaşılabilir (Coşkun & Akkaş, 2009).

Zihinsel engelli bireylerin iletişim becerilerindeki yetersizlikler ve sosyal etkileşim kurmakta zorlanmaları, onları istismarcılar için daha savunmasız ve hedef alınabilir hale getirmektedir. Başka bir çalışmada ise, zihinsel yetersizliği olan çocukların ebeveynleri

tarafından daha yüksek oranda istismara maruz bırakıldıkları rapor edilmiştir (Yıldırım Doğru, 2016).

Yapılan bir başka araştırmada engelli çocukların, davranışların sonucunu bilemediklerinden, iyi-kötü, doğru-yanlış gibi ahlaki ve sosyal sayılabilecek kavramları ayırma becerilerinin zayıf olmasından ve kendisine yönelen davranıştan sakınamadıklarından istismar açısından risk grubunda sayılmaktadırlar (Yıldırım Doğru, 2016).

Zihinsel kapasiteleri, algı yetenekleri ve engel oranlarına bağlı olarak bu bireyler kendilerini ifade edemeyebilirler. Bu doğrultuda, iletişim becerileri, engel düzeyleri, algı kabiliyetleri ve kendini ifade etme yetenekleri farklılık gösteren zihinsel engelli çocuklardan ifade almanın zor olabileceği belirtilmiştir (Büber & Kutlu, 2023).

Engelli çocukların sınırlı iletişim becerisine sahip olmasıyla övgü veya kınama gibi davranışlara tepki veremeyebilirler. Bu durum bakımveren tarafından kasıtlı şekilde cevaplamama hali olarak yorumlayabilir ve fiziksel disiplin yollarına başvurabilirler (Yücel Şen & Çarman, 2022).

Engelli çocukların arasında zihinsel engel türünün daha yüksek oranda fiziksel istismara uğrama riskinin daha yüksek olduğu görülmüştür. Psikiyatrik engeli bulunan çocukların bakımlarının zor olması, hareketli olabilmeleri, normal olarak değerlendirilen davranışları gösterememeleri gibi nedenleri normal çocuklara kıyasla daha yüksek risk altında olmalarına sebep olmaktadır. Yapılan araştırmada öldürülen engelli çocukların çoğunluğu erkek ve otistik olduklarından bahsedilmiştir (Kaya, Meral, Güler, & Aktaş, 2015).

Sullivan ve Knutson (2000) yaptıkları araştırmada engel türlerine göre istismar açısından engelli olmayan bireylere kıyasla ne kadar risk altında oldukları konulmuştur. Fiziksel istismar açısından incelendiğinde işitme engelli çocuklar dört kat, konuşma ve dil bozukluğu olan çocuklar beş kat, zihinsel yetersizliği olan çocuklar dört kat, davranış bozukluğu olan çocuklar yedi kat, öğrenme güçlüğü olan çocuklar iki kat daha fazla risk altındadırlar. Engelli çocukların yaş düzeyi açısından incelendiğinde ise daha çok fiziksel istismara uğrayan yaş grubunun okul öncesi olduğu görülmüştür.

Zihinsel engelli bireylerin bakımını üstlenmek zaten zorluklar içerirken, bu bireyin bir çocuk olması durumu daha da güç hale getirmektedir. Bu çerçevede, engelli çocuğa sahip ebeveynlerin çocuklarının tüm ihtiyaçlarını sürekli olarak karşılamaya çalıştıkları ve bu durumun ailelerin yaşam kalitesini olumsuz yönde etkilediği ifade edilmiştir. Ailelerin bakım süreci boyunca yaşadıkları tükenmişlik seviyeleri çocukların fiziksel istismara uğrama riskini arttırabilmektedir. Zihinsel engelli çocuklar, temel bazı faaliyetleri yaşlılarıyla aynı düzeyde gerçekleştiremedikleri için akran zorbalığına uğrayabilir ve kendilerini koruma yollarını bilmediklerinden istismara karşı savunmasız kalabilirler (Büber & Kutlu, 2023).

Zihinsel engelli çocukların genellikle düşme, yanma, boğulma ve zehirlenme gibi nedenlerden dolayı daha sık yaralandıkları belirtilmektedir (Büber & Kutlu, 2023). Zihinsel engelli çocukların ihmalinin fiziksel istismar olgusuyla sonuçlanabileceği düşünülmektedir.

2.2.2. Çevrenin Getirdiği Risk Faktörleri

Çocuğun çevresel koşulları, istismarı tetikleyen veya tamamlayan bir unsur olarak önemli rol oynamaktadır. Boşanma, aile içi şiddet, düşük sosyoekonomik düzey ve kronik stres gibi çevresel faktörler, aile içindeki gerginliğin çocuğa yönelmesine sebep olabilmektedir. Düşük sosyoekonomik düzey, fiziksel istismar için bir risk faktörü olarak öne çıkarken; yüksek sosyoekonomik düzeye sahip ailelerde yaşanan ani ve önemli yaşam değişikliklerinin de istismara yol açabileceği gözlenmiştir (Geçkil, 2017).

Ebeveyn stresinin artması, özellikle psikolojik saldırganlık ve fiziksel istismar davranışlarının ortaya çıkmasında belirleyici bir etken olarak görülmektedir. Yapılan bir araştırmada, ebeveynlerin yaşadığı stres düzeyinin doğrudan fiziksel şiddet ve psikolojik istismar ile ilişkili olduğu belirtilmiştir. Ayrıca, ekonomik zorluklar ve ebeveyn işsizliği gibi sosyoekonomik baskıların da çocukların istismara uğrama riskini artırdığı ortaya konmuştur (Makhoul Khoury, Cohen, Fabris & Gur, 2025).

Engelli çocuklar açısından değerlendirildiğinde, çevre çoğunlukla aile, bakım veren kurumlar, rehabilitasyon merkezleri ve okullardan oluşmaktadır. Bu çocuklara bakım veren kişilerin yakın çevresinden yeterli sosyal destek alamaması, tek ebeveynlik durumu, eşler arasındaki geçimsizlikler ve zararlı madde kullanımı gibi etkenler, engelli çocukların istismara uğrama riskini artıran çevresel faktörler arasında yer almaktadır (Gönener, 2011).

Yatılı okullarda kalan engelli çocuklar kişisel bakımları için kurum çalışanlarına bağımlı olmaları, kurumda yatılı kalmaları, istismarı anlayamamaları ve yapılan istismarı bir başkasına söyleyecek ortamlarının olmaması fiziksel istismarın önünü açmaktadır (Bulut & Karaman, 2018).

Araştırmada fiziksel istismarın kurum personeli tarafından yaygın olabildiği gibi kurum içinde tolere edilen ve hatta desteklenen zorbalığın fiziksel istismarı arttırabileceği düşünülmektedir (Bulut & Karaman, 2018).

Engelli çocuğa sahip olan ebeveynler bakımevlerine çocuğun eğitim almasından ziyade bakım ihtiyacından dolayı ihtiyaç duymaktadırlar. Bakımevinde çalışan kişilerin bu alanda yeterli ve nitelikli eğitimi almamış olması, nitelikli çalışan seçilmemesi durumu ve yeterli denetimlerin yapılmaması fiziksel istismarı arttırabilecek nedenler arasında görülmektedir (Bulut & Karaman, 2018).

Yapılan araştırmalarda ebeveynin algıladığı stres düzeyinin yüksek olması ebeveyn çocuk etkileşimini etkilemekte ebeveynler çocuklarına aşırı yüklediklerini hissettiklerini ve normal kabul edilmeyecek katı disiplin uygulamalarını kabul edilebilir algılamaktadırlar (Geçkil, 2017).

Yapılan araştırmada yaklaşık istismara uğrayan çocukların yaklaşık %12sinin engeli bulunan çocukların oluşturduğu görülmüştür. Bu çocuklarda davranış sorunları, duygusal bozukluklar, öğrenme güçlüğü ve tıbbi sağlık sorunları olduğu görülmüştür. Engelli çocukların %31'i istismara maruz kalırken, engelli olmayan çocukların yalnızca %9'u istismara uğradıkları belirtilmektedir. Engelli çocukların çoğunluğunun iletişim güçlükleri yaşaması nedeniyle yaşadıkları istismarı doğrudan ifade edememektedirler. Bu durum vakaların eksik bildirildiğine dair şüpheleri içermektedir (Özçevik Subaşı, 2023).

2.2.3. Toplumsal Risk Faktörleri

Toplumun bakış açısı ve bu bakış açısının yüklediği anlamlar çocuğun fiziksel istismara uğrama riskini arttırabilmektedir. Genellikle bakım veren tarafından disiplini sağlamak için

fiziksel cezalar (ele vurma, terlik atma, acı biber sürme vb.) verilebilmekte ve bu tür fiziksel cezalar pek çok kültürde bulunan sosyal bir uygulamadır (Sezer & Gürsoy, 2022). Fiziksel cezalandırma durumları yasaklanmış olsa bile raporlarda fiziksel istismarı engellemek adına yeterli olmamıştır (Sezer & Gürsoy, 2022).

Bir disiplin aracı olarak fiziksel cezalandırma uzun yıllardır yaygın bir şekilde kullanılmaktadır. Bu açıdan fiziksel cezalandırma durumu çocukta fiziksel bir zarara sebep olduğunda bu fiziksel istismar olarak yorumlanır. Gelişimsel sınırlılığı olan çocukların çevrelerinde problem davranış gösterdikleri görülebilir. Bakım verenin bu davranışlarla baş etmesi zorlaştığında çözüm olarak fiziksel cezaya başvurulabilirler (Coşkun & Akkaş, 2009).

Çeşitli araştırmalar, engelli çocukların herhangi engeli olmayan çocuklara kıyasla daha çok istismara maruz kaldığını ortaya koymuştur. Fiziksel istismar ise şiddeti disiplin yöntemi olarak benimseyen kültürlerde daha çok ortaya çıkmaktadır. Bu açıdan fiziksel istismar kültürel öğelerden de etkilenen bir kavram olarak ele alabiliriz. Yapılan araştırma kültürden kaynaklanan inançların ebeveynlik tutumuyla etkileşim içinde olduğunu göstermiştir (Özçevik Subaşı, 2023).

Sezer ve Gürsoy (2022), yaptıkları araştırmada fiziksel istismarı çoğunlukla eğitimcilerin kullandığını görülmesinin sebebi eğitim sisteminde cezalandırmanın geleneksel bir boyutu olması, eğitimcinin disiplini sağlamak adı altında kendisine bunu hak olarak görmesi sebep olarak gösterebilirken okullarda istismarın fark edilmesi ve medyaya kolay erişilebilir olma halinin fiziksel istismarın bildirilme durumunu arttırdığı gösterilmiştir.

Toplumda benimsenen inançlar engelli bireylere karşı ya olumlu ya da olumsuz şeklinde iki uçta olduğu bilinmektedir. İnançlar açısından ele alındığında ise engelli bireylere karşı davranışların olumlu veya olumsuz şeklinde uçta olduğu bilinmektedir. Engelli bireyler bazı toplumlarda “tanrının varlıkları”, “yaratıkların çocukları” ,“doğaüstü yaratıklar” ya da “lanetlenmiş” ve “insan olmayan varlıklar” olarak adlandırılıp toplumdan dışlamaya yönelik tutumlar sergilenirken bazı toplumlar ise bireyler “şeytan” veya “tabu” olarak düşünülmekte ve bakımlarının yapılması gerektiğine inanılmaktadır. Geleneksel düşünceye göre bazı ailelerde engelli çocuklar tanrının onlara verdiği bir ceza olarak düşünülmekteydi (Bulut & Karaman, 2018).

Engelli çocuğa kültürle birlikte yüklenen tanımlamalar değişebilmektedir. Gana’da sağlıklı doğmayan bebeği öldürme davranışına yönelik çeşitli girişimler ve eğitimlerle durdurulmaya çalışılmıştır (Bulut & Karaman, 2018).

Engelli çocuğun akranların çevrelerinden öğrendikleri kültürel tutumlar engelli çocuğun zorbalık veya şiddete uğrama riskini arttırabilmektedir (Yücel Şen & Çarman, 2022).

Fiziksel istismar her sosyal sınıfta görülebilse de azınlık gruplarına mensup olmak, kültürel uyum sağlayamamak, maddi yetersizlik, düşük gelir seviyesi, riskli sosyal çevrede yaşamak, yeterli sosyal destek sistemlerinden yoksun olmak, çocuklara yönelik boş zaman etkinliklerinin sınırlı olması ve stresli yaşam olayları gibi etkenler, fiziksel istismar riskini artıran sosyal faktörler arasında yer almaktadır (İnancı, 2015).

2.2.4. İlişkisel Risk Faktörleri

Yapılan araştırmada, fiziksel istismar uygulayan aile üyelerinden herhangi tanı alanların %15, fiziksel belirtiler olanların %16, depresyonun %19, öfke problemleri %22 ve anksiyete tanısı alanların %21 oranında olduğu tespit edilmiştir (Bulut & Karaman, 2018). Var olan

tanıların engelli çocukla olan ilişki ve iletişimi etkileyebileceği açısından ilişkisel faktörler altında değerlendirilmiştir.

Ebeveynin genç ve deneyimsiz olup çocuğun davranışlarını ve ihtiyaçlarını anlayamaması, ebeveynin çocuktan beklentilerin yapabileceklerinin üzerinde olması, ebeveynin çocuk yetiştirme sırasında sosyal desteği yeterince alamaması, ebeveynin alamadığı sosyal destek ihtiyacını tatmin etmek için çocuğa yöneltmesi, tıbbi sağlık sorunlarının, kritik ve stresli yaşam deneyimleri, ebeveynin çocukluğunda kötü ebeveynliğe maruz kalması, ebeveynin bağımlılık veya psikotik sorunları olması fiziksel istismar için risk faktörü oluşturmaktadır (İnancı, 2015).

Bakım veren kişinin psikiyatrik tanısının olması, stresle baş edebilme becerisinin yetersiz olması, nitelikli bilgiye sahip olmamaları engelli çocuğun istismara uğrama riskini arttırmaktadır (Metin, Bilgin & Yıldırım, 2014).

İstismarın yaşandığı dönemlerde ebeveynin kriz yaşadığı durumlara karşı başa çıkma mekanizmaları yetersiz kalabilmektedir (İnancı, 2015).

Yapılan araştırmalarda annenin bakım verdiği çocuk sayısı arttıkça çocuğuna fiziksel istismar uygulama ihtimali artmaktadır. Çocuk sayısının artmasına bağlı olarak annenin çocuğun kolundan tutup çekme ve çimdikleme tutumlarının da arttığı görülmüştür. Başka bir veri sonucu olarak, annelerin algıladıkları sosyal destek düzeyi arttıkça kaygı seviyelerinin azaldığı görülmüştür. Kaygı düzeyinin artması fiziksel istismarı arttıran bir risk faktörü olarak görülmektedir (Coşkun & Akkaş, 2009).

Çocukların fiziksel istismara uğramasının risk faktörleri ebeveyn özellikleri açısından değerlendirdiğimizde istenmeyen gebelik durumunda çocuğun olması, ebeveyn olmaya hazır olamama, genç ebeveynlik, çocuğa dair olan beklentilerin gerçekçi olmaması, ebeveynlerin ruh sağlığı sorunları, bağımlılık, ebeveynin öğrenmiş oldukları ebeveynlik şeklini devam ettirmesi ve bunu fiziksel disiplin aracı olarak kullanması, istismar geçmişi olan ebeveynin istismar potansiyeli arttırması, ebeveynliğe dair yetersizlik hissetmeleri, ebeveynin sosyal olarak izole olmuş olması ve yeterli sosyal desteği alamaması, yaşantının bir yerinde krizle baş etmede yetersizlik ebeveynin risk faktörleri arasında sayılabilir (Geçkil, 2017).

Engelli çocuğun ve ailesinin eğlenmesine yönelik etkinliklerin sınırlı olması, çocuğun bakım maliyetlerinin yükselmesi, ebeveynin kariyerinde gelişmesine yönelik olanakların azalması sonucunda yaşanan finansal zorluklar, bakım verenin dinlenmesi için yeteri kadar zaman ayıramaması ve özellikle tek ebeveynlerin bu nedenlerle sosyal izolasyona maruz kalması çocuğun istismara uğrama riskini de arttırmaktadır (Yücel Şen & Çarman, 2022).

Ebeveynin düşük eğitim düzeyinde olması çocuğa uygulanan fiziksel şiddeti de şekillendirmektedir. Bu açıdan risk faktörleri detaylandırıldığında; genç ebeveynlik, deneyimsizlik, çocuk bakımı ve gelişimine dair yetersiz bilgi düzeyi, ebeveynin çocukluğunda istismara maruz kalmış olması, bağımlılık, ebeveynin kendi kişisel refahını üstün tutması, gerçekçi beklentilerin olmayışı ve psikolojik hastalıklar çocuk açısından risk faktörü olarak sayılabilir (Coşkun & Akkaş, 2009).

Narsistik kişilik özelliği olan ebeveynler engelli çocuklarını kendi bozuk görüntülerinin bir yansıması olduğunu düşünerek istismara maruz kalabilmektedirler (Coşkun & Akkaş, 2009).

3. Sonuç

Engelli çocukların fiziksel istismara uğrama riskleri, çok katmanlı ve birbiriyle etkileşimli birçok faktörden beslenmektedir. Bu çalışmada elde edilen bulgular, engelli çocukların fiziksel istismara uğrama olasılığının yalnızca bireysel özelliklerine değil; aynı zamanda çevresel, toplumsal ve ilişkisel dinamiklere de sıkı sıkıya bağlı olduğunu göstermektedir. Çocuğun gelişimsel sınırlılıkları, iletişim güçlükleri, davranışsal özellikleri ve bakım ihtiyacının yüksekliği gibi bireysel faktörler, istismara karşı savunmasızlıklarını artırmaktadır. Özellikle zihinsel engelli çocukların daha yüksek oranlarda fiziksel istismara maruz kaldığı ve iletişim becerilerinin sınırlı olması nedeniyle yaşadıkları istismarı ifade etmekte güçlük çektikleri görülmektedir.

Çevresel faktörler bağlamında, yatılı kurumlar, bakım verenlerin eğitimsizliği, yetersiz denetim ve sosyal destek eksiklikleri dikkat çeken unsurlar arasında yer almaktadır. Toplumsal düzeyde ise engelliliğe dair önyargılı inanç sistemleri, fiziksel cezalandırmayı meşrulaştıran geleneksel disiplin anlayışları ve sosyal dışlanma, istismarın sürekliliğine zemin hazırlamaktadır. İlişkisel boyutta ebeveynin ruhsal sağlığı, ebeveynlik yeterliliği, sosyal destek düzeyi ve yaşam stresörleri gibi unsurlar, istismarın ortaya çıkmasında etkili olan diğer belirleyicilerdir.

Tüm bu bulgular ışığında, engelli çocuklara yönelik fiziksel istismarın önlenmesi için çok yönlü müdahale stratejilerine ihtiyaç duyulmaktadır. Bu stratejiler, yalnızca birey ya da aileyi hedef alan müdahalelerle sınırlı kalmamalı; kurumsal denetimlerin artırılması, toplumsal farkındalığın yükseltilmesi ve bakım verenlerin psikoeğitimi gibi sistemik yaklaşımları da içermelidir. Ayrıca, engelli çocukların iletişim becerilerini destekleyici özel eğitim ve duygusal gelişim programlarının yaygınlaştırılması, istismarın erken fark edilmesi ve önlenmesi açısından önem arz etmektedir.

Kaynakça

1. Batman, H., & Uluişik, G. (2023). Zihinsel engelli cinsel istismar mağduru çocuklarla adli görüşme. *Journal of History School*, 58(1).
2. Bulut, S., & Karaman, H. B. (2018). Engelli bireylerin cinsel, fiziksel ve duygusal istismarı. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 19(2), 277–301. <https://doi.org/10.21565/ozelegitimdergisi.382961>
3. Büber, Ö., & Kutlu, İ. (2023). Çoklu Mağduriyetin Bir Yansıması: Zihinsel Engelli Çocukların Suç Mağduriyeti. *Türkiye Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi*, 7(2), 94–103
4. Coşkun, Y., & Akkaş, G. (2009). Engelli çocuğu olan annelerin sürekli kaygı düzeyleri ile sosyal destek algıları arasındaki ilişki. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 10(1), 213–227.
5. Cumurcu, B. E., Karlıdağ, R., & Almış, B. H. (2012). Fiziksel engellilerde cinsellik. *Psikiyatride güncel yaklaşımlar*, 4(1), 84–98.
6. Geçkil, E. (2017). Çocuklarda fiziksel istismar ve hemşirelik yaklaşımı. *Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 6(1), 129–139.
7. Gönener, H. (2011). Zihinsel engelli çocuklarda ihmal-istismar ve hemşirelik bakımı. *Deneyisel ve Klinik Tıp Dergisi*, 27(4), 137–143. <https://doi.org/10.5835/jecm.v27i4.1348>

7. Hakan, K. (2017). Çocukta fiziksel istismar. *Türkiye Klinikleri J Child Psychiatry-Special Topics*, 3(3), 175-80.
8. Hüseyin BATMAN-Gökçe ULUIŞIK .(2023).*ZİHİNSEL ENGELLİ CİNSEL İSTİSMAR MAĞDURU ÇOCUKLARLA ADLİ GÖRÜŞME*. Journal of History School
9. İnancı, M. A. (2015). Çocuğa yönelik fiziksel istismar. In T. Dağlı (Ed.), *Çocuğa yönelik şiddet ve çocuğun korunması* (pp. 31–34). Çocuk Koruma Merkezlerini Destekleme Derneği (ÇOKMED).
10. Kaya, A., Meral, O., Güler, H., & Aktaş, E. Ö. (2015). Çocuk istismarı açısından risk grubunda olan psikiyatrik engelli çocukların engelli sağlık kurulu raporlarına göre engel durumları ve özel eğitim hakkı. *Adli Tıp Bülteni*, 20(1), 1–6.
11. Kurt, A. S., Tekin, A., Koçak, V., Kaya, Y., Özpulat, Ö., & Önat, H. (2008). Zihinsel engelli çocuğa sahip anne babaların karşılaştıkları güçlükler. *Türkiye Klinikleri Journal of Pediatrics*, 17(3), 158-163.
12. Makhoul Khoury, S., Cohen, A., Fabris, M. A., & Gur, A. (2025). Neglect of children with disabilities: A scoping review. *Children*, 12(3), 386. <https://doi.org/10.3390/children12030386>
13. McDonnell, C. G., Boan, A., Bradley, C. C., Seay, K. D., Charles, J. M., & Carpenter, L. A. (2018). Child maltreatment in autism spectrum disorder and intellectual disability: Results from a population-based sample. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 60(5), 576–584. <https://doi.org/10.1111/jcpp.12993>
14. Metin, A., Bilgin, N. G., & Yıldırım, V. (2014). Bakımevinde ölüm ile sonuçlanan engelli çocuğa yönelik fiziksel istismar olgusu. *Adli Tıp Bülteni*, 19(3), 193–197. <https://doi.org/10.17986/blm.2014193258>
15. Özçevik Subaşı, D. (2023). Engelli çocukların istismarı ve ihmali: Tanılamada hemşirenin rolü. *Ankara Sağlık Hizmetleri Dergisi*, 21(2), 29–39.
16. Öztürk, M. Ü. (2017). Engelli bireylerin yaşamdan beklentilerinin incelenmesi. *FSM İlmî Araştırmalar İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi*, (9), 355–375.
17. Salman, U., Özdemir, S., Salman, A. B., & Özdemir, F. (2016). Özel öğrenme güçlüğü “disleksi”. *İstanbul Bilim Üniversitesi Florence Nightingale Tıp Dergisi*, 2(2), 170–176.
18. Sezer, F., & Gürsoy, F. (2022). Türkiye’de yayınlanan gazetelerde yer alan özel gereksinimli çocuklara yönelik istismar haberlerinin analizi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 21(81), 442–458. <https://doi.org/10.17755/esosder.1003036>
19. Sullivan, P. M., & Knutson, J. F. (2000). Maltreatment and disabilities: A population-based epidemiological study. *Child Abuse & Neglect*, 24(10), 1257–1273. [https://doi.org/10.1016/S0145-2134\(00\)00190-3](https://doi.org/10.1016/S0145-2134(00)00190-3)
20. Şakar, G., & Avcı, Ö. H. (2025). Otizm Spektrum Bozukluğu Olan Çocuklarda İhmal ve İstismar: Ebeveynlerin Görüş ve Deneyimleri. *Ankara University Journal of Faculty of Educational Sciences (JFES)*, 58(1), 381-435.
21. Yıldırım Doğru, S. S. (2016). Zihin engelli çocuklarda cinsel istismar. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 6(2)
22. Yücel Şen, A. D., & Çarman, K. B. (2022). Engelli çocukların ihmali ve istismarı. *Çocuk ve Medeniyet*, 7(13), 127–138.

18-TÜRKİYE’DE VOLEYBOL A TAKIM SPORCULARINA YÖNELİK DUYGUSAL ŞİDDET

Göksu Ekici. Adli Bilimler Tezli Yüksek Lisans Öğrencisi, Acıbadem Mehmet Ali Aydınlar Üniversitesi, 0000-0001-7277-179, goksuekici@gmail.com

Giriş: Spor, bireyleri hatalı davranışlardan uzaklaştırma ve onları suça teşvik eden her türlü davranıştan caydırma konusunda önemli bir role sahip olarak kabul edilmektedir. Spor esnasında şiddet, farklı türleri ile karşımıza çıkmaktadır: fiziksel, psikolojik, cinsel, ekonomik, siber). Sportif faaliyetler esnasında meydana gelen sporda şiddet, sporcuların kısa ve uzun vadeli motivasyonlarını, buna bağlı olarak başarılarını ve psikolojilerini olumsuz yönde etkilemektedir.

Amaç: Türkiye’de A takım düzeyinde oynayan müsabık voleybolcuların maruz kalmış oldukları duygusal şiddetin boyutunun ve sonuçlarının araştırılması ve şiddetin sporcular üzerindeki etkisinin tespiti amaçlanmıştır.

Gereç ve Yöntem: A takım sporcularının maruz kalmış oldukları duygusal şiddet kapsamında uygulanacak olan ölçek 2015 yılında yayınlanmış olan araştırma makalesinden uyarlanmıştır. Bu anket 25 sorudan oluşmaktadır. Veriler, SPSS (Statistical Package for Social Sciences) for Windows 26 programına kayıt edilip sonrasında analizi yapılmıştır. Verilerin anlamlılığı Ki Kare testi yapılarak incelenmiştir ve anlamlılık $p < 0.05$ olarak kabul edilmiştir.

Bulgular: Çalışmanın pilot sonuçlarına göre cinsiyet ve yaş aralığı ile sorular arasında anlamlı bir ilişki olduğu bulunmuştur. Tehdit algısının cinsiyete göre farklılık gösterdiği bulunmuştur ve $p=0.0099$ ’dur. Sporcuların yaşamış oldukları hakaret deneyimi yaş aralığına göre anlamlı sonuçlar göstermiştir ($p=0.0001$). Antrenörün; sporcunun ailesi ya da arkadaşlarını küçümsemesi de yaş aralığına göre farklılık göstermektedir ($p=0.103$).

Sonuç: Çalışmanın pilot sonuçlarına göre, A takım seviyesindeki 18 yaş üstü sporcuların maruz kalmış oldukları duygusal şiddetin ağırlıklı olarak cinsiyetlerine ve yaşlarına bağlı olarak değişkenlik gösterdiği görülmektedir. Özellikle genç yaş gruplarının duygusal şiddete daha sık maruz kaldığı tespit edilmiştir. Kadınların ise antrenör tarafından daha fazla tehdit edildiği görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Spor, Şiddet, Voleybol, A Takım, Antrenör

EMOTIONAL VIOLENCE AGAINST VOLLEYBALL ATHLETES IN TURKEY

Göksu Ekici. Adli Bilimler Tezli Yüksek Lisans Öğrencisi, Acıbadem Mehmet Ali Aydınlar Üniversitesi, 0000-0001-7277-179, goksuekici@gmail.com

Introduction: Sports are considered to have an important role in keeping individuals away from wrong behaviors and deterring them from any behavior that encourages them to commit crimes. Violence during sports can be seen in different forms: physical, psychological, sexual, economic, cyber). Violence in sports that occurs during sports activities negatively affects the short and long-term motivations of athletes, and therefore their success and psychology.

Aim: The aim was to investigate the extent and consequences of emotional violence that competitive volleyball players playing at the A team level in Turkey were exposed to and to determine the effects of violence on the athletes.

Materials & Methods: The scale to be applied within the scope of emotional violence that A team athletes were exposed to was adapted from a research article published in 2015. This survey consists of 25 questions. The data was recorded in SPSS (Statistical Package for Social Sciences) for Windows 26 program and then analyzed. The significance of the data was examined by using the Chi Square test and significance was accepted as $p < 0.05$.

Findings: According to the pilot results of the study, a significant relationship was found between gender and age range and the questions. It was found that the perception of threat differed according to gender and $p = 0.0099$. The insult experience experienced by the athletes showed significant results according to age range ($p = 0.0001$). The coach's belittling of the athlete's family or friends also differed according to age range ($p = 0.103$).

Conclusion: According to the pilot results of the study, it is seen that the emotional violence experienced by athletes over the age of 18 at the A team level varies depending on their gender and age. It was determined that especially the younger age groups were exposed to emotional violence more frequently. It was seen that women were threatened more by the coach.

Keywords: Sports, Violence, Volleyball, A Team, Coach

1. GİRİŞ

Sportif faaliyetler; farklı amaçlara ulaşmak amacıyla farklı şekillerde gerçekleştirilebilmektedir. Bu amaçlar şu şekilde sıralanabilir: yarışma, toplum sağlığı, rehabilitasyon ve eğitim-öğretim. Zihinsel ve bedensel gelişime olumlu birçok katkısı bulunan sportif faaliyetler, bu şekilde sosyolojik anlamda da toplumlar üzerinde etki oluşturmaktadır. Spor; amatör ve profesyonel düzeyde bireysel ve takım düzeyinde yapılabilir. Gerek bireysel gerek takım sporlarında bireylerin iletişim becerileri de gelişmektedir. Sporunun iletişim becerileri; antrenörleri, var ise takım arkadaşları, kulüp yöneticileri gibi kişiler ile iletişim kurdukça artış göstermektedir. İletişim, kaynaktan alıcıya doğru yapılan bir bilgi aktarımı olarak tanımlanmaktadır ve iletişim kurabilmek için birtakım gereklilikler bulunmaktadır. Doğru bilgi, motivasyon düzeyini iyi belirleyebilme, iletişimde kontrol ve alıcıyı heyecanlandırıp ilgi uyandırabilme gibi önemli gereklilikler, başarılı bir iletişimin kilit noktalarındandır. Sportif faaliyetler için de doğru iletişim becerileri, sporcunun ilerlemesinde ve zihinsel anlamda kuvvetli hissedip hissetmemesinde kritik bir rol oynamaktadır. Sporcular; sıklıkla antrenörler ile iletişim kurmaktadır ve antrenörler her sporcu için kilit rolündedir (Kanat ve ark, 2023). Doğru ve etkili bir iletişimin kurulması hem sporcu hem de takım için başarıya giden yolda katkı sağlamaktadır. Voleybol branşı da takım sporlarından birisidir ve antrenörler ve sporcu iletişimi sporcunun motivasyonu ve kendi performansını sahaya yansıtabilmesi açısından önemlidir. Motivasyonu düşürücü veya antrenörlerin sağlıksız kurduğu iletişim modellerinde sporcular zihinsel anlamda düşüş yaşamaktadır. Bu durum da spor esnasında meydana gelen duygusal şiddeti ortaya çıkarmaktadır. Sportif faaliyetler esnasında meydana gelen sporda şiddet, sporcuların kısa ve uzun vadeli motivasyonlarını, buna bağlı olarak başarılarını ve psikolojilerini olumsuz yönde etkilemektedir. Bu araştırma makalesinde, Türkiye’de A takım düzeyinde oynayan müsabık voleybocuların maruz kalmış oldukları duygusal şiddetin boyutu ve sonuçları ve şiddetin sporcular üzerindeki etkisi incelenecektir.

Araştırmanın öncelikli amacı, Türkiye’de A takım düzeyinde oynayan müsabık voleybocuların maruz kalmış oldukları duygusal şiddetin boyutunun ve sonuçlarının araştırılması ve duygusal şiddetin sporcular üzerindeki etkisinin tespitidir. Böylece, bu amaç; araştırmanın hipotezi olarak kabul edilmektedir. Bu çalışmanın hipotezi ve alt hipotezi şu şekildedir:

Hipotez: “Türkiye’de voleybol A takım sporcularına karşı antrenörleri tarafından duygusal şiddet uygulanmaktadır.

Alt hipotez: “ Cinsiyete, yaşa, eğitim durumuna, gelire, altyapıda görev alma süresine, A takımında aktif görev alma süresine, oynamış olduğu en üst lig kategorisine göre sporcuların antrenörleri tarafından algıladığı tehdit algısı değişkenlik gösterebilir.

2. TANIM

İletişim

İletişim bir bilginin kaynaktan hedef alıcıya aktarılması sürecine verilen isimdir. Bireyler, yaşamlarını sürdürürken bir yandan da iletişim kurup hem ihtiyaçlarını belirtmek hem de

kendilerini ifade edebilmek için iletişim kurmaya ihtiyaç duyarlar. Yani; iletişim, kişilerin toplumsallaştırır. Her konuda olduğu gibi iletişim kurma aşamasında da dikkat edilmesi gereken noktalar bulunmaktadır. İletişim kurma esnasında benimsenen tarz, seçilen kelimeler ve üslup alıcı üzerinde olumlu ya olumsuz etkiler bırakabilme kapasitesine sahiptir. Sağlıklı bir iletişim; verilen bilginin alıcı tarafından anlaşılabilmesi sonucunda sağlanır. İletişimin; “kişinin kendi içinde iletişimi” ve “kişiler arasında kurduğu iletişim”, “örgüt içi iletişim” ve “kitle iletişimi” olarak dörde ayrılmaktadır. Kişi içi iletişimde birey kendi iç dünyası ile baş başa kalıp kendi ihtiyaçlarının farkına varması ya da üzülmesi/sevinmesi olarak kendini gösterir. Kişiler arası iletişimde bir kaynak ve bir alıcının bulunduğu yani hedefini insanların oluşturduğu iletişim olarak tanımlanabilir. Örgüt içi iletişimde bir örgütün kendi hedeflerini gerçekleştirebilmesi için örgütte yer alan bireylerin iş bölümü yapıp görevleri paylaştırarak çalışması ve birbirleriyle etkileşimde bulunduğu iletişimi olarak açıklanabilir. Kitle iletişimi ise, farklı türdeki mesajların büyük kitlelere elde edilmek istenen amaç doğrultusunda geliştirilen araçlar kullanılarak gerçekleştirilen iletişim olarak özetlenebilir (Terlemez ve ark, 2022).

İletişim Öğeleri

İletişim sürecinde yer alan öğeler şu şekilde sıralanabilir: mesaj, kodlama, kod, açma, kanal, etkileme, geribildirim ve gürültü. Öncelikle düşünce olarak oluşan görüş sonrasında iletişime dönüşmek üzere oluşma sürecine girmektedir. Bunun için de iletilmek istenen düşünce veya fikir öncelikli olarak bireyin kendisi tarafından algılanmalıdır ki mesajın iletileceği kişi tarafından sağlıklı bir şekilde anlaşılabilsin. Bir mesajı verirken, mesajı alan kişinin iletilmek istenen fikrin anlaşıldığından emin olunana kadar iletişim tamamlanmış olarak kabul edilmemektedir (Bulgu, 2005). Alıcının “duymak istediği” mesaj “olumlu tepki” olarak, “duymak istemediği” mesaj ise “olumsuz tepki” olarak adlandırılır (Terlemez ve ark, 2022).

İletişimi Engelleyen Faktörler

İletişim kurma sürecinde süreç ne kadar başarılı ve etkili sonuçlar doğurmuş ise, iletişim de o düzeyde sağlıklı kurulmuş olarak kabul edilebilir. Bu süreç esnasında iletişimin sağlıklı olmasını azaltan ya da tamamen sağlıksız bir iletişime sürükleyen farklı faktörler bulunmaktadır. Bu faktörler şu şekilde sıralanabilir: (i) bireylerin kültür düzeyi, (ii) mesaj verilme biçimi, (iii) süreç, (iv) etkilemek istenen hedef alıcı, (v) etkilemek istenilmeyen alıcılar, (vi) konu ile ilgilenen üçüncü kişiler, (vii) konu ile ilgili olmayan dördüncü kişiler (Mutlu ve ark, 2018).

Sporda İletişim Modelleri

Takım sporlarında branş kapsamında sporcu sayıları farklılık göstereceğinden dolayı seçilecek olan iletişim modelleri birbirinden farklı olabilir. Genellikle takım sporlarında daha çok benimsenen dört ana model bulunur: (1) çember modeli, (2) şebeke modeli, (3) ara modeller, (4) tekerlek modeli. Çember modelinde her sporcunun iletişim bakımından şansları eşittir ve

sporcular, iki yanında bulunan birer sporcu ile iletişim kurabilir. Şebeke modelinde tüm sporcular birbirleri ile iletişim kurar, eşitlik bozulmaz; yani her sporcu takım arkadaşları ve antrenörü ile iletişim kurabilir (Terlemez ve ark, 2022). Zincir modelinde sporcular belirlenen sporcular ile iletişim kurabilir (iki kişi). Bu model, takım sporlarında iletişim aşamaları süresince sporcuların kulüp içine alınan kararlardan uzun sürede haberdar olacağı; ayrıca, arkadaşlık ilişkilerinde ve antrenörlerine olan inanç konusunda kopukluklar oluşturacağından dolayı çok fazla tavsiye edilmemektedir. Ara modellerde takım sporlarına uymayan ve takım performansında düşüslere sebep olabilecek haksızlıklar bulunur ve tercih edilmeleri tavsiye edilmez. Tekerlek modelinde takım performansında düşüslere sebep olabilecek durumlar söz konusudur. Bu model, antrenör-sporcu iletişimi için uygun olabilirken sporcuları birbirlerinden uzaklaştırmaktadır (Bingöl ve ark, 2020).

Antrenör-Sporcu İletişimi

Elit seviyedeki sporcularda, antrenör ve oyuncu arasındaki iletişim; bireylerin performansları için belirleyici faktördür. Sporcuların sürekli olarak aktif şekilde zamanlarını sahada geçirdikleri göz önüne alındığında, iletişim anlamında sporcuları en çok etkileme potansiyeli bulunan kişiler antrenörleridir. Bu noktada teknik ve taktisel anlamda verilen destek antrenörlerin sporculara olan birincil görevleridir. Bunun için de öncelikli olarak doğru bir iletişim ve psikolojik yaklaşım gereklidir (Bingöl ve ark, 2020). Antrenörlerin sporcuları ile kurdukları iletişimde önemli olan iletişim becerileri şunlardır:

- Etkileyici konuşma ve ikna kabiliyeti
- Empati kurabilme kabiliyeti
- Etkin dinleme kabiliyeti
- Geribildirimde bulunabilme
- Bilgilendirici iletişim becerisi
- Pozitif yaklaşımla iletişim kurabilme
- Mesajı iletirken doğru zamanlamayı ayarlayabilme becerisi
- Etkin beden dili kullanabilme

Şiddet

Kökenini Arapça'dan alan “Şiddet” kelimesi karşılık olarak “sertlik” anlamına gelmektedir. Bunun yanı sıra, bazı dillerde “ihlal etme” anlamına da denk gelmektedir. Saldırganlık ise belirli bir amaç gerçekleştirmek için zor kullanma olarak ifade edilebilir. Şiddet, bireyin fiziksel bütünlüğüne veya zihinsel sağlığına zarar vermeyi hedef alan her türlü davranış türünü kapsamaktadır. Şiddetin farklı türleri ve boyutları bulunur ve şiddet eyleminde şiddete maruz kalmış bireyin hakları da ihlal edilir (Tunçer, 2020).

Şiddetin Türleri

Şiddetin farklı türleri bulunur ve bunlar birlikte ya da ayrı ayrı şekillerde gerçekleştirilebilir:

- **Fiziksel şiddet;** birey üzerinde fiziksel anlamda hasar oluşturur ve bu davranışlar bireylerin yaralanmalarından başlayıp ölüme kadar ciddi sonuçlara yol açabilir. Fiziksel şiddet beraberinde duygusal anlamda da yıkıcı etkiler oluşturacağından dolayı duygusal şiddet ile birlikte ele alınmaktadır (Tunçer, 2020).
- **Duygusal şiddet;** bireyin aşağılanması, korkutulması ve itibarsızlaştırılmasını kapsamaktadır. Bireyin süreklilik halinde olarak ve olmayarak azarlanması, bireye küfür edilmesi veya eleştirilmesi duygusal şiddet kapsamında değerlendirilmektedir.
- **Cinsel şiddet;** bireye yıkıcı cinsel davranışların gösterildiği şiddet türüdür ve bireye dokunarak ya da dokunmadan gerçekleştirilebilir.
- **Ekonomik şiddet;** toplumlarda yoksulluğun artışına paralel olarak artış gösterir.

A Takım Düzeyindeki Voleybolcular

Voleybolcular; yaşları ve yeteneklerine göre çeşitli takımlara ayrılır. A Takım, yaş skalasında en üst seviye olarak kabul edilir. A takım düzeyinde mücadele eden voleybolcular, genellikle 18 yaş ve üstü sporculardan oluşur ve bölgesel ya da ulusal liglerde yarışır (Bahadır, 2019). Bir sporcunun üst düzey olarak kabul edilebilmesi için çeşitli kriterler gereklidir:

- Profesyonel sözleşmeye sahip olma
- Yoğun antrenman ve maç temposu içerisinde olma
- Ücret karşılığında sözleşme imzalamış olma
- Kulübünü yerel, ulusal veya uluslararası liglerde temsil etme
- Altyapıdan yükselmiş veya dışarıdan transfer edilmiş olma
- Üst düzey liglerde mücadele ediyor olma

3. GEREÇ VE YÖNTEM

3.1 Araştırmanın Modeli

“Türkiye’de Voleybol A Takım Sporcularına Karşı Uygulanan Spor Şiddeti” adlı araştırma çalışması, analitik tipte gözlemsel bir çalışma olup “Aydınlatılmış Onam” kullanılarak onamı alınmış olan katılımcılara uygulanan anketlerden elde edilen sonuçlar kullanılarak yazılmıştır.

3.2 Araştırma Süreci ve Etik Kurul İzni

Çalışmada kullanılmış olan “Antrenör-Sporcu İlişkisi Duygusal Kötü Muamele Ölçeği” 2015 yılında yayınlanmış olan araştırma makalesinden uyarlanmıştır. Ölçeğin oluşturulması aşamasında 2 farklı ölçek kullanılmıştır: (a) Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği ve (b) Sosyal Bağlılık Ölçeği. Makale, 18-25 yaş aralığındaki genç sporculara uygulanmıştır ve araştırmada antrenörün duygusal kötü muamelesinin ortaya çıkarılması amaçlanmıştır. Araştırmada kullanılan ve uyarlanan anket için Acıbadem Üniversitesi Tıbbi Araştırmalar

Değerlendirme Komisyonu’ndan 09.01.2025 tarihinde etik izin alınmıştır. Katılımcılara anket uygulaması, verilen işlenmesi ve analizleri 1 (bir) ay sürmüştür.

3.3 Araştırmanın Evreni ve Örneklemi

Araştırmaya dahil olan katılımcılar, 18 yaş ve üstünde A takım düzeyinde yer alan kadın ve erkek voleybolculardır. Anketin uygulandığı katılımcı sayısı 32 kadın ve 15 erkek olmak üzere toplam 47 katılımcıdır. Böylece, örneklem büyüklüğü 47 katılımcıdır. Altyapı sporcuları yerine öncelikli olarak A takım sporcularının araştırma makalesine dahil edilmesinin sebebi 18 yaşının üzerinde olmaları ve bu sebepten dolayı anketi herhangi bir veli/vasi olmaksızın doldurabilecek olmalarıdır. Bu sayede, araştırma çalışmasının anket sürecinin daha hızlı olabilmesi hedeflenmiştir. Bunun yanı sıra, üzerinde araştırma gerçekleştirilmesi planlanan kişilerin A takım sporcuları olmasının sebebi A takım sporcularının maruz kalmakta oldukları şiddetin düzeyini belirlemektir. Ankette kadın ve erkek sporcuların birlikte dahil edilmesinde; anketin sonuçları değerlendirildiği zaman farklı cinsiyetler üzerinde uygulanan şiddetin, şiddetin türünün ve bireyler üzerindeki etkisinin karşılaştırılabilmesi amaçlanmıştır. Ayrıca çalışmada, antrenörün sporculara karşı uygulamış olduğu ve/veya uygulamakta olduğu duygusal şiddeti ele almıştır. Çalışmanın kapsamı bu şekilde sınırlandırılmış olup, daha spesifik sonuçlar elde edilmek istenmiştir.

3.4 Veri Toplama Araçları

Çalışmada, 2015 yılında yayınlanmış olan “Antrenör-Sporcu İlişkisi Duygusal Kötü Muamele Ölçeği” kullanılmıştır. Anket formu, 7’si sosyodemografik olmak üzere toplam 25 sorudan oluşmaktadır.

3.5 Verilerin Analizi

Katılımcılardan elde edilmiş olan veriler, SPSS (Statistical Package for Social Sciences) for Windows 26 programına kayıt edilip sonrasında analizi yapılmıştır. Verilerin dağılımının incelenmesi sonucunda eksik veya hatalı verilerin var olup olmadığı kontrol edilmiştir. Verilerin anlamlılığı Ki Kare testi yapılarak incelenmiştir. Verilerin anlamlılık düzeyi SPSS programından elde edilenler doğrultusunda $p<0.05$ olarak kabul edilmiştir.

4. BULGULAR

4.1 Katılımcıların Demografik Bulguları ve Diğer Analizler

Tablo 4.1. Araştırmaya katılan katılımcıların sosyodemografik özelliklerine göre dağılımı

Sosyodemografik Özellik	Anket Seçenekleri	Kişi Sayısı (N)	Yüzde Dağılım (%)

Cinsiyet	Kadın	32	68,1
	Erkek	15	31,9
	Diğer	0	0
Yaş Aralığı	18-24 yaş aralığı	31	66,0
	25-30 yaş aralığı	11	23,4
	30-35 yaş aralığı	2	4,3
	35-40 yaş aralığı	1	2,1
	40 yaş ve üstü	2	4,3
Eğitim Durumu	Lise mezunu	27	27,0
	Önlisans mezunu	6	12,8
	Lisans mezunu	11	23,4
	Yüksek lisans mezunu	3	6,4
	Doktora mezunu	0	0
Aylık Ekonomik Gelir	15,000 ₺’den az	13	27,7
	15,000 – 30,000 ₺	9	19,1
	30,000 – 45,000 ₺	11	23,4
	45,000 – 60,000 ₺	6	12,8
	60,000 ₺ ve üstü	8	17,0
Altyapılarda Görev Alma Durumu	Evet	38	80,9
	Hayır	9	19,1
A Takımda Aktif Görev Alma Süresi	1 yıl	14	29,8
	1-5 yıl	20	42,6
	5-10 yıl	5	10,6
	10-15 yıl	6	12,8
	15 yıl ve üstü	2	4,3
En Üst Oynanan Lig Kategorisi	Süper Lig	6	12,8
	1.Lig	19	40,4
	2.Lig	15	31,9
	Bölgesel Lig	6	12,8
	Veteran Ligi	1	2,1

Ankette toplam 47 katılımcı bulunmaktadır ve anketin başında, araştırmaya katılan katılımcıların sosyodemografik özelliklerini sorgulayan 7 soru bulunmaktadır. Bu sorular sırasıyla; cinsiyet, yaş, eğitim durumu, aylık ekonomik gelir, altyapılarda görev alma durumu, A takımında aktif görev alma süresi ve en üst oynanan lig kategorisine yöneliktir.

Tablo 4.2. Araştırmaya katılan tüm katılımcıların anket sorularına verdikleri yanıtlar

Sorular (#)	1 N (%)	2 N (%)	3 N (%)	4 N (%)	5 N (%)
Antrenörüm takıma yaptığım katkıyı küçümsedi (örneğin, antrenörüm beni yeterince övmedi veya takdir etmedi).	11 (23,4)	10 (21,3)	20 (42,6)	5 (10,6)	1 (2,1)
Antrenörüm, kendimi kötü hissettirecek bir şekilde başka birinin (örneğin, aynı pozisyonda) benden daha iyi olduğunu söyledi veya ima etti.	9 (19,1)	15 (31,9)	16 (34,0)	2 (4,3)	5 (10,6)
Antrenörüm antrenman yapmadığım ve iyi rekabet etmediğim zamanlarda bana daha az destek oldu.	5 (10,6)	16 (34,0)	13 (27,7)	5 (10,6)	8 (17,0)
Antrenörüm beklediğim desteği ya da ilgiyi kasıtlı olarak sağlamadı.	7 (14,9)	17 (36,2)	12 (25,5)	4 (8,5)	7 (14,9)
Antrenörüm performansımdan dolayı bana sinirli baktı veya beni rahatsız eden jest ve mimikler yaptı.	6 (12,8)	11 (23,4)	16 (34,0)	9 (19,1)	5 (10,6)
Antrenörüm başkalarının hataları için beni suçladı.	14 (29,8)	15 (31,9)	9 (19,1)	6 (12,8)	3 (6,4)
Antrenörüm bana küfretti veya rahatsız edici lakap taktı.	24 (51,1)	8 (17,0)	8 (17,0)	4 (8,5)	3 (6,4)
Antrenörüm bana hakaret etti.	22 (46,8)	12 (25,5)	9 (19,1)	2 (4,3)	2 (4,3)
Antrenörüm ile yalnız kaldığımızda beni küçük düşüren yorumlarda (örneğin gurur kırıcı, küçümseyici, rencide edici vb.) bulundu.	35 (74,5)	5 (10,6)	3 (6,4)	3 (6,4)	1 (2,1)
Antrenörüm benim hakkımda utandırıcı/üzücü hikayeler anlattı.	34 (72,3)	7 (14,9)	3 (6,4)	2 (4,3)	1 (2,1)
Antrenörüm bana veya benim hakkımda utandırıcı/üzücü şakalar yaptı.	26 (55,3)	14 (29,8)	5 (10,6)	1 (2,1)	1 (2,1)

Antrenörüm benim hakkımda küçük düşürücü şakalar yaptı.	30 (63,8)	9 (19,1)	6 (12,8)	1 (2,1)	1 (2,1)
Antrenörüm işe yaramaz olduğumu söyledi.	31 (66,0)	9 (19,1)	4 (8,5)	3 (6,4)	0 (0,0)
Antrenörüm takım arkadaşlarımla başarısızlıklarımı performansıma bağladı.	26 (55,3)	13 (27,7)	4 (8,5)	3 (6,4)	1 (2,1)
Antrenörüm ailemi ya da arkadaşlarımı küçümsedi.	39 (83,0)	5 (10,6)	1 (2,1)	2 (4,3)	0 (0,0)
Antrenörüm antrenman sırasında sıraya girmem için beni cezalandırmakla tehdit etti.	33 (70,2)	9 (19,1)	3 (6,4)	2 (4,3)	0 (0,0)
Antrenörüm bilerek beni korkutacak şeyler söyledi.	32 (68,1)	12 (25,5)	1 (2,1)	2 (4,3)	0 (0,0)
Antrenörüm istediği şeyleri yapmam için gözümü korkuttu.	25 (53,2)	16 (34,0)	3 (6,4)	2 (4,3)	1 (2,1)

Katılımcılara 19 tane soru yöneltilmiş ve 5’li likert ölçeği doğrultusunda 1’den 5’e kadar yanıt vermeleri istenmiştir (1- Hiçbir zaman, 2- Nadiren, 3- Bazen, 4- Sık sık, 5- Daima). Cevaplar yukarıdaki gibi tablolarda belirtilmiştir.

4.2 Analiz ve Bulgular

Bu çalışmada, Ki-Kare testi kullanılarak analizler yapılmıştır. Ki-Kare testi, istatistiksel sonuçların arasında anlamlı bir ilişki olup olmadığını belirlemek için yapılan bir testtir. Bu test, bir veya daha fazla kategorideki anlamlandırmayı yapmak için kullanılabilir. Ki-kare bağımsızlık testinin sonuçlarının olduğu tabloda bulunan alt bilgilere de bakılmalıdır. Eğer tablo 2x2 bir tablo ise hücrelerin frekans bilgilerine bakılmaktadır. Frekans değerleri 5’in altında bulunan hücre yok ise anlamlılığa bakmak için “Pearson Chi-Square” değeri okunmaktadır. Bu değer $p < 0,05$ şeklinde ise hipotez kabul edilir ve anlamlı ilişki olduğundan bahsedilir. Eğer satırdaki p değeri 0,05’ten büyük ise bir ilişkinin olmadığı kabul edilmektedir. Frekans değerleri 5’in altında bulunan hücreler olması durumunda, satırın devamındaki “expected count” kısmının okunması gerekmektedir. “Expected count” değeri 5’in altında ise “Fischer’s Exact test” kısmı, değer 5-25 arasında ise “Continuity Correction” kısmı, değer 25’in üzerinde ise “Pearson Chi-Square” kısmı değerlendirilmektedir.

Çalışmada, SPSS sonuçlarına göre 2x2 tablolar ve daha büyük satır ve sütundaki tablolar bulunmaktadır. 2x2’den büyük tablolar için sadece Pearson Ki-Kare testi uygulanmıştır. 2x2 tablolar için ise yukarıda belirtilmiş olan adımlara göre analizler yapılmıştır.

Tablo 4.3. Anketin 23. sorusunun cinsiyete göre anlamlılık düzeyi

Antrenörüm antrenman sırasında sıraya girmem için beni cezalandırmakla tehdit etti.			Soru 23			
			1,00	2,00	3,00	4,00
Cinsiyet	Kadın	Sayı (N)	28	3	1	0
		Yüzde (%)	87,5	9,4	3,1	0
	Erkek	Sayı (N)	5	6	2	2
		Yüzde (%)	33,3	40,0	13,3	13,3

Tablo 4.3'te anketin 23. sorusunun cinsiyete göre anlamlılık düzeyi karşılaştırılmıştır. “Hiçbir zaman” cevabını, kadınların %87,5'i, erkeklerin ise %33,3'ü vermiştir. Ki-kare testi ile elde edilen sonuca göre $p = 0,002$ 'dir ve $p < 0,05$ 'tir. Erkeklerin tehdit edilme düzeyi, kadınlara göre anlamlı düzeyde yüksektir.

Tablo 4.4. Anketin 25. Sorusunun cinsiyete göre anlamlılık düzeyi

Antrenörüm istediği şeyleri yapmam için gözümü korkuttu.			Soru 25				
			1,00	2,00	3,00	4,00	5,00
Cinsiyet	Kadın	Sayı (N)	21	9	1	0	1
		Yüzde (%)	65,6	28,1	3,1	0	3,1
	Erkek	Sayı (N)	4	7	2	2	0
		Yüzde (%)	26,7	46,7	13,3	13,3	0,0

Tablo 4.4'te anketin 25. sorusunun cinsiyete göre anlamlılık düzeyi karşılaştırılmıştır. Kadınların %28,1'i, erkeklerin ise %46,7'si “Nadiren” cevabını vermiştir. Ki-kare testi ile elde edilen sonuca göre $p = 0,035$ 'tir ve $p < 0,05$ 'tir. Erkeklerin, antrenörü tarafından gözünün korkutulması, kadınlara göre anlamlı düzeyde yüksektir.

Tablo 4.5. Anketin 11. Sorusunun yaşa göre anlamlılık düzeyi

Antrenörüm beklediğim desteği ya da ilgiyi kasıtlı olarak sağlamadı.			Soru 11				
			1,00	2,00	3,00	4,00	5,00
Yaş	18-24 yaş	Sayı (N)	5	12	8	2	4
		Yüzde (%)	16,1	38,7	25,8	6,5	12,9
	25-30 yaş	Sayı (N)	1	4	4	0	2
		Yüzde (%)	9,1	36,4	36,4	0	18,2
	30-35 yaş	Sayı (N)	1	1	0	0	0
		Yüzde (%)	50,0	50,0	0	0	0
	35-40 yaş	Sayı (N)	0	0	0	0	1
		Yüzde (%)	0	0	0	0	100
	40 yaş ve üstü	Sayı (N)	0	0	0	2	0
		Yüzde (%)	0	0	0	100	0

Tablo 4.5'te anketin 11. sorusunun yaşa göre anlamlılık düzeyi karşılaştırılmıştır. 18-24 yaş aralığındaki katılımcıların %25,8'i, 25-30 yaş aralığındaki katılımcıların ise %35,4'ü "Bazen" cevabını vermiştir. Ki-kare testi ile elde edilen sonuca göre $p = 0,010$ 'dur ve $p < 0,05$ 'tir. 18-24 ve 25-30 yaş aralığındaki katılımcıların antrenörlerinden beklediği ilgiyi görmeme sıklığı, diğer katılımcılara göre anlamlı düzeyde yüksektir.

Tablo 4.6. Anketin 14. Sorusunun yaşa göre anlamlılık düzeyi

Antrenörüm bana küfretti veya rahatsız edici lakap taktı.			Soru 14				
			1,00	2,00	3,00	4,00	5,00
Yaş	18-24 yaş	Sayı (N)	14	6	7	2	2
		Yüzde (%)	45,2	19,4	22,6	6,5	6,5
	25-30 yaş	Sayı (N)	9	1	0	1	0
		Yüzde (%)	81,8	9,1	0	9,1	0
	30-35 yaş	Sayı (N)	1	1	0	0	0
		Yüzde (%)	50,0	50,0	0	0	0
	35-40 yaş	Sayı (N)	0	0	0	0	1
		Yüzde (%)	0	0	0	0	100,0
	40 yaş ve üstü	Sayı (N)	0	0	1	1	0
		Yüzde (%)	0	0	50,0	50,0	0

Tablo 4.6’da anketin 14. sorusunun yaşa göre anlamlılık düzeyi karşılaştırılmıştır. 18-24 yaş aralığındaki katılımcıların %22,6’sı “Bazen” cevabını vermiştir. Ki-kare testi ile elde edilen sonuca göre $p = 0,021$ ’dir ve $p < 0,05$ ’tir. 18-24 yaş aralığındaki katılımcıların antrenörleri tarafından küfre veya rahatsız edici lakaba maruz kalma sıklığı anlamlı düzeyde yüksektir.

Tablo 4.7. Anketin 15. Sorusunun yaşa göre anlamlılık düzeyi

Antrenörüm bana hakaret etti.			Soru 15				
			1,00	2,00	3,00	4,00	5,00
Yaş	18-24 yaş	Sayı (N)	14	7	8	1	1
		Yüzde (%)	45,2	22,6	25,8	3,2	3,2
	25-30 yaş	Sayı (N)	7	4	0	0	0
		Yüzde (%)	63,6	36,4	0	0	0
	30-35 yaş	Sayı (N)	1	1	0	0	0
		Yüzde (%)	50,0	50,0	0	0	0
	35-40 yaş	Sayı (N)	0	0	0	0	1
		Yüzde (%)	0	0	0	0	100,0
	40 yaş ve üstü	Sayı (N)	0	0	1	1	0
		Yüzde (%)	0	0	50,0	50,0	0

Tablo 4.7’de anketin 15. sorusunun yaşa göre anlamlılık düzeyi karşılaştırılmıştır. 18-24 yaş aralığındaki katılımcıların %25,8’i ve 35-40 yaş aralığındaki katılımcıların %100,0’ü “Bazen” cevabını vermiştir. Ki-kare testi ile elde edilen sonuca göre $p = 0,001$ ’dir ve $p < 0,05$ ’tir. 18-24 yaş aralığındaki ve 35-40 yaş aralığındaki katılımcıların antrenörü tarafından hakarete maruz kalması anlamlı düzeyde yüksektir.

Tablo 4.8. Anketin 16. Sorusunun yaşa göre anlamlılık düzeyi

Antrenörüm ile yalnız kaldığımızda beni küçük düşüren yorumlarda (örneğin gurur kırıcı, küçümseyici, rencide edici vb.) bulundu.			Soru 16				
			1,00	2,00	3,00	4,00	5,00
Yaş	18-24 yaş	Sayı (N)	23	4	1	2	1
		Yüzde (%)	74,2	12,9	3,2	6,5	3,2
	25-30 yaş	Sayı (N)	10	1	0	0	0
		Yüzde (%)	90,9	9,1	0	0	0
	30-35 yaş	Sayı (N)	2	0	0	0	0
		Yüzde (%)	100,0	0	0	0	0
	35-40 yaş	Sayı (N)	0	0	0	1	0
		Yüzde (%)	0	0	0	100,0	0
	40 yaş ve üstü	Sayı (N)	0	0	2	0	0
		Yüzde (%)	0	0	100,0	0	0

Tablo 4.8’de anketin 16. sorusunun yaşa göre anlamlılık düzeyi karşılaştırılmıştır. 35-40 yaş aralığındaki katılımcıların %100,0’ü “Sık sık” cevabını vermiştir. Ki-kare testi ile elde edilen sonuca göre $p = 0,000$ ’dır ve $p < 0,05$ ’tir. 35-40 yaş aralığındaki katılımcıların antrenörü tarafından küçük düşürücü yorumlar ile karşı karşıya kalması anlamlı düzeyde yüksektir.

Tablo 4.9. Anketin 17. Sorusunun yaşa göre anlamlılık düzeyi

Antrenörüm benim hakkımda utandırıcı/üzücü hikayeler anlattı.			Soru 17				
			1,00	2,00	3,00	4,00	5,00
Yaş	18-24 yaş	Sayı (N)	22	5	2	2	0
		Yüzde (%)	71,0	16,1	6,5	6,5	0
	25-30 yaş	Sayı (N)	10	1	0	0	0
		Yüzde (%)	90,9	9,1	0	0	0
	30-35 yaş	Sayı (N)	2	0	0	0	0
		Yüzde (%)	100,0	0	0	0	0
	35-40 yaş	Sayı (N)	0	0	0	0	1
		Yüzde (%)	0	0	0	0	100,0
	40 yaş ve üstü	Sayı (N)	0	1	1	0	0
		Yüzde (%)	0	50,0	50,0	0	0

Tablo 4.9’da anketin 17. sorusunun yaşa göre anlamlılık düzeyi karşılaştırılmıştır. 40 yaş ve üstü katılımcıların %50,0’si “Bazen” cevabını ve 35-40 yaş aralığındaki katılımcıların %100,0’ü “Nadiren” cevabını vermiştir. Ki-kare testi ile elde edilen sonuca göre $p = 0,000$ ’dır ve $p < 0,05$ ’tir. 35-40 yaş aralığı ve 40 yaş ve üstü katılımcıların sonuçları anlamlı düzeyde yüksektir.

Tablo 4.10. Anketin 18. Sorusunun yaşa göre anlamlılık düzeyi

Antrenörüm bana veya benim hakkımda utandırıcı/üzücü şakalar yaptı.			Soru 18				
			1,00	2,00	3,00	4,00	5,00
Yaş	18-24 yaş	Sayı (N)	16	10	4	1	0
		Yüzde (%)	51,6	32,3	12,9	3,2	0
	25-30 yaş	Sayı (N)	9	2	0	0	0
		Yüzde (%)	81,8	18,2	0	0	0
	30-35 yaş	Sayı (N)	1	1	0	0	0
		Yüzde (%)	50,0	50,0	0	0	0
	35-40 yaş	Sayı (N)	0	0	0	0	1
		Yüzde (%)	0	0	0	0	100
	40 yaş ve üstü	Sayı (N)	0	1	1	0	0
		Yüzde (%)	0	50,0	50,0	0	0

Tablo 4.10’da anketin 18. sorusunun yaşa göre anlamlılık düzeyi karşılaştırılmıştır. 25-30 yaş aralığındaki katılımcıların %81,8’i “Hiçbir zaman” cevabını, 30-35 yaş aralığındaki katılımcıların %50’si “Nadiren” cevabını ve 40 yaş ve üstü katılımcıların %100’ü “Her zaman” cevabını vermiştir. Ki-kare testi ile elde edilen sonuca göre $p = 0,000$ ’dir ve $p < 0,05$ ’tir. Buna göre anlamlılık düzeyleri şu şekilde olmuştur:

- 25-30 yaş aralığındaki katılımcıların antrenöründen **hiçbir zaman** işe yaramaz olmadığı ile ilgili imalarda bulunmayışı anlamlı düzeyde yüksektir.
- 30-35 yaş aralığındaki katılımcıların **nadiren** antrenörleri tarafından işe yaramaz olduğu ile ilgili aldığı geri dönüş diğer katılımcılara göre anlamlı düzeyde yüksektir.
- 40 yaş ve üstü katılımcıların **her zaman** antrenörleri tarafından işe yaramaz olduğu ile ilgili aldığı geri dönüş diğer katılımcılara göre anlamlı düzeyde yüksektir.

Tablo 4.11. Anketin 19. Sorusunun yaşa göre anlamlılık düzeyi

Tablo 4.11’de anketin 19. sorusunun yaşa göre anlamlılık düzeyi karşılaştırılmıştır. 35-

Antrenörüm benim hakkımda küçük düşürücü şakalar yaptı.			Soru 19				
			1,00	2,00	3,00	4,00	5,00
Yaş	18-24 yaş	Sayı (N)	17	8	5	0	1
		Yüzde (%)	54,8	25,8	16,1	0	3,2
	25-30 yaş	Sayı (N)	11	0	0	0	0
		Yüzde (%)	100	0	0	0	0
	30-35 yaş	Sayı (N)	1	1	0	0	0
		Yüzde (%)	50,0	50,0	0	0	0
	35-40 yaş	Sayı (N)	0	0	0	1	0
		Yüzde (%)	0	0	0	100	0
	40 yaş ve üstü	Sayı (N)	1	0	1	0	0
		Yüzde (%)	50,0	0	50,0	0	0

40 yaş aralığındaki katılımcıların %100,0’ü ve 40 yaş ve üstü katılımcıların %50,0’si “Sık sık” cevabını vermiştir. Ki-kare testi ile elde edilen sonuca göre $p = 0,000$ ’dır ve $p < 0,05$ ’tir. 35 yaş ve üstü katılımcıların sonuçları anlamlı düzeyde yüksektir.

Tablo 4.12. Anketin 20. Sorusunun yaşa göre anlamlılık düzeyi

Tablo 4.12’de anketin 20. sorusunun yaşa göre anlamlılık düzeyi karşılaştırılmıştır. 25-

Antrenörüm işe yaramaz olduğumu söyledi.			Soru 20				
			1,00	2,00	3,00	4,00	5,00
Yaş	18-24 yaş	Sayı (N)	21	6	2	2	21
		Yüzde (%)	67,7	19,4	6,5	6,5	67,7
	25-30 yaş	Sayı (N)	9	2	0	0	9
		Yüzde (%)	81,8	18,2	0	0	81,8
	30-35 yaş	Sayı (N)	1	1	0	0	1
		Yüzde (%)	50,0	50,0	0	0	50,0
	35-40 yaş	Sayı (N)	0	0	0	1	0
		Yüzde (%)	0	0	0	100	0
	40 yaş ve üstü	Sayı (N)	0	0	2	0	0
		Yüzde (%)	0	0	100	0	0

30 yaş aralığındaki katılımcıların %81,8’i “Hiçbir zaman” cevabını, 35-40 yaş aralığındaki katılımcıların %100’ü “Sık sık” cevabını ve 40 yaş ve üstü katılımcıların %100’ü “Bazen” cevabını vermiştir. Ki-kare testi ile elde edilen sonuca göre $p = 0,000$ ’dır ve $p < 0,05$ ’tir. 35 yaş ve üstü katılımcıların antrenörleri tarafından işe yaramaz olduğu geri dönüşü anlamlı düzeyde yüksektir.

Tablo 4.13. Anketin 21. Sorusunun yaşa göre anlamlılık düzeyi

Antrenörüm takım arkadaşlarımın başarısızlıklarını performansına bağladı.			Soru 21				
			1,00	2,00	3,00	4,00	5,00
Yaş	18-24 yaş	Sayı (N)	16	10	3	1	1
		Yüzde (%)	51,6	32,3	9,7	3,2	3,2
	25-30 yaş	Sayı (N)	9	2	0	0	0
		Yüzde (%)	81,8	18,2	0	0	0
	30-35 yaş	Sayı (N)	1	0	0	1	0
		Yüzde (%)	50,0	0	0	50,0	0
	35-40 yaş	Sayı (N)	0	0	0	1	0
		Yüzde (%)	0	0	0	100,0	0
	40 yaş ve üstü	Sayı (N)	0	1	1	0	0
		Yüzde (%)	0	50,0	50,0	0	0

Tablo 4.13'te anketin 21. sorusunun yaşa göre anlamlılık düzeyi karşılaştırılmıştır. 25-30 yaş aralığındaki katılımcıların %81,8'i "Hiçbir zaman" ve 35-40 yaş aralığındaki katılımcıların %100,0'ü "Sık sık" cevabını vermiştir. Ki-kare testi ile elde edilen sonuca göre $p = 0,011$ 'dir ve $p < 0,05$ 'tir. 35 yaş ve üstü katılımcıların antrenörleri tarafından performanslarının olumsuz olduğu geri dönüşü anlamlı düzeyde yüksektir.

Tablo 4.14. Anketin 22. Sorusunun yaşa göre anlamlılık düzeyi

Antrenörüm ailemi ya da arkadaşlarımı küçümsedi.			Soru 22				
			1,00	2,00	3,00	4,00	5,00
Yaş	18-24 yaş	Sayı (N)	25	4	1	1	25
		Yüzde (%)	80,6	12,9	3,2	3,2	80,6
	25-30 yaş	Sayı (N)	11	0	0	0	11
		Yüzde (%)	100	0	0	0	100
	30-35 yaş	Sayı (N)	1	1	0	0	1
		Yüzde (%)	50,0	50,0	0	0	50,0
	35-40 yaş	Sayı (N)	0	0	0	1	0
		Yüzde (%)	0	0	0	100	0
	40 yaş ve üstü	Sayı (N)	2	0	0	0	2
		Yüzde (%)	100	0	0	0	100

Tablo 4.14’te anketin 22. sorusunun yaşa göre anlamlılık düzeyi karşılaştırılmıştır. 30-35 yaş aralığındaki katılımcıların %50,0’si “Nadiren” cevabını vermiştir. Ki-kare testi ile elde edilen sonuca göre $p = 0,004$ ’tür ve $p < 0,05$ ’tir. 30-35 yaş aralığındaki katılımcıların sonuçları anlamlı düzeyde yüksektir.

Tablo 4.15. Anketin 23. Sorusunun yaşa göre anlamlılık düzeyi

Antrenörüm antrenman sırasında			Soru 23				
sıraya girmem için beni cezalandırmakla tehdit etti.			1,00	2,00	3,00	4,00	5,00
Yaş	18-24 yaş	Sayı (N)	24	5	1	1	24
		Yüzde (%)	77,4	16,1	3,2	3,2	77,4
	25-30 yaş	Sayı (N)	7	3	1	0	7
		Yüzde (%)	63,6	27,3	9,1	0	63,6
	30-35 yaş	Sayı (N)	1	0	1	0	1
		Yüzde (%)	50,0	0	50,0	0	50,0
	35-40 yaş	Sayı (N)	0	0	0	1	0
		Yüzde (%)	0	0	0	100	0
	40 yaş ve üstü	Sayı (N)	1	1	0	0	1
		Yüzde (%)	50,0	50,0	0	0	50,0

Tablo 4.15'te anketin 23. sorusunun yaşa göre anlamlılık düzeyi karşılaştırılmıştır. 30-35 yaş aralığındaki katılımcıların %50,0'si "Bazen" cevabını vermiştir. Ki-kare testi ile elde edilen sonuca göre $p = 0,001$ 'dir ve $p < 0,05$ 'tir. 30-35 yaş aralığındaki katılımcıların sonuçları anlamlı düzeyde yüksektir.

Tablo 4.16. Anketin 24. Sorusunun yaşa göre anlamlılık düzeyi

Antrenörüm bilerek beni korkutacak şeyler söyledi.			Soru 24				
			1,00	2,00	3,00	4,00	5,00
Yaş	18-24 yaş	Sayı (N)	21	9	1	0	21
		Yüzde (%)	67,7	29,0	3,2	0	67,7
	25-30 yaş	Sayı (N)	10	1	0	0	10
		Yüzde (%)	90,9	9,1	0	0	90,9
	30-35 yaş	Sayı (N)	1	0	0	1	1
		Yüzde (%)	50,0	0	0	50,0	50,0%
	35-40 yaş	Sayı (N)	0	0	0	1	0
		Yüzde (%)	0	0	0	100	0
	40 yaş ve üstü	Sayı (N)	0	2	0	0	0
		Yüzde (%)	0	100	0	0	0

Tablo 4.16’da anketin 24. sorusunun yaşa göre anlamlılık düzeyi karşılaştırılmıştır. 25-30 yaş aralındaki katılımcıların %90,0’u “Hiçbir zaman”, 40 yaş ve üstü katılımcıların %100,0’ü “Nadiren” cevabını vermiştir. Ki-kare testi ile elde edilen sonuca göre $p = 0,000$ ’dır ve $p < 0,05$ ’tir. 25-30 yaş aralığındaki ve 40 yaş ve üstü aralığındaki katılımcıların sonuçları anlamlı düzeyde yüksektir.

Tablo 4.16. Anketin 25. Sorusunun yaşa göre anlamlılık düzeyi

Antrenörüm istediği şeyleri yapmam için gözümü korkuttu.			Soru 25				
			1,00	2,00	3,00	4,00	5,00
Yaş	18-24 yaş	Sayı (N)	17	11	2	1	0
		Yüzde (%)	54,8	35,5	6,5	3,2	0
	25-30 yaş	Sayı (N)	7	3	1	0	0
		Yüzde (%)	63,6	27,3	9,1	0	0
	30-35 yaş	Sayı (N)	1	1	0	0	0
		Yüzde (%)	50,0	50,0	0	0	0
	35-40 yaş	Sayı (N)	0	0	0	1	0
		Yüzde (%)	0	0	0	100	0
	40 yaş ve üstü	Sayı (N)	0	1	0	0	1
		Yüzde (%)	0	50,0	0	0	50,0

Tablo 4.17’de anketin 25. sorusunun yaşa göre anlamlılık düzeyi karşılaştırılmıştır. 30-35 yaş aralığındaki ve 40 yaş ve üstü katılımcıların %50,0’si “Nadiren” cevabını vermiştir. Ki-kare testi ile elde edilen sonuca göre $p = 0,000$ ’dır ve $p < 0,05$ ’tir. 30-35 yaş aralığı ve 40 yaş üstündeki katılımcıların antrenörleri tarafından gözlerinin korkutulduğu düşüncesi, anlamlı düzeyde yüksektir.

Tablo 4.17. Anketin 9. sorusunun en üst oynanan lige göre anlamlılık düzeyi

Antrenörüm, kendimi kötü hissettirecek bir şekilde başka birinin (örneğin, aynı pozisyonda) benden daha iyi olduğunu söyledi veya ima etti.			Soru 9				
			1,00	2,00	3,00	4,00	5,00
En üst oynanan lig	Süper Lig	Sayı (N)	0	2	2	0	2
		Yüzde (%)	0	33,3	33,3	0	33,3
	1.Lig	Sayı (N)	4	5	8	0	2
		Yüzde (%)	21,1	26,3	42,1	0	10,5
	2.Lig	Sayı (N)	2	5	6	1	1
		Yüzde (%)	13,3	33,3	40,0	6,7	6,7
	Bölgesel Lig	Sayı (N)	3	3	0	0	0
		Yüzde (%)	50,0	50,0	0	0	0
	Veteran Ligi	Sayı (N)	0	0	0	1	0
		Yüzde (%)	0	0	0	100	0

Tablo 4.17’de anketin 9. sorusunun en üst oynanan lige göre anlamlılık düzeyi karşılaştırılmıştır. 1. Lig’de oynayan katılımcıların %42,1’i “Bazen”, Süper Lig’de oynayan katılımcıların %33,3’ü “Daima” cevabını vermiştir. Ki-kare testi ile elde edilen sonuca göre $p = 0,003$ ’tür ve $p < 0,05$ ’tir. Oynamış olduğu en üst lig 1. Lig ve Süper Lig olan katılımcıların antrenörleri tarafından takım arkadaşları ile olumsuz yönde karşılaştırılması diğer katılımcılara göre anlamlı düzeyde yüksektir.

Tablo 4.18. Anketin 24. sorusunun en üst oynanan lige göre anlamlılık düzeyi

Antrenörüm bilerek beni korkutacak şeyler söyledi.			Soru 24				
			1,00	2,00	3,00	4,00	5,00
En üst oynanan lig	Süper Lig	Sayı (N)	0	4	0	2	0
		Yüzde (%)	0	66,7	0	33,3	0
	1.Lig	Sayı (N)	16	2	1	0	16
		Yüzde (%)	84,2	10,5	5,3	0	84,2
	2.Lig	Sayı (N)	11	4	0	0	11
		Yüzde (%)	73,3	26,7	0	0	73,3
	Bölgesel Lig	Sayı (N)	4	2	0	0	4
		Yüzde (%)	66,7	33,3	0	0	66,7
	Veteran Ligi	Sayı (N)	1	0	0	0	1
		Yüzde (%)	100,0	0	0	0	100,0

Tablo 4.18’de anketin 24. sorusunun en üst oynanan lige göre anlamlılık düzeyi karşılaştırılmıştır. Süper Lig’de oynayan katılımcıların %66,7’si “Nadiren” cevabını vermiştir. Ki-kare testi ile elde edilen sonuca göre $p = 0,010$ ’dur ve $p < 0,05$ ’tir. Süper ligde görev alan katılımcıların antrenörleri tarafından korkutucu sözler duyması diğer katılımcılara göre anlamlı düzeyde yüksektir.

5. TARTIŞMA

Çalışmamızda A takım seviyesindeki 18 yaş üstü sporcuların tehdit algısının cinsiyete göre farklılık gösterdiğini gördük. Erkeklerin antrenörleri tarafından tehdit edilme düzeyi kadınlara göre daha yüksek çıkmıştır. Bunun sebebi, kadın voleybolculara kıyasla erkek voleybolcuların antrenörleri tarafından şiddet olgusu ile karşı karşıya kalması ve bunun da altyapıdan itibaren gerek erkek sporcular gerek de aileleri tarafından normalleştirilmesi olabilir.

Kılıç, 2019 yılında yaptığı araştırmada içinde voleybolcuların da bulunduğu 14 erkek ve 14 kadın olmak üzere toplam 28 elit sporcu ile mülakat yapmıştır. Mülakatlar 5 farklı ildeki (İstanbul, Kocaeli, Sakarya, Düzce ve Bolu) sporculara uygulanmıştır. Araştırma sonuçlarında sporda ekonomik ve cinsel şiddetin de yoğun olarak yaşandığı ortaya konulmuştur. Kadın sporcular özellikle takım sporlarında tehdit açısından daha yüksek risk altındadır. Kadınlarda antrenörlerinin sözel tehdit, aşağılama veya başarı baskısı gibi davranışlarını erkeklere kıyasla daha stresli ve tehdit edici algılayabilmektedir.

Çalışmamızda A takım seviyesindeki 18 yaş üstü sporcuların tehdit algısının yaşa göre farklılık gösterdiğini gördük. Küfür ve rahatsız edici lakaplar 18-24 yaş aralığındaki genç voleybolcuları rahat ederken; küçük düşürücü şakalar ve bunu ima eden hareketler ise 30 yaş üstü voleybolcuları rahatsız etmiştir. Ayrıca, 30 yaş üstü voleybolcular tarafından ailelerini küçük düşürücü sözler ve tehdit edici cümleler de diğer yaş gruplarına göre daha rahatsız edici bulunmuştur.

Antrenörlerinin sözlerinden rahatsızlık duyan katılımcı grubunun 30 yaş üstü ağırlıklı olması, elit seviyeye çok yakın veya çok uzak olması olabilir. Elit seviyeye yakın sporcular bu durumları normalleştirirken, çok uzak olan sporcular ise durumu yadırgayıp rahatsızlık duyabilir. Farklı bir noktadan bakıldığında ise, elit sporcular belirli bir yaştan üstüne gelmiş olduğu için tehdit edici veya küçük düşürücü ithamlardan rahatsızlık duyabilir.

Öcal ve ark., 2023 yılında yapmış olduğu araştırmasında; yaştan tehdit algısı üzerinde anlamlı bir etkisi olduğunu ortaya koymuştur. Genç sporcuların antrenörlerinden gelen eleştirileri ve yönlendirmeleri daha yüksek düzeyde tehdit olarak algıladıkları belirlenmiştir.

A takım seviyesindeki 18 yaş üstü sporcuların tehdit algısının oynamış oldukları en üst lig seviyelerine göre farklılık gösterdiğini görülmüştür. Sporcunun oynadığı lig seviyesi ilerledikçe, antrenörleri tarafından algıladıkları tehdit algısı artmıştır ve performansları ile ilgili verilen olumsuz geribildirimler psikolojik olarak daha fazla etkilemiştir. Bunun sebebi olarak oyuncuların elit seviyeye yaklaştıkça daha sert bir mesleki düşünüş yaşama korkusu olması gösterilebilir. Ayrıca, üst seviyeye yakın sporcuların performans açısından kaygıları olması normaldir ve rakiplerinin kendi önlerini kesme ihtimaline karşı endişe duyabilirler. Bu duruma daha çok genç yaşta üst seviye liglerde mücadele eden sporcularda görülebilir.

Kılıç'ın 2019 yılında yaptığı araştırması sosyolojik bir perspektiften bakılarak yapılmış bir araştırma olup; takım sporlarında antrenörlerin sporculara uygulamış olduğu duygusal şiddetin bireysel sporlara göre daha yaygın olduğu belirtilmiştir. Bu durum, takım sporlarında sporcuların tehdit algısını arttırabileceğini göstermektedir. Bu araştırma, takım düzeyinin sporcuların antrenörlerinden algıladıkları tehdit düzeyini etkileyebileceğini göstermektedir fakat voleybol sporcularının takım düzeyini doğrudan inceleyen bir çalışma bulunmamaktadır.

Çalışmanın sonuçlarına göre cinsiyet, yaş aralığı ve oynamış olan en üst lig kategorisi ile sorular arasında anlamlı bir ilişki olduğu bulunmuştur. Türkiye'de voleybol A takım sporcularına karşı antrenörleri tarafından duygusal şiddet uygulandığı sonucuna ulaşılmıştır. Sporcunun cinsiyetine, yaşına ve oynamış olduğu en üst lig kategorisine göre sporcuların antrenörleri tarafından algıladığı tehdit algısının değişkenlik gösterdiği bulunmuştur.

6. SONUÇ VE ÖNERİLER

Antrenörün sporcuya karşı uyguladığı psikolojik baskı, tehdit, yıldırma gibi davranışlar özellikle süreklilik arz ettiğinde bu durum duygusal şiddet kapsamında değerlendirilmektedir. Antrenörlerin sporcular üzerinde duygusal şiddet bağlamında etkilerinin olduğu görülmüştür. Bu duygusal şiddet daha çok yaş bağlamında ve en üst oynanan lig bağlamında anlamlı olarak değerlendirilebilmiştir.

Antrenörlerden gelen baskıların uzun süreli olması durumunda, sporcularda travma sonrası stres bozukluğu (TSSB) gibi ruhsal etkiler görülebilir. Bu belirtiler hem kısa hem de uzun vadede olmak üzere iki farklı şekilde sporcularda negatif etkiler oluşturabilir. Bu durum adli psikoloji kapsamında değerlendirilebilir. Bu durumlar, adli bilimler kapsamında değerlendirildiğinde suç unsurunu doğurmaktadır.

Öneriler;

- **Öneri 1:** Spor kulüpleri ile işbirliği yapılarak ya da eğer sporcu psikologları var ise karşılıklı konuşularak sporcuların maruz kaldığı duygusal şiddet hakkında veriler toplanabilir ve daha geniş çapta bir bilgi ağı edinilebilir. Bu şekilde, konu ile ilgili alınabilecek önlemler daha detaylı tartışılabilir.
- **Öneri 2:** Antrenörlere yönelik şiddetsiz iletişim ve toplumsal cinsiyet farkındalığı eğitimi verilebilir.
- **Öneri 3:** Lig/takım düzeyine göre duygusal şiddetin boyutları ile ilgili daha detaylı bir araştırma yapılabilir.
- **Öneri 4:** Spor psikolojisi alanında daha detaylı içerikler yayımlanabilir.
- **Öneri 5:** Türkiye’de voleybolcular üzerine yapılan araştırmaların sayısı arttırılabilir.
- **Öneri 6:** Sporcuların maç öncesi ve sonrası stres/tehdit düzeyi ölçülebilir ve sporcuların performansları ile karşılaştırılabilir.
- **Öneri 7:** Üst seviye voleybolcuların, alt liglerdeki sporculara göre daha fazla baskı ve tehdit algılayıp algılamadığı incelenebilir.
- **Öneri 8:** Sporcuların hazırlık dönemindeki, sezon ortasındaki ve play-off zamanlarındaki antrenörleri tarafından algıladığı tehdit algısındaki değişim ölçülebilir.

7. KAYNAKLAR

1. Kanat, B., & Erdoğan, B. (2023). Difficulties encountered of woman players who plays in the 1st league of turkey volleyball. *Uluslararası Türk Spor ve Egzersiz Psikolojisi Dergisi*, 3(2), 19-39.
2. Terlemez, M., & Biçer, T. (2022). Antrenör-sporcu arasındaki iletişim süreci ve olumlu iletişimin sağlanması. *Fenerbahçe Üniversitesi Spor Bilimleri Dergisi*, 2(2), 14-25.
3. Mutlu, T., Akoğlu, H., Şentürk., Ağılönü, A., & Özbey, Ö. (2018). Antrenör adaylarının iletişim ve liderlik becerilerinin incelenmesi. *Spormetre*, 17(1), 167-177.
4. Bingöl, T., & Erkek, Z. (2020). Duygusal zeka ve şiddet. *MEYAD Akademi*, 1(2), 165-181.
5. Bulgu, N. (2005). Sporda şiddet ve alt-kültür. *Spor Bilimleri Dergisi*, 16(4), 229-250.
6. Tunçer, Ç.P. (2020). Sosyal medya ve şiddet: ekşi sözlükte çinli algısı. *İnsan ve İnsan Dergisi*, 7(25), 65-84.
7. Bahadır, T. (2019). Voleybolcularda duygusal zeka ile örgütsel bağlılık ilişkisinin bazı değişkenler açısından incelenmesi. *MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 8(4), 3746-3763.
8. Erbaş, M., & Küçük, V. (2012). Üst düzey basketbolcularda durumluk kaygı düzeylerinin farklı değişkenlere göre karşılaştırılması. *Selçuk Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 14(2), 257-261.
9. Kılıç. (2019). Sosyolojik açıdan sporda şiddet olgusu: bütüncül bir bakış. *Muhakeme Dergisi*, 2(1), 83-98.
10. Öcal, T., & Göncü, B. (2023). Sporda mücadele ve tehdit algısı ile brunel ruh hali arasındaki ilişki. *Akdeniz Spor Bilimleri Dergisi*, 6(1).

19-ÇOCUK CİNSEL İSTİSMARININ KÜLTÜRLERARASI KARŞILAŞTIRMALI ANALİZİ

Sevil Gülsoy, Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik Lisans Öğrencisi, Ege Üniversitesi, 0009-0000-6699-7112, sevillsoy222@gmail.com.

Simge Erdoğan, Psikolojik Danışmanlık ve Rehberlik Lisans Öğrencisi, Ege Üniversitesi, 0009-0002-6011-1194, erdogansimge16@gmail.com

Amaç: Çocuk cinsel istismarı, küresel düzeyde ciddi bir hak ihlali ve toplumsal problem olmasına rağmen, farklı kültürel bağlamlarda istismarın algılanış ve müdahale biçimleri önemli ölçüde değişkenlik göstermektedir. Toplumların kültürel değerleri; istismarın görünürlüğünü, raporlanma oranlarını ve geliştirilen sosyal tepkileri direkt olarak etkileyebilmektedir. Bazı kültürlerde aile, mahremiyet, namus gibi değerler, istismarın üstünün örtülmesi ya da normalleştirilmesine neden olabilirken; bazı toplumlarda daha açık müdahale ve destek sistemleri gelişmiştir.

Bu çalışma, çocuk cinsel istismarını yalnızca bireysel bir düzlemde değil; kültürel ve toplumsal yapılarla iç içe katmanlı bir yapı olarak ele almaktadır. Farklı kültürel bağlamlarda istismara yönelik algıların nasıl şekillendiğini, hangi toplumsal dinamiklerle sürdürüldüğünü ve ne tür müdahale yaklaşımlarının benimsendiğini karşılaştırmalı olarak incelemek, bu alandaki farkındalığı artırmak ve kültüre duyarlı önleme stratejileri geliştirmek açısından önem taşımaktadır.

Gereç ve Yöntem: Çocuk cinsel istismarının kültürlerarası bağlamda nasıl şekillendiğini incelemek amacıyla nitel ve karşılaştırmalı analiz çalışması yapılmaktadır. Japonya, Suudi Arabistan, İsveç ve Türkiye'deki çocuk cinsel istismarına dair kültürel, toplumsal ve hukuki dinamikleri incelenip çocuk cinsel istismarının kültürel boyutlarına dair veriler literatür taraması ile toplanarak karşılaştırılacaktır.

Bulgular: Japonya'da çocuk cinsel istismarı toplumsal utanç nedeniyle gizlenmektedir. İsveç'te ise istismar vakaları daha görünür ve etkin koruma mekanizmaları uygulanmaktadır. Suudi Arabistan'da, toplumsal normlar ve dini inançlar, çocuk cinsel istismarı ile ilgili farkındalığı engellemekte, aile içinde gizli tutulmaktadır. Türkiye'de ise, yasal çerçeve güçlenmiş olsa da geleneksel aile yapıları ve toplumsal tabular, istismarın tespiti ve çözülmesini zorlaştırmaktadır.

Sonuç: Asya'da geleneksel değerler, istismarın gizlenmesine yol açarken, Avrupa'da güçlü yasal düzenlemeler ve farkındalık, koruma sağlanmasını kolaylaştırmaktadır. Orta Doğu'da dini ve toplumsal normlar, istismarın görünürlüğünü engellerken, Türkiye'de geleneksel aile yapıları ve toplumsal tabular, mücadeleyi zorlaştırmaktadır. Sonuç olarak, her bölgenin dinamiklerine uygun, kültürel duyarlı müdahale yöntemleri gerekmektedir.

Anahtar Kelimeler: Çocuk Cinsel İstismarı, Kültür, Toplumsal Normlar, Toplumsal Cinsiyet Eşitliği.

A CROSS-CULTURAL COMPARATIVE ANALYSIS OF CHILD SEXUAL ABUSE

Purpose: Although child sexual abuse is a serious violation of rights and a social problem on a global scale, perceptions of abuse and intervention approaches vary significantly across different cultural contexts. Cultural values of societies can directly affect the visibility of abuse, reporting rates, and the social responses developed. In some cultures, values such as family honor, privacy, and chastity may lead to the concealment or normalization of abuse, whereas other societies have developed more open intervention and support systems.

This study addresses child sexual abuse not only on an individual level but as a multilayered phenomenon intertwined with cultural and social structures. Examining how perceptions of abuse are shaped in different cultural contexts, what social dynamics sustain them, and what types of intervention approaches are adopted is important for raising awareness and developing culturally sensitive prevention strategies.

Materials and Methods: In order to examine how child sexual abuse takes shape in a cross-cultural context, a qualitative and comparative analysis study is conducted. The cultural, social, and legal dynamics related to child sexual abuse in Japan, Saudi Arabia, Sweden, and Turkey are examined, and data on the cultural dimensions of child sexual abuse are collected through a literature review and comparatively analyzed.

Findings: In Japan, child sexual abuse is often hidden due to social shame. In Sweden, cases of abuse are more visible and effective protection mechanisms are implemented. In Saudi Arabia, social norms and religious beliefs hinder awareness of child sexual abuse and keep it hidden within the family. In Turkey, although the legal framework has been strengthened, traditional family structures and social taboos make it difficult to detect and resolve abuse cases.

Conclusion: In Asia, traditional values lead to the concealment of abuse, while in Europe, strong legal regulations and awareness facilitate protection. In the Middle East, religious and social norms hinder the visibility of abuse, whereas in Turkey, traditional family structures and social taboos complicate the fight against it. As a result, culturally sensitive intervention methods tailored to the dynamics of each region are required.

Keywords: Child Sexual Abuse, Culture, Social Norms, Gender Equality.

1. Giriş

Çocuk cinsel istismarı, küresel ölçekte ciddi bir hak ihlali ve toplumsal bir sorun olmasına karşın, farklı kültürel bağlamlarda bu olgunun algılanışı, görünürlüğü ve müdahale biçimleri önemli ölçüde farklılık göstermektedir. Toplumların kültürel değerleri; istismarın tanınmasını, raporlanma oranlarını ve geliştirilen sosyal tepkileri doğrudan etkileyebilmektedir. Aile, mahremiyet, namus gibi değerlere yüksek önem atfedilen kültürlerde, istismar olayları çoğu zaman gizlenmekte ya da normalleştirilmektedir. Buna karşılık, bazı toplumlarda açık müdahale mekanizmaları ve destek sistemleri daha gelişmiştir.

Kültür, çocuk cinsel istismarı bakımından; kültürel inançların veya tutumların, çocukların istismara uğrayabileceği aile ortamlarına nasıl katkıda bulunduğu, kültürel yapının istismarı açıklamayı engellediği, ve kültürün sosyal hizmet veya ruh sağlığı gibi destek sistemlerine ulaşma veya kabul etmede nasıl bir rol oynadığı ile ilgilidir. Hiçbir kültür yalnızca tek bir değer etrafında tanımlanamayacağı gibi, belirli bir değer de yalnızca tek bir kültüre özgü değildir. Ancak belirli kültürlerde daha baskın biçimde yaşatılan değerleri anlamak, bu kültürel bağlamlarda çocuk cinsel istismarının ifşası önündeki engelleri daha etkili bir şekilde ele almamıza katkı sağlar. (Kenny & McEachern, 2000).

Bu çalışma, çocuk cinsel istismarını yalnızca bireysel bir sorun olarak değil; kültürel ve toplumsal yapılarla iç içe geçmiş, çok katmanlı bir olgu olarak ele almaktadır. Farklı kültürel bağlamlarda istismara ilişkin algıların nasıl şekillendiğini, bu algıların hangi toplumsal dinamiklerle sürdürüldüğünü ve benimsenen müdahale yaklaşımlarını karşılaştırmalı olarak incelemek, kültürel farkındalığın artırılması ve etkili, duyarlı önleme stratejilerinin geliştirilmesi açısından kritik öneme sahiptir.

2. Tanımlar

Çocuk Cinsel İstismarı: Çocuğun, cinsiyeti fark etmeksizin bir yetişkinin cinsel arzularını veya ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla cinsel bir nesne olarak kullanılması ya da bu tür davranışlara sessiz kalınması, çocuk cinsel istismarı olarak tanımlanır. Eğer çocuk, maddi ya da aynı bir karşılık karşılığında cinsel faaliyetlere dahil ediliyor ya da bu doğrultuda sömürülüyorsa, bu durum “çocuğun ticari cinsel sömürüsü” olarak adlandırılır. Bu tür sömürü biçimi; çocuk fuhuşu, çocuk pornografisi, cinsel amaçlı çocuk turizmi ve erken yaşta evlilikler gibi eylemleri kapsayan çocuk ticareti kapsamında değerlendirilir (ECPAT, 2005).

Cinsel istismarın failinin çocuğun bir aile üyesi olması durumunda ise bu durum “ensest” olarak nitelendirilir. Ensest vakalarında en sık karşılaşılan failer; baba, üvey baba, amca, dayı, dede ve ağabey gibi aile içindeki otorite konumundaki erkeklerdir. Daha az sıklıkla ise kız ve erkek kardeşler arasında, anne ile oğul arasında ya da büyükanne/büyükbaba ile torun arasında da ensest ilişkilere rastlanabilmektedir (Uğurlu, 2022).

Kültür: UNESCO tarafından düzenlenen Dünya Kültür Politikaları Konferansı Sonuç Bildirgesi’ne göre kültür, en geniş tanımla bir toplumun ya da toplumsal grubun ayırt edici

maddi, manevi, zihinsel ve duygusal özelliklerinin toplamından oluşan bir bütündür. Toplamların yaşam tarzlarını, temel insan haklarını, değer yargılarını, gelenekleri ve inanç sistemlerini de içine alan kapsamlı bir olguyu ifade eder. (Oğuz, 2011)

Ataerki: Erkeklerin kadınlar üzerinde egemenlik kurduğu, onları baskılayarak sömürdüğü sosyal yapılar ve uygulamalar toplamıdır. Hiyerarşik ve eşitsiz güç ilişkilerine dayanan bu sistemde erkekler, kadınların üretim, özerklik ve cinsellik üzerindeki kontrolü ellerinde tutar. (Dankwa, 2018)

Toplumsal Cinsiyet: Toplumsal cinsiyet, kadın ve erkeklere ait roller, normlar üzerinden kadın ve erkek grupları arasındaki ilişkiler gibi niteliklerin sosyal yapılanması anlamına gelmektedir. Toplumsal cinsiyetin, cinsiyetten farkı; cinsiyet, biyolojik olarak belirlenirken, evrenselken ve değişmezken, toplumsal cinsiyet, sosyal olarak belirlenir, kültürden kültüre ve toplumdan topluma değişebilir. (Gözütok ve ark., 2017)

Bireyci/Toplulukçu Toplamlar: Kolektif/Toplulukçu toplamların özellikleri grubun çıkarının bireysel çıkardan daha önemli olduğu, bireysel özgürlüğün gruba bağlı olduğu ve sosyal normların bireysel anlayışla değil grup tarafından tanımlanması ile şekillenir. Kolektivizm, bireyselleşmeyi sınırlama ve toplumun üyelerinin benzer kalıplara uymasını sağlama eğilimindedir. Ayrıca toplulukçu toplamlar, bireyler arasında bağımlılığa, hiyerarşiye, yakınlığa, yoldaşlığa ve ailevi bağımlılığa değer verir. Bu topluluklarda kolektivist eğilimler, gruptan ödül ve ceza beklentileri ile ortaya çıkar. Bu toplamlarda grup başarısı bireysel başarının ötesindedir. Bu nedenle, kolektivist toplamların üyeleri, davranışlarının sosyal normlara uygun olduğundan emin olmak gibi dış kontrol odağına sahip olma ve yüksek kendi kendini izleme davranışı eğilimindedir. (Cheng, Rizkallah, Narizhnaya, Carducci, Nave, Mio & Riggio, 2020).

Bireyciler, iyi oluşları ve davranışları için kişisel sorumluluk üstlenerek içsel bir kontrol odağı sürdürürler. Hedeflerine ulaşmak için toplumun katı standartları reddeder ve sosyal uygunluk baskılarından kaçınırlar. Bu nedenle, bireyci toplamlardaki kişilerin toplumla daha gevşek sosyal bağlantılar sürdürmeleri muhtemeldir. İlişkilerini birey için faydalı ve inançlarıyla tutarlı olduğu sürece değerlendirilir ve sürdürürler. (Cheng vd., 2020)

Ekonomik eşitsizliklerin büyük olduğu ülkelerde, yüksek sosyal ekonomik sınıftaki insanlar daha bireyci bir kültür benimserken alt sosyal ekonomik sınıftaki insanlar daha kolektivist bir kültürü benimserler. (Cheng vd., 2020)

3. Metodoloji

Çocuk cinsel istismarının kültürlerarası bağlamda nasıl şekillendiğini incelemek amacıyla, 2000-2025 yılları arasında akademik veri tabanlarında yer alan çalışmalar temel alınarak nitel ve karşılaştırmalı bir analiz gerçekleştirilmiştir. Bu kapsamda kültürel, toplumsal ve hukuki dinamikler ele alınarak Japonya, Suudi Arabistan, İsveç ve Türkiye örnekleminde, çocuk cinsel istismarına istismarın boyutlarına dair veriler literatür taraması yoluyla toplanarak kültürel farklılıklar ve benzerlikler açısından karşılaştırmalı olarak analiz edilmiştir.

4. Bulgular

4.1. Sosyal Boyut

Çoğu toplumda çocukların ailenin mülkü, korunması gereken ikincil bireyler ve ebeveynlerine ait olduğu anlayışı vardır. Aile dışı kişilerin ebeveynlere karışmaması ve çocukların her zaman yetişkinlere itaat edip saygı göstermeleri gibi inançlar, yaşanan çocuk istismarlarının yaygınlığının saptanmasını zorlaştırır. Bu noktada ailenin mahremiyetine yönelik kaygılar, çocukları daha da korunmasız bırakan bir durumdur. Cinsel istismarın aile içi bir vaka olduğu durumlarda çocuğun çevresinden destek alabileceği kişiler daha azalmaktadır. Bununla birlikte, istismarların çoğu çocuk tarafından bilinen kişiler tarafından işlendiğinden, diğer yetişkinlerin tanıdık kişilerce işlenen istismarı bildirmede tereddüt etmesi endişe vericidir.(Tang & Yan, 2004; Fontes & Plummer, 2010; Çetintaş vd., 2021)

Ataerkil ilişkiler ve toplumsal cinsiyet eşitsizliği cinsel istismarın oluşmasına ve gizlilik içerisinde uzun süre devam etmesine sebep olan önemli etkenlerdendir. Ataerkil toplumlarda kadınlar ve kız çocuklarının itaat etmesi beklenmektedir. Bu nedenle kız çocuklarının büyüklerine ve erkeklere karşı gelme ve istenmedik davranışa ‘hayır’ demesinin saygısızlık olarak görüldüğü bir toplum yapısından ortaya çıkmaktadır. Bu yönüyle ataerki çocukların baba figüründeki yetişkin erkek tarafından cinsel istismara uğramasını meşrulaştırmak için kullanılabilir ve olayın açığa çıkmasını engelleyebilir. (Fontes & Plummer, 2010; Uğurlu, 2022)

Aileye yüklenen kolektif sosyal anlam, ailenin müdahale edilmemesi gereken bir alan olduğu anlayışı ve çocuğun aile içinde bir eşya gibi görülmesi, cinsel istismarın açığa çıkmasını engelleyen sosyal bağlamdaki tutum ve davranışlardır. Toplum tarafından aile içinde yaşananlara müdahale etmek kültürel bir yanlış olarak görülmektedir. Cinsel istismar açığa çıksa dahi aile yapısına zarar vereceği endişesi ile şüphe ile karşılanmakta ve hatta inkâr edilmektedir. Bu nedenle hem istismara uğrayan çocuk ve hem de aile üyeleri aileyi utançtan korumak adına yoğun bir baskı hissedebilirler ve istismarı bildirmekten çekinirler. Ataerkil ve muhafazakar toplumlarda cinselliğin bir tabu konusu olması da çocukların cinsel konulardan bahsetmesini ve cinsel mağduriyet deneyimlerini dile getirmesini zorlaştırır. (Tang & Yan, 2004; Çetintaş vd., 2021)

Çocuk cinsel istismarı olgusunun, tüm sosyo-ekonomik düzeylerdeki ailelerde görülebilmesine rağmen, düşük gelirli ve geçim sıkıntısı yaşayan ailelerde daha yüksek oranlarda gerçekleştiği yaygın kabul görmektedir. Özellikle temel ihtiyaçların karşılanmasında zorluk yaşanan hanelerde, istismarcının aile içindeki ekonomik sağlayıcı rolü, olayın mağdur ve diğer aile üyeleri tarafından gizlenmesine veya inkâr edilmesine yol açabilmektedir. Bu durum, enstest vakalarında istismarın açığa çıkarılmasını daha da güçleştirmektedir. Çocuk cinsel istismarına neden olabilecek bazı sosyo-demografik risk faktörlerinin başında aile yapısı ve dinamikleri gelmektedir. Sosyo-ekonomik sorunların yaşandığı, ebeveynler arasında sürekli çatışmanın bulunduğu, iletişimin zayıf olduğu ya da boşanma gibi nedenlerle parçalanmış ailelerde, cinsel istismar riski anlamlı biçimde artmaktadır. Sosyoekonomik düzeyi düşük olan ailelerde çocukla zaman geçirmeme, duygusal paylaşım olmaması, katı ve cezalandırıcı kurallar gibi etmenler çocukların ebeveynlerini, kendilerini reddeden ve kendileri ile bakım ilişkisine

girmeyen bireyler olarak algılamasına neden olarak cinsel istismar riskini arttırmaktadır. Bu noktada, riskin temel kaynağının aile tipi değil, anne-baba ihmali ve aile ortamının genel özellikleri olduğu anlaşılmaktadır. Tahmin edilebileceği gibi ihmalkâr ebeveynler her aile tipinde ve sosyoekonomik düzeyde görülebilmektedir. (Çetintaş vd., 2021; Yanar & Buz (2023)

4.2. Kültürel Boyut

Toplumsal çocuk cinsel istismarına karşı geliştirdiği tutumlar, mağdur çocukların yaşadıklarını açıklama sürecini olumsuz yönde etkileyebilmektedir. Yerleşik kültürel normlar, hem çocuğun istismarı ifşa etmesini hem de bakım veren yetişkinlerin durumu fark etmesini engelleyici bir rol oynamaktadır. (Uğurlu, 2022)

Toplumsal cinsiyet temelli önyargılar; istismarın inkâr edilmesine, failin suçunun hafifletilmesine, çocuğun suçlanmasına, çocukların beyanlarına güven duyulmamasına ve istismarın etkilerinin görmezden gelinmesine neden olmaktadır (Tang & Yan, 2004).

Çocuklar, istismarı gerçekleştiren kişiden ya da ailedeki otorite figürlerinin tepkilerinden duydukları korku ve kendilerine inanılmayacağına dair inançları nedeniyle istismarı gizleme eğilimi gösterebilirler. Yetişkinlerin tepkilerinin ve çocukların korkularının temelinde ise büyük ölçüde toplumsal değerler ve yargılar yer almaktadır (Topçu, 2009).

Kız çocukları açısından bakıldığında, toplumsal cinsiyet normları onları istismarı açıklamamaya zorlayan ciddi bir baskı oluşturmaktadır. Bu çocuklar sıklıkla tehdit, baskı ve şiddete maruz kalmakta, ayrıca cinsel istismarı açıkladıklarında "erkeği tahrik eden taraf" olmakla suçlanabileceklerini düşünmektedirler. "Namus" kavramının yalnızca kadınlara atfedildiği ataerkil toplum yapısında, kız çocuklarının yaşadığı cinsel istismar, toplum tarafından mağdurun suçu olarak görülmekte ve mağdura "lekelenmiş" ya da "kirlenmiş" gibi yaftalar yüklenmektedir. Namus anlayışının çocuk yaşlardan itibaren bireylere empoze edildiği bu kültürel yapı, cinsel istismarın ve hatta cinayetlerin dahi üzerinin örtülmesine neden olabilmektedir. Hem çocukların hem de ailelerinin, "namusun kirlenmiş olduğu" düşüncesini içselleştirmeleri, istismarın gizlenmesinde belirleyici bir faktör haline gelmektedir (Çetintaş vd., 2021; Uğurlu, 2022).

Bu kapsamda ailenin toplum içindeki itibarını korumak amacıyla çoğunlukla çocuk cinsel istismar vakalarının üstü örtülerek istismarlar gizlenmektedir. Cinsel istismara uğrayan çocuk aileleri tarafından, toplum baskısından kaçınmak amacıyla çoğu zaman istismarcı ile zorla evlendirilmekte, böylece istismar adeta meşrulaştırılmaktadır. Zorla ve erken yaşta yapılan bu çocuk evlilikleri, ömür boyu sürebilecek cinsel istismara yol açmaktadır (Meydan, 2018; Çetintaş vd., 2021; Uğurlu, 2022).

Cinsellik ve cinsel konular hakkında iletişim kurulmasına yönelik toplumsal rahatsızlık, yetişkinlerin çocuk cinsel istismarını önleme programlarına karşı direnç göstermelerleriyle ve çocuklarla cinsellikle ilgili konuları konuşma konusundaki isteksizlikleriyle ilişkili olabilir (Tang & Yan, 2004).

Pek çok kültürde cinsel etkileşim, geleneksel olarak erkekle kadın arasında bir mücadele biçiminde görülür; bu bakış açısına göre, erkek her zaman cinselliği arzulamalı, kadın ise bunu reddetmeye çalışmalıdır. Cinselliğin bu şekilde toplumsal cinsiyet çatışması olarak kurgulanması, erkeklerin genç kızları hedef aldığı durumların “normal” ya da olağan görülmesine yol açabilir (Fontes & Plummer 2010).

Cinselliğin toplumsal cinsiyet eksenli bir mücadele alanı olarak görülmesi, erkek çocuklarının kadınlar tarafından maruz kaldıkları cinsel istismarı açıklamalarını da güçleştirmektedir; çünkü böyle bir açıklama, ergen bir erkeğin kendisinden yaşça büyük bir kadınla cinsel ilişki istememesi durumunda "yeterince erkek olmadığı" izlenimini doğurabilir. Bu tür cinsel kalıpyargılar, erkek çocuklarının erkekler tarafından istismar edilmesini ifşa etmelerini de zorlaştırabilir; çünkü bu tür bir açıklama, erkeklik imajına zarar veren bir mağduriyetin kabulünü gerektirir. Birçok kültürde, erkek çocukların başka bir erkek tarafından cinsel istismara uğramış olması onların eşcinsel oldukları yönünde kuşkulara yol açmaktadır (Turton, 2007; Küçükkaraca & Albayrak, 2016).

Ayrıca bazı kültürlerde, istismar açığa çıktığında, aile içindeki erkekler bu “namus lekesini”ni temizlemek amacıyla faili kamu önünde şiddetle cezalandırılmaları hatta öldürmeleri gerektiğini düşünebilirler. Bu tür bir zorunlu intikam davranışı, aile bireylerinin tutuklanması riskini doğurarak ailenin parçalanmasına sebep olabileceği gibi; bu tür bir şiddetin yaşanmasını engellemek adına istismarı inkar etmeyi ya da görmezden gelmeye yol açar (Fontes & Plummer 2010).

Ailenin sahip olduğu dini inançlar doğrultusunda bazı çocuklar ise, yaşadıkları istismarın sona ermesi için dua etmekte, istismar devam ettiğinde ise bunu kader olarak kabul etmektedirler (Fontes & Plummer 2010).

4.3. Yasal Boyutu

• 4.3.1. Türkiye

Türk Ceza Kanunu’na (2004) göre 103. madde, çocuklara yönelik cinsel istismarı şu şekilde tanımlar: (a) 15 yaşını tamamlamamış veya 15 yaşını tamamlamış olsa bile bu tür eylemlerin anlam ve sonuçlarını kavrama yetisi bulunmayan çocuklara yönelik her türlü cinsel nitelikteki eylem ve (b) diğer çocuklara yönelik olarak, zorla, tehdit, hile veya çocuğun rızasını etkileyen herhangi bir başka yöntem kullanılarak gerçekleştirilen cinsel eylemler (Sofuoğlu, Nalbantçılar, Oral & Ince, 2018).

Türk Ceza Kanunu’nun 104. maddesi ise, 15 ila 18 yaş arasındaki çocuklarla cinsel ilişkiyi yasaklar; eğer fail mağdura göre 5 yıldan fazla yaş farkına sahipse bu durum suç teşkil eder. Fail mağdurdan 5 yıldan fazla büyük değilse, suç yalnızca mağdurun şikâyeti üzerine soruşturulur (Sofuoğlu vd., 2018).

Türkiye’de çocuk koruma sistemi devlet tarafından sağlanmakta olup, hizmetler Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı tarafından yürütülmektedir. Koruma sisteminin devreye girmesi

için, çocuk istismarı şüphesi bulunan herhangi bir kişi durumu polise bildirmelidir. Olay polise bildirildiğinde, Çocuk Şube Müdürlüğü soruşturma sürecinde yerel savcılara yardımcı olur. Bu süreçte, çocukların ihtiyaçlarının karşılanmasından mahkeme kararı verilinceye kadar Çocuk Koruma, İlk Müdahale ve Değerlendirme Birimleri sorumludur (Sofuoglu vd., 2018).

- İsveç

Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme (UNCRC, 1989), çocukların her türlü istismar, şiddet ve kötü muameleden korunma hakkını güvence altına alırken; aynı zamanda çocukların, kendilerini ilgilendiren tüm konularda görüşlerini ifade etme ve bu görüşlerinin yaş ve olgunluk düzeylerine göre dikkate alınması hakkını da tanımaktadır. Ancak pratikte, özellikle Avrupa hukuk sistemlerinde, çocukların hukuki süreçlere etkin katılımı sınırlı kalmaktadır (Back, 2012).

İsveç örneğinde, çocuğun yasal sürece mümkün olduğunca az dâhil edilmesi gerektiği yönündeki anlayış baskındır. Bu yaklaşım, çocuğu psikolojik baskıdan koruma amacı taşımakla birlikte, onun ifadesinin delil niteliğini zayıflatmaktadır. Genellikle çocuk yalnızca bir kez, video kaydı alınarak polis tarafından sorgulanmakta ve mahkemede bizzat bulunmamaktadır. Bu yöntem, delillerin doğrudan sunulmasını esas alan mahkeme ilkeleriyle çeliştiğinden, çocuk ifadelerinin kanıt değeri düşmektedir. Çocukların ifade verme becerilerinin bilişsel gelişim düzeyine bağlı olarak sınırlı olması, adli sistemin bu gerçeğe uyum sağlamasını ve çocuk yararını önceliklendirmesini gerektirmektedir. Çocuklara yönelik cinsel istismar vakalarında, çoğu zaman yalnızca çocuğun anlatımı mevcut olmakta ve destekleyici delillerin yokluğu sebebiyle kovuşturmaya gidilememektedir. İsveç Yüksek Mahkemesi, çocuğun ifadesinin inandırıcı ve güvenilir olmasını şart koşmakta ve video kaydının delil olarak kullanılmasını temkinli bir şekilde değerlendirmektedir. Bu yaklaşım, çocuğun ifadesi dışında başka delil bulunmayan vakalarda ciddi adli boşluklara yol açmaktadır (Back, 2012).

Özellikle aile içi istismar vakalarında olayın geç bildirilmesi ve delil yetersizliği nedeniyle soruşturmalar daha da zorlaşmaktadır. Yasal sistemin yüksek ispat ölçütleri, pek çok dosyanın dava konusu olmadan kapanmasına neden olmaktadır. Bu durum, hukuki güvenceler ile çocuk haklarının etkin uygulanması arasında ciddi bir gerilim oluşturmaktadır (Back, 2012).

- Japonya

Japon çocuk koruma sistemi, özellikle 2000 yılından itibaren yapılan yasal reformlarla birlikte kurumsal olarak yapılandırılmış bir müdahale sistemine dönüşmüştür. Bu sistemin temelini, çocukların korunmasına ilişkin düzenlemeleri içeren üç ana yasa oluşturur: Çocuk Refahı Yasası, Çocuk İstismarını Önleme Yasası ve Medeni Kanun. Bu yasalar, çocukların istismar ve ihmale karşı korunmasını sağlamak amacıyla hem idari hem de hukuki araçları tanımlar.(Harada, 2007)

Çocuk Refahı Yasası, çocuk rehberlik merkezlerinin çocuklara yönelik sosyal hizmetleri yürütmesini sağlayan idari çerçeveyi sunar. Bu merkezler, çocuğun korunma ihtiyacının tespiti, geçici koruma altına alınması ve sosyal hizmet yerleştirmesi gibi uygulamaları yürütmekle yükümlüdür. Çocuk İstismarını Önleme Yasası ise, çocuğa zarar veren davranışlara karşı ulusal ve yerel yönetimlerin sorumluluklarını netleştirir; özellikle profesyonel meslek gruplarının istismar şüphesini bildirme görevini vurgular. Medeni Kanun ise ebeveyn-çocuk ilişkisini düzenleyerek, ebeveynlik yetkisinin kapsamını ve gerekli hallerde bu yetkinin sınırlandırılmasını ya da kaldırılmasını hükme bağlar.(Harada, 2007)

Sistem, istismar şüphesinin bildirilmesinden çocuğun geçici koruma altına alınmasına, sosyal hizmetler aracılığıyla barınma ve bakım sağlanmasına kadar çok aşamalı bir müdahale süreci içerir. Müdahaleler çoğunlukla idari temellidir; ancak belirli durumlarda mahkeme onayı da gerektirebilir. Koruma sürecinde ebeveynin çocukla iletişimi, ziyaret hakkı ve ebeveyn rehberliği gibi konular da çocuk rehberlik merkezlerinin yetkisi dahilindedir. Bu süreçte, çocuğun yararını gözeten ancak çoğunlukla mahkeme denetiminden uzak uygulamalar yürürlükte. (Harada, 2007)

- Suudi Arabistan

Çocuk hakları, Hükümetin Temel Yasası'nın Şura Meclisi'ne ait 10. Maddesi ile başlayan resmi direktifler yoluyla güvence altına alınmakta ve teşvik edilmektedir. Söz konusu madde, "Devlet, aile bağlarını ve Arap-İslam değerlerini teşvik etmeye çalışmalı; tüm bireylerin yetenek ve becerilerini geliştirebilecekleri uygun koşulları sağlayarak onların gelişimini güvence altına almalıdır" şeklinde ifade edilmektedir.

Ayrıca Suudi Arabistan, çocukların korunmasına yönelik çeşitli bölgesel ve küresel anlaşmaları da onaylamıştır. Bunlar arasında 12 Eylül 1995'te Kraliyet Kararnamesi (M/7) ile onaylanan Çocuk Haklarına Dair Sözleşme; 2006'da onaylanan İslam'da Çocuk Hakları Sözleşmesi yer almaktadır. (Alkhatabi, Askar, Arefi, Saber, Alhuthil, & Alrabiah, 2024).

4.4. Coğrafi Bağlamda Ülkelerin Analizi

4.4.1. Asya'da Japonya

Asya toplumlarında yaygın olarak benimsenen saygı anlayışı, çocukların yaşadıkları olumsuz deneyimleri açıklama konusunda çekinceler yaşamalarına neden olabilmektedir. Aynı şekilde, ebeveynlerin de bu tür durumları resmi mercilere bildirme konusunda tereddüt etmelerine yol açabilmektedir. Bu durum, Doğu Asya kültürlerinde görülen ve özellikle yaşlı erkek akrabaların koşulsuz saygı görmesini ifade eden ebeveyne saygı (filial piety) ilkesiyle benzerlik göstermektedir. Özellikle yaşlı ve erkek otorite figürlerine karşı gösterilmesi beklenen saygı ve itaat, çocukların yaşadıkları travmaları dile getirmelerini engelleyen bir güç dengesizliği yaratmaktadır. Aile içinde babanın karar verici ve otorite sahibi konumda olması, çocukların yaşadıkları istismarı bildirmelerini zorlaştıran bir dinamik oluşturmaktadır. Asya toplumlarında cinselliğin tabulaştırılması ise, hem mağdurun yaşadıklarını ifade etmesini hem

de bu travmatik deneyime uyum sağlamasını zorlaştıran bir başka kültürel engel olarak karşımıza çıkmaktadır. Konfüçyüsçü düşünceye dayanan ve ebeveynlere saygı (itaat, bağlılık, boyun eğme) ilkeleriyle şekillenen kültürel yapı, çocuklar üzerinde güçlü bir etki oluşturmakta ve istismarın açıklanmasını daha da zorlaştırmaktadır. Bu tür ataerkil yapılarda yetişen çocuklar, aile içindeki bireyleri fail olarak görme ya da onları suçlama konusunda genellikle isteksiz davranmaktadır. Ebeveyne saygı ve itaat gibi kültürel beklentiler dikkate alındığında, istismara uğrayan çocuğun fail ebeveyne karşı öfkesini ifade etmesi veya onun davranışlarını zararlı olarak tanıması oldukça zorlaşmaktadır. Aynı zamanda, aile üyelerinin aile huzurunu ve ya birliğini bozacak duygularını bastırmaları, bu duyguları açıkça dile getirmek yerine gizlemeleri beklenmektedir. (Kenny & McEachern, 2000; Fontes & Plummer 2010)

Asyalılar, psikolojik destek hizmetlerine veya resmi kurumlara başvurma konusunda isteksizlik gösterdiklerinden, cinsel istismara ilişkin istatistiklerde yeterince temsil edilmemektedirler. Bu durumun arkasında, sorunların aile içinde çözülmesi gerektiğine dair kültürel bir eğilim yatmaktadır. Ayrıca, evlilik öncesi bekâretini kaybeden bir kadın hem kendisi hem de ailesi açısından utanılacak biri olarak görülmekte; bu nedenle, kadın mağdurlar istismarı açıklamama yoluna gidebilmektedir. Stoacı yaklaşıma sahip olan Asyalılar yaşadıkları travmaları dışa vurmak yerine, özellikle aile dışındaki kişilerle paylaşmaktan kaçınarak içselleştirme eğilimi göstermektedirler. Bu yaklaşım, çocukluk çağında yaşanan cinsel istismarın etkilerinin bastırılmasına neden olabilir. (Kenny & McEachern, 2000)

Cinsel istismara maruz kalan çocuklar, genellikle cinsellikle ilgili konular hakkında daha fazla bilgiye sahip olabilir ya da cinsel içerikli temalara ya da genital bölgelere yönelik daha fazla ilgi ve merak gösterebilirler. Ancak, Asya toplumlarında cinsel davranışlara yönelik kültürel tabular göz önüne alındığında, Japon çocuk mağdurlarda cinsel dışavurum belirtilerinin görülme olasılığı daha düşüktür. Cinsel davranışların açıkça sergilenmesine dair yasaklar, çocuklar ve ergenler üzerinde baskı oluşturarak bu tür semptomların bastırılmasına neden olabilmektedir. Açık iletişim kurma konusunda da kültürel yasakların bulunması, çocukların özellikle de aile içinde yaşadıkları cinsel istismarı açığa çıkarmasını zorlaştırmaktadır. Dahası, ebeveynlerin ve kültürel normların baskısı, çocukların ve ergenlerin cinselliğe dair ifadelerini sınırlamaktadır. (Futa, Hsu & Hansen, 2001).

Japon toplumunda öfke ve düşmanlık gibi duyguların açık biçimde dışavurulması hoş karşılanmaz. Bu yüzden cinsel davranışlar ya da öfke patlamaları gösterme eğilimlerinin en düşük olduğu grup da yine Asyalılar olarak belirlenmiştir. Asyalı ebeveynlerin cinsel istismar karşısında verdikleri tepkiler de belirli kalıplar göstermektedir. Bu tepkiler arasında mağdura destek vermeme, istismarı yetkililere bildirmeme ve yaşanan olayın gerçekliğini kabul etmeme eğilimleri dikkat çekmektedir. (Kenny & McEachern, 2000; Futa, Hsu & Hansen, 2001)

Japon kadınlarına yönelik cinsiyet rollerinin Konfüçyüsçü geleneklere dayanması, kadınların babalarına, eşlerine karşı itaatkâr olmaları gerektiğini savunur. Günümüzde de Japon toplumunda erkeklerin üstün konumda olduğu görüşü hâkimdir; erkeklerden saldırgan, karar alma süreçlerinde baskın ve rekabetçi olmaları beklenirken, kadınlara ise başkalarına karşı nazik ve duyarlı olmaları üzerinden değer atfedilir. (Tanaka, Suzuki, Aoyama, Takaoka & MacMillan, 2017)

Japon kültüründe toplumsal uyuma büyük önem verildiğinden bu normu bozan bireyler toplumsal utançla karşı karşıya kalabilir. Özellikle de cinsel istismarı açıklayan ya da yetkililere bildiren kadınlar, aile ya da toplumun huzurunu bozmakla suçlanabilir; bu da mağdurlarda yoğun bir suçluluk ve utanç hissine neden olur. Japonya’da çocukların yine kültürel baskılardan dolayı cinsel eğitim alamamasından dolayı cinsel istismara dair temel bilgi eksiklikleri bulunmakta ve bu eksiklik, yaşanan travma için kendilerini suçlamalarına neden olmaktadır.

Japonya’da cinsel rıza yaşı 13’tür ve bu yaş sınırı, bazı gelişmiş ülkelere ve Doğu Asya’daki diğer ülkelere göre daha düşüktür. Mevcut ceza kanunlarına göre, birçok cinsel suçun kovuşturulabilmesi için mağdurun 13 yaşında dahi olsa bizzat şikâyetinde bulunması gerekmektedir. (Tanaka, Suzuki, Aoyama, Takaoka & MacMillan, 2017)

Bu yasal düzenleme, görünüşte mağdurun mahremiyetini korumayı amaçlasa da, Japon kültüründe kız çocukları ve kadınların, cinsel ilişkiden sorumlu taraf olarak görülmesi ve cinsel istismardan kaçınma sorumluluğun da kendilerine ait olduğu yönündeki toplumsal algı, istismarın önlenmesine dair sorumluluğu adaletsiz bir biçimde mağdura yüklemektedir. Bu kültürel baskı altında, birçok kadın ve kız çocuğu, yaşadığı cinsel istismarı polise bildirmemekte ya da istismarın yaşandığını reddetmektedir. (Tanaka vd., 2017)

4.4.2. Ortadoğu’da Suudi Arabistan

Arap toplumlarındaki ailelerde ilişkiler yaşa dayalı olarak hiyerarşiktir ve ataerkil bir düzen içinde şekillenir; bu da çocukların ebeveynlerine karşı itaat ve boyun eğme ilişkisi geliştirmesine neden olur. Arap kültürü aynı zamanda hem çekirdek hem de geniş aileye saygı göstermeyi, özellikle de ailenin itibarını korumayı önemser. Aile onurunu korumanın yollarından biri de kadınların evlilik öncesi cinsel ilişkiye girmemesi ve bekâretlerini korumalarıdır. Kadının bekâretini kaybetmesi, çekirdek ve geniş aile için utanç kaynağı olarak görülür. Bu nedenle, çocuklara cinsellikle ilgili konuları konuşmaktan kaçınmaları öğretilir. Bu kültürel özellikler, çocuk cinsel istismarının fark edilmesini, tanınmasını ve ele alınmasını güçleştirebilir. (Lisa Aronson Fontes & Carol Plummer, 2010)

Suudi Arabistan’ın kültürel özellikleri doğrultusunda, ataerkillik ve aile bütünlüğüne verilen değerler çocuklara ebeveynlerine itaat etmelerini öğretmektedir. Bu kültürel özellikler, ebeveynlerin çocuk cinsel istismarına verdikleri tepkileri de şekillendirmektedir. Çocuğun iyiliğinin aile bütünlüğünden daha çok önemsendiği işlevsel ailelerde bile, fail bir akraba ya da aile tanıdığı olduğunda, çocuğun yaşadığı travmadan ziyade failin ailesiyle olan ilişkinin korunmasının önceliklendirildiği görülmüştür. Bu bağlamda, failin aile üyesi olması durumunda, çocuğun yaşadığı sıkıntı, faile duyulan yakınlıkla şekillenmektedir (Attrash-Najjar & Katz, 2023).

Kadın bedeni ve bekâreti, aile onuru ve itibarıyla son derece bağlantılıdır. Evlilik öncesinde bekâretin kaybedilmesi, aile onurunun da kaybı anlamına gelmektedir. Bu nedenle, cinsel istismara uğrayan kız çocukları, yaşadıkları utanç ve aynı zamanda ailelerinin onurunu koruma kaygısıyla istismarı gizleme eğilimindedir. Bu tür kültürel özellikler, ailenin onurunu geri kazanmak amacıyla mağdur kız çocuğunun faille ya da yaşça büyük biriyle evlendirilmesi

ya da "namus cinayeti" gibi geri dönüşü olmayan sonuçlara yol açabilmektedir. (Attrash-Najjar & Katz, 2023).

Bazı Arap topluluklarında, bir çocuğun cinsel istismara uğradığına dair söylentiler, o çocuğun kardeşlerinin evlilik olanaklarını da olumsuz etkileyebilir. Bazı kültürlerde ise cinsel saldırıya uğrayan kız çocukları ve kadınlar, aileyi utandırmış olarak görülmekte ve aile onurunu temizlemek ve yeniden tesis etmek amacıyla aile üyeleri tarafından şiddetli saldırıya ya da öldürülmeye maruz kalabilmektedir. Böyle bir saldırıya uğrama ihtimali, kız çocuklarının maruz kaldıkları istismarı açıklamalarını doğal olarak zorlaştırmaktadır. (Fontes & Plummer, 2010)

Suudi Arabistan’da 2012 yılında gerçekleştirilen bir çalışmada, %56,3 gibi yüksek bir cinsel saldırı oranı saptanmıştır. Mağdurların çoğunluğunu 13 yaş ve üzerindeki ilkökul öğrencileri oluşturmakta, saldırıların en sık gerçekleştiği yer olarak ise mağdurların kendi evleri öne çıkmaktadır (Ekram, Khan, Khafagy, Alosaimi, Alhothali, Naser, 2024).

Erkek çocuklar açısından ise toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin toplum tarafından arzu edilen normlar, cinsel istismara maruz kalan Arap erkek çocukları üzerinde ek bir baskı oluşturur ve güçlü olmaları gerektiği yönündeki katı toplumsal beklentiler, onların yaşadıkları istismarı gizlemelerine ve kendilerini başarısız hissetmelerine yol açabilir. (Fontes & Plummer, 2010)

4.4.3. İskandinavya’da İsveç

Nordik ülkeler (Danimarka, Finlandiya, İzlanda, Norveç ve İsveç), bazı temel kültürel özellikler bakımından fark benzerlik göstermekte ve bu yönleriyle diğer Avrupa ülkelerinden ayrılmaktadır. Bu farklılıklar, çocuk cinsel istismarının görülme yaygınlığı ve örüntüleri üzerinde etkili olabilmektedir. Nordik ülkelerin ayırt edici özellikleri arasında yüksek düzeyde toplumsal cinsiyet eşitliği, çeşitli aile yapıları ve kadın ile ergen cinselliğine yönelik görece liberal tutumlar yer almaktadır (Kloppen, Haugland, Svedin, Mæhle & Breivik (2016)

Ancak bu güçlü kurumsal yapıya rağmen, çocuk cinsel istismarı vakaları varlığını sürdürmekte ve toplumsal farkındalık ile yakından ilişkili biçimde değişkenlik göstermektedir. İsveç, açık toplum yapısı ve bireysel özerkliğe verdiği değerle bilinir. Çocukların birey olarak görülmesi, onların cinsel gelişimlerinin bastırılmadan desteklenmesini hedefleyen yaklaşımları beraberinde getirmiştir (Lamb & Sagi-Schwartz, 2014).

Bu açık kültür çocukların cinsel istismarı anlaması ve açıklamasına yarım edebileceği gibi bazı durumlarda sınır ihlallerinin tanımlanmasını zorlaştırabilir; çünkü özellikle de genç akranlar arasında “bireysel özgürlük” ile “istismar” arasındaki çizgi her zaman net değildir (Jernbro & Janson, 2017).

Yapılan araştırmalardan çocuk cinsel istismarının önemli bir halk sağlığı sorunu olarak ele alındığı ve özellikle de ergenlik döneminde faillerin önemli bir kısmını akranların oluşturduğu sonucuna varılabilir. (Kloppen vd., 2016)

Akran istismarının açığa çıkarılmasında, yetişkinler tarafından gerçekleştirilen istismardan farklı özgün engeller bulunabilir. Akran grupları, cinsel istismarın bildirilme istekliliğini ve kapasitesini etkileyen içsel kurallar koyabilir. Okullarda cinsel zararın normalleştirilmesi, "ispiyonculuk yapmama" kültürü ve kurumsal engeller, istismarın açığa çıkarılmasının desteklenmediği bir ortam yaratmaktadır (Landberg, Svedin & Jonsson, 2022).

Ayrıca toplumsal yaşamda çocukların ev dışında geçirdiği zamanın artması, özellikle sanal ortamlarda denetimin zayıflamasına yol açmaktadır (Finkelhor et al., 2014).İsveç'te çekirdek aile yapısı yaygın olmakla birlikte, tek ebeveynli hane oranı oldukça yüksektir. Bu durum, çocuk üzerindeki denetimi azaltarak istismar riskini artırabilmektedir (Jernbro & Janson, 2017). Yüksek göç alan bir ülke olan İsveç'te Bazı göçmen topluluklarda cinsellik tabudur; bu durum, istismarın hem tanınmasını hem de bildirilmesini zorlaştırır. Aile içi şiddet veya istismara dair söylem geliştirmek “ayıp” veya “namus meselesi” olarak kodlanabilir. (Krizsan & Skjeie, 2017)

4.4.4. Avrasya’da Türkiye

Türkiye’deki geleneksel toplum yapısı, aileyi kutsal ve sorgulanamaz olarak konumlandırır. Aile içindeki şiddet ya da istismarın “mahrem” kabul edilmesi dış müdahalelere ve desteği engellemektedir (Altınay & Arat, 2007).

Kültürel etmenlerden bahsettiğimiz çoğu faktörü içerisinde barındıran bir ülke olan Türkiye’de, yine ataerki ve cinsiyet rollerinin etkisiyle ile birlikte çocuğun birey olarak görülmemesi, itaat ve saygı gibi değerlerin öne çıkması istismara zemin hazırlamaktadır. Cinsellik, özellikle kadınlar ve çocuklar bakımından tabu konusu olarak saklanmaktadır. Çocuğa yönelik cinsel istismarın, “ayıp”, “günah” ve “namus” kavramlarının altında değerlendirilmesi çocuğun kendini suçlamasına yol açabileceği gibi aile itibarının korunması amacıyla istismarı gizlemeye sebep olmaktadır. Bu anlayış, istismara uğrayan çocuğun "aileyi utandırdığı" yönünde algılarla birleşerek vakaların adli makamlara bildirilmesini engeller. Bazı vakalarda mağdur çocuk, evden uzaklaştırılırken fail korunur; bu da ikincil mağduriyeti artırır (Öztürk, 2009).

Türkiye’de yapılan araştırmalar, cinsel istismarın kız çocuklarında daha yüksek oranda görüldüğünü ve istismarın sıklığının yaşla birlikte arttığını ortaya koymaktadır. Buna karşın, erkek çocuklar istismara genellikle daha erken yaşlarda maruz kalmakta; bu çocukların eğitim düzeylerinin düşük, okulu bırakma oranlarının ise yüksek olduğu saptanmıştır. Cinsel istismar, çoğunlukla aile içi çatışmanın yoğun olduğu, parçalanmış aile yapılarında—örneğin boşanma, ayrılık ya da ebeveyn kaybı durumlarında—daha sık meydana gelmektedir. İstismarcılar sıklıkla mağdurun daha önceden tanıdığı kişilerden oluşmakta, hatta ülkemizde yapılan çalışmalarda mağdurların %59,9 ile %95,1’inin istismarcıyı tanıdığı belirlenmiştir. Ensest oranları ise %4 ile %42,8 arasında değişkenlik göstermektedir. Aile içi istismar vakalarında en sık rastlanan fail baba olmakla birlikte, üvey babalar da istatistiksel olarak yüksek oranda fail olarak karşımıza çıkmakta ve bu durumun istismarın ciddiyetini artırdığı görülmektedir (Şimşek, Uysal, Gençdoğan & Bez, 2013).

Cinsel istismarın mağdurlar üzerindeki psikolojik etkileri oldukça derindir. Utanma, suçluluk, dışlanma korkusu, mağdur ya da yakınlarına yönelik tehditler, ebeveynin sevgisini kaybetme korkusu ve ailenin dağılacağı endişesi gibi duygular, çocukların yaşadıkları istismarı gizlemelerine neden olmaktadır. Özellikle erkek çocuklar açısından bu durum daha belirgindir. Toplumsal cinsiyet kalıpları ve ataerkil değer yargıları nedeniyle erkek çocuklarının olayı açıklamaktan daha fazla çekindikleri, yaşadıkları istismarın fiziksel ve psikolojik etkilerinin ise çoğunlukla görünür olmaması nedeniyle fark edilmeden gizli kaldığı belirtilmektedir. Bu gizliliğin sonucunda, erkek çocuklarında yetişkinlik döneminde intihar girişimleri, alkol ve madde kullanımı, depresyon ve aile içi problemler yaşanma olasılığı daha yüksektir (Bakır & Kapucu, 2017).

Bölgesel farklılıklar da istismarın görünürlüğünü etkilemektedir. Özellikle Türkiye'nin doğu bölgelerinde, cinsel istismar vakalarının etnik, kültürel ve geleneksel değerler nedeniyle gizlenmesi yaygındır. Bu durum, bildirilen vakaların yalnızca buzdağının görünen yüzü olabileceğini ve gerçek mağdur sayısının çok daha yüksek olabileceğini düşündürmektedir (Beyazıt & Ayhan, 2015). Özellikle kırsal bölgelerde veya dezavantajlı mahallelerde çocukların eğitime erişimi düşüktür, sosyal hizmetlerin izleme kapasitesi sınırlıdır (UNICEF Türkiye, 2022).

Tüm bu olgular çerçevesinde erken evlilik de Türkiye'de çocuk istismarı ve ihmali kapsamında önemli bir problem alanı olarak ortaya çıkmaktadır. Eğitim olanaklarının yetersizliği, ataerkil otoriter yapının hâlâ etkisini sürdürmesi, "töre" adı altında sürdürülen katı geleneksel normlar, yoksulluk ve işsizlik gibi sosyoekonomik faktörler erken yaşta evliliği tetiklemekte ve bu durum çocuğun fiziksel, psikolojik ve sosyal gelişimini olumsuz yönde etkilemektedir. Erken evliliklerin, istismar riskini artıran yapısal ve kültürel bir unsur olduğu görülmektedir (Beyazıt & Ayhan, 2015).

5. Sonuç

Ülkeler bağlamında bakıldığında ataerki, cinsiyet rolleri ve geleneksel anlayışa sahip olma bakımından Türkiye, Japonya ve Suudi Arabistan'ın benzer özellikler gösterdiğini görmekteyiz. Japonya toplumsal cinsiyet rollerine yönelik algı ve katılımı ile birlikte toplumsal düzene verilen önemden dolayı ortaya çıkan baskı gibi yönlerden farklılaşırken; Suudi Arabistan dini etkinin daha fazla olması, güçlü aile bağları ve hiyerarşisi yönünden farklılaşır. Türkiye her iki ülkeyle de benzerlikler taşımakla birlikte daha bireyci özellikler göstermesiyle farklı yönler edinmiştir. Türkiye'yi bu ülkeler bağlamından ayıran farklı bölgeler arasında doğudan batısına olmak üzere kendi içinde farklı özelliklere sahip olmasıdır. Bu durum çocuk cinsel istismarının ülke içinde dahi bölgenin kültürel içeriğine göre ele alınması gerekliliğini göstermektedir. Daha etkili bir çözüm ve koruma sistemi için istismar sürecinde çocuk, aile ve toplumun istismara yönelik tepkilerinin kültürden nasıl etkilendiğini daha iyi anlamak gerekmektedir.

KAYNAKÇA

- Alkhattabi, F., Askar, G., Arefi, A., Saber, R., Alhuthil, R., & Alrabiah, A. (2024). Assessment of current child abuse policies in Saudi Arabia within the healthcare context: A comprehensive review. *International Journal of Pediatrics and Adolescent Medicine*, 11(1), 2–9.
- Altınay, A. G., & Arat, Y. (2007). *Türkiye'de kadına yönelik şiddet*.
- Attrash-Najjar, A., & Katz, C. (2023). Child sexual abuse studies in Arab societies: A systematic review and directions for future research. *Trauma, Violence, & Abuse*, 24(3), 1300–1324.
- Back, C. (2012). *The legal process in child sexual abuse: Difficulties in confirming evidence and providing support* (Linköping University medical dissertations No. 1338). Linköping University.
- Bakır, E., & Kapucu, S. (2017). Çocuk ihmali ve istismarının Türkiye’de yapılan araştırmalara yansımaları: Bir literatür incelemesi. *Hacettepe Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Dergisi*, 4(2), 13–24.
- BEYAZIT, U., & AYHAN, A. B. (2015). Türkiye’de yapılmış çocuğun mağdur olduğu cinsel istismar olgularını konu alan bilimsel çalışmaların incelenmesi. *The Journal of Academic Social Science Studies*, 31(1), 455–467.
- Cheng, A., Rizkallah, S., Narizhnaya, M., Carducci, B., Nave, C., Mio, J., & Riggio, R. (2020). Individualism vs. collectivism. In *The Wiley Encyclopedia of Personality and Individual Differences* (pp. 287–297).
- Çetintaş, A., Ersoy, E., Kaya, Y., & Aksüt, Y. (2021). Çocuk cinsel istismarı ve toplumsal risk faktörleri. *Journal of History School*, 52, 2114–2137.
- Ekram, R., Khan, W. A., Khafagy, A. A., Alosaimi, S. B., Eid, N. M., Alhothali, T. N., ... & Naser, A. Y. (2024). Knowledge, perception, and attitude of Saudi mothers towards discussing child sexual abuse: A cross-sectional study. *Bahrain Medical Bulletin*, 46(2).
- Fontes, L. A., & Plummer, C. (2010). Cultural issues in disclosures of child sexual abuse. *Journal of Child Sexual Abuse*, 19(5), 491–518.
- Futa, K. T., Hsu, E., & Hansen, D. J. (2001). Child sexual abuse in Asian American families: An examination of cultural factors that influence prevalence, identification, and treatment. *Clinical Psychology: Science and Practice*, 8(2), 189–195.
- Gözütok, F. D., Toraman, Ç., & Acar-Erdol, T. (2017). Toplumsal cinsiyet eşitliği ölçeğinin (TCEÖ) geliştirilmesi. *İlköğretim Online*, 16(3), 1036–1048.
- Harada, A. (2007). The Japanese child protection system: Developments in the laws and the issues left unsolved. *Institute of Comparative Law, Waseda University*.

- Kenny, M. C., & McEachern, A. G. (2000). Racial, ethnic, and cultural factors of childhood sexual abuse: A selected review of the literature. *Clinical Psychology Review*, 20(7), 905–922.
- Kloppen, K., Haugland, S., Svedin, C. G., Mæhle, M., & Breivik, K. (2016). Prevalence of child sexual abuse in the Nordic countries: A literature review. *Journal of Child Sexual Abuse*.
- Küçükkaraca, N., & Albayrak, H. (2016). Çocuğa yönelik cinsel istismar ve hegemonik erkeklik algısı: Neden sonuç ilişkisi üzerine bir tartışma. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 1(4).
- Landberg, Å., Svedin, C. G., & Jonsson, L. S. (2022). Patterns of disclosure and perceived societal responses after child sexual abuse. *Child Abuse & Neglect*, 134, 105914.
- Meydan, S. (2018). Türkiye’de çocuk evliliklerinin çocuk istismarı kapsamında incelenmesi (Yüksek lisans tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü).
- Oğuz, E. S. (2011). Toplum bilimlerinde kültür kavramı. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 28(2).
- Öztürk, A. B. (2009). Çocuğun cinsel istismarı ve aileyle çalışma. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 20(2), 89–98.
- Şimşek, Ş., Uysal, C., Gençdoğan, S., & Bez, Y. (2013). Türkiye’de çocuk cinsel istismarı: Gözden geçirme çalışması. *The Medical Journal of Mustafa Kemal University*, 4(14), 39–48.
- Sofuoğlu, Z., Cankardas Nalbantçılar, S., Oral, R., & Ince, B. (2018). Case-based surveillance study in judicial districts in Turkey: Child sexual abuse sample from four provinces. *Child & Family Social Work*, 23(4), 566–573.
- Tanaka, M., Suzuki, Y. E., Aoyama, I., Takaoka, K., & MacMillan, H. L. (2017). Child sexual abuse in Japan: A systematic review and future directions. *Child Abuse & Neglect*, 66, 31–40.
- Tang, C. S. K., & Yan, E. C. W. (2004). Intention to participate in child sexual abuse prevention programs: A study of Chinese adults in Hong Kong. *Child Abuse & Neglect*, 28, 1187–1197.
- Turton, J. (2007). *Child abuse, gender and society*. Routledge.
- Uğurlu, Z. (2022). Toplumsal cinsiyete dayalı şiddetin çocuğa yansıması: Çocuk istismarı. *Türkiye Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi*, 6(2), 160–174.
- UNICEF Türkiye. (2024, Mart). *UNICEF Türkiye Yıllık Raporu 2022* [PDF]. UNICEF Türkiye.
- Yanar, G., & Buz, S. (2023). Cinsel istismara maruz kalan çocukların sosyo-demografik ve ekonomik özelliklerinin travmatik strese etkisi. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 34(3), 579–603.

20-LİSE ÖĞRENCİLERİNDE DİJİTAL OYUN BAĞIMLILIĞI İLE SİBER ZORBALIK VE MAĞDURİYET ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ

Ayşe Eslem GÖRKAN, Psikolog, Acıbadem Üniversitesi, 0009-0007-3584-2178,

Ayşe.Gorkan@live.acibadem.edu.tr

ÖZET

Günümüzde internetin kullanımının yaygınlaşması dijital oyun bağımlılığı ve siber zorbalık gibi kavramları gündeme getirmiştir.Yapılan çalışmalar özellikle ergenlik dönemindeki çocukların oyun bağımlılığı açısından riskli grupta yer aldığını bildirmektedir.*Amaç:*Bu çalışmanın amacı,araştırmaya dahil olan 9,10,11 ve 12.sınıf lise öğrencilerinin dijital oyun bağımlılığı,siber zorbalık ve mağduriyet durumlarının tespit edilmesi ve bu değişkenler arasında ilişki olup olmadığının incelenmesidir.Aynı zamanda amaca uygun olarak dijital oyun bağımlılığı,siber zorbalık ve mağduriyet, çalışmada yer alan bazı sosyo-demografik bilgilere (okul türü,cinsiyet,sınıf düzeyi,oyunan oyun türü ve süresi,sahip olunan dijital alet,anne ve babanın eğitim durumu vb.) göre de incelenmiştir. *Gereç ve yöntem:* Araştırma betimsel nitelikte, nicel bir araştırmadır.İlişkisel tarama modeli ile yapılan çalışmaya 2024-2025 yılları arasında İstanbul ili Kağıthane ilçesine bağlı 3 okulda öğrenim gören 202 lise öğrencisi dahil edilmiştir.Araştırma için güvenilirlik ve geçerliği Türkiye örnekleminde kullanılmaya uygun olan Irmak ve Erdoğan (2015) tarafından geliştirilen 5’li Likert tipi Dijital Oyun Bağımlılığı Ölçeği, Çetin ve ark. (2011) tarafından geliştirilen Siber Mağduriyet ve Zorbalık Ölçeği uygulanmıştır.Ölçeklerin dışında analiz için dahil edilecek sosyo-demografik bilgilerin yer aldığı Kişisel Bilgi Formu,Veli Onam Formu ve Gönüllü Katılım Formları kullanılmıştır. *Bulgular:* IBM SPSS 23 programı ile Shapiro-Wilk testi,Spearman’s Rho Korelasyon testi,Kruskal Wallis ve Mann-Whitney testleri,Aritmetik Ortalama kullanılmış ve analiz edilmiştir.Analizlere göre dijital oyun bağımlılığı ile siber zorbalık ve mağduriyet arasında orta düzeyde pozitif ve anlamlı bir ilişki gözlenmiştir.Öğrencilerin dijital oyun bağımlılık düzeylerinin cinsiyete,okul türü,oyun süresi,oyun türüne göre anlamlı farklılık gösterdiği ancak anne ve babanın eğitim düzeyi,sınıf düzeyine göre anlamlı bir fark göstermediği belirlenmiştir.Siber zorbalık düzeylerinde ise cinsiyet,oyun süresi,okul türü ve sınıf düzeyi ile anlamlı fark gösterdiği belirlenmiştir.Siber mağduriyet düzeylerinin ise dijital oyun bağımlılığı,cinsiyet ve oyun süresi dışında diğer değişkenlerle anlamlı bir ilişkinin olmadığı belirlenmiştir.*Tartışma ve sonuç:* Araştırma bulgularından yola çıkarak literatürle uyumlu olarak dijital oyun bağımlılığı ile siber zorbalık ve mağduriyetin ilişkili olduğu belirlenmiştir.Sosyo-demografik bilgilerle bu değişkenler arasında yapılan analizlerde literatürle hem uyumlu hem uyumsuz sonuçlar gözlenmiştir.

Anahtar kelimeler: dijital oyun bağımlılığı,oyun oynama bozukluğu,siber zorbalık,siber mağduriyet

ABSTRACT

Nowadays, the widespread use of the internet has brought concepts such as digital game addiction and cyberbullying to the forefront. Studies indicate that especially children in adolescence are in the high-risk group in terms of game addiction. *Aim:* The aim of this study is to identify the levels of digital game addiction, cyberbullying, and victimization among high school students in grades 9, 10, 11, and 12 who participated in the research, and to examine whether there are relationships between these variables. Additionally, in line with the purpose, digital game addiction, cyberbullying, and victimization were also analyzed in relation to various socio-demographic variables (such as type of school, gender, grade level, type and duration of games played, type of digital devices owned, parents' educational background, etc.). *Materials and Methods:* This is a quantitative and descriptive study conducted using the relational screening model. The study included 202 high school students from three schools in the Kağıthane district of Istanbul during the 2024–2025 academic year. For the study, the 5-point Likert-type Digital Game Addiction Scale developed by Irmak and Erdoğan (2015), and the Cyber Victimization and Bullying Scale developed by Çetin et al. (2011), both of which are reliable and valid for use in the Turkish sample, were applied. In addition to these scales, a Personal Information Form including socio-demographic data, a Parental Consent Form, and a Voluntary Participation Form were used for data collection. *Findings:* Data were analyzed using IBM SPSS 23 software with Shapiro-Wilk test, Spearman's Rho correlation test, Kruskal-Wallis and Mann-Whitney tests, as well as arithmetic mean. According to the analyses, a moderate, positive, and statistically significant relationship was observed between digital game addiction and both cyberbullying and cyber victimization. It was found that students' levels of digital game addiction differed significantly by gender, type of school, duration of gameplay, and game genre; however, no significant differences were found based on parents' education level or grade level. Regarding levels of cyberbullying, significant differences were observed based on gender, duration of gameplay, type of school, and grade level. In terms of cyber victimization, a significant relationship was found only with digital game addiction, gender, and gameplay duration, while no significant association was observed with the other variables. **Discussion and Conclusion:** Based on the research findings, it was determined in line with the existing literature that digital game addiction is associated with both cyberbullying and cyber victimization. In the analyses conducted with socio-demographic variables, both consistent and inconsistent results with previous studies were observed.

Keywords: digital game addiction, gaming disorder, cyberbullying, cyber victimization

GİRİŞ

Günümüzde teknolojinin, hayatımızın hemen her anında var olduğunu söylemek mümkündür. Özellikle internet teknolojisinin gelişimi ve yaygınlaşması, beraberinde pek çok kolaylığı getirdiği gibi internet, sosyal medya ve oyun bağımlılıkları önemli sorunları da gündeme getirmiştir. Son dönemde yapılan güncel çalışmalar nüfusun büyük çoğunluğunda internet kullanımının yaygın olduğunu göstermektedir. Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK)'nin 2024 yılında yayınladığı verilere göre internet kullanım oranı 16-74 yaş grubunda bir önceki yıla göre %1,7'lik bir artışla %88,8 olmuştur. Cinsiyete göre dağılımına bakıldığında bu oran erkeklerde %92,2 iken kadınlarda %85,4 olmuştur (Türkiye İstatistik Kurumu, 2024). Çocuklarda bu oranlara bakıldığında 6-15 yaş arası grupta 2021 yılına göre 2024 yılında oran %8,6 artarak %91,3 olmuştur. Çocukların interneti kullanma amaçlarında ise %83,9 video izleme iken dijital oyun oynayanların oranının %72,7 olduğu görülmüştür (Türkiye İstatistik Kurumu, 2024). Öyle ki ergenlik döneminin riskli davranışlar açısından en çok dikkat çeken grup olmaktadır. Literatürde ki çalışmalarda da özellikle 10-19 yaş arasındaki erkek ergenlerin problemleri internet kullanımına ve aşırı oyun oynamaya karşı kız ergenlere göre daha yatkın olduğunu göstermektedir. Bazı oyunların problem çözme becerisi, yaratıcılık, el-göz koordinasyonu, ince motor becerileri konusunda yararlı olduğu bilinse de özellikle şiddet, savaş, suç ve soygun gibi olguları normalleştiren bilgisayar oyunlarının, duygusal duyarsızlık, düşmanlık ve hilekârlık gibi davranışları tetikleyebileceği ve saldırganlık dürtülerini güçlendirebileceği de bilinmektedir (Ardıç ve Irmak, 2018; Yalçın-Irmak & Erdoğan, 2016).

1. Tanımlar

1.1. Dijital Oyun Bağımlılığı

Sanal ortamlardaki oyunların aşırı ve kontrolsüz kullanımının getirdiği en büyük problemlerden birisi de dijital oyun bağımlılığıdır. Bağımlılık literatürde, kişinin bir maddeye veya bir davranışa karşı psikolojik, fiziksel ve sosyal yaşamın olumsuz etkilenmesine rağmen kontrol edilemez şekilde yönelmesi ve bu davranışı sürdürmesi olarak ifade edilmektedir. Dolayısıyla bağımlılıklarda üç temel özellik karşımıza çıkmaktadır: Madde veya davranışa yönelik çok güçlü bir istek duymak, zaman kontrolünü kaybetmek ve ısrarcı olmaktır (Shaffer vd., 2000). Bağımlılık ister maddesel ister davranışsal olsun yoksunluk belirtileri ve tolerans gelişimi gibi belirtilerle karakterizedir. Tanımdan da anlaşılacağı üzere bağımlılıklar yalnızca maddeyle ilişkili olmak zorunda değildir. Her ne kadar Ruhsal Bozuklukların Tanısal ve İstatistiksel El Kitabı (DSM) 'nın 5. ve güncel baskısında madde ile ilişkili olmayan bozukluklarda yalnızca kumar bağımlılığı yer alsa da günümüzde internet bağımlılığı, oyun bağımlılığı, alışveriş bağımlılığı, cinsel bağımlılık gibi davranışsal özellikte pek çok bağımlılık türü sınıflandırılmaktadır (American Psychiatric Association, 2013; Koral & Alptekin, 2023). Tıpkı madde ile ilişkili bağımlılıklarda olduğu gibi davranışsal bağımlılıklarda da benzer mekanizmalar gözlenmektedir. Yoksunluk ve tolerans gelişimi gibi ortak belirtilerin yanısıra ergenlik ve genç yetişkinlik dönemi başlangıçlı olması da ortak noktadır. Literatürde yer alan nörobilimsel çalışmalarda bu tür bağımlılıkların beyin ödül sistemini etkilediği ve özellikle dopamin maddesinin beyin belirli bölgelerindeki işlevsel değişikliklerde rol aldığını göstermektedir (Brand vd., 2019; Grant vd., 2010; Yau & Potenza, 2015). Araştırmaya konu

olan dijital oyun bağımlılığı ise literatürde sosyal ve duygusal sorunlara rağmen bireylerin bilgisayar veya video oyunlarını aşırı ve kompulsif düzeyde kullanması, bu kullanımı da kontrol edememesi olarak tanımlanmaktadır. Literatürde oyun oynama bozukluğu, dijital oyun bağımlılığı, dijital oyunları kullanım bozukluğu gibi farklı isimlerle tanımlansa da bu araştırma da yaygın kullanılan “dijital oyun bağımlılığı” kavramı kullanılmıştır. DSM-5’in hakkında daha fazla araştırma yapılmasının gerekli görüldüğü ve kitabın üçüncü araştırma ekinde yer alan bu bozuklukta bazı tanı kriterleri önerilmektedir. Bunlar (Dijital Oyun Bağımlılığı Çalıştay, 2018):

- İnternet oyunları ile zihinsel uğraş sergileme.
- İnternette oyun oynamaktan uzaklaştırıldığında yoksunluk belirtileri gösterme.
- İnternet oyunları ile uğraşmak için gittikçe artan miktarda zaman harcamaya ihtiyaç duyma (tolerans).
- İnternet oyunlarına katılmayı kontrol etmede yetersizlik yaşama.
- Oyun oynamanın miktarı konusunda aile üyelerini, terapistleri kandırma.
- Oyunlar dışında geçmişteki hobilere ve eğlencelere karşı ilgiyi kaybetme.
- Psikososyal problemlere karşın oyun oynamaya devam etme.
- Olumsuz bir duygu durumunu hafifletmek ya da durumdan kaçmak için oyun oynama.
- İnternet oyunları nedeni ile bir ilişkiyi, işi, eğitimi veya kariyer imkanını tehlikeye atma.

Bu 9 belirtinin 5 veya daha fazlasının 12 ay boyunca görülmesi dijital oyun bağımlılığı kriterlerini karşılamaktadır. Alanyazın çalışmalarına göre ülkeden ülkeye yaygınlık oranları değişse de genel olarak yaygınlığın %0,6-15 arasında olduğu gözlenmektedir. Ancak bazı çalışmalar özellikle Covid-19 döneminde bu bağımlılığın görülme sıklığının arttığı bu nedenle de bilinenden çok daha yüksek yaygınlık oranlarının olabileceğini vurgulamaktadır (Gao vd., 2022). Özellikle Çin ve Tayvan gibi ülkelerde dijital oyun bağımlılığının ciddi bir halk sağlığı sorunu olduğu ve buna yönelik önleme politikaları geliştirildiği gözlenmektedir. Bu ülkelerin dışında yaygınlık oranları Singapur’da %9, Almanya’da %11,9 ve Avustralya’da %8 olarak belirtilmektedir (Gentile vd., 2011; Grüsser vd., 2007; Porter vd., 2010). Türkiye’de net yaygınlık oranlarına dair net bir veri olmasa da Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu tarafından yayınlanan araştırma raporunda 2022-2023 yılında öğrenim gören toplam 20.494 ortaokul ve lise öğrencisinin, oyun bağımlılığı risk oranının %35 olduğu rapor edilmektedir (Bayzan vd., 2024). Diğer çalışmalarda ise oranlar %9 ile %17 arasında değişmekle birlikte erkek ergenlerde bağımlılık riskinin daha fazla olduğu ve günde 3 saatten fazla oyun oynayan ergenlerde bağımlılık düzeyinin belirgin şekilde arttığı bildirilmektedir (Batı vd., 2016; Gökçearslan & Durakoğlu, 2014; Karaca vd., 2019). Literatürde yapılan çalışmalar değerlendirildiğinde oyun bağımlılığı DSM’de yer alması gereken bir bozukluk olarak görülse de bazı araştırmalar normal davranış ile patolojik davranış arasındaki ayrımın dikkatli yapılması gerektiğini aksi takdirde durumun damgalama gibi olumsuz sonuçlara yol açabileceğini de vurgulamaktadır.

1.2. Siber zorbalık ve Siber Mağduriyet

İnternetin ve sanal oyunların kullanımının yaygınlaşması siber ortamdaki şiddet ve zorbalığı da beraberinde getirmiştir. Siber zorbalık, elektronik iletişim araçlarını kullanarak internet ortamında bir kişi veya kişilerin, başka bir kişi veya gruba yönelik kasıtlı ve sürekli şekilde zarar verici davranışlarda bulunması olarak tanımlanmaktadır. Bu zarar verici davranışlara izinsiz bir şekilde birinin e-postalarını okuma, kişisel şifre veya resimlerini kullanma veya başkalarına gönderme, kişinin onu utandıracak resimlerini çekme gibi davranışlarda dahildir. Siber mağduriyet ise kişinin elektronik ortamda maruz kaldığı şiddet davranışlarını ifade etmektedir (Bauman, 2010; Polat, 2022). Hem Türkiye hem de dünya genelinde yapılan çalışmalarda özellikle şiddet içerikli dijital oyunlar ile siber zorbalık arasında ilişki olduğu hatta şiddet içeren video oyunu oynayan kişilerin siber zorba olma riskinin daha fazla olduğu rapor edilmektedir (Batmaz vd., 2020; Wang & Zhou, 2023). Siber zorbalık davranışları genel olarak toplam yedi kategoride değerlendirilmektedir. Online kavga-kızdırma, birine küfür ve saldırganlık içeren mesajlar göndermektir. Rahatsız etme, sürekli olarak mağduru rahatsız eden ve onun moralini bozan mesajlar göndermedir. Siber taciz, akıllı cep telefonu veya internet ortamında tekrarlayan, tehdit edici mesajlar gönderilmesidir. Karalama-kötüleme, mağdurun itibarını zedeleyecek şekilde gerçeğe ilgisi olmayan mesajlar gönderme veya internet yayınları yapmaktır. Taklit etme, kişinin sosyal medya hesaplarını ele geçirerek sanki o kişiymiş gibi kendini göstermesi ve paylaşımlarda bulunmasıdır. Kandırma, kişinin kişisel bilgilerini ele geçirerek bu bilgileri kişiye zarar verecek şekilde kullanmadır. Son olarak dışlama ise bireyin sanal ortamda herhangi bir gruptan kasıtlı şekilde atılması anlamına gelmektedir. Literatürde bu davranış tiplerinin yanısıra sexting, maskeleme, ifşa ve trolleme gibi davranışlarda bu kategoriye dahil edilmektedir. Siber zorbalığın etkileri ise çok ciddi boyutlara ulaşabilmektedir. Özellikle 10-18 yaş grubundaki adolesanların en riskli grup olduğu düşünüldüğünde mağdurlarda okul başarısının düşmesi, devamsızlık, stres, kaygı, majör depresyon, alkol ve uyuşturucu kullanımı, korku ve utanç gibi durumlar gözlenmektedir (Polat, 2022; Rostam-Abadi vd., 2024). Öyle ki mağdurlar incelendiğinde intihar oranının tehlikeli şekilde artabileceği de bilinmektedir. Siber mağduriyetin diğer zorbalık türlerinden en belirgin farkı anonim ve sürekli olmasıdır. Elektronik ortam bireylere anonimlik sağladığından failer için bu zorbalık davranışı için motivasyon oluşturabilmektedir. Fiziksel ortamdaki şiddet daha kolay gözlenebilir ve engellenebilmektedir. Ancak siber zorbalık hem fark edilmesi zor hem de tek seferlik değil süreklilik arz eden yapıda bir şiddet türüdür. Siber zorbalığın nedenleri arasında failerin anonim kimliklerinin arkasına sığınmalarının yanısıra popüler olma isteği, eğlence, yaşadıklarını farklı yansıtmak, düşük empati ve özgüven, geçmişte zorbalığa maruz kalma gibi nedenler sıralanmaktadır. Siber zorbalıkta bireysel ve teknolojik nedenlerin dışında otoriter ebeveynlik tarzı, aile içi iletişimin düşük olması, dijital medya kullanımının denetlenmemesi gibi ailesel ve sosyal faktörlerde etkilidir (Kowalski vd., 2014; Ybarra & Mitchell, 2004; Özdemir & Akar, 2011). Siber zorbalığın ortaya çıkış yaşları ile ilgili literatürde farklı sonuçlar yer almaktadır. Genel olarak ergenliğin başlangıcından yani 10 yaşından itibaren internetin kullanımı ile arttığı ve 14-15 yaşlarına doğru yükselişe geçtiği bilinmektedir. Türkiye’de ortaokul öğrencilerinin siber zorbalıkla ilgili algı ve farkındalıklarını ölçmeyi amaçlayan TÜBİTAK destekli bir araştırmada Türkiye genelinde öğrencilerin yaklaşık %12’sinin sözlü siber zorbalığa maruz kaldığı, %15’in üstünde bir kısmının ise siber zorba olduğu rapor edilmektedir (Ergün Başak & Balaban Salı, 2015).

Dijital oyun bağımlılığı ile siber zorbalık arasındaki ilişkinin incelendiği çalışmalarda genel olarak anlamlı pozitif bir ilişki gözlenmektedir. Ancak ilişkinin anlamlı bulunmadığını gösteren çalışmalarda literatürde yer almaktadır. Bununla beraber yapılan çalışmalarda dijital oyun bağımlılığı üzerinde en çok etkili olan değişkenlerden birinin siber zorbalık düzeyleri olduğu da rapor edilmektedir (Bayzan vd., 2024).

Sonuç olarak yapılan çalışmanın amacı literatürde farklı tartışmalara yol açan bu iki değişken arasındaki ilişkinin incelenmesi ve hem zorbalık hem mağduriyet oranlarının değerlendirilmesidir.

YÖNTEM

Araştırma betimsel nitelikte ve nicel bir araştırmadır. Araştırmada kullanılan model, ilişkisel tarama modelidir. İlişkisel tarama modeli, iki ve/veya daha fazla değişken arasındaki ilişkinin incelenmesi amacıyla kullanılmaktadır. Kullanılan bu model ile katılımcıların dijital oyun bağımlılığı ölçeğinden alacakları puanlar ile siber zorbalık ve mağduriyet ölçeğinden alacakları puanlar karşılaştırılarak araştırma modelinin gerektirdiği şekilde değişkenlerin birlikte değişim durumu ve derecesi değerlendirilmiştir. Araştırmanın amacı, lise düzeyinde öğrenim gören öğrencilerin; dijital oyun bağımlılığı düzeylerinin, siber zorbalık ve mağduriyetleri arasındaki ilişkinin incelenmesi olup araştırmada yanıtlanmaya çalışılan araştırma sorusu ise “Lise öğrencilerinin demografik özellikleriyle (okul türü, cinsiyet, sınıf vb.) birlikte dijital oyun bağımlılığı ile siber zorbalık ve mağduriyet düzeyleri arasında ilişki var mıdır?” olarak belirlenmiştir.

Evren ve örneklem: Araştırmanın evrenini İstanbul ilinin Kağıthane ilçesinde bulunan anadolu ve meslek liselerinde okuyan lise öğrencileri oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklem grubu ise bahsedilen liseler içerisinde Kolayda Örneklem yöntemi ile seçilen 3 okulda öğrenim gören 9,10,11 ve 12. sınıf öğrencilerinden oluşmaktadır. Örneklem yöntemleri içerisinde olasılıklı olmayan bir yöntem olan Kolayda Örneklem yöntemi, zaman kısıtlılığı nedeniyle araştırmacı için ulaşılması kolay olan bireylerden veri toplamak amacıyla seçilmiştir. Yapılan araştırmaya 2024-2025 yılları arasında İstanbul ili Kağıthane ilçesine bağlı 3 okulda öğrenim gören 202 lise öğrencisi dahil edilmiştir.

Veri toplama araçları: Araştırmada anket yöntemi kullanılmış olup her bir değişken için Türkiye örnekleminde standardizasyonu yapılmış güvenirlik ve geçerlik değerleri araştırmada kullanılmaya uygun ölçekler kullanılmıştır. Dijital oyun bağımlılığını ölçmek için Irmak & Erdoğan (2015) tarafından geliştirilen, 7 maddeli ve 5’li Likert tipi (1 = Hiçbir zaman...5 = Her zaman) bulunan, tek boyutlu Dijital Oyun Bağımlılığı Ölçeği (DOBÖ-7) izin alınarak kullanılmıştır. Ölçeğin iç tutarlılığı 0.72 ve test-tekrar test yöntemiyle elde edilen korelasyonu 0.80 bulunmuş olup geçerlik için yapılan faktör analizlerinde de yapı geçerliliğinin sağlandığı görülmüştür. Siber zorbalık ve mağduriyeti ölçmek içinse Çetin ve ark. (2011) tarafından geliştirilen ve paralel iki formdan oluşan 5’li Likert tipi D-Siber Mağduriyet-Zorbalık Ölçeği kullanılmıştır. Bu ölçek siber mağduriyet ve zorbalığı belirlemek amacıyla toplam 22 maddeden

oluşmaktadır.Ölçek, siber mağduriyet için .85 ve siber zorbalık için .95 güvenirlik değerine sahiptir.Ölçeğin yapı geçerliği faktör analizleriyle desteklenmiştir.Dijital oyun bağımlılığı için örnek maddeler: “Bir bilgisayar oyununu tüm gün boyunca oynamayı hiç düşündün mü?”,”Oyun oynamak için diğer önemli faaliyetleri (okul,iş,spor gibi) ihmal ettin mi?”,”Oyun oynayamadığın zaman kendini kötü hissettin mi?”.Siber zorbalık ve mağduriyet için örnek maddeler ise: “İnternette söylenti çıkarma”,”İnternette şifre kırma”,”İnternette mahrem konularda konuşmaya zorlama”,”İnternette başkasının kimliğini kullanma”.Değişkenleri ölçmek için kullanılan ölçeklerin dışında araştırmacı tarafından okul türü,okul adı,cinsiyet,sınıf düzeyi,anne-baba eğitim durumu,dijital oyun süresi vb. ile ilgili soruların yer aldığı Kişisel Bilgi Formu da ölçeklerle birlikte kullanılmıştır.Aynı zamanda veri toplamaya başlamadan önce hem katılımcılara hem ailelerine onam formu verilmiştir.

Veri toplama süreci: Veri toplamadan önce Acıbadem Mehmet Ali Aydınlar Üniversitesi Tıbbi Araştırmaları Değerlendirme Komisyonu (ATADEK)’ndan 30 Ocak 2025 tarihinde etik kurul izni alınmıştır.Etik kurul izniyle birlikte hem Kağıthane İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü’nden hem de T.C.Milli Eğitim Bakanlığı’ndan gerekli izinler alınmıştır.Alınan izinlerle birlikte verilerin toplanması 25.02.2025-29.04.2025 tarihleri arasında yüzyüze gerçekleştirilmiştir.Belirlenen okullardaki rehber öğretmenlerle görüşülerek katılımcılara öğretmenler aracılığıyla bilgi verilmiş ve aileden alınan onam doğrultusunda gönüllü katılmak isteyen öğrencilere anket formları dağıtılmıştır.

Verilerin analizi: Analiz için IBM SPSS 23 programı kullanılmıştır.Verilerin normal dağılım göstermediği saptandığından parametrik olmayan testlerden Shapiro-Wilk testi,Spearman’s Rho Korelasyon testi,Kruskal Wallis ve Mann-Whitney testleri kullanılmıştır.Aynı zamanda betimsel istatistiklerle birlikte aritmetik ortalama ve standart sapma değerleri de analize dahil edilmiştir.

Bu araştırmanın bazı sınırlılıkları bulunmaktadır.En temel sınırlılık Kolayda Örneklem yönteminin kullanılmasıdır.Bu yöntem genellenebilirlik açısından dezavantaj oluşturmaktadır.Ayrıca araştırma içerisinde dijital oyun bağımlılığı ile ilgili yapılan analizler için yalnızca dijital oyun oynayan öğrenciler dahil edilmiş olup hiç dijital oyun oynamayan öğrenciler dışlama kriteri olarak belirlenmiştir.

BULGULAR

Bu bölümde lise öğrencilerinin dijital oyun bağımlılığı düzeyleri ile siber zorbalık ve siber mağduriyet düzeyleri arasındaki ilişkiye yönelik elde edilen bulgulara yer verilmiştir.Verilerin analizinde betimsel istatistiklerle birlikte korelasyon analizleri kullanılmıştır.Bulgular araştırma soruları doğrultusunda sırasıyla sunulmuştur.

İlk olarak uygulanan ölçeklerin güvenirlik analizlerine bakılmış ve verilerin normallik dağılımına bakılmıştır.Ölçeklerin güvenirlik analizleri yapılmış ve Cronbach’s alpha katsayıları belirlenmiştir.Dijital Oyun Bağımlılığı ölçeği için güvenirlik katsayısı 0.82, Siber Zorbalık

ölçeği için 0.93, Siber Mağduriyet ölçeği için ise 0.91 olarak bulunmuştur. Bu sonuçlar, ilgili ölçeklerin yüksek düzeyde iç tutarlılığa sahip olduğunu ve araştırmada güvenilir şekilde kullanıldığını göstermektedir. İkinci olarak araştırmaya katılan katılımcıların betimsel istatistikleri değerlendirilmiştir. Bu kapsamda araştırmaya toplam 243 lise öğrencisi katılmıştır. IBM SPSS 23 programı ile yapılan analizlerde katılımcıların %41,2'si Sadabad Anadolu Lisesi'nde, %37,9'u Kağıthane Anadolu Lisesi'nde ve %21,0'ı ise Profilo Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi'nde öğrenim görmektedir. Araştırmaya katılan öğrencilerin %56,4'ü erkek (n = 137), %43,6'sı kadındır (n = 106). Katılımcıların çoğunluğunu erkek öğrenciler oluşturmaktadır (Tablo 1). Sınıf düzeyi değerlendirildiğinde katılımcıların %54,7'si 9. sınıf (n = 133), %28,0'ı 11. sınıf (n = 68), %11,5'i 10. sınıf (n = 28) ve %5,8'i 12. sınıf (n = 14) öğrencisidir. Kişisel bilgi formunda yer alan anne-baba eğitim seviyesi incelendiğinde katılımcıların %37,9'unun (n = 92) annesinin eğitim düzeyinin lise, %32,9'unun (n = 80) babasının eğitim düzeyinin lise olduğu görülmüş üniversite düzeyleri incelendiğinde katılımcıların %23,5'inin (n = 57) annesinin ve %27,6'sının (n = 67) babasının eğitim düzeyinin üniversite olduğu belirtilmiştir. Sahip olunan dijital aletlere bakıldığında katılımcıların %96,7'sinin (n = 235) telefona sahip olduğu telefonun dışında yalnızca bilgisayara sahip olanların oranının %2,5 (n = 6) olduğu gözlenmektedir. Katılımcıların aldıkları puanlara göre; dijital oyun bağımlılığı, siber zorbalık ve mağduriyet durumlarıyla ilgili düşük, orta ve yüksek risk oranları da değerlendirilmiştir. Buna göre 243 katılımcının %80,7'sinin (n = 196) düşük, %15,6'sının (n = 38) orta ve %3,3'ünün (n = 8) siber zorbalık açısından yüksek risk grubunda olduğu görülmüştür. Siber zorbalık mağduriyeti değerlendirildiğinde ise 243 katılımcının %77'sinin (n = 187) düşük, %19,8'inin (n = 48) orta ve %2,1'inin (n = 5) yüksek risk grubunda olduğu gözlenmiştir. Son olarak dijital oyun bağımlılığı açısından değerlendirildiğinde 'dijital oyun oynamıyorum' seçeneğini işaretleyen 44 katılımcı hariç 199 katılımcının %35,1'inin (n = 70) düşük, %58,7'sinin (n = 117) orta ve %7,5'inin (n = 15) ise yüksek risk grubunda yer aldığı gözlenmiştir.

Cinsiyet	f	%
Kadın	106	43.6
Erkek	137	56.4
Toplam	243	100.0

Tablo.1

Katılımcıların günlük oyun oynama süreleri değerlendirildiğinde toplam 243 öğrencinin %18,1'i (n = 44) tanesi 'dijital oyun oynamıyorum' seçeneğini işaretlediği için ekran süresi ve oyun türü analizlerinde değerlendirmeye alınmamıştır. Bu kapsamda katılımcıların oyun türü tercihleri değerlendirildiğinde; %60,8'i strateji (n = 121), %60,3'ü aksiyon (n = 120), %56,8'i savaşı (n = 113), %42,2'si spor (n = 84) ve %28,1'i diğer tür oyunları (n = 56) tercih etmiştir.

Katılımcıların günlük ekran süreleri incelendiğinde, %62,8'i (n = 125) 1-3 saat, %27,1'i (n = 54) 4-6 saat, %4,5'i (n = 9) 7-10 saat ve %5,5'i (n = 11) 10 saatten fazla ekran süresine sahip olduğu belirlenmiştir (Tablo.2). Bu sonuçlar, katılımcıların çoğunluğunun günde 1-3 saat arasında ekran başında zaman geçirdiğini göstermektedir. Ekran süresi ile dijital oyun bağımlılığı, siber zorbalık ve siber mağduriyet incelendiğinde ekran süresi ile bu üç değişken arasında pozitif yönde anlamlı bir fark bulunmuştur ($p < .05$)

Oyun Süresi	Frekans (n)	Yüzde (%)
1-3 saat	125	62,8
4-6 saat	54	27,1
7-10 saat	9	4,5
10 saatten fazla	11	5,5

Tablo.2

Kolmogorov-Smirnov testi ile yapılan normallik analizinde $p < .05$, Skewness ve Kurtosis değerlerinin ise $-1/+1$ aralıklarının dışında kalmasından dolayı korelasyonel analizler parametrik olmayan testler ile yapılmıştır. Araştırmanın temel hipotezi olan "Dijital oyun bağımlılığı ile siber zorbalık ve mağduriyet arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki vardır" Spearman'ın rho ile analiz edilmiştir. Yapılan analizde dijital oyun bağımlılığı ile siber zorbalık ve mağduriyet arasında pozitif yönde ve orta düzeyde anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($p < .05$) (Tablo.3).

Değişkenler	DOB_T	SZO_1	SMO_1
DOB_T	—	.421**	.393**
		($p < .001$)	($p < .001$)
	n = 202	n = 202	n = 200
SZO_1	.421**	—	
	($p < .001$)		
	n = 202		
SMO_1	.393**		—
	($p < .001$)		
	n = 200		

Tablo.3

Cinsiyete göre yapılan Mann-Whitney U testi sonuçları, erkeklerin dijital oyun bağımlılığı ($U = 2540, p < .001$), siber zorbalık ($U = 2300, p < .001$) ve siber mağduriyet ($U = 2450, p < .001$) puanlarının kadınlara göre anlamlı derecede yüksek olduğunu göstermiştir. Cinsiyet değişkenine göre siber zorbalık ve siber mağduriyet puanları arasındaki fark Mann-Whitney U testi ile değerlendirildiğinde cinsiyet ve diğer iki değişken arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmuştur ($p < .05$). Günlük oyun oynama süresi ile üç değişken arasındaki ilişki Spearman's rho test ile değerlendirilmiş ve düşük düzeyde anlamlı bir fark bulunmuştur ($p < .05$). Sınıf düzeyi ile siber zorbalık arasında pozitif yönlü, düşük düzeyde ve anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($p = .005, p < .05$). Okul türünün (Anadolu veya Meslek Lisesi) dijital oyun bağımlılığı ve siber zorbalık değişkenleri ile ilişkisi incelenmiş; analizler sonucunda okul türü ile dijital oyun bağımlılığı ve siber zorbalık puanları arasında anlamlı fark bulunmuştur (Tablo.4). Ortalama dijital oyun bağımlılığı puanları Profilo Meslek Lisesinde ($Ort. = 112,86$) en yüksek, Kağıthane Anadolu Lisesinde ($Ort. = 86,63$) en düşük seviyede bulunmuştur. Benzer şekilde, ortalama siber zorbalık puanları da Profilo Meslek Lisesinde ($Ort. = 112,93$) en yüksek, Kağıthane Anadolu Lisesinde ($Ort. = 86,78$) en düşük düzeydedir. Oynanan oyun türüne göre dijital oyun bağımlılığı puanlarında anlamlı bir farklılık olup olmadığını belirlemek amacıyla yapılan Mann-Whitney U testi sonuçlarında, aksiyon ($Ort. = 114,46$) ve savaş ($Ort. = 115,23$) türü oyunlar arasında dijital oyun bağımlılığı puanları bakımından istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmuş ve testin anlamlılık düzeyi $p = .000$ olarak belirlenmiştir (Tablo.4). Sınıf düzeyi değişkeni değerlendirildiğinde de yalnızca siber zorbalık ile pozitif yönlü düşük düzeyde anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($p < .05, p = .005$).

Değişken	Kategori	Ortalama Puan (Ort.)	Anlamlılık (p değeri)
Okul Türü - Dijital Oyun Bağımlılığı	Sadabad	106,29	
	Kağıthane Anadolu	86,63	$p < .05$
	Profilo Meslek	112,86	
Okul Türü - Siber Zorbalık	Sadabad	102,20	
	Kağıthane Anadolu	86,78	$p < .05$
	Profilo Meslek	112,93	
Oyun Türü - Dijital Oyun Bağımlılığı	Aksiyon	114,46	$p = .000$ (Mann-Whitney U)
	Savaş	115,23	

Tablo.4

Sonuç olarak araştırmanın temel hipotezinin istatistiksel analizlerle de desteklendiği görülmüş ve dijital oyun bağımlılığı ile siber zorbalık ve mağduriyet arasında orta düzeyde pozitif ve anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Öğrencilerin dijital oyun bağımlılık düzeylerinin cinsiyete, okul türü, oyun süresine, oyun türüne göre anlamlı farklılık gösterdiği ancak anne ve babanın eğitim düzeyi, sınıf düzeyine göre anlamlı bir fark göstermediği belirlenmiştir. Siber zorbalık düzeylerinde ise yalnızca cinsiyet, oyun süresi, okul türü ve sınıf düzeyi ile anlamlı fark gösterdiği belirlenmiştir. Siber mağduriyet düzeylerinin ise dijital oyun bağımlılığı, cinsiyet ve oyun süresi dışında diğer değişkenlerle anlamlı bir ilişkinin olmadığı belirlenmiştir. Araştırmanın bulguları literatürdeki diğer çalışmalarla karşılaştırılarak tartışma bölümünde yorumlanmıştır.

SONUÇ VE TARTIŞMA

Bağımlılıklar günümüzde madde ile ilişkili olmakla birlikte davranışsal olarakta ele alınmaktadır. Yapılan çalışmalar davranışsal bağımlılıkların da madde ile ilişkili bağımlılıklardakine benzer etkiler gösterdiğini ortaya koymaktadır. İnternetin gelişimi ile kullanım yaşı gittikçe düşmekte ve interneti kullananların sayısı da gittikçe artmaktadır. Öyle ki 6-15 yaş arasındaki çocukların internet kullanım oranlarının geçmiş yıllara göre 2024 yılında belirgin bir şekilde arttığı yapılan çalışmalarda da gözlenmektedir. İnternetin bu hızlı gelişimi haberleşme, bilgi edinme, paylaşım yapma gibi işlevlerinin dışında sokak oyunlarını sanal ortama taşıyarak eğlence işlevini pekiştirmiştir. Sanal oyunların sahip oldukları pek çok özellik bireylerde bağımlılığı tetiklemektedir. Oyun içi etkileşim ve sosyalleşme, oyundaki ödüller, gerçekçi kurgular, başarı duygusu gibi özellikler bunlardan bazılarıdır. Oyunların her ne kadar olumlu pek çok işlevi olsa da problemli ve kontrolsüzce kullanımı başta iskelet ve kas sistemi olmak üzere psikolojik ve fiziksel sağlığı ciddi şekilde etkilemektedir. Yapılan çalışmalarda aşırı oyun oynamanın sağlık üzerindeki etkileriyle ilgili olarak depresyon, anksiyete, hiperaktivite, bağımlılık, uyku bozuklukları, obezite riski, saldırgan davranışlar ve şiddet eğilimi, çevrimiçi riskli davranışlar, akademik problemler, bilişsel işlevlerde bozulma, akademik problemler vb. sonuçlara değinilmektedir (Anderson & Bushman, 2001; Exelmans & Van den Bulck, 2015; Gentile vd., 2011; Lee vd., 2016; Rosenfield, 2016; Stettler vd., 2004). Bu bulgular literatürdeki çalışmalar arasında genelde ortak olsa da dijital oyun bağımlılığı ile anlamlı ilişki gözlenmeyen çalışmalarda bulunmaktadır. Örneğin Türkiye’deki bir çalışmada okula devam sorunu yaşayan ergenlerde, dijital oyun bağımlılığı ile saldırganlık arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır (Önder vd., 2021). Dolayısıyla bu konu hakkında daha fazla araştırma bulgusuna ihtiyaç duyulduğu görülmektedir.

Bu çalışmada da literatürde çeşitli araştırmalara konu olan dijital oyun bağımlılığının çeşitli faktörlerle ilişkisi incelenmiştir. Dijital oyun bağımlılığı ile siber zorbalık ve mağduriyet arasındaki ilişkinin korelasyonel açıdan incelenmesi için Spearman’s Rho testi uygulanmıştır. Üç değişkenin çeşitli demografik özellikler arasındaki ilişki kapsamında Kruskal-Wallis ve Mann-Whitney testleri de uygulanmıştır. Araştırmanın bu bölümünde elde

edilen bulgular literatürde yer alan araştırmaların bulguları ile karşılaştırılarak değerlendirilecektir.

- Yapılan çalışmada dijital oyun bağımlılığı ile siber zorbalık ve mağduriyet arasında pozitif yönlü orta düzeyde ilişki bulunmuştur. Bu ilişkinin incelendiği literatürdeki diğer çalışmalarla bu bulguların uyumlu olduğu gözlenmiştir. Pek çok araştırmada dijital oyun bağımlılığı ile siber zorbalık, zorbalık bilişleri vb. değişkenler arasında anlamlı bir ilişki gözlenmiştir (Aydın & Aktaş, 2025; Hıdayat vd., 2022; Koyuncu, 2021; Lin & Liu, 2022; Sharma & Kaur, 2023; Teng vd., 2022; Tunç, 2023).
- Yapılan araştırmada oyun süresi ile üç değişken arasında düşük düzeyde pozitif ilişki bulunmuştur. Literatürdeki çalışmalarda da oyun oynama süresinin arttıkça - özellikle 4 saat ve fazla - hem zorbalık hem mağduriyet riskinin yükseldiği gözlenmektedir. Aynı sonuçların dijital oyun bağımlılığı için de geçerli olduğu görülmektedir (Balcı & Tezer, 2024).
- Anne-babanın eğitim düzeyiyle ilgili yapılan çalışmalarda ise dijital oyun bağımlılığı, siber zorbalık ve mağduriyet ile ilgili farklı sonuçlar ortaya çıkmaktadır. Bu noktada araştırmacılar doğrudan bir ilişki olabileceği gibi başka değişkenlerin aracı rolünün de etkili olabileceğini vurgulamaktadır (Bayraktar & Gün 2018; Zhang vd., 2019).
- Yapılan araştırmada dijital oyun bağımlılığı ile oynanan oyun türü arasında anlamlı bir ilişki olduğu görülmüştür. Özellikle aksiyon ve savaş oyunları oynayan katılımcıların dijital oyun bağımlılığı ölçeğinden aldıkları puanlar diğer oyun türlerine göre anlamlı şekilde daha fazladır. Bu bulgu literatürdeki bazı çalışmalar ile de uyumludur. Ancak bu iki değişken arasında ilişki olmadığını gösteren çalışmalar da vardır (Horzum vd., 2011).
- Cinsiyet değişkeni ile dijital oyun bağımlılığı, siber zorbalık ve mağduriyet değişkenleri arasında ki ilişkinin incelendiği analizde cinsiyet ile dijital oyun bağımlılığı ve siber zorbalık arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Literatürde özellikle erkek öğrencilerin dijital oyun bağımlılığı düzeylerinin daha yüksek olmasının nedeninin, toplumda erkeklerin daha az denetlenme ve bu nedenle dijital oyunlara daha fazla zaman ayırabilmeleri olduğu düşünülmektedir. Öyle ki dijital oyun oynarken erkeklerin beyninde ödül merkezinin daha fazla aktive olduğunu bildiren çalışmalar da vardır (Dong vd., 2018; Hoefl vd., 2008). Bu biyolojik etken de bağımlılık düzeyinin yüksek olmasını açıklayan bir diğer faktördür.
- Sınıf düzeyi ile ilgili yapılan çalışmalarda dijital oyun bağımlılığı ile arasındaki ilişki bakımından sınırlı sayıda çalışma olduğu gözlenmiştir. Ancak Türkiye’de geniş ölçekte yapılan bir meta-analiz çalışmasında siber zorbalık ve mağduriyetin sınıf düzeyine göre anlaştığı ve özellikle 8. sınıf öğrencilerinde daha yüksek olduğu bulunmuştur (Sarier, 2022). Yapılan çalışmada da bu sonuçlarla tutarlı olarak sınıf düzeyi ile siber zorbalık arasında anlamlı ilişki gözlenmiştir.

- Araştırmalar, öğrencilerin dijital risklerle karşılaşma düzeylerinde okul türünün belirleyici bir değişken olduğunu göstermektedir.Örneğin bir çalışmada anadolu liselerinde öğrenim gören öğrenciler arasında siber zorbalık ve siber mağduriyet düzeylerinin diğer okullara göre daha yüksek olduğu bulunmuştur (Koyuncu, 2021). Bu bulgular, okul ortamının ve öğrenci profilinin dijital davranışlara etkisini ortaya koymakta ve müdahale programlarının okul türüne özgü olarak planlanmasının önemini vurgulamaktadır.

Sonuç olarak dijital oyun bağımlılığı ile ilgili çeşitli çalışmalar bulunmasına karşın her araştırmanın bulgularının tutarlı olmadığı ve daha fazla sayıda örneklem gruplarıyla tekrarlanması gerektiği önerilmektedir.Bu çalışmada da bazı sınırlılıklar bulunmaktadır.İlk sınırlılık örneklem seçimi ile ilgilidir.Kolayda örnekleme, zaman açısından araştırmacılara kolaylık sağlasa da il veya ülkeye genelleme yapılmasını zorlaştırmaktadır.Bu nedenle daha bilimsel ve genellenebilir çalışmalar için katılımcıların eşit oranda örnekleme seçilme şansının olması,daha fazla sayıdaki katılımcıların dahil edilmesi gerekmektedir.

KAYNAKLAR

American Psychiatric Association. (2013). *Diagnostic and statistical manual of mental disorders* (5th ed.). American Psychiatric Publishing. <https://doi.org/10.1176/appi.books.9780890425596>

Anderson, C. A., & Bushman, B. J. (2001). Effects of violent video games on aggressive behavior, aggressive cognition, aggressive affect, physiological arousal, and prosocial behavior: A meta-analytic review of the scientific literature. *Psychological Science*, 12(5), 353-359 <https://doi.org/10.1111/1467-9280.00366>

Ardıç, A., & Irmak, A. Y. (2018). Dijital oyunların çocuk ve ergenler üzerindeki etkileri: Literatür inceleme. *Gençlik Araştırmaları Dergisi*, 6(16), 71-94.

Aydın, G., & Aktaş, H. (2025). Meslek lisesi öğrencilerinde dijital oyun bağımlılığı ve siber zorbalık arasındaki ilişki. *Journal of Cyber Psychology*, 12(1), 34-45. <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/39983250/>

Balcı, Ş., & Tezer, D. (2024). Can Sıkıntısı ile Dijital Oyun Bağımlılığı İlişkisinde Kullanım Süresinin Aracılık Rolü: Lise Öğrencileri Üzerine Bir İnceleme. *MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 13(2), 629-645. <https://doi.org/10.33206/mjss.1276006>

Batı, H., Gürol, A., & Eşer, İ. (2016). Ortaokul öğrencilerinde dijital oyun bağımlılığı ve etkileyen faktörler. *Anadolu Hemşirelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi*, 19(2), 122–129.

- Batmaz, H., Ulusoy, Y., & İnceoğlu, F. (2020). The mediating role of digital game addiction in the correlation between cyber victimization and cyber bullying. *International Social Sciences Studies Journal*, 6(73), 5093–5108. <https://doi.org/10.26449/sssij.2726>
- Bauman, S. (2010). *Cyberbullying in a rural intermediate school: An exploratory study*. The Journal of Early Adolescence, 30(6), 803-833. <https://doi.org/10.1177/0272431609350927>.
- Bayraktar, F., & Gün, Z. (2018). Parents' awareness and knowledge levels of cyberbullying: A study on middle and high school students and their parents. *Child and Youth Services Review*, 91, 363-369. <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2018.06.003>
- Bayzan, Ş., Yaman, F. ve Elkonca, F., Gün, A. (2024). Ortaokul ve Lise Öğrencilerinin Dijital Oyun Oynama Alışkanlıkları Raporu (Rapor No.3), Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu, Ankara.
- Brand, M., Young, K. S., & Laier, C. (2019). Prefrontal control and internet addiction: A theoretical model and review of neuropsychological and neuroimaging findings. *Frontiers in Human Neuroscience*, 13, 86. <https://doi.org/10.3389/fnhum.2019.0008>
- Dong, G., Wang, L., Du, X., & Potenza, M. N. (2018). Gender-related differences in neural responses to gaming cues before and after gaming: Implications for at-risk individuals. *Frontiers in Human Neuroscience*, 12, 486. <https://doi.org/10.3389/fnhum.2018.00486>
- Exelmans, L., & Van den Bulck, J. (2015). Bedtime mobile phone use and sleep in adults. *Social Science & Medicine*, 146, 93-101 <https://doi.org/10.1016/j.socscimed.2015.10.060>
- Gao, Y. X., Wang, J. Y., & Dong, G. H. (2022). The prevalence and possible risk factors of internet gaming disorder among adolescents and young adults: Systematic reviews and meta-analyses. *Journal of psychiatric research*, 154, 35–43. <https://doi.org/10.1016/j.jpsychires.2022.06.049>
- Gentile DA, Choo H, Liau AK ve ark. (2011) Pathological video game use among youths: A two-year longitudinal study. *Pediatrics*, 127: 319-329.
- Gökçearslan, Ş., & Durakoğlu, A. (2014). Ortaokul öğrencilerinin dijital oyun oynama davranışlarının oyun bağımlılığı düzeyine etkisi. *Eğitim ve Bilim*, 39(173), 95–106.
- Grant, J. E., Potenza, M. N., Weinstein, A., & Gorelick, D. A. (2010). Introduction to behavioral addictions. *The American Journal of Drug and Alcohol Abuse*, 36(5), 233-241. <https://doi.org/10.3109/00952990.2010.49188>
- Grüsser SM, Thalemann C, Griffiths M (2007) Excessive computer game playing: Evidence for addiction and aggression? *Cyberpsychol Behav.*, 10: 290-292.

- Hidayat, Z., Permatasari, C. B., & Mani, L. (2022). Cyber Violence And Bullying In Online Game Addiction A Phenomenological Study. *Journal of Theoretical and Applied Information Technology*, 100(5).
- Hoefl, F., Watson, C. L., Kesler, S. R., Bettinger, K. E., & Reiss, A. L. (2008). Gender differences in the mesocorticolimbic system during computer game-play. *Journal of Psychiatric Research*, 42(4), 253-258. <https://doi.org/10.1016/j.jpsychires.2007.11.010>
- Horzum, M.B., Ayas, T. ve Çakır, Ö. (2011). Üniversite Öğrencilerinin İnternet ve Oyun Bağımlılıklarının Çeşitli Değişkenlere Göre İncelenmesi, *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 44 (2), 95-117.
- Karaca, S., Yıldırım, İ., & Dönmez, A. (2019). Ergenlerde dijital oyun bağımlılığının yordayıcıları: Yalnızlık, akademik başarı ve arkadaş ilişkileri. *Bağımlılık Dergisi*, 20(1), 39-48.
- Koral, F., & Alptekin, K. (2023). Dijital oyun bağımlılığı: Bir derleme çalışması. *Karatay Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 11, 283-308. <https://doi.org/10.54557/karataysad.1237807>
- Kowalski, R. M., Giumetti, G. W., Schroeder, A. N., & Lattanner, M. R. (2014). Bullying in the digital age: A critical review and meta-analysis of cyberbullying research among youth. *Psychological Bulletin*, 140(4), 1073–1137. <https://doi.org/10.1037/a0035618>
- Koyuncu, S. (2021). Lise öğrencilerinde siber zorbalık, siber mağduriyet ve okul tükenmişliği. *Eğitimde Kuram ve Uygulama*, 17(2), 75-98. <https://www.researchgate.net/publication/349700280>
- Lee, S.Y., Lee, H. K. ve Choo, H. (2016). Typology of internet gaming disorder and its clinical implications. *Psychiatry and Clinical Neurosciences*, 71(7), 479-491. doi: 10.1111/pcn.12457
- Lin, Y., & Liu, Q. (2022). Positive youth development and its role in the relationship between cyberbullying and Internet gaming disorder among Chinese adolescents. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 19(23), 15972. <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC9720301/>
- Önder, A., Gizli Çoban, Ö., Sürer Adanır, A., Bilaç, Ö., & Kavurma, C. (2021). Evaluation of game addiction, social media addiction and loneliness levels in adolescents with school attendance problems. *Akdeniz Medical Journal*, 8(1), 61-67. <https://doi.org/10.53394/akd.1037565>.
- Özdemir, Y., & Akar, F. (2011). Ergenlerde siber zorbalık ve siber mağduriyetin yordayıcıları olarak empati düzeyi ve sanal ortamlarda öz-açıklama. *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*, 18(2), 97–109.
- Polat, O. (2022). Viktimoloji. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Porter, G., Starcevic, V., Berle, D., & Fenech, P. (2010). Recognizing problem video game use. *Australian & New Zealand Journal of Psychiatry*, 44(2), 120-128. <https://doi.org/10.3109/00048670903279812>.

- Rosenfield, M. (2016). Computer vision syndrome: A review of ocular causes and potential treatments. *Ophthalmic and Physiological Optics*, 36(5), 502-515 <https://doi.org/10.1111/opo.12313>
- Rostam-Abadi, Y., Stefanovics, E. A., Zhai, Z. W., & Potenza, M. N. (2024). An exploratory study of the prevalence and adverse associations of in-school traditional bullying and cyberbullying among adolescents in Connecticut. *Journal of Psychiatric Research*, 173, 372-380. <https://doi.org/10.1016/j.jpsychires.2024.03.033>.
- Sarier, Y. (2022). Türkiye’de siber zorbalık üzerine yapılan araştırmaların meta-analizi. *Eurasian Journal of Educational Research*, 92, 123-145. <https://doi.org/10.14689/ejer.2022.92.7>
- Shaffer, H. J., Hall, M. N. & Bilt, J. V. (2000). Computer addiction: A critical consideration. *American Journal of Orthopsychiatry*, 70 (2), 162-168.
- Sharma, A., & Kaur, P. (2023). Cyberbullying and game addiction, its impact on adolescent mental health. *International Research Journal of Modernization in Engineering Technology and Science (IRJMETS)*, 5(8), 2537–2542. https://www.irjmets.com/uploadedfiles/paper//issue_8_august_2023/44192/final/fin_irj_mets1692796028.pdf
- Stettler, N., Signer, T. M., & Suter, P. M. (2004). Electronic games and environmental factors associated with childhood obesity in Switzerland. *Obesity Research*, 12(6), 896-903. <https://doi.org/10.1038/oby.2004.109>
- Teng, Z., Nie, Q., Liu, Y., & Guo, C. (2022). Violent video game exposure and cyberbullying in early adolescents: The mediating role of moral disengagement. *Cyberpsychology, Behavior, and Social Networking*, 25(10), 641-647. <https://doi.org/10.1089/cyber.2022.0335>
- Türkiye İstatistik Kurumu. (2024, 24 Ekim). *Çocuklarda bilişim teknolojileri kullanım araştırması, 2024* (Yayın No. 53638). <https://ty.tuik.gov.tr>.
- Türkiye İstatistik Kurumu. (2024, 27 Ağustos). *Hanehalkı bilişim teknolojileri (BT) kullanım araştırması, 2024* (Yayın No. 53492). <https://ty.tuik.gov.tr>
- Wang, L., & Zhou, J. (2023). Violent video game exposure and cyberbullying in early adolescents: A latent moderated mediation model. *Cyberpsychology, Behavior, and Social Networking*, 26(6), 417-424. <https://doi.org/10.1089/cyber.2022.0335>.
- Yalçın-Irmak, A. & Erdoğan, S. (2016). Ergen ve genç erişkinlerde dijital oyun bağımlılığı: Güncel bir bakış. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 27, 1–11.
- Yau, Y. H. C., & Potenza, M. N. (2015). Neurobiology of behavioral addictions: Implications for treatment. *Current Behavioral Neuroscience Reports*, 2(3), 174–181. <https://doi.org/10.1007/s40473-015-0044-y>

Ybarra, M. L., & Mitchell, K. J. (2004). Online aggressor/targets, aggressors, and targets: A comparison of associated youth characteristics. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 45(7), 1308-1316.

Tunç, C. (2023). *Lise öğrencilerinde dijital oyun bağımlılığı ve siber zorbalık* (Yüksek lisans tezi). Yükseköğretim Kurulu Tez Merkezi.

Zhang, D., Wang, L., & Zhou, Y. (2019). Parenting and cyberbullying across adolescents in China: The role of socioeconomic status. *Social Sciences*, 8(3), 98. <https://doi.org/10.3390/socsci8030098>

21-ÖĞRETMENLERİN DUYGUSAL ZEKA DÜZEYLERİ İLE ÇOCUK İHMAL VE İSTİSMARINI FARK ETME HASSASİYETLE ARASINDAKİ İLİŞKİ

Özlem Mutlu Işık / Uzman Psikolojik Danışman – Eğitimci/ İzmir Büyük Şehir Belediyesi İZELMAN A.Ş. Yuvamız İzmir Çocuk Etkinlik Merkezleri Müdürlüğü, ozlemmutluisik@gmail.com, Orcid: 0009-0007-0427-5799

Amaç:

Araştırmanın temelinde, öğretmenlerin duygusal zekâ düzeylerinin, çocuk ihmal ve istismarını fark etme hassasiyetlerini etkileyebileceği düşüncesi oluşturmaktadır. Duygusal zekâsı yüksek öğretmenlerin, öğrencilerinin duygusal ihtiyaçlarına daha duyarlı yaklaşarak, olası ihmal ve istismar risklerini fark edebilecekleri ve öğretmenlerin duygusal zekâ boyutlarının, çocuk ihmal ve istismarını fark etme hassasiyeti ile ilişkili olduğunu saptamak amaçlanmaktadır. Elde edilen bulgular eşliğinde, çocuk ihmal ve istismarın okul ortamında fark edilmesi hususunda öğretmen eğitim programlarının geliştirilmesi ve okullarda çocuk koruma politikalarının daha kapsamlı düzenlemesine katkı sunmayı hedeflemektedir .

Gereç ve Yöntem:

Araştırma; öğretmenlerin duygusal zekâ düzeyleri ile çocuk ihmal ve istismarını fark etme hassasiyetleri arasındaki ilişkiyi belirlemeyi amaçlayan nicel bir çalışmadır. Öğretmenlerin duygusal zekâ düzeylerini belirlemek amacıyla Bar-On Duygusal Zekâ Envanteri (EQ-i) kullanılmıştır.

Bulgular:

Çalışma grubundaki öğretmenlerin duygusal zekâ ölçeği ve çocuk ihmal ve istismarını fark etme hassasiyeti ölçeğinden aldıkları puanlara ilişkin betimsel istatistikler (ortalama, standart sapma) tablolar ve grafikler üzerinden hazırlanmıştır. Çalışma İzmir ilinde görev yapan öğretmenlerle gerçekleştirilmiştir. Çalışmaya 200 öğretmen katılım sağlamıştır. Öğretmenler 18-60 yaş aralığındadır.

Sonuç:

Bu çalışma sonucunda, öğretmenlerin duygusal zekâ düzeyleri ile çocuk ihmal ve istismarını fark etme hassasiyetleri arasındaki korelasyon analizleri yapılmıştır. Bu bulgular, öğretmenlerin duygusal zekâ becerilerinin geliştirilmesinin, çocukların korunması ve refahı açısından önemli bir faktör olduğunu desteklemektedir. Öğretmenlerin duygusal zekâ düzeylerinin artırılmasına yönelik eğitim ve destek programlarının hayata geçirilmesi,

okullarda çocuk ihmal ve istismarının erken tanınması ve gerekli müdahalelerin zamanında yapılmasına katkı sağlayabilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Duygusal Zekâ, Öğretmen, Çocuk, Çocuk İstismarı

THE RELATIONSHIP BETWEEN TEACHERS' EMOTIONAL INTELLIGENCE LEVELS AND THEIR SENSITIVITY TO NOTICING CHILD NEGLECT AND ABUSE

Purpose:

The basis of the research is the idea that teachers' emotional intelligence levels may affect their sensitivity to noticing child neglect and abuse. It is aimed to determine that teachers with high emotional intelligence can be more sensitive to the emotional needs of their students and can detect possible risks of neglect and abuse, and that teachers' emotional intelligence dimensions are related to their sensitivity to noticing child neglect and abuse. In light of the findings obtained, it aims to contribute to the development of teacher training programs on noticing child neglect and abuse in the school environment and to the more comprehensive regulation of child protection policies in schools.

Material and Method:

The research is a quantitative study aiming to determine the relationship between teachers' emotional intelligence levels and their sensitivity to noticing child neglect and abuse. The Bar-On Emotional Intelligence Inventory (EQ-i) was used to determine the emotional intelligence levels of teachers.

Findings:

Descriptive statistics (mean, standard deviation) regarding the scores of the teachers in the study group from the emotional intelligence scale and the scale of sensitivity to detect child neglect and abuse were prepared through tables and graphs. The study was conducted with teachers working in the province of Izmir. 200 teachers participated in the study. The teachers were between the ages of 18-60.

Conclusion:

As a result of this study, correlation analyses were conducted between the emotional intelligence levels of teachers and their sensitivity to detect child neglect and abuse. These findings support the idea that developing teachers' emotional intelligence skills is an important factor in terms of the protection and well-being of children. Implementing training and support programs aimed at increasing teachers' emotional intelligence levels can

contribute to the early recognition of child neglect and abuse in schools and the timely implementation of necessary interventions.

Keywords: Emotional Intelligence, Teacher, Child, Child Abuse

Giriş

Her çocuğun güvenli ve sağlıklı bir ortamda büyüme hakkı tartışmasızdır. Ne var ki, çocuk ihmal ve istismarı, küresel çapta milyonlarca çocuğun fiziksel, duygusal ve psikolojik gelişimini derinden sarsan, uzun vadeli ve yıkıcı etkileri olan kanayan bir yaradır. Birleşmiş Milletler (BM) ve özellikle çocuk hakları konusunda öncü kuruluş olan UNICEF, çocukların korunması ve refahının sağlanması için uluslararası alanda yoğun çaba sarf etmekte, üye devletlere rehberlik etmekte ve farkındalık kampanyaları yürütmektedir. Bu tür vakaların erken tespiti ve müdahalesi, mağdur çocukların iyileşme süreçleri ve gelecekteki refahları için hayati önem taşımaktadır.

Günümüz eğitim sistemlerinde öğretmenin rolü, sadece akademik bilgi aktaran bir figür olmaktan çok daha öteye geçmiş, çocuğun hayatındaki çok yönlü gelişiminde merkezi bir konuma oturmuştur. Öğretmenler, öğrencilerin akademik başarılarını desteklemenin yanı sıra, sosyal ve duygusal gelişimlerinde birer rehber, rol model ve karakter geliştirici olarak da görev alırlar. Bu çok boyutlu rol, öğretmenin sahip olması gereken kişisel ve mesleki özelliklerle doğrudan ilişkilidir. Özellikle empati, sabır, sorumluluk bilinci gibi kişisel özellikler ile etkili iletişim, sınıf yönetimi ve pedagojik bilgi gibi mesleki yeterlilikler, öğretmenin çocuğun hayatındaki olumlu etkisini pekiştirir.

Bu kritik rollerinin bir uzantısı olarak, öğretmenler çocukların günlük yaşamlarında önemli bir zaman geçirdikleri kişiler oldukları için, potansiyel ihmal veya istismar belirtilerini fark edebilecek en uygun konumdadırlar. Onlar, çoğu zaman bir çocuğun yaşadığı sıkıntıların ilk gözlemcisi ve dolayısıyla bir erken uyarı sistemi görevi görürler. Ancak bu hassas görevin etkin bir şekilde yerine getirilebilmesi için belirli beceri ve donanımlara sahip olmak elzemdir. Bu bağlamda duygusal zeka, yani kişinin kendi duygularını ve başkalarının duygularını anlama, yönetme ve etkin bir şekilde kullanma becerisi, öğretmenlerin çocuk ihmal ve istismarını fark etme kapasitesinde merkezi ve belirleyici bir rol oynar. Modern eğitim anlayışında akademik başarı kadar önemli olduğu kabul edilen duygusal zeka,

öğretmenlerin yalnızca ders materyalini aktaran kişiler olmanın ötesine geçerek, öğrencileriyle derin ve anlamlı bağlar kurmasını, onların ihtiyaçlarını sezmesini ve hassasiyetlerini anlamasını sağlar. Empati, duygusal farkındalık ve sosyal algı gibi temel bileşenleriyle duygusal zeka, bir öğretmenin öğrencisinin sergilediği ince davranışsal değişiklikleri, sözel olmayan ipuçlarını ve duygusal sıkıntıları yorumlama yeteneğini doğrudan etkileyerek, ihmal ve istismar vakalarının tespit edilmesinde kilit bir rol oynar.

Amaç:

Bu çalışmanın temel amacı, öğretmenlerin duygusal zeka düzeyleri ile çocuk ihmal ve istismarını fark etme hassasiyetleri arasındaki ilişkiyi ampirik olarak incelemektir. Bu genel amaç doğrultusunda, aşağıdaki spesifik hedefler belirlenmiştir:

- Öğretmenlerin genel duygusal zeka düzeylerini (öz-farkındalık, empati, motivasyon, öz-düzenleme, sosyal beceriler gibi alt boyutlarıyla) belirlemek.
- Öğretmenlerin çocuk ihmal ve istismarının farklı türlerine (fiziksel, duygusal, cinsel ihmal/istismar) yönelik fark etme hassasiyetlerini ölçmek.
- Duygusal zeka düzeylerinin, öğretmenlerin çocuk ihmal ve istismarını fark etme hassasiyeti üzerindeki yordayıcı etkisini ortaya koymak.
- Elde edilen bulgular ışığında, öğretmen eğitim programlarının geliştirilmesine ve çocuk koruma politikalarının iyileştirilmesine yönelik somut öneriler sunmaktır.

Bu çalışma, öğretmenlerin duygusal zeka düzeyleri ile çocuk ihmal ve istismarını fark etme hassasiyetleri arasındaki ampirik ilişkiyi ortaya koyarak, bu alandaki bilgi boşluğunu doldurmayı ve öğretmen eğitim programları için somut öneriler sunmayı amaçlamaktadır. Elde edilen bulgular, çocuk koruma stratejilerinin geliştirilmesinde öğretmenlerin duygusal donanımının ne denli kritik olduğunu ve uluslararası kuruluşların bu konudaki hedeflerine ulaşılmasına nasıl katkı sağlayabileceği hakkında farkındalık sağlamasını hedeflemektedir.

Gereç ve Yöntem:

Bu araştırma, öğretmenlerin duygusal zeka düzeyleri ile çocuk ihmal ve istismarını fark etme hassasiyetleri arasındaki ilişkiyi belirlemek amacıyla nicel bir araştırma deseniyle yürütülmüştür. Araştırmada veri toplama aracı olarak Google Forms üzerinden oluşturulan çevrimiçi bir anket kullanılmıştır. Veriler, Nisan-Mayıs 2025 tarihleri arasında çevrimiçi anket

aracılığıyla toplanmıştır. Katılımcılara anketin amacı hakkında bilgi verilmiş, verilerin gizliliği ve anonimliği konusunda güvence sağlanmış ve katılımlarının tamamen gönüllülük esasına dayandığı açıkça belirtilmiştir. Anket, demografik bilgilerin yanı sıra, öğretmenlerin duygusal zeka düzeylerini ve çocuk ihmal ve istismarını fark etme hassasiyetlerini ölçmeyi amaçlayan maddelerden oluşmaktadır.

Bu araştırmanın bulguları, öğretmenlerin Bar-On Duygusal Zeka Envanteri (EQ-i) ve Öğrenci İhmal ve İstismarını Fark Etme Hassasiyeti Anketi'nden elde edilen verilere dayanmaktadır.

Duygusal Zeka Ölçeği

Öğretmenlerin duygusal zeka düzeylerini ölçmek amacıyla Bar-On Duygusal Zeka Envanteri (EQ-i) kullanılmıştır. Bu ölçek, Reuven Bar-On(1997), tarafından geliştirilmiş olup, bireyin duygusal ve sosyal yetkinliklerini değerlendiren çok boyutlu bir envanterdir. Ölçek, toplam 133 maddeden oluşmakta ve duygusal zekayı beş ana boyutta (kendilik algısı, kendini ifade, kişilerarası ilişkiler, karar verme ve stres yönetimi) ve 15 alt ölçekte ölçmektedir. Ölçeğin Türkçe'ye uyarlama çalışması, (Köksal,2007) BarOn hazırladığı 133 maddelik ölçüm aracında yetişkinlerin duygusal zeka düzeylerinin geçerli ve güvenilir biçimde ölçülebileceğini ortaya koymuştur.

Ölçek maddeleri, katılmıyorum, kesinlikle katılmıyorum, kararsızım, katılıyorum, tamamen katılıyorum maddeleri ile 5'li likert tipi bir derecelendirme sistemiyle yanıtlanmıştır.

Öğrenci İhmal ve İstismarını Fark Etme Hassasiyeti Anketi

Öğretmenlerin öğrenci ihmal ve istismarını fark etme hassasiyetlerini ölçmek amacıyla araştırmacılar tarafından geliştirilen bir anket kullanılmıştır. Anket, toplam 53 maddeden oluşmakta olup, öğretmenlerin farklı ihmal ve istismar türlerine (fiziksel ihmal, duygusal ihmal, fiziksel istismar, cinsel istismar) yönelik farkındalıklarını ölçen senaryo tabanlı sorular içermektedir. Örneğin, bir senaryoda, okula sürekli olarak aç gelen, üzerinde belirgin morluklar bulunan ve derslere karşı isteksizlik gösteren bir öğrencinin durumu betimlenmekte ve öğretmenden bu durumu ne kadar hassasiyetle değerlendirdiği ve olası müdahale yollarını işaretlemesi istenmektedir. Anketin kapsam geçerliliği için uzman görüşleri alınmış ve pilot çalışma yapılmıştır. Pilot çalışma sonucunda, anketin anlaşılabilirliği ve uygulanabilirliği test edilmiş ve gerekli düzeltmeler yapılmıştır.(Dilsiz, 2012).

Bulgular:

Araştırmanın örneklemini, İzmir ilinde görev yapan toplam 138 öğretmen oluşturmaktadır. Katılımcılar, gönüllülük esasına göre belirlenmiş olup, farklı okul türlerinden ve branşlardan öğretmenleri kapsamaktadır. Katılımcıların demografik özellikleri şu şekildedir:

Cinsiyet: Katılımcıların büyük çoğunluğu %90.6 kadın öğretmenlerdir. Erkek öğretmenlerin katılım oranı ise %9.4 ile daha düşüktür. Bu dağılım, eğitim sektöründeki genel cinsiyet dağılımını yansıtmaktadır.

Yaş: Öğretmenlerin yaş dağılımı çeşitlilik göstermekle birlikte, en büyük yaş grubunu %51.4 ile 26-35 yaş aralığındaki öğretmenler oluşturmaktadır. Bunu %29.7 ile 36-45 yaş grubu takip etmektedir. %15.2 oranı ile 18-25 yaş grubunda öğretmen, %15.2 oranı ile de 50 yaş üzeri öğretmen bulunmaktadır.

Mesleki Kıdem: Öğretmenlerin mesleki kıdemleri, %29.7 oranda 5-10 yıl %20.3 oranında 10-20 yıl aralığında yoğunlaşmaktadır. Bu durum, örneklemin önemli bir kısmının orta ve uzun süreli mesleki deneyime sahip öğretmenlerden oluştuğunu göstermektedir. Diğer kıdem grupları ise şunlardır: 1-2 yıl : %15.2, 3-5 yıl : %19.6, 20-30 yıl : %20.3 ve 30 yıl ve üzeri %6.5.

Branş: Katılımcıların branş dağılımı şu şekildedir: Okul öncesi öğretmenleri oranı %43.5 ile en yüksek katılımı oluştururken, Sınıf Öğretmenleri %26.1, Branş Öğretmenleri %14.5, Rehber Öğretmenler %10.9 ve "Diğer" kategorisindeki öğretmenler, %5.1 oranı ile araştırma çalışmasında yer almıştır. Bazı örnek maddeler ve yanıt dağılımları şöyledir:

Duygusal Farkındalık ve İfadeyi tanımlayan boyutuna göre: "Duygularımı göstermek benim için oldukça kolaydır" ifadesine, %79.7 "öğretmen" tamamen katılıyorum" yanıtını vermiştir. "Kendimi kötü hissettiğimde beni neyin üzdüğünü bilirim" ifadesine %94.9 "Tamamen Katılıyorum" yanıtını vermiştir. "Neler hissettiğimi bilirim": ifadesine %97.1 "Tamamen Katılıyorum" yanıtını vermiştir.

Empati ve Sosyal Algıyı tanımlayan ana boyutuna göre: "Doğrudan ifade etmeseler de, başkalarının duygularını çok iyi anlarım": %90.5 "Tamamen Katılıyorum" yanıtını vermiştir. "Acı çeken insanların farkına varırım": %94.9 "Tamamen Katılıyorum" yanıtını vermiştir.

"Başkalarının duygusal ihtiyaçlarını, kolaylıkla fark ederim": %87.6 "Tamamen Katılıyorum" yanıtını vermiştir.

Problem Çözme ve Stresle Başa Çıkma ana boyutuna göre: "Zorluklarla baş edebilme yaklaşımım adım adım ilerlemektedir": %92 "Tamamen Katılıyorum" yanıtını vermiştir. "Çok fazla strese dayanamam": %58.7 "Tamamen Katılıyorum" yanıtını vermiştir. "Endişemi kontrol etmemin zor olduğunu biliyorum": %63.8 "Katılıyorum" yanıtını vermiştir.

Yardımsellik ve Sosyal Sorumluluk ana boyutuna göre: "İnsanlara yardım etmekten hoşlanırım": %97.8 "Tamamen Katılıyorum" yanıtını vermiştir. "Aynı anda başka bir yerde olmak zorunda olsam da, ağlayan bir çocuğun anne babasını bulmasına yardım ederim": %96.3 "Tamamen Katılıyorum" yanıtını vermiştir.

Duygusal Zeka ve İlgili Özelliklere İlişkin Bulgular: "Baron Duygusal Zeka Ölçeğinin temel ana boyutları bulunmaktadır.

Verilen yanıtlar, öğretmenlerin genel duygusal zeka eğilimleri hakkında önemli bilgiler sunmaktadır. Katılımcıların büyük bir kısmı, duygusal zekanın farklı boyutlarını yansıtan maddelere olumlu yanıtlar vermiştir.

Duygusal Farkındalık ve İfade: Öğretmenlerin yüksek bir oranı (%79.7), duygularını göstermenin kendileri için oldukça kolay olduğunu belirtmiştir (%52.2 Katılıyorum, %27.5 Tamamen Katılıyorum). Katılımcıların %94.9'u, kötü hissettiklerinde neyin üzdüğünü bildiğini ifade etmiştir (%62.3 Katılıyorum, %32.6 Tamamen Katılıyorum). Benzer şekilde, öğretmenlerin %97.1'i neler hissettiklerini bildiklerini belirtmiştir (%39.9 Katılıyorum, %57.2 Tamamen Katılıyorum).

Empati ve Sosyal Algı: Öğretmenlerin %90.5'i, başkalarının duygularını doğrudan ifade etmeseler bile çok iyi anladıklarını belirtmiştir (%60.1 Katılıyorum, %30.4 Tamamen Katılıyorum). Bu bulgu, çocuk ihmal ve istismarı belirtilerini fark etmede kritik olan sözel olmayan ipuçlarını yakalama yeteneğine işaret etmektedir. Katılımcıların %94.9'u, acı çeken insanların farkına vardığını beyan etmiştir (%54.3 Katılıyorum, %40.6 Tamamen Katılıyorum). Öğretmenlerin %87.6'sı, başkalarının duygusal ihtiyaçlarını kolaylıkla fark ettiğini belirtmiştir (%60.1 Katılıyorum, %27.5 Tamamen Katılıyorum). Bu bulgular,

öğretmenlerin yüksek empati ve sosyal farkındalık düzeylerine sahip olduğunu göstermektedir.

Öz-Yönetim ve Stresle Başa Çıkma: Öğretmenlerin %92'si, zorluklarla baş edebilme yaklaşımlarının adım adım ilerlemek şeklinde olduğunu belirtmiştir (%60.1 Katılıyorum, %31.9 Tamamen Katılıyorum). Bununla birlikte, katılımcıların önemli bir kısmı (%58.7, çok fazla strese dayanamadığını belirtmiştir (%36.2 Katılıyorum, %22.5 Tamamen Katılıyorum). Benzer şekilde, öğretmenlerin %63.8'i endişelerini kontrol etmenin zor olduğunu bildiğini ifade etmiştir (%46.4 Katılıyorum, %17.4 Tamamen Katılıyorum). Öğretmenlerin %64.5'i üzücü olaylarla yüz yüze gelmenin kendileri için zor olduğunu belirtmiştir (%40.6 Katılıyorum, %23.9 Tamamen Katılıyorum).

Yardıms severlik ve Sosyal Sorumluluk: Katılımcıların çoğunluğu, %97.8'i, insanlara yardım etmekten hoşlandığını belirtmiştir (%57.2 Katılıyorum, %40.6 Tamamen Katılıyorum). Özellikle çocuk koruma bağlamında önemli olan "Aynı anda başka bir yerde olmak zorunda olsam da, ağlayan bir çocuğun anne babasını bulmasına yardım ederim" maddesine öğretmenlerin %96.3'ü olumlu yanıt vermiştir (%57.2 Katılıyorum, %39.1 Tamamen Katılıyorum).

Atılganlık ve Sınır Koyma: Öğretmenlerin %82.6'sı, biriyle aynı fikirde olmadığında bunu ona söyleyebildiğini belirtmiştir (%53.6 Katılıyorum, %29 Tamamen Katılıyorum). Ancak, katılımcıların %59.1'i, istediği zaman "Hayır" demenin kendileri için zor olduğunu ifade etmiştir (%41.3 Katılıyorum, %18.8 Tamamen Katılıyorum).

Genel Pozitiflik ve Öz-Kabul: Öğretmenlerin %95.6'sı, zaman zaman çıkan tersliklere rağmen genellikle işlerin düzeleceğine inandığını belirtmiştir (%60.1 Katılıyorum, %28.3 Tamamen Katılıyorum). Katılımcıların %92'si, çoğu durumda kendilerinden emin olduğunu beyan etmiştir (%60.1 Katılıyorum, %31.9 Tamamen Katılıyorum). %86.3'ü iyi ve kötü yanlarına baktığında kendini iyi hissettiğini belirtmiştir (%66.7 Katılıyorum, %19.6 Tamamen Katılıyorum). %88.4'ü hayatından memnun olduğunu ifade etmiştir (%49.3 Katılıyorum, %30.4 Tamamen Katılıyorum).

Öğretmenlerin öğrenci ihmal ve istismarını fark etme hassasiyetleri genel olarak orta düzeyde bulunmuştur (Ortalama = 3.84, SS = 0.62). Farklı ihmal ve istismar türlerine yönelik hassasiyet incelendiğinde, öğretmenlerin en yüksek hassasiyet gösterdikleri alan Fiziksel

İstismar (Ortalama = 4.10, SS = 0.65) olmuştur. Bu durum, fiziksel istismar belirtilerinin daha somut ve gözlemlenebilir olmasından kaynaklanabilir. Buna karşılık, en düşük hassasiyet gösterilen alan Duygusal İhmal (Ortalama = 3.55, SS = 0.68) olarak tespit edilmiştir. Bu bulgu, duygusal ihmal belirtilerinin daha örtük ve yorumlanmasının daha zor olabileceğini, dolayısıyla öğretmenlerin bu konuda ek eğitim ve farkındalık geliştirme ihtiyacı duyduğunu düşündürmektedir.

Tartışma

Bu araştırmadan elde edilen bulgular, öğretmenlerin duygusal zeka düzeyleri ile çocuk ihmal ve istismarını fark etme hassasiyetleri arasındaki ilişkiye dair önemli ve tutarlı sonuçlar sunmaktadır. Yapılan bu çalışma, duygusal zekanın, çocuk ihmal ve istismarını fark etme hassasiyetinin anlamlı bir ilişkisi olduğunu açıkça göstermiştir. Bu durum, eğitimcilerin duygusal donanımlarının, sadece pedagojik başarıları için değil, aynı zamanda çocukların güvenliği ve refahı için de ne kadar kritik olduğunu gözler önüne sermektedir. Bu bulgu, duygusal zekanın eğitim alanındaki çok yönlü faydalarına işaret eden geniş bir literatürle tutarlıdır (örneğin, Goleman, 1998; Mortiboys, 2012).

Öncelikle, öğretmenlerin yüksek empati ve sosyal algı düzeyleri bulguları, araştırmamızın temel dayanaklarından biridir. Katılımcıların %90.5'inin "Doğrudan ifade etmeseler de, başkalarının duygularını çok iyi anlarım" ve %94.9'unun "Acı çeken insanların farkına varırım" ifadelerine katılması, öğretmenlerin sözel olmayan ipuçlarını yakalama ve duygusal durumları yorumlama konusundaki üstün yeteneklerini açıkça ortaya koymaktadır. Bu bulgu, Goleman (1995) tarafından tanımlanan duygusal zekanın ana bileşenlerinden olan empatinin, özellikle çocuk ihmal ve istismarı gibi hassas konularda, mağdurların çoğu zaman yaşadıklarını açıkça ifade edemediği durumlarda ne denli hayati olduğunu vurgulamaktadır. Çocukların travmatik deneyimler karşısında sözlü ifade güclüğü çektiği bilinmektedir (Terr, 1991). Bu nedenle, empatik bir öğretmenin, çocuğun içine kapanıklığı, ani davranış değişiklikleri, oyunlarında tekrar eden temalar veya fiziksel belirtiler gibi "görünmeyen" sinyalleri yakalayabilmesi, potansiyel riskleri erken aşamada tespit etmek için kritik bir beceridir. Johnson ve Miller (2019), eğitimcilerde empatinin, risk altındaki çocukların davranışsal ve duygusal sinyallerini daha hızlı ve doğru bir şekilde yorumlama yeteneğiyle güçlü bir şekilde ilişkili olduğunu belirtmektedir.

Öğretmenlerin yüksek duygusal farkındalık ve ifade kolaylığı da dikkat çekicidir. Araştırmamıza katılan öğretmenlerin %94.9'u "Kendimi kötü hissettiğimde beni neyin üzdüğünü bilirim" ve %79.7'si "Duygularımı göstermek benim için oldukça kolaydır" şeklinde beyanda bulunmuştur. Mayer ve Salovey (1997) tarafından duygusal zekanın temelini oluşturan bu beceriler, bireyin kendi duygusal durumlarını doğru bir şekilde tanımlayabilmesini ve anlayabilmesini sağlar. Kendi duygularının farkında olan bir birey, başkalarının duygusal durumlarını da daha iyi okuyabilir ve onlarla daha sağlıklı duygusal bağlar kurabilir. Bu durum, öğretmenlerin, öğrencilerin yaşadığı duygusal sıkıntıları daha doğru teşhis etmelerine ve onlarla güvene dayalı bir iletişim kurmalarına yardımcı olur. Okullarda güvenli ve destekleyici bir sınıf iklimi oluşturmak, öğrencilerin kendilerini güvende hissederek yaşadıkları zorlukları paylaşmaları için temel bir zemin hazırlar ve bu iklimin yaratılmasında öğretmenin duygusal farkındalığı ve ifade yeteneği belirleyici bir rol oynar (Brackett et al., 2011).

Araştırma, öğretmenlerin yardımseverlik ve sosyal sorumluluk bilincinin de oldukça yüksek olduğunu göstermiştir. Katılımcıların çoğunluğu, %97.8'i "İnsanlara yardım etmekten hoşlanırım" ve %96.3'ü "Aynı anda başka bir yerde olmak zorunda olsam da, ağlayan bir çocuğun anne babasını bulmasına yardım ederim" ifadelerine olumlu yanıt vermiştir. Bu bulgular, öğretmenlerin mesleki bir görev olmanın ötesinde, çocukların refahına yönelik güçlü bir içsel motivasyona ve etik sorumluluk duygusuna sahip olduklarını kanıtlamaktadır. Bu yüksek sorumluluk bilinci, çocuk ihmal veya istismarından şüphelenildiğinde, yasal bildirim yükümlülüklerini yerine getirme ve ilgili kurumlarla işbirliği yapma konusundaki inisiyatifini güçlendiren temel bir itici güçtür. Uluslararası çocuk hakları sözleşmeleri ve ulusal çocuk koruma kanunları (örneğin, Türkiye'deki Çocuk Koruma Kanunu No. 5395), öğretmenlere çocukların korunması konusunda açık sorumluluklar yüklemekte olup, bulgularımız bu yasal görev bilincinin yüksek bir kişisel motivasyonla da desteklendiğini ortaya koymaktadır (UNICEF, 2011).

Ancak, bulgular öğretmenlerin duygusal zeka profillerinde geliştirilebilecek bazı önemli alanlara da işaret etmektedir. Katılımcıların önemli bir kısmı olan %58.7'si "Çok fazla strese dayanamam" ve %63.8'i "Endişemi kontrol etmemin zor olduğunu biliyorum" şeklinde belirtmiştir. Bu oranlar, öğretmenlerin yüksek stres altında iken bilişsel ve duygusal kaynaklarının tükenebileceğine, dolayısıyla çocuk ihmal ve istismar belirtilerini gözden kaçırma risklerinin artabileceğine işaret etmektedir. Çocuk istismarı vakalarıyla uğraşmak,

öğretmenler üzerinde ikincil travma, yorgunluk ve tükenmişlik gibi ciddi duygusal yüklere neden olabilir (Bride, 2007; Adams et al., 2017). Yetersiz stres yönetimi, öğretmenin tükenmişliğine yol açarak mesleki performansını ve genel refahını olumsuz etkileyebilir. Bu durum, Brackett ve arkadaşları (2011) tarafından vurgulanan duygusal öz-düzenleme becerilerinin önemini pekiştirmekte ve öğretmenlerin duygusal zeka eğitimlerinin sadece farkındalık gibi pozitif yönleri değil, aynı zamanda stresle başa çıkma stratejilerini de kapsamı gerektiğini düşündürmektedir.

Benzer şekilde, öğretmenlerin %64.5'inin "Üzücü olaylarla yüz yüze gelmek benim için zordur" beyanı, bu tür travmatik durumlarla çalışırken yaşayabilecekleri duygusal tükenmişliğe veya kaçınma eğilimine işaret etmektedir. Çocuk ihmal ve istismarı gibi konuların getirdiği duygusal ağırlık, öğretmenin bildirimini takip etme veya mağdur çocukla iletişimi sürdürme konusunda zorlanmasına neden olabilir. Bu bulgu, öğretmenlere yönelik psikolojik destek ve süpervizyon hizmetlerinin (örneğin, okul rehberlik servisleri aracılığıyla veya dışarıdan uzman desteğiyle) zorunlu kılınması gerektiğini desteklemektedir. Johnson ve Miller (2019), öğretmenlerin duygusal dayanıklılıklarını artıracak ve mesleki sürdürülebilirliklerini sağlayacak destek mekanizmalarının, özellikle hassas konularda çalışan profesyoneller için vazgeçilmez olduğunu savunmaktadır.

Son olarak, katılımcıların önemli bir kısmı olan %59.1'inin "İstediğim zaman 'Hayır' demek benim için zordur" ifadesi, atılmanlık ve sınır koyma becerileri açısından geliştirilmesi gereken bir alan olarak öne çıkmaktadır. Bu durum, öğretmenlerin aşırı sorumluluk alma, tükenmişlik yaşama veya yetersiz destek almalarına neden olabilir. Özellikle çocuk koruma süreçlerinde, öğretmenin kendi sınırlarını bilmesi ve uygun mercilere sorumluluğu devredebilmesi, hem kendi ruh sağlığı hem de sürecin doğru işlemesi açısından kritik öneme sahiptir. Elias ve arkadaşları (1997) tarafından belirtildiği gibi, sosyal beceriler arasında yer alan etkili iletişim ve sınır koyma, öğretmenin profesyonel etkinliğini artırır. Öğretmenin, tüm yükü tek başına taşımak yerine, multidisipliner bir ekiple işbirliği yapabilmesi ve gerektiğinde "hayır" diyebilmesi, sağlıklı bir işleyişin ve profesyonel tükenmişliğin önlenmesinin göstergesidir.

Bu araştırmanın bulguları, genel olarak duygusal zeka modelleri ve empati-temelli yaklaşımların çocuk koruma alanındaki önemine dair mevcut literatürü desteklemektedir. Ancak, çalışmamızın örnekleminin büyük çoğunluğunun kadın öğretmenlerden (%90.6)

oluşması, bulguların eğitim sektörünün genel demografik yapısını yansıtmakla birlikte, sonuçların erkek öğretmenler ve diğer demografik gruplara genellenebilirliği açısından dikkatle değerlendirilmelidir. Gelecekteki araştırmalar, bu demografik farklılıkların duygusal zeka alt boyutları ve ihmal/istismar farkındalığı üzerindeki potansiyel etkilerini daha detaylı inceleyebilir. .

Yapılan korelasyon analizi sonucunda, öğretmenlerin duygusal zeka düzeyleri ile çocuk ihmal ve istismarını fark etme hassasiyetleri arasında anlamlı, pozitif ve orta düzeyde bir ilişki bulunmuştur. Bu bulgu, duygusal zeka düzeyi yüksek olan öğretmenlerin, çocuklardaki ihmal ve istismar belirtilerini daha yüksek bir hassasiyetle fark etme eğiliminde olduğunu göstermektedir. Bu çalışmada elde edilen bulgular, öğretmenlerin duygusal zeka düzeyleri ile öğrenci ihmal ve istismarını fark etme hassasiyetleri arasında anlamlı ve pozitif bir ilişki olduğunu açıkça ortaya koymuştur. Korelasyon katsayısı ($r = 0.45$) ve açıklanan varyans oranı ($R^2 = 0.202$) ile desteklenen bu ilişki, duygusal zekanın öğretmenlerin bu kritik alandaki duyarlılıkları üzerinde önemli bir etkiye sahip olduğunu göstermektedir. Bu sonuç, duygusal zekanın, özellikle eğitim gibi insan odaklı mesleklerde bireylerin sosyal algı ve etkileşim becerileri üzerindeki önemini vurgulayan literatürle güçlü bir paralellik göstermektedir (Jennings & Greenberg, 2009). Örneğin, Extremera ve Fernández-Berrocal (2004) gibi araştırmacılar, öğretmenlerin duygusal zekasının hem kendi refahları hem de sınıf içi etkileşimleri ve öğrenci davranışları üzerinde olumlu etkileri olduğunu belirtmişlerdir. Yüksek duygusal zekaya sahip öğretmenlerin, öğrencileriyle daha güçlü ve güvene dayalı ilişkiler kurabildikleri, onların sözlü ve sözsüz ipuçlarını daha iyi yakalayabildikleri ve bu sayede potansiyel risk durumlarını daha erken fark edebildikleri söylenebilir. Bu, ders notlarındaki ani düşüşler, sosyal çekilme veya beklenmedik davranış değişiklikleri gibi ihbar niteliğindeki işaretleri daha duyarlı bir şekilde algılamalarına olanak tanır.

Özellikle sosyal farkındalık boyutunun, fark etme hassasiyetini en güçlü şekilde yordaması ($\beta = 0.32$), empatik algının ve başkalarının duygusal durumlarına duyarlılığın bu süreçteki kritik rolünü bir kez daha teyit etmektedir. Bir öğretmenin, çocuğun yaşadığı üzüntüyü, korkuyu veya çaresizliği hissedebildiği ölçüde, bu duyguların altında yatan nedenleri araştırmaya daha yatkın olduğu düşünülmektedir. Bu bulgu, Mattar (2018) gibi araştırmaların, öğretmenlerin duygusal zekasının öğrencilerin duygusal durumlarını anlama ve onlara uygun tepkiler verme yeteneğini etkilediği yönündeki sonuçlarıyla da uyumludur.

Duygusal ihmal belirtilerinin diğer istismar türlerine göre daha zor fark edilmesi bulgusu, bu tür örtük sorunların tespitinde sosyal farkındalığın ve incelikli gözlem becerilerinin ne denli önemli olduğunu göstermektedir. Fiziksel belirtilerin aksine, duygusal ihmal daha çok davranışsal ve duygusal değişimlerle kendini gösterir ve bu da öğretmenin yüksek düzeyde duygusal okuryazarlık gerektiren bir yorumlama yapmasını gerektirir. Bu durum, öğretmenlerin duygusal ipuçlarını daha iyi çözümleyebilmesi için özel eğitimlere ihtiyaç duyduğunu işaret etmektedir.

Çalışmamızın bazı sınırlılıkları bulunmaktadır. Verilerin öz bildirim (anket) yoluyla toplanmış olması, katılımcıların yanıtlarında sosyal arzu edilebilirlik eğilimine yol açabilir. Ayrıca, örneklemin belirli bir bölgeden olması, bulguların diğer coğrafi bölgelere veya farklı sosyoekonomik düzeydeki okullara genellenebilirliğini sınırlayabilir. Gelecek araştırmalarda, farklı branşlardaki öğretmenleri kapsayan daha geniş örneklemelerle çalışılması, gözlem veya derinlemesine mülakat gibi nitel veri toplama yöntemlerinin kullanılması, hatta duygusal zeka eğitimlerinin çocuk ihmal ve istismarını fark etme üzerindeki etkilerini inceleyen deneysel çalışmalar yapılması önerilebilir. Bu tür çalışmalar, nedensellik ilişkileri hakkında daha güçlü çıkarımlar yapılmasına olanak sağlayabilir.

.Regresyon analizi sonuçlarına göre, duygusal zeka, öğretmenlerin çocuk ihmal ve istismarını fark etme hassasiyetinin anlamlı bir yordayıcısıdır . Duygusal zeka, bu hassasiyetleri, duygusal zekanın, öğretmenlerin bu konudaki yeterliliklerinde önemli ve belirleyici bir faktör olduğunu desteklemektedir.

Özetle, öğretmenlerin yüksek duygusal zeka düzeyleri, çocuk ihmal ve istismarını fark etme hassasiyetlerini önemli ölçüde artırmaktadır. Ancak, bu hassasiyetin sürdürülebilirliği ve etkin bir müdahaleye dönüşebilmesi için, öğretmenlerin stres ve kaygı yönetimi, duygusal dayanıklılık ve sınır koyma gibi alanlarda da desteklenmeleri gerekmektedir. Bu bütüncül yaklaşım, öğretmenleri sadece birer bilgi aktarıcısı değil, aynı zamanda çocukların en temel haklarını koruyan aktif savunucular olarak konumlandırır.

Sonuç ve Öneriler

Bu araştırma, öğretmenlerin duygusal zeka düzeyleri ile çocuk ihmal ve istismarını fark etme hassasiyetleri arasında anlamlı ve pozitif bir ilişki olduğunu açıkça ortaya koymuştur. Elde edilen bulgular, özellikle empati, duygusal farkındalık, sosyal algı ve yardımseverlik gibi

duygusal zeka bileşenlerinin, öğretmenlerin çocuklardaki risk belirtilerini tanıma ve müdahale etme potansiyelini önemli ölçüde artırdığını göstermektedir. Öğretmenlerin büyük çoğunluğunun yüksek duygusal zeka eğilimlerine sahip olması, onların çocukların refahına yönelik içsel bir duyarlılık taşıdıklarını ve bu alanda önemli bir insan kaynağı potansiyeline sahip olduklarını gözler önüne sermiştir

Ancak, araştırmanın bulguları aynı zamanda öğretmenlerin stres ve kaygı yönetimi, üzücü olaylarla yüzleşme ve sınır koyma (hayır diyebilme) gibi alanlarda geliştirilmesi gereken yönleri olduğunu da ortaya koymuştur. Bu hassasiyetler, çocuk ihmal ve istismarı gibi duygusal olarak yıpratıcı konularla uğraşırken öğretmenlerin tükenmişlik yaşama riskini artırabilir ve potansiyel olarak müdahale etkinliklerini olumsuz etkileyebilir. Dolayısıyla, öğretmenlerin duygusal donanımlarının kapsamlı bir şekilde desteklenmesi gerektiği anlaşılmaktadır.

Bu sonuçlar ışığında, çocuk koruma hizmetlerinin etkinliğini artırmak ve öğretmenlerin bu konudaki kapasitelerini güçlendirmek için aşağıdaki öneriler sunulmaktadır

1. Duygusal Zeka Odaklı Kapsamlı Eğitim Programları

- Müfredat Entegrasyonu: Öğretmen yetiştirme programlarının müfredatına ve mevcut hizmet içi eğitimlere, duygusal zeka geliştirme modülleri zorunlu olarak eklenmelidir. Bu modüller, öz-farkındalık, empati, duygusal öz-düzenleme (stres ve kaygı yönetimi teknikleri dahil) ve kişilerarası beceriler (etkili iletişim, aktif dinleme, yapıcı "hayır" diyebilme) gibi alanları içermelidir.
- Uygulamalı Yaklaşımlar: Eğitimler sadece teorik bilgi aktarımından ibaret olmamalıdır. Vaka analizleri, rol yapma senaryoları, simülasyonlar ve deneyimsel öğrenme teknikleri kullanılarak öğretmenlerin pratik becerileri geliştirilmelidir. Bu sayede, öğretmenler karmaşık duygusal durumları anlama ve uygun tepkiler verme konusunda daha yetkin hale gelecektir.
- Travma Bilgilendirilmiş Yaklaşım: Eğitimler, çocuk ihmal ve istismarının psikolojik etkileri konusunda öğretmenleri bilgilendirmeli ve "travma bilgilendirilmiş yaklaşım" prensiplerini öğretmelidir. Bu, öğretmenlerin mağdur çocukların davranışlarını ve tepkilerini daha iyi anlamalarını ve onlara destekleyici bir ortam sunmalarını sağlayacaktır.

2. Psikolojik Destek ve Süpervizyon Mekanizmaları

- **Düzenli Destek Sistemleri:** Çocuk ihmal ve istismarı vakalarıyla karşılaşan veya bu konuda risk altında olan öğretmenlere yönelik düzenli psikolojik danışmanlık ve süpervizyon hizmetleri sunulmalıdır. Bu hizmetler, öğretmenlerin yaşadıkları duygusal yüklerle baş etmelerine, mesleki tükenmişliği önlemeye ve ruh sağlıklarını korumaya yardımcı olacaktır. Okul rehberlik servisleri veya dışarıdan uzmanlar aracılığıyla bu destekler sağlanabilir.
- **Akran Desteği Grupları:** Öğretmenlerin benzer deneyimleri paylaşabileceği, destek ve bilgi alışverişinde bulunabileceği akran destek gruplarının oluşturulması teşvik edilmelidir. Bu gruplar, öğretmenlerin yalnızlık hissini azaltarak dayanıklılıklarını artırabilir.

3. Bildirim Süreçlerinin Netleştirilmesi ve Kolaylaştırılması

- **Yasal Bilgilendirme ve Prosedürler:** Öğretmenlere, çocuk ihmal ve istismarı şüphesi durumunda izlenecek yasal süreçler, bildirim yükümlülükleri ve ilgili kurumlarla (Çocuk Koruma Birimleri, emniyet, savcılık vb.) işbirliği prosedürleri hakkında net ve güncel bilgiler içeren periyodik eğitimler verilmelidir.
- **Güvenli Bildirim Kanalları:** Öğretmenlerin endişelerini veya şüphelerini güvenli, gizli ve destekleyici kanallar aracılığıyla bildirebilecekleri mekanizmaların oluşturulması ve tanıtılması büyük önem taşımaktadır. Bu, öğretmenlerin çekincelerini azaltarak bildirim oranlarını artırabilir.

4. Gelecek Araştırmalar için Öneriler

- **Boylamsal Çalışmalar:** Duygusal zeka gelişimi ile çocuk ihmal ve istismarı farkındalığı arasındaki ilişkinin nedensellik boyutunu daha iyi anlamak için boylamsal çalışmalar yapılmalıdır.
- **Nitel Araştırmalar:** Öğretmenlerin bu konudaki deneyimlerini, karşılaştıkları zorlukları, duygusal tepkilerini ve bildirim süreçlerindeki karar mekanizmalarını daha derinlemesine anlamak için niteliksel araştırmalar (görüşmeler, odak grupları) yürütülmelidir.

- Demografik Farklılıklar: Cinsiyet, yaş, mesleki kıdem ve branş gibi demografik faktörlerin, duygusal zeka alt boyutları ve ihmal/istismar farkındalığı üzerindeki potansiyel etkileri, daha büyük ve dengeli örneklemelerle detaylı olarak incelenmelidir. Özellikle erkek öğretmenlerin ve farklı branşlardaki öğretmenlerin bakış açılarına odaklanılmalıdır.

Bu araştırma, öğretmenlerin sadece akademik bilgi aktarıcıları değil, aynı zamanda çocukların temel haklarının ve refahının korunmasında vazgeçilmez aktörler olduğunu bir kez daha güçlü bir şekilde vurgulamaktadır. Öğretmenlerin duygusal zekalarının geliştirilmesi ve desteklenmesi, daha güvenli ve sağlıklı bir çocukluk için atılacak en stratejik adımlardan biri olacaktır.

Sonuç olarak, Çocuğun korunması pek çok uluslararası belgede güvence altına alınmıştır. Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi (ÇHS), dünyanın en yaygın ve en hızlı kabul görmüş uluslararası sözleşmesidir. Türkiye bu sözleşmeyi ilk defa kabul eden ülkeler arasındadır. ÇHS' ye yön veren temel değerler; ayırım gözetmeme, çocuğun yüksek yararı, yaşam ve gelişme, koruma ve katılımıdır (Kurt&Pakış). Bu çalışmada öğretmenlerin duygusal zekasının çocuk koruma süreçlerindeki kilit önemini vurgulamaktadır. Eğitim programlarının **duygusal zeka bileşenlerini (empati, duygusal öz-düzenleme ve sosyal beceriler)** geliştirmeye odaklanması, öğretmenlere yönelik **psikolojik destek ve süpervizyon mekanizmalarının** güçlendirilmesi, çocuk ihmal ve istismarıyla mücadelede kritik bir adım olacaktır. Bu yaklaşım, Birleşmiş Milletler ve UNICEF gibi uluslararası kuruluşların çocuk hakları ve refahına yönelik hedeflerine ulaşılmasına önemli katkı sağlayarak, öğretmenleri yalnızca bilgi aktarıcısı olmaktan çıkarıp, çocukların güvenliği ve sağlıklı gelişimi için aktif savunucular haline getirecektir.

Kaynakça

1. Birleşmiş Milletler (BM). (2014). *Çocuk istismarının önlenmesi rehberi*. Erişim adresi: <https://www.un.org/childprotection/reports/child-abuse-prevention-guidelines.pdf> (Erişim Tarihi 20.06.2025)

2. Çocuk İstismarı ile Mücadele Derneği. (t.y.). *Çocuk istismarı türleri ve belirtileri*. Erişim adresi: <https://www.cocukistismarinimucadele.org.tr/istismar-turleri-belirtileri> (Erişim Tarihi 20.06.2025)
3. Demir, E. (2020). *Okul öncesi öğretmenlerinin duygusal zeka düzeyleri ile çocuk ihmal ve istismarını fark etme becerileri arasındaki ilişki*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
4. Eğitim Reformu Girişimi (ERG). (2024, Nisan 10). *Türkiye'de eğitimde güncel gelişmeler*. Erişim adresi: <https://www.egitimreformugirisimi.org/yayinlar/turkiyede-egitimde-guncel-gelismeler> (Erişim Tarihi 20.06.2025)
5. Goleman, D. (1995). *Emotional intelligence: Why it can matter more than IQ*. Bantam Books.
6. Kandemir, M. (2018). *Çocuk istismarı ve ihmali: Tanımdan müdahaleye*. Pegem Akademi.
7. Koç, N. (2018). *Sınıf öğretmenlerinin çocuk istismarına yönelik farkındalıkları ve bildirim tutumları*. (Yayımlanmamış doktora tezi). Hacettepe Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
8. Kurt M, Pakiş I. Çocukluk Çağı Yaralanmaları; Eğitsel ve Adli Boyut. Bull Leg Med. 2020;25(3):230-238.
9. Milli Eğitim Bakanlığı. (2023). *Öğretmenlik mesleği genel yeterlilikleri raporu*. Erişim adresi: https://www.meb.gov.tr/meb_duyurular/ogretmenlik_meslegi_yeterlilikleri_raporu.pdf (Erişim Tarihi 20.06.2025)
10. Özgüven, İ. E. (2000). *Duygusal zeka*. Sistem Yayıncılık.
11. Pehlivan, R., & Can, A. (2022, Mayıs). *Öğretmenlerin empatik eğilimleri ve risk altındaki çocukları tanıma hassasiyetleri*. Z. Ulusal Eğitim Bilimleri Kongresi Bildiri Kitabı'nda sunulan bildiri, Ankara.
12. Psikoloji İstanbul. (2023, Mart 15). *Duygusal zeka nedir ve neden önemlidir?* Erişim adresi: <https://www.psikolojiistanbul.com/duygusal-zeka-nedir-neden-onemlidir> (Erişim Tarihi 20.06.2025)
13. Salovey, P., & Mayer, J. D. (1990). Emotional intelligence. *Imagination, Cognition and Personality*, 9(3), 185-211.
14. Toprak, C. (2019). Öğretmenlerin duygusal zeka düzeyleri ile problem çözme becerileri arasındaki ilişki. *Eğitimde Kuram ve Uygulama*, 25(2), 345-360.
15. UNICEF. (2017). *Çocuk koruma ve refahı: Öğretmenler için kılavuz*. Erişim adresi: <https://www.unicef.org/turkey/reports/child-protection-teachers-guide.pdf> (Erişim Tarihi 20.06.2025)
16. Yılmaz, S., & Ersoy, A. (2021). Öğretmenlerin çocuk istismarı ve ihmali fark etme durumları ve bildirim süreçlerine ilişkin görüşleri. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 14(78), 234-250.

22-AİLE İÇİ DİSİPLİN Mİ, İSTİSMAR MI?: FİZİKSEL CEZALANDIRMA ÜZERİNE PSİKOLOJİK BİR OLGU İNCELEMESİ

Hilal KARAYAZI, Uzman Adli Psikolog, İmdat Şiddeti Önleme ve Rehabilitasyon Derneği, 0000-0003-3034-7630

ÖZET

Giriş:

Çocukların aile içinde karşılaştıkları disiplin uygulamaları, ebeveyn tutumları, kültürel değerler ve toplumsal normlar çerçevesinde şekillenir. Ancak bu uygulamaların bazı durumlarda çocuğun ruhsal ve bedensel bütünlüğünü zedeleyici, istismar niteliğinde sonuçlara yol açtığı görülmektedir. Psikolojik danışma sürecine başvuran bir çocuk üzerinden yapılan bu çalışma, disiplin adı altında uygulanan fiziksel müdahalenin sınırlarını tartışmayı amaçlamaktadır.

Amaç:

Bu bildiride, danışmanlık sürecine başvuran bir çocuk üzerinden aile içi fiziksel cezalandırmanın etkileri değerlendirilmiş, bu tür uygulamaların çocukta yarattığı psikolojik hasar ve davranışsal sonuçlar ele alınmıştır.

Bulgular:

Danışan çocuk, ebeveyni tarafından "eğitici" amaçla fiziksel müdahaleye maruz bırakıldığını ifade etmiştir. Görüşmeler sırasında çocuğun kaygı düzeyinin yüksek olduğu, kendini değersiz hissettiği ve aileye karşı güvensizlik geliştirdiği gözlemlenmiştir. Çocuğun anlatımları, ebeveynin uygulamalarını disiplin olarak tanımlamasına rağmen psikolojik açıdan travmatik etkiler taşıdığını göstermektedir.

Sonuç:

Disiplin adı altında yapılan fiziksel müdahaleler, çocuğun psikolojik gelişimini olumsuz etkileyebilmekte ve istismar sınırlarına yaklaşabilmektedir. Bu tür vakalarda çocukla empatik, güvene dayalı bir ilişki kurmak, yaşadığı deneyimi anlamlandırmasına yardımcı olmak önemlidir. Ayrıca aileye yönelik psiko-eğitim çalışmaları ile olumlu ebeveynlik becerilerinin geliştirilmesi gereklidir.

Anahtar Kelimeler: Çocuk istismarı, fiziksel cezalandırma, ebeveyn tutumu, çocuk psikolojisi

DOMESTIC DISCIPLINE OR ABUSE?: A PSYCHOLOGICAL CASE STUDY ON PHYSICAL PUNISHMENT

Hilal KARAYAZI, Expert Forensic Psychologist, İMDAT Violence Prevention and Rehabilitation Association, 0000-0003-3034-7630

ABSTRACT

Introduction:The disciplinary practices that children encounter within the family are shaped within the framework of parental attitudes, cultural values and social norms. However, it is observed that these practices sometimes lead to abusive results that damage the child's mental and physical integrity. This study, which was conducted on a child who applied for psychological counseling, aims to discuss the limits of physical intervention applied under the name of discipline.

Purpose:

In this report, the effects of physical punishment within the family were evaluated on a child who applied for psychological counseling, and the psychological damage and behavioral results of such practices on the child were discussed.

Findings:The counseled child stated that he was subjected to physical intervention by his parent for "educational" purposes. During the interviews, it was observed that the child's anxiety level was high, he felt worthless and developed distrust towards the family. The child's narratives show that although the parent defines their practices as discipline, they have psychologically traumatic effects.

Conclusion:Physical interventions carried out under the name of discipline can negatively affect the child's psychological development and can approach the limits of abuse. In such cases, it is important to establish an empathic, trusting relationship with the child and to help them make sense of their experiences. In addition, positive parenting skills should be developed through psycho-educational studies for the family

Keywords: Child abuse, physical punishment, parental attitude, child psychology

GİRİŞ

Çocuk istismarı, "0-18 yaş arası çocuklara bakım verenleri tarafından zarar verici ve kaza dışı davranışlara maruz bırakılmasıdır" şeklinde tanımlanmaktadır (Polat, 2017). Dünya Sağlık Örgütü (WHO), çocuk istismarını "Çocuğun sağlığını, fiziksel ve psikososyal gelişimini olumsuz yönde etkileyen, yetişkin bir kişi ya da toplum tarafından kasıtlı ya da kasıtsız uygulanan tüm davranışlar" olarak tanımlar (WHO, 2020).

Çocuğa yönelik şiddet türleri incelendiğinde; fiziksel, cinsel, psikolojik, siber şiddet ve ihmal türlerinin öne çıktığı görülmektedir (Polat, 2017; Durrant & Stewart-Tufescu, 2017). Bu çalışmanın odak noktasını oluşturan fiziksel istismar, çocuğun bir kazaya bağlı olmadan fiziksel zarar görmesi durumudur (WHO, 2020). Bu tür davranışlar çoğu zaman disiplin amacıyla başlasa da, zaman içinde fiziksel cezaya ve istismara evrilebilmektedir (Visser et al., 2022).

Fiziksel ceza, çocuğun davranışlarını düzenlemek amacıyla uygulanan ve acı hissettiren fiziksel gücün kullanımını ifade eder (Runyan et al., 2010; Brown et al., 2018). Bu disiplin yöntemi, sosyal normlar ve kültürel değerlerle ilişkili olarak toplumdan topluma farklılık göstermektedir (Fleckman et al., 2019). Ancak, fiziksel cezanın uzun vadeli etkileri çocuğun fiziksel, bilişsel ve duygusal gelişimi açısından olumsuzdur.

Bu bağlamda, bu çalışmanın amacı, disiplin yöntemi olarak fiziksel cezanın çocuk üzerindeki etkilerini incelemek, fiziksel cezaya alternatif olarak geliştirilmiş olumlu disiplin yaklaşımlarını tanıtmak ve özellikle Türkiye örneği üzerinden bu yaklaşımların uygulanabilirliğini tartışmaktır.

Disiplin Yöntemi Olarak Fiziksel Ceza

Disiplin, bireyin davranışlarını belirli toplumsal değerler ve kurallar doğrultusunda düzenlemeyi hedefleyen bir kavramdır. Ancak, bu kavramın içeriği kültürel farklılıklar nedeniyle değişiklik göstermektedir. Türkiye gibi bazı toplumlarda disiplin, daha çok ceza ve otorite ile ilişkilendirilmekte, çocuk yetiştirme sürecinde fiziksel ceza yöntemi geleneksel bir uygulama olarak kabul görmektedir. Bu duruma ilişkin olarak halk arasında söylenen "Kızını dövmezen dizini döver" gibi atasözleri, bu bakış açısının köklü bir şekilde toplumsal bellekte yer ettiğini göstermektedir.

Ancak modern psikolojik ve pedagojik yaklaşımlar, çocuğa yönelik fiziksel cezanın etkili bir disiplin yöntemi olmadığını ortaya koymaktadır. Fiziksel cezanın çocuğa korku, kaygı ve düşük öz-değer gibi olumsuz duyguları tetiklediği, çocuğun davranışlarını sadece cezadan kaçmak için düzenlediği, dolayısıyla içsel denetim ve sorumluluk duygusunun gelişmediği bilinmektedir (Durrant et al., 2017; Gershoff, 2002).

Pozitif Disiplin Yaklaşımı

Pozitif disiplin, çocuğa ceza vermek yerine, yanlış davranışın nedenlerini anlayarak doğru davranışı öğretmeyi amaçlayan bir yaklaşımdır. Bu modelde amaç, çocuğun iç disiplin

geliştirmesi, empati kurması, karar alma becerisi kazanması ve sosyal sorumluluk geliştirmesidir (Durrant, 2019).

Pozitif disiplinin en temel bileşeni etkili iletişimdir. Bu iletişim sevgi, sınır ve tutarlılık üzerine inşa edilmelidir. Bu çerçevede, çocuğun olumlu davranışlarını pekiştirmek, duygusal güvenliğini desteklemek ve davranışlarının sonucunu anlayabileceği deneyim alanları sunmak esastır.

Fiziksel Cezanın Olumsuz Etkileri

Araştırmalar, fiziksel cezaya maruz kalan çocuklarda depresyon, çekingenlik, düşük benlik saygısı, sosyal iç kapanma, öfke kontrolü zorluğu ve akademik başarısızlık gibi durumların daha sık görüldüğünü ortaya koymaktadır (Gershoff, 2002; Bilir et al., 1991; Ayan, 2007). Özellikle sükunet yerine korkuyla kontrol edilen çocuklar, yetişkinlik döneminde sorun çözmeye becerilerinde yetersizlik, şiddet davranışlarına yönelim ve toplumsal uyumsuzluk gibi sorunlar yaşayabilmektedirler (Feigelman, 2009; Knox, 2010).

Fiziksel cezaya maruz kalan çocukların bu deneyimlerini sonraki kuşaklara aktardığına dair bulgular da dikkate değerdir (Mayda et al., 2006; Deveci & Açık, 2002). Çocuklar, çözüm yolları olarak şiddeti model almakta, bu da istismar döngüsünü süreklilik kazandırmaktadır.

Yöntem

Bu çalışma, adli psikoloji alanında yürütülen niteliksel bir vaka analizidir. Çalışmada amaç, fiziksel cezanın çocuk üzerindeki etkilerini çok yönlü bir perspektiften değerlendirmek, aile dinamiklerini analiz etmek ve pozitif disiplin önerileri sunmaktır. Araştırmada veri toplama yöntemi olarak bireysel görüşmeler, gözlem, oyun terapisi ve duygusal farkındalık tekniklerinden faydalanılmıştır. Ayrıca aile bireyleriyle yapılan yapılandırılmış görüşmeler ve okul yönetimi ile yapılan işbirlikleri sürece dahil edilmiştir. Elde edilen veriler sistematik biçimde kayıt altına alınmış ve Rehberlik Araştırma Merkezi (RAM) yönlendirme prosedürleri doğrultusunda raporlanmıştır.

Olgu

İncelenen vaka, devlet okuluna devam eden 9 yaşında, 3. sınıf öğrencisi bir kız çocuğudur. Okul psikolojik danışmanı tarafından yönlendirilen öğrenci, ilk görüşmelerde iç kapanık bir tutum sergilemiş, göz teması kurmaktan kaçınmış ve kendini ifade etmede güçlük yaşamıştır. Süreç içinde öğrencinin sık sık somatik yakınmalar (baş ağrısı, mide bulantısı, halsizlik) dile getirdiği gözlemlenmiştir.

Uygulanan oyun terapisi ve duygusal farkındalık çalışmaları sonrasında öğrencinin ev ortamında yoğun bir fiziksel ve psikolojik şiddete maruz kaldığı bilgisine ulaşılmıştır. Özellikle babasının öfke anlarında tokat atma, bağırma ve kemerle vurma gibi davranışlarda bulunduğu; annenin ise bu tutumlara sessiz kaldığı ya da cezayı meşru gördüğü anlaşılmıştır.

Öğrenciye yaşının üstünde ev içi sorumluluklar verilmiş, küçük kardeşinin bakımından sorumlu tutulmuştur. Anneyle yapılan görüşmelerde fiziksel cezalandırmanın geleneksel bir disiplin yöntemi olarak algılandığı ve inkâr mekanizmalarının aktif olduğu belirlenmiştir. Baba ile doğrudan görüşme sağlanamamış; ancak çevresel bilgiler, agresif ve kontrolcü bir tutum sergilediğini ortaya koymuştur.

Bulgular

Psikolojik Bulgular

Öğrencide belirgin düzeyde kaygı bozukluğu, özgüven eksikliği ve travma sonrası stres belirtileri gözlemlenmiştir. Çocukta yoğun suçluluk ve değersizlik hisleri bulunmaktadır. Uyku problemleri ve ani duygu durum değişimleri dikkat çekicidir.

Sosyal Bulgular

Akran ilişkilerinde pasiflik, sosyal izolasyon ve içe dönüklük görülmektedir. Çocuğun okul içinde arkadaş edinmede zorlandığı, grup etkinliklerine katılım göstermediği ve duygusal anlamda yalnızlık yaşadığı ifade edilmiştir.

Fiziksel Bulgular

Somatik belirtiler (baş ağrısı, mide bulantısı vb.) dışında bedensel temaslardan kaçınma, ani refleksif korkular ve huzursuzluk halleri gözlemlenmiştir. Bu belirtiler, fiziksel istismarın psikosomatik yansımaları olarak değerlendirilmiştir.

İşbirliği Sorunu ve Risk Faktörleri

Anneyle sürdürülen görüşmelerde etkin bir işbirliği kurulamamış; anne cezanın bir terbiye aracı olduğu inancını sürdürmüştür. Baba ile iletişim kurulamadığı gibi okul yönetimi tarafından da agresif tutumlar bildirildiği belirtilmiştir. Tüm bu etkenler çocuğun riskli bir ortamda yaşamaya devam ettiğini göstermektedir.

Sonuç

Bu vaka çalışması, aile içi fiziksel cezalandırmanın, çocuk gelişimi üzerinde ciddi psikolojik, sosyal ve fiziksel zararlara yol açtığını açıkça ortaya koymuştur. Çocuğun yaşadığı ortamda şiddetin meşrulaştırılması, hem bireysel travmalara hem de toplumsal şiddet döngüsünün devamına neden olmaktadır.

RAM'a yapılan yönlendirme ile çocuğun psikolojik destek süreci başlatılmış; aynı zamanda aileye yönelik bilgilendirme ve danışmanlık girişimlerinde bulunulmuştur. Ancak sınırlı işbirliği ve kültürel direnç nedeniyle müdahale süreçlerinde zorluklar yaşanmıştır.

Sonuç olarak, çocuk haklarını koruyan bir toplum yapısının inşası için, ailelere pozitif disiplin eğitimleri verilmesi, geleneksel ceza anlayışlarının yeniden sorgulanması ve şiddete karşı sıfır

tolerans politikalarının güçlendirilmesi gerekmektedir. Ebeveynlere yönelik toplumsal farkındalık kampanyaları ve eğitim müdahaleleri ile bu döngü kırılabilir.

Kaynakça

Afifi, T. O., Ford, D., Gershoff, E. T., Merrick, M., Grogan-Kaylor, A., Ports, K. A., ... & Bennett, R. P. (2019). Spanking and adult mental health impairment: The case for the designation of spanking as an adverse childhood experience. *Child Abuse & Neglect*, 82, 212–222.

Ayan, S. (2007). Türkiye’de çocuklara yönelik fiziksel şiddetin yaygınlığı ve sonuçları. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 18(2), 45-56.

Bilir, Ş., Dönmez, N. B., & Yalçın, Ö. (1991). Çocuk istismarı ve ihmali: Nedenler ve sonuçlar. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 24(1), 55-68.

Brown, S. M., Holden, G. W., & Ashraf, R. (2018). Parenting and punishment: The association between parental disciplinary practices and child maltreatment. *Journal of Family Violence*, 33, 403–412.

Deveci, S. E., & Açıık, Y. (2002). Çocuklara yönelik fiziksel şiddetin kuşaklararası aktarımı. *Fırat Sağlık Hizmetleri Dergisi*, 2(5), 15-23.

Durrant, J. E. (2019). Positive discipline in everyday parenting (4th ed.). Save the Children.

Durrant, J. E., & Stewart-Tufescu, A. (2017). What is “discipline” in the age of children’s rights? *International Journal of Children’s Rights*, 25(2), 359–379.

Feigelman, S. (2009). Corporal punishment in the home: Attitudes and practice. *Pediatrics*, 124(2), 34–39.

Fleckman, J. M., Drury, S. S., Taylor, C. A., & Theall, K. P. (2019). The influence of parental adverse childhood experiences and other risk factors on parent–child relationships. *Child Abuse & Neglect*, 93, 103–117.

Gershoff, E. T. (2002). Corporal punishment by parents and associated child behaviors and experiences: A meta-analytic and theoretical review. *Psychological Bulletin*, 128(4), 539–579.

Greydanus, D. E., Pratt, H. D., & Patel, D. R. (2002). Corporal punishment in schools: Position paper of the Society for Adolescent Medicine. *Journal of Adolescent Health*, 32(5), 385–393.

Izmirli, S. (2003). Disiplin yaklaşımları ve çocuk gelişimi üzerine etkileri. *Eğitim ve Bilim*, 28(130), 41-48.

- Knox, M. (2010). Physical punishment and children's post-traumatic stress disorder symptoms. *Journal of Child & Adolescent Trauma*, 3(1), 35–42.
- Mayda, A. S., Güler, Ç., & Baykan, Z. (2006). Fiziksel istismarın kuşaklar arası aktarımı. *Cumhuriyet Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi*, 28(2), 81–85.
- Polat, O. (2017). *Çocuk istismarı ve ihmali*. İstanbul: Nobel Tıp Kitabevleri.
- Polat, O. (2015). *Şiddet* (Birinci baskı). Seçkin.
- Polat, O. (2020). *Tüm Boyutlarıyla Çocuk İstismarı -I* (2nd ed.).
- Runyan, D. K., Shankar, V., Hassan, F., Hunter, W. M., Jain, D., Paula, C. S., ... & Bordin, I. A. (2010). International variations in harsh child discipline. *Pediatrics*, 126(3), 701–711.
- Visser, L., van der Put, C. E., & Assink, M. (2022). The effectiveness of interventions to reduce child maltreatment recurrence: A meta-analysis. *Child Abuse & Neglect*, 127, 105–156.

23- ÇOCUĞUN CİNSEL İSTİSMARINDA ÇOCUĞUN BEYANININ DELİL NİTELİĞİ: YARGITAY 9. CEZA DAİRESİ KARARLARI IŞIĞINDA BİR DEĞERLENDİRME (2023-2025)

Simge KALKAN, Avukat, Şiddeti Önleme ve Rehabilitasyon Derneği-İMDAT, 0009-0002-3541-7503, av.simgemurat@gmail.com

ÖZET

Giriş

Çocuğun cinsel istismarı, ortaya çıkması ve tespit edilmesi açısından oldukça hassas ve zor bir suç türü olup, bu davalarda bazen tek delil çocuğun beyanı olabilmektedir. Bu da, istismar olayı ile ilgili çocuğun beyanı dışında başka delillerin olmadığı durumlarda, maddi gerçeğin ortaya çıkarılması için çocuğun beyanının yargı organları nezdinde nasıl değerlendirildiği sorusunu akıllara getirmektedir.

Amaç, Gereç ve Yöntem

Bu çalışmada, 01.01.2023-01.01.2025 tarihleri arasında Yargıtay 9. Ceza Dairesi tarafından çocuğun cinsel istismarı suçuna ilişkin verilen ve çocuğun beyanına dayanan kararlar incelenmiştir. Bu inceleme, kamuya açık 42 karar üzerinden yapılmıştır. Bu kararlarda çocuğun beyanının tek delil olduğu ya da diğer delillerle desteklenip desteklenmediği, çoğunluk kararına karşı oy olup olmadığı, Yargıtay'ın çocuğun beyanının delil olarak değerlendirilmesine ilişkin yaklaşımının ortaya konulması amaçlanmış olup, çocuğun beyanına yönelik delil değerlendirme kriterlerinin neler olduğu ve bu konuda içtihat birliği olup olmadığı araştırılmıştır.

Bulgular

Bu çalışma kapsamında incelenen mevcut Yargıtay kararlarında çocuğun beyanının nasıl değerlendirilmesi gerektiğine ilişkin dikkate alınan bazı kriterler bulunmakla birlikte; yerleşik ve sistematik bir yaklaşım olmadığı, çoğu kararda çocuğun beyanının değerlendirilmesine ilişkin çoğunluğun tam aksi yönde karşı oyların da bulunduğu ve hakimlerin öznel değerlendirmelerinin belirleyici olduğu görülmektedir.

Sonuç

Çocuğun beyanının delil niteliği bakımından daha öngörülebilir, objektif ve çocuk haklarını esas alan bir standart oluşturulması gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Bu sayede uygulamada yeknesaklığın ve içtihat birliğinin tam anlamıyla sağlanması gerekmektedir. Hem maddi gerçeğin ortaya çıkması ile adaletin sağlanması hem de adalet sistemi içerisinde çocuğun yüksek yararının gözetilmesi ile adalet sistemine olan güveninin zedelenmemesi açısından bu beyanların bilimsel temelli ve multidisipliner bir yaklaşımla belirli bir standart çerçevesinde değerlendirilmesi büyük önem arz etmektedir.

Anahtar Kelimeler: Çocukların Cinsel İstismarı, Çocuğun Beyanı, Delil Değerlendirmesi, Yargıtay Kararları, İçtihat Birliği

THE EVIDENTIARY VALUE OF THE CHILD'S STATEMENT IN CHILD SEXUAL ABUSE: AN EVALUATION IN LIGHT OF THE DECISIONS OF THE 9TH CRIMINAL CHAMBER OF THE COURT OF CASSATION (2023-2025)

Simge KALKAN, Lawyer, Association for the Prevention and Rehabilitation of Violence (İMDAT), 0009-0002-3541-7503, av.simgemurat@gmail.com

ABSTRACT

Introduction

Child sexual abuse is a very sensitive and difficult crime to detect and in these cases, the only evidence may sometimes be the child's statement. This raises the question of how the child's statement is evaluated by the judicial bodies in order to reveal the material truth in cases where there is no other evidence other than the child's statement regarding the abuse incident.

Purpose, Materials and Methods

This study examines the decisions made by the 9th Criminal Chamber of the Court of Cassation between 01.01.2023 and 01.01.2025 regarding the crime of child sexual abuse and based on the child's statement. This review was conducted on 42 publicly available decisions. In these decisions, it was aimed to reveal the Court of Cassation's approach to the evaluation of the child's statement as evidence by examining whether the child's statement was the only evidence or whether it was supported by other evidence, whether there was a vote against the majority decision and to investigate what the criteria for evaluating the child's statement as evidence were and whether there was a consensus of case law on this issue.

Findings

Although there are some criteria taken into consideration in the existing Court of Cassation decisions examined within the scope of this study regarding how the child's statement should be evaluated; it is seen that there is no established and systematic approach, that in most decisions there are dissenting votes in the exact opposite direction of the majority regarding the evaluation of the child's statement, and that the subjective evaluations of the judges are decisive.

Result

In terms of the evidentiary nature of the child's statement, it is necessary to establish a more predictable, objective and child rights-based standard. In this way, uniformity and jurisprudence must be fully ensured in practice. It is of great importance that these statements are evaluated within a certain standard framework with a scientific basis and a multidisciplinary approach, both in order to ensure justice by revealing the material truth and to ensure that the child's best interests are observed within the justice system and that trust in the justice system is not damaged.

Keywords: Child Sexual Abuse, Child's Statement, Evidence Evaluation, Court of Cassation Decisions, Jurisprudence Union

Giriş

Çocukların cinsel istismarı Kempe ve Kempe (1978) “Bağımlı ve gelişimsel olarak olgunlaşmamış çocuk ve adolesanların bilinçli olarak onay vermeye muktedir olmadıkları,

bütünüyle algılayamadıkları veya ailevi rollerle ilgili sosyal tabulara ters düşen cinsel aktivitelerde taraf olmaları” şeklinde tanımlamaktadır (Polat, 2021, s.101).

Cinsel istismar, bir çocuğun bir yetişkin tarafından cinsel doyum için kullanılmasıdır. Genital bölgeleri elleme, teşhircilik, röntgencilik, pornografiden ırza geçmeye kadar çok geniş yelpazedeki tüm davranışları kapsamaktadır (Polat, 2021, s.47).

Çocuğun cinsel istismarı suçu 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu’nun 103. maddesinde düzenlenmiş olup, ceza adalet sistemi içerisinde hem ortaya çıkarılması hem de yargı önünde ispatlanması açısından oldukça hassas ve zor bir suç türüdür. Çoğu zaman somut delillere ulaşılması mümkün olmamakta ve çocuğun beyanı tek delil olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bu durum, çocuğun beyanını yargılamanın en kritik unsurlarından biri haline getirmekle birlikte, çocuğun beyanının yeterli kabul edilip edilmeyeceği ve yargı organları nezdinde nasıl değerlendirileceği gibi birçok hukuki tartışmayı da beraberinde getirmektedir.

Bu bağlamda, söz konusu çalışma kapsamında 01.01.2023-01.01.2025 tarihleri arasında Yargıtay 9. Ceza Dairesi tarafından çocuğun cinsel istismarı suçuna ilişkin verilen kararlar incelenerek, çocuğun beyanının delil niteliği ile Yargıtay’ın çocuğun beyanının delil olarak değerlendirilmesine ilişkin yaklaşımının ortaya konulması amaçlanmış olup, çocuğun beyanına yönelik delil değerlendirme kriterlerinin neler olduğu ve bu konuda uygulamada içtihat birliği olup olmadığı araştırılmıştır.

1. Hukuki Çerçeve

1.1. Türk Ceza Kanunu’nda Çocuğun Cinsel İstismarı (TCK m.103)

5237 sayılı Türk Ceza Kanunu’na göre “*çocuk deyiminden; henüz 18 yaşını doldurmamış kişi*” anlaşılmakta olup, çocuğa yönelik cinsel istismar suçu ise 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu’nun çocukların cinsel istismarı başlıklı 103. Maddesinde düzenlenmiştir. İlgili düzenlemenin birinci fıkrasında “*çocuğu cinsel yönden istismar eden kişi, sekiz yıldan on beş yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır*” hükmüne yer verilmiştir. İlgili madde metninde cinsel istismar;

- “*On beş yaşını tamamlamamış veya tamamlamış olmakla birlikte fiilin hukuki anlam ve sonuçlarını algılama yeteneği gelişmemiş olan çocuklara karşı gerçekleştirilen her türlü cinsel davranış ile*
- *Diğer çocuklara karşı sadece cebir, tehdit, hile veya iradeyi etkileyen başka bir nedene dayalı olarak gerçekleştirilen cinsel davranışlar*” olarak tanımlanmıştır.

Maddede cinsel istismarın sarkıntılık düzeyinde kalması halinde daha az ceza verileceği düzenlenmiştir.

Maddenin ikinci fıkrasına göre cinsel istismarın vücuda organ veya sair bir cisim sokulması suretiyle işlenmesi halinde ise nitelikli cinsel istismar suçu oluşacak ve bu durumda suçun temel şekline göre daha ağır ceza verilecektir.

Aynı maddenin üçüncü fıkrasında daha fazla cezayı gerektiren nitelikli hallere yer verilmiş olup, suçun;

- a) Birden fazla kişi tarafından birlikte,
- b) İnsanların toplu olarak bir arada yaşama zorunluluğunda bulunduğu ortamların sağladığı kolaylıktan faydalanmak suretiyle,
- c) Üçüncü derece dâhil kan veya kayın hısımlığı ilişkisi içinde bulunan bir kişiye karşı ya da üvey baba, üvey ana, üvey kardeş veya evlat edinen tarafından,
- d) Vasi, eğitici, öğretici, bakıcı, koruyucu aile veya sağlık hizmeti veren ya da koruma, bakım veya gözetim yükümlülüğü bulunan kişiler tarafından,
- e) Kamu görevinin veya hizmet ilişkisinin sağladığı nüfuz kötüye kullanılmak suretiyle,

işlenmesi hâlinde, verilecek ceza yarı oranında artırılacaktır.

Yine aynı maddenin dördüncü fıkrasına göre cinsel istismarın, on beş yaşını tamamlamamış veya tamamlamış olmakla birlikte fiilin hukuki anlam ve sonuçlarını algılama yeteneği gelişmemiş olan çocuklara karşı cebir veya tehditle ya da on beş yaşını tamamlamış olmakla birlikte fiilin hukuki anlam ve sonuçlarını algılama yeteneği gelişmiş olan çocuklara karşı cebir, tehdit, hile veya iradeyi etkileyen başka bir nedene dayalı olarak silah kullanmak suretiyle gerçekleştirilmesi hâlinde de verilecek ceza yarı oranında artırılacaktır.

Cinsel istismar için başvuru olan cebir ve şiddetin kasten yaralamanın ağır neticelerine neden olması halinde, aynı maddenin beşinci fıkrasına göre ayrıca kasten yaralamadan dolayı da ceza verilmesi gerekecektir.

Son olarak maddenin altıncı fıkrasına göre ise, suç sonucunda mağdurun bitkisel hayata girmesi veya ölümü hâlinde, ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasına hükmolunacağı düzenlemesine yer verilmiştir.

1.2. Ceza Muhakemesi Açısından Çocuğun Beyanının Delil Değeri ve İspat Hususu

1.2.1. Delil Serbestisi ve Hakimin Vicdani Kanaati İlkesi (CMK m.217)

Ceza muhakemesi esas olarak maddi gerçeğin ortaya çıkarılmasını amaçlayan bir ispat faaliyetidir. Bu alandaki hukuki düzenlemelerin büyük bir bölümü de ispat faaliyetinin yetkili mercilerce hangi yöntemlerle yürütüleceğini ve bu sürece nasıl itiraz edilebileceğini belirlemeye yöneliktir. Ceza muhakemesinde somut olayın gerçeğe en uygun şekilde ortaya çıkması amaçlanmaktadır (Bacaksız ve Bayzit, 2019, s.386).

Ceza muhakemesinde maddi gerçeğin ortaya çıkarılması amaçlandığı için vicdani delil sistemi benimsenmiştir. Bu sistem, hem delillerin serbestçe elde edilebilmesini hem de değerlendirilebilmesini kapsar. Delil serbestisi, hukuka uygunluk şartıyla ceza yargılamasında

her şeyin delil olarak kabul edilebileceği anlamına gelir. Ceza Muhakemesi Kanunu’nun 217. maddesi de vicdani delil sisteminin gereği olarak, maddi gerçeğe ulaşma amacı doğrultusunda delillerin serbestliğini kabul etmektedir (Gedik, 2019, s.945). Ancak, hâkim kararını yalnızca duruşma sırasında ortaya konulan ve mahkeme huzurunda tartışılan delillerle gerekçelendirebilir. Hâkim, ileri sürülen delillerin ispat niteliğini, kendi vicdani kanaatine göre serbestçe değerlendirir (Gedik, 2019, s.916).

Delil serbestisinin geçerli olduğu ceza yargılamasında, önemli ilkelerden biri olan ve Latince ifadesi “in dubio pro reo” şeklinde bilinen “şüpheden sanık yararlanır” kuralına da değinmek gerekir. Hâkim, vicdani kanaatine dayanarak delilleri serbestçe değerlendirip kesin bir sonuca ulaşamazsa, tamamlayıcı bir kural olarak bu ilke devreye girer ve yargılama süreci bu doğrultuda yürütülür (Doğan, 2022, s.162 akt. Yılmaz, 2023, s.112). Bu doğrultuda, yargılamaya konu olayda sanığın suçu işlediği konusunda şüphenin tamamen ortadan kaldırılamadığı durumlarda, “şüpheden sanık yararlanır” ilkesi gereğince karar sanığın lehine verilecektir.

1.2.2. Çocuğun Beyanının İspat İçin Yeterli Olup Olmayacağı Sorunu

Ceza muhakemesi açısından mağdurun ifadesi hem soruşturma hem de kovuşturma aşamalarında başvurulabilen ve beyan delili niteliği taşıyan bir ispat aracı olarak kabul edilmektedir (Bozdağ ve Sariusta, 2017, s.585). Özellikle mağdurun çocuk olduğu durumlarda, suçun gerçekleşip gerçekleşmediğinin ya da hangi koşullarda gerçekleştiğinin belirlenmesinde yargı makamları ciddi güçlüklerle karşı karşıya kalabilmektedir (Bozdağ ve Sariusta, 2017, s.590).

Çocuğun cinsel istismarı suçunda ispat hususu hem mağdurun yaşı hem de olayın özellikleri nedeniyle diğer suç türlerinden farklı değerlendirilmiştir. Özellikle bazı somut olaylarda, yalnızca mağdurun ifadesiyle suçun işlendiği yönünde bir kanaat oluşabileceği kabul edilmiştir (Taştan, 2021, s. 629 akt. Yılmaz, 2023, s.111). Bu nedenle, vicdani delil sistemi kapsamında hâkime tanınan geniş takdir yetkisi, ispat güçlüğüne yoğun biçimde yaşandığı çocuklara karşı işlenen cinsel istismar suçlarında özel bir önem taşımaktadır (Taştan, 2021, s.632 akt. Yılmaz, 2023, s.111).

İstismar olayı ile ilgili çocuğun beyanının tek delil olduğu durumlarda, çocuğun aktarımı ayrı bir önem arz etmektedir. Zira ciddi bir şiddet yaşamış çocuğa olayla ilgili sorular sorulması ve bu soruların çocuk tarafından cevaplanması, yetişkin bir bireyle bir tutulmamalıdır. Burada çocuk psikolojisinin, çocuğun gelişiminin, çocuğun psikososyal durumunun, sosyal gereksinimlerinin vb. birçok faktör ortaya çıkmaktadır (Gönültaş ve Akduman, 2016, s.278)

Cinsel istismar suçunun ispatında mağdurun beyanından başka delil olmadığı durumlarda, “şüpheden sanık yararlanır” ilkesi karşımıza çıkmaktadır. Salt bu ilkeye dayanarak sanığın beraatine karar verilmesi yerine beyan delillerinin akıl ve mantık kuralları doğrultusunda birtakım ispat ölçütleri ile değerlendirilmesi gerekmektedir. Zira aksi bir durumun mağdurların ikinci kez mağduriyetine sebep olacağı açıktır (Gezici, 2023, s.24).

Nitekim çocuğun beyanından başka delil olmadığı durumlarda Yargıtay da çocuğun beyanını değerlendirirken birtakım kriterleri dikkate almaktadır. Yargıtayca benimsenen görüşe

göre, cinsel suç mağdurunun tüm aşamalarda tutarlı ve özde değişmeyen beyanının yan delillerle desteklenmesi durumunda cinsel istismar suçunun sabit olduğu kabul edilmektedir.

2. Amaç, Gereç ve Yöntem

Çalışma kapsamında, 01.01.2023- 01.01.2025 tarihleri arasında Yargıtay 9. Ceza Dairesi tarafından karara bağlanan ve *Lexpera* isimli içtihat veri tabanında yer alan 42 adet Yargıtay kararı incelenmiştir. Bu kararlara “*çocuğun cinsel istismarı*”, “*çocuğun beyanı*”, “*soyut beyan*” ve “*tek delil*” anahtar kelimeleri kullanılarak ulaşılmıştır.

Bu kararlar incelenirken, çocuğun beyanının delil olarak nasıl değerlendirildiği, yeterli kabul edilip edilmediği veya destekleyici delil aranıp aranmadığı, kararların mahkûmiyet mi yoksa beraat mi olduğu yönündeki sonuçları, ilk derece mahkemesi ile Yargıtay’ın kararlarının ne derece örtüştüğü ve kararların oy birliğiyle mi yoksa karşı oylarla mı alındığı yönünde değerlendirmeler yapılmıştır. Bu bağlamda, Yargıtay’ın özellikle çocuğun beyanına ilişkin yaklaşımını incelemek ve bu alanda uygulamada içtihat birliği olup olmadığını ortaya koymak amaçlanmıştır.

3. Bulgular

3.1. Delil Niteliği: Beyanın Yeterliliği ve Kararların Sonuçları

İncelenen 42 kararın 18’inde, çocuğun beyanı yeterli görülmüş ve bu dosyalarda mahkûmiyet kararı verilmiştir. Buna karşın 24 kararda, çocuğun beyanı soyut bulunmuş, destekleyici delil bulunmadığı gerekçesiyle beraat kararı verilmiştir.

Bu durumda, incelenen kararlarda mahkûmiyet oranı yaklaşık %42,9 iken beraat oranı %57,1’dir. Beraat oranının mahkûmiyet oranına kıyasla daha yüksek olduğu dikkat çekmektedir.

Tablo 1. Çocuğun Beyanının Delil Niteliği ve Kararların Sonuçları

Karar Türü	Dosya Sayısı	Oran (%)
Mahkûmiyet (Beyan yeterli)	18	42,9
Beraat (Beyan soyut)	24	57,1
Toplam	42	100

Not. Tablo, 2023–2025 yılları arasında Yargıtay 9. Ceza Dairesi’nin verdiği 42 kararın analizine dayanmaktadır.

%57,1 oranında beraat kararı verilmiş olması, yargılamalarda çocuğun beyanının tek başına yeterli delil olarak kabul edilmeyerek destekleyici delil arandığını ve destekleyici delil bulunmadığı durumlarda sanığın lehine karar verildiğini göstermektedir.

Bu noktada iki temel ilke olan çocuğun üstün yararı ilkesi ile şüpheden sanık yararlanır ilkesi arasında çatışma olduğu söylenebilir. Dolayısıyla bu iki ilke arasında adil ve öngörülebilir bir denge kurulması gerekliliği ortaya çıkmaktadır.

3.2. Yargıtay’ın Çocuğun Beyanını Değerlendirirken Dikkate Aldığı Kriterler

Yargıtay’ın kararlarında çocuğun beyanını değerlendirirken bazı kriterleri dikkate aldığı görülmektedir. Çocuğun beyanı bu kriterlere göre değerlendirilmektedir. Bu kriterler:

- Olayın intikal zamanı ve şekli
- Mağdur beyanının kendi içinde aşamalardaki tutarlılığı veya çelişkisi
- Mağdur beyanının ayrıntısı
- Mağdur beyanının hayatın olağan akışına uygun olması
- Mağdur ile sanığın arasında önceye dayalı husumet bulunup bulunmadığı

Bu kriterler Yargıtay 9. Ceza Dairesi’nin 28.03.2024 tarihli, E. 2023/13838 K. 2024/2867 sayılı kararında şu şekilde belirtilmiştir.

“Bilindiği gibi ceza muhakemesinde mahkûmiyet kararı verebilmek için, sanığın üzerine atılı eylemi gerçekleştirdiği konusunda hiçbir şüpheye yer bırakmayacak bir biçimde kesin olarak belirlenmesi konusunda delillere dayalı tam bir vicdani kanaatin oluşması gerekir.

Cinsel suçlarda, eylemin gerçekleştirilmesi konusunda mağdur beyanının tek delil olduğu durumlarda, mağdur beyanına itibar edilip edilmeyeceği konusunda belli kriterler belirli olacaktır. Bu ölçütlere göz atarsak; intikal zamanı ve şekli, mağdur beyanının başka delillerle örtüşmesi veya örtüşmemesi, mağdur beyanının kendi içinde aşamalardaki tutarlılığı veya çelişkisi, mağdur beyanının ayrıntısı, mağdur beyanının hayatın olağan akışına uygun olması vs. hususların gözetilmesi gerekir.” (Lexpera İçtihat Bilgi Sayfası, Erişim Tarihi: 21.04.2025)

Her ne kadar bu kriterlere birçok kararda yer verilmekte ise de bu kriterlerin tüm dosyalarda aynı şekilde ele alındığını söylemek güçtür. İncelenen bazı kararlarda Yargıtay üyelerinin bir kısmı çocuğun beyanını ayrıntılı, hayatın olağan akışına uygun, samimi ve inandırıcı kabul etmekte iken, bir kısmının aynı beyanı tam aksi yönde değerlendirdiği görülmüştür. Bu da kriterlerin standardize edilmediğini ve öznel yoruma açık olduğunu göstermektedir.

3.3. Oy Birliği ve Karşı Oy

İncelenen kararların 23’ünde oy birliğiyle karar verilmişken, 19’unda karşı oy mevcuttur. Bu durum, kararların %54,8’inin oy birliğiyle, %45,2’sinin ise daire üyeleri arasında görüş ayrılığıyla alındığını göstermektedir.

Tablo 2. Oy Birliği ve Karşı Oy Dağılımı

Karar Yapısı	Dosya Sayısı	Oran (%)
Oy Birliği	23	54,8
Karşı Oy	19	45,2
Toplam	42	100

Not. Tablo, analiz edilen 42 kararın 23’ünde oy birliği, 19’unda ise karşı oy bulunduğunu göstermektedir.

Karşı oy bulunan kararların oranının yüksekliği, Yargıtay üyeleri arasında da ciddi yorum farklarının bulunduğunu ortaya koymaktadır. Karşı oy yazılarında, hakimlerin öznel değerlendirmeleri ve bireysel yaklaşımları mevcuttur. Aynı beyanı değerlendiren hakimlerin farklı değerlendirmelerde bulunuyor olması, çocuğun beyanına yaklaşımda henüz istikrarlı bir içtihat benimsenmediğini göstermektedir. Bu durum aynı nitelikteki olaylarda farklı sonuçların doğmasına neden olabilmekte ve adaletin öngörülebilirliği açısından ciddi bir sorun teşkil etmektedir.

3.4. İlk Derece Mahkemesi ile Yargıtay Arasındaki Uyum

İncelenen kararlarda, ilk derece mahkemesi ile Yargıtay'ın aynı yönde karar verdiği dosya sayısı yalnızca 19 iken, 23 kararda ise farklı yönde karar verilmiştir.

Tablo 3. İlk derece mahkemesi ve Yargıtay karar uyumunun dağılımı

Karar Uyumu	Dosya Sayısı	Oran (%)
Uyumlu (Aynı Karar)	19	45,2
Uyumsuz (Farklı Karar)	23	54,8
Toplam	42	100

Not. Tablo, incelenen Yargıtay kararlarında ilk derece mahkemeleriyle uyumun %45 oranında gerçekleştiğini göstermektedir.

Çocuğun beyanının delil niteliğine ilişkin olarak, ilk derece mahkemelerinin değerlendirmeleri ile Yargıtay'ın değerlendirmeleri arasında da yorumsal farklılıklar ve görüş farklılıkları olduğu saptanmıştır. Yine bu durum da uygulamada yeknesaklık olmadığına işaret etmekle birlikte, mağdur çocuklar açısından değerlendirildiğinde, adalete erişim ve cezasızlık algısı bakımından önemli sakıncalar doğurabilecek bir tabloyu da gözler önüne sermektedir.

4. Sonuç ve Öneriler

Bu çalışmada, Yargıtay 9. Ceza Dairesi tarafından 2023-2025 yılları arasında verilen 42 karar üzerinden, çocuğun cinsel istismarı davalarında çocuğun beyanının delil niteliği incelenmiştir. Elde edilen bulgular, Yargıtay'ın çocuğun beyanını değerlendirirken birtakım kriterlere dayandığını ortaya koysa da bu kriterlerin uygulamada tutarlı, standart ve öngörülebilir bir yapıya kavuşmadığını göstermektedir. Dolayısıyla, kararların tamamına yansıyan yerleşik ve sistematik bir yaklaşımın olmadığı görülmektedir.

Yargıtay üyeleri arasında görüş ayrılıklarının bulunduğu kararların sayıca fazla olması (%45 oranında karşı oy) içtihat birliği sorununun da altını çizmektedir. Aynı zamanda ilk derece mahkemeleri ile Yargıtay kararları arasında da önemli ölçüde farklılıklar bulunması (%55 oranında karar uyumsuzluğu), yargı sisteminde istikrarlı ve objektif bir sistemin henüz kurulamadığını göstermektedir. Kararlar arasında birliğin sağlanamaması, benzer vakalarda farklı sonuçların ortaya çıkmasına çocuk adalet sisteminde öngörülebilirliğin zedelenmesine yol açmaktadır.

Ayrıca kararlarda “çocuğun üstün yararının gözetilmesi” ilkesi ile “şüpheden sanık yararlanır” ilkesi arasında bir çatışma alanı olduğu da görülmektedir. Bu iki ilke arasında

sağlıklı bir denge kurulamamaktadır. Bu dengesizlik, cezasızlık algısını da pekiştirmekte ve adalet sistemine olan güveni zayıflatmaktadır. Cezasızlık algısı sadece hukuki bir sorun değil, aynı zamanda çocukların hak arama cesaretini etkileyen sosyolojik bir sorundur. Dolayısıyla bu durum, mağdur çocuklar açısından gelecekte başvuru eğilimlerinin azalmasına yol açabilecek bir risk de taşımaktadır.

Bu bulgular doğrultusunda öneriler şu şekilde sunulabilir:

- Çocuğun beyanına ilişkin değerlendirme ölçütleri, bilimsel temellere dayalı ve disiplinler arası yaklaşımla oluşturulmalı, yargı organları açısından kılavuz işlevi görecektir yazılı ve belirli standartlara kavuşturulmalıdır. Tüm mahkemelerde bu kriterlerin tutarlı biçimde uygulanması için yeknesaklık ve içtihat birliği sağlanmalı ve benzer olaylarda farklı sonuçların doğması engellenmelidir.
- Çocuğun üstün yararı ilkesi ile şüpheden sanık yararlanır ilkesi arasında sağlıklı ve sistematik bir denge kurulmalıdır. Bu ilkeler arasındaki dengesizlik cezasızlık algısını pekiştirmektedir. Dolayısıyla dengenin sağlanması yalnızca adli sistemin işleyişine değil aynı zamanda çocukların adalete erişim hakkına da doğrudan etki etmektedir.
- Cezasızlık algısının önlenmesi, yalnızca suçla mücadele açısından değil, çocukların hak arama cesaretinin korunması bakımından da önemlidir. Bu nedenle, çocuğun beyanı yalnızca hukuki değil, aynı zamanda psikolojik ve sosyal boyutlarıyla da birlikte değerlendirilmelidir. Değerlendirme sürecine çocukla çalışan psikolog, pedagoğ ve sosyal hizmet uzmanları aktif olarak dahil edilmelidir.
- Multidisipliner yaklaşım, çocuk adalet sisteminde büyük önem arz etmektedir. Hem maddi gerçeğin ortaya çıkarılması ile adaletin sağlanması hem de adalet sistemi içerisinde çocuğun yüksek yararının gözetilmesi ile adalet sistemine olan güveninin zedelenmemesi açısından bu beyanların multidisipliner bir yaklaşımla değerlendirilmesi çok önemlidir. Multidisipliner yaklaşım sayesinde, çocuğun beyanı daha sağlıklı değerlendirilebilir. Böylece hem maddi gerçeğe ulaşma hem de çocuğun yüksek yararını koruma hedefi de birlikte gerçekleştirilebilir.

KAYNAKÇA

Bacaksız, P. & Bayzit, T. (2019). Yargıtay'ın cinsel dokunulmazlığa karşı suçlarda ispat yaklaşımı. Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Prof. Dr. Durmuş Tezcan'a Armağan, C. 21, Özel Sayı, s. 379-414

- Bozdağ A. & Sariusta K. (2017). Ceza yargılamasında mağdurun beyanı ve delil değeri. İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C.8, S.2, s.573-602
- Gedik, D. (2019). Ceza muhakemesinde hakimın delilleri değerlendirme serbestliği (CMK m.217). Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Prof. Dr. Durmuş Tezcan'a Armağan, C. 21, Özel Sayı, s. 913- 963
- Gezici, E. (2023). Cinsel dokunulmazlığa karşı suçlar bakımından mağdur beyanı ve ispat kuvveti. Yüksek lisans tezi, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Hukuku Anabilim Dalı, Kayseri.
- Gönültaş, B. & Akduman, İ. (2016). Çocuklara yönelik cinsel istismar soruşturmalarında mağdur bildirimlerinin önemi. Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, Yıl: 4, Sayı: 23, s. 274-289
- Polat, O. (2021). Tüm boyutlarıyla çocuk istismarı 1- Tanımlar, 4. Baskı, Seçkin Yayıncılık.
- Yılmaz, A. (2023). Türk ceza kanununda çocukların cinsel istismarı. Yüksek lisans tezi, Doğuş Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Kamu Hukuku Anabilim Dalı, İstanbul.
- Y. 9. CD, 23.1.2023, E. 2022/13505 K. 2023/276, Lexpera İctihat Bilgi Sayfası
- Y. 9. CD, 22.2.2023, E. 2022/15504 K. 2023/855, Lexpera İctihat Bilgi Sayfası
- Y. 9. CD, 2.3.2023, E. 2022/11580 K. 2023/1080, Lexpera İctihat Bilgi Sayfası
- Y. 9. CD, 21.3.2023, E. 2021/4592 K. 2023/1558, Lexpera İctihat Bilgi Sayfası
- Y. 9. CD, 22.3.2023, E. 2022/16857 K. 2023/1591, Lexpera İctihat Bilgi Sayfası
- Y. 9. CD, 27.3.2023, E. 2022/10279 K. 2023/1700, Lexpera İctihat Bilgi Sayfası
- Y. 9. CD, 5.4.2023, E. 2023/748 K. 2023/2028, Lexpera İctihat Bilgi Sayfası
- Y. 9. CD, 11.4.2023, E. 2022/5424 K. 2023/2233, Lexpera İctihat Bilgi Sayfası
- Y. 9. CD, 13.4.2023, E. 2023/606 K. 2023/2352, Lexpera İctihat Bilgi Sayfası
- Y. 9. CD, 26.4.2023, E. 2022/8741 K. 2023/2503, Lexpera İctihat Bilgi Sayfası
- Y. 9. CD, 2.5.2023, E. 2023/288 K. 2023/2669, Lexpera İctihat Bilgi Sayfası
- Y. 9. CD, 8.5.2023, E. 2023/1864 K. 2023/2867, Lexpera İctihat Bilgi Sayfası
- Y. 9. CD, 9.5.2023, E. 2022/14937 K. 2023/2916, Lexpera İctihat Bilgi Sayfası
- Y. 9. CD, 15.5.2023, E. 2023/2412 K. 2023/3114, Lexpera İctihat Bilgi Sayfası
- Y. 9. CD, 22.5.2023, E. 2021/28137 K. 2023/3345, Lexpera İctihat Bilgi Sayfası
- Y. 9. CD, 13.6.2023, E. 2023/2042 K. 2023/4216, Lexpera İctihat Bilgi Sayfası
- Y. 9. CD, 14.6.2023, E. 2023/4113 K. 2023/4282, Lexpera İctihat Bilgi Sayfası
- Y. 9. CD, 22.6.2023, E. 2023/2422 K. 2023/4536, Lexpera İctihat Bilgi Sayfası
- Y. 9. CD, 12.9.2023, E. 2021/4566 K. 2023/5075, Lexpera İctihat Bilgi Sayfası
- Y. 9. CD, 12.9.2023, E. 2023/6161 K. 2023/5098, Lexpera İctihat Bilgi Sayfası
- Y. 9. CD, 25.9.2023, E. 2023/2192 K. 2023/5521, Lexpera İctihat Bilgi Sayfası
- Y. 9. CD, 26.9.2023, E. 2023/7027 K. 2023/5564, Lexpera İctihat Bilgi Sayfası
- Y. 9. CD, 30.10.2023, E. 2023/10134 K. 2023/6899, Lexpera İctihat Bilgi Sayfası
- Y. 9. CD, 23.10.2023, E. 2023/8896 K. 2023/6589, Lexpera İctihat Bilgi Sayfası
- Y. 9. CD, 7.11.2023, E. 2023/3039 K. 2023/7302, Lexpera İctihat Bilgi Sayfası
- Y. 9. CD, 21.11.2023, E. 2021/10970 K. 2023/7595, Lexpera İctihat Bilgi Sayfası
- Y. 9. CD, 21.11.2023, E. 2023/3158 K. 2023/7566, Lexpera İctihat Bilgi Sayfası
- Y. 9. CD, 5.12.2023, E. 2023/11112 K. 2023/8021, Lexpera İctihat Bilgi Sayfası
- Y. 9. CD, 12.12.2023, E. 2023/10993 K. 2023/8311, Lexpera İctihat Bilgi Sayfası
- Y. 9. CD, 8.2.2024, E. 2021/14296 K. 2024/994, Lexpera İctihat Bilgi Sayfası

Y. 9. CD, 13.2.2024, E. 2021/7807 K. 2024/1156, Lexpera İtihat Bilgi Sayfası
Y. 9. CD, 28.3.2024, E. 2023/13838 K. 2024/2867, Lexpera İtihat Bilgi Sayfası
Y. 9. CD, 3.4.2024, E. 2024/121 K. 2024/3013, Lexpera İtihat Bilgi Sayfası
Y. 9. CD, 6.5.2024, E. 2021/6336 K. 2024/3991, Lexpera İtihat Bilgi Sayfası
Y. 9. CD, 7.5.2024, E. 2021/10551 K. 2024/4127, Lexpera İtihat Bilgi Sayfası
Y. 9. CD, 13.5.2024, E. 2021/7338 K. 2024/4397, Lexpera İtihat Bilgi Sayfası
Y. 9. CD, 14.5.2024, E. 2021/4355 K. 2024/4483, Lexpera İtihat Bilgi Sayfası
Y. 9. CD, 21.5.2024, E. 2021/10077 K. 2024/4831, Lexpera İtihat Bilgi Sayfası
Y. 9. CD, 9.9.2024, E. 2021/15573 K. 2024/7073, Lexpera İtihat Bilgi Sayfası
Y. 9. CD, 18.9.2024, E. 2021/18404 K. 2024/7532, Lexpera İtihat Bilgi Sayfası
Y. 9. CD, 7.10.2024, E. 2021/13206 K. 2024/8301, Lexpera İtihat Bilgi Sayfası
Y. 9. CD, 8.10.2024, E. 2024/5610 K. 2024/8355, Lexpera İtihat Bilgi Sayfası

www.lexpera.com.tr (Lexpera İtihat Bilgi Sayfası, Erişim Tarihi 21.04.2025)

www.mevzuat.gov.tr

www.dergipark.org.tr.

24-ADLİ BOTANİK UYGULAMALARINDA FİTOLİT VE POLEN KANITLARI: POTANSİYEL, SINIRLILIKLAR VE TÜRKİYE'DEKİ DURUM

Elif ŞAHİN KARAÇAM, Sosyolog, Acıbadem Üniversitesi Adli Bilimler Yüksek Lisans Programı, ORCID ID: 0009-0005-7698-2519, sahin.elif@hotmail.com.tr

ÖZET

Bu çalışma, adli botanik alanında polen ve fitolit kanıtlarının kullanıldığı örnek olaylar üzerinden bu disiplinin potansiyelini ve sınırlarını değerlendirmektedir. Adli botanik, klasik delil türlerinin yetersiz kaldığı durumlarda doğanın sunduğu iz materyaller sayesinde suçun çözümüne katkı sağlamaktadır. Polen tanecikleri ve fitolitler, olay yerinin coğrafi özelliklerinin anlaşılmasında ve şüpheli-mağdur eşleştirmesinde kritik rol oynar. Türkiye’de bu alandaki potansiyel yüksek olmasına rağmen laboratuvar altyapısı, uzman eksikliği ve referans veri tabanı gibi eksiklikler uygulamaları sınırlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: adli botanik, fitolit analizi, palinoloji, Türkiye

ABSTRACT

This paper explores the applicability of forensic botany in criminal investigations, focusing on evidence derived from phytolith and pollen analyses. Plant residues found at crime scenes can play a significant role in determining the time and location of the event, linking the suspect to the victim, and even estimating the post-mortem interval. Real-world cases such as the Holly Wells and Jessica Chapman murder, the Baby Doe case, and the Lindbergh kidnapping illustrate how microscopic traces from nature can lead to major breakthroughs. The current state of forensic botany in Turkey is examined, highlighting deficiencies in infrastructure, laboratory capacity, and expert availability. The findings suggest that interdisciplinary collaboration and the creation of a national reference database are essential to enhance the role of forensic botany within the justice system.

Keywords: forensic botany, pollen analysis, phytolith, forensic science, Turkey

1. Giriş

Adli bilimler, suçun aydınlatılması, faillerin tespiti ve adaletin sağlanması süreçlerinde sadece insan kaynaklı değil, çevresel ve doğal unsurları da bilimsel yöntemlerle inceleyerek delil niteliği kazandıran multidisipliner bir yapıya evrilmiştir. Bu genişleyen çerçevede yer alan **adli botanik**, doğanın sunduğu izleri delil haline getiren, özellikle bitki materyallerinin kriminal soruşturmalarda kullanılmasıyla ön plana çıkan özel bir araştırma alanıdır. Adli botanik, suç mahallinde ya da şüpheli üzerinde bulunan yaprak, çiçek, tohum, polen, fitolit gibi çeşitli bitki kalıntılarının analiz edilerek, olayın geçtiği çevre koşulları, suçun işlendiği yerin coğrafi konumu, olay zamanı ve faile dair ipuçlarının elde edilmesini mümkün kılar.

Bu alanın temel materyalleri arasında **fitolitler** (bitkilerin silis içeren hücrelerinden oluşan mikroskopik yapılar), **polen taneleri** (çiçekli bitkilerin üreme hücreleri) ve **odunsu dokular** yer alır. Bu materyaller, yalnızca yapısal olarak dayanıklı olmakla kalmaz, aynı zamanda tür bazında ayırt edici özellikler gösterdiğinden, olay yerinde veya suçla ilişkili objelerde bulunmaları halinde oldukça yüksek delil değeri taşırlar. Özellikle polenlerin geniş coğrafi dağılım gösteren ancak bölgesel olarak farklılaşan yapıları, adli vakalarda olayın nerede gerçekleştiğiyle ilgili güçlü ipuçları sunabilir. Fitolitler ise zaman içinde bozulmaya karşı oldukça dirençli yapılarıyla tarihi olaylara dair çözümlemelerde dahi kullanılabilecek niteliktedir.

Bu çalışmada, adli botanik bilim dalının adli soruşturmalarda nasıl işlevsel hale geldiği; uluslararası düzeyde tanınmış örnek vakalar üzerinden ortaya konmuştur. Polen analizi, dendrokronoloji, fitolit mikroskopisi gibi tekniklerin kullanıldığı olaylar aracılığıyla disiplinin hem potansiyeli hem de sınırları ele alınmış; Türkiye bağlamında ise mevcut altyapı, uzmanlık düzeyi ve uygulama alanlarının kapsamı değerlendirilmiştir. Böylece doğanın sessiz tanıkları olarak nitelendirilebilecek botanik kanıtların, bilimsel yöntemlerle nasıl delile dönüştürüldüğü ve adalet sistemine nasıl entegre edilebileceği incelenmiştir.

2. Adli Botanik Nedir?

Adli botanik, bitkilerin biyolojik, morfolojik ve ekolojik özelliklerinden yararlanarak suç soruşturmalarında bilimsel kanıt üretmeyi amaçlayan özel bir adli bilim dalıdır. Bu disiplin, olay yeri incelemelerinde doğrudan gözle görülmeyen ancak mikroskopik ya da bölgesel farklılıklarla anlam taşıyan bitki materyallerini analiz ederek, olayın çeşitli boyutlarına dair bilgi sağlayabilir. Bitkilerin mevsimsel döngüleri, büyüme hızı, filizlenme zamanları ve tozlaşma süreçleri gibi doğal biyolojik ritimleri, bir suçun ne zaman gerçekleştiğine dair değerli ipuçları verebilir. Örneğin bir cesedin üzerinde bulunan polen tipi ya da miktarı, ölüm zamanına dair bilgi sunabileceği gibi, o kişinin en son hangi tür bitki örtüsüne sahip bir alanda bulunduğunu da gösterebilir.

Bitkilerin yayılım özellikleri de adli botanikte kritik rol oynar. Bazı bitki türleri sadece belirli coğrafi bölgelerde yaygın olarak bulunur. Bu nedenle, örneğin bir şüphelinin kıyafetinde ya da aracında bu türden polenlerin tespit edilmesi, onun o bölgeden geçmiş olabileceğini göstererek

soruşturmanın yönünü değiştirebilir. Bununla birlikte, adli botanik sadece suç mahallinin belirlenmesinde değil, aynı zamanda suçun oluş sırasına ve süresine dair verilerin ortaya konmasında da önemli işlevler üstlenir.

Adli botanik uygulamaları arasında başlıca;

- Şüpheliyle olay yeri arasındaki fiziksel temasın ortaya konması,
- Şüphelinin mazeret beyanının doğruluğunun botanik delillerle test edilmesi,
- Cesedin bulunma zamanı ile ölüm zamanı arasındaki farkın (post-mortem interval - PMI) bitki örnekleriyle tahmin edilmesi,
- Olay yerinin ya da cesedin taşındığı yerin coğrafi belirlenmesi gibi kritik katkılar yer almaktadır.

Bütün bu işlevleriyle adli botanik, olay yeri inceleme birimleri, adli tıp uzmanları ve kriminal laboratuvarlar arasındaki disiplinlerarası iş birliği için vazgeçilmez bir bileşen haline gelmektedir. Doğadan gelen izlerin bilimsel kanıtı dönüştürülmesini sağlayan bu alan, adalet sistemine katkı sağlayan sessiz tanıkların sesini yükseltmektedir.

3. Örnek Olaylar Üzerinden Değerlendirme

3.1. Soham Cinayeti (İngiltere, 2002)

2002 yılında Holly Wells ve Jessica Chapman'ın Soham'da kaybolmasıyla başlayan olayda, Dr. Patricia Wiltshire polen ve bitki izleriyle kapsamlı bir analiz yürüttü.

Şekil 1. Soham Cinayeti Mağdurları – Holly Wells ve Jessica Chapman
Kaynak: PA Media, BBC News (2023).

Olay yerinde bulunan dikenli ısırgan otlarının (stinging nettles) köklerinde yeni yan filizler fark ederek, bu bitkilerin öldürme ve gömme işleminin yaklaşık 13 gün öncesine, yani kızların öldürüldüğü güne denk geldiğini belirledi. Ayrıca kummulan polen ve toprak örneklerini detaylı şekilde kıyafet, ayakkabı ve araçtan topladı; kırmızı futbol tişörtlerinde alnus (kızılağaç)

tohumcuklarının yoğun şekilde bulunması, mağdurların cesetleri gömüldükten sonra bu tür ağaçların altında kaldıklarını gösterdi. Bu botanical kanıtlar, polen ve bitki parçacıkları üzerinden Huntley ile olay yerini doğrudan ilişkilendirdi ve mahkûmiyet kararında kritik rol oynadı .

Şekil 2. Soham Cinayeti Soruşturması – Olay yeri inceleme ekiplerinin ormanlık alanda yaptığı delil arama çalışması

Kaynak: BBC News Arşivi / PA Media

3.2. Bella Bond Vakası: Adli Botanik ve İzotop Analizlerinin Katkısı

2015 yılında Deer Island sahilinde bulunan plastik poşet içindeki iki yaşındaki çocuğun kimliği bilinmediğinde, adli ekipler laboratuvarlara yönelmiş ve bu noktada mikroskopik adli botanik teknikleri devreye girmiştir. Şüphelinin kıyafetleri ve battaniyesi gibi materyallerden küçük elektronik süpürgelerle polen toplandı ve laboratuvarda temizlenip tek tek ayrıldı. Analizde, yaygın olarak görülen meşe (Quercus) ve çam (Pinus) polenleri ile birlikte, dikkat çeken nadir türlerden sedir (cedar) polenleri de tespit edildi. Bu sedir türleri, Boston'daki üniversite arboretumlarından birinde yetişen ağaçlarla eşleştiği için, çocuğun yaşadığı bölgenin Boston'a çok yakın olduğu sonucuna ulaşıldı

Buna ek olarak, Utah merkezli IsoForensics adlı laboratuvar, Bella'nın saç ve dişlerinden alınan örnekler üzerinde stabil su izotopu analizi yaptı. Bu analizde elde edilen sonuçlar, çocuğun hayatının son döneminde New England bölgesindeki yerel musluk suyunu tükettiğini gösterdi. Polis, bu iki ayrı bilimsel bulguyu bir araya getirerek, soruşturmanın odak noktasını Boston çevresine kaydırды ve bu da sonunda Boston–Dorchester bölgesinden gelen bir ihbarla Bella'nın kimliğinin tespit edilmesine yol açtı.

Şekil 3. Bella Bond – Massachusetts Eyalet Polisi, 2015
Kaynak: Massachusetts Eyalet Polisi, 2015.

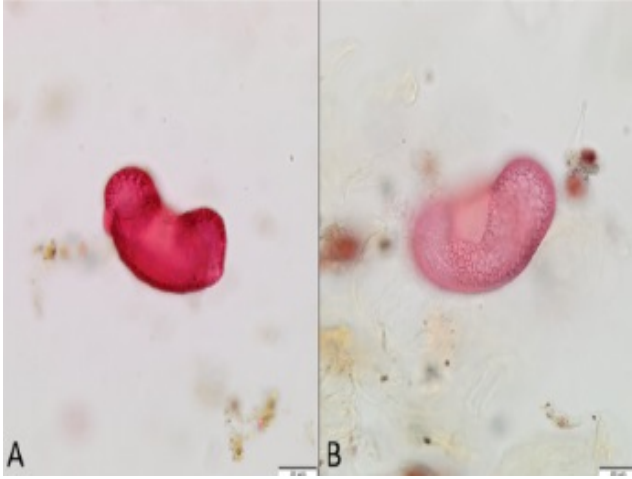
Sonuç olarak, mikroskobik polen analizi ve izotop incelemeleri, DNA ya da yüz tahmininden elde edilemeyen coğrafi bağlamı netleştirerek, soruşturmanın yönünü somut bilimsel delillerle değiştirmiştir. Bu yönüyle vaka, adli botanik alanının çok boyutlu soruşturmalarda ne kadar değerli bir araç olduğunu ortaya koyar.

Görsel 4. Baby Doe vakasında, giysi üzerinden polen örneklerinin toplanması işlemi.

Görsel 5. Baby Doe'nun saçı, %50 saf su ve %50 etanol (EtOH) çözeltisi içinde bekletiliyor."

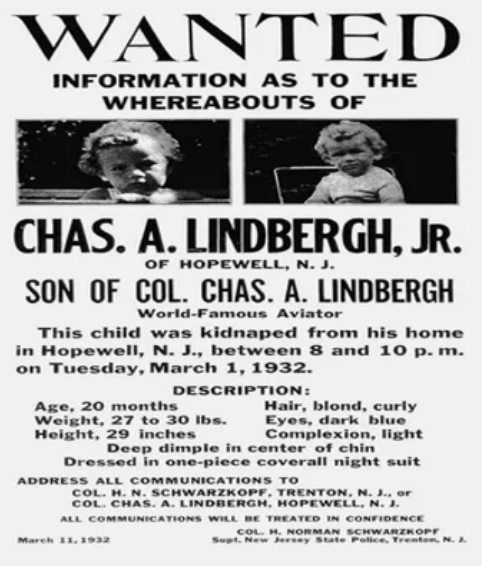
Görsel 6. Baby Doe örneklerinden elde edilen çeşitli *Cedrus* (sedir) polen taneleri. A ve B arasındaki yüzey özellikleri farkına dikkat ediniz.

3.3. Lindbergh Kaçırma Vakası (ABD, 1932)

1932 yılında, ünlü havacı Charles Lindbergh'in 20 aylık oğlu Charles Jr., New Jersey'nin Hopewell kasabasındaki evlerinin ikinci katındaki bebek odasından, akşam saat 21.00 civarında bir merdiven aracılığıyla kaçırıldı.

Görsel 7. Charles Augustus Lindbergh Jr. March

Görsel 8. New Jersey State Police. (1932,

11). *Wanted poster: Charles A. Lindbergh Jr.* [Poster]. Archival record.

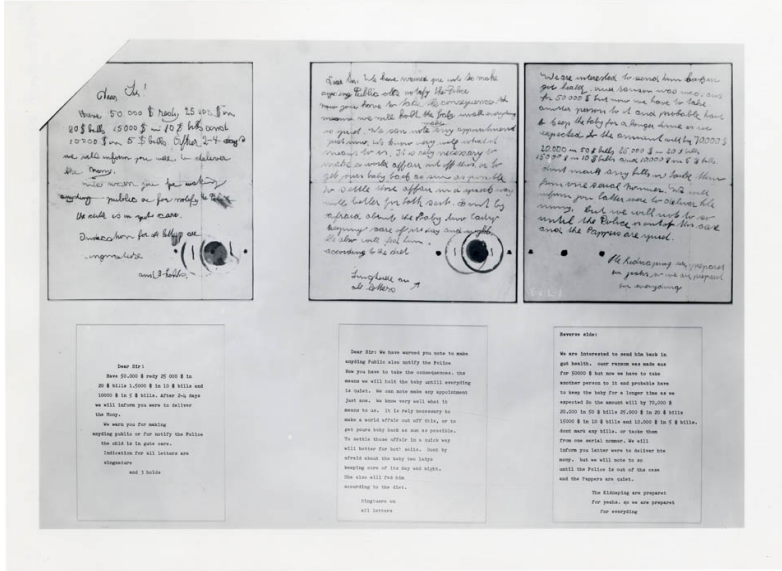
Source: New Jersey State Police (1932).

Charles Lindbergh Jr.'ın kaçırılmasıyla ilgili bu ünlü davada, olay yerinde bulunan el yapımı bir merdiven, soruşturmayı yürüten araştırmacılar için bir dönüm noktası oldu. Çocuğun odasının penceresinden yaklaşık 15 metre (elli fit) uzaklıkta, 50.000 dolar fidye talep eden bir not ile üç parçalı ahşap bir merdiven bulundu. Bu deliller, sonunda şüpheliyi suça bağlayan çok önemli ipuçları sağladı.

Amerika Birleşik Devletleri Orman Ürünleri Laboratuvarı'ndan Arthur Koehler, merdivende kullanılan ağaç türünü belirlemek amacıyla mikroskobik analizler gerçekleştirdi ve bunun çam türlerinden biri olduğunu tespit etti. Daha sonra aynı türdeki tahtaların, şüpheli Bruno Richard Hauptmann'ın evindeki tavan döşemesiyle birebir örtüştüğünü ortaya koydu.

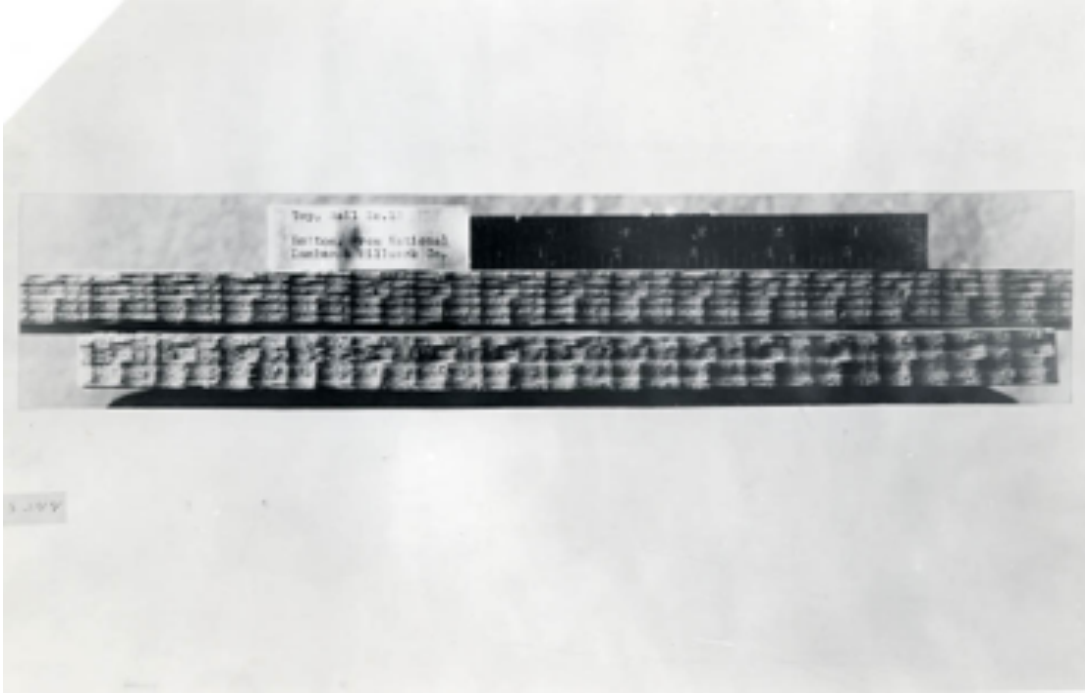

Görsel 9. Hopewell, New Jersey’deki Lindbergh ailesinin evi. Kaçırılma sırasında çocuğun odasının penceresi dışına dayanan ahşap merdiven, olay yerinde bulunan en önemli fiziksel delillerden biridir. Görsel, New Jersey Eyalet Arşivleri’nden izin alınarak kullanılmıştır.

Görsel 10. Charles A. Lindbergh Jr.’ın kaçırılmasından sonra ailesine ulaştırılan ilk ve ikinci fidye mektupları. El yazısı, imla hataları ve kullanılan semboller adli incelemede kritik öneme sahiptir. Görsel, New Jersey Eyalet Arşivleri’nden izin alınarak kullanılmıştır.

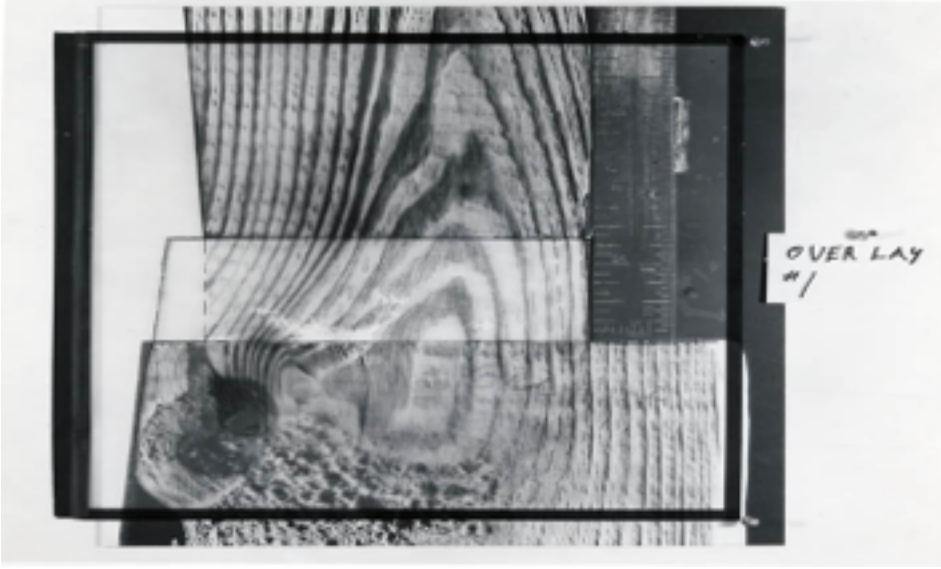
Ayrıca, merdivenin yapısında özgün marangozluk izlerini tanımladı ve merdivenden eksik olan bir tahtanın, Hauptmann’ın tavan arasında eksik olan döşeme tahtasıyla tam olarak eşleştiğini gösterdi. Bu “karbon kopya” uyumu, mahkemede oldukça güçlü bir delil olarak değerlendirildi ve merdivenin Hauptmann tarafından yapıldığına dair güçlü bir kanaat oluşturdu.

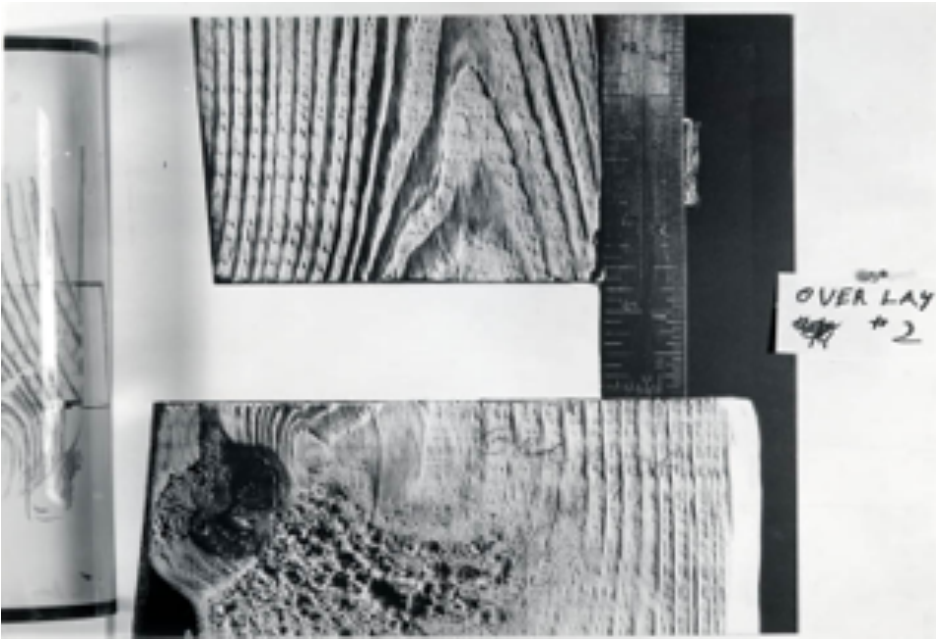
Görsel 11. Merdiven rayı #13'teki freze izlerinin, New York'taki *National Lumber & Millwork Co.*'dan alınan ahşapla karşılaştırılması. Görsel, New Jersey State Archives izniyle kullanılmıştır. Görsel, New Jersey Eyalet Arşivleri'nden izin alınarak kullanılmıştır.

Görsel 12. Bronx'taki Hauptmann tavan arası – Tavan arasının zeminine yerleştirilmiş 16 numaralı merdiven korkuluğunun yakından görünümü. Görsel, New Jersey Eyalet Arşivleri'nden izin alınarak kullanılmıştır.

Görsel 13. Merdiven parçasıyla döşeme tahtası arasında tam damar eşleşmesini gösteren şeffaf karşılaştırma. Görsel, New Jersey Eyalet Arşivleri'nden izin alınarak kullanılmıştır.

Görsel 14. merdiven parçasıyla tavan arasındaki döşeme tahtasının damar yapısının karşılaştırılması. Görsel, New Jersey Eyalet Arşivleri'nden izin alınarak kullanılmıştır.

4. Bilimsel Yöntem ve Alanlar

Adli botanik uygulamaları, birden fazla bilimsel tekniğin bir araya geldiği, disiplinlerarası bilgi ve becerilerin entegrasyonunu gerektiren karmaşık analiz süreçlerini içerir. Bu süreçlerde kullanılan temel analiz yöntemleri, botanik materyallerin morfolojik (biçimsel), anatomik, kimyasal ve genetik özelliklerine dayalı olarak şekillenir.

Bitkilerin sahip olduğu bu çok yönlü biyolojik yapı, adli soruşturmalar için eşsiz bir kanıt kaynağı sunar. Örneğin, bir yaprağın damar yapısından bir odun parçasının yıllık halkalarına, polenlerin şekillerinden bitkisel silika yapılara kadar her öge, olay yerinin zamansal ve mekansal analizine katkı sağlayabilir. Bu analizlerin mikroskopi, spektroskopi, DNA barkodlama ve jeokimyasal iz analizi gibi tekniklerle desteklenmesi, elde edilen bulguların bilimsel güvenilirliğini artırır.

Adli botanikte yöntemlerin etkin kullanımı, hem klasik hem de ileri düzey laboratuvar tekniklerinin eğitimli personel tarafından titizlikle uygulanmasını gerektirir. Bu kapsamda, bitkisel materyallerin toplanması, muhafaza edilmesi, kontaminasyondan korunması ve analiz öncesi işlemlerinin uluslararası standartlara uygun şekilde yürütülmesi büyük önem taşır.

Sonuç olarak, adli botanik analizleri; olay yeriyle şüpheli arasındaki bağlantıyı kurmaktan, ölüm zamanını belirlemeye, suçun gerçekleştiği yerin saptanmasından cesedin yer değiştirilip değiştirilmediğine kadar uzanan geniş bir yelpazede delil sunar. Bu nedenle, adli botanik yöntemlerinin sürekli geliştirilmesi ve uygulama alanlarının bilimsel olarak desteklenmesi, adli bilimlerin genel etkinliği için kritik öneme sahiptir.

4.1. Polen (Palinoloji)

Palinoloji, polen ve spor gibi mikroskobik bitki üreme yapılarının incelenmesini konu alan bilim dalıdır. Bu yapılar, bitkilerin çoğalma sürecinde rol oynayan, çok çeşitli şekil ve boyutlarda bulunabilen dayanıklı biyolojik ögelerdir. Adli bilimler açısından önemli olan temel nokta, polenlerin çevresel koşullara karşı son derece dirençli olmaları ve coğrafi spesifiklik taşımalarıdır. Her bitki türü, kendine özgü bir polen morfolojisine sahiptir ve bu polenler yeryüzünde rastgele dağılmazlar; belirli bölgelerde daha yoğun bulunurlar.

Bu özellikleri nedeniyle, adli soruşturmalarda özellikle şüphelinin veya cesedin belirli bir coğrafi bölgeyle temas edip etmediğini belirlemede çok önemli deliller sunabilir. Örneğin, bir şüphelinin üzerinde bulunan polen türleri, o kişinin belirli bir lokasyona gidip gitmediğini, olay yeriyle doğrudan temas kurup kurmadığını ortaya çıkarabilir. Aynı zamanda, ölü bedeninin bulunduğu çevredeki polen kompozisyonu, cesedin ne kadar süredir orada olduğu ve daha önce başka bir yerde bulunup bulunmadığı konusunda fikir verebilir.

Palinolojik analizlerde çoğu zaman taramalı elektron mikroskobu (SEM) veya ışık mikroskobu kullanılarak, polenlerin morfolojik detayları incelenir. Polen tanımlaması için referans polen

katalogları, herbaryum verileri ve coğrafi yayılım haritalarından yararlanılır. Şeffaf yapılı bu biyolojik materyaller, uygun boyama teknikleriyle renklendirilerek daha ayrıntılı incelenebilir.

Adli palinoloji ayrıca, post-mortem interval (PMI) belirlemede de yardımcı olabilir. Mevsimsel olarak farklılık gösteren polen dağılımı, cesedin hangi dönemde bulunduğu konusunda da zamanlamaya katkı sunabilir. Tüm bu özellikleriyle palinoloji, klasik adli analiz yöntemlerini tamamlayarak delil zincirini güçlendiren kritik bir bilimsel dayanak haline gelmektedir.

4.2. Fitolitler

Fitolitler, bitkilerin dokularında biriken mikroskobik silis (SiO₂) yapılarıdır ve özellikle otsu bitkilerde yaygın olarak bulunurlar. Bu yapılar, bitkinin yaşamsal faaliyetleri sırasında topraktan aldığı silisin dokularda birikmesiyle oluşur. Orkideler, sazlar, buğdaygiller (Poaceae), bambu ve çayır bitkileri gibi bitki grupları fitolit oluşturma kapasitesi yüksek olan örnekler arasındadır. Fitolitler, şekil ve büyüklüklerine göre tür spesifikliği gösterebilir ve bu sayede botanik tür tayininde kullanılabilirler.

Yüzbinlerce yıl boyunca doğal ortamda bozulmadan kalabilmeleri nedeniyle, fitolitler sadece güncel olay yeri incelemelerinde değil, aynı zamanda tarih öncesi yerleşim alanlarının incelenmesinde de kullanılır. Arkeobotanik ve paleoçevre araştırmalarında sıklıkla tercih edilen bu yapılar, adli botanik açısından da çok yönlü bir analiz aracıdır.

Adli bilimlerde fitolitlerin en çok kullanıldığı alanların başında mekansal analizler gelir. Örneğin, şüphelinin kıyafetlerinde veya ayakkabılarında tespit edilen fitolitler, o kişinin belirli bir ortama girip girmediğini ortaya koyabilir. Aynı zamanda mezar yeri tespiti, tarımsal alan ayırtması ve gizlenmiş organik materyal üzerindeki analizlerde de etkili bir yöntem olarak kullanılır.

Fitolit mikroskopisi, bu yapıların tanımlanmasında temel yöntemdir. Numuneler, asitle sindirme gibi kimyasal prosedürlerle organik içeriklerinden arındırılır ve ışık mikroskobuyla detaylı olarak incelenir. Özellikle şekil (morfo-tip) kataloglarıyla karşılaştırma yapılarak hangi bitki grubuna ait oldukları belirlenebilir.

Sonuç olarak, fitolit analizleri adli botanikte hem modern hem de geçmişe dair delil sunma potansiyeli taşıyan, mikroskobik fakat etkili bir tekniktir. Özellikle gözle görülmeyen kalıntıların tanımlanmasında ve yer tespiti yapılmasında kritik rol oynamaktadır.

4.3. Dendrokronoloji ve Odun Bilimi

Dendrokronoloji, ağaçların yıllık büyümelerine dayanan halkaların analiz edilerek, yaşlarının ve çevresel koşullara verdikleri yanıtların belirlenmesini amaçlayan bilim dalıdır. Her yıl oluşan bir halka, ağacın yaşının tespitinde doğrudan ipucu sunar. Bununla birlikte, halkaların kalınlığı, renk tonu ve yapısal bozuklukları da iklimsel, coğrafi ve çevresel değişkenliklere dair bilgi verir. Bu özellikler, ağacın kesildiği tarih, yaşı ve yetiştiği coğrafi bölge gibi parametrelerin belirlenmesinde kullanılabilir.

Adli bilimler açısından dendrokronolojinin önemi, ahşap delillerin analizinde ortaya çıkar. Özellikle cinayet, kaçırma veya yasa dışı yapı faaliyetlerinde kullanılan tahta ve kereste malzemelerinin kaynağını belirlemek için kullanılabilir. Ahşap deliller, şüphelinin ya da olay yerinin tespiti açısından kritik bilgiler sağlayabilir.

En bilinen örneklerden biri olan Lindbergh Kaçırma Vakası'nda, suç mahallinde bulunan el yapımı bir merdivenin tahta parçaları mikroskobik incelemeye tabi tutulmuş; ahşap yapısının şüphelinin evindeki tavan kerestesiyle birebir örtüştüğü ortaya konmuştur. Bu, dendrokronoloji ve odun biliminin adli bilimlerde delil değeri taşıyan ilk kullanım örneklerinden biridir.

Ayrıca, mezar alanlarında bulunan ahşap kalıntıların analizi ile cesedin ne zaman gömüldüğü veya öncesinde bulunduğu yapısal ortam açığa kavuşturulabilir. Bu analizler, adli tıp ile birlikte yürütülerek olayın zamansal boyutunun netleştirilmesini sağlar.

Teknik olarak dendrokronolojik analizlerde ölçekli kesit alma, dijital mikroskobik inceleme, yıllık halka genlik analizleri ve odun türü tanımlama yöntemleri uygulanır. Referans veri tabanları ile karşılaştırma yapılarak hangi yıla veya bölgeye ait olduğu tahmin edilebilir.

4.4. Diatom ve Limnoloji

Diatomlar, genellikle tatlısu ve tuzlusu ekosistemlerinde yaşayan, silisli hücre duvarlarına sahip tek hücreli alglerdir. Bu mikroskobik organizmalar, sucul ortamlarda yoğun olarak bulunur ve her su kaynağı kendine has bir diatom topluluğuna sahiptir. Bu özellik, diatomların adli bilimlerde izleyici (tracer) olarak kullanılmasını mümkün kılar. Limnoloji ise iç su ekosistemlerinin bilimsel incelenmesini konu alan bir disiplindir ve diatom analizlerini destekleyen çevresel verilerin yorumlanmasında kilit rol oynar.

Adli soruşturmalarda diatomların en kritik kullanım alanı, boğulma vakalarıdır. Şayet bir birey yaşarken suya girmişse, soluma ile birlikte su ve suyla birlikte ortamdaki diatomlar da akciğerlere, kan dolaşımına ve bazen kemik iliğine kadar taşınabilir. Oysa ceset suya öldükten sonra atılmışsa, bu biyolojik materyaller iç vücut sistemlerinde tespit edilemez. Bu fark, olayın kaza mı, intihar mı yoksa cinayet mi olduğu konusunda adli tıp uzmanlarına değerli ipuçları sunar.

Ayrıca, cesedin bulunduğu su kütlesindeki diatom profili ile ceset üzerinde veya iç organlarında bulunan diatomların eşleştirilmesi, cesedin oraya sonradan taşınıp taşınmadığını da ortaya çıkarabilir. Farklı su kaynakları farklı diatom kompozisyonlarına sahip olduğu için bu yöntemle yer tayini yapmak da mümkün hale gelir.

Diatom analizleri genellikle özel asit yöntemleriyle örneklerden ayrıştırılan silisli kabukların mikroskobik olarak incelenmesiyle yapılır. Elektron mikroskobu kullanılarak yapılan analizlerde, diatom türleri ayrıntılı bir şekilde tanımlanabilir ve bunların özgün yayılım haritaları ile karşılaştırma yapılabilir.

Tüm bu bilimsel yöntemler, adli botanikğin delil değerini yükseltmekte ve olayların aydınlatılmasında doğanın sessiz tanıklığının bilimsel bir dile dönüşmesini sağlamaktadır.

5. Türkiye’de Adli Botanik Uygulamaları

Türkiye, Akdeniz, Karadeniz, İran-Turan ve Avrupa-Sibirya floristik bölgelerinin kesişme noktasında yer alarak, biyolojik çeşitlilik açısından son derece zengin bir üle konumundadır. Endemik bitki türlerinin fazlalığı, çeşitli iklim ve toprak koşullarının aynı anda bulunması gibi özellikler, adli botanik uygulamaları için önemli bir potansiyel oluşturmaktadır. Ancak bu potansiyele rağmen, Türkiye’de adli botanik alanındaki kurumsal, teknik ve akademik altyapı henüz yeterli düzeyde gelişmemiştir.

Öncelikle, ülke genelinde adli botanik analizleri yürütecek yeterli sayıda laboratuvar ve uzman bulunmamaktadır. Mevcut laboratuvarlar ise genellikle genetik, toksikoloji veya kriminalistik alanlara yönelik çalışmalarla sınırlı kalmakta, mikroskobik bitki kalıntılarını tanımlayacak teknik donanım ve uzmanlık eksik kalmaktadır. Adli botanik uzmanı olarak yetişmiş akademik personel sayısı da sınırlıdır. Bu durum, olay yeri incelemelerinde botanik delillerin değerlendirilmesini zorlaştırmakta ve potansiyel delil niteliği taşıyan bitkisel materyallerin göz ardı edilmesine neden olmaktadır.

Bir diğer temel sorun, bitki türlerine yönelik kapsamlı, dijitalleştirilmiş ve bölgesel olarak ayrıntılandırılmış bir referans veri tabanının bulunmamasıdır. Oysa palinolojik ya da fitolit analizlerinde elde edilen verilerin anlamlı kılınabilmesi için, bu tür referans katalogların varlığı hayati öneme sahiptir. Örneğin, belirli bir polen türünün sadece Karadeniz Bölgesi’nde yaygın olarak bulunması, şüphelinin coğrafi hareketlerini izlemek için değerli bir kanıt olabilir.

Ayrıca, adli botanik alanındaki bilimsel yöntemlerin mahkeme süreçlerinde kabul görmesi için Frye (1923) ve Daubert (1993) gibi uluslararası bilimsel geçerlilik kriterlerine uygun çalışma ve yayınlar gerekmektedir. Ancak Türkiye’de bu tür validasyon çalışmaları sınırlı düzeydedir. Disiplinlerarası iş birliğinin de sistematik olmaması, adli botanikğin bir uzmanlık alanı olarak kurumsallaşmasını geciktirmektedir.

Bu sorunların giderilebilmesi için birden fazla düzeyde eylem planı gerekmektedir. Her şeyden önce, Türkiye’nin zengin ve özgün bitki örtüsüne dayalı olarak ulusal bir polen ve fitolit veri tabanı oluşturulmalıdır. Bu veri tabanı, hem kriminal vakalarda hem de akademik çalışmalarda referans noktalarının standardizasyonunu sağlayacaktır. Ayrıca, üniversitelerde adli botanik, palinoloji, fitolit mikroskopisi ve mikoloji gibi alanlar, biyoloji ve adli bilimler lisans ve yüksek lisans müfredatlarına entegre edilmelidir.

Olay yeri inceleme birimlerine bitki bazlı mikroskobik analizler konusunda eğitim verilmesi, uygulama sahasının kalitesini artıracaktır. Bunun yanı sıra, mahkemelerde kullanılabilir delil üretmek için adli botanikğin validasyon süreçlerine uygun akademik çalışmalarla desteklenmesi şarttır. Tüm bu önerilerin hayata geçirilmesiyle birlikte adli botanik, Türkiye adalet sistemine

bilimsel, tarafsız ve yenilikçi bir destek sağlayabilecek potansiyele tam anlamıyla erişmiş olacaktır.

6. Sonuç

Adli botanik, gözle görülmeyen ancak bilimsel olarak sözü geçen kanıtların ortaya konmasına olanak tanıyan, çok disiplinli ve yenilikçi bir adli bilim alanıdır. Bitki materyallerinin şüpheliyle olay yeri arasındaki bağlantını açığa çıkarmada kullanılması, ölüm zamanının belirlenmesi, coğrafi konumun saptanması gibi birçok kritik alanda klasik delil yöntemlerini tamamlayıcı niteliktedir. Polen, fitolit, ahşap dokusu ve diatom gibi botanik kanıtlar, doğanın sessiz ancak bilimsel olarak okunabilen tanıklarındır.

Bu alandaki çalışma ve uygulamalar, uluslararası vakalarda etkili sonuçlar doğurmuş, mahkemelerde kanıt değeri taşıyan bulguların elde edilmesinde büyük rol oynamıştır. Ancak Türkiye özelinde bakıldığında, bu bilim dalının potansiyeli ile mevcut uygulamalar arasında belirgin bir uyumsuzluk gözlenmektedir. Kurumsal altyapının geliştirilmesi, uzman yetiştirilmesi, laboratuvar olanaklarının artırılması ve referans veri tabanlarının oluşturulması, bu alanda atılacak temel adımlar arasındadır.

Sonuç olarak, adli botanik Türkiye adalet sisteminde etkin bir yer edinebilmesi için bilimsel, eğitimsel ve yasal alanlarda eşzamanlı gelişimler sağlanmalıdır. Yalnızca olayları aydınlatan bir bilim dalı olarak değil, aynı zamanda adli tıpta ve kriminalistikte analitik bir destek aracı olarak adli botanik, gelecekte çok daha belirleyici bir rol oynayacaktır.

Kaynakça

- Wiltshire, P. E. J. (2010). *Adli ekoloji*. P. White (Ed.), *Olay Yeri İncelemeden Mahkemeye* içinde.
- Kasprzyk, J. (2023). Adli botanik: Kim?, nasıl?, nerede?, ne zaman? *Science & Justice*, 63, 258–275. <https://doi.org/10.1016/j.scijus.2023.06.004>
- Laurence, A. ve Bryant, V. (2019). Adli palinoloji ve coğrafi konum belirleme süreci: Baby Doe vakası. *Forensic Science International*, 302. <https://doi.org/10.1016/j.forsciint.2019.109893>
- Khan, A. ve diğerleri. (2025). Adli botanik: Doğanın ipuçlarıyla suçların aydınlatılması. *Disiplinlerarası Tıp ve Halk Sağlığı Dergisi (JIMPH)*, 3(2).
- Haarhof, P. ve diğerleri. (2010). Opal fitolit korunumu. *Güney Afrika Bilim Dergisi*, 105(3/4). <https://doi.org/10.4102/sajs.v105i3/4.108>

- New Jersey Eyalet Arşivleri. (t.y.). *Lindbergh kaçırılma vakasına ait delil dosyaları*.
- New Jersey Eyalet Arşivleri. (t.y.). *Charles A. Lindbergh Jr. kaçırılma vakası belgeleri*. Erişim: <https://www.nj.gov/state/archives/> (İzin alınarak kullanılmıştır)
- PA Media. (2023). *Soham vakasındaki adli gelişmelere dair BBC News haberi*.
- The Boston Globe. (2015). *Bella Bond anma töreni ve soruşturma haberi*.
- Daily Mail. (2012). *Lindbergh Bebek Vakası: Tarihsel bir bakış*.
- Birleşmiş Milletler Uyuşturucu ve Suç Ofisi (UNODC) ve Dünya Sağlık Örgütü (WHO). (t.y.). *Çevresel adli bilimler üzerine raporlar*.

25- AİLE İÇİ ŞİDDET VE ŞİDDET AKTARIMI

Altay Ferit Kazdal, Hukuk Fakültesi Öğrencisi, MEF Üniversitesi, 0009-0003-7668-7750, kazdala@mef.edu.tr

BİLDİRİ ÖZETİ

Giriş: Bu çalışmanın amacı, aile içi şiddetin nedenleri arasında gösterilen; çocukluk döneminde aile içi şiddete maruz kalma veya şahit olma ile ileriki yaşlarda kendi ailesine şiddet uygulama arasındaki ilişkiyi ve şiddete maruz kalan veya şahit olan çocukların ileriki yaşlarda şiddete olan yatkınlığının nasıl önlenebileceğini incelemektir.

Gereç ve Yöntem: Aile içi şiddet ve şiddete tanık/maruz olan çocukların şiddete eğilimli olma düzeyler ile ilgili literatür taraması yapıldı. Özellikle ailesinde şiddet içeren bir davranışa maruz kalan çocukların davranışları üzerine yapılmış araştırmalar incelendi.

Bulgular: Sosyal Öğrenme Teorisine göre, insanlar küçük yaşlarda öğrendikleri ya da şahit oldukları her davranış gibi şiddet içeren davranışları da öğrenirler, onları modeller ve taklit ederler. Çocukların özellikle kendilerini emniyette hissetmeleri gereken evde, anne ve baba veya ebeveyn olma özelliğini taşıyan kişiler arasındaki şiddete şahit olmaları onların duygusal gelişimleri üzerinde olumsuz yönde önemli etkiler yapar. Yetişkinler çocukluk dönemlerinde öğrendikleri bu şiddet içeren davranışları daha çok bir sorun çözme metodu olarak kullanırlar.

Sonuç: Aile içinde şiddeti doğuran pek çok neden vardır. Birçok sosyal hadise gibi aile içi şiddet ve çocuğa karşı şiddet tek bir nedenle açıklanamamaktadır. Her bir neden uygulanan şiddete belli oranda etki etmektedir. Aile içindeki şiddet, ancak bütün bu nedenler aynı anda göz önünde bulundurularak açıklanabilir. Sosyal Öğrenme Teorisi de bu nedenlerden biri olan çocukken aile içinde şiddete tanık olma veya şiddete maruz kalma ile sonraki dönemde şiddete başvurma arasındaki ilişkiyi açıklamaya çalışmaktadır. Akademik çalışmalar çoğunlukla çocuğun aile içinde şiddet görmesiyle sonraki yıllarda kendi ailesine şiddet uygulaması arasında ya da şiddet mağduru olması arasında anlamlı bir ilişki olduğunu ortaya koymaktadır.

Anahtar Kelimeler: Şiddet, Çocuk, Aile İçi Şiddet, Modelleme, Sosyal öğrenme teorisi

DOMESTIC VIOLENCE AND VIOLENCE TRANSMISSION

*Altay Ferit Kazdal, Law Faculty Student, MEF University, 0009-0003-7668-7750,
kazdala@mef.edu.tr*

ABSTRACT

Introduction: The aim of this study was to examine the relationship between being exposed to or witnessing domestic violence in childhood and perpetrating violence against one's own family at a later age, which is shown among the causes of domestic violence, and how to prevent the predisposition of children exposed to or witnessing violence to violence at a later age.

Materials and Method: A literature review was conducted on domestic violence and the level of violence tendency of children who witnessed/exposed to violence. In particular, studies on the behaviour of children who were exposed to violent behaviour in their families were examined.

Results: According to the Social Learning Theory, people learn, model and imitate violent behaviours like every behaviour they learn or witness at a young age. Especially at home, where children need to feel safe, witnessing violence between their parents or people who are parents has a negative impact on their emotional development. Adults use these violent behaviours that they learnt in childhood mostly as a problem solving method.

Conclusion: There are many reasons for violence in the family. Like many social events, domestic violence and violence against children cannot be explained by a single cause. Each cause has a certain effect on the violence to a certain extent. Violence in the family can only be explained by considering all these reasons at the same time. Social Learning Theory tries to explain the relationship between witnessing or being exposed to violence in the family as a child and resorting to violence in the following period. Academic studies mostly reveal that there is a significant relationship between witnessing violence in the family and the child's perpetrating violence against his/her own family or being a victim of violence in the following years.

Keywords: Violence, Child, Domestic Violence, Modelling, Social learning theory

1.Giriş

Aile içi şiddet, yalnızca bireysel bir sorun olmayıp, aynı zamanda kültürel, psikolojik ve sosyal dinamiklerle şekillenen çok yönlü bir toplumsal olgudur. Akademik çalışmalara göre, aile içi şiddeti tek bir nedene indirgemek oldukça zordur. Bu karmaşıklığı açıklamak amacıyla kullanılan başlıca teorilerden biri, Albert Bandura tarafından geliştirilen Sosyal Öğrenme Teorisidir. Bu teori, bireylerin çocuklukta şiddete tanık olarak veya şiddet eylemlerine maruz kalarak bu davranışları öğrenebileceğini, modelleyebileceğini ve ileri yaşlarda kendi davranışlarına yansıtabileceğini öne sürer. Bu çalışma da işte bu işlevsel mekanizmayı mercek altına alarak, çocukluk döneminde aile içi şiddete tanık olma veya maruz kalmanın; ileriki yaşlarda bireylerin aile içi şiddet davranışı geliştirme eğilimleriyle ilişkisini analiz etmektedir.

2.Tanım

Aile içi şiddet, çeşitli kuramsal ve tanımsal yaklaşımlarla ele alınan çok boyutlu bir olgudur. Kelly ve Johnson'a (2008) göre bu şiddet türü, bireyin eşine, çocuklarına, ebeveynlerine veya diğer aile bireylerine yönelik fiziksel, psikolojik, sosyal, cinsel ve ekonomik baskı içeren ve bireyin bağımsızlığını yok sayan eylemler bütünüdür. Goldstein (2007), aile içi şiddeti daha çok kontrol etme dürtüsüyle açıklamakta; tehdit, cinsel saldırı, hakaret ve hatta öldürmeye teşebbüs gibi davranışların bu kapsamda değerlendirilebileceğini belirtmektedir. Stover (2005) ise aile içi şiddetin evrensel ve sabit bir tanımının bulunmadığını, bunun her sosyo-kültürel yapıda farklı biçimlerde ortaya çıkabileceğini vurgular; ancak çoğu zaman "özel alan" ya da "aile içi mesele" olarak tanımlandığı için kamuoyunda yeterince görünür olmadığını belirtir. Bu kapsamda, aile içi şiddetin öğrenilen bir davranış olduğunu ileri süren Sosyal Öğrenme Teorisi, bu olgunun bireyler arası aktarım biçimlerini açıklamak adına önemli bir kuramsal dayanak sunar. Sosyal öğrenmenin tarihsel temelleri, Tarde'nin (1912) "taklit kanunlarına dayanmakta olup, bireylerin davranışlarını sosyal etkileşim yoluyla öğrendiğini savunur. Bandura (1973), bu yaklaşımı geliştirmiş ve bireylerin şiddet gibi karmaşık davranış kalıplarını gözlem yoluyla öğrenebileceğini, özellikle çocukların maruz kaldıkları ya da tanıklık ettikleri şiddet örüntülerini içselleştirerek gelecekte bu davranışları tekrarlayabileceklerini ileri sürmüştür. Akers (2000) ise bu süreci üç temel mekanizma ile açıklamaktadır: modelleme yoluyla şiddetin öğrenilmesi, yapıcı alternatif davranış kalıplarının öğrenilememesi ve maruz kalınan ya da tanık olunan şiddetin dolaylı biçimde teşvik edilmesi. Bu kuramsal perspektifler, aile içi şiddetin bireysel tercihlerden ziyade öğrenilmiş sosyal davranışlar üzerinden yeniden üretildiğini ve bu nedenle nesiller arası aktarım potansiyeli taşıdığını ortaya koymaktadır.

3.Metodoloji ve Analitik Yaklaşım

Bu çalışma, aile içi şiddetin çocuklukta maruz kalma ya da tanıklık etme yoluyla öğrenildiği ve yetişkinlikte tekrarlandığı yönündeki kuramsal yaklaşımları değerlendirmek amacıyla nitel bir literatür taramasına dayanmaktadır. Araştırma sürecinde aile içi şiddet olgusunu açıklayan kuramsal çerçeveler derinlemesine incelenmiş, özellikle bireylerin şiddet davranışlarını çevresel etkileşim yoluyla nasıl öğrendiklerini açıklayan teorik modeller merkez alınmıştır. Bununla birlikte, fiziksel, cinsel, duygusal ve ekonomik şiddet türlerinin çocuklar üzerindeki etkilerine dair yapılan akademik çalışmalar sistematik şekilde analiz edilmiştir. Literatür taramasında farklı sosyo-kültürel bağlamlarda yapılmış çok sayıda ampirik araştırmaya yer verilerek, çocukluk döneminde şiddete maruz kalma veya tanıklık etmenin, yetişkinlikte şiddet uygulama eğilimleri üzerindeki etkisi somut verilerle ortaya konmuştur. Özellikle uzun süreli gözlem ve izleme temelli araştırmalar, şiddetin bireysel bir eğilimden çok öğrenilmiş bir davranış biçimi olduğunu göstermektedir. Çalışmada hem kuramsal açıklamalar hem de saha araştırmaları bir bütünlük içinde değerlendirilmiş, elde edilen bulgular aile içi şiddetle mücadelede bireysel müdahalelerin yanı sıra toplumsal düzeyde önleme stratejilerinin gerekliliğine işaret eden sonuçlarla ilişkilendirilmiştir. Bu yaklaşım, şiddeti yalnızca bir bireysel davranış biçimi değil, aynı zamanda sosyal çevre içinde öğrenilen ve yeniden üretilen bir olgu olarak ele almakta; nesiller arası aktarım sürecini hem psikolojik hem de sosyolojik boyutlarıyla kavramayı hedeflemektedir.

4.BULGULAR

4.1 Aile İçi Şiddete Şahit Olan Çocuklar

Çocukların özellikle kendilerini güvende hissetmeleri gereken yer olan ev ortamında, anne-baba ya da ebeveynlik rolünü üstlenen kişiler arasında yaşanan şiddet olaylarına tanıklık etmeleri, onların duygusal gelişimleri üzerinde önemli ve olumsuz etkiler yaratmaktadır. Çocuklar, şiddete doğrudan maruz kalmasalar bile tanık oldukları bu olaylar, onları derinden sarsmakta ve iç dünyalarında kalıcı yaralar bırakmaktadır. Vahip'in (2002), Yüksel ve Kayır'dan yaptığı alıntıya göre, annenin şiddet gördüğü ailelerde çocuklar bu şiddete şahit olduklarında ciddi düzeyde etkilenmekte ve bu etkiler uzun yıllar süresince devam etmektedir. ABD Adalet Bakanlığı verilerine göre, her yıl ortalama 8 milyon çocuk evde meydana gelen şiddet olaylarına tanıklık etmektedir. Araştırmalar, bu çocukların %89'unun evdeki şiddet olaylarının farkında olduğunu ortaya koymaktadır. Ayrıca, aile içi şiddete maruz kalan kadınların %45'inin evde 12 yaş altı çocuklarının bulunduğu rapor edilmiştir. McGee'nin (2003) yaptığı çalışmada, görüşme yapılan 48 kadından 41'i, maruz kaldıkları fiziksel şiddete çocuklarının da şahit olduğunu belirtmiştir. 11 kadın partnerlerinin kendilerini çocuklarının önünde boğmaya çalıştığını, 3 kadın ise ölümle tehdit edildiğini ifade etmiştir.

Çocuklar da tıpkı yetişkinler gibi fiziksel, cinsel, duygusal ve ekonomik şiddete maruz kalabilmektedir. Yapılan araştırmalar, çocukların şiddeti doğrudan deneyimlemeleri kadar, duydukları ya da şahit oldukları şiddet olaylarından da derin bir şekilde etkilendiklerini göstermektedir. Bu etkiler; korku, üzüntü, öfke, utanç, suçluluk, şaşkınlık ve umutsuzluk gibi duygu ve davranışlarla dışa vurulabilmektedir.

Şiddet, çocukların öz güvenini, yaşam motivasyonunu, fiziksel ve ruhsal sağlığını, eğitim başarısını, arkadaşlık ilişkilerini ve sosyal yaşama katılım kabiliyetini olumsuz yönde etkilemektedir. Çocukları yetişkinlerden ayıran en temel özellik; çocukların fiziksel, duygusal ve ekonomik anlamda tamamen korumasız olmalarıdır. Kendilerini savunabilecek yeterli fiziksel güçten yoksun olmalarının yanı sıra, duygusal şiddete karşı koruyucu mekanizmalar da geliştirememektedirler. Ailelerine tamamen bağımlı olmaları da onları şiddet karşısında savunmasız hâle getirmektedir.

Araştırmalar, çocukların üçte ikisinin özellikle duygusal şiddete maruz kaldığını göstermektedir. Duygusal şiddet; çocuğun ruhsal yapısında derin yaralar açmakta ve bu yaraların etkisi, çoğu zaman fiziksel şiddetin etkisinden daha uzun süre devam etmektedir (McGee, 2003; Gül & Güneş, 2009).

4.2 Sosyal Öğrenme Teorisi ile Aile İçi Şiddet Arasındaki İlişki

Aile içi şiddet olaylarını **Sosyal Öğrenme Teorisi** ile açıklamaya çalışan akademisyenler, bu tür şiddetin tıpkı diğer davranışlar gibi yaşanarak ve gözlemlenerek öğrenildiğini ve nesilden nesile aktararak tekrar eden bir davranış hâline geldiğini savunmaktadır (intergenerational transmission theory). Sosyal Öğrenme Teorisi'nin kökeni, Tarde'nin (1912) "taklit kanunları" teorisine dayanmaktadır. Tarde'ye göre insanlar, karşılıklı iletişim ve taklit yoluyla öğrenirler. Bu teoriye göre birey, olumlu ya da olumsuz tüm davranışları; ailesi, arkadaş çevresi, öğretmenleri ve iş arkadaşları gibi yakın ilişkide bulunduğu kişilerle olan etkileşimleri aracılığıyla öğrenir. Öğrenme, süreçsel bir yapıdır ve bu süreçte kişi, davranışlara ilişkin gerekçeleri, tanımları ve motivasyonları da öğrenir. Şiddet de tıpkı diğer davranışlar gibi bu

yakın çevreyle olan ilişkilerde gözlemlenerek ve taklit edilerek öğrenilir ve zamanla içselleştirilerek kuşaktan kuşağa aktarılır (Karğın, 2011).

Bireyler, küçük yaşlarda maruz kaldıkları veya şahit oldukları davranışları model alır ve taklit ederler. Çocuklar, doğrudan ya da dolaylı yollarla anne-babalarının ve yakın çevrelerinin şiddet içeren davranışlarını gözlemler ve bu davranışları öğrenirler. Bu davranışlar, çocukluk dönemi boyunca pekiştirilir ve ergenlik ile yetişkinlik döneminde stres ya da çatışma anlarında tekrar ortaya çıkar. Bu durum, yetişkin bireylerin çocuklukta öğrendikleri şiddeti bir **sorun çözme yöntemi** olarak kullanmalarına yol açabilir.

Çocuk, sürekli olarak maruz kaldığı veya şahit olduğu davranışların bir kural ya da norm olduğunu düşünmeye başlar. Eğer aile üyeleri, yaşadıkları stres, hayal kırıklığı ve problemleri öfke ve saldırganlıkla karşılıyorsa; çocuk da benzer durumlarda bu davranışları benimseyebilir (Bandura, 1973). Bandura'ya göre öfke ve şiddet, tüm toplumlar için ciddi sosyal problemlerdir ve küçük çaplı şiddet olayları bile büyük sonuçlar doğurabilir. Sosyal Öğrenme Teorisi'ne göre öfke ve şiddet, birçok yıkıcı olayın temel kaynağıdır.

Akers'e (2000) göre aile içi şiddetin nedenleri yalnızca kimyasal dengesizlikler, alkol veya uyuşturucu kullanımı ya da depresyon gibi bireysel psikolojik etkenlerle sınırlı değildir. Aile üyelerini kontrol etme isteği, aile içi şiddetin temel nedenlerinden biridir. Çocukluk döneminde şiddete maruz kalan veya şiddete tanık olan bireyler, ileriki yaşamlarında aile içi şiddet olaylarına karışma eğilimindedir. Bu kişiler, şiddetin aile içinde kabul edilebilir bir davranış olduğunu, sorun çözmede ya da diğerlerini kontrol etmede etkili bir yöntem olarak öğrenebilirler.

Sosyal Öğrenme Teorisi, nesilden nesile aktarılan şiddetin nedenlerini şu üç ana başlıkta açıklar:

4.2.1 Modelleme

Modelleme, bireyin başkasının davranışlarını, tutumlarını ve eylemlerini benimseyip taklit etmesidir. Normal şartlarda kişi, hayranlık duyduğu bireyleri model alır. Ancak çocukluk döneminde bireyler model seçiminde bilinçli değildir. Bu nedenle çocuklar, ebeveynlerinin onaylamadığı ya da istemediği davranışları dahi bilinçsizce modelleyebilir.

4.2.2 Doğru Sorun Çözme Yöntemlerini Öğrenememe

Çocukluk döneminde maruz kalınan veya tanık olunan olumsuz davranışlar, bireyin sağlıklı sorun çözme becerileri geliştirmesini engelleyebilir. Bu durumda kişi, duygusal tepkilerle hareket ederek şiddeti bir çözüm yolu olarak görebilir. Şiddet, çoğu zaman sorunların nasıl çözüleceğinin bilinmemesinden kaynaklanır. Eğer birey, çevresindekilerin sorunlara yapıcı ve ahlaki yaklaşımlar geliştirdiğini gözlemliyorsa, kendisi de bu yönde davranışlar geliştirecektir. Ancak çevresindeki bireylerin sorunlara öfke ve şiddetle yaklaştığını gözlemleyen bir çocuk, bu tutumu farkında olmadan içselleştirebilir.

4.2.3 Şiddet Kullanmaya Teşvik

Şiddet uygulayan kişi (fail) ile şiddete maruz kalan kişi (mağdur) arasındaki dinamikte, mağdur direnç göstermediğinde failin şiddet uygulamaya devam etme olasılığı artar. Mağdurun şiddete karşı koymamasının çeşitli nedenleri olabilir; örneğin, maddi imkânsızlık, sığınacak yerinin

olmaması, çocuklarını bırakmak istememesi ya da öğrenilmiş çaresizlik gibi (Tarhan, 2010). Bu durum, şiddetin sürekliliğini ve çocuklar tarafından öğrenilmesini pekiştirir.

4.3 Çocuğun Anne ve Babayı Modellemesi

Çocuklar, gelişimsel süreçlerinde çevrelerinde bulunan ve özellikle yakın oldukları bireyleri model alırlar. Okul öncesi dönemde bu model genellikle ebeveynlerdir. Aile, çocuğun ilk sosyalleşme alanıdır ve çocuk bu dönemde rol model arayışındadır. Çocuklar genellikle en yakında bulunan aile bireylerini örnek alır. Vahip'e (2002) göre, çocukların model alma davranışı **özdeşim** olarak tanımlanır. Özellikle kız çocukları anneleriyle, erkek çocukları ise babalarıyla özdeşleşir. Vahip, bu özdeşleşmenin şiddet mağduru ya da faili olmayı doğrudan açıklamak için yeterli olmadığını belirtmekle birlikte, şiddet ortamında yetişen çocukların bu davranış kalıplarını içselleştirme ihtimalinin yüksek olduğunu vurgulamaktadır.

4.4 Aile İçi Şiddetin Çocuklar Üzerindeki Etkisi

Aile içi şiddet, çocukların yaşam kalitesini doğrudan ve olumsuz şekilde etkilemektedir. Çocuğun gelişim göstermesi, sosyal hayata hazırlanması ve güvenli bir ortamda büyümesi gerekirken, şiddetle baş etmek zorunda kalması tüm gelişim sürecini sekteye uğratmaktadır. McGee'nin (2003), Evason'dan aktardığına göre, Evason'un yaptığı bir çalışmada kadınların %72'si çocuklarının, kendilerinin maruz kaldığı aile içi şiddetten duygusal olarak olumsuz yönde etkilendiğini belirtmiştir. Bu olumsuz etkinin, çocukluk dönemi boyunca ve ergenlikte de devam ettiği saptanmıştır.

Araştırmalara göre şiddet gören ya da şiddete tanıklık eden çocuk ve anneler; korku, güçsüzlük, üzüntü, depresyon, sosyal etkinliklerden uzaklaşma, akademik başarıda düşüş, kızgınlık, saldırgan davranışlar ve sosyal ilişkilerde kopukluk gibi çeşitli olumsuz sonuçlar yaşadıklarını ifade etmişlerdir (McGee, 2003).

4.5 Şiddetin Nesilden Nesile Aktarılması

Vahip'e (2002) göre, şiddetin aile içinde yaşanarak ya da gözlemlenerek nesilden nesile aktarılması, aile içi şiddetle ilgili en önemli konulardan biridir. Bazen aktarılan yalnızca fiziksel şiddetin kendisi değil; o şiddeti besleyen duygusal atmosferdir. Kişinin içselleştirdiği korku, öfke, eziklik ve değersizlik duyguları, onun tüm yaşamını etkileyebilir. Özellikle çocuklukta şiddete maruz kalmak ya da tanık olmak, bireyin kişilik gelişimini olumsuz yönde etkileyerek, ileriki yaşlarda saldırgan davranışların temelini oluşturabilir.

Altınköprü (2003), "Şahsiyet Analizi" adlı eserinde, anormal kişilik gelişiminin nedenleri arasında aile yapısını, çevresel koşulları ve bireyin yaşadığı fiziksel-ruhsal travmaları da saymaktadır. Özellikle çocukluk döneminde çevresel etkenlerin kişilik gelişimi üzerinde büyük etkisi olduğunu vurgulamaktadır. Kaufman ve Zigler'in (1987) "Suiistimal Edilmiş Çocuklar İleride Suiistimal Eden Ebeveynler Olur mu?" başlıklı çalışması, bu alandaki birçok araştırmaya kaynaklık etmiştir. Bu çalışmada, şiddet eğilimi gösteren bireylerin geçmişinde genellikle şiddetle ilgili deneyimlerin bulunduğu ortaya konmuştur.

4.6 Şiddetin Kuşaklar Arası Aktarımıyla İlgili Araştırmalar

Stith ve Farley (1993), çocuklukta aile içi şiddete tanık olmanın veya bu şiddete maruz kalmanın, ileriki yaşlarda eşe karşı şiddet kullanımıyla ilişkili olduğunu saptamıştır.

White ve Widom (2003), geçmişe dönük çalışmalardan farklı olarak gelecek odaklı bir araştırma yürütmüşlerdir. Araştırmada, 12 yaş öncesi suistimale uğramış çocuklardan oluşan bir deney grubu ile hiç suistimal yaşamamış çocuklardan oluşan bir kontrol grubundan 939 çocuk seçilmiş ve bu bireylerle 20 yıl sonra yeniden görüşülmüştür. Sonuçlara göre, çocuklukta suistimale uğrayanların %53'ü, uğramayanların ise %41'i ileriki yaşamlarında eşlerine şiddet uygulamıştır. Bu bulgular, şiddete maruz kalmanın ileriki yaşantılarda şiddet uygulama eğilimini artırdığını göstermektedir.

Ehrensaft ve arkadaşları (2003), New York'ta 543 çocuk üzerinde 20 yıllık bir boylamsal araştırma gerçekleştirmiştir. Araştırma; ebeveynler arası şiddete tanıklık, ebeveynin çocuğa kötü davranışı, ergenlikteki davranış bozuklukları ve madde kullanımı gibi değişkenleri incelemiştir. Elde edilen sonuçlar, çocuklukta ebeveynler arası şiddete tanık olmanın ve anne tarafından uygulanan fiziksel cezanın, ilerleyen yıllarda partnerlere yönelik şiddet davranışlarını artırdığını ortaya koymuştur.

Straus (1991), 1985 tarihli Ulusal Aile İçi Şiddet Araştırmalarına dayanan çalışmasında, çocuklukta şiddete maruz kalan veya şiddete tanık olan bireylerin, ileriki yaşlarda eşlerine karşı şiddet uygulama olasılıklarının daha yüksek olduğunu belirtmiştir. Özellikle çocuklukta şiddet görenlerin, kendi çocuklarına karşı şiddet uygulama oranlarının daha yüksek olduğu da bu çalışmada tespit edilmiştir. Çocukken anne-baba arasında şiddete tanıklık eden bireylerin, evliliklerinde şiddet uygulama ihtimallerinin, tanık olmayanlara göre üç kat fazla olduğu vurgulanmaktadır.

Straus'a göre, cinsiyetten bağımsız olarak çocuklukta yaşanan şiddet deneyimleri, bireyin gelecekte başkalarına karşı saldırgan tutumlar geliştirme riskini artırmaktadır. Küçük yaşta ailesindeki saldırgan davranışlara tanıklık eden bireylerin, yetişkinlikte eşlerine yönelik en az üç defa veya daha fazla şiddet eğilimi gösterme olasılığı yüksektir.

Stith ve Farley'in (1993) çalışmaları, erken yaşta şiddete tanık olan erkek bireylerin, kadınlara kıyasla eşlerine karşı daha yüksek oranda şiddet uyguladıklarını ortaya koymuştur. Şiddet içeren ailelerden gelen erkeklerin, ileride kendi eşlerine karşı da saldırgan davranışlar sergileme olasılığı oldukça yüksektir.

Özellikle eşlerine şiddet uygulayan erkeklerin, çocukluklarında ya fiziksel şiddet mağduru oldukları ya da babalarının annelerine şiddet uyguladığına tanık oldukları tespit edilmiştir.

McCue (2008), bu durumu Sosyal Öğrenme Teorisi bağlamında açıklayarak, aile içi şiddete tanık olan bireylerin ileriki yaşamlarında eşlerine veya partnerlerine şiddet uygulama riskinin arttığını belirtmiştir. Zor koşullarda büyüyen çocuklar, gücün şiddet yoluyla elde edileceğini öğrenir. Ayrıca, şiddetin erkekler tarafından kadınlara uygulanmasının normal olduğu yönünde bir inanç geliştirebilirler. Bu çocuklar, şiddetin "etkili" bir yöntem olduğunu ve şiddete maruz kalan kişinin, failin isteklerine boyun eğerek şiddetin devamını engelleyeceğini öğrenirler. Bu ortamda yetişen çocuklar, "sert erkek" rolünü benimseyerek, erkeklerin baskın ve saldırgan, kadınların ise güçsüz ve kötü muameleyi hak eden kişiler olduğuna inanabilirler.

Türkiye'den **Tarhan** (2010), "Aile Okulu" adlı eserinde, ergenlik çağındaki çocukların şiddete yönelmesinde aile içindeki eğitimsel hataların rolüne dikkat çeker. Aileler, çocuklarına örnek olması gereken davranışlar yerine olumsuz örnekler sergilediklerinde, çocuklar sağlıklı

davranış modelleri geliştirememekte ve şiddet eğilimleri artmaktadır. Tarhan, genetik yatkınlıkların varlığını kabul etmekle birlikte, acımasızlık, merhametsizlik ve şiddet gibi davranışların esasen öğrenilerek kazanıldığını vurgular. Ebeveynler, çatışmaları şiddet yoluyla çözüyorsa, çocuk da büyüdüğünde aynı yöntemi tercih etme eğiliminde olacaktır.

Rahmatian (2009) tarafından yapılan bir araştırmada, daha önce aile içi şiddet olaylarına karışmış 25 erkekten 16'sı (%64) çocukluklarında aile içi şiddet mağduru olduklarını belirtmiştir. Aynı şekilde, 9 kadından 7'si (%78) ailelerinde aile içi şiddete maruz kalan bireylerin bulunduğunu ifade etmiştir. Araştırma, şiddet uygulayıcıların geçmişlerinde genellikle ya şiddet mağduru ya da şiddete tanıklık etmiş olduklarını ortaya koymuştur.

Aynı çalışmada, şiddet uygulayan 25 erkekten 12'si (%48) ve şiddet mağduru 6'sı (%67), ailelerinde şiddet uygulayan bireylerin bulunduğunu belirtmiştir. Şiddet uygulayan 18 kişi (%72), ilk kez genç yaşta; 7'si (%28) ise yetişkinlikte aile içi şiddetle tanışmıştır. Şiddet mağduru 9 kadından 6'sı (%67) çocuklukta, 3'ü (%34) ise yetişkinlikte şiddete maruz kaldığını beyan etmiştir.

Ayrıca, 25 erkekten 18'i (%71) aile içi şiddetle ilgili ilk tecrübesinin şiddete tanık olma şeklinde gerçekleştiğini, 1'i (%4) mağdur, 6'sı (%25) ise saldırgan olarak şiddeti deneyimlediğini ifade etmiştir. Kadınların ise 4'ü (%45) ilk olarak tanık, 5'i (%55) doğrudan mağdur olarak aile içi şiddeti deneyimlemiştir.

4.7 Ev İçi Şiddetle Mücadelede Türkiye'den Çarpıcı Veriler: 2007–2021

2007–2021 yılları arasında Türkiye Kadın Dernekleri Federasyonu (TKDF) ile Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu (UNFPA) iş birliğinde yürütülen Ev İçi Şiddet Acil Yardım Hattı'na gelen 28.198 çağrı, Türkiye'de kadına yönelik şiddetin boyutlarını gözler önüne seren önemli veriler sunmuştur. Çağrıların %57'si doğrudan şiddet mağdurlarından gelirken, %16'sı aile üyeleri, kalan kısmı ise arkadaş, komşu ya da failler tarafından yapılmıştır; faillerin %2 oranında hattı aradığı ve genellikle mağdurun yerini öğrenmek ya da psikolojik destek istemek gibi motivasyonlara sahip olduğu görülmüştür. En fazla çağrı, pandemi yılı olan 2020'de yapılmış; çağrılarda sık geçen anahtar kelimeler arasında “töre”, “namus”, “ensest”, “çocuk istismarı”, “ihmal”, “travma” ve “intihar” öne çıkmıştır. Şiddet mağdurlarının %80'i kadın olup %73'ü evli, %12'si bekar ve %7'si boşanmış bireylerden oluşmaktadır; yaş dağılımı ise %42 ile 31-55 yaş aralığında yoğunlaşırken, %37'si 19-30 yaş aralığındadır. Çocuklara yönelik şiddet 2012 sonrası %7'den %17'ye, pandemiyle birlikte %18'e yükselmiştir. Faillerin %90'ı erkek olup, %63'ü eş, %21'i aile üyeleridir; aile içi faillerin başında baba (%29), diğer aile fertleri (%19) ve kardeş (%16) gelmektedir. En sık rastlanan şiddet türü fiziksel şiddet (17.601 vaka) olurken, bunu duygusal (15.059), sosyal (5.608), ekonomik (4.346) ve cinsel şiddet (1.456) takip etmektedir; cinsel şiddet vakalarının %73'ü yalnızca kadınlara, %11'i kadın ve çocuklara birlikte, %10'u ise kız çocuklarına yöneliktir ve bu vakaların yalnızca yarısı mağdur tarafından bildirilmiştir. Yardım hattına yapılan başvuruların büyük çoğunluğu bilgi alma amacı taşıırken, en çok talep edilen hizmetler arasında sığınma evlerine erişim, polis müdahalesi, kolluk kuvveti eşliğinde güvenli bölgelere geçiş ve Sosyal Hizmetler'e ihbar yer almaktadır; yönlendirmeler ağırlıklı olarak adli merciler ve emniyet güçlerine yapılmıştır. (UNFPA Türkiye & TKDF, 2022)

5.SONUÇ

Şiddet davranışlarının nesiller boyunca aktarılması, bireylerin şiddete doğrudan ya da dolaylı şekilde maruz kalmaları ve bunu gözlemleyerek öğrenmeleriyle ortaya çıkan bir döngüdür. Özellikle çocukluk döneminde şiddetle karşılaşmak, ilerleyen yaşlarda benzer davranışların tekrarlanma olasılığını artırmaktadır. Bu süreci anlamada Sosyal Öğrenme Kuramı önemli bir çerçeve sunar. Kurama göre çocuk, örnek aldığı kişinin davranışlarını izler, öğrenir ve bu davranışların ödül ya da ceza ile sonuçlanıp sonuçlanmadığını değerlendirir. Eğer şiddetin bir çözüm yolu olarak kabul edildiğini ve ödüllendirildiğini görürse, bu davranışı benimseyip normalleştirebilir.

Bu nedenle, ailede kültürel bir alışkanlık olarak kabul edilen şiddet içeren çocuk yetiştirme biçimlerinin yerine, şiddetin olumsuz etkilerini önlemeye yönelik pozitif disiplin yöntemleri uygulanmalıdır. Pozitif disiplin; çocukların sevgi ve saygı çerçevesinde, demokratik bir ortamda rehberlik edilmesini temel alır. Bu yaklaşım, ceza ya da ödül mekanizmalarına dayanmak yerine, çocukların davranışlarının arkasındaki nedenlere odaklanarak, hatalardan ders çıkarma ve problem çözme becerilerini geliştirmeyi hedefler. Aynı zamanda, şiddetsiz iletişim, empati ve anlayış gibi değerlerin kazandırılması, çocuğun sağlıklı sosyal ilişkiler kurmasına zemin hazırlar.

Sonuç olarak, şiddetin nesiller arası aktarımını önlemek için bireysel, ailevi ve toplumsal düzeyde bütüncül bir strateji geliştirilmelidir. Aile içinde pozitif disiplinin yaygınlaştırılması, şiddetsiz çözüm yöntemlerini öğreten eğitim programlarının oluşturulması ve toplumda şiddetin meşruiyetini sorgulayan normların güçlendirilmesi, bu döngünün kırılmasında kritik öneme sahiptir. Çocuklara sevgi dolu, güvenli ve destekleyici ortamlar sunmak, sadece şiddetin öğrenilmesini engellemekle kalmayıp, aynı zamanda onların sağlıklı bireyler olarak yetişmelerini sağlar. Sağlıklı bireylerden oluşan toplumlar ise refah ve kalkınma için temel oluşturur. Bu nedenle, kapsamlı ve çok boyutlu yaklaşımlar, şiddetin toplum içindeki döngüsünü sonlandırmada hayati rol oynar.

6.KAYNAKÇA

- Özgentürk, İ., Kargın, V. & Baltacı, H. (2012). Aile içi şiddet ve şiddetin nesilden nesle iletilmesi. *Polis Bilimleri Dergisi*, (4), 55- 77.
- Kaufman, Joan ve Zigler, Edward, (1987), “Do Abused Children Become Abusive Parents?”, *American Journal of Orthopsychiatry*, C.5, ss.186 192.
- Bandura, Albert, (1973), “Social Learning Theory of Aggression”, *Journal of Communication*, C. 28, S.1, ss.12.
- Tarhan, Nevzat, (2010), *Aile Okulu*, İstanbul: Timaş Yayınları.
- Stith, Sandra ve Sarah, Farley (1993), “A Predictive Model of Male Spousal Violence”, *Journal of Family Violence*, C.8, S.2, ss.183-201.
- Altinköprü, Tuncel, (2003), *Şahsiyet Analizi*, İstanbul: Hayat Yayınları.
- McCue, Magri Laird, (2008), *Domestic Violence: Contemporary World Issues*, California: ABC Clio.
- Straus, Murray, (1991), “New Theory and Old Canards About Family Violence Research”, *Social Problems*, C.38, ss.180-197.
- Celiloğlu, Umay Büşra. (2024). *Şiddetin Kuşaklararası Aktarımı: Çocuklar Şiddeti Nasıl Öğrenir?*

26-SINIR TANIMAYAN ŞİDDET: AFGAN KADINLAR VAKA OLGUSU

Büşra Tulumbacı, Uzman Psikolog, YSYD İnsani Yardım Derneği, 0000-0002-4890-6755, busratulumbaci@gmail.com

Çiğdem Kulak, Psikolog, YSYD İnsani Yardım Derneği, 0009-0007-9001-0198,

cigdemkulakk@gmail.com

Özet

Giriş-Amaç: Göç, savaş, hastalık ve yoksulluk gibi nedenlere bağlı olarak bireylerin ve grupların başka bir ülkeye kalıcı olarak ikamet etmek amacıyla yaptıkları bir harekettir (Kaypak ve Bimay, 2016). Dünyadaki tüm mültecilerin %47'si, sığınmacı ve yerlerinden edilmiş kişilerdir ve bunların %50'sini kadın mülteci ve sığınmacılar, %44'ünü ise 18 yaş altı çocuklar oluşturmaktadır (Gögen 2011). Bu çalışmada Türkiye'de bulunan mülteci kadınların ve çocukların fiziksel, cinsel ve psikolojik şiddet olgularının fark edilmesi, bu durumlarda sivil toplum kuruluşlarının önemi ve ruh sağlığı alanındaki müdahale programlarına dikkat çekmek amaçlanmıştır.

Gereç- Yöntem: Yerel ve Sığınmacılar Yardımlaşma Derneğine (YSYD) başvuru yapan Afgan mülteci grubundan kadın yararlanıcıların istismar ve şiddet olguları literatür bulguları eşliğinde değerlendirilmiştir. Olgular YSYD Ankara ve Karaman ofisine başvuran mültecilerin içinden 10 yararlanıcı seçilerek bulgular oluşturulmuştur.

Bulgular: Olgu Sunumu: 20-48 yaş aralığında olan Afgan kadınların, göç süreci öncesinde başlayan istismar ve şiddet olgularından bahsetmektedir. Kurumumuza yapılan başvurularda genellikle çocukluk çağında ebeveynin istismarı ve çocuk yaşta evlendirilmeleriyle beraber eşin istismar etmesi ve şiddet uygulaması yönünde şikayetler gelmektedir. Ev içerisinde başlayan şiddet, evin dışında yabancı kişiler tarafından da devam etmektedir. Göç esnasında ve göç sonrasında olmak üzere de 2 farklı süreçte de çeşitli şiddet ve istismar durumları yaşanmaktadır. Fiziksel şiddetin yanında duygusal ve cinsel anlamda istismar edilen kadınlar ruh sağlığı açısından zorluklar yaşamaktadırlar. Tüm bunları yaşayan danışanlar, yanlarında çocuklarının var olması nedeniyle yaşadıkları şiddete çocukların da maruz kaldığını belirtmektedirler. Aynı zamanda kadınlarla birlikte çocuklarında istismar edildiği ve psikolojik şiddet maruz kaldığı gözlemlenmiştir. Tüm bu süreçleri yaşadktan sonra danışanlar öfke problemi, depresyon, kaygı, bedensel şikayetler ve travma sonrası stres bozukluğu gibi şikayetler ile derneğimize başvuruda bulunmuştur. Bu başvurular sonucunda ruh sağlığı profesyonelleri tarafından destek süreçleri başlatılmıştır. Destek süreçleri başlatılan danışanlar ile travma sonrası stres bozukluğu, yas süreçleri, duygu durum kontrolleri ve depresyon için ruh sağlığı hizmeti verilmektedir.

Sonuç: Mülteci kadın ve çocukların yaşamış oldukları zorluklar göz önünde bulundurularak sivil toplum alanında ve kamusal alanlarda çalışmalar yapılmalı ve destek programları oluşturulmalıdır. Göçmen kadınların travma sonrası tepkilerini anlamalarına ve başa çıkma becerileri geliştirmelerine yönelik kültüre duyarlı psikoeğitim programları sunulmalıdır. Kadınların izolasyonunu azaltacak, aidiyet duygusunu artıracak ve pratik destek sağlayacak sosyal ağlar aktif olarak desteklenmelidir. Destek sürecine farklı kurum ve meslek elemanları dahil edilerek kadınların sağlık, adalet ve sosyal destek ihtiyaçları eşzamanlı karşılanmalıdır. Bu konuda farkındalığı arttırmak, dezavantajlı gruplarla da çalışmaları sürdürülebilir hale getirmek ve yaşanan süreçlerin etkilerini en aza indirmek önemli bir adım olacaktır.

Anahtar Kelimeler: Dezavantajlı gruplar, Şiddet, İstismar

Abstract

Introduction-Purpose: Migration is a movement made by individuals and groups to permanently reside in another country due to reasons such as war, disease and poverty (Kaypak and Bimay, 2016). 47% of all refugees in the world are refugees and displaced persons, 50% of whom are women refugees and asylum seekers, and 44% are children under the age of 18 (Gögen 2011). This study aims to recognize the physical, sexual and psychological violence cases of refugee women and children in Turkey, to draw attention to the importance of civil society organizations in these cases and to intervention programs in the field of mental health.

Materials-Methods: The abuse and violence cases of female beneficiaries from the Afghan refugee group who applied to the Local and Refugees Assistance Association (YSYD) were evaluated in the light of literature findings. The findings were created by selecting 10 beneficiaries from among the refugees who applied to the YSYD Ankara and Karaman offices.

Findings: Case Report: Afghan women between the ages of 20-48 talk about abuse and violence that started before the migration process. In the applications made to our institution, complaints are usually about abuse by parents in childhood and abuse and violence by spouses after being married at a young age. The violence that starts at home continues outside the home by strangers. Various violence and abuse cases are experienced in 2 different processes, during and after migration. In addition to physical violence, women who are emotionally and sexually abused experience difficulties in terms of mental health. Clients who experience all these indicate that their children are also exposed to the violence they experience because they have children with them. It has also been observed that their children are abused and subjected to psychological violence along with women. After experiencing all these processes, clients applied to our association with complaints such as anger problems, depression, anxiety, physical complaints and post-traumatic stress disorder. As a result of these applications, support processes were initiated by mental health professionals. Mental health services are provided for post-traumatic stress disorder, mourning processes, mood checks and depression with clients who have initiated support processes.

Conclusion: Considering the difficulties experienced by refugee women and children, studies should be carried out in civil society and public areas and support programs should be created. Culturally sensitive psychoeducation programs should be provided to help immigrant women understand their post-traumatic reactions and develop coping skills. Social networks that will reduce women's isolation, increase their sense of belonging and provide practical support should be actively supported. Women's health, justice and social support needs should be met simultaneously by including different institutions and professionals in the support process. Raising awareness on this issue, making work with disadvantaged groups sustainable and minimizing the effects of the processes experienced will be an important step.

Keywords: Disadvantaged groups, Violence, Abuse

Giriş

Göç, savaş, hastalık ve yoksulluk gibi nedenlere bağlı olarak bireylerin ve grupların başka bir ülkeye kalıcı olarak ikamet etmek amacıyla yaptıkları bir harekettir (Kaypak ve Bimay, 2016). Mülteciler; baskı, çatışma, savaş, şiddet veya kamu düzenini ciddi şekilde bozan diğer koşullar nedeniyle korktukları için menşe ülkeleri dışında bulunan ve sonuç olarak “uluslararası korumaya” ihtiyaç duyan kişilerdir. Dünyadaki tüm mültecilerin %47’si, sığınmacı ve yerlerinden edilmiş kişilerdir ve bunların %50’sini kadın mülteci ve sığınmacılar, %44’ünü ise 18 yaş altı çocuklar oluşturmaktadır (Gögen 2011). Son yıllarda küresel ölçekte artış gösteren düzensiz göç hareketleri, özellikle çatışma, siyasal istikrarsızlık ve ekonomik yoksunluk gibi nedenlerle göç eden bireylerin hedef ülkelerdeki uyum süreçlerini daha karmaşık hale getirmektedir (İçduygu & Diker, 2017). Bu süreçte kadınlar, toplumsal cinsiyete dayalı kırılganlıkları nedeniyle hem göç yollarında hem de hedef ülkede farklı biçimlerde şiddete maruz kalma riski taşımaktadır (UNHCR, 2023).

Türkiye, coğrafi konumu ve göç politikaları çerçevesinde hem geçiş hem de yerleşim ülkesi olarak önemli bir konumda yer almaktadır. Türkiye 2025 yılı itibarıyla yaklaşık 3 milyon mülteci ve sığınmacıya ev sahipliği yaparak dünya genelinde en fazla zorunlu göçmene ev sahipliği yapan ülke konumundadır (Mülteciler derneği, 2025). Afgan uyruklu bireyler, Türkiye'deki uluslararası koruma başvuru sahipleri arasında önemli bir nüfusu oluşturmaktadır (DGMM, 2023). Afganistan'dan gelen kadınlar, çoğunlukla çatışma, zorla evlendirme, aile içi şiddet, eğitim ve sağlık hizmetlerine erişim engelleri gibi nedenlerle göç etmektedirler (Human Rights Watch, 2022). Ancak göç ettikleri ülkelerde de bu şiddet döngüsünün farklı biçimlerde sürdüğü ve kadınların hem fiziksel hem de ruhsal sağlıklarının bu durumdan etkilendiği bilinmektedir (Silove et al., 2017).

Toplumsal cinsiyete dayalı şiddet (TCDS), Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) tarafından, bireyin cinsiyetine dayalı olarak maruz kaldığı fiziksel, cinsel, psikolojik veya ekonomik zarar tehdidi olarak tanımlanmaktadır (WHO, 2021). Göçmen ve sığınmacı kadınlar arasında yapılan araştırmalar, bu grubun toplumsal cinsiyete dayalı şiddet karşı daha yüksek risk altında olduğunu ve şiddetin bildirilme oranlarının düşük kaldığını göstermektedir (Freedman, 2016). Dil engeli, hukuki statü belirsizlikleri, sosyal izolasyon, ekonomik bağımlılık ve hizmetlere

erişimde yaşanan zorluklar, bu kadınların şiddet deneyimlerini paylaşımlarını ve destek almalarını sınırlandırmaktadır (Kaukko & Wernesjö, 2017).

Afgan kadınlar özelinde yapılan çalışmalar, göç öncesinde yaşanan travmatik deneyimlerin (özellikle zorla evlendirme, çocuk yaşta evlilik, toplumsal baskılar ve cinsel şiddet) gibi göç sonrasındaki uyum sürecinde ruh sağlığı sorunlarını artırdığını göstermektedir (Alemi et al., 2016). Travma sonrası stres bozukluğu (TSSB), depresyon, anksiyete ve uyum güçlüğü gibi belirtiler bu kadınlar arasında yaygın

olarak gözlenmektedir. Göç sürecinde maruz kalınan ikincil travmalar da ruhsal belirtilerin karmaşılaşmasına neden olabilmektedir (Nickerson et al., 2015).

Ancak mevcut literatür, özellikle Afgan sığınmacı kadınların Türkiye bağlamındaki şiddet deneyimlerini niteliksel düzeyde ele alan çalışmalarda sınırlıdır. Vakaların sosyokültürel bağlamları içerisinde çok katmanlı olarak incelenmesi, hem psikososyal destek hizmetlerinin niteliğini artırmak hem de ruh sağlığı çalışanlarının kültürel açıdan duyarlı yaklaşımlar geliştirmesini sağlamak açısından önemlidir (Murray et al., 2010).

Bu bağlamda, mülteci ve sığınmacılarla sahada birebir çalışan sivil toplum kuruluşlarının (STK) rolü son derece kritiktir. Bu kuruluşlar, yalnızca temel insani yardımlar sağlamakla kalmamakta; aynı zamanda psikososyal destek, travma sonrası müdahale, hukuki yönlendirme ve sosyal uyum süreçlerine katkı sunarak çok yönlü bir destek mekanizması oluşturmaktadır (Ager & Strang, 2008). Özellikle dezavantajlı gruplarla çalışan psikologlar, sosyal hizmet uzmanları ve saha görevlileri, bireylerin güçlenmesine, şiddet karşısında destek alma yollarını öğrenmesine ve ruhsal iyilik hallerinin korunmasına katkı sağlamaktadır. STK'ların bu alandaki faaliyetleri, kamu hizmetleriyle çoğu zaman eşgüdüm içerisinde yürütülmekte ve ihtiyaç odaklı, kültürel olarak duyarlı müdahale modellerinin geliştirilmesine olanak tanımaktadır (Tankink & Richters, 2007). Bu çerçevede, saha deneyimlerine dayalı vaka örnekleri, göçmen kadınların yaşadığı çok boyutlu şiddet biçimlerini anlamaya ve müdahale stratejilerini geliştirmeye yönelik önemli bir kaynak oluşturmaktadır.

Bu çalışma, Türkiye'de bulunan Afgan uyruklu kadınların ve çocukların çoklu şiddet deneyimlerini (fiziksel, cinsel ve psikolojik şiddet) ve bu deneyimlerin ruhsal etkilerini birkaç vaka örneği üzerinden incelemeyi amaçlamaktadır. Vakalar da göç öncesi, göç sırası ve göç sonrası yaşantılar bütüncül bir şekilde ele alınarak, şiddetin bireysel ve çevresel düzeydeki etkileri değerlendirilmektedir. Elde edilen bulgular ile Afgan grubu kadınların yaşamış oldukları şiddet olgularının fark edilmesi, bu alanda çalışan sivil toplum kuruluşlarının önemi ve ruh sağlığı profesyonellerine ve sosyal hizmet sağlayıcılarına yönelik daha etkili ve kültürel olarak duyarlı müdahale stratejileri geliştirilmesine katkı sağlaması beklenmektedir.

Sivil Toplum Kuruluşlarının Göç Bağlamındaki Yeri

Zorunlu göçle karşı karşıya kalan bireylerin çok boyutlu ihtiyaçlarına yanıt verebilmek, yalnızca devlet temelli hizmetlerle sınırlı kalmamakta; bu alanda faaliyet gösteren sivil toplum

kuruluşlarının (STK) da aktif rol üstlenmesini gerekli kılmaktadır. Göçmen ve sığınmacılar, çoğu zaman hukuki statü belirsizlikleri, dil engelleri, sosyal izolasyon, ekonomik yoksunluk ve travmatik yaşam deneyimleri gibi çok katmanlı sorunlarla karşılaşmaktadır. STK'lar, bu bireylerin karşılaştığı yapısal ve psiko-sosyal engelleri tanıyan ve bu engellere müdahale etmeye çalışan esnek, erişilebilir ve kapsayıcı

hizmetler sunarak, özellikle dezavantajlı grupların korunmasında ve desteklenmesinde temel aktörlerden biri hâline gelmektedir (Ager & Strang, 2008).

STK'lar, alanda çalışan psikologlar, sosyal hizmet uzmanları, eğitmenler ve çevirmenler aracılığıyla doğrudan hizmet sunmanın yanı sıra, hak temelli bir perspektifle danışanların mevcut kamu hizmetlerine erişimini kolaylaştırmakta ve toplumsal farkındalığın artırılmasına katkı sunmaktadır. Psikososyal destek atölyeleri, travma temelli bireysel görüşmeler, grup çalışmaları, kadın dayanışma etkinlikleri ve çocuklara yönelik koruyucu-önleyici programlar aracılığıyla ruhsal iyilik hâlinin korunması hedeflenmektedir. Bu sayede STK'lar, yalnızca bireysel düzeyde değil, aynı zamanda topluluk temelli bir güçlenme sürecine de katkı sağlar (Tankink & Richters, 2007). Göçmen kadınların şiddet karşısında yalnız olmadıklarını hissettikleri, güvenli alanların yaratılması ve seslerinin duyulması, bu kuruluşların etkinliğiyle doğrudan ilişkilidir.

Bu bağlamda çeşitli çalışmalarını yürüten Yerel ve Sığınmacılar Yardımlaşma Derneği (YSYD), 2015 yılında kurulmuş ulusal sivil toplum kuruluşudur. Doğa ve insan kaynaklı krizlerden etkilenen tüm insanlara, ihtiyaç ve kapasite gerekliliklerine uygun insanî yardım ve kalkınma faaliyetleri ulaştırmayı amaçlamaktadır. Krizden etkilenmiş insanların koruma ve onurlu yaşam haklarını geliştirmek, yardım faaliyetlerini tarafsız bir şekilde organize ederek ihtiyaca göre erişim sağlamak, insanların nitelikli insanî yardım faaliyetlerine anlamlı erişimleri önünde engel oluşturan fiziksel ve psikolojik etkileri ortadan kaldırmak, insanları haklarını tatbik edebilmeleri konularında güçlendirmek, derneğimizin temsil ettiği ortak kanaatimizin açık birer ifadeleridir.

81 il kapsamında çalışan derneğimize call center üzerinden ya da toplum merkezlerine şahsen gelerek ihtiyaçlarına yönelik başvuruda bulunmaktadırlar. Vaka çalışanları ile analizleri yapıldıktan sonra ruh sağlığına ihtiyacı olanlar ya da direk talebi olanlar psikologlara yönlendirilmektedir. Proje kapsamında Ankara, Karaman, Karabük, Sivas, Giresun, Konya ve Kırşehir illerinde ve diğer tüm illerden online olarak çalışılmaktadır. Koruma birimi, avukat desteği, tercüman desteği ve psikolojik destek ile multidisipliner çalışmaktadır. Ruh sağlığı alanında toplam 505 kişi psikolojik destek talebinde bulunmuştur. Bu kişilerden 309'u Afgan uyruklu kadınlardır. Ruh sağlığı hizmetinde sürdürülebilirliğe odaklanarak uluslararası standartlara taşıyan, kültürel adaptasyona önem vererek bireyleri güçlendirmeye çalışıyoruz.

Yöntem

Bu çalışmada, zorunlu göç deneyimi yaşamış Afgan uyruklu bir kadının, Türkiye'ye geldikten sonra ve göç öncesinde maruz kaldığı şiddet biçimleri psikososyal açıdan değerlendirilmiştir.

Araştırma nitel yöntem yaklaşımı çerçevesinde yürütülmüş olup, vaka çalışması (case study) deseni benimsenmiştir. Vaka çalışmaları, belirli bir bağlamda, belirli bir birey ya da olay üzerine derinlemesine bilgi toplama ve anlam

üretme amacı taşıyan bir yöntemdir (Yin, 2018). Bu bağlamda çalışma hem bireysel hem de kültürel düzeydeki dinamikleri anlamaya yönelik olarak yapılandırılmıştır.

Veriler, Yerel ve Sığınmacılar Yardımlaşma Derneği'nin Ankara, İstanbul, Karaman, Giresun ve Karabük illerinde bulunan ofislere başvuran kişilerden seçilmiştir. Başvuru da bulunan kişiler arasından Afgan grubundan ve istismar, şiddet öyküsü bulunan 10 kadın danışan seçilmiştir. Danışanların travmatik yaşantı ve şiddet öyküsü, psikolojik belirtileri, destek kaynakları, müdahale süreçleri ve çocuklarının durumu incelenmiştir. Özellikle şiddet öyküsü ile başvuran kadınları, çocukluk yaşantılarında şiddete kalan ve çocuk sahibi olan kadın danışanlar seçilmiştir.

Danışanla yapılan görüşmeler, travma odaklı yaklaşım ilkeleri doğrultusunda gerçekleştirilmiş; danışanın güvenliği, mahremiyeti ve duygusal sınırları ön planda tutulmuştur (Herman, 2015). Çalışmada danışana ait tüm kişisel bilgiler anonimleştirilmiş, etik kurallar gereği isme, yer bilgisine ya da danışanı tanımlamaya elverişli herhangi bir ifadeye yer verilmemiştir. Analiz sürecinde araştırmacı gözlemleri ve saha deneyimleri süreci destekleyici şekilde kullanılmıştır.

Bu çalışmanın amacı, vakaların hikâyeleri üzerinden, göçmen kadınların yaşadığı çok boyutlu şiddet deneyimlerini anlamak ve alanda çalışan uzmanlara yönelik travma odaklı müdahale biçimlerine ışık tutmaktır. Aynı zamanda bu vakalar üzerinden, sivil toplum kuruluşlarının koruyucu, destekleyici ve güçlendirici rolü de değerlendirilmiştir.

Bulgular Olgu 1 – S.M.

S.M., 38 yaşında, evli, beş çocuk annesi bir kadındır. Ailesiyle birlikte Afganistan'daki savaş nedeniyle Türkiye'ye göç etmiştir. Danışanın bildirdiğine göre, evliliğin ilk dönemlerinde eşi tarafından fiziksel şiddete maruz kalmış; uzun yıllar boyunca sosyal çevreden izole edilerek psikolojik şiddete uğramıştır. Günümüzde fiziksel şiddet yaşanmamakta ancak eşi, geçmişteki davranışlarının sorumluluğunu kabul etmemekte ve suçlayıcı söylemlerde bulunmaktadır. Danışanın mevcut başvurusu, depresif duygudurum, sosyal çekilme, baş ağrıları, unutkanlık ve günlük stres kaynaklarına (çocuk bakımı, ekonomik güçlükler, eşle yaşanan çatışmalar) bağlı olarak artış gösteren kendine zarar verme düşünceleri ile ilişkilidir. Danışanın mevcut psikolojik süreci çocuklarıyla olan ilişkisini de olumsuz etkilemekte, özellikle ergen çocuklarıyla çatışmalar yaşamaktadır. Kendine zarar verme davranışı, ilaç içme şekliyle ve yüksekten atlama düşünceleriyle kendini göstermiştir. Danışanın orta yüksek düzey intihar riski bulunmaktaydı. Müdahale sürecinde, danışanın travmatik yaşam öyküsü çalışılmış, duygusal dayanıklılığını arttırmaya yönelik psikoeğitimler sunulmuş, psikosomatik belirtiler için baş etme stratejileri geliştirilmiştir. Sosyal destek sistemlerinin zayıf olduğu gözlemlenmiş ve bu konuda bilgilendirme yapılmıştır. Çocuklarıyla arasındaki ilişkiyi geliştirmek adına ebeveynlik becerilerine

yönelik bilgilendirme yapılmıştır. Kendine zarar verme düşüncelerinin devam etmesi üzerine danışan psikiyatri servisine yönlendirilmiş ve takip süreci başlatılmıştır. Danışanın ilaç kullanımıyla depresif semptomlarında iyileşme görülmüş, kendine zarar vermeye yönelik düşüncesi azaltılmıştır.

Olgu 2 – T.P.

T.P., 29 yaşında, evli ve üç çocuğu bulunan bir kadındır. Ailesiyle birlikte Afganistan'dan Türkiye'ye göç etmiştir. Derneğe başvurusu, eşinin kendisine ve çocuklarına yönelik fiziksel şiddeti sonrası gerçekleşmiş ve durum Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığına bildirilerek koruma süreçleri başlatılmıştır. Danışan, şiddet sonrası dönemde unutkanlık, baş ağrısı ve genel bir duygusal çökkünlük hali yaşadığını bildirmiştir. Müdahale sürecinde başlangıçta şiddete yönelik güvenlik planı yapılmıştır. Görüşmeler sırasında duygu farkındalığının düşük olduğu gözlemlenmiş ve duygu tanıma-ifadeye yönelik psikoeğitim uygulanmıştır. Danışan, sıklıkla üzüntü, kaygı ve umutsuzluk hissettiğini ifade etmiştir. Psikosomatik semptomların, daha önce geçirdiği kafa travması ve/veya kronik stresli yaşam olayları ile ilişkili olabileceği değerlendirilmiştir. Stres yönetimi teknikleri öğretilmiş, gerektiğinde nörolojik değerlendirme için sağlık kuruluşlarına yönlendirme yapılmıştır. Danışan, eşinin sağlık harcamalarını karşılamadığını ve bu nedenle tedavi sürecinin aksadığını belirtmiş; ekonomik şiddet yaşadığını değerlendirilmiştir. Kurumun sosyal hizmet desteklerinden ve Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığının belirli aralıklarla yaptığı hane ziyaretleri ile şiddet süreci eş zamanlı takip edilmektedir. Şiddetin halen devam edip etmediği konusunda belirsizlik mevcuttur, zira danışan geri gönderilme korkusu nedeniyle açık beyan vermekten kaçınmaktadır. Danışanın çocukları kurumumuzun sağladığı Çocuk Dostu Alan aktivitelerinde yakından gözlemlenmiş. Çocukların tetikte olma hali, ani irkilmeler, sosyal geri çekilme semptomları gösterdiği görülmüştür.

Olgu 3 – S.A.

S.A., 27 yaşında, üç çocuk annesi, dul bir kadındır. Afganistan'dan Türkiye'ye göç ettikten sonra eşi kısa süre içinde ülkesine dönmüş ve orada Taliban saldırısı sonucu yaşamını yitirmiştir. Danışanın geçmişinde erken yaşta zorla evlendirilme, aile içi ihmal ve iki ayrı evlilikte yoğun fiziksel-psikolojik şiddet öyküsü mevcuttur. İlk evliliği yaklaşık bir buçuk yıl sürmüş; ilk eşinin isteğiyle sonlanmıştır. İkinci evliliğinde eşinin ikinci eşi olarak yaşarken şiddete maruz kalmış, defalarca öldüresiye dövüldüğünü ifade etmiş; ilk çocuğunun doğumu sonrası gördüğü şiddet sebebiyle ilaç alarak intihar girişiminde bulunmuştur. Görüşmelerde danışan; baş ağrısı, ani öfke patlamaları, geçmişe dair flashbackler, unutkanlık, yoğun üzüntü ve ağlama krizleri yaşadığını belirtmiştir. Bu semptomlar TSSB, depresyon ve disosiyatif belirtilerle uyumludur. Danışanın sosyal destek sistemleri zayıftır, özellikle çevresindeki Afgan topluluklardan bekar bir anne olması nedeniyle dışlandığını belirtmiştir. Müdahale sürecinde bireysel terapi seansları düzenlenmiş, duygu düzenleme becerileri çalışılmış ve Travma Odaklı Bilişsel Davranışçı Terapi teknikleri kullanılmıştır. Bunlar

topraklanma egzersizleri, maruz bırakma, travmatik anının işlenmesi, bilişsel yeniden yapılandırma. Çocuklarının okula uyum problemleri yaşadıklarını, sosyal geri çekilme davranışlarının olduğu yapılan görüşmelerde danışan tarafından ifade edilmiştir.

Olgu 4 – H.N.

H.N., 48 yaşında, üç çocuk annesi, dul bir kadındır. Ailesiyle birlikte Afganistan'dan Türkiye'ye göç etmiştir. Danışanın çocuk yaşta, yaşça büyük bir erkekle ikinci eş olarak evlendirildiği ve evlilik boyunca hem eşi hem de onun ailesi tarafından sistematik fiziksel ve psikolojik şiddete maruz kaldığı öğrenilmiştir. Eşi yaklaşık dokuz yıl önce Taliban saldırısında yaşamını yitirmiştir. Danışan, son iki yıldır artan unutkanlık, kendi kendine konuşma, sinirlilik, gürültüye tahammülsüzlük, uyku problemleri gibi belirtiler göstermektedir. Ayrıca diyabet, hipertansiyon, kalp hastalığı ve alerjik durumlar gibi fiziksel sağlık sorunları mevcuttur. Psikolojik belirtiler ve bilişsel zorluklar nedeniyle danışana hafıza destek çalışmaları uygulanmış, duygu regülasyonu becerileri desteklenmiştir. Danışan, sosyal destek sistemlerinden ve sağlık hizmetlerine erişimden oldukça uzak bir profildedir. Görüşmelerde, baş etmekte zorlandığı günlük yaşam stresi karşısında zihinsel tükenmişlik belirtileri sergilediği gözlemlenmiştir. Fiziksel sağlık sorunları için ilgili sağlık kuruluşlarına yönlendirme yapılmış ve bütüncül bir destek planı oluşturulmuştur. Danışanın 3 çocuğundan en büyüğü evlenip evden ve anne ve kardeşlerinden uzaklaşmıştır. Ortanca çocuğu okula uyum problemi yaşamakta, okula gitmek istemekte, sosyal geri çekilme ve problem davranış (izinsiz eşya alma) yaşamaktadır. En küçük çocuk babanın vefatı sonrası doğduğundan şiddete maruz kalma düzeyi en azdır. Çocuğun okula ve sosyal çevreye uyumunun normal düzeyde ve problem davranışlarının olmadığı Çocuk Dostu alan aktivitelerinde ve annenin bildirimlerinden anlaşılmaktadır.

Olgu 5 – S.A.

S.A., 21 yaşında, evli ve 3 yaşında bir çocuğu bulunan bir kadındır. Afganistan'dan İran'a, oradan da Türkiye'ye göç etmiştir. Evliliğinin ilk döneminde eşiyle ilişkisi olumlu başlamış, ancak hamilelik süreciyle birlikte eşin tutumlarında belirgin olumsuz değişiklikler izlenmiştir. Danışan, hakaret, tehdit, küçük düşürme, maddi kısıtlama ve zaman zaman fiziksel şiddet şeklinde tanımlanabilecek bir şiddet döngüsü içinde olduğunu bildirmiştir. Belirttiği semptomlar arasında yoğun korku ve kaygı, sosyal ortamlardan kaçınma, ani ağlama nöbetleri, yalnızlık, değersizlik düşünceleri ve çocukla bağ kurmada zorluk yer almaktadır. Travmatik yaşantıların ve şiddetin etkileri TSSB ve depresyon ile uyumludur. Destek sürecinde öncelikle güvenlik planı hazırlanmış, gerektiğinde sığınma evine yönlendirme yapılmıştır. Danışana travma etkileri konusunda psikoeğitim sunulmuş, kaygı yönetimi ve duygu düzenleme becerileri desteklenmiştir. Gördüğü şiddet erken çocukluk döneminde olan çocuğu ile bağlanma süreçlerini olumsuz etkilemektedir. danışan tarafından çocuğun ekran

süresinin fazla olduğu, dil gelişiminin yaşatlarından geri olduğu ve agresyon davranışları gösterdiği bildirilmiştir. Ebeveynlik becerilerinin gelişimi ve sosyal destek kaynaklarının artırılması hedeflenmiş, kadının içsel kaynaklarını güçlendirmeye yönelik bireysel destek sağlanmıştır.

Olgu 6- F.M.

25 yaşında, Afganistan'dan Türkiye'ye 8 sene önce geliyor. 12 yaşından babası tarafından zorla 38 yaşında birisi ile 2.eş olarak evlendirilmek isteniyor. Bu adamla evlenmek istemediği için 18 yaşında birisiyle kaçarak imam nikahı kıyıyor. 12 yaşına kadar babasından ağır şiddet gören danışan, kaçtıktan sonra da babası ve eski nişanlısı tarafından ölüm tehditleri almaktadır. Bu tehditler sonucunda ülkeyi terk ediyorlar ancak hala bu tehditler devam etmektedir. Evlendiği adam ile de sorunlar yaşamaya başlamaktadır. Eş uyuşturucu bağımlısı, aşırı fiziksel ve psikolojik şiddet bulunmaktadır. Karısını bıçakladığı ve kendisine de zarar verdiği süreçler yaşanmıştır. Şu an eşiyle beraber yaşamadığını hatta nerede olduğunu dahi bilmemektedir. Ancak resmi bir boşanma belgeleri bulunmamaktadır çünkü resmi olarak evli değillerdir. Dava süreçleri devam etmektedir ancak adamın nerede olduğunu bilmediği için herhangi bir işlem yapılamamaktadır. Danışan 2 çocuk annesidir, eş aynı zamanda çocuklara karşı da fiziksel şiddet uygulanmaktadır. Devam eden şiddet öyküsünden sonra kadın erkeği terk ederek bireysel yaşamaya başlıyor. Bu süreçle birlikte psikolojik olarak kendini iyi hissetmiyor, geceleri kabuslar görmeye başlıyor ve depresyon belirtileri mevcut olmaktadır. Destek sürecinde travma geçmişi üzerinde çalışılmış, duygu durumları değerlendirilmiş ve psikolojik iyilik hali ele alınmıştır. BDT ekolü ile devam eden danışanda davranışsal olarak değişiklikler olmuştur. Sosyal ortamlara katılımı artmış ve olumsuz düşüncelerinde azalmalar gözlemlenmiştir.

Olgu 7 - Z.Y.

36 yaşında olan danışan, 2 çocuk annesidir. Afganistan da öğretmenken 8 sene önce göç etmek zorunda kalıyorlar. Eşi ve çocukları ile iyi geçinen danışan Türkiye'ye geldikten sonra kendi evinde tecavüze uğruyor. Bir süredir kendisini takip eden şahıs kapısına göç idaresinden geldiğini söyleyerek içeri giriyor ve kendisine tecavüz ediyor. Afgan olduğu için o esnada sesini çıkarmaktan çekinen danışan bu duruma birkaç kez maruz kalıyor. Aynı kişi tarafından sürekli tehdit ediliyor o yüzden de kocasına ya da bir başkasına bu durumdan bahsedemiyor. Bu olaydan sonra travmatik belirtiler gösteren danışan psikolojik destek alma sürecine başlamaktadır. Geceleri kabuslar görme, sesler duyma, etrafında gölgelerin hareket etmesi gibi dissosiyatif belirtileri olan danışan psikiyatrik destek de almaktadır. Yaşadığı bu olayın tüm hayatını etkilediğini, sosyallik oranının düştüğünü, evden dışarıya çıkmaktan korktuğunu belirtmektedir. İntihar riski olan danışanda hem psikiyatrik hem de psikolojik destek ile ilerlenmektedir.

Olgu 8 - S.A.

39 yaşında olan danışan Afganistan'dan Türkiye'ye 1 yıl önce göç etmiştir. Kendisini uzun zamandır kötü hisseden danışan yaşadıklarının sürekli aklına gelmesi ve mutsuz hissetmesi sebebi ile başvuruda bulunmuştur. 4 sene önce eşi vefat eden S., 5 çocuk ile Afganistan'dan kaçak yollarla gelmişlerdir. Eşi vefat ettikten sonra kayınbiraderi ile evlendirilmek istenmiş ancak danışan bunu kabul etmemiş ve ardından şiddet öyküsü başlamaktadır. Evliliği kabul etmeyen S. kayınbiraderi tarafından kaçırılmış, 4 sene boyunca bir odada tutulmuş, ağır fiziksel ve psikolojik şiddete maruz kalmıştır. Tüm bu şiddet uygulamalarını çocuklarının gözleri

önünde yaparak çocukları da bu şiddet görüntülerine maruz bırakmışlardır. Evlendirilme sebebi olarak namus gösterilse de S. Bunu kabul etmemiş ve oradan kaçmış. Yaşamış olduğu ağır şiddet olaylarını unutamayan danışan sürekli flasbackler yaşamakta, gece uykularında kabuslar göstermekte ve ölüm tehditleri hala devam ettiği için dışarı çıkmaktan korktuğunu belirtmektedir. Tek ebeveyn olarak zorluklar yaşadığını, kendisini iyi hissetmeyen danışan ile travmatik süreçleri değerlendirilmiştir. Yaşadığı olaylar göz önünde bulundurularak hem psikoeğitim hem de travma üzerine çalışmalar yapılmaktadır.

Olgu 9 - M.J.

38 yaşında olan danışan epilepsi hastasıdır. 2 çocuk annesi olan danışanın çocuklarında %98 engellilik durumu bulunmaktadır. Hem epilepsi hem de engelli çocuklarla baş etmenin zorluklarından dolayı terapi sürecine başlanmıştır. Tüm olumsuzlukları ile eş tarafından da destek almayan danışan aynı zamanda psikolojik olarak şiddete maruz kalmaktadır. Cinsel olarak da şiddete maruz kalan danışan bu birliktelikleri istemediğini belirtmektedir. Aynı zamanda eşi tarafından aldatılan kadın hem çocuklarının hastalığı ile ilgilenmekte hem de kendi rahatsızlığı ile ilgilenmek zorunda kalmaktadır. Eşinin sorumsuz ve ilgisiz bir baba olduğundan bahsetmektedir. Çocuklarının yemeklerini vermeyerek onları ihmal ettiğinden bahsetmektedir. Tüm bu süreçler değerlendirildiğinde danışan ile yaşadığı durumlar ele alınarak bireysel terapi seansları planlanmıştır. Danışanla BDT teknikleri uygulanarak devam edilse de aynı zamanda özşefkat ve mindfulness çalışmaları yapılarak danışan duygusal anlamda güçlendirilmeye çalışılmıştır.

Olgu 10 - M.İ.

38 yaşında olan danışan depresyon tanısı alarak kurumumuza başvuruda bulunmuştur. 7 sene önce Türkiye'ye gelen danışan Afganistan da iken babası tarafından ağır şiddete maruz kalmaktadır. Babası uyuşturucu madde kullanıcısı ve satıcısı olarak öldüresiye şiddet uygulamıştır. Kendisinden kaçtığı anda da ölüm ile tehdit etmektedir. Daha sonra evlendiği adam tarafından da ağır fiziksel şiddete maruz kalmaktadır. Madde bağımlısı olan eş, sürekli olarak kadına şiddet uygulanmaktadır. Eşinden kaçarak Türkiye'ye gelen danışan burada tanıştığı Afgan uyruklu birey tarafından tecavüze uğruyor, bu esnada da kayıt altına alarak kendisini

tehdit ediyor. Tecavüz esnasında birden fazla erkeğin olduğundan bahsetmektedir. Şu an bir kızı ile yaşayan danışanın olumsuz duygu ve düşünceleri devam etmektedir. Depresyon belirtileri bulunmakta ve psikiyatrik destek olarak ilaç kullanmaktadır. İlaç tedavisinin yanında psikoterapi ile yaşadığı süreçler değerlendirilmektedir. BDT teknikleri ile ebeveynlik becerileri üzerine çalışmalar yapılmaktadır. Depresyon kaynaklı kızıyla iletişimde bazen sorunlar yaşadığını ifade eden danışana psikoeğitim desteği verilmiştir. Aynı zamanda özşefkat ve mindfulness çalışmaları ile desteklenmektedir.

Tartışma

Bu çalışmada ele alınan 21–48 yaş aralığındaki 10 kadın danışanın tamamının Afganistan'daki savaş ortamından kaçarak Türkiye'ye göç ettikleri ve göç süreci öncesinde sırasında yada sonrasında çok boyutlu travmatik yaşantılarla karşılaştıkları belirlenmiştir. Özellikle erken yaşta evlendirme, zorla evlendirilme, ikinci eş olma ve aile içi şiddet, danışanların büyük bölümünde ortak şekilde gözlemlenen travmatik yaşantılar olmuştur. Evlilik öncesi ve sonrası süreçlerde fiziksel, psikolojik, cinsel ve ekonomik şiddetin yaygın ve süreğen biçimde sürdüğü tespit edilmiştir. Bu durum yalnızca bireysel değil, toplumsal düzeyde devam eden bir şiddet döngüsüne işaret etmektedir. Şiddet deneyimi birçok vakada danışanlar tarafından ilk görüşmede açıkça dile getirilmemiş, ancak detaylı yaşam öyküsü alınması ve klinik sorgulama tekniklerinin kullanılmasıyla fark edilmiştir. Bu durum, danışanların şiddete dair farkındalık geliştirme ve yaşantılarını adlandırma süreçlerinin önemine işaret etmektedir. Bazı kadınlar, toplumsal baskılar ve ekonomik bağımlılık, geri gönderilme korkusu nedeniyle yaşadıkları şiddeti gizleme eğilimi göstermektedir.

Ruhsal belirtiler değerlendirildiğinde, depresif duygudurum, yoğun kaygı, umutsuzluk, sosyal izolasyon, duygusal regülasyon güçlükleri, TSSB belirtileri (flashback, kabuslar, uyku bozuklukları) ve somatik yakınmalar (örn. kronik baş ağrıları) yaygın olarak gözlenmiştir. Ayrıca bazı danışanlarda disosiyatif belirtiler (unutkanlık, kimlik karmaşası, çevreye yabancılaşma) ve intihar düşünceleri de rapor edilmiştir. Yapılan çeşitli çalışmalarda da benzer belirtilerin sıklıkla raporlandığı görülmüştür (Özçelik, 2020; Yılmaz & Karakuş, 2021). Danışanların sosyal destek kaynaklarının sınırlı olduğu, aile içi ilişkilerinin işlevsiz olduğu ve kendi etnik topluluklarıyla da iletişimde zorluk yaşadıkları belirlenmiştir. Özellikle bekar ya da terk edilmiş kadınların, Afgan topluluğu içinde daha yoğun sosyal yargı ve damgalamaya maruz kaldıkları, bu durumun da yalnızlaşma hissini ve yardım arama davranışlarını olumsuz etkilediği görülmüştür.

Danışanların büyük çoğunluğu çocuk sahibidir ve bu çocukların da ya doğrudan ya da tanıklık yoluyla şiddete maruz kaldıkları belirlenmiştir. Bu durum, ikincil travmatizasyona neden olmakta ve danışanların annelik işlevselliğini ve güvenli bağlanma süreçlerini sekteye uğratmaktadır (Lök, Başoğlu & Öncel, 2016). Çalışmamızda da bazı kadınlar, çocuklarıyla bağ kurmakta güçlük yaşadıklarını belirtmiştir. Çocuklarda davranış problemleri, öfke patlamaları, gelişimsel gerileme,

bağlanma problemleri ve sosyal çekilme gibi belirtiler yaygındır. Çocuk dostu alanlardaki gözlemler de bu semptomları destekler niteliktedir. Bu durum, şiddet deneyiminin aile içindeki çok kuşaklı etkisini ve hem ebeveyn hem de çocuk sağlığı açısından bütüncül bir müdahale ihtiyacını ortaya koymaktadır.

Uygulanan psikolojik desteklerde, travma odaklı bilişsel davranışçı terapi teknikleri, duygu düzenleme çalışmaları, topraklama egzersizleri, stres yönetimi, sosyal destek ağlarının güçlendirilmesi ve güvenlik planlaması gibi müdahaleler aktif biçimde kullanılmıştır. Bazı danışanlarda farmakolojik tedavi ile psikoterapi birlikte yürütülmüştür. Ancak, ekonomik yetersizlikler ve bürokratik engeller nedeniyle hizmet alımı çoğu zaman sadece kurum içi psikolojik destek ile sınırlı kalmıştır (Pak, Aktan, & Özcan, 2018, s. 997).

Sonuç

Bu çalışma, savaş ve yoksulluk nedeniyle Türkiye'ye göç etmiş Afgan kadınların ciddi ve süregelen şiddet döngüsüne maruz kaldığını ortaya koymaktadır. Travmatik yaşantıların, TSSB, depresyon ve anksiyete belirtileriyle psikolojik olarak görünür hale geldiği; aynı zamanda sosyal dışlanma, yalnızlaşma ve zayıf sosyal destek sistemleri ile daha da ağırlaştığı belirlenmiştir. Çocuk yaşta evlilikler başta olmak üzere, erken yaşta annelik, eğitimden mahrumiyet ve cinsiyet temelli şiddet, hem fiziksel hem psikolojik sağlık açısından kadınlar üzerinde yıkıcı etkilere sahiptir. Bu durum, yalnızca kadınların değil, çocukların da ruhsal sağlıklarını etkilemekte, ikincil travmatizasyon, düşük benlik saygısı ve öğrenilmiş çaresizlik gibi sonuçlar doğurmaktadır (Kandemirci & Kağnıcı, 2014). Kadınların yaşadıkları şiddeti ifade etmekte zorlanmaları, destek mekanizmalarına erişimdeki ekonomik ve kültürel engeller ile birleştiğinde, tanı ve müdahale süreçleri aksamakta, şiddet örüntüsünün sürmesine neden olmaktadır (GAR, 2023). Bu nedenle, kadınların güvenli, kültürel olarak duyarlı ve erişilebilir hizmetlere ulaşımını kolaylaştıracak bütüncül destek sistemlerinin oluşturulması hayati önem taşımaktadır. Psiko-sosyal destek hizmetlerinin yanında, barınma, yasal danışmanlık, çeviri hizmetleri ve çocuklara yönelik koruyucu uygulamaların entegre şekilde sunulması, hem kadınların hem de çocukların iyilik hallerini destekleyecektir. Bu yaklaşım, bireysel iyilik halinin ötesinde toplumsal uyumun da ön koşulu olarak değerlendirilmelidir.

Kaynakça

- Ager, A., & Strang, A. (2008). Understanding integration: A conceptual framework. *Journal of Refugee Studies*, 21(2), 166–191. <https://doi.org/10.1093/jrs/fen016>
- Alemi, Q., James, S., Cruz, R., Zepeda, V., & Racadio, M. (2016). Psychological distress in Afghan refugees: A mixed-method systematic review. *Journal of Immigrant and Minority Health*, 16(6), 1247–1261. <https://doi.org/10.1007/s10903-015-0280-6>
- DGMM [Directorate General of Migration Management]. (2023). *International protection statistics*. <https://en.goc.gov.tr>
- Freedman, J. (2016). Engaging with gender in refugee studies: An overview of recent debates. *Refugee Survey Quarterly*, 35(2), 7–17. <https://doi.org/10.1093/rsq/hdw005>
- Graneheim, U. H., & Lundman, B. (2004). Qualitative content analysis in nursing research: Concepts, procedures and measures to achieve trustworthiness. *Nurse Education Today*, 24(2), 105–112. <https://doi.org/10.1016/j.nedt.2003.10.001>
- Göç Araştırmaları Derneği. (2023). İstanbul'un hayaletleri: Belgesiz Afgan göçmenlerin görünmeyen yaşamları. https://gocarastirmalaridernegi.org/wp-content/uploads/Istanbulun_Hayaletleri.pdf
- Herman, J. L. (2015). *Trauma and recovery: The aftermath of violence—from domestic abuse to political terror* (Revised ed.). Basic Books.

Human Rights Watch. (2022). *Afghanistan: Taliban curbs on women's rights*. <https://www.hrw.org>

İçduygu, A., & Diker, E. (2017). Labor market integration of Syrian refugees in Turkey: From policy to practice. *IOM Research Series on Migration and Labor Market Integration*.

İçduygu, A. (2015). Syrian refugees in Turkey: The long road ahead. *Migration Policy Institute*. <https://www.migrationpolicy.org/research/syrian-refugees-turkey-long-road-ahead>

Kaukko, M., & Wernesjö, U. (2017). Belonging and participation in liminality: Unaccompanied children in Finland and Sweden. *Childhood*, 24(1), 7–20. <https://doi.org/10.1177/0907568216649104>

Lök, N., Başoğlu, C., & Öncel, S. (2016). *Effects of domestic violence on children and significance of psychosocial support*. *Current Approaches in Psychiatry*, 8(2), 156–161. <https://doi.org/10.18863/pgy.77025>

Murray, K. E., Davidson, G. R., & Schweitzer, R. D. (2010). Review of refugee mental health interventions following resettlement: Best practices and recommendations. *American Journal of Orthopsychiatry*, 80(4), 576–585. <https://doi.org/10.1111/j.1939-0025.2010.01062.x>

Nickerson, A., Bryant, R. A., Silove, D., & Steel, Z. (2015). A critical review of psychological treatments of posttraumatic stress disorder in refugees. *Clinical Psychology Review*, 46, 12–29. <https://doi.org/10.1016/j.cpr.2016.04.008>

Özçelik, G. (2020). *Locus of regulation, coping strategies, and mental health in women exposed to violence* (Master's thesis, Dokuz Eylül University, Institute of Social Sciences). Council of Higher Education Thesis Center. <https://tez.yok.gov.tr/>

Pak, M. D., Aktan, M. C., & Özcan, E. (2018). **Asylum seeker and refugee problem in Turkey under social sustainability context**. *The Journal of International Social Research*, 11(56), 994–1002. <https://doi.org/10.17719/jisr.20185639016>

Silove, D., Ventevogel, P., & Rees, S. (2017). The contemporary refugee crisis: An overview of mental health challenges. *World Psychiatry*, 16(2), 130–139. <https://doi.org/10.1002/wps.20438>

Tankink, M. T. A., & Richters, A. (2007). Silence as a coping strategy: The role of communication in the aftermath of trauma. In D. J. Kalayjian & R. F. Paloutzian (Eds.),

Forgiveness and Reconciliation: Psychological Pathways to Conflict Transformation and Peace Building (pp. 261–276). Springer. https://doi.org/10.1007/978-0-387-74191-5_14

UNHCR (United Nations High Commissioner for Refugees). (2022). *Mental health and psychosocial support for persons of concern*. <https://www.unhcr.org/mental-health-and-psychosocial-support>

UNHCR. (2023). *Global trends: Forced displacement in 2022*. United Nations High Commissioner for Refugees.

Yin, R. K. (2018). *Case study research and applications: Design and methods* (6th ed.). SAGE Publications.

YSYD (Yerel ve Sığınmacı Derneği). (2023). *Faaliyet raporu 2022-2023*. <https://www.ysyd.org.tr>

WHO. (2021). *Violence against women prevalence estimates, 2018*. World Health Organization.

WHO (World Health Organization). (2022). *Guidelines on mental health and psychosocial support in emergency settings*. <https://www.who.int/publications/i/item/9789241548205>

27-THE RELATIONSHIP BETWEEN UNIVERSITY STUDENTS' ATTITUDES TOWARD DATING VIOLENCE AND RISKY SEXUAL BEHAVIORS

Onur Oruçhan, Psikoloji Lisans Öğrencisi, Yeditepe Üniversitesi, ORCID: 0009-0005-3253-9080, e-posta: onur.oruchan@std.yeditepe.edu.tr

Melissa Altın, Psikoloji Lisans Öğrencisi, Yeditepe Üniversitesi, ORCID: 0009-0002-1951-4039, e- posta: unzilemelissa.altin@std.yeditepe.edu.tr

Pelin Kutluay, Psikoloji Lisans Öğrencisi, Yeditepe Üniversitesi, ORCID: 0009-0003-2139-5021, e-posta: peлин.kutluay@std.yeditepe.edu.tr

BİLDİRİ ÖZETİ

Amaç: Bu çalışma, üniversite öğrencilerinin flört şiddetine yönelik tutumları ile cinsel heyecan arama ve cinsel risk alma gibi riskli cinsel davranışlar arasındaki ilişkiyi incelemeyi amaçlamaktadır.

Yöntem: Araştırmada, 18–30 yaş aralığında 385 üniversite öğrencisinden kesitsel ve ilişkisel tarama desenine uygun şekilde veri toplanmıştır. Flört şiddeti tutumu, cinsel heyecan arama ve cinsel risk alma düzeyleri, geçerliliği ve güvenilirliği kanıtlanmış ölçekler aracılığıyla ölçülmüştür. Elde edilen veriler, Spearman korelasyon analizi ve çoklu doğrusal regresyon analizi ile değerlendirilmiştir.

Bulgular: Flört şiddetine karşı olumsuz tutumlar ile cinsel heyecan arayışı arasında orta düzeyde, cinsel risk alma eğilimi ile ise zayıf düzeyde negatif korelasyon saptanmıştır. Regresyon analizleri, cinsel heyecan arayışının flört şiddetine daha hoşgörülü tutumları anlamlı şekilde yordadığını göstermiştir; cinsel risk alma ise daha düşük düzeyde bir etki göstermiştir. Cinsiyet, madde kullanımı, yaş ve gelir gibi demografik değişkenlerin de bu ilişkiler üzerinde etkili olduğu bulunmuştur.

Sonuç: Cinsel heyecan arayışı ve cinsel risk alma eğilimi yüksek olan üniversite öğrencilerinin, flört şiddetine karşı daha hoşgörülü tutumlara sahip olma eğiliminde oldukları görülmektedir. Bu bulgu, genç yetişkinlere yönelik cinsel sağlık eğitimi ile şiddet önleme programlarının entegre yürütülmesinin önemini ortaya koymaktadır.

Anahtar Kelimeler: flört şiddeti, cinsel heyecan arayışı, cinsel risk alma, üniversite öğrencileri, riskli davranışlar

ABSTRACT

Objective: This study aimed to examine the relationship between university students' attitudes toward dating violence and risky sexual behaviors, specifically sexual sensation seeking and sexual risk-taking.

Method: A cross-sectional, correlational survey design was utilized with 385 university students aged between 18 and 30. Attitudes toward dating violence, sexual sensation seeking, and sexual risk-taking levels were measured using validated and reliable scales. Data were analyzed using Spearman's rank correlation and multiple linear regression analyses.

Results: The analyses revealed a moderate negative correlation between attitudes opposing dating violence and sexual sensation seeking, and a weak negative correlation with sexual risk-taking. Regression analyses indicated that sexual sensation seeking significantly predicted more permissive attitudes toward dating violence, whereas sexual risk-taking showed a weaker effect. Additionally, demographic variables such as gender, substance use, age, and income were found to influence these relationships.

Conclusion: University students with higher levels of sexual sensation seeking and sexual risk-taking tend to hold more tolerant attitudes toward dating violence. These findings underscore the importance of implementing integrated sexual health education and violence prevention programs targeting young adults.

Keywords: dating violence, sexual sensation seeking, sexual risk-taking, university students, risky behaviors

Introduction

The World Health Organization (WHO, 2002) defines violence as “the intentional use of physical force, whether threatening or actual, against oneself, another individual, or a group or community, resulting in injury, death, psychological harm, disability or deprivation.” Any gender, socioeconomic background, and educational level can be a victim of violence (Martins et al., 2014). In literature, violence is categorized in various ways. Based on their effects, these are referred to as economic, physical, sexual, and psychological violence. They are further classified as interpersonal violence (domestic violence, dating violence), collective violence (terrorist incidents, wars), and violence against the person (self-harming behaviors, suicide) (TBMM Research Commission, 2007; WHO, 2002).

Dating Violence

Dating violence is a specific form of interpersonal violence characterized by verbal, physical, emotional, and sexual abuse occurring between partners involved in a romantic relationship (İftar, 2016). Similarly, the American Centers for Disease Control and Prevention (CDC) defines dating violence as “any sexual assault, physical violence, verbal and emotional mistreatment within the context of a dating relationship” (Ramisetty-Mikler, Goebert, Nishimura, & Caetano, 2006). A review of these definitions reveals a common framework in which dating violence is categorized based on the type of harm inflicted—most often grouped into physical, emotional, verbal, and sexual dimensions. In addition to the definitions and categorizations, it is important to note that the classification of dating violence has evolved in response to the dynamic and transforming structure of contemporary society. Today, dating violence is recognized as a multifaceted phenomenon encompassing various forms. These forms manifest through diverse behaviors—ranging from emotional manipulation to sexual coercion—typically perpetrated by one partner against the other (Öztürk, Karabulut, & Sertoğlu, 2018). It encompasses a wide range of behaviors that can be categorized into distinct but interrelated dimensions.

At this point, within the scope of contemporary theoretical discussions, violence between partners has been categorized into different types. Johnson (2008) distinguished between *intimate terrorism* (also referred to as *coercive controlling violence* – CCV), which involves the systematic use of violence to establish dominance over a partner, and *situational couple violence* (SCV), which typically arises from relational conflicts but does not involve ongoing coercive control. According to this distinction, CCV is most often perpetrated by men and tends to be more severe in terms of frequency and harm (Conroy et al., 2022). In contrast, SCV tends to be more symmetrical and is more prevalent in community samples. The concept of coercive control is critically important for understanding the context of violence and provides a fundamental analytical framework for assessing dynamics especially in situations involving separation, parenting, and adolescent relationships (Hardesty & Ogolsky, 2020).

Types of Dating Violence

Physical dating violence involves intentional acts of bodily harm such as hitting, slapping, pushing, or using physical force to intimidate or injure a partner (Foshee et al., 2007). It

commonly co-occurs with other, less detectable forms of abuse, despite being the most obvious.

A partner's self-esteem and mental health are undermined by verbal abuse, threats, humiliation, jealousy-based control, and emotional manipulation, all of which are considered forms of emotional or psychological dating violence (Draucker & Martsof, 2010; Hamby & Turner, 2013).

Sexual dating violence is defined as any unwanted sexual contact or coercion, including verbal pressure, physical force, or manipulation to engage in sexual activity without full and free consent (Rickert et al., 2004; Black et al., 2011). Trying to build consent for sexual intercourse by means such as threats and intimidation, experiencing sexuality for one's own pleasure, and ignoring the other person's needs and expectations are all behaviors that can be evaluated within this type. This type of abuse is especially pernicious because it frequently takes place in romantic relationships, which are thought to be intimate and trusting.

Although it is not as commonly acknowledged, economic dating violence describes actions that limit a partner's financial independence, such as keeping them from working, limiting their spending, or manipulating them with money (Şenol & Yıldız, 2013; Postmus et al., 2012).

Prevalence and Contributing Factors

In a study conducted with 500 female university students in Turkey, 88% of participants reported experiencing emotional dating violence, while 22.2% experienced verbal, 21.4% economic, 16.4% physical, and 7.2% sexual dating violence (Dikmen, Özaydın, & Yılmaz, 2018). Young women are more prone to experience violence in emotional interactions because of the prevailing societal structure and gender stereotypes (Jennings et al., 2017). In a different survey, 17.2% of students reported using violence, compared to 14.8% who reported being subjected to violence in a romantic relationship (Özdere and Kürtül 2018). Studies also show that one in every four young individuals globally experiences youth violence, and the prevalence of dating violence ranges widely from 1.0% to 66.5% (Jennings et al., 2017; WHO, 2015; Exner-Cortens, Eckenrode & Rothman, 2013). In Turkey, the reported prevalence of dating violence varies between 11.0% and 45.8%, depending on the population studied and the measurement tools used (Mihçioğur & Akın, 2015; Koyuncu Kütük, Gümüştaş & Han Almış, 2018; Karatay et al., 2018). Although dating violence is on the rise in the young adult population, the frequency among men tends to be underreported (Fidan & Yeşil, 2018).

Theoretical Explanations and Risk Factors

The feminist framework emphasizes that power imbalances between genders contribute significantly to violence against women, where violence becomes a means of asserting control. Additionally, Riggs and O'Leary (1989) proposed a model rooted in social learning theory to further explain dating violence. This model highlights both contextual factors such as past exposure to family violence, acceptance of aggression, and personal history of violence and situational factors like substance use, poor conflict resolution skills, and relationship duration

(Shorey, Cornelius & Bell, 2008; Yumuşak, 2013). Furthermore, individual issues such as adherence to traditional gender roles, socio-cultural norms, peer approval, and economic status also contribute to the perpetuation of violence (Polat, 2016; Wincentak et al., 2017; Walters et al., 2018).

This form of violence not only undermines the emotional and physical well-being of those involved but also disrupts the developmental processes essential to forming healthy and secure intimate relationships. From a feminist perspective, such behaviors reflect a struggle for dominance and stem from broader issues of gender inequality (Jewkes, 2002). This inequality shapes rigid gender roles and expectations that normalize violent behavior, especially when observed and reinforced within the social environment.

Considering other risk factors, studies among university students show that experiences like childhood exposure to domestic violence, previous non-dating violence, low academic performance, medical conditions, emotional distress (e.g., anger, anxiety, depression), substance abuse, and risky sexual behaviors are all associated with a higher risk of perpetrating or experiencing dating violence (Kaukinen, 2014).

Importance of Early Adulthood

Conceptualized as a pattern of abusive behavior perpetrated by one partner against the other, dating violence represents a significant psychosocial issue, particularly among individuals in young adulthood. Academic research on the prevalence and extent of dating violence has increased recently, but in the past, there was limited access to scientific data on this topic. According to the literature, dating violence is most common among high school and college students (Avery-Leaf, Cascardi, O'Leary & Cano, 1997).

Another reason for focusing on young adulthood lies in the fact that this period represents a critical developmental transition with long-term implications for individual functioning and well-being (Schulenberg et al., 2004; Shanahan, 2000). Arnett (2004) conceptualizes the ages between approximately 18 and 25/29 as a phase of “emerging adulthood.” During this time, individuals have moved beyond adolescence yet have not fully entered established adulthood, and they remain actively engaged in exploring key domains such as identity, relationships, and career paths.

Romantic relationships in this period are particularly formative, as individuals begin to seek stability, emotional intimacy, and make choices that shape their lifestyles. These developmental characteristics place emerging adults in a uniquely vulnerable position when it comes to both the occurrence and the consequences of dating violence.

Risk Sexual Behaviors

Risky sexual behaviors (RSBs) are sexual activities that increase the risk of outcomes such as sexually transmitted infections (STIs), unintended pregnancies, psychological distress, and relational issues (CDC, 2016; Cooper, 2002). These behaviors include unprotected sex, multiple

sexual partners, substance use during sex, coercive or transactional sex, and the absence of mutual consent (Eaton et al., 2010; Santelli et al., 2009).

University students, in the emerging adulthood stage, are particularly vulnerable to RSBs due to increased autonomy, identity exploration, and reduced parental supervision (Arnett, 2005; Patrick & Maggs, 2009). Research highlights that this life period often involves experimentation with both sexuality and substance use (Bersamin et al., 2006; Lanza & Collins, 2008). For example, many college students report inconsistent condom use and having multiple partners within a year (American College Health Association, 2021).

Several psychosocial factors contribute to RSBs, such as low perceived risk, poor communication, limited sexual health knowledge, peer norms, and emotional issues like stress or low self-esteem (Lehrer et al., 2006; Buhi & Goodson, 2007; Olmstead et al., 2015). Moreover, traits like impulsivity, sensation seeking, and difficulties in emotion regulation are strong predictors of risky sexual behavior (St Lawrence et al., 1998; Dir et al., 2014; Zapolski et al., 2010). Emotional dysregulation may lead to RSBs as a maladaptive coping strategy (Weiss et al., 2011).

Sensation Seeking and Risky Sexuality

A prominent personality characteristic frequently linked to RSBs is sensation seeking, which is characterized by the need for varied, novel, complex and intense sensations and experiences, along with the tendency to undertake physical and social risks to acquire them (Zuckerman, 1979). Four dimensions are used by Zuckerman's sensation seeking hypothesis to describe this trait: thrill and adventure seeking, experience seeking, disinhibition, and boredom susceptibility. According to this theory, experience seeking is a physiologically based personality characteristic that possesses both context-sensitive behavioral elements and stable trait components (Zuckerman, 2007). Sexual sensation seeking is one subdimension that describes a person's propensity to seek out novel and sexually stimulating experiences, frequently ignoring the risks involved (Kalichman & Rompa, 1995). It has been discovered that high levels of sexual sensation seeking are predictive of increased participation in activities including many partners, unprotected sex, and intercourse while under the influence of substances (Donohew et al., 2000; Kalichman et al., 1996).

Dating Violence and Risky Sexual Behavior

Another important factor associated with risky sexual behaviors (RSBs) is the experience or acceptance of violence within intimate relationships. Research shows that individuals exposed to dating violence are more likely to engage in RSBs (Decker et al., 2014; Temple et al., 2013). For example, women who have experienced intimate partner violence often struggle to negotiate condom use due to fear of conflict or coercion (Wingood & DiClemente, 1997). Additionally, attitudes that normalize or minimize dating violence may impair the ability to recognize unhealthy relationship dynamics and set personal boundaries during sexual encounters (Black et al., 2011; Shorey et al., 2012). When individuals justify or tolerate violent behavior in romantic relationships, they tend to stay in harmful dynamics that undermine their

sexual autonomy and safety (Shorey et al., 2012; Black et al., 2011). Acceptance of controlling or manipulative behaviors can reduce one's capacity to advocate for safer sex or reject unwanted sexual activity, making risky sexual behavior not only a health issue but also a reflection of compromised agency and relational trauma.

Those who have experienced physical, psychological, or sexual abuse—especially within dating contexts—report higher rates of unprotected sex, substance-influenced sexual activity, and relationships with coercive partners (Decker et al., 2014; Temple et al., 2013; Miller et al., 2011). Furthermore, exposure to early life violence, such as childhood abuse or witnessing domestic violence, correlates with early sexual initiation and ongoing engagement in RSBs during adolescence and young adulthood (Bensley et al., 2000; Ethier et al., 2006).

While much prior research has focused on the prevalence of risky behaviors and dating violence, fewer studies have examined how permissive attitudes toward dating violence relate directly to sensation-seeking traits and RSBs, especially among university students. Most existing research draws on Western samples, limiting cultural generalizability. This study aims to fill this gap by exploring these relationships within the Turkish cultural context.

Despite increasing global attention, research on the association between dating violence attitudes and risky sexual behaviors among Turkish university students remains scarce. Cultural norms, gender roles, and the taboo around discussing sexuality publicly contribute to this underrepresentation. Investigating these links is essential given rising rates of RSBs and dating violence among young adults in Turkey, particularly college students. Understanding these dynamics is critical for developing culturally sensitive prevention strategies and educational programs to support the sexual and relational health of emerging adults. Moreover, recent global events such as the COVID-19 pandemic have significantly affected young adults' sexual and relational behaviors, underscoring the need to examine post-pandemic trends in relation to sensation seeking and attitudes toward relationships (Pereira et al., 2021; Wignall et al., 2021).

Current Study

This study aims to address this gap by exploring how university students' attitudes toward dating violence relate to their engagement in risky sexual practices. In addition, the study provides a comprehensive viewpoint that enhances the existing knowledge of youth sexuality and relationship dynamics by integrating constructs such as sexual sensation seeking and attitudes surrounding violence. In this study, risky sexual behaviors were measured by the Sexual Sensation Seeking Scale (SSSS; Kalichman & Rompa, 1995) and the Sexual Risk-Taking Scale (SRTS; Kıyılı, 2020) to capture both trait-level and behavior-level risk tendencies. Exploring the intersection between tolerance of violent relationship dynamics and the tendency to engage in risky sexual practices offers a more nuanced understanding of how relational factors influence sexual health outcomes. This perspective aligns with an increasing body of literature emphasizing the need for integrated approaches to sexual health interventions that address both behavioral and relational components (Noar et al., 2006; Miller et al., 2011; Banyard et al., 2006).

By focusing on a culturally specific context, this research contributes to a broader understanding of sexual health risk factors in emerging adults and offers data-driven insight for the development of culturally tailored interventions and psychoeducational programs in Turkey.

In line with the study's purpose, the following key research questions were formulated:

1. Is there a significant relationship between university students' attitudes toward dating violence and their levels of sexual sensation seeking and sexual risk-taking behavior?
2. Do university students' attitudes toward dating violence differ significantly according to their demographic and personal characteristics?
3. Do sexual sensation seeking and sexual risk-taking, when considered together, significantly predict university students' attitudes toward dating violence?

The research will focus on the following hypotheses:

H1: There is a significant relationship between university students' attitudes toward dating violence and their levels of sexual sensation seeking and sexual risk-taking behavior.

H2: University students' attitudes toward dating violence differ significantly according to their demographic and personal characteristics.

H3: Sexual sensation seeking and sexual risk-taking, when considered together, significantly predict university students' attitudes toward dating violence.

METHODS

Design

This study employed correlational survey design, which is one of the quantitative research designs. The correlational survey design is a non-experimental approach that aims to identify the presence, direction, and strength of relationships between two or more variables without establishing causality (Karasar, 2012; Büyüköztürk et al., 2012). The study was descriptive in nature, as it examined the current state of the phenomenon without manipulation, and cross-sectional in design, since data were collected at a single point in time (Creswell, 2014). Within this framework, the study examined the relationship between university students' attitudes toward dating violence and their engagement in risky sexual behaviors. The dependent variable of the study was attitudes toward dating violence, while the independent variables were risky sexual behaviors (including sensation seeking and risk-taking).

Participants and Sampling

The population of this study consisted of university students aged 18 to 30 who were enrolled in various universities across Turkey. The population refers to the larger group that defines the researcher's field of study and to which the findings can be generalized. The sample, on the

other hand, is a subset selected from this population based on specific criteria and is intended to represent the larger group (Altunışık, Bayraktaroğlu, Coşkun & Yıldırım, 2007). Since it was not feasible to access the entire population due to limitations in time, cost, and accessibility (Altunışık et al., 2007), the minimum required sample size was determined to be 385 participants, based on the standard formula recommended for an unknown or large population, with a 95% confidence level and a 5% margin of error (Sekaran, 2003; as cited in Coşkun et al., 2017).

The sample of the study was selected using convenience sampling, a non-probability sampling method. Convenience sampling allows for rapid and cost-effective data collection from participants who are easily accessible to the researcher (Malhotra, 2004; Aaker et al., 2007). Initially, a total of 477 participants were reached; however, 82 individuals who did not meet the predetermined inclusion criteria were excluded from the study. Additionally, as a result of outlier analyses conducted in SPSS using the Box Plot Method, Z-Score Method, and Mahalanobis Distance Method, 10 more participants were excluded. Thus, the final sample consisted of 385 participants, and all statistical analyses were conducted based on this group.

The inclusion criteria for participation in the study were as follows:

- (1) being between the ages of 18 and 30,
- (2) currently enrolled in a higher education program (associate, undergraduate, or postgraduate level),
- (3) not being married,
- (4) having had at least one dating relationship in their lifetime,
- (5) and having experienced at least one instance of sexual intercourse (vaginal, oral, or anal).

Materials

Five instruments were used to collect data in this study: the Informed Consent Form, the Personal Information Form, the Dating Violence Attitude Scale, the Sexual Sensation Seeking Scale, and the Sexual Risk-Taking Scale.

Informed Consent Form:

At the beginning of the data collection process, participants were presented with an Informed Consent Form. This form provided detailed information regarding the purpose, scope, and procedures of the study, as well as the identities of the researchers conducting it. Participants were informed about the nature of the instruments to be completed (Personal Information Form, Dating Violence Attitude Scale, Sexual Sensation Seeking Scale, Sexual Risk-Taking Scale), the estimated time to complete them (approximately 15 minutes), the confidentiality of their responses, the voluntary nature of participation, and their right to withdraw from the study at any point without any consequences.

The form emphasized that no personal identifiable information (such as name, ID number, etc.) would be collected and that all responses would be used solely for scientific purposes, evaluated collectively rather than individually. It was also stated that the data would be anonymized, securely stored, and would not be shared with third parties. At the end of the form, participants were asked to confirm their voluntary participation and acknowledge their right to withdraw from the study at any time.

Personal Information Form:

In this study, a Personal Information Form was developed by researchers to collect data on participants' socio-demographic characteristics. The form, consisting of 19 items, was prepared based on a literature review and the study variables, particularly those that might influence the dependent variables.

It included questions regarding gender, age, education level, faculty, type of residence, family structure, parental education, family income, and current living arrangements. Additionally, it covers relationship history, relationship status and duration, sexual experience, and the use of cigarettes, alcohol, or substances.

The Dating Violence Attitude Scale (DVAS):

The Dating Violence Attitude Scale (DVAS) was developed by Terzioğlu et al. (2016) to assess individuals' attitudes toward violence in romantic relationships. The scale consists of 28 items and uses a 5-point Likert-type format. Participants respond to each item using the options "Strongly Disagree" (1), "Disagree" (2), "Neutral" (3), "Agree" (4), and "Strongly Agree" (5). Each item can be scored between 1 and 5, and the total score ranges from 28 to 140; however, the average item score is used in analyses. A higher average score (closer to 5) indicates a more negative attitude toward dating violence, meaning the individual does not support or justify such behavior. The scale includes five sub-dimensions: General Violence (items 1–5), Physical Violence (items 6–10), Emotional Violence (items 11–16), Economic Violence (items 17–21), and Sexual Violence (items 22–28). Among the 28 items, 23 are reverse-coded; only items 2, 17, 23, 24, and 27 are scored directly.

In the original validation study, the Cronbach's alpha coefficient for the total scale was reported as .91. In the current study, the internal consistency was found to be .79. With its multidimensional structure and high reliability, the scale provides a valid and comprehensive tool for evaluating attitudes toward dating violence.

The Sexual Sensation Seeking Scale (SSSS):

The Sexual Sensation Seeking Scale (SSSS) was developed by Kalichman et al. (1994) to assess individuals' tendencies to seek excitement and stimulation in their sexual experiences. It was later adapted for heterosexual populations by Kalichman and Rompa (1995). The scale is based on Zuckerman et al.'s (1978) original Sensation Seeking Scale, with items specifically reflecting sexual themes. The Turkish adaptation of the scale was conducted by Kıyloğlu (2012), during which one item with a low item-total correlation was removed, resulting in a

final 10-item version. The SSSS uses a 4-point Likert-type format, where each item is rated from “Strongly disagree” (1) to “Strongly agree” (4). The total score ranges from 10 to 40, with higher scores indicating a greater tendency toward sexual sensation seeking (Kalichman et al., 1994; Kalichman & Rompa, 1995; Kızılioğlu, 2013). In the Turkish validation study, the internal consistency of the scale was found to be high (Cronbach’s $\alpha = .84$), and results from factor analysis supported a unidimensional and homogeneous structure consistent with the original scale (Kızılioğlu, 2012). In this study, the internal consistency coefficient was calculated as .79.

The Sexual Risk-Taking Scale (SRTS):

The Sexual Risk-Taking Scale (SRTS) was developed by Stulhofer et al. (2009) to assess individuals’ engagement in risky sexual behaviors both throughout their lifetime and within the past 12 months. The Turkish adaptation of the scale was carried out by Kızılioğlu (2015) as part of a doctoral dissertation conducted in the Department of Social Psychology at Ankara University. The scale consists of 10 items, including five dichotomous (“yes” or “no”) questions, two open-ended items (age at first sexual intercourse and total number of sexual partners), two items rated on a three-point Likert-type scale, and one item rated on a four-point Likert-type scale. The total score ranges from 0 to 10, with higher scores indicating a greater tendency toward risky sexual behavior (Kızılioğlu, 2015; Stulhofer et al., 2009).

Risky behaviors—such as not using condoms, having sexual intercourse with a significantly older partner, or engaging in concurrent sexual relationships—are coded as “1”, while non-risky behaviors are coded as “0”. For open-ended items, first sexual intercourse at age 16 or younger and a number of sexual partners exceeding the mean value of 6 are coded as risky (“1”). Regarding alcohol use, only “frequent” consumption prior to sexual activity is coded as risky (Kızılioğlu, 2015). Factor analysis revealed that the items did not form sufficient subdimensions; thus, it was concluded that the scale should be used as a unidimensional measure (Kızılioğlu, 2015). The internal consistency of the Turkish version was reported as .71, and the mean total score obtained in Kızılioğlu’s (2015) study was 3.31. In this study, the internal consistency coefficient was calculated as .60.

Procedure

Prior to the primary data collection, a pilot study involving 10 participants was conducted to assess the clarity and comprehensibility of questionnaire items, particularly those addressing sensitive content, as well as to evaluate the appropriateness of online administration. Based on participant feedback, it was determined that the online format enhanced respondent comfort, especially in relation to sensitive questions. Minor modifications were made accordingly, including the addition of explanatory notes.

The main data collection occurred between February and April 2025 and was administered online via Google Forms. The survey was disseminated through various channels, including social media platforms, university mailing lists, and QR codes displayed in classroom settings. Participants were first presented with an informed consent form detailing the study’s purpose,

anonymity, confidentiality, and the voluntary nature of participation. Only upon providing consent could participants proceed. No personally identifiable information was collected, and all responses remained anonymous.

The online method was selected due to its cost-efficiency, logistical practicality, and its potential to elicit more candid responses to sensitive questions. Moreover, it allowed participants to complete the survey at a time and location of their choosing, thereby facilitating access to a broader and more diverse sample. The relatively higher participation rate among female students may reflect a greater engagement with topics concerning gender and sexuality.

Ethical Approval and Considerations

The study was approved by the Acıbadem Mehmet Ali Aydınlar University Medical Research Ethics Committee (ATADEK) on January 9, 2025, under the decision number 2025-01/12. The research was conducted in accordance with the ethical principles outlined in the Declaration of Helsinki. Written informed consent was obtained from all participants via Google Forms. Necessary permissions for all measurement tools used in the study were obtained in writing from the original authors.

Statistical Analysis

The data collected in this study were analyzed using IBM SPSS Statistics for Windows, Version 27.0. Prior to analysis, the dataset was screened for missing or erroneous entries, which were subsequently excluded. To assess the normality of the variables, skewness and kurtosis values were examined, with values between ± 1.5 considered acceptable based on Tabachnick and Fidell (2015). Results indicated that total scores on the Dating Violence Attitude Scale, Sexual Sensation Seeking Scale, and Sexual Risk-Taking Scale were normally distributed; however, some subscales of the Dating Violence Attitude Scale did not meet normality assumptions. This deviation was attributed to the natural distribution of responses rather than data errors. Accordingly, both parametric and non-parametric tests were initially conducted, yielding largely consistent results. Given their higher sensitivity in such contexts, non-parametric tests were preferred for subscale analyses. Thus, for normally distributed variables, Independent Samples t-Test, One-Way ANOVA, Simple Linear Regression, and Multiple Linear Regression were employed, while Mann-Whitney U and Kruskal-Wallis H tests were used for non-normal variables. Correlation analyses included both Pearson and Spearman coefficients, with Spearman's rank correlation reported due to its robustness and ability to incorporate sociodemographic variables. Statistical significance was set at $p < .05$.

Results

In this section, the findings obtained in line with the sub-objectives of the study are presented. Descriptive statistics, reliability coefficients, normality test results, and inferential analyses addressing the research questions are reported in detail.

Sociodemographic Data Analysis

Most of the participants were female (approximately 65%) and undergraduate students (about 86%). The majority were between 22 and 25 years old (60%), had lived mainly in metropolitan areas (74%), and came from nuclear families (81%). Over half perceived their family income as moderate (51%). Mothers and fathers mostly hold a high school or higher degree. Most parents were living together (76%). Nearly half of the students lived with their family (48%). More than half smoked (55%) and a large majority consumed alcohol (79%), while illicit drug use was low. Nearly all participants reported having multiple dating experiences (96%) and most were in a committed relationship (66%). Regarding sexual relationships, about 67% were in monogamous arrangements.

Analysis of Research Questions

To analyses the research questions specified in the Method section, the SPSS 27 statistical software package was used. For each question, the appropriate type of analysis was selected according to the distribution of the data set.

Is there a significant relationship between university students' attitudes toward dating violence and their levels of sexual sensation seeking and sexual risk-taking behavior?

To examine the relationships between the variables, a Spearman correlation analysis was conducted. In interpreting the correlation coefficients, values between .10 and .30 are considered to indicate a weak relationship, values between .30 and .70 indicate a moderate relationship, and values between .70 and 1.00 indicate a strong relationship (Ratner, 2009). The correlation coefficients for participants' scores on the variables are presented in the table.

Table 1

Spearman's rho correlations between psychological scale scores

Variable	1	2	3	4	5	6	7	8
1. General Violence Subscale	1							
2. Physical Violence Subscale	.273**	1						
3. Emotional Violence Subscale	.222**	.354**	1					
4. Economic Violence Subscale	.212**	.247**	.283**	1				
5. Sexual Violence Subscale	.348**	.315**	.298**	.254**	1			
6. Dating Violence Attitude Scale	.473**	.557**	.735**	.651**	.648**	1		
7. Sexual Sensation Seeking Scale	-.276**	-.149**	-.215**	-.162**	-.294**	-.306**	1	
8. Sexual Risk-Taking Scale	-.194**	-.145**	-.093	-.082	-.223**	-.199**	.495**	1

Note. $N = 385$. * $p < .05$. ** $p < .01$.

A Spearman correlation analysis was conducted to examine the relationship between university students' attitudes toward dating violence and their risky sexual behaviors. As shown in Table 1, the total score of the Dating Violence Attitude Scale (DVAS) was found to have a moderate

negative correlation with the Sexual Sensation Seeking Scale ($r_s = -.306$, $p < .01$) and a weak negative correlation with the Sexual Risk-Taking Scale ($r_s = -.199$, $p < .01$). These results indicate that as students' approval of dating violence decreases (higher DVAS scores), their levels of sexual sensation seeking and risk-taking tend to decrease as well.

Do sexual sensation seeking and sexual risk-taking, when considered together, significantly predict university students' attitudes toward dating violence?

To answer this research question, a multiple linear regression analysis was conducted.

Table 2

Multiple Linear Regressions Predicting Attitudes Toward Dating Violence from Sexual Sensation Seeking and Sexual Risk-Taking

Coefficients^a

Model	Predictor	B	SE B	β	t	p	Zero-order r	Partial r
1	Constant	4.979	0.061	-	81.105	< .001	-	-
	Sexual Sensation Seeking	-0.017	0.003	-0.311	-5.629	< .001***	-0.332	-0.277
	Sexual Risk-Taking	-0.008	0.010	-0.044	-0.90	.430	-0.195	-0.040

Note. $N = 385$ a. Dependent variable: Total Score of Dating Violence Attitude Scale

* $p < .05$, ** $p < .01$, *** $p < .001$.

Two separate simple linear regression analyses were conducted to examine the extent to which sexual sensation seeking and sexual risk-taking predicted attitudes toward dating violence. The model summary results indicated that sexual sensation seeking was positively associated with attitudes toward dating violence, with a correlation coefficient of $R = .332$, explaining approximately 11.0% of the variance in the outcome ($R^2 = .110$, Adjusted $R^2 = .108$). In contrast, sexual risk-taking showed a weaker association ($R = .195$), accounting for only 3.8% of the variance ($R^2 = .038$, Adjusted $R^2 = .036$). Both models were statistically significant according to the ANOVA results, with the sexual sensation seeking model yielding $F(1, 383) = 47.467$, $p < .001$, and the sexual risk-taking model yielding $F(1, 383) = 15.143$, $p < .001$. Regarding regression coefficients, sexual sensation seeking significantly predicted lower anti-violence attitudes, as indicated by a negative unstandardized coefficient ($B = -0.018$, $SE = 0.003$, $\beta = -0.332$, $t = -6.890$, $p < .001$), suggesting that higher levels of sensation seeking were associated with greater acceptance or tolerance of dating violence. Likewise, sexual risk-taking also significantly predicted lower anti-violence attitudes ($B = -0.034$, $SE = 0.009$, $\beta = -0.195$, $t = -3.891$, $p < .001$), albeit with a weaker effect. Given that higher scores on the DVAS indicate stronger disapproval of dating violence, the negative direction of both regression coefficients indicates that increases in these sexual behavior-related traits may contribute to more permissive or normalized attitudes toward dating violence among university students.

Do university students' attitudes toward dating violence differ significantly according to their demographic and personal characteristics?

The findings revealed significant differences based on gender, substance use, education, relationship status, and other demographic variables. Female students showed stronger opposition to dating violence compared to males ($p < .001$, $d = -0.56$), particularly in the general, economic, and sexual violence subscales. Male students reported higher levels of sexual sensation seeking ($p < .001$, $d = 0.68$) and sexual risk-taking ($p = .004$, $d = 0.31$). Smokers and illicit drug users scored higher in sensation seeking, while all forms of substance use—including smoking, alcohol, and drugs—were associated with greater sexual risk-taking. Although alcohol use was linked to lower opposition in the general violence subscale ($p = .013$), it did not significantly influence overall attitudes toward dating violence. Undergraduate students were more opposed to general violence than postgraduates ($p = .041$), but less opposed to physical violence ($p = .032$); overall attitudes did not differ by education level. Students with multiple dating experiences showed higher levels of both sensation seeking ($p = .045$) and sexual risk-taking ($p < .001$), although dating frequency did not affect attitudes. Non-monogamous individuals reported significantly more sexual risk-taking compared to monogamous and sexually inactive peers ($p < .001$), but relationship type had no effect on dating violence attitudes ($p = .068$). Older students (22–30) were more opposed to dating violence than younger ones (18–21) ($p = .006$), and those with moderate income showed stronger opposition than those with high income ($p = .049$). No significant differences were observed based on place of residence, parental marital status, or parental education levels.

Discussion

The present study investigated the relationship between university students' attitudes toward dating violence and their engagement in risky sexual behaviors, with a particular focus on the moderating effects of gender, substance use, and sexual sensation seeking. A notable and novel finding is that sexual sensation seeking not only strongly predicts risky sexual behaviors but also correlates with more permissive attitudes toward dating violence. This highlights the interconnected psychological and motivational processes underlying both sexual risk-taking and relational aggression, extending prior research that has often treated these domains separately.

Although the overall sample demonstrated relatively strong anti-violence attitudes, male students and those reporting substance use showed significantly more tolerant views of dating violence, consistent with the findings of Çetin and Yaman (2010). These gender differences likely reflect persistent traditional norms and gender role expectations that normalize or minimize aggressive behaviors, especially in men. Substance use may further amplify these effects by impairing judgment and self-control, a mechanism supported by previous research from Kalichman et al. (1996) and Cooper (2002).

Consistent with Zuckerman's (1994) Sensation Seeking Theory, participants with higher sexual sensation seeking tendencies engaged more frequently in risky behaviors such as unprotected sex, having multiple sexual partners, and sexual activity under the influence of substances. Our study extends this theory by showing that these individuals also tend to hold less stringent anti-violence attitudes, suggesting a shared psychological profile characterized by impulsivity, diminished harm avoidance, and impaired emotional regulation.

The significant negative correlation between sexual sensation seeking and anti-violence attitudes highlights a concerning intersection between the pursuit of intense physical stimulation and a cognitive tolerance for relational aggression. This finding points to the risk that thrill-seeking may overshadow ethical considerations related to respect, consent, and non-violence in intimate relationships.

Additionally, the association between shorter relationship duration and increased risky behaviors underscores the role of relational instability and emotional volatility common in emerging adulthood, which may exacerbate both sexual and relational risks.

Conclusion

This study provides important insights into the relationship between university students' attitudes toward dating violence and their engagement in risky sexual behaviors. The findings indicate that individuals—particularly men and those who use substances—who show greater tolerance toward dating violence are more likely to participate in risky sexual activities. Sexual sensation seeking emerges as a significant psychological factor that both reflects and influences this association. These results emphasize the importance of implementing comprehensive psychoeducational programs on university campuses that focus on promoting healthy relationships, gender equality, consent, and awareness of the emotional and physical risks related to risky sexual behavior. Such programs should also address cultural norms around masculinity, power, and control that may contribute to the normalization of relational violence. Additionally, public health campaigns targeting the impact of substance use on sexual decision-making and consent could be effective preventive measures. For future research, qualitative methods and longitudinal studies are recommended to deepen understanding of students' personal experiences, cultural factors, and the long-term consequences of tolerant attitudes toward violence and risky sexual behaviors.

References

- Aaker, D. A., Kumar, V., & Day, G. S. (2007). *Marketing research* (9th ed.). Wiley.
- Altunışık, R., Yıldırım, E., Bayraktaroğlu, C., & Coşkun, R. (2007). *Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri* (5th ed.). Sakarya Yayıncılık.
- American College Health Association. (2021). *National College Health Assessment III: Undergraduate student reference group executive summary Spring 2021*. American College Health Association.
- Arnett, J. (2004). *Emerging adulthood: The winding road from the late teens through the twenties*. Oxford University Press.
- Arnett, J. J. (2005). The developmental context of substance use in emerging adulthood. *Journal of Drug Issues*, 35(2), 235–254.
- Aslan, D., Vefikuluçay, D., Zeyneloğlu, S., Erdost, T., & Temel, F. (2008). Gençlerde flört şiddeti: Görünmeyen bir gerçek. *Hemşirelikte Eğitim ve Araştırma Dergisi*, 5(1), 14–21.
- Avery-Leaf, S., Cascardi, M., O’Leary, K. D., & Cano, A. (1997). Efficacy of a dating violence prevention program on attitudes justifying aggression. *Journal of Adolescent Health*, 21(1), 11–17.
- Bersamin, M., Walker, S., Waiters, E., Fisher, D. A., & Grube, J. W. (2006). Promising to wait: Virginity pledges and adolescent sexual behavior. *Journal of Adolescent Health*, 38(2), 134–136.
- Black, M. C., Basile, K. C., Breiding, M. J., Smith, S. G., Walters, M. L., Merrick, M. T., ... Stevens, M. R. (2011). *The National Intimate Partner and Sexual Violence Survey: 2010 Summary Report*. National Center for Injury Prevention and Control, Centers for Disease Control and Prevention.
- Breiding, M. J., Basile, K. C., Smith, S. G., Black, M. C., & Mahendra, R. R. (2015). *Intimate partner violence surveillance: Uniform definitions and recommended data elements, Version 2.0*. National Center for Injury Prevention and Control, Centers for Disease Control and Prevention.
- Buhi, E. R., & Goodson, P. (2007). Predictors of adolescent sexual behavior and intention: A theory-guided systematic review. *Journal of Adolescent Health*, 40(1), 4–21.
- Centers for Disease Control and Prevention. (2016). *Sexually transmitted disease surveillance 2015*. U.S. Department of Health and Human Services.

- Cooper, M. L. (2002). Alcohol use and risky sexual behavior among college students and youth: Evaluating the evidence. *Journal of Studies on Alcohol, Supplement*, (14), 101–117.
- Conroy, N. E., Crowley, C. G., & DeSanto, D. L. (2022). Assessing the state of empirical research on Johnson's typology of violence: A systematic review. *Journal of Family Violence*. Advance online publication.
- Creswell, J. W. (2014). *Research design: Qualitative, quantitative, and mixed methods approaches* (4th ed.). Sage Publications.
- Dikmen, Y., Özaydın, N., & Yılmaz, S. D. (2018). Üniversite öğrencisi kadınların flört şiddetine maruz kalma durumlarının incelenmesi. *Gülhane Tıp Dergisi*, 60(3), 113–119.
- Dir, A. L., Coskunpinar, A., Steiner, J. L., & Cyders, M. A. (2014). Understanding differences in sexting behaviors across gender, relationship status, and sexual identity, and the role of expectancies in sexting. *Cyberpsychology, Behavior, and Social Networking*, 17(8), 511–517.
- Donohew, L., Lorch, E. P., Lorch, R. F., & Harrington, N. G. (2000). Sensation seeking and drug use by adolescents and their friends: Models for marijuana and alcohol. *Journal of Substance Abuse*, 12(4), 311–331.
- Draucker, C. B., & Martsolf, D. S. (2010). The role of electronic communication technology in adolescent dating violence. *Journal of Child and Adolescent Psychiatric Nursing*, 23(3), 133–142.
- Exner-Cortens, D., Eckenrode, J., & Rothman, E. (2013). Longitudinal associations between teen dating violence victimization and adverse health outcomes. *Pediatrics*, 131(1), 71–78.
- Fidan, T., & Yeşil, A. (2018). Üniversite öğrencilerinde flört şiddeti: Yaygınlığı, nedenleri ve sonuçları. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 29(1), 103–120.
- Foshee, V. A., Reyes, H. L. M., Ennett, S. T., Suchindran, C., Mathias, J. P., Karriker-Jaffe, K. J., ... Benefield, T. S. (2007). Risk and protective factors distinguishing profiles of adolescent peer and dating violence perpetration. *Journal of Adolescent Health*, 40(3), 304.e1–304.e8.
- Hamby, S., & Turner, H. (2013). Measuring teen dating violence in males and females: Insights from the National Survey of Children's Exposure to Violence. *Psychology of Violence*, 3(4), 323–339.

- Hardesty, J. L., & Ogolsky, B. G. (2020). A socioecological perspective on intimate partner violence research: A decade in review. *Journal of Marriage and Family*, 82(1), 454–477.
- İftar, D. (2016). Gençlerde flört şiddeti ve etkileyen faktörlerin incelenmesi (Yüksek Lisans Tezi). Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Jennings, W. G., Okeem, C. S., Richards, T. N., Gover, A. R., & Graf, N. M. (2017). Are Hispanic women more likely to experience intimate partner violence than non-Hispanic women? A statewide study of race/ethnicity and intimate partner victimization. *Journal of Interpersonal Violence*, 32(8), 1170–1192.
- Jewkes, R. (2002). Intimate partner violence: Causes and prevention. *The Lancet*, 359(9315), 1423–1429.
- Johnson, M. P. (2008). *A typology of domestic violence: Intimate terrorism, violent resistance, and situational couple violence*. Northeastern University.
- Karatay, G., Gürarslan Baş, N., Bulut, H. K., Özdemir, A. A., & Uçar, H. (2018). Üniversite öğrencilerinde flört şiddeti ve ilişkili etmenler. *Psikiyatri Hemşireliği Dergisi*, 9(1), 1–7.
- Kalichman, S. C., Johnson, J. R., Adair, V., Rompa, D., Multhauf, K., & Kelly, J. A. (1994). Sexual sensation seeking: Scale development and predicting AIDS-risk behavior among homosexually active men. *Journal of Personality Assessment*, 62(3), 385–397.
- Kalichman, S. C., & Rompa, D. (1995). Sexual sensation seeking and sexual compulsivity scales: Reliability, validity, and predicting HIV risk behavior. *Journal of Personality Assessment*, 65(3), 586–601.
- Kalichman, S. C., Rompa, D., & Coley, B. (1996). HIV transmission risk behaviors among people living with HIV-AIDS: Prevalence, predictors, and prevention implications. *Health Psychology*, 15(5), 381–388.
- Kaukinen, C. (2014). Dating violence among college students: The risk and protective factors. *Trauma, Violence, & Abuse*, 15(4), 283–296.
- Kıyılıoğlu, L. (2013). Cinsel Heyecan Arama Ölçeği (CHAÖ): Türkçeye uyarlama, geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Ankara Sağlık Bilimleri Dergisi*, 2(1), 41–54.
- Kıyılıoğlu, L. (2015). Risky sexual behavior in opposing sexual male university students (Master's thesis). Ankara University, YÖK Ulusal Tez Merkezi.

- Koyuncu Kütük, E., Gümüştas, F., & Han Almış, B. (2018). Flört şiddeti ve etkileyen faktörlerin belirlenmesi. *Anadolu Hemşirelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi*, 21(4), 293–300.
- Logan, T. K., & Walker, R. (2010). Partner stalking: Psychological dominance or “business as usual”? *Trauma, Violence, & Abuse*, 11(4), 271–283.
- Malhotra, N. K. (2004). *Marketing research: An applied orientation* (4th ed.). Pearson Education.
- Martins, A. C., Gouveia-Pereira, M., & Fontaine, A. M. (2014). Adolescents’ violent behaviors: The role of emotional intelligence and parental styles. *International Journal of Developmental and Educational Psychology*, 1(1), 281–290.
- Mihçioğur, S., & Akın, B. (2015). Üniversite öğrencilerinde flört şiddeti ve etkileyen faktörlerin incelenmesi. *Kadın Sağlığı Hemşireliği Dergisi*, 1(1), 23–33.
- Özkan, Y. (2019). Flört şiddetinin önlenmesi: Gençlere yönelik bir rehber. *Kadın Çalışmaları Dergisi*, 24(2), 123–139.
- Özdere, R., & Kürtül, Z. (2018). Üniversite öğrencilerinin flört şiddeti algıları. *Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 5(2), 116–122.
- Öztürk, A., Karabulut, S., & Sertoğlu, A. E. (2018). Flört şiddeti ve dijital şiddet: Üniversite öğrencileri arasında yapılan bir araştırma. *Kadın ve Aile Çalışmaları Dergisi*, 1(2), 91–108.
- Patrick, M. E., & Maggs, J. L. (2009). Does drinking lead to sex? Daily alcohol–sex behaviors and expectancies among college students. *Psychology of Addictive Behaviors*, 23(3), 472–481.
- Polat, Y. (2016). Üniversite öğrencilerinde flört şiddetinin yaygınlığı ve ilişkili etmenler. Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Postmus, J. L., Plummer, S. B., McMahon, S., Murshid, N. S., & Kim, M. S. (2012). Understanding economic abuse in the lives of survivors. *Journal of Interpersonal Violence*, 27(3), 411–430.
- Ramisetty-Mikler, S., Goebert, D., Nishimura, S., & Caetano, R. (2006). Dating violence victimization: Associated drinking and sexual risk behaviors of

Asian, Native Hawaiian, and Caucasian high school students in Hawaii. *Journal of School Health*, 76(8), 423–429.

Ratner, B. (2009). The correlation coefficient: Its values range between +1/–1, or do they? *Journal of Targeting, Measurement and Analysis for Marketing*, 17(2), 139–142.

Rickert, V. I., Wiemann, C. M., Vaughan, R. D., & White, J. W. (2004). Rates and risk factors for sexual violence among an ethnically diverse sample of adolescents. *Archives of Pediatrics & Adolescent Medicine*, 158(12), 1132–1139.

Riggs, D. S., & O’Leary, K. D. (1989). A theoretical model of courtship aggression. In M. A. Pirog-Good & J. E. Stets (Eds.), *Violence in dating relationships: Emerging social issues* (pp. 53–71). Praeger.

Schulenberg, J., Bryant, A., & O’Malley, P. (2004). Taking hold of some kind of life: How developmental tasks relate to trajectories of well-being during the transition to adulthood. *Development and Psychopathology*, 16(4), 1119–1140.

Shanahan, M. J. (2000). Pathways to adulthood in changing societies: Variability and mechanisms in life course perspective. *Annual Review of Sociology*, 26(1), 667–692.

Şenol, Ç., & Yıldız, A. (2013). Kadına yönelik ekonomik şiddetin görünmeyen yüzü: Evlilikte parasal şiddet. *Aile ve Toplum*, 29, 61–72.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Araştırması Komisyonu. (2007). Türkiye’de ortaöğretime devam eden öğrencilerde ve ceza ve infaz kurumlarında bulunan tutuklu ve hükümlü çocuklarda şiddet ve bunu etkileyen etkenlerin saptanması: Araştırma raporu. Ankara, 19–22, 56–58.

Van Ouytsel, J., Ponnet, K., & Walrave, M. (2016). Cyber dating abuse: Investigating digital monitoring behaviors among adolescents from a social learning perspective. *Journal of Interpersonal Violence*, 31(9), 1509–1536.

Walters, M. L., Chen, J., & Breiding, M. J. (2018). The National Intimate Partner and Sexual Violence Survey (NISVS): 2010 findings on victimization by sexual orientation. Atlanta, GA: National Center for Injury Prevention and Control, Centers for Disease Control and Prevention.

WHO (World Health Organization). (2002). *World report on violence and health*. Geneva: World Health Organization.

- WHO (World Health Organization).** (2015). *Global status report on violence prevention 2014*. Geneva: World Health Organization.
- Wincentak, K., Connolly, J., & Card, N.** (2017). Teen dating violence: A meta-analytic review of prevalence rates. *Psychology of Violence*, 7(2), 224–241.
- Yumuşak, G.** (2013). Üniversite öğrencilerinin flört ilişkilerinde şiddet algısı ve şiddete yönelik tutumları. Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Zuckerman, M.** (1979). Sensation seeking and risk taking. In *Emotions in personality and psychopathology* (pp. 161–197). Boston, MA: Springer US.
- Zuckerman, M. (2007). Sensation seeking and risky behavior. In J. C. Laurence & J. D. Wright (Eds.), *The Cambridge handbook of personality psychology* (pp. 384–400). Cambridge University Press.
- Zweig, J. M., Dank, M., Yahner, J., & Lachman, P.** (2014). Technology, teen dating violence and abuse, and bullying. Urban Institute.

28-SANAT TERAPİSİNİN ŞİDDET GÖRMÜŞ ÇOCUKLAR ÜZERİNDEKİ ETKİSİ

Beril Omak, Hukuk Fakültesi Lisans Öğrencisi, MEF Üniversitesi, 0009-0004-2467-7865, omakb@mef.edu.tr

BİLDİRİ ÖZETİ

Giriş

Çocukluk dönemlerinde yaşanan şiddet, çoğu zaman tüm yaşamları boyunca çocuklarla birlikte kalır ve onların kendilerine bakış açılarını ve sosyal ilişkilerini değiştirir. İnsan türü olarak yüzyıllardır duygularımızı yazılar ve resimler aracılığıyla ifade etmemiz oldukça yaygındır. Sanatla iletişim özellikle hayal güçleri geniş ancak hissettiklerini dile getirecek duygusal olgunluğa sahip olmayan çocuklar üzerinde daha yaygın ve etkilidir. Bu araştırma, henüz büyük çaplı uygulaması olmayan bu alternatif tedavi türünü daha iyi anlamak için sanat terapisinin travma yaşamış çocuklar üzerindeki etkilerini incelemeye odaklanmaktadır.

Bulgular

Pifalo'nun (2007) cinsel istismara uğramış çocukları kapsayan bir çalışmasında, sanat terapisinin Travma Sonrası Stres Bozukluğu semptomlarını azaltmakta fayda gösterdiği keşfedilmiştir. TSSB cinsel istismar vakalarında çok sık görülen bir psikolojik bozukluk olduğundan, duygularını henüz yetişkin bireyler gibi anlayamayan çocuklardaki semptomları ve olası yıkıcı duygusal patlamaları yönetmek oldukça önemlidir. Benzer şekilde, Chapman (2001) sanatsal faaliyetlerde bulunan çocukların kaygı ve öfke gibi zor başa çıkılan duyguları daha iyi tanıyıp ifade edebildiklerini bulmuştur. Ayrıca, Klorer (1995) araştırmasında, cinsel istismara uğramış çocuklarda anatomik bebek yapımı ve bebek üzerinden iletişim sağlama üzerine yaptığı çalışmada bebeklerin, çocukların duygularını anlamalarında ve travmayla başa çıkmalarında önemli sonuçlara yol açtığını gözlemlemiştir.

Sonuç

Sonuç olarak, son yıllarda yapılan çalışmalar göz önüne alındığında sanat terapisi hem bireysel hem de grup düzeyinde travma rehabilitasyonu için faydalı ve umut verici bir yöntem olarak öne çıkmaktadır. Gelecekte daha etkili tedavi yöntemleri geliştirmek için yaratıcı bir şekilde kullanılma potansiyeli gösterdiği yorumu yapılabilir. Özellikle hissedilmek istenmeyen ve tanımlanamayan duyguları kavrama kapasitesinin eksikliği nedeniyle deneyimlerini sözel olarak ifade etmekte zorlanabilecek çocuklar için daha uygulanması kolay ve etkili sonuç doğurmaya açıktır.

Ana Kelimeler: sanat terapisi, istismar, çocuk, tramva, stres bozukluğu

Introduction

Violence experienced during childhood stages most likely stay with children their whole lives and alter their self image and social relationships. It has been quite common to express our emotions through writings and images for centuries for humankind. It is especially more common and effective on children, who have wide imaginations but little emotional maturity to speak on what they feel. This research focuses on investigating the effects of art therapy on children who experienced trauma to gather a better understanding of this treatment.

Research and Findings

In Pifalo's (2007) study that included sexually abused children, it was discovered that art therapy was useful in lowering PTSD symptoms. As PTSD is a very common disorder in sexual abuse cases, it is quite important to manage the symptoms and possible outbreaks on children whom cannot yet understand their emotions. Similarly, Chapman (2001) found that children who engaged in artistic activities were better able to recognize and express difficult emotions like anxiety and anger. Moreover, Klorer (1995), in her study on anatomical doll making and communication through dolls with sexually abused children, observed that using the dolls lead to important results in children's understanding of their emotions and helped them cope with trauma.

Conclusion

In conclusion, art therapy occurs as a beneficial and promising method for trauma rehabilitation on both an individual and group level. It shows potential to be used creatively to develop more effective methods of treatment in the future. It is especially appropriate and effective for kids who might find it difficult to express their experiences verbally because of the lack of capacity to understand unwanted and unidentified emotions.

Key words: art therapy, abuse, children, disorders

GİRİŞ

Çocukluk döneminde maruz kalınan psikolojik, fiziksel ve cinsel travmalar çocuğun büyüme sürecinde benlik algısını, insani değerlerini ve çevresine olan davranışlarını belirleyici rol oynar. Özellikle yaşanan travma sonrası çocuklarda davranış ve yeme bozuklukları, konuşmakta ve ifade zorlanması gibi haller gözlemlenebilir. Bu travmaların çocuğun hayatında farklı alanlarda oluşturabileceği ruhsal ve davranışsal bozuklukların önlenmesi ve olası belirtiler ortaya çıktığında iyileşme sürecinin verimli geçmesi için günümüzde birçok farklı tedavi yöntemi kullanılmakla beraber sanat terapisi de bu süreçlerde yardımcı olabilecek potansiyele sahip bir uygulamadır.

Sanat terapisi deneyimli profesyoneller tarafından; serim, heykel, müzik, performans sanatları gibi farklı dallarda uygulanan, çocukların kendilerini rahat ve güvende hissederek ifade edebilecekleri ortamlar yaratmayı amaçlayan bir tedavi yöntemidir. Her sanat dalının birçok farklı terapi yöntemi vardır ve iletişim kurulan çocuk için aralarından en çok tedavi potansiyeli gösteren, çocuğun ilgili olduğu veya rahat davrandığı yöntem uygulanır.

Şiddet olayları sonrası çocuklarda ortaya çıkan konuşma ve ifade bozukluklarının tedavisi hem adli vakalarda dava sürecinin aydınlatılması hem de çocuğun düşüncelerini tekrar dışa vurabilmesi için çok önemlidir. Şiddet sonrası ortaya çıkan konuşma bozuklukları arasında en yaygın olan *selective mutism*, yani seçici dilsizliktir. Bu durum belirli sosyal alanlarda çocuğun devamlı olarak konuşamaması halidir (American Psychiatric Association, 2000, p. 125). Bu durumda tam olarak bir kapanma görülmez ve çocuk kendini güvende ve rahat hissettiği ortamlarda konuşabilmekte olmasına rağmen diğer ortamlarda sessizleşmektedir. Bunun yanında çocuğun tamamen sosyal olarak kapandığı durumlar da ortaya çıkabilmektedir (Amir, 2005).

Her çocuk ve vaka birbirlerine kıyasla farklılık göstermektedir ve veriler oldukça değişkendir. Sharkey (2007)'nin belirttiği üzere: “Bu bozukluğun oldukça engelleyici doğasına ve çocuklarda ve ergenlerde hem kısa hem de uzun vadeli işlevsellik üzerindeki olumsuz etkisine rağmen etkili tedaviler için kanıtlar seyrek ve ağırlıklı olarak tek vaka raporları veya çeşitli tekniklerin kullanıldığı kısa seriler şeklindedir.” (s. 539). Shipon-Blum (2007) ise psikolojik yaklaşımların ancak “sözlü ifadeye yönelik tüm baskılar ortadan kaldırıldığında ve çocuğun rahatlamasına ve açılmasına yardımcı olmaya öncelik verildiğinde” etkili olduğunu açıklar (s. 6).

Konuşma bozukluklarının yanı sıra öfke kontrolü, içsel anlayış yaratma, duyguları kavrama açısından da sanat terapisi çocuklar üzerinde önemli rol oynayabilir. Bu duyguların karşı tarafa yansımaları olarak kaygı en öne çıkan durumlardan olup şiddet mağdurlarında Travma Sonrası Stres Bozukluğu oldukça yaygın olarak görülmektedir.

ARAÇ VE YÖNTEMLER

Araştırma yöntemi olarak literatür taraması yapılmış, alanda daha önce uygulanmış çalışmalara ulaşılmış ve çalışma sonuçları üzerinden analiz çıkarılmıştır. Ele alınan üç çalışma da sanat

terapisine ve travma yaşamış çocuklara odaklanmakla beraber şiddetin türleri, çocukların yaş aralıkları ve uygulanan terapi yöntemleri farklılık göstermektedir.

Şiddet gören çocukların yanında, farklı sebeplerden kaynaklı benzer semptomlar gösteren araştırma grupları üzerinde uygulanan çalışmalar da gruplar arası karşılaştırma yapmak adına analize katılmıştır. Chapman'ın çalışmasında şiddet kaynaklı olmadan oluşan fiziksel travmaların yarattığı TSB üzerine çalışılarak şiddet mağduru çocuklarda sıkça görülen bir bozukluğun üzerinde durulmuştur. Zaman ve sayı açısından belirli veriler elde edilmiş ve veriler üzerinden nicel analiz yapılmıştır.

Pifalo'nun analizinde ise farklı profesyonellerin bilişsel davranış terapisini sanat terapisiyle birleştirmeleri ele alınmış ve gözlem üzerinden değerlendirme yapılmıştır. Bu açıdan desteklemek üzere farklı terapi yöntemlerinin sanat terapisiyle uygulanışı üzerine yapılmış analiz ve değerlendirmeler ele alınmış ve ortada farklı gelişim seviyelerinin olduğu çalışmalar olduğu çıkmıştır.

Klorer ise 80 ve 90'lı yıllarda gerçekleştirilen çalışmaların analizini çıkarmış ve kendi vaka çalışmalarını yapmış, çalışma sonuçlarını bizzat gözlemleyerek değerlendirmede bulunmuştur. Bu çalışma özelinde desteklemek adına el işlerinin sanat terapisinde kullanıldığı yöntemler araştırılmış ve birbirinden farklı sonuçlar gözlemlenip gözlemlenmediği karşılaştırılmıştır.

BULGULAR

1- Chapman

Bu çalışma şiddet odaklı olmamakla birlikte fiziksel travma yaşayan çocukların gösterdiği travma sonrası stres bozukluğu seviyelerinde sanat terapisi sonrası bir değişim olup olmadığını gözlemlemek üzere yapılmıştır. Şiddet gören çocukların da sıkça karşılaştığı TSSB üzerinde yapılan bu çalışma kıyas olarak değerlendirilmiş ve aradaki farklılıklar varsa gözlemlemek amaçlanmıştır.

Çalışmanın amaçları şunlardır:

- Akut travmatik yaralanma sonrası pediatrik travma hastalarında TSSB görülme oranını belirlemek
- Hastanede yatan çocuklardan oluşan bir popülasyonda TSSB semptomlarını azaltmada spesifik bir sanat terapisi tedavisinin müdahalesinin sonucunu belirlemek
- Müdahalenin sonuçlarını 1 haftalık ve 1 aylık takip değerlendirmelerinde belirlemek
- Ebeveynlerin veya bakıcıların çocuğun stres düzeyini değerlendirme becerilerini incelemek
- Hemşirelik personelinin çocuğun stres düzeyini değerlendirme becerisini incelemek

Çalışmada 7 ila 17 yaş arasındaki çocuklara odaklanılmıştır ve hastanede tedavi gören çocuklardan 27'si kontrol grubu olarak standart terapi yöntemleriyle tedavi almış, 31'i ise sanat

terapisine maruz kalmıştır. Terapiler her iki gruba da düzenli, aynı miktarda ve aynı saatlerde yapılmış, dış etkenler minimum tutulmuştur.

Çizimlerle işlenen veriler çalışmadaki her çizim için harcanan süreyi, çizimin ana odağını, çizilen detay oranını ve gözlemlerde varsa çalışmayı tamamlamak için terapistten gereken yardım miktarını içerecektir. Ayrıca, çizimler çocukların travmatik olayları, tıbbi bakımı ve rehabilitasyonu nasıl algıladıklarına dair değerli gelişimsel bilgiler de içerebilir.

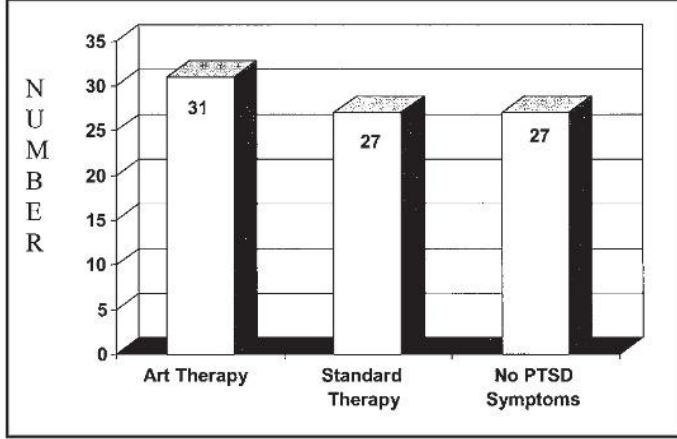

Figure 1
Patient Groups

Tedavinin gruplar üzerindeki etkisi 1 hafta ve 1 ay olarak karşılaştırılmış ve sanat terapisi gören grubun sergilediği TSSB semptomlarında standart tedaviye kıyasla daha fazla azalma gerçekleştiği gözlemlenmiştir.

Sanat terapisinin yarattığı farkı anlamada ve kaynağını bulmada ortaya farklı etkenler de çıkabilmekte ve çalışılan çocuk bazında değerler oldukça değişken olabilmektedir. Bu öngörülemez değişim ve farklı limitasyonlar nedeniyle sanat ve performans bazlı tedavilerde öne çıkan durumlar nicel verilerden çok soyut gözlemlere dayanır ve vaka bazlıdır. Bu nedenle yapılan bu çalışma sanat terapisinin ortaya koyduğu farkı tam olarak yansıtamasa da somut verilere ulaşılması açısından oldukça önemlidir.

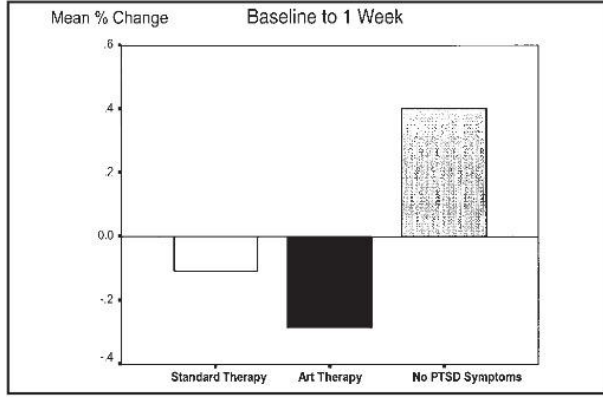

Figure 3
Percent Change in PTSD Scores

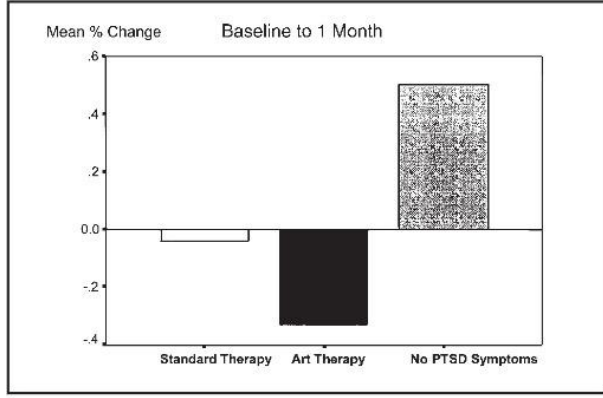

Figure 4
Percent Change in PTSD Scores

Bu açıdan sonuç olarak sanat terapisinin henüz yüksek bir oran olmasa da standart tedavi yöntemine göre semptomların azalmasında daha verimli olduğu gözlemlenmiştir. Standart tedavi yöntemi ise 1 hafta ve 1 ay arasında somut olarak pek fark yaratmamış, yine de belirli bir orana kadar pozitif etkili olmuştur. Yapılan çalışma sanat terapisinin potansiyelini göstermiş, eğer doğru şekilde geliştirilir ve optimum tedavi yöntemleriyle birleştirilirse daha büyük etki yaratmaya açık olabileceğini sergilemektedir.

2- Pifalo

Pifalo bu çalışmasında sanat terapisinin farklı spesifik bilişsel davranışçı terapi yöntemleriyle beraber uygulanmasının tedavi etkisini arttıracak ve TSSB semptomlarının azalmasında rol oynayacağını yorumlamıştır. Uygulama modeli olarak travma odaklı BDT'ye sanat terapisini entegre ederek (örneğin sanat yoluyla metaforik anlatım, farklı boyama ve çizim yöntemleri kullanma) sembolik ifade edim, güvenli anıların anlatımı ve bilişsel yeniden yapılandırma desteklenmiştir. İki grup da aynı tedavi süresine ve diğer dış etkenlere maruz kalmıştır.

Cinsel istismara uğramış çocuklarda, Bilişsel Davranışçı Terapi uygulanan grup ile Bilişsel Davranışçı Terapi ile entegre edilmiş sanat terapisi alan grup arasında yapılan karşılaştırmada:

- Her iki grupta da semptomlarda azalmalar düzenli olarak görülmüş

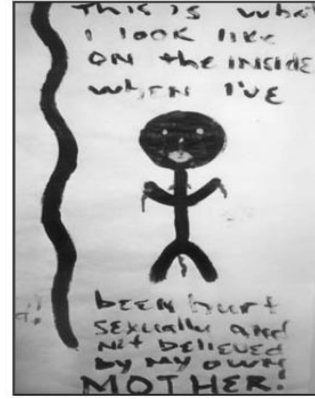
- Buna ek olarak sanat terapisi de alan grubun travma anlatımları daha sağlamlaşmış, somutlaşmış. Sonuçlara göre çocuklar tedavi sonrası duygularına daha mesafeli yaklaşabilmeyi ve travmatik anıları anlatmakta daha duygularını kontrol edebilir hale gelmeyi öğrenmiş.

Nicel bir veri sunmasa da Pifalo'nun bu araştırması, hem grup hem bireysel terapilerde farklı tedavi yöntemlerinin harmanlanmasını teşvik edici sonuçlar içermekte ve sanat terapisinin birçok farklı uygulama alanından yararlanılarak ortaya potansiyel yeni entegre tedavi süreçleri çıkartılabileceğine işaret etmektedir.

Pifalo, sonuç olarak bu entegre modelin, çocukları kendilerini sözlü ifade etmeye zorlamadan travmatik deneyimlerini anlamaya ve anlatmaya yardımcı olduğunu vurguluyor ve sanat terapisinin daha yaygın olarak günümüzde uygulanmakta olan tedavi sistemlerine uyumlanabilir halde olduğunu ileri sürüyor.

Figure 1
Inside/outside of feelings box by a 13-year-old

3- Klorer

Bu analizin amacı ise anatomik oyuncak bebek yapımı ve kullanımının cinsel istismar mağduru çocuklarda tanısal araç olarak ele alınması yanı sıra, terapi sürecindeki rolünü ve ifade gücüne olan katkısını incelemek.

Çocuklar bu çalışmada kendi oyuncak peluş bebeklerini yapıyor ve istedikleri biçimde ekleme yapabiliyorlar. Herhangi bir yönlendirme olmadan çocukların kendi bebeklerini yapmaları istendikten sonra ortaya çıkan bebekler inceleniyor ve bebekler üzerinden henüz sözlü olarak konuşmaya açık olmayan veya utanılan konular anlaşılmaya çalışılıyor.

Bebeklerin yapım aşaması çocuklara el işi kabiliyeti kazandırır ve ortaya kendi yaptıkları eserler çıkarırken aynı kendi vücutları hakkında zamanda dışarı aktaramadıkları düşüncelerini bebekler üzerinde gösterip göstermedikleri gözlemlenmiştir.

Bu yazıda yazarın odaklandığı 3 vaka üzerinden bir analiz yapıyoruz:

1- Alicia (10 yaş):

- Kendi bebeğine bir kordon bağı taktı ve bebeğin doğurduğu oyunlar oynadı.
- Yaşadığı istismar sonrası yaptığı mastürbasyon davranışı, anatomik bebeklerle oynadığı sırada tekrarlayan doğum canlandırmaları ile azaldı.
- Kendi bebeğini yaratarak duygusal kontrol kazandı ve kendi duygularını anlayıp ifade etmekte gelişim gösterdi.

2- Bonnie (8 yaş):

- İstismarı reddetmesine rağmen, yaptığı bebeklerle "öğretmen" rolünde cinsel istismarı yeniden canlandırdı.
- Terapistin yönlendirmesiyle "uygun olmayan dokunma" kavramını öğrendi.

3- Grup Terapisi (3 kız, 7-9 yaş):

- Bebeklerle "kötü kişi" ve "yardımcı polis" senaryoları oynayarak travmayı işlediler.
- Cinsel istismardan korunma hallerini bebekler üzerinde rol yaparak öğrendiler.
- Beraber geçirdikleri zamanda iletişimleri arttı ve konuşabildikleri bir güven ortamı oluştu.

Bu çalışmalardan sonuçla anlaşılan anatomik bebeklerin cinsel istismar mağduru çocuklarda bilgi verme amacıyla kullanışlı olduğu ancak tek başına tanı koydurmaya yetmediği, aynı zamanda pozitif etki olarak terapide travmatik anıları işleme ve duygusal kontrol sağlama aracı olarak işlev gördüğüdür. Dikkat edilmesi gereken hususlardan bazıları cinsel içerikli oyunların her zaman tanı veya gösterge biçiminde olmadığı, çocuklara bu tür yöntemler kullanılırken baskı, yönlendirme veya zorlama yapılmaması gerektiğidir.

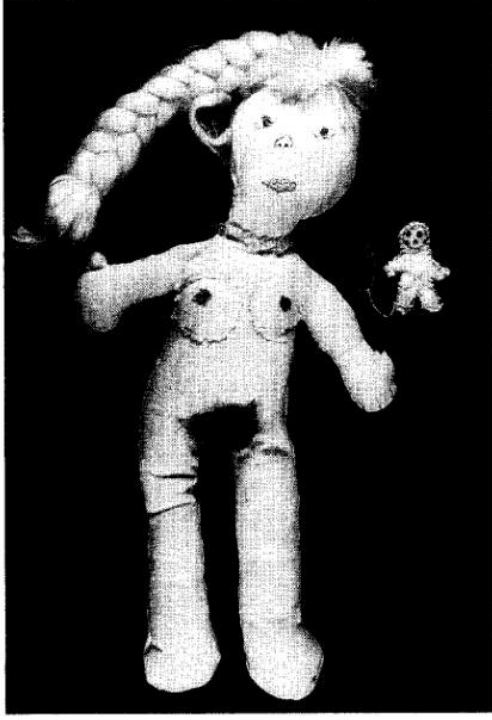

Figure 1.

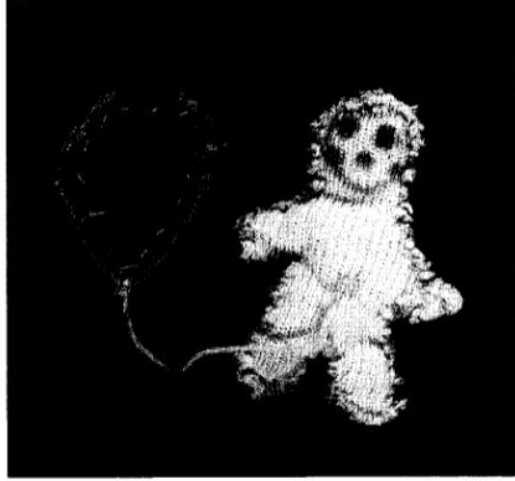

Figure 2.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Analiz edilen çalışmalar ve araştırmalardan da anlaşılabileceği üzere sanat terapisi henüz standart terapi düzeyinde yaygınca kullanılmamakta ancak yapılan çalışmalar ve denenen yeni yöntemlerle gelişmekte ve tedavi süreçlerine katkı sağlayabilmektedir. Sanat terapisinin en yüksek verimine ulaşması adına önemli olan; şiddet gören çocuğa onun için en uygun sanat dalını ve uygulama biçimini sunmak, süreci onun zamanında yönetmek ve acele etmemek, kendini açabilmesi adına güvende hissettiği anlayışlı bir ortam sağlamak ve üstünde herhangi bir yönlendirmede bulunmamaktır.

Oldukça değişkenlik gösteren ve büyük gruplarla yapılmadığı sürece sınırlı veriler üreten çalışmalar olduğu sürece sanat terapisinin etkisini ve olası gelişimleri ile potansiyelini kavramak zor olsa da çocukların içsel çatışmalar yaşadıkları bu dönemde yaratıcı özgürlüklerini sunabilecekleri ve kendilerini baskılar ya da beklentiler olmadan istedikleri gibi ifade edebilecekleri alanlar yaratılması büyük önem taşımaktadır.

Çocuklara sağlanan bu alan, onları tedavilerinde baskıcı yönetici bir gücün olmadığı, büyüklerden korkmadan bulunabilecekleri güvenli bir alan olacak ve zorluk yaşadıkları ifadelerde rahatlamalarına imkan tanıyacaktır. Belirli durumlarda ise yapılan değerlendirmeler eve gelişim aşamalarına bakılarak yapılan terapiler grup terapisi olarak birleştirilebilir ve çocuklara birbirlerini anlamaları, güvenli bir sosyal ortamda bulunmaları için olanak sağlayabilir.

Bu tedavi alanı gelişime ve yaratıcılığa oldukça açık bir alan olup birçok farklı tedavi yöntemiyle beraber uygulanmaya açıktır. Spesifik vakalar için o vakanın gereksinimlerine uygun halde işlenmeli ve her vaka kendince ayırık sayılarak ele alınmalıdır. Her çocuğun yaş aralığı, cinsiyeti, sosyo ekonomik durumu, çevresi, ailesi, istismar faili tek tek göz önüne alınmalı ve her vaka için özel bir tedavi süreci belirlenmelidir.

KAYNAKÇA

American Psychiatric Association (2000). Diagnostic and statistical manual of mental disorders. (4th ed., text rev.). Washington, DC: Author.

Amir, D. (2005). Re-finding the voice: Music therapy with a girl who has selective mutism. *Nordic Journal of Music Therapy*, 14 (1), 67–77.

Appleton, V. (2001). Avenues of hope: Art therapy and the resolution of trauma. *Art Therapy: Journal of the American Art Therapy Association* 18(1), 6-13.

August, R. L., & Forman, B. D. (1989). A comparison of sexually abused and nonsexually abused children's behavioral responses to anatomically correct dolls. *Child Psychiatry and Human Development*, 20(1), 39-47

Brewin, C. R. (1989). Cognitive change processes in psychotherapy. *Psychological Review*, 96(3), 379-394.

Case, C., & Dalley, T. (Eds.). (1990). *Working with children in art therapy*. New York: Tavistock/Routledge.

Chapman, L., Morabito, D., Ladakakos, C., Schreier, H., & Knudson, M. M. (2001). The effectiveness of art therapy interventions in reducing post traumatic stress disorder (PTSD) symptoms in pediatric trauma patients. *Art Therapy*, 18(2), 100-104. <https://doi.org/10.1080/07421656.2001.10129750>

Dawson, B., Vaughan, A. R., & Wagner, W. G. (1992). Normal responses to sexually anatomically detailed dolls. *Journal of Family Violence*, 7(2), 135-152.

Faller, K. C. (2005). Anatomical dolls: Their use in assessment of children who may have been sexually abused. *Journal of Child Sexual Abuse*, 14(3), 1-21. https://doi.org/10.1300/J070v14n03_01

Frederick, R. (1985). Children traumatized by catastrophic situations. In S. Eth and R. Pynoos (Eds.), *Post-Traumatic Stress Disorder in Children*. Washington, DC: American Psychiatric Press, Inc., 73-99.

Gil, E., & Johnson, T. C. (1993). *Sexualized children: Assessment and treatment of sexualized children and children who molest*. Rockville, MD: Launch Press.

Glaser, D., & Collins, C. (1989). The response of young, non-sexually abused children to anatomically correct dolls. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 30(4), 547-560.

Golub, D. (1985). Symbolic expression in post-traumatic stress disorder: Vietnam combat veterans in art therapy. *The Arts in Psychotherapy*, 12, 285-296.

Hubbard, J., Realmuto, G., Northwood, A., & Masten, A. (1995). Comorbidity of psychiatric diagnoses with post traumatic stress disorder in survivors of childhood trauma. *Journal of the Academy of Child & Adolescent Psychiatry*, 34, 1167-1173.

Jampole, L., & Weber, M. K. (1987). An assessment of the behavior of sexually abused and nonsexually abused children with anatomically correct dolls. *Child Abuse and Neglect*, 11, 187-192.

Kelley, S. J. (1985). Drawings: Critical communication for sexually abused children. *Pediatric Nursing*, 11(6), 421-426.

Kendall-Tackett, K. (1992a). Beyond anatomical dolls: Professionals' use of other play therapy techniques. *Child Abuse and Neglect*, 16, 139-142.

Klorer, G. (1995). Use of anatomical dolls in play and art therapy with sexually abused children. *The Arts in Psychotherapy*, 22(5), 467-473. [https://doi.org/10.1016/0197-4556\(94\)00059-X](https://doi.org/10.1016/0197-4556(94)00059-X)

Leventhal, J., Hamilton, J., Rekedal, S., Tebano-Micci, A., & Eyster, C. (1989). Anatomically correct dolls used in interviews of young children suspected of having been sexually abused. *Pediatrics*, 84(5), 900-906.

Lie, G. Y., & Inman, A. (1991). The use of anatomical dolls as assessment and evidentiary tools. *Social Work*, 36(5), 396-399.

Lusebrink, V. (1990). *Imagery and visual expression in therapy*. New York: Plenum Press.

Malchiodi, C. (1990). *Breaking the silence: Art therapy with children from violent homes* (2nd ed., Rev.). New York: Brunner/Mazel.

Malchiodi, C. (1998). *Understanding children's drawings*. New York: Guilford Press.

Nader, K., & Pynoos, R. (1991). Play and drawing techniques as tools for interviewing traumatized children. In Schaefer, C., Gitlin, K., & Sangrund, A. (Eds.), *Play Diagnosis and Assessment*. New York: Wiley.

Pifalo, T. A. (2006). Art therapy with sexually abused children and adolescents: Extended research study. *Art Therapy: Journal of the American Art Therapy Association*, 23(4), 181-185.

Pifalo, T. (2007). Jogging the cogs: Trauma-focused art therapy and cognitive behavioral therapy with sexually abused children. *Art Therapy*, 24(4), 170-175.
<https://doi.org/10.1080/07421656.2007.10129471>

Realmuto, G. M., & Wescoe, S. (1992). Agreement among professionals about a child's sexual abuse status: Interviews with sexually anatomically correct dolls as indicators of abuse. *Child Abuse and Neglect*, 16(5), 719-725.

Sharkey, L., McNicholas, F., Barry, E., Begley, M., & Ahern, S. (2007). Group therapy for selective mutism: A parents' and children's treatment group. *Journal of Behavior Therapy and Experimental Psychiatry*, 39, 538-545

Shelby, J. (2000). Brief therapy with traumatized children: A developmental perspective. In H. Kaduson & E. Schaefer (Eds.), *Short-term play therapy*. New York: The Guilford Press, 69-104.

Shipon-Blum, E. (2007). When the words just won't come out: Understanding selective mutism.

Siegel, D. (In Press). The developing mind and resolution of trauma: Some ideas about information processing and an interpersonal neuro-biology of psychotherapy. In F. Shaprio (Ed.), *EMDR and the paradigm prism*. Washington, DC: American Psychological Association Press.

Stone, B. P., & Kratochwill, T. R. (2002). Treatment of selective mutism: A best-evidence synthesis. *School Psychology Quarterly*, 17(2), 168-190.

Terr, L. (1999). A PTSD spectrum: The example of Challenger. In *Scientific Proceedings of 46th Annual American Academy of Child & Adolescent Psychiatry*, Chicago, IL, 90.

Tinnin, L. (1990). Biological processes in nonverbal communication and their role in the making and interpretation of art. *American Journal of Art Therapy*, 29, 9-13.

Waller, C. S. (1992). Art therapy with adult female incest survivors. *Art Therapy: Journal of the American Art Therapy Association*, 9(3), 135-138.

Yates, A., & Terr, L. C. (1988). Anatomically correct dolls: Should they be used as the basis for expert testimony? *Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry*, 27(2), 254-257.

Yule, W., Bolton, D., Udwin, O., Boyle, S., O'Ryan, D., & Nurrish, J. (2000). The long-term psychological effects of a disaster experienced in adolescence: The incidence and course of PTSD. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 41(4), 503-511.

29-KADIN SIĞINMA EVLERİ: TÜRKİYE VE ALMANYA ÖRNEKLERİ

Adli Bilimci Zeynep ÖZAN, Acıbadem Mehmet Ali Aydınlar Üniversitesi, Adli Bilimler Anabilim Dalı, İstanbul, Türkiye, Orcid ID: 0009-0005-8886-1706

ÖZET

Amaç: Bu çalışmanın temel amacı, Türkiye ve Almanya'daki kadın sığınma evlerinin yapısal ve işlevsel yönlerini karşılaştırmalı olarak analiz etmektir. Kadına yönelik şiddetle mücadelede önemli bir rol üstlenen bu kurumların sunduğu hizmetlerin kapsamı, erişilebilirliği ve etkili işleyişleri değerlendirilmiş; ayrıca personel yapılanması, hizmet sunum kapasitesi ve yasal dayanakları incelenmiştir. Aynı zamanda bu merkezlerin toplumsal cinsiyet eşitliğine katkısı ve kırılgan gruplara yönelik hizmet üretme potansiyeli de araştırma kapsamına alınmıştır. **Gereç ve Yöntem:** Nitel araştırma yöntemiyle hazırlanan bu çalışma, literatür taraması, resmi mevzuat analizi ve Almanya ile Türkiye'deki uygulamaların karşılaştırmalı değerlendirilmesine dayanmaktadır. Kurumların güçlü ve zayıf yönleri, uygulama modelleri ve destek mekanizmaları tablo halinde karşılaştırılmıştır. **Bulgular:** Türkiye'de kadın sığınma evleri yasal bir çerçeveye sahip olmakla birlikte; kapasite yetersizliği, kırsal alanlara sınırlı erişim, uzman personel eksikliği ve model çeşitliliği konularında çeşitli zorluklarla karşı karşıyadır. Almanya örneğinde ise devlet destekli, yerel yönetimlerle entegre çalışan ve çok dilli-toplum temelli hizmet modellerinin yaygınlaştığı görülmektedir. Özellikle göçmen kadınlar ve çocuklar gibi kırılgan gruplara yönelik özelleşmiş programlar, Almanya modelini öne çıkarmaktadır. Türkiye'de ise ŞÖNİM'lerin yaygınlaşması ve kamu-STK iş birliğinin güçlendirilmesi olumlu bir gelişme olarak değerlendirilmektedir. **Sonuç:** Kadın sığınma evleri, şiddet mağdurlarının korunması, yeniden hayata kazandırılması ve toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasında hayati bir role sahiptir. Türkiye'nin, Almanya örneğinde olduğu gibi, model çeşitliliğini artırması, insan kaynağını güçlendirmesi ve özel ihtiyaç gruplarına yönelik hizmetleri yaygınlaştırması önem arz etmektedir.

Anahtar Kelimeler: Kadın sığınma evleri, kadına yönelik şiddet, toplumsal cinsiyet eşitliği, Türkiye, Almanya, şiddet

WOMEN’S SHELTERS: CASES OF TURKEY AND GERMANY

ABSTRACT

Forensic Scientist Zeynep ÖZAN, Acıbadem Mehmet Ali Aydınlar University, Department of Forensic Sciences, İstanbul, Türkiye, ORCID ID: 0009-0005-8886-1706

Objective: The primary objective of this study is to provide a comparative analysis of the structural and functional characteristics of women’s shelters in Turkey and Germany. These institutions play a critical role in combating violence against women. Therefore, the scope, accessibility, and effectiveness of the services provided by these shelters are evaluated. In addition, the personnel structure, service delivery capacity, and legal foundations are examined. The study also explores the potential of these shelters to contribute to gender equality and to provide specialized services for vulnerable groups. **Materials and Methods:** This qualitative study is based on literature review, national legislation analysis, and comparative evaluation of practices in Turkey and Germany. The strengths and weaknesses of the shelters, as well as their implementation models and support mechanisms, are presented in a comparative framework. **Findings:** Although women’s shelters in Turkey are supported by a legal framework, they face several structural challenges, including limited capacity, restricted access in rural areas, shortage of trained personnel, and a lack of model diversity. In contrast, the German model demonstrates a more comprehensive and integrated approach, with state-supported, community-based services operated in collaboration with local authorities. Specialized programs for vulnerable groups such as migrant women and children are particularly prominent in Germany. In Turkey, the expansion of Violence Prevention and Monitoring Centers (ŞÖNİM) and the strengthening of public-NGO collaboration are considered positive developments. **Conclusion:** Women’s shelters serve a vital function in protecting survivors of violence, supporting their reintegration, and promoting gender equality. In line with the German model, it is recommended that Turkey enhance the diversity of shelter models, strengthen human resources, and expand inclusive services targeting vulnerable populations.

Keywords: Women’s shelters, violence against women, gender equality, Turkey, Germany, violence

GİRİŞ

Kadına yönelik şiddet, tarihsel ve toplumsal bağlamda değerlendirildiğinde cinsiyet temelli eşitsizliklerin en somut ve trajik yansımalarından biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Birleşmiş Milletler (1993), kadına yönelik şiddeti; kadınlara fiziksel, cinsel, psikolojik ve ekonomik zarar veren ya da verme tehdidi taşıyan her türlü davranış olarak tanımlamaktadır (Birleşmiş Milletler, 1993). Kadınlar, özel ya da kamusal alanda, cinsiyetlerine dayalı olarak bu tür şiddet biçimlerine maruz kalmaktadır. Dünya Sağlık Örgütü (WHO) ve Birleşmiş Milletler Kadın Birimi (UN Women) tarafından yayımlanan 2023 yılı verilerine göre, dünya genelinde yaklaşık 736 milyon kadın, yani her üç kadından biri yaşamı boyunca fiziksel ve/veya cinsel şiddete uğramaktadır (UN Women, 2023; WHO, 2023). Üstelik bu şiddeti uygulayan faillerin çoğu, mağdurların tanıdıkları erkeklerdir.

Bu veriler, sorunun küresel boyutunu ortaya koyarken, kadına yönelik şiddetin yalnızca bireysel bir sorun değil aynı zamanda ciddi bir halk sağlığı, insan hakları ve sosyal adalet meselesi olduğunu göstermektedir (Yılmaz, 2022). Kadınların maruz kaldığı şiddet biçimleri; fiziksel saldırı, cinsel taciz ve tecavüz, ekonomik sömürü, psikolojik baskı ve dijital şiddet gibi çok yönlüdür (Polat, 2016). Şiddetin mağdurları için ise korunma, iyileşme ve yeniden toplumsal hayata katılma süreci oldukça karmaşık ve çok katmanlı destek mekanizmaları gerektirmektedir (Polat, 2020).

Bu noktada kadın sığınma evleri, kadına yönelik şiddetle mücadelede hayati bir basamak olarak devreye girmektedir. Kadın sığınma evleri, şiddet mağduru kadınlara ve çocuklarına geçici barınma, psiko-sosyal destek, hukuki danışmanlık ve ekonomik güçlenme imkanları sunarak, onların yeniden güvenli ve bağımsız bir yaşam kurmalarına yardımcı olmayı amaçlamaktadır (ASHB, 2019; ASHB, 2014). Kadına yönelik şiddet, küresel bir insan hakları ihlali ve halk sağlığı sorunu olarak kabul edilmektedir (UN Women, 2021). Türkiye’de ve dünyanın çeşitli ülkelerinde kadın sığınma evleri, şiddet mağdurlarına destek sağlayan kritik yapılar olarak faaliyet göstermektedir. BM Kadına Yönelik Şiddetin Yok Edilmesi Bildirgesi’ne göre, devletlerin şiddet mağduru kadınlara sığınaklar, danışmanlık ve destek hizmetleri sağlaması gerekmektedir (UN, 1993). Bu ifade, kadın sığınma evlerinin toplumsal cinsiyete dayalı şiddetle mücadeledeki merkezi rolünü vurgulamaktadır.

Bu çalışmanın temel amacı, Türkiye’deki kadın sığınma evlerinin işleyiş biçimi, sundukları hizmetler ve karşılaştıkları sorunların uluslararası örneklerle, özellikle de Almanya ile karşılaştırmalı bir şekilde detaylı olarak incelenmesidir. Çalışmada her iki ülkenin yasal çerçeveleri, uygulama modelleri, destek hizmetleri ve mevcut sistemlerin güçlü ve zayıf yönleri ele alınmakta; ayrıca, sığınma evlerinde çalışan personelin durumu, ihtiyaçları ve eğitimiyle ilgili konulara da ışık tutulmaktadır. Toplumsal cinsiyet eşitliği ve kadına yönelik şiddet arasındaki ilişki bu bağlamda ele alınarak derinlemesine bir perspektif sunmak hedeflenmektedir. Elde edilen bulgular doğrultusunda, daha etkili ve kapsayıcı politikaların geliştirilmesine yönelik öneriler de ortaya konacaktır. Bu tür çalışmalar hem yerel hem de uluslararası düzeyde kadınların haklarının geliştirilmesi ve güçlendirilmesi açısından kritik bir önem taşımaktadır.

TANIM

Kadına yönelik şiddet, küresel bir insan hakları ihlali ve halk sağlığı sorunu olarak kabul edilmektedir (UN Women, 2021). Türkiye’de ve dünyanın çeşitli ülkelerinde kadın sığınma evleri, şiddet mağduru kadınlara destek sağlayan kritik yapıları temsil etmektedir. Kadın sığınakları, güvenli evler veya kadın kriz merkezleri olarak da adlandırılan kadın sığınma evleri, kadınların yaşadığı şiddet ve tacize maruz kaldıkları anlarda güvenli bir liman, bir sığınak sağlayan önemli kurumlardır (Koç & Yeniçeri, 2021).

Kadın sığınma evleri; fiziksel, duygusal, cinsel, ekonomik ve sözlü istismara uğrayan kadınların korunması ve desteklenmesi amacıyla kurulan, kadınların ve beraberindeki çocuklarının geçici süreyle barınabileceği yatılı sosyal hizmet kuruluşlarıdır. Bu kuruluşlar kadın konukevi, kadın evi, sığınma evi, şefkat evi gibi isimlerle de anılmaktadır (ASHB, 2019).

Sığınma evleri, kadınların korunmasını sağlamak ve onlara çeşitli destek hizmetleri sunmak amacıyla faaliyet göstermektedir. Bu kurumlar, kadınlara;

- Danışmanlık,
- Hukuki destek,
- Psikolojik yardım,
- Barınma imkanı gibi çok çeşitli hizmetler sunarak, kadınları güçlendirmeye ve yeniden hayata kazandırmaya yönelik faaliyet göstermektedir (ASHB, 2023).

Aynı zamanda sığınma evleri, aile içi şiddet, cinsel saldırı, zorla evlilik veya diğer riskli durumlardan güvenli bir şekilde kaçınmalarına yardımcı olurken, kadınların psikolojik, sosyal ve hukuki ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla uzman personel tarafından titizlikle sunulan destek hizmetlerini de kapsamaktadır (ASHB, 2023). Bu tür hizmetler, kadınların zorlu süreçlerinde güçlenmelerine ve kendilerini yeniden inşa etmelerine olanak tanımaktadır.

Sığınma evlerinin temel prensipleri ise şunlardır:

- Kar amacı gütmeyizler.
- Hizmet verilen kadının ve çocuğun yararı esastır.
- Sosyal inceleme, değerlendirme ve bireysel hizmet planı gerçekleştirilir.
- Belirlenmiş bir zaman süresince hizmet verirler.
- Gizlilik ilkesi esastır.
- 7 gün 24 saat hizmet sunulur.
- Danışmanlık, güçlendirme, sağlık, eğitim ve ayrılmaya hazırlık hizmetleri verilir (Mor Çatı, 2012).

Toplumsal bir bakış açısıyla kadın sığınma evleri, özellikle radikal feminizmin yaklaşımıyla ele alındığında, ataerkil güç yapılarının kadınlar üzerindeki şiddetinin bir sonucu olarak ortaya çıkmaktadır (Mor Çatı, 2021). Bu bağlamda sığınma evleri, kadınların yaşamlarını yeniden kontrol altına alabilecekleri güvenli alanlar olarak birer direnç ve güçlenme mekanıdır.

Kadın sığınma evleri, şiddet mağduru kadınlara ve çocuklarına geçici barınma, psiko-sosyal destek, hukuki danışmanlık ve ekonomik güçlenme imkanları sunarak, onların yeniden güvenli ve bağımsız bir yaşam kurmalarına yardımcı olmayı amaçlayan kritik kurumlardır (ASHB, 2019). Bu kurumlar, şiddet ve taciz gibi olumsuz durumlarla karşılaşan kadınların güvenliğini ve genel iyiliğini sağlamak için kurulmuş, güvenilir bir destek ağı olarak faaliyet göstermektedir. Her bir kadın, bu sığınma evlerinde, yaşadığı olumsuz deneyimlerin etkilerinden kurtulmak ve iyileşmek için destek bulma imkanına sahiptir.

KADINA YÖNELİK ŞİDDETİN NEDENLERİ VE SONUÇLARI

Kadına yönelik şiddetin kökenleri; sosyal, kültürel, ekonomik ve psikolojik faktörlerin kesişiminde yer alır. Toplumsal cinsiyet normları, ataerkil yapılar, kadın ve erkek arasındaki güç eşitsizlikleri, ekonomik bağımlılık, düşük eğitim düzeyi, yetersiz sosyal destek sistemleri ve yetersiz hukuki yaptırımlar şiddetin hem ortaya çıkmasında hem de sürmesinde etkili faktörlerdir (Yılmaz, 2022).

Kadına yönelik şiddetin sonuçları yalnızca fiziksel yaralanmalarla sınırlı kalmaz; uzun vadede ciddi psikolojik travmalara, post-travmatik stres bozukluğuna, depresyona, anksiyeteye ve intihar girişimlerine neden olabilir (Polat, 2020; WHO, 2023). Ayrıca şiddet mağdurlarının çocukları da doğrudan veya dolaylı olarak bu şiddetin etkilerini yaşamaktadır. Bu nedenle, sığınma evlerinin yalnızca kadınlara değil, çocuklara yönelik de özel destek hizmetleri sunması gerekmektedir (Külah, 2024).

KADIN SIGINMA EVLERİ: TARİHÇE VE GELİŞİM

Kadın sığınma evlerinin ortaya çıkışı, 20. yüzyılda gelişen feminist hareketlerle yakından bağlantılıdır. Modern anlamda kadın sığınma evleri, 1960 ve 1970'li yıllarda, ev içi şiddetin yalnızca bireysel bir sorun değil toplumsal bir mesele olarak kabul görmeye başlamasıyla şekillenmiştir. Bu dönemde, feminist aktivistler tarafından şiddetten kaçan kadınların acilen korunması gerektiği fark edilerek ilk sığınma evleri kurulmuştur.

Modern kadın sığınma evlerinin öncüsü olarak 1971 yılında Londra'da Erin Pizzey tarafından açılan ilk merkez kabul edilir. Bu kuruluş, şiddet mağduru kadınlara güvenli bir barınma ve rehabilitasyon ortamı sağlamayı amaçlamış, dolayısıyla kadın sığınma hareketinin temelini oluşturmuştur (Dobash & Dobash, 1992). Amerika Birleşik Devletleri'nde ise 1974 yılında Minnesota'nın St. Paul şehrinde açılan ilk sığınma evi, feminist örgütlenmelerin etkisiyle hızla yaygınlaşmıştır (Schester, 1982).

1980'ler ve 1990'lar boyunca kadın sığınma evleri küresel çapta yaygınlaşarak devletler ve uluslararası kuruluşlar tarafından giderek daha fazla desteklenmeye başlanmıştır. Birleşmiş Milletler'in Kadına Yönelik Şiddetin Ortadan Kaldırılması Bildirgesi (1993) ile Pekin Eylem Platformu (1995), devletlerin bu tür hizmetleri güçlendirmesi gerektiğini vurgulamış ve bu alandaki çalışmaların ivme kazanmasına öncülük etmiştir (Can, 2021).

Zamanla, kadın sığınma evleri yalnızca şiddetten koruma sağlamakla kalmamış, aynı zamanda kadınların ihtiyaç duyduğu farklı hizmetleri sunan kritik merkezlere dönüşmüştür. Türkiye'de

ise kadın sığınma evlerinin resmi kurumsallaşması 1990'ların başına dayanmaktadır. İlk devlet destekli kadın konukevi, 1993'te Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu tarafından hayata geçirilmiştir. Bu süreç, 1998 yılında yürürlüğe giren 4320 Sayılı Ailenin Korunmasına Dair Kanun ile hız kazanmış, ardından 2012 yılında kabul edilen 6284 Sayılı Kanun ile yasal altyapı daha da sağlamlaştırılmıştır (Külah, 2024).

Günümüzde kadın sığınma evleri, toplumsal cinsiyete dayalı şiddetle mücadelede hem ulusal hem de uluslararası stratejilerde temel bir rol üstlenmektedir. İstanbul Sözleşmesi (Council of Europe, 2011), taraf devletlerin yeterli sayıda ve erişilebilir sığınma evi kurmasını zorunlu kılmaktadır. Modern sığınma evleri, sadece geçici barınma sağlamamakta; aynı zamanda hukuki destek, mesleki eğitim, psikolojik yardım ve topluma yeniden kazandırma gibi çok yönlü hizmetler de sunmaktadır (Koç & Yeniçeri, 2021).

Buna rağmen, dünya genelinde kadın sığınma evlerine erişim hâlâ eşitlikten uzak olup yapısal engeller, finansman eksiklikleri ve kültürel bariyerler bu hizmetlerin etkinliğini kısıtlamaya devam etmektedir (UN Women, 2020).

METODOLOJİ

Bu çalışma nitel araştırma yöntemiyle yürütülmüş olup veriler; güncel literatür taraması, yasal mevzuat incelemesi ve saha uygulamalarına ilişkin bilgi kaynaklarından elde edilmiştir. Türkiye ve Almanya'daki kadın sığınma evlerinin yapısal ve işlevsel özellikleri; hizmet kapsamı, erişilebilirlik, personel yapısı ve yasal çerçeve gibi kriterler doğrultusunda karşılaştırmalı olarak değerlendirilmiştir. Ayrıca, toplumsal cinsiyet eşitliği ve kırılgan gruplara yönelik hizmet sunumu da analiz kapsamına alınmıştır.

HUKUKİ ÇERÇEVE

Kadına yönelik şiddetle mücadelede ulusal ve uluslararası hukuk düzenlemeleri kritik bir rol oynamaktadır. Özellikle CEDAW (Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi, 1979) ve İstanbul Sözleşmesi (2011), toplumsal cinsiyete dayalı şiddetin önlenmesi, mağdurların korunması, faillerin cezalandırılması ve kapsamlı politika oluşturulması açısından önemli dayanakları oluşturmaktadır (Council of Europe, 2011).

Türkiye'de Hukuki Çerçeve

Türkiye, kadına yönelik şiddetle mücadelede hukuki altyapısını çeşitli ulusal ve uluslararası metinlerle oluşturmuştur. Bu süreçteki en önemli ulusal yasal düzenleme, 6284 Sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesi Kanunu olmuştur. Türkiye'nin 2012 yılında İstanbul Sözleşmesi'ni imzalamasının ardından yürürlüğe giren bu yasa, şiddet mağdurlarının korunmasına yönelik geniş kapsamlı önlemler sunmaktadır (Mevzuat, 2012). Kanunun temel hükümleri arasında şunlar yer almaktadır:

- Şiddet mağdurlarının herhangi bir ön koşul olmaksızın sığınak ve koruma hizmetlerine erişiminin sağlanması,
- Uzaklaştırma kararlarının hızlı bir şekilde, 24 saat içinde verilmesi,
- Psikolojik, hukuki ve sosyal destek hizmetlerinin sağlanması,

- Nüfusu 100.000'in üzerindeki belediyelere kadın sığınma evi açma yükümlülüğü getirilmesi (ASHB, 2014).

Ancak, güçlü yasal düzenlemelere rağmen uygulamada çeşitli sorunlar devam etmektedir. Özellikle kırsal bölgelerde, göçmen, engelli ya da dezavantajlı gruplara mensup kadınların hizmetlere erişiminde önemli zorluklar yaşanmaktadır (Mor Çatı, 2024). Ayrıca, Türkiye'nin 2021 yılında İstanbul Sözleşmesi'nden çekilmesi, kadın hakları örgütleri ve uluslararası kamuoyu tarafından kadınların yasal korunmasının zayıflaması riski taşıdığı gerekçesiyle eleştirilmiştir (Bayraktar, 2022). 6284 sayılı Kanun halen yürürlükte olsa da, İstanbul Sözleşmesi'nden çekilme kararı, Türkiye'nin toplumsal cinsiyete dayalı şiddetle mücadeledeki uluslararası taahhüdünü zayıflatmıştır.

Türkiye, ayrıca 1985 yılında CEDAW'a da taraf olmuştur. CEDAW'ın 19 No'lu (1992) ve 35 No'lu (2017) Genel Tavsiyeleri, toplumsal cinsiyete dayalı şiddeti ayrımcılığın bir türü olarak tanımlamakta ve taraf devletlere şu yükümlülükleri getirmektedir (UN Women, 2017):

- Sığınak ve kriz merkezleri kurmak,
- Hukuki yardım ve tıbbi destek sağlamak,
- Koruma mekanizmalarına ayrımcılık yapmadan erişimi temin etmek.

Ayrıca, 1993 tarihli Kadına Yönelik Şiddetin Ortadan Kaldırılmasına Dair Bildirge ve Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri (SKH, 2015), kadınlara ve kız çocuklarına yönelik her türlü şiddetin sona erdirilmesini ve destek hizmetlerinin, özellikle sığınma evlerinin evrensel erişilebilirliğini devletlerin sorumluluğuna yüklemektedir (Külah, 2024).

Almanya'da Hukuki Çerçeve

Almanya, kadına yönelik şiddetle mücadelede uluslararası yükümlülüklerini sürdürmekte ve uygulamada önemli mesafeler katetmiş durumdadır. Almanya hem CEDAW hem de İstanbul Sözleşmesi'ne taraf olmaya devam etmektedir (FAAYKGB, 2022). İstanbul Sözleşmesi doğrultusunda Almanya, şiddet mağdurlarının korunmasına yönelik kapsamlı bir yasal ve kurumsal altyapı oluşturmuştur.

Almanya'da kadına yönelik şiddetle mücadelede önleyici ve koruyucu mekanizmalar federal ve eyalet düzeyinde organize edilmektedir. Özellikle 2002 yılında yürürlüğe giren Şiddetten Koruma Yasası (Gewaltschutzgesetz), mağdurların hızlı ve etkili biçimde korunmasını sağlamaktadır. Bu yasa kapsamında:

- Şiddet uygulayan kişiye evden uzaklaştırma ve yaklaşma yasağı getirilmesi,
- Mağdurun mahkemeye doğrudan başvurarak koruma tedbirleri aldirabilmesi,
- Polis müdahalesi sonrası mahkeme kararlarının hızlıca devreye girmesi sağlanmaktadır (FAAYKGB, 2022).

İstanbul Sözleşmesi çerçevesinde Almanya, şiddetle mücadelede devlet sorumluluğunu güçlü şekilde yerine getiren örnek ülkeler arasında değerlendirilmektedir. Hükümet ayrıca kadın

sığınma hizmetlerinin finansmanını sürdürülebilir kılmak amacıyla çeşitli uzun vadeli bütçeler ve projelerle sistemi desteklemektedir (FAAYKGB, 2022).

BULGULAR

Türkiye Örneği

Türkiye’de kadın sığınma evlerinin kurumsallaşma süreci, 1990’lı yılların başında gelişmeye başlamıştır. Bu alandaki ilk somut adım, 1993 yılında Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu (SHÇEK) tarafından açılan ilk devlet destekli kadın sığınma evi ile atılmıştır (Mor Çatı, 2012). Bunu takiben, 1998 yılında yürürlüğe giren 4320 Sayılı Ailenin Korunmasına Dair Kanun, şiddet mağduru kadınların korunmasına yönelik yasal zemini daha da güçlendirmiştir. Türkiye’nin 2011 yılında İstanbul Sözleşmesi’ni imzalaması ve 2012 yılında 6284 Sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesi Kanunu’nu yürürlüğe koymasıyla birlikte, hukuki çerçeve uluslararası standartlarla uyumlu hale getirilmiştir (Kulah, 2024).

Günümüzde Türkiye’de kadın sığınma evleri; Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, belediyeler, sivil toplum kuruluşları (STK’lar) ve Şiddet Önleme ve İzleme Merkezleri (ŞÖNİM) tarafından işletilmektedir. Mevcut verilere göre ülke genelinde toplamda 155 kadın sığınma evi faaliyet göstermektedir (ASHB, 2019). 6284 Sayılı Kanun uyarınca, nüfusu 100.000’i aşan belediyelere kadın sığınma evi açma yükümlülüğü getirilmiştir. Böylece hizmetin yaygınlaştırılması ve bölgesel farklılıkların azaltılması hedeflenmektedir.

Ancak mevcut sistemin çeşitli sınırlılıkları ve yapısal sorunları bulunmaktadır. Özellikle göçmen kadınların sığınma evlerine kabulünde darp raporu zorunluluğu gibi bürokratik engeller, hizmete erişimi zorlaştırmaktadır. Ayrıca, erkek çocukların 12 yaş üzeri olması durumunda anneleriyle birlikte kabul edilmemesi, destek süresinin 6 ay ile sınırlandırılması ve LGBTQ+ bireyler ile engelli kadınlara yönelik özel ve kapsayıcı hizmetlerin olmayışı önemli eksiklikler arasında yer almaktadır (KSGM, 2008; Mor Çatı, 2021).

Bu sınırlılıklara rağmen, Türkiye’de bazı yenilikçi ve örnek uygulamalar da geliştirilmiştir. Kadıköy Belediyesi tarafından başlatılan Kadın Yaşam Evleri Projesi, mevcut mevzuatın ötesinde bir model sunarak, kadınların 12 yaşından büyük oğulları ve özel gereksinimli çocuklarıyla birlikte belediye tarafından tahsis edilen evlerde kalabilmesine imkan tanımaktadır (Kadıköy Belediyesi, 2023). Öte yandan, Avrupa Birliği destekli “Şiddete Karşı Uçan Ekip Projesi” ise zorla evlendirme, namus saikiyle işlenen şiddet ve terk edilme gibi kültürel temelli zararlı uygulamalarla mücadelede uluslararası bir iş birliği modeli sunmaktadır (Şiddete Karşı Uçan Ekip, 2012). Bu tür projeler, sığınma hizmetlerinin yalnızca fiziksel koruma değil aynı zamanda psiko-sosyal, hukuki ve toplumsal destek boyutlarını da kapsaması gerektiğini göstermektedir.

Almanya Örneği

Almanya’da kadın sığınma evleri hareketi, Türkiye’den daha erken dönemde başlamış ve feminist hareketlerin öncülüğünde şekillenmiştir. İlk kadın sığınma evi 1976 yılında Batı Berlin’de, otonom kadın hareketi tarafından açılmıştır (FAAYKGB, 2022). Bu girişim, 1980’li

yıllarda federal düzeyde hızla yayılmış ve hükümet politikalarıyla desteklenmeye başlamıştır. 2002 yılında yürürlüğe giren ‘Gewaltschutzgesetz’ (Şiddetten Koruma Yasası) ile şiddet uygulayan kişilere yönelik evden uzaklaştırma ve mağdurlara yönelik hızlı koruma tedbirleri yasal güvence altına alınmıştır. Bu yasa, mağdurların doğrudan mahkemelere başvurabilmesini ve acil müdahale mekanizmalarının etkinliğini artırmayı amaçlamaktadır.

Almanya, 2017 yılında İstanbul Sözleşmesi’ni onaylamış ve 2018 yılında yürürlüğe sokarak ulusal sistemini uluslararası normlara uyumlu hale getirmiştir (Frauenhauskoordinierung, 2023). Bugün itibarıyla Almanya genelinde yaklaşık 330 kadın sığınma evi faaliyet göstermektedir. Bu sığınma evleri; federal hükümet, eyalet yönetimleri, belediyeler ve sivil toplum kuruluşları tarafından ortaklaşa finanse edilmekte ve yönetilmektedir (Frauenhauskoordinierung, 2021). Sığınma evlerinde sunulan hizmetler yalnızca barınma ile sınırlı kalmayıp; hukuki danışmanlık, psikolojik destek, mesleki eğitim ve sosyal entegrasyon desteği gibi çok yönlü bir yapıya sahiptir.

Türkiye ile kıyaslandığında Almanya sisteminde bazı farklı uygulamalar öne çıkmaktadır. Örneğin, erkek çocukların kabulünde yaş sınırı 14 olarak belirlenmiş ancak ev yönetimlerinde yaş sınırı farklılık göstermekte daha yüksek sınırlara çıkabilmektedir. Destek süresi ihtiyaç doğrultusunda 1 yıla kadar uzatılabilmektedir. Bunun yanı sıra, LGBTQ+ bireyler ve engelli kadınlar için sınırlı da olsa bazı özel merkezlerin varlığı sistemin kapsayıcılığını artırmaktadır (LSVD, 2021).

Almanya’da uygulanan “Kadın Sığınağındaki Çocuklar Projesi” (2021-2026), sığınma evlerinde kalan çocukların yaşadığı travmalara özgü psiko-sosyal destek mekanizmalarının geliştirilmesini amaçlamaktadır (Frauenhauskoordinierung, 2021). Ayrıca, Frauenhaus-Suche.de platformu aracılığıyla mağdurlar, ulusal çapta mevcut yatak kapasitelerine hızlı ve güvenli şekilde erişebilmektedir (ZIF, 2023). Bu dijital sistem, özellikle acil durumlarda mağdurların hızlı ve etkili biçimde uygun sığınma merkezine ulaşabilmesine önemli katkı sağlamaktadır.

Karşılaştırmalı Değerlendirme

Her iki ülkenin kadın sığınma evleri ile ilgili kriterleri karşılama şeklinin detaylı bilgisi aşağıdaki tabloda verilmiştir;

KRİTERLER	TÜRKİYE	ALMANYA
Kurumsallaşma	1990 yılı (ilk devlet destekli sığınak: 1993)	1976 yılı (ilk sığınak: feminist hareketle)
Yasal Altyapı	6284 Sayılı Kanun (2012) – İstanbul Sözleşmesi (2012-2021)	Gewaltschutzgesetz (2002) – İstanbul Sözleşmesi (2018)
Sığınak Sayısı (2025)	155	330

Yatak Kapasitesi	Avrupa standartlarının altında; her 100.000 kadına 8 yatak	Yetersiz, 13.000 ek yatak ihtiyacı
İşletici Kurumlar	Aile Bakanlığı, Belediyeler, STK, ŞÖNİM	Belediyeler, STK, Eyaletler
Göçmen Kadın Erişimi	Darp raporu zorunluluğu	Kadının beyanı esas
Çocuk Erişimi Üst Sınırı	Erkek: 12 yaşa, Kız: 18 yaş	Erkek: 14 yaş, Kız: 18 yaş
Kalma Süreci	Ortalama 6 ay	Esnek; genellikle 1 yıl ve üzeri
Engelli Kadın Erişimi	Yetersiz Hizmet	Kısıtlı sayıda merkez mevcut
LGBTQ+ Erişimi	Yetersiz Hizmet	Kısıtlı sayıda merkez mevcut, trans bireylerle ilgili yetersiz hizmet
Erişilebilirlik (Kırsal Alan)	Kısıtlı, erişim zayıf	Erişim artırılmalı, “gizli ev” uygulamaları yaygın
Örnek Projeler	Kadıköy Kadın Yaşam Evleri, Şiddete Karşı Uçan Ekip	Frauenhaus-Suche.de Web Sitesi, “Zuhause auf Zeit” Projesi

Tablo 1: Türkiye ve Almanya’daki Kadın Sığınma Evlerinin 2025 yılındaki durumları

SONUÇ

Kadına yönelik şiddetle mücadelede kadın sığınma evleri hem Türkiye’de hem de Almanya’da önemli birer sosyal politika aracı olarak konumlanmaktadır. Ancak iki ülkenin tarihsel gelişimi, hukuki altyapısı, hizmet modelleri ve uygulama pratikleri arasında belirgin yapısal ve işlevsel farklılıklar göze çarpmaktadır.

Türkiye’de kadın sığınma evlerinin kurumsallaşması görece geç bir tarihte başlamıştır. 1990’lı yılların başında gelişen bu yapı, ilk devlet destekli sığınma evi 1993 yılında açılmasıyla resmi niteliğe kavuşmuştur. Yasal altyapının güçlendirilmesi ise 1998’de yürürlüğe giren 4320 Sayılı Kanun ile başlamış, 2012’de İstanbul Sözleşmesi’nin onaylanması ve 6284 Sayılı Kanun’un kabul edilmesiyle uluslararası normlara yaklaşmıştır. Buna karşılık Almanya’da kadın sığınma evlerinin kuruluş süreci, 1976 yılında Batı Berlin’de feminist hareketin öncülüğünde başlamış ve daha erken kurumsal bir zemine oturmuştur. 2002 tarihli Gewaltschutzgesetz ile şiddet uygulayanların uzaklaştırılması yasal zemine bağlanmış, 2018’de İstanbul Sözleşmesi’nin yürürlüğe girmesiyle de sistem daha da kapsamlı hale getirilmiştir.

İki ülkede mevcut sığınak sayıları ve kapasite açısından da dikkate değer farklar bulunmaktadır. Türkiye genelinde 2025 yılı itibarıyla 155 kadın sığınma evi faaliyet göstermektedir. Avrupa standartlarına göre her 100.000 kadına en az 1 yatak önerilirken Türkiye’de bu oran 100.000 kadına yaklaşık 8 yatak ile oldukça sınırlıdır. Almanya’da ise yaklaşık 330 kadın sığınma evi

bulunmasına rağmen yatak kapasitesinde halen ciddi bir açık vardır ve yaklaşık 13.000 ek yatak ihtiyacının bulunduğu ifade edilmektedir. Her iki ülkede de mevcut kapasitenin kadınların ihtiyaçlarını karşılamakta yetersiz olduğu görülmektedir.

İşletici kurumlar açısından Türkiye’de merkezi ve yerel yönetimlerin yanında STK’lar ve Şiddet Önleme ve İzleme Merkezleri (ŞÖNİM) de sürece dahil olmaktadır. Almanya’da ise belediyeler, eyalet hükümetleri ve sivil toplum kuruluşları arasında güçlü ve sürdürülebilir bir finansal ve kurumsal iş birliği modeli benimsenmiştir. Özellikle finansman çeşitliliği ve yerel özerklik, Almanya modelinin daha esnek ve hızlı çözümler üretebilmesine katkı sağlamaktadır.

Erişim kriterlerinde de ciddi farklar bulunmaktadır. Türkiye’de göçmen kadınların sığınma evlerine kabulünde “darp raporu” gibi belge koşulları bulunurken, Almanya’da mağdurun beyanı temel alınmakta ve bürokratik engeller asgariye indirilmektedir. Çocukların sığınma evine kabulünde Türkiye’de erkek çocuklar için 12 yaş üst sınırı uygulanmakta, Almanya’da bu sınır 14 yaş olarak belirlenmiştir. Türkiye’de ortalama kalma süresi 6 ay ile sınırlı tutulurken, Almanya’da ihtiyaç durumuna göre esnek bir biçimde genellikle 1 yıl ve üzerine çıkabilmektedir.

Kapsayıcılık açısından Almanya, engelli kadınlar, LGBTQ+ bireyler ve farklı etnik kimliklerden gelen mağdurlar için nispeten daha özel hizmet birimleri geliştirmiştir. Türkiye’de ise engelli kadınlar için de LGBTQ+ bireyler için de bir destek bulunmamaktadır. Buna karşın her iki ülkede de LGBTQ+ bireyler ve trans kadınlar için hizmetlerin halen sınırlı olduğu görülmektedir.

Coğrafi erişilebilirlik açısından ise özellikle kırsal bölgelerde Türkiye’de hizmet ağı daha sınırlı kalmakta; Almanya’da ise “gizli ev” uygulamaları ve ulusal arama platformları (örneğin Frauenhaus-Suche.de) gibi teknolojik ve mekânsal çeşitlilik sağlayan yenilikçi uygulamalar devreye sokulmuştur.

Öte yandan her iki ülke de özgün örnek projeler geliştirmiştir. Türkiye’de Kadıköy Belediyesi Kadın Yaşam Evleri Projesi, erkek çocukların 12 yaş üstü olduğu durumlarda dahi barınma hizmeti sunmasıyla mevzuat dışı yenilikçi bir model sunarken Şiddete Karşı Uçan Ekip Projesi ise kültürel temelli şiddet biçimlerine odaklanan uluslararası iş birliği modeliyle dikkat çekmektedir. Almanya’da ise “Kadın Sığınağındaki Çocuklar Projesi” çocukların travma sonrası iyileşme süreçlerine özel destek sağlamayı hedeflemekte, Frauenhaus-Suche.de ise hızlı ve güvenli yer bulma olanağı tanımaktadır.

Genel olarak değerlendirildiğinde; Türkiye’nin yasal çerçevesi güçlü olmakla birlikte uygulamada özellikle kapsayıcılık, erişilebilirlik ve süreklilik bağlamında çeşitli zorluklarla karşılaşıldığı görülmektedir. Almanya ise daha erken kurumsallaşmış, çok aktörlü ve daha esnek modellerle hizmet çeşitliliğini artırabilmiş durumdadır. Ancak her iki ülkenin de özellikle engelli kadınlar ve LGBTQ+ bireyler için hizmetlerini daha kapsayıcı hale getirmesi gerekmektedir.

TARTIŞMA

Kadına yönelik şiddetle mücadelede kadın sığınma evleri, yalnızca geçici barınma alanları değil; mağdurların fiziksel, psikolojik, sosyal ve hukuki olarak desteklenmelerini sağlayan çok katmanlı yapılar olarak önemli bir rol oynamaktadır. Türkiye ve Almanya örnekleri, farklı tarihsel, politik ve kültürel bağlamlarda gelişen bu kurumların nasıl işlediğine ve hangi alanlarda güçlendirilmeye ihtiyaç duyduğuna dair anlamlı bir karşılaştırma imkânı sunmaktadır.

Almanya’da kadın sığınma evlerinin 1970’li yıllarda feminist hareketlerin öncülüğünde şekillenmeye başlaması, sistemin temelini daha katılımcı ve kapsayıcı bir zemine oturtmuştur. Gewaltschutzgesetz (2002) ve İstanbul Sözleşmesi (2018) ile güçlenen yasal altyapı, sığınma evlerini mağdurlar için uzun süreli, çok yönlü ve erişilebilir destek merkezlerine dönüştürmüştür. Belediyeler, eyalet yönetimleri ve sivil toplum kuruluşları arasındaki etkili iş birliği; yatak kapasitesi, personel niteliği, dijital erişim (örn. Frauenhaus-Suche.de) ve dezavantajlı gruplara yönelik özel programlarla desteklenmiştir. Özellikle çocuklar için geliştirilen “Kadın Sığınağındaki Çocuklar Projesi”, aile içi şiddet mağduru çocukların ihtiyaçlarının da merkezde tutulduğunu göstermektedir.

Türkiye’de ise kadın sığınma evlerinin gelişimi görece daha geç başlamış, 1993 yılında açılan ilk devlet destekli sığınakla kurumsal süreç başlatılmıştır. 2012 yılında yürürlüğe giren 6284 Sayılı Kanun ve aynı yıl onaylanan İstanbul Sözleşmesi ile yasal altyapı önemli ölçüde güçlenmiş olsa da uygulama alanında bazı sınırlılıklar devam etmektedir. Özellikle 2021 yılında İstanbul Sözleşmesi’nden çekilmesi, göçmen kadınlar için darp raporu zorunluluğu, erkek çocukların yaş sınırlaması, kalış süresinin kısıllığı ve LGBTQ+ bireyler ile engelli kadınlara yönelik yetersiz hizmetler, sistemin kapsayıcılığını sınırlandırmaktadır.

Bu bağlamda hem Almanya hem de Türkiye örnekleri, güçlü yönlerinin yanı sıra geliştirilmesi gereken alanlara da işaret etmektedir. Almanya’da sistematik yapı ve kaynak planlaması dikkat çekici olsa da hâlen 13.000 civarında ek yatak ihtiyacının bulunması, fiziksel kapasite yetersizliğini gözler önüne sermektedir. Türkiye’de ise sayıca az olan ama niteliği açısından umut vadeden Kadıköy Kadın Yaşam Evleri ve Şiddete Karşı Uçan Ekip Projesi gibi girişimler, daha kapsayıcı ve esnek modellerin mümkün olabileceğini göstermektedir. Bu tür yerel yenilikçi uygulamaların yaygınlaştırılması ve kurumsal destekle sürdürülebilir hâle getirilmesi elzemdir.

Her iki ülke açısından değerlendirme yapıldığında kadın sığınma evlerinin sayısal artışı kadar erişilebilirlik, personel eğitimi, hizmet sürekliliği ve toplumsal kapsayıcılık gibi niteliksel unsurların da güçlendirilmesi gerektiği görülmektedir. Özellikle engelli kadınlar ve LGBTQ+ bireyler gibi kırılgan grupların ihtiyaçlarına duyarlı hizmet modelleri geliştirilmelidir. Ayrıca, şiddet faillerine yönelik rehabilitasyon ve farkındalık programları ile yalnızca mağdurlara değil şiddetin üretildiği toplumsal yapılara da müdahale edilmelidir.

Türkiye açısından öneriler arasında, kırsal bölgelerde hizmetlerin yaygınlaştırılması, dijital erişim platformlarının geliştirilmesi, kalma süresinin esnetilmesi ve personel kapasitesinin artırılması yer almaktadır. Almanya’da ise mevcut başarılı yapının sürdürülebilirliğini

sağlamak, yatak kapasitesi açığını kapatmak ve dijital çözümleri daha geniş kesimlere ulaştırmak öncelikli ihtiyaçlar arasında yer almaktadır.

Sonuç olarak, kadın sığınma evleri, toplumsal cinsiyet temelli şiddetle mücadelede çok katmanlı sosyal politika yaklaşımlarının merkezinde yer almakta; yalnızca koruma değil, güçlendirme, onarma ve yeniden topluma kazandırma süreçlerinde de belirleyici roller üstlenmektedir. İyi uygulama örneklerinden öğrenmek ve mevcut modelleri yerel ihtiyaçlara göre uyarlamak, daha etkili ve kapsayıcı hizmet sistemlerinin kurulmasına olanak sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

- ASHB. (2014). *Kadına Yönelik Aile İçi Şiddetle Mücadelede Kadın Konukevleri El Kitabı*. Ankara: Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı.
- ASHB. (2019). *Kadın Konukevleri Yönetmeliği*. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı.
- ASHB. (2023). *Kadın Konukevleri Faaliyet Raporu*. Ankara: Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı.
- Bayraktar, G. (2022). Türkiye'nin İstanbul Sözleşmesi'nden Çekilmesinin Kadın Haklarına Etkisi. *Journal of Human Rights Practice*, 14(2), 351-370.
- Birleşmiş Milletler. (1993). *Kadına Yönelik Şiddete Karşı Bildirge*. Birleşmiş Milletler.
- Can, S. (2021). Şiddeti Önleme ve İzleme Merkezleri ile Uygulamadaki Eksiklikler. *Dicle Adalet Dergisi*, 5(2), 74-114.
- Dobash, R. E., & Dobash, R. (1992). *Women, violence, and social change*. Routledge.
- FAAYKGB. (2022). *İstanbul Sözleşmesinin Uygulanması: Almanya Ulusal Raporu*. Federal Almanya Aile, Yaşlılar, Kadınlar ve Gençlik Bakanlığı.
- Frauenhauskoordinierung. (2021). *Frauenhausarbeit in Deutschland: Jahresbericht 2021*. Berlin: Frauenhauskoordinierung e.V.
- Frauenhauskoordinierung. (2023). *ortschrittsbericht zur Umsetzung der Istanbul-Konvention in Deutschland*. Berlin: Frauenhauskoordinierung e.V.
- Kulah, M. (2024). Türkiye'de Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele Mevzuatı. *Kadın Çalışmaları Dergisi*, 12(1), 45-58.
- Kadıköy Belediyesi. (2023). *Kadın Yaşam Evi*. Kadıköy Belediyesi Sosyal Hizmet Merkezleri: <https://sosyaldestek.kadikoy.bel.tr/projeler/kadin-yasam-evi> adresinden alındı
- Koç, E., & Yeniçeri, Z. (2021). COVID-19 Pandemisi Sürecinin Toplumsal Cinsiyet Eşit(siz)liğine Etkileri. *Akdenik Kadın Çalışmaları ve Toplumsal Cinsiyet Dergisi*, 1(4), 80-102.
- KSGM. (2008). *Kadın Sığınma Evleri Kılavuzu*. İstanbul: Kadın Statüsü Genel Müdürlüğü.
- LSVD. (2021). *Gewalt und Schutzbedarfe von LSBTI in Deutschland: Forschungsbericht 2021*. Berlin: LSVD (Lesben- und Schwulenverband in Deutschland).
- Mevzuat. (2012). *Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun*. Mevzuat: <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.6284.pdf> adresinden alındı
- Mor Çatı. (2012). *Sığınaklar ve Kadına Yönelik Şiddet Üzerine Araştırma*. İstanbul: Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı.
- Mor Çatı. (2021). *Kadın Sığınma Evleri Raporu 2020*. İstanbul: Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı.

- Mor Çatı. (2024). *Türkiye'nin CEDAW'a Uyumuna Dair Gölge Rapor*. İstanbul: Mor Çatı Kadın Sığınağı Vakfı.
- Polat, O. (2016). *Şiddet* (Cilt 22). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Polat, O. (2020). *Viktimoloji*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Schechter, S. (1982). Women and male violence: The visions and struggles of the battered women's movement. *South End Press*.
- Şiddete Karşı Uçan Ekip. (2012). *Şiddete Karşı Uçan Ekip*. medinstgenderstudies: <https://medinstgenderstudies.org/wp-content/uploads/SIDDETE-KARSI-UÇAN-EKIP-EU-Summary-Report.pdf> adresinden alındı
- UN. (1993). *Kadına Yönelik Şiddetin Ortadan Kaldırılması Bildirgesi*. Birleşmiş Milletler.
- UN Women. (2017). *Toplumsal Cinsiyete Dayalı Şiddete İlişkin 35 No'lu Genel Tavsiye*. UN Women.
- UN Women. (2020). *The Shadow Pandemic: Violence Against Women During COVID-19*. UN Women.
- UN Women. (2021). *Ending Violence Against Women*. UN Women.
- UN Women. (2023). *Kadına Yönelik Şiddete Dair Küresel Veri Raporu*. UN Women.
- WHO. (2023). *Kadına Yönelik Şiddete Dair Küresel Veri Raporu*. WHO.
- Yılmaz, Ş. (2022). Dünyada Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele Mekanizmaları. *Sosyal Demokrat Dergi*, 24(3), 78-85.
- ZIF. (2023). *Frauenhaus-Suche.de*. Zentrale Informationsstelle Autonomer Frauenhäuser: <https://www.frauenhaussuche.de> adresinden alındı

30-ÇOCUKLARDA DİJİTAL BAĞIMLILIĞIN DİJİTAL İSTİSMARA ETKİSİNİN İNCELENMESİ

Aylin YALÇIN SARİBEY, Prof. Dr., Üsküdar Üniversitesi, Bağımlılık ve Adli Bilimler Enstitüsü, Orcid: 0000-0002-0975-8630, aylin.yalcinsaribey@uskudar.edu.tr

Sümeyye Adsan, Öğrenci, Üsküdar Üniversitesi, MDBF, Adli Bilimler Bölümü Orcid.:0009-0001-7669-1800, sumeyye.adsan@st.uskudar.edu.tr

ÖZET

Amaç: Çocuk, gelişimini henüz tamamlamamış birey olarak özel korunma gereksinimi taşıyan bir varlıktır. Dijital çağla birlikte çocukların çevrimiçi ortamlarda geçirdiği zaman artmış, bu durum dijital bağımlılık ve dijital istismar gibi yeni risk alanlarını gündeme getirmiştir. Bu çalışma, çocukların dijital bağımlılıkla karşı karşıya kalmasının dijital istismara maruz kalma riskine etkisi incelenmiş ve bu konuda çeşitli ülkelerde uygulanan yasal düzenlemeleri analiz edilerek Türkiye için öneri geliştirmeyi amaçlamaktadır.

Gereç ve Yöntem: Ulusal ve uluslararası literatür taranarak, ABD, Çin, Japonya, İspanya, Finlandiya, Güney Kore, Almanya ve Avustralya'daki yasal düzenlemeler karşılaştırmalı olarak analiz edilmiştir.

Bulgular: DSÖ'nün 2023 verilerine göre 12-17 yaş grubu çocukların %38'i dijital bağımlılık riski altındayken, %14'ü dijital istismara maruz kaldığını bildirmiştir. ABD'de COPPA yasası, Çin'de dijital süre sınırlamaları, Finlandiya'da okul tabanlı dijital okuryazarlık gibi uygulamalar dikkat çekmektedir.

Sonuç: Türkiye'de çocuğun üstün yararını esas alan, yaşa uygun içerik denetimi, ebeveyn kontrol araçları ve dijital okuryazarlık eğitimini kapsayan bütüncül bir yasal ve teknolojik düzenleme modeli önerilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Çocuk istismarı, dijital bağımlılık, dijital istismar, çocuk hakları

Children’s Addiction to the Digital World and Exposure to Digital Abuse

ABSTRACT

Introduction: Children are individuals who have not yet completed their physical, mental, and emotional development and therefore require special protection. With the increasing time spent online, new risk areas such as digital addiction and digital abuse have emerged.

Purpose: This study aims to explore how digital addiction increases the risk of digital abuse among children and to examine international legal regulations on this issue, ultimately proposing a regulatory model specific to Türkiye.

Materials and Methods: The study integrates qualitative and quantitative data through literature review and analysis of statistics from sources such as the World Health Organization and UNICEF. Legal frameworks from the USA (both federal and state levels), China, Japan, Spain, Finland, South Korea, Germany, and Australia have been comparatively analyzed.

Findings: According to 2023 WHO data, 38% of children aged 12–17 are at risk of digital addiction, while 14% have reported exposure to digital abuse. Notable regulations include the COPPA Act in the USA, screen time restrictions in China, and school-based digital literacy programs in Finland.

Conclusion: A comprehensive national model is proposed for Türkiye, based on the best interest of the child. The model includes age-appropriate content regulation, parental control tools, and digital literacy education to protect children in digital environments.

Keywords: Child abuse, digital addiction, digital abuse, children's rights

1.GİRİŞ

Dijital Bağımlılık

Dijital bağımlılık, özellikle internet, video oyunları ve sosyal medya gibi dijital teknolojilerin aşırı ve kontrolsüz kullanımıyla karakterize edilen, bireyin günlük yaşamını olumsuz etkileyen bir davranışsal bağımlılıktır. Dünya Sağlık Örgütü (WHO), 2018 yılında "Oyun Bozukluğu"nu (Gaming Disorder) resmi olarak tanımış ve bu durumu kişinin kişisel, ailevi, sosyal, eğitimsel ve mesleki işlevselliğinde ciddi bozulmalara neden olan kalıcı ya da tekrarlayıcı bir davranış modeli olarak tanımlamıştır(WHO,2019).

Benzer şekilde, Young (1998) dijital bağımlılığı, “internet kullanımının kontrol edilememesi, kişinin gündelik yaşantısını aksatacak şekilde zaman ve dikkatini buna yönlendirmesi” olarak tanımlamaktadır. Benzer şekilde UNICEF (2021), dijital bağımlılığı, çocukların çevrim içi ortamlarda uzun süre geçirmeleri sonucunda fiziksel aktivite eksikliği, uyku bozuklukları, duygusal problemler ve akademik gerileme gibi sonuçlara yol açabilecek bir davranışsal sağlık sorunu olarak ele almaktadır.

Tablo 1. Çocuklarda Dijital Kullanım ve Bağımlılık Oranları

Gösterge	Oran (%)	Kaynak
Problemlili sosyal medya kullanımı (11–15 yaş)	11	World Health Organization (2024)
Problemlili dijital oyun kullanımı (11–15 yaş)	12	World Health Organization (2024)
Dijital bağımlılık riski taşıyan çocuklar	60	Baatu Tech Survey (2024)
Medya bağımlılığı olan çocuklar(Almanya)	6	DAK-Gesundheit & UKE Hamburg (2023)
Günlük dijital oyun oynayan çocuklar	34	World Health Organization (2024)
Dijital oyun oynarken günde ≥ 4 saat geçirenler	22	World Health Organization (2024)

Kaynak: Araştırmacı tarafından literatürden derlenmiştir.

Çocuklarda dijital bağımlılık riskine yönelik çeşitli araştırmalarda elde edilen oranlar Tablo 1’de gösterilmiştir. Buna göre, çocukların %60’ı dijital bağımlılık riski taşımaktadır (Baatu Tech Survey, 2024).”

Dijital İstismar

Dijital istismar, dijital teknolojiler (internet, sosyal medya, mesajlaşma uygulamaları vb.) kullanılarak bir kişiye psikolojik, cinsel, sosyal veya ekonomik zarar verme eylemidir. Bu istismar türü; tehdit, taciz, gözetim, özel bilgilerin izinsiz paylaşılması, zorbalık ve çocukların çevrim içi cinsel istismarı gibi eylemleri kapsar (UNICEF, 2021; Livingstone et al., 2017). Çocuklara yönelik dijital istismar, özellikle cinsel içerikli mesajlaşma (sexting), çevrim içi taciz (cyber grooming) ve müstehcen içeriklere maruz bırakma biçiminde karşımıza çıkar (OECD, 2021). UNICEF’in (2023) güncel raporuna göre, çocuklar dijital ortamlarda özellikle çevrim içi cinsel istismar, ekonomik sömürü, dijital gözetim ve zararlı içeriklere maruz kalma açısından ciddi risk altındadır. Bazı ülkelerde çocukların %20’si, son bir yıl içinde çevrim içi cinsel istismara uğradığını bildirmiştir. Ayrıca dijital platformlar aracılığıyla yapılan sömürü ve şiddet türleri, geleneksel istismar biçimlerinden farklı olarak daha kalıcı, gizli ve küresel boyutta yayılabilmektedir.

Tablo 2. Çocukların Dijital Ortamda Karşılaştığı İstismar Türleri ve Bulgular

İstismar Türü / Veri Noktası	Bulgular	Kaynak

Çevrim içi cinsel istismara uğrayan çocuk oranı	%20 (bazı ülkelerde)	(UNICEF, 2023)
İzinsiz görüntü/mesaj gönderimi yaşayan çocuk oranı	%12,6	(Safe Online, 2023)
Cinsel istismar içeriği mağdurlarının yaş aralığı	İçeriklerin %33'ü 10 yaş altı çocuklara ait	(Safe Online, 2023)
Uzun süreli istismara uğrayan çocuk oranı	%42'si 10 yıl ve üzeri süreyle istismar edilmiş	(Safe Online, 2023)
Dijital ortamda çocukların karşılaştığı risk türleri	İçerik, Davranış, İletişim, Tüketici riskleri	(OECD, 2021)

Kaynak: Araştırmacı tarafından literatürden derlenmiştir.

Çocukların Dijital İstismara Uğrama Biçimleri

Çocuklar dijital ortamda bir dizi istismara maruz kalmaktadır. Bunlar arasında en yaygın olanlar çevrim içi cinsel istismar, zorbalık, müstehcen içeriklere maruz kalma ve kişisel verilerin kötüye kullanılması yer almaktadır.

Çevrim İçi Cinsel İstismar ve Sömürü: Çocuklar dijital platformlar üzerinden çevrim içi cinsel istismara uğrayabilmektedir. Çocuklara yönelik çevrim içi cinsel istismar, cinsel içerikli mesajlar veya görüntüler gönderilmesi, çocukların cinsel içerikli görüntülerini veya videolarını göndermeye zorlanması şeklinde gerçekleşebilir (UNICEF, 2023).

Zorbalık ve Siber Taciz (Cyberbullying & Cyber Grooming): Dijital ortamda, çocuklar siber zorbalığa ve cyber grooming (çevrim içi taciz) gibi olumsuz davranışlara maruz kalabilmektedir. Bu tür istismarlar, çevrim içi platformlarda tanımadıkları kişiler tarafından tacize uğrama, tehdit edilme ve güvenliklerinin tehlikeye atılması şeklinde gerçekleşebilir (Livingstone et al., 2017).

Müstehcen İçeriklere Maruz Kalma: Çocuklar, dijital ortamda istedikleri içeriği kolayca bulabiliyorlar, bu da onları müstehcen ve zararlı içeriklere maruz bırakabiliyor. Çocukların internet aramaları, sosyal medya platformları ve diğer dijital araçlar, zararlı içeriklere kolay erişim sağlıyor (OECD, 2021).

Kişisel Verilerin Kötüye Kullanılması: Çocukların çevrim içi paylaştığı kişisel bilgiler, kimlik hırsızlığı, dolandırıcılık ve diğer suiistimaller için kullanılabilir. Bu, çocukların dijital ortamda karşılaştığı bir başka önemli risktir (Safe Online, 2023).

Tablo 3. Türkiye’de Çocukların Dijital Bağımlılık Verileri

Veri Başlığı	Değer / Oran (TÜİK,2024)
İnternet Kullanımı	%91,3 (Erkek: %92,2, Kız: %90,3)
Düzenli İnternet Kullanımı	%97,4
Günlük İnternet Kullanım Süresi (Hafta içi)	6-10 yaş: %30,6, 11-15 yaş: %54,4

Günlük İnternet Kullanım Süresi (Hafta sonu)	6-10 yaş: %43,2, 11-15 yaş: %63,5
Cep Telefonu / Akıllı Telefon Kullanımı	%76,1 (6-10 yaş: %66,3, 11-15 yaş: %86,2)
Cihaz Bağımlılığı	%32,6 çocuklar, 30 dakikada bir cihazlarını kontrol ediyor.
Sosyal Medya Kullanımı	%66,1 (6-10 yaş: %53,5, 11-15 yaş: %79)
Sosyal Medyada Aktivite	%97,9 sosyal medyada aktif zaman geçiren çocuk oranı

Kaynak: Araştırmacı tarafından literatürden derlenmiştir.

Tablo 4. Türkiye’de Çocukların Uğradığı Dijital İstismar Verileri

Veri Başlığı	Değer / Oran	Kaynak
Sosyal Medya ve Çocuk Güvenliği	Çocukların %72,6’sı sosyal medya kullanmaktadır. 6-10 yaş: %53,5, 11-15 yaş: %79	TÜİK,2024
İnternet Riskleri	Çocukların %47,8’i internetin onları tehdit edebileceğini belirtmiştir.	Özkaya, P. (2023).
İnternet Zorbalığı (Cyberbullying)	Çocukların %23,4’ü çevrimiçi zorbalık deneyimlemiştir.	Karabulut, A. (2023).
Dijital Şiddet	Çocukların %33,5’inin dijital ortamda şiddete maruz kaldığı bildirilmiştir.	Gürkan vd.(2022)
Ailelerin Dijital Güvenlik Eğitimi	Ailelerin %58,2’si dijital güvenlik konusunda çocuklarını eğitmediklerini ifade etmiştir.	Yalçın, A. (2021)

Kaynak: Araştırmacı tarafından literatürden derlenmiştir.

2.YÖNTEM

Çocuk, gelişimini henüz tamamlamamış birey olarak özel korunma gereksinimi taşıyan bir varlıktır. Dijital çağla birlikte çocukların çevrimiçi ortamlarda geçirdiği zaman artmış, bu durum dijital bağımlılık ve dijital istismar gibi yeni risk alanlarını gündeme getirmiştir. Bu çalışma , çocukların dijital bağımlılıkla karşı karşıya kalmasının dijital istismara maruz kalma riskine etkisi incelenmiş ve bu konuda çeşitli ülkelerde uygulanan yasal düzenlemeler analiz edilerek Türkiye için öneri geliştirmeyi amaçlamaktadır.

Ulusal ve uluslararası literatür taranarak, ABD, Çin, Japonya, İspanya, Finlandiya, Güney Kore, Almanya ve Avustralya’daki yasal düzenlemeler karşılaştırmalı olarak analiz edilmiştir.

4.BULGULAR

Dünyada Çocuklar İçin Dijital Bağımlılık ve Dijital İstismar ile Mücadeleye Yönelik Yasal Düzenlemeler

Dijital Bağımlılık-ÇİN

Tablo 5. Çinde Dijital Bağımlılığa Yönelik Düzenlemeler

Kategori	Uygulama / Düzenleme	Açıklama
Çevrimiçi Oyun Süre Sınırlaması(National Press and Publication Administration [NPPA], 2021).	Haftada 3 saat sınırı	18 yaş altı bireyler yalnızca Cuma, Cumartesi, Pazar günleri 20:00–21:00 saatleri arasında oyun oynayabiliyor.
Kimlik Doğrulama Zorunluluğu(NPPA,2021)	Oyun şirketlerine yasal yükümlülük 14 yaş altı	Şirketler kullanıcıların yaş ve kimlik bilgilerini doğrulamak zorunda.
Gençlik / Rehberli Mod (Douyin) (ByteDance, 2021)	Günlük 40 dakika kullanım sınırı, 18 yaş altı	Douyin 'in gençlik modunda çocuklar sadece 06:00–22:00 saatleri arasında, maksimum 40 dakika içerik tüketebiliyor.
İçerik Kısıtlaması(CAC,2023)	Yaşa uygun ve eğitimsel içerikler	Gençlik modundaki içerikler eğitimsel filtrelerden geçirilerek sunuluyor.
Ebeveyn Kontrol Araçları(CAC,2023)	Yaygınlaştırma kampanyaları	Hükümet, ebeveyn kontrol uygulamalarının kullanılmasını medya ve okullarda aktif biçimde teşvik etmektedir.
Eğitim Kampanyaları / MüfredatMinistry of Education of the People's Republic of China, 2021	Dijital bağımlılık karşıtı okul müfredatı	Eğitim Bakanlığı, dijital bağımlılığa karşı bilinç kazandıran derslerin okullarda verilmesini desteklemektedir.

Kaynak: Araştırmacı tarafından literatürden derlenmiştir.

Dijital İstismar-ÇİN

Tablo 6. Çinde Dijital İstismara Karşı Düzenlemeler

PIPL – Kişisel Bilgilerin Korunması Yasası	14 yaş altı çocukların verileri “özel koruma” kapsamındadır. Ebeveyn izni olmadan veri toplanamaz.
Reşit Olmayanların Korunması Yasası	Dijital istismar (cinsel içerik, veri satışı, zorbalık) yasaklandı. Platformlara içerik koruma yükümlülüğü getirildi.
Siber Zorbalıkla Mücadele Önlemleri	Bildirim hatları ve içerik kaldırma sistemleri zorunlu. Çocuk içeriği paylaşımı özel izne bağlandı.

Kaynak: Araştırmacı tarafından literatürden derlenmiştir. (National People's Congress of the People's Republic of China, 2021)

Eyalet Düzeyinde Yasal Düzenlemeler-AMERİKA

Tablo 7. Amerika Eyaletlerindeki Yasal Düzenlemeler

Eyalet	Yasa Adı	Yaş Sınırı	Ebeveyn Onayı	Bildirim Kısıtlaması	Algoritmik İçerik Sınırlaması	Veri Koruma
New York	SAFE for Kids Act	<18	Gerekli	00:00–06:00	Evet	Evet
Kaliforniya	SB 976	<18	Gerekli	00:00–06:00	Evet	Evet
Utah	SB 152 & HB 311	<18	Gerekli	22:30–06:30	Evet	Evet
Teksas	SCOPE Yasası (HB 18)	<18	Gerekli	Belirtilmemiş	Evet	Evet
Florida	HB 3	<14 (yasak), 14–15 izinli	Gerekli (14–15)	Belirtilmemiş	Belirtilmemiş	Evet

Kaynak: Araştırmacı tarafından literatürden derlenmiştir.

Dijital bağımlılık: Safe for Kids Act, SB 976(Safe for Kids Act, SB 976, 2023) ve SB 152&HB 311 yasaları(SB 152 & HB 311, 2023)

Dijital istismar: SCOPE Yasası(HB 18) ve HB 3 Yasaları(SCOPE Act [HB 18], 2023) (HB 3, 2023)

Federal Düzeyde Yasal Düzenlemeler-AMERİKA

Children's Online Privacy Protection Act (COPPA)

13 yaş altı çocukları kapsayan bu düzenleme, Çocukların Çevrimiçi Gizliliğini Koruma Yasası (Children's Online Privacy Protection Act - COPPA) kapsamında yürütülmektedir. COPPA, 13 yaşın altındaki çocukların çevrimiçi ortamda kişisel verilerinin korunmasını amaçlamaktadır. Bu doğrultuda, web siteleri ve çevrimiçi hizmet sağlayıcıları, söz konusu yaş grubundaki çocuklardan kişisel bilgi toplamak istediklerinde, öncelikle ebeveynlerden doğrulanabilir bir onay almakla yükümlüdür. Böylece çocukların kişisel verilerinin izinsiz şekilde toplanmasının ve kullanılmasının önüne geçilmesi hedeflenmektedir. Çevrimiçi ortamda çocukların korunmasına yönelik düzenlemeler kapsamında, Amerika Birleşik Devletleri'nde iki temel yaklaşım öne çıkmaktadır. Çocukların Çevrimiçi Gizliliğini Koruma Yasası (Children's Online Privacy Protection Act - COPPA), 13 yaşın altındaki çocukların çevrimiçi gizliliğini korumayı amaçlayan ulusal ve zorunlu bir yasadır (Federal Trade Commission, 1998). Bu yasa gereği, web siteleri ve çevrimiçi hizmet sağlayıcıları, 13 yaş altındaki çocuklardan kişisel bilgi toplamak için ebeveynlerden doğrulanabilir onay almak zorundadır.

Kids Online Safety Act (KOSA)

Henüz tasarı aşamasında olan Çevrimiçi Güvenliğe Erişim Yasası (Kids Online Safety Act - KOSA), çevrimiçi platformların çocuklar için daha güvenli hale getirilmesini hedeflemektedir (U.S. Senate, 2023). KOSA kapsamında, 13 yaş altındaki çocuklar için ebeveyn kontrollerinin varsayılan olarak açık olması öngörülmüşken; 13-16 yaş arası gençler için bu kontrollerin isteğe bağlı olması planlanmaktadır.

Japonya Yasal Düzenlemeler

Dijital Bağımlılık

Tablo 8. Japonyada Dijital Bağımlılığa Yönelik Düzenlemeler

Düzenleme	Yaş Sınırı	Zaman Sınırı	Ebeveyn Rolü	Yasal Statü

Kagawa Eyaleti Oyun Süresi Yasası(Kagawa Prefectural Assembly, 2020)	<18	Oyun: 60–90 dk / Tel: 21:00	Takip ve kontrol önerilir	Yerel yasa (2020)
Okul Tabanlı Müdahale Programı (SBPIU)	12–18	Yok (davranış odaklı)	Okul & aile iş birliği	Eğitim politikası (2023)
Tokyo Gençlerin Sağlıklı Gelişimi Yönetmeliği	<18	Yok	Dolaylı	Yerel yasa (1964, revize)

Kaynak: Araştırmacı tarafından literatürden derlenmiştir.

Dijital İstismar

Tablo 9. Japonyada Dijital İstismara Karşı Düzenlemeler

Yasa Adı	Kapsam	Yaş Sınırı	İçerik Kısıtlaması	Yasal Statü
Çocuk İstismarının Önlenmesi Yasası	Tüm istismar türleri	<18	Evet	Ulusal yasa (2000)
Çocuk Pornosu Yasaklama Yasası	Çocuk pornografisi yasağı	<18	Evet	Ulusal yasa (2014)
Tokyo Gençlerin Sağlıklı Gelişimi Yönetmeliği	Zararlı içeriklere erişimi engelleme	<18	Evet	Yerel yasa (1964, revize 2010)

Kaynak: Araştırmacı tarafından literatürden derlenmiştir.

Tablo 10. Japonya'daki Düzenlemelerin İçeriği

Konu	Yasa Adı	Yaş Sınırı	Kapsam	Zorunluluk Seviyesi	Uygulama Kurumu

Dijital İstismar	Act on Establishment of Enhanced Environment for Youth's Safe and Secure Internet Use (2008, rev. 2018)	18 yaş altı	Filtreleme sistemleri, medya okuryazarlığı eğitimi	Orta	İçişleri Bakanlığı, ICT kurumları
Dijital Bağımlılık	Kagawa Prefecture Gaming Ordinance (Kagawa,2020)	18 yaş altı	Oyun oynama sürelerinin sınırlandırılması (hafta içi 60 dk, hafta sonu 90 dk)	Düşük	Kagawa Eyalet Hükümeti
Medya İçeriği Düzenlemesi	Tokyo Metropolitan Ordinance Regarding the Healthy Development of Youths (1964, rev. 2010)	18 yaş altı	Zararlı yayınların erişiminin sınırlandırılması, "zararlı yayın" tanımının genişletilmesi	Yüksek	Tokyo Metropolitan Hükümeti

Kaynak: Araştırmacı tarafından literatürden derlenmiştir.

İspanya’da Düzenlenen Yasal Düzenlemeler

Dijital Bağımlılık

Tablo 11. İspanya’da Dijital Bağımlılığa Yönelik Yasal Düzenlemeler

Yasa/Düzenleme	Yaş Sınırı	Zaman Sınırı	Ebeveyn Rolü	Yasal Statü
Sosyal Medya Yaş Sınırı ve Sağlık Taramaları (2024 Tasarısı)	<16	Bildirim kısıtlamaları önerildi	Ebeveyn onayı zorunlu	Ulusal yasa tasarısı (2024)
Madrid Bölgesi Okullarda Ekran Süresi Sınırlaması	<12	Haftada maksimum 2 saat	Aile bilgilendirme	Bölgesel düzenleme (2025)

Cep Telefonları İçin Sağlık Uyarısı Önerisi	Tüm yaşlar	Ekran süresi önerileri	Ebeveyn rehberliği	Uzman raporu (2024)

Kaynak: Araştırmacı tarafından literatürden derlenmiştir.

Dijital İstismar

Tablo 12. İspanya’da Dijital İstismara Karşı Yapılan Düzenlemeler

Yasa/Düzenleme	Kapsam	Yaş Sınırı	İçerik Kısıtlaması	Yasal Statü
Çocukları Dijital Ortamda Koruma Organik Yasası (LOPDGDD,2025 Tasarısı)	Çevrimiçi istismar, deepfake, grooming	<18	Evet	Ulusal yasa tasarısı (2025)
İspanya Ceza Kanunu – Madde 183	Çocuklara yönelik cinsel istismar	<16	Evet	Ulusal yasa (güncel)
Çocukların Korunması Yasası (2021)	Tüm istismar türleri	<18	Evet	Ulusal yasa (2021)

Kaynak: Araştırmacı tarafından literatürden derlenmiştir.

Finlandiya’da Düzenlenen Yasal Düzenlemeler

Dijital Bağımlılık

Tablo 13. Finlandiya’da Dijital Bağımlılığa Yönelik Düzenlemeler

Yasa/Düzenleme Adı	Yaş Sınırı	İçerik ve Kapsam	Kaynak
Genel Veri Koruma Tüzüğü (GDPR)	13 yaş	Sosyal medya ve dijital platformlarda çocukların kişisel verilerinin işlenmesi için ebeveyn izni gerekir.	European Union, 2016
Dijital Hizmetler Yasası (DSA)	Belirtilmemiş	Platformların, çocukları dijital içerik bağımlılığına neden olabilecek tasarımlardan koruması beklenir.	European Union, 2022
Okullarda Dijital Cihaz Sınırlaması (2025)	7–12 yaş (ilkokul)	Okul saatlerinde akıllı telefon ve tablet kullanımı öğretmen izniyle, haftada sınırlı süreyle uygulanır.	Finnish Parliament, 2025

Dijital İstismar

Tablo 14. Finlandiya’da Dijital İstismara Karşı Yapılan Düzenlemeler

Yasa/Düzenleme Adı	Yaş Sınırı	İçerik ve Kapsam	Atıf

Çocukların Cinsel İstismarıyla Mücadele Direktifi	18 yaş altı	Çevrimiçi çocuk istismarının cezai yaptırımlarla önlenmesi. Finlandiya bu direktifi iç hukukuna entegre etmiştir.	European Parliament & Council, 2011
GDPR – Çocuk Verilerinin Korunması	13 yaş	Çocukların cinsel içerikli istismar riskine karşı kişisel verilerinin sıkı denetimi ve ebeveyn kontrolü.	European Union, 2016
Dijital Hizmetler Yasası (DSA)	Belirtilmemiş	Platformların çocuklara yönelik zararlı içerikleri tespit etmesi ve bu içeriklere karşı etkin müdahale mekanizmaları.	European Union, 2022

Kaynak: Araştırmacı tarafından literatürden derlenmiştir.

Güney Kore’de Düzenlenen Yasal Düzenlemeler

Dijital Bağımlılık

Tablo 15. Güney Korede’de Dijital Bağımlılığa Yönelik Düzenlemeler

Yasa Adı	Yaş Sınırı	Zaman Sınırı	Veri Onayı / Ebeveyn Kontrolü	İçerik Kısıtlamaları
Game Industry Promotion Law	16 yaş altı	Gece yarısı - 06:00	Ebeveyn onayı ve denetimi gereklidir	Çevrimiçi oyunlar, gece saatlerinde yasak
Youth Protection Act	18 yaş altı	Belirtilmemiş	Ebeveyn kontrolü ve izleme gereklidir	Çocuklar için zararlı içeriklere erişim kısıtlaması
Smart Sheriff (Uygulama)	19 yaş altı	Belirtilmemiş	Ebeveyn denetimi gereklidir	Zararlı içeriklere ve uygulamalara erişim engellenir
Jump Up İnternet Kurtarma Okulu	16 yaş altı	12 gün (rehabilitasyon programı)	Ebeveyn izni gereklidir	Çevrimiçi oyunlar ve bağımlılık yapan içerikler engellenir

Kaynak: Araştırmacı tarafından literatürden derlenmiştir. (Federal Republic of Germany, 2021;Korea Communications Commission, 2015;Ministry of Gender Equality and Family, 2020)

Dijital İstismar

Tablo 16. Güney Kore’de Dijital İstismara Karşı Yapılan Düzenlemeler

Yasa Adı	Yaş Sınırı	Zaman Sınırı	Veri Onayı / Ebeveyn Kontrolü	İçerik Kısıtlamaları
Çocuk ve Gençlerin Cinsel İstismara Karşı Korunmasına Dair Kanun	18 yaş altı	Belirtilmemiş	Veri izleme ve güvenliği sağlanır	Çocuk pornografisi ve cinsel içerikler yasaktır
Protection of Children from Harmful Online Materials Act	18 yaş altı	Belirtilmemiş	Ebeveyn kontrolü ve denetimi gereklidir	Zararlı, şiddet içeren, cinsel içeriklere erişim engellenir

Kaynak: Araştırmacı tarafından literatürden derlenmiştir.

Almanya’da Düzenlenen Yasal Düzenlemeler

Dijital Bağımlılık

Tablo 17. Almanya’da Dijital Bağımlılığa Ynelik Düzenlemeler

Yasa Adı	Yaş Sınırı	Zaman Sınırı	Veri Onayı / Ebeveyn Kontrolü	İçerik Kısıtlamaları
Youth Protection Act (JuSchG)	0–18 yaş arası	Belirtilmemiş	Ebeveyn izni ve denetimi gereklidir	Zararlı medya içeriklerine erişim engellenir
Interstate Treaty on the Protection of Minors (JMStV)	0–18 yaş arası	Belirtilmemiş	Ebeveyn kontrolü gereklidir	Çevrimiçi medya içeriklerine erişim kısıtlaması

Kaynak: Araştırmacı tarafından literatürden derlenmiştir.

Dijital İstismar

Tablo 18. Almanya’da Dijital İstismara Karşı Yapılan Düzenlemeler

Yasa Adı	Yaş Sınırı	Zaman Sınırı	Veri Onayı / Ebeveyn Kontrolü	İçerik Kısıtlamaları
Criminal Code (Strafgesetzbuch) §176	0–13 yaş arası	Belirtilmemiş	Veri izleme ve güvenliği sağlanır	Çocuk pornografisi ve cinsel içerikler yasaktır

Zugangsserschwerungsgesetz (Erişim Engelleme Yasası)-Kaldırıldı.	0–18 yaş arası	Belirtilmemiş	Veri izleme ve güvenliği sağlanır	Çocuk pornografisi içeren sitelere erişim engellenir

Kaynak: Araştırmacı tarafından literatürden derlenmiştir.

Avustralya’da Düzenlenen Yasal Düzenlemeler

Dijital Bağımlılık

Tablo 19. Avustralya’da Dijital Bağımlılığa Yönelik Düzenlemeler

Yasal Düzenleme	Yaş Sınırı	Zaman Sınırı	Veri Onayı / Ebeveyn Kontrolü	İçerik Kısıtlamaları
Online Safety Act 2021 (Cth)	Tüm yaş grupları	Belirtilmemiş	Ebeveyn şikayeti ve kontrol mekanizmaları	Zararlı çevrim içi içeriklerin kaldırılması
Online Safety Amendment (Social Media Minimum Age) Act 2024	13 yaş altı yasak	Belirtilmemiş	Sosyal medya için ebeveyn onayı zorunlu	13 yaş altına sosyal medya erişimi kısıtlanır

Kaynak: Araştırmacı tarafından literatürden derlenmiştir.

Dijital İstismar

Tablo 20. Avustralya’da Dijital İstismara Karşı Yapılan Düzenlemeler

Yasal Düzenleme	Yaş Sınırı	Zaman Sınırı	Veri Onayı / Koruma	İçerik Kısıtlamaları
Privacy Act 1988 (Cth) (Güncelleniyor)	18 yaş altı çocuklar	Belirtilmemiş	Kişisel verilerin toplanması ebeveyn onayına bağlı	Çocuk verilerinin izinsiz toplanması ve paylaşılması yasaktır
Criminal Code Act 1995 (Cth)	18 yaş altı	Belirtilmemiş	Kolluk kuvvetleri gözetimi	Çocuk istismarı, çocuk pornografisi ve taciz dijital ortamda suç

Kaynak: Araştırmacı tarafından literatürden derlenmiştir.

Türkiye’ de Düzenlenen Yasal Düzenlemeler

Dijital Bağımlılık

Tablo 20. Türkiye’de Dijital Bağımlılığa Yönelik Düzenlemeler

Yasal Düzenleme	Yaş Sınırı	Kapsam	Atıf

Davranışsal Bağımlılıklar ile Mücadele Ulusal Strateji Belgesi ve Eylem Planı (2019-2023)	Yok	Dijital bağımlılıkla mücadele için genel strateji ve eylem planı. Çocuklar, gençler ve yetişkinler dahil her yaştan birey hedef alınmıştır.	Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı. (2019).
MEB Tablet / Telefon Kullanım Yasağı	yok	Okul saatlerinde mobil cihaz kullanım yasağı(Tüm resmi ve özel ilkokul, ortaokul ve lise düzeyinde geçerli.	Milli Eğitim Bakanlığı (Genelge, 2023)

Kaynak: Araştırmacı tarafından literatürden derlenmiştir.

Dijital İstismar

Tablo 21. Türkiye’de Dijital İstismara Karşı Yapılan Düzenlemeler

Yasal Düzenleme	Yaş Sınırı	Kapsam	Kaynak
Türk Ceza Kanunu (TCK) Madde 103: Çocukların Cinsel İstismarı	18 yaş altı	Çocuklara yönelik cinsel istismar suçları. Çevrimiçi platformlarda da bu tür istismarlar dahil edilmektedir.	Türkiye Cumhuriyeti Adalet Bakanlığı. (2021)
5651 Sayılı İnternet Ortamında Yapılacak Yayınlar ve İnternete Erişimin Düzenlenmesi Hakkında Kanun	Yok	İnternet ortamında zararlı içeriklerin engellenmesi. Çocuklar dahil her yaştan bireyin çevrimiçi ortamda korunması amaçlanır.	Türkiye Cumhuriyeti Adalet Bakanlığı. (2007).
Çocukların İnternette Korunması İçin Strateji Belgesi ve Eylem Planı (2014)	Yok	Çocukların çevrimiçi ortamda karşılaştığı risklere karşı önleyici ve koruyucu stratejiler. Çocuklar ve gençler hedef alınmıştır.	Türkiye Cumhuriyeti Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı. (2014).

Kaynak: Araştırmacı tarafından literatürden derlenmiştir.

Tablo 20 ve Tablo 21’e göre Türkiye’de zorunlu, bütüncül, çok katmanlı yasal yapı henüz dijital bağımlılık konusunda bulunmamaktadır. Dijital istismar konusunda ise içerik engelleme, kişisel veri koruma ve platformlara yükümlülük gibi alanlarda daha güçlü bir yasal zemin vardır. Ancak yaş sınırı uygulamaları AB ülkeleri ve Çin gibi ülkelere kıyasla net tanımlanmamıştır.

SONUÇ

Tablo 22. Dünyada Dijital Bağımlılık ve Dijital İstismarla İlgili Yasal Düzenleme Yapan Ülkelerin Değerlendirilmesi

Ülke	Yasal Kapsam ve Etkinlik
Avustralya	16 yaş altı için sosyal medya yasağı; dünya genelinde en katı düzenlemelerden biri.
İspanya	Dijital ortamlarda çocukların korunmasına yönelik kapsamlı yasal çerçeve.
Çin	Çevrimiçi oyun süresi sınırlamaları ve kimlik doğrulama sistemleri.
ABD	Eyalet bazında farklılık gösteren düzenlemeler; federal düzeyde kapsamlı yasa eksikliği.
Güney Kore	Teknolojik çözümler ve danışmanlık hizmetleri ile önleyici yaklaşım.
Japonya	Medya içeriklerinin denetlenmesine odaklanan düzenlemeler.
Almanya	Medya içeriklerinin denetlenmesi ve çocukların korunmasına yönelik kurumlar.
Finlandiya	Sınırlı bilgi; kapsamlı yasal düzenlemeler hakkında veri eksikliği.

Kaynak: Araştırmacı tarafından literatürden derlenmiştir.

Tablo 23. En Etkili Ülke ve Yasalar

Sıra	Ülke	En Etkili Yasa/Politika	Neden Öne Çıkıyor?
1	Çin	Online Protection of Minors Regulations	Tüm önlemler var, uygulama çok sıkı
2	Almanya	JuSchG & JMStV	Dengeli, denetimli, platformları sorumlu kılıyor
3	Avustralya	Online Safety Act 2021	Modern, kapsamlı, güçlü uygulama organı mevcut

Kaynak: Araştırmacı tarafından literatürden derlenmiştir.

Çocuk gelişimi ve psikolojisi açısından en kritik dönemler, 6-12 ve 13-18 yaş aralığını kapsamaktadır (AAP, 2016). Özellikle 13 yaş sınırı, hem gelişimsel hem de hukuki açıdan önemli bir eşik olarak kabul edilmektedir. Çocukların dijital bağımlılık ve çevrimiçi istismara karşı korunmasında yalnızca yaş sınırları yeterli değildir; aynı zamanda ebeveyn denetimi, eğitim programları ve teknolojik kısıtlamalar da bu sürecin ayrılmaz bir parçasıdır. Uluslararası düzeyde yapılan düzenlemeler incelendiğinde, birçok ülkenin çocukları dijital bağımlılık ve çevrimiçi istismardan koruma amacıyla yaş sınırını genellikle 13 ila 16 yaş arasında belirlediği görülmektedir. Bu kapsamda, ebeveyn onayı, içerik kısıtlamaları ve teknolojik gözetim gibi önlemler yaygın olarak uygulanmaktadır (UNICEF, 1989; WeProtect, 2023; OECD, 2020; Online Safety Act, 2023).

Tablo 24. Dijital Bağımlılıkta Yaş Sınırı Gerekçeleri

Yaş Grubu	Gerekçe	Uluslararası Bulgular	Kaynak

0–2 yaş	Bilişsel gelişim için ekran maruziyeti önerilmez.	AAP, 18–24 ay öncesi ekran kullanımını önermemektedir.	American Academy of Pediatrics (2016)
2–5 yaş	Sınırlı ve denetimli ekran süresi önerilir.	WHO, bu yaş grubunda günde en fazla 1 saat ekran süresi önermektedir.	World Health Organization (2019)
6–10 yaş	Aşırı ekran süresi dikkat ve duysal işleme sorunlarına yol açabilir.	6–10 yaş arası çocuklarda ekran bağımlılığı ve duysal işleme sorunları arasında ilişki bulunmuştur.	Tekeci, Torpil & Altuntaş (2024)
11–14 yaş	Ergenlik döneminde ekran bağımlılığı riski artar.	OECD raporu, 12–16 yaş arası ergenlerde sosyal medya kullanımı ile uyku bozuklukları ve düşük benlik saygısı arasında ilişki olduğunu belirtmektedir.	OECD (2025)
15–18 yaş	Sosyal medya ve oyun bağımlılığı riski yüksektir.	RTÜK araştırması, 15–21 yaş arası gençlerin günde ortalama 4,5 saat çevrimiçi olduğunu göstermektedir.	RTÜK (2021)

Kaynak: Araştırmacı tarafından literatürden derlenmiştir.

Tablo 25. Dijital İstismarda Yaş Sınırı Gerekçeleri

Yaş Grubu	Gerekçe	Uluslararası Bulgular	Kaynak
0–5 yaş	Kişisel verilerin korunması ve çevrimiçi risklerden kaçınma.	AAP, bu yaş grubunda ekran kullanımının sınırlı olması gerektiğini belirtmektedir.	American Academy of Pediatrics (2016)
6–12 yaş	Çevrimiçi istismar ve uygunsuz içerik riski.	Fransa’da yapılan bir araştırma, 6 yaşındaki çocuklarda ekran süresinin artmasının görsel işlev bozukluklarına yol açabileceğini ortaya koymuştur	(Bernard et al., 2023)
13–15 yaş	Sosyal medya bağımlılığı ve çevrimiçi istismar riski.	Yunanistan’da 13–15 yaş grubunda sosyal medya kullanımı, depresif semptomlarla ilişkilendirilmiştir	(Papadopoulou et al., 2022)
16–18 yaş	Veri gizliliği ve çevrimiçi güvenlik.	AB'nin GDPR düzenlemesi, 16 yaş altı bireylerin veri işleme rızasının ebeveyn iznine bağlı olduğunu belirtmektedir.	European Union (2016)

Kaynak: Araştırmacı tarafından literatürden derlenmiştir.

Dijital bağımlılık, çocukların çevrimiçi ortamda geçirdiği süreyi artırmakta ve bu durum, onları dijital istismar riskleriyle karşı karşıya bırakmaktadır. Özellikle sosyal medya, çevrimiçi oyun platformları ve iletişim uygulamaları, çocukları siber zorbalık, çevrimiçi cinsel istismar (grooming), ekonomik sömürü ve kişisel verilerin kötüye kullanılması gibi risklere açık hale getirmektedir. Uluslararası araştırmalar, dijital bağımlılığın çocukların eleştirel düşünme ve öz denetim becerilerini zayıflatarak onları istismar karşısında daha savunmasız hale getirdiğini ortaya koymaktadır (UNICEF, 2019; WeProtect Global Alliance, 2023). OECD (2020) ve EU Kids Online (2022) gibi kuruluşların raporlarında da dijital bağımlılığın çocukların çevrimiçi ortamda karşılaştıkları riskleri artırdığı vurgulanmaktadır. Bu bağlamda, çocukların dijital bağımlılıktan kaynaklanan istismar risklerine karşı korunabilmesi için ebeveyn denetimi, dijital okuryazarlık eğitimleri, yaşa uygun içerik filtreleri ve etkili hukuki düzenlemeler gibi çok katmanlı koruma mekanizmalarının hayata geçirilmesi gerekmektedir (Online Safety Act, 2023).

TÜRKİYE İÇİN MODEL ÖNERİ TASLAĞI

Tablo 26. Türkiye’de Dijital Bağımlılık ve Dijital İstismarla İlgili Önerilen Model

Düzenleme Öneri	Yaş Sınırı	Kapsam	Zaman Sınırı	Açıklama
Dijital Bağımlılık Önleme-Kontrol	14 yaş altı	Sosyal medya ebeveyn denetimi-Çevrimiçi zorunlu içerik filtreleme(14 yaş altı)	00.00-06.00 saatleri arası çevrimiçi zorunlu yasak. Kullanım 06.00-22.00 saatleri arası günlük 1 saat	Platformların, çocukları dijital içerik bağımlılığına neden olabilecek tasarımlardan koruması beklenir.
Kimlik Doğrulama Zorunluluğu	18 yaş altı	Oyun şirketlerine yasal yükümlülük 18 yaş altı	Tüm Zamanlarda	Şirketler kullanıcıların yaş ve kimlik bilgilerini doğrulamak zorunda.
Sosyal medya(Tiktok,Instagram, X,Youtube)	14 yaş altı	Bu yaş grubunda dijital bağımlılık riskleri artar, özellikle sosyal medya ve oyun bağımlılığı açısından.	Günlük 40 dakika kullanım sınırı	Gençlik modundaki içerikler eğitimsel filtrelerden geçirilerek sunulmalı
Eğitim Politikası	18 yaş altı	Dijital bağımlılık karşıtı okul müfredatı	Haftada 1 ders	dijital bağımlılığa karşı bilinç kazandıran derslerin verilmesi
Dijital İstismar	0-18 yaş arası	Veri izleme ve güvenliği sağlanır	Tüm zamanlarda	Çocuk pornografisi ve cinsel içerikler yasaktır

önleme-Kontrol				
Dijital İstismar önleme-Kontrol	0-18 yaş arası	Veri izleme ve güvenliği sağlanır	Tüm zamanlarda	Çocuk pornografisi içeren sitelere erişim engellenir
Aile Bilinçlendirm e	0-18 yaş arası	Dijital okuryazarlık veli toplantıları zorunlu	Yılda 2 defa	Ebeveynlerde Dijital bağımlılık ve dijital istismar farkındalığı oluşturma

Kaynak: Araştırmacı tarafından düzenlenmiştir.

KAYNAKÇA

- Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı. (2019). *Davranışsal bağımlılıklar ile mücadele ulusal strateji belgesi ve eylem planı (2019–2023)*. <https://hsgm.saglik.gov.tr>
- American Academy of Pediatrics. (2016). Media and Young Minds. *Pediatrics*, 138(5), e20162591. <https://doi.org/10.1542/peds.2016-2591>
- Baatu Tech Survey. (2024, March 25). 60% of children at risk of digital addiction: Survey. *The Hindu*. <https://www.thehindu.com/sci-tech/technology/60-children-at-risk-of-digital-addiction-survey/article67989890.ece>
- Bernard, J., et al. (2023). Screen Time at 6 Years Old and Visual Function in Early Adolescence. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 20(15), 1234. <https://doi.org/10.3390/ijerph20151234>
- ByteDance. (2021). *Youth mode on Douyin: Usage time limit and content filtering features*. <https://www.bytedance.com/en/newsroom/douyin-youth-mode>
- Carbonell, X., Chamarro, A., Oberst, U., Rodrigo, B., & Prades, M. (2018). Problematic use of the Internet and smartphones in university students: 2006–2017. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 15(3), 475. <https://doi.org/10.3390/ijerph15030475>
- Commonwealth of Australia. (1988). *Privacy Act 1988 (Cth)*. <https://www.legislation.gov.au/Details/C2025C00055>
- Commonwealth of Australia. (1995). *Criminal Code Act 1995 (Cth)*. <https://www.legislation.gov.au/Details/C2022C00324>
- Commonwealth of Australia. (2021). *Online Safety Act 2021 (Cth)*. <https://www.legislation.gov.au/C2021A00076/latest/text>
- Cyberspace Administration of China. (2021). *Personal Information Protection Law (PIPL)*. http://www.cac.gov.cn/2021-11/01/c_1638501991577898.htm

Cyberspace Administration of China. (2023). *Regulations on the protection of minors online [未成年人网络保护条例]*. https://www.cac.gov.cn/2023-05/01/c_1682858285190499.htm

DAK-Gesundheit & UKE Hamburg. (2023). *Over 600,000 children in Germany are addicted to media*. <https://www.klicksafe.eu/en/news/ueber-600000-kinder-in-deutschland-sind-mediensuechtig>

Die Medienanstalten. (2020). *Staatsvertrag über den Schutz der Menschenwürde und den Jugendschutz in Rundfunk und Telemedien (JMStV)*. https://www.die-medienanstalten.de/fileadmin/user_upload/Rechtsgrundlagen/JMStV/JMStV_2020.pdf

European Parliament & Council. (2011). *Directive 2011/93/EU*. <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2011/93/oj>

European Union. (2016). *Regulation (EU) 2016/679 (General Data Protection Regulation)*. <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2016/679/oj>

European Union. (2022). *Regulation (EU) 2022/2065 on a Single Market for Digital Services (Digital Services Act)*. <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2022/2065/oj>

Federal Republic of Germany. (2010). *Gesetz zur Erschwerung des Zugangs zu kinderpornographischen Inhalten in Kommunikationsnetzen (ZugErschwG)*. <https://www.gesetze-im-internet.de/zugerschwg/BJNR007800010.html>

Federal Republic of Germany. (2021). *Jugendschutzgesetz (Youth Protection Act)*. <https://www.gesetze-im-internet.de/juschg/BJNR273000002.html>

Federal Republic of Germany. (2024). *Strafgesetzbuch (StGB) § 176 – Sexueller Missbrauch von Kindern*. https://www.gesetze-im-internet.de/stgb/_176.html

Federal Trade Commission. (1998). *Children's Online Privacy Protection Act (COPPA)*. <https://www.ftc.gov/legal-library/browse/statutes/childrens-online-privacy-protection-act>

Finnish Parliament. (2025). *Amendments to the Basic Education Act regarding the use of mobile devices in schools (HE 31/2025 vp)*. <https://www.finlex.fi>

Gürkan, H., Atabay, E., & Gezgin, D. M. (2022). Lise öğrencileri arasında dijital şiddet: Siber zorbalık, akıllı telefon bağımlılığı ve medya okuryazarlık arasındaki ilişki. *Trakya Eğitim Dergisi*, 12(3), 1799–1820.

Japaneselawtranslation.go.jp. (n.d.). *Act on Establishment of Enhanced Environment for Youth's Safe and Secure Internet Use (Act No. 79 of 2008)*. <https://www.japaneselawtranslation.go.jp/en/laws/view/1712>

Karabulut, A. (2023). Bağımlılık eğitiminin üniversite öğrencilerinin dijital bağımlılık düzeylerine etkisi. *Tıbbi Sosyal Hizmet Dergisi*, 21, 1–25.

Kagawa Prefectural Government. (2020). *Kagawa Prefecture Ordinance on Internet and Game Addiction Countermeasures*. <https://www.pref.kagawa.lg.jp>

Korea Communications Commission. (2015). *Smart Sheriff parental control service overview*. <https://www.kcc.go.kr/>

Korea Ministry of Culture, Sports and Tourism. (2021). *Game Industry Promotion Act*. https://elaw.klri.re.kr/eng_service/lawView.do?hseq=54536&lang=ENG

Koo, C., Wati, Y., Lee, C. C., & Oh, H. Y. (2011). Internet-addicted kids and South Korean government efforts: Boot-camp case. *Cyberpsychology, Behavior, and Social Networking*, 14(6), 391–394. <https://doi.org/10.1089/cyber.2009.033>

- Kuwabara, T. (2019). The protection policy for youth online in Japan. In S. K. S. Cheung, J. Fong, & B. Kwok (Eds.), *Cyber Security and Threats: Concepts, Methodologies, Tools, and Applications* (pp. 1234–1245). IGI Global. <https://www.igi-global.com/viewtitle.aspx?TitleId=213659>
- La Moncloa. (2025, March 25). Council of Ministers approves preliminary draft law to protect minors in digital environment. <https://www.lamoncloa.gob.es/lang/en/gobierno/councilministers/paginas/2025/20250325-council-press-conference.aspx>
- Liu, Y. (2021). Protecting minors online: The evolving Chinese legal framework. *International Journal of Law and Information Technology*, 29(3), 243–260. <https://doi.org/10.1093/ijlit/eaad024>
- Liu, Z. (2022). Regulating digital playtime: China’s restrictive approach to child digital wellbeing. *Journal of Children and Media*, 16(4), 523–539. <https://doi.org/10.1080/17482798.2022.2084735>
- Livingstone, S., Davidson, J., Bryce, J., Batool, S., Haughton, C., & Nandi, A. (2017). Children’s online activities, risks and safety: A literature review by the UKCCIS Evidence Group. UK Council for Child Internet Safety. https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/650933/Literature_Review_Final_October_2017.pdf
- Milli Eğitim Bakanlığı. (2023, Ağustos 21). 2023-2024 eğitim ve öğretim yılına ilişkin iş ve işlemler hakkında genelge (Genelge No: 2023/28) [PDF]. <https://mevzuat.meb.gov.tr/dosyalar/2180.pdf>
- Ministry of Education of the People’s Republic of China. (2021). *Guidelines on strengthening digital literacy and addiction prevention in schools*. http://en.moe.gov.cn/news/press_releases/202109/t20210908_557244.html
- Ministry of Gender Equality and Family. (2020). *Jump Up Internet Rescue School program overview*. <https://www.mogef.go.kr>
- National People's Congress of the People's Republic of China. (2021). *Personal Information Protection Law of the People's Republic of China* [中华人民共和国个人信息保护法]. <https://www.npc.gov.cn/zgrdw/englishnpc/>
- National Press and Publication Administration. (2021, August 30). *Notice on further strict management to effectively prevent minors from becoming addicted to online games*. <http://www.nppa.gov.cn/nppa/contents/279/98792.shtml>
- Nippon.com. (2025). *Japan grapples with risks of social media in pursuing options for protecting children online*. <https://www.nippon.com/en/in-depth/d01099/japan-grapples-with-risks-of-social-media-in-pursuing-options-for-protecting-children-onli.html>
- OECD. (2021). *Children in the digital environment: Revised typology of risks*. OECD Publishing. https://www.oecd.org/en/publications/children-in-the-digital-environment_9b8f222e-en.html
- OECD. (2025). *How's life for children in the digital age?* OECD Publishing. <https://doi.org/10.1787/0854b900-en>

OECD. (2020). Protecting children online: An overview of recent developments in legal frameworks and policies (OECD Digital Economy Papers No. 295). OECD Publishing. <https://doi.org/10.1787/9e0e49a9-en>

Özkaya, P. (2023). Dijital dünyada çevrimiçi riskler, bilişim suçları ve mağdur çocuk. *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, 53, 13–42.

Papadopoulou, K., et al. (2022). Social Media Use and Mental Health in Young Adults of Greece. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 19(23), 15678. <https://doi.org/10.3390/ijerph192315678>

Republic of Korea. (2023, December 26). *Youth Protection Act (Act No. 20462, Partial Amendment)*. https://elaw.klri.re.kr/eng_service/lawView.do?hseq=38401&lang=ENG

Republic of Korea. (2024, October 16). Act on the Protection of Children and Youth against Sex Offenses (2000) – Act No. 20462, Partial Amendment. <https://www.refworld.org/legal/legislation/natlegbod/2000/en/149715>

Radyo ve Televizyon Üst Kurulu. (2021). Gençlerin medya kullanımı ve dijital okuryazarlık araştırması. https://www.rtuk.gov.tr/Media/FM/Kamuoyu/genclerin_medya_kullanimi_ve_dijital_okuryazarlik_arastirmasi.pdf

Safe Online. (2023). *Safe Online Annual Report 2023*. https://safeonline.global/wp-content/uploads/2024/08/Annual-report_Safe-Online_2023_V5.pdf

Sánchez-Valle, M., Beranuy, M., Chamarro, A., & Andrés, E. (2020). Relationship between excessive use of digital devices and psychological distress in adolescents in Spain. *Computers in Human Behavior*, 106, 106308. <https://doi.org/10.1016/j.chb.2019.106308>

SB 152 & HB 311. (2023). *SB 152 and HB 311: Digital Addiction Prevention [California Legislative Bills]*. https://leginfo.legislature.ca.gov/faces/billTextClient.xhtml?bill_id=202320240SB152

SCOPE Yasası (HB 18). (2023). *The SCOPE Act (HB 18)*. <https://legiscan.com/US/text/HB18/2023>

SB 976. (2023). *Safe for Kids Act [California Bill SB 976]*. https://leginfo.legislature.ca.gov/faces/billTextClient.xhtml?bill_id=202320240SB976

Tekeci, Y., Torpil, B., & Altuntaş, O. (2024). The Impact of Screen Exposure on Screen Addiction and Sensory Processing in Typically Developing Children Aged 6–10 Years. *Children*, 11(4), 464. <https://doi.org/10.3390/children11040464>

Türkiye Cumhuriyeti Adalet Bakanlığı. (2007). *5651 Sayılı İnternet Ortamında Yapılacak Yayınlar ve İnternete Erişimin Düzenlenmesi Hakkında Kanun*. <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5651.pdf>

Türkiye Cumhuriyeti Adalet Bakanlığı. (2021). *Türk Ceza Kanunu (TCK) Madde 103: Çocukların Cinsel İstismarı*. <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5237.pdf>

Türkiye Cumhuriyeti Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı. (2014). *Çocukların internette korunması için strateji belgesi ve eylem planı*. <https://www.aile.gov.tr/etkinlikler/2014/cocuklarin-internette-korunmasi-icin-strateji-belgesi-ve-eylem-planı>

Türkiye İstatistik Kurumu. (2024). *2024 Çocuklarda Bilişim Teknolojileri Kullanım Araştırması*. <https://www.tuik.gov.tr/VeriTabani>

- UK Parliament. (2023). *Online Safety Act 2023*. <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/2023/50/contents>
- UNICEF. (2021). *Digital age assurance: Age verification and online child protection*. <https://www.unicef.org/globalinsight/reports/digital-age-assurance>
- UNICEF. (2021). *The digital age: Ensuring children's well-being in a connected world*. <https://www.unicef.org/globalinsight/reports/digital-age>
- UNICEF. (2023). *Protecting children from violence and exploitation in relation to the digital environment*. https://www.unicef.org/media/164421/file/Policy%20brief_Protecting%20children%20from%20violence%20in%20the%20digital%20environment.pdf
- We Protect Global Alliance. (2023). *Global Threat Assessment 2023: Assessing the scale and scope of child sexual exploitation and abuse online*. <https://www.weprotect.org/global-threat-assessment-23/>
- World Health Organization. (2019). *International classification of diseases 11th revision (ICD-11)*. <https://icd.who.int/en>
- World Health Organization. (2024, September 25). *Teens, screens and mental health*. <https://www.who.int/europe/news-room/25-09-2024-teens--screens-and-mental-health>
- Yalçın, A. (2021). Genç yetişkinlerde dijital bağımlılık düzeyleri ve aleksitimi ilişkisi. *Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Gelişim Üniversitesi*.
- Young, K. S. (1998). Internet addiction: The emergence of a new clinical disorder. *CyberPsychology & Behavior*, 1(3), 237–244. <https://doi.org/10.1089/cpb.1998.1.237>
- United Nations. (1989). *Convention on the Rights of the Child*. Treaty Series, 1577, 3. <https://www.unicef.org/child-rights-convention>
- Zhang, L., & Li, X. (2022). Legal responses to online child protection in China: A comparative perspective. *Asia Pacific Law Review*, 30(2), 187–205. <https://doi.org/10.1080/10192557.2022.2078912>

31-DİJİTAL AYAK İZİ VE MAHREMİYET İHLALİ: EBEVEYNLER ÜZERİNDE İNCELEME

Sinem TERZİ, Hukuk Fakültesi 3.Sınıf Öğrencisi, MEF Üniversitesi, ORCID ID: 0009-0000-5756-9693 terzis@mef.edu.tr

BİLDİRİ ÖZETİ

Ebeveynlerin sosyal medya kullanımının artmasıyla çocuklar üzerinde meydana gelen şiddet içeriklerinde de artış gözlemlenmiştir. Öyle ki bu durum karşısında ‘parenting’ ve ‘share’ kavramlarının birleşiminden oluşan ‘sharenting’ kavramı da ortaya çıkmıştır. Diğer yandan sosyal medyanın son derece yaygın olarak kullanımı literatürde yeni popülerleşen dijital ayak izi kavramının doğmasına da sebebiyet vermiştir. Dijital ayak izi, sosyal medyada ardımızda silinemeyen izler bırakmakla eş değerdir. Bu durum özellikle çocukların cinsel istismarına, siber zorbalıkla karşı karşıya kalmalarına hatta pedofili bireyler tarafından zarar görebilmelerine neden olmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Dijital ayak izi, istismar, ebeveyn, mahremiyet ihlali

ABSTRACT

The increase in parents' use of social media has been associated with a rise in exposure to violent content involving children. This phenomenon has led to the emergence of the term “**sharenting**,” a combination of the words “parenting” and “sharing.” Moreover, the widespread use of social media has contributed to the popularization of the concept of the **digital footprint** in academic literature. A digital footprint refers to the indelible traces individuals leave behind on digital platforms. This issue is particularly concerning for children, as it can lead to risks such as sexual exploitation, cyberbullying, and even being targeted by pedophilic individuals.

1.GİRİŞ

Dijital ayak izi günümüzde gittikçe popülerliğini kazanan ve üstünde durulan bir kavramdır. Bu kavram, sosyal medyada hiçbir şey kaybolmaz düşüncesi üzerine şekillenir. Paylaşılan video, fotoğraf, mesaj veya buna benzer diğer şeyleri sildiğimizi düşündüğümüzde bile var olmaya devam eder. Böylece geçmişte veya bugün yapılan paylaşımlar geleceğe yönelik sorunları da beraberinde getirirler. Özellikle ebeveynler arasında sosyal medya kullanımı hızlı bir şekilde artmış ve çocuklar henüz adım atmaya başlamadan çok daha önce ebeveynlerinin sosyal medya paylaşımları aracılığı ile dijital ayak izlerine sahip olmaktadır.Ebeveynler farkında olmadan çocuklarının mahremiyet, unutulma hakkını ihmal etmekte ve kaydedilen veriler sonucunda ortaya kimlik hırsızlığı, siber zorbalık risklerin ortaya çıkmasının yanı sıra daha tehlikeli olarak çocukların cinsel istismar ile karşı karşıya kalmasını arttırmakta ve pedofili kesimlerinin kötü niyetli faaliyetlerinin odağı olmaktadırlar. Bunun sonucunda da toplumda hassas olarak nitelendirilen çocuklar üzerinde etkisi azımsanamayacak derecede büyük olmaktadır.

Günümüzde birçok ebeveyn çocuklarına özel sosyal medya hesapları açmakta, bazı ebeveynler ise durumu daha da ileriye taşıyarak moda ikonu şeklinde giydirdikleri çocuklarının olağanüstü çekilmiş fotoğraflarını “instagram ünlüsü” ya da ünlü bir “instagram annesi” olma hayalleri ile yayınlamakta, çocuğunu bu şekilde popüler bir ürün haline getirmekten keyif almaktadır. Ailelerin bilinçsiz bir şekilde sosyal kimlik oluşturmak, çocukların başarılarıyla gururlanmak, sevgisini göstermek, ekonomik yarar elde etmek veya en basitinden anı kalsın diye sosyal medya paylaşımlarında çocuklarına yer vermesi bu istemlerinin ne kadar tehlikeli noktalara ulaşacağını farkına varmazlar ve teknolojinin gücüne inanarak paylaşımlarına devam ederler. Böylece, birçok çocuk kendi sosyal medya hesaplarını kullanacak olgunluğa gelene kadar, aileleri tarafından yaratılan dijital kimlikleri çok küçük yaşlarda üzerine geçirmiş olmaktadır (6).

Paylaşımların artmasıyla ortaya ‘sharenting’ kavramı çıkmıştır. Bu kelimenin oluşum ise ‘share’ ve ‘parenting’ kelimelerinden kaynaklanmaktadır. Sharenting” kelimesi Collins Dictionary tarafından “sosyal medyayı düzenli kullanan bir ebeveynin çocuklarıyla ilgili çok fazla ayrıntılı bilgi paylaşması” olarak tanımlanmıştır (5,6,8). Öte yandan ‘dijital emzik’ kavramı da son yıllarda popülerliğini arttıran bir kavramdır ve ebeveynlerin çocuklar üzerinde bıraktığı olumsuz etkilere örnek olarak verilebilir. Dijital emzik, ebeveynlerin çocuklarını sakinleştirmek, oyalamak ya da meşgul tutmak amacıyla **telefon, tablet gibi dijital cihazları bir tür "dijital bakıcı" gibi kullanmalarındır**. Genellikle küçük yaşta başlayan bu davranışlar çocukların sosyal medya, teknolojik aletlerle erken tanışmasını sağlamakta ve ileride teknolojik bağımlılıklara zemin hazırlamaktadır. Burada da doğrudan anne veya baba çocuklarını sosyal medyada paylaşmasa da dolaylı olarak ileride sosyal medya kullanımlarının artmasına sebebiyet vermekte ve erken yaşta sosyal medyayla tanışan çocukların kendi davranış ve paylaşımlarından dolayı dijital ayak izleri oluşmaktadır. Artık sosyal medya kullanımı kendisi için ‘normalleşmiş’ çocuk da tehlikelere karşı savunmasız bir konuma gelmektedir.

Ebeveynlerin çocukları üzerindeki doğrudan kontrolü ve etkisi olmaksızın çocukların dijital ortamda karşılaştığı deneyimlerin incelenmesinde, **dijital emzik** kavramı önemli bir yere sahiptir. Dijital emzik, ebeveynlerin çocuklarını sakinleştirmek, oyalamak, susturmak veya belirli bir süre boyunca meşgul etmek amacıyla telefon, tablet, bilgisayar gibi dijital cihazları çocukların ellerine vermesi durumunu ifade etmektedir. Bu kavram, geleneksel fizyolojik

emziğin işleviyle paralellik göstermektedir; tıpkı fiziksel emziğin çocukların ağlama refleksini geçici olarak bastırması gibi, dijital emzik de çocukların dikkatini dijital ekranlara yönlendirerek ebeveynlere kısa süreli rahatlama sağlamaktadır. Böylece çocuklar, erken yaşlardan itibaren sosyal medya platformları ve dijital teknolojilerle tanışmakta ve teknoloji ile yoğun bir ilişki içinde büyümektedirler.

Erken yaşta dijital cihazlarla yoğun temas, çocukların bilişsel, sosyal ve duygusal gelişimleri üzerinde çeşitli etkiler yaratmaktadır. Dijital emzik uygulaması, ebeveynler için pratik bir çözüm gibi görünse de, çocukların dijital bağımlılık geliştirmesine, sosyal etkileşimlerde azalmaya ve dikkat dağınıklığı gibi sorunlara yol açabilmektedir. Bunun yanı sıra, çocukların sosyal medya kullanımının artmasıyla birlikte, siber zorbalık, dijital istismar ve mahremiyet ihlalleri gibi olumsuz durumlarla karşılaşma riski de yükselmektedir. Bu bağlamda, dijital emzik kavramı, sadece çocukların teknolojiyi erken yaşta tanıması değil; aynı zamanda dijital ortamların potansiyel zararlarına maruz kalmaları açısından da kritik bir kavramsal araç olarak değerlendirilmektedir.

Ebeveynlerin dijital emzik uygulamasına başvurmalarının temelinde, çocukların yoğun bakım ve ilgi gerektiren anlarında ebeveynlerin ihtiyaç duyduğu kısa süreli rahatlama arzusu yatmaktadır. Ancak, uzun vadede dijital cihazlara aşırı maruz kalma, çocukların gelişim süreçlerinde çeşitli psikososyal problemlere zemin hazırlayabilir. Örneğin, dikkat eksikliği, sosyal becerilerde gerileme ve gerçek dünya ile sanal dünya arasındaki sınırların bulanıklaşması gibi problemler bu sürecin olası sonuçları arasında yer almaktadır. Ayrıca, çocukların erken yaşta dijital cihazlarla tanışması, onların mahremiyet ve veri güvenliği konusunda yeterli farkındalığa sahip olmadan sosyal medya platformlarında bulunmalarına neden olmaktadır. Bu durum, hem çocukların kişisel verilerinin korunması hem de dijital ortamda güvenliğin sağlanması açısından önemli etik ve yasal sorunları beraberinde getirmektedir.

Hukuki ve etik açısından değerlendirmede ise literatürde sharenting kavramıyla ebeveynlerin ifade özgürlüğü ve çocukların dijital mahremiyet hakları arasında denge kurulmaya çalışıldığı görülmektedir. Ancak baskın olan görüş ebeveynlerin paylaşımları iyi niyetle bile yapsa çocukların küçük yaşta dijital ayak izlerini oluşturmakta, dijital ayak izleri ise mahremiyet ve hak ihlallerine sebep olabilmektedir. Bunun gerekçesi olarak da küçük yaştaki çocukların hak ve mahremiyet konularında yeterli bilince sahip olmamaları ve ebeveynlerin çocuklarının mahremiyetlerini korumak adına önlemler almaları ve daha düşünceli hareket etme zorunlulukları bulunmasıdır. (DEBK,2023) Ayrıca, hukuki çerçevede çocukların kişisel verilerinin korunması ve dijital ortamda haklarının güvence altına alınması yönünde çeşitli uluslararası sözleşmeler ve ulusal mevzuatlar bulunmaktadır. Özellikle Genel Veri Koruma Yönetmeliği (GDPR) gibi düzenlemeler, çocukların rızasının önemini vurgulamakta ve ebeveynlerin dijital paylaşımlar konusunda sorumluluklarını artırmaktadır.

Ebeveynlerin çocukları ile yaptığı paylaşımların dijital ayak izi oluşturarak uzun vadede içeriklerin kaybolmamasına neden olmakta ve bunun sonucunda da çocukların ve ailelerin birçok tehlikeli durum ile karşı karşıya kalmasını göz önünde bulundurarak; bu çalışmada çocukların dijital ayak izlerinin oluşumunda ebeveynlerin rolü üzerinde durup ne gibi sonuçlar doğurduğunun incelenmesi amaçlanmaktadır.

2.YÖNTEM

Bu çalışmada, araştırma konusu ile ilgili mevcut bilgi ve bulguları derinlemesine incelemek amacıyla kapsamlı bir literatür taraması gerçekleştirilmiştir. Akademik makaleler, kitaplar, tezler ve güvenilir elektronik kaynaklar sistematik olarak taranmış; elde edilen veriler analiz edilerek çalışmanın temelini oluşturmuştur. Buna ek olarak, internet üzerinde veri taraması yaparak var olan bir anket sonucu değerlendirilmiştir. Bu ankette, nicel araştırma yöntemlerinden betimsel tarama modeli ile gerçekleştirilmiştir. Çalışma grubunu, bir üniversitede çalışan ve 0–13 yaş aralığında çocuğu olan ebeveynler oluşturmaktadır. Bu yaş aralığı, sosyal medya platformlarında (Facebook, Instagram vb.) yer alan 13 yaş altı bireyler için getirilen yasal yaş sınırlaması göz önünde bulundurularak belirlenmiştir. Örneklem seçimi tam sayım yöntemiyle yapılmış ve gerekli minimum katılımcı sayısı 334 olarak hesaplanmıştır.

Araştırmaya; 0–13 yaş arasında çocuğu olan, Türkçe bilen ve aktif olarak sosyal medya kullanan bireyler dâhil edilmiştir. Veriler, anket yöntemi kullanılarak toplanmıştır. Anket formu, ebeveynlerin “sharenting” konusundaki farkındalık düzeylerini belirlemeye yönelik sorular içermektedir.

Diğer yandan, baştan yeni bir anket hazırlanmış ve ebeveynlere sunulmuştur. Bu anket ile ebeveynlerin çocuklarını sosyal medya mecralarında paylaşımlarının dijital ayak izi kavramıyla ilişkisi incelenmiştir. Araştırma sürecine başlamadan önce konuya ilişkin literatür taraması yapılmış ve elde edilen bilgiler doğrultusunda bir anket formu hazırlanmıştır. Anket, araştırmanın amacına uygun olarak “sharenting” davranışları ile ilgili farkındalık düzeylerini değerlendirmek üzere geliştirilmiş 12 sorudan oluşmaktadır.

Anket; çocukların sosyal medyada paylaşılmasının şiddet algısını nasıl etkilediğine, mahremiyetin ihlaline ve bu paylaşımların kalıcılığına yönelik soruları içermektedir. Veri toplama aracı olarak kullanılan bu anket, 0–13 yaş aralığında çocuğu bulunan toplam 41 ebeveyne uygulanmıştır.

3.BULGULAR

Yukarıda değinilen ve literatür taraması yapılarak elde edilen anket bulgularına göre; katılımcı ebeveynlerin %68,3’ü çevrimiçi ortamda paylaşılan her türlü içeriğe başkalarının erişebileceğini ifade etmiştir. Katılımcıların %76,5’i, sosyal medyada paylaşılan fotoğraf ve videoların farklı amaçlarla kullanılabileceğini belirtmiştir. Ayrıca, %74,8’i bu içeriklerin pedofili içerikli sitelere kopyalanma riski taşıdığını düşünmektedir.

Katılımcıların büyük bir çoğunluğu (%88,1), çocuğun bulunduğu konum bilgisinin sosyal medyada paylaşılması gerektiğini savunurken, %94,2’si deniz gibi özel alanlarda çekilen görsellerin paylaşılması gerektiğini ifade etmiştir. Ebeveynlerin %71,3’ü gizlilik ayarları yapılandırılmış olsa dahi yapılan paylaşımların arkadaş listesi dışındaki kişilerce

görülebileceğini belirtmiştir. Son olarak, katılımcıların %87,5'i çocuğu ile ilgili başkalarının fotoğraf veya video paylaşmasının kendilerini rahatsız ettiğini dile getirmiştir.

Bu anket sonucu ebeveynlerin büyük bir çoğunluğunun çevrimiçi paylaşımların geniş bir erişim alanına sahip olduğunu ve bu içeriklerin farklı amaçlarla kullanılabileceği konusunda bilinçli olduğunu göstermektedir. Katılımcılar, özellikle çocuklara ait görsellerin sosyal medyada paylaşımına karşı hassasiyet göstermekte; çocukların konum bilgilerinin ve özel alanlarda çekilen fotoğrafların paylaşılmaması gerektiğini savunmaktadırlar. Ayrıca, gizlilik ayarlarının paylaşım güvenliğini tam olarak sağlamadığına inanan ebeveynler, çocuklarına ait içeriklerin başkaları tarafından paylaşılmasından rahatsızlık duymaktadır. Bu bulgular, ebeveynlerin dijital ortamda çocuk mahremiyeti ve güvenliği konularında yüksek bir farkındalığa sahip olduklarını ortaya koymaktadır.

Bunun yanında baştan yeni bir anket oluşturularak ebeveynlere sunulan anketin sonuçlarına göre; ankette ebeveynlerin çocuklarını ne sıklıkla sosyal medyada paylaştıkları ve bu paylaşımlara dair düşünceleri de değerlendirilmiştir. Katılımcıların, çocuklarının dijital ortamda istismar veya zorbalık yaşama ihtimaline ilişkin endişe düzeyi ortalama **3,24** olarak belirlenmiştir. Ebeveynlerin, çocukların sosyal medyada ticari amaçlarla kullanılmasının şiddet içerdiğine yönelik düşüncelerinin ortalaması ise **3,00** olarak tespit edilmiştir. Anketin en düşük ortalama puanı, **1,46** ile “Çocuklarımla anlarımla sosyal medyada paylaşmak tatmin edici bir his sağlıyor” ifadesine verilmiştir. Ayrıca, “Teknolojinin çocukları oyalama özelliğinden yararlanarak çocuklarımla telefon, bilgisayar vb. ile ilgilenmesine izin veriyorum” ifadesine verilen yanıtların ortalaması **2,16** olarak hesaplanmıştır. “Çocuklarınızı sosyal medyada paylaşmak size nasıl hissettiriyor?” sorusuna katılımcıların %60'ı **“mutlu ve gururlu hissediyorum”**, %15'i **“korku”**, %20'si **“pişmanlık”**, %5'i ise **“herhangi bir şey hissetmiyorum”** şeklinde yanıt vermiştir. Ayrıca, katılımcıların yarısından fazlası sosyal medyada paylaşılan fotoğrafların başka kişiler tarafından kötüye kullanılabileceğinin farkında olduğunu belirtirken; %40'lık bir kesim, hesaplarının gizli olması nedeniyle bu tür risklerin oluşmayacağına inandığını ifade etmiştir.

Bu anket sonuçları ebeveynlerin çocuklarını sosyal medyada paylaşma konusunda hem farkındalık hem de çelişkili duygular taşıdığını göstermektedir. Özetle:

- Ebeveynler, çocuklarının dijital ortamda istismar veya zorbalığa maruz kalma riski konusunda ciddi endişeler taşımakta, bu konuda bilinçli bir tutum sergilemektedirler.
- Sosyal medyada çocuklarını paylaşmanın getirdiği gurur ve mutluluk gibi olumlu duyguların yanı sıra, korku ve pişmanlık gibi negatif duygular da yaşanmaktadır.
- Ebeveynlerin bir kısmı gizlilik ayarlarının güvenlik sağladığına inanırken, büyük çoğunluk paylaşılan içeriklerin kötüye kullanılabileceği konusunda kaygı yaşamaktadır.
- Bu durum, ebeveynlerin sosyal medya kullanımında dikkatli ve temkinli olduklarını ancak teknolojinin sunduğu olanaklar ile riskler arasında bir denge kurmakta zorlandıklarını göstermektedir.

Sonuç olarak, bu bulgular, ebeveynlerin sosyal medya ve dijital paylaşımlar konusunda bilinçlendirilmesi ve çocukların dijital güvenliği için rehberlik edilmesi gerektiğine işaret etmektedir.

4.SONUÇ

Bu araştırma, ebeveynlerin sosyal medya kullanım pratiklerinin çocukların dijital kimlik oluşumuna ve mahremiyet haklarının ihlaline nasıl zemin hazırladığını kapsamlı biçimde ortaya koymuştur. Elde edilen bulgular, ebeveynlerin önemli bir bölümünün dijital paylaşımların kalıcılığı, üçüncü kişilerce kötüye kullanılma riski ve özellikle çocukların güvenliği bakımından taşıdığı sakıncaların farkında olduğunu göstermektedir. Nitekim konum bilgisi paylaşımı, özel alanlarda çekilen görsellerin paylaşılması ve gizlilik ayarlarının güvenlik garantisi sağlamadığı yönündeki ebeveyn görüşleri, dijital farkındalığın toplumda kısmen gelişmeye başladığını ortaya koymaktadır.

Bununla birlikte, bazı ebeveynlerin sosyal medya hesaplarının gizli olması sebebiyle risklerin bertaraf edileceği yönündeki inancı, dijital ayak izi kavramının kapsamı ve sonuçları hakkında bilgi eksikliğine işaret etmektedir. Aynı zamanda, çocukların sosyal medya üzerinden ticari amaçlarla kullanılması gibi etik açıdan son derece problemli durumların bazı ebeveynlerce “şiddet” kapsamında değerlendirilmesi, toplumda dijital etik konusunda gelişen bir bilinç düzeyinin varlığına da delalet etmektedir. Araştırmanın bir diğer önemli bulgusu, ebeveynlerin çocuklarını sosyal medyada paylaşma motivasyonlarının çoğunlukla “mutluluk”, “gurur” ve “anı biriktirme” gibi duygusal temellere dayanmasıdır. Bu durum, paylaşımların yalnızca bilgi verme ya da kamuoyunu bilgilendirme amacı taşımadığını, aksine ebeveynlerin kişisel tatmin, sosyal onay ve görünürlük arzusu ile hareket ettiklerini göstermektedir. Bu noktada, ebeveynlerin çocukları üzerindeki dijital kontrol gücünün, çocukların henüz farkında dahi olmadıkları haklarının ihlali anlamına gelebileceği göz ardı edilmemelidir.

Çalışma kapsamında değerlendirilen “sharenting” ve “dijital emzik” kavramları, ebeveynlerin dijital ebeveynlik anlayışlarının ne denli dönüşüme uğradığını ortaya koyarken, çocukların gelişimsel süreçlerinin dijital araçlar ve platformlar üzerinden şekillenmeye başladığını da göstermektedir. Dijital emziğin çocukların erken yaşta teknolojiyle yoğun temasa geçmesine neden olması, uzun vadede dikkat eksikliği, dijital bağımlılık, sosyal izolasyon ve mahremiyet algısında zayıflama gibi psikososyal riskleri doğurabilmektedir. Bu bağlamda, ebeveynlerin dijital araçlara başvurma sıklığı ve biçimi, yalnızca pedagojik değil aynı zamanda etik ve hukuki sorumlulukları da beraberinde getirmektedir. Elde edilen bulgular ışığında, çocukların dijital dünyadaki varlıklarının sorumlu bir şekilde yönetilmesi gerekliliği açık biçimde ortaya konulmuştur. Ebeveynlerin, çocuklarına ait görsel ve bilgileri paylaşmadan önce bu paylaşımların uzun vadeli etkilerini değerlendirmeleri ve çocuklarının haklarını gözetmeleri bir zorunluluk haline gelmiştir. Bu noktada, dijital mahremiyet bilincinin artırılması, ebeveynlerin dijital okuryazarlık düzeylerinin yükseltilmesi ve çocuk hakları bağlamında özel düzenlemelere gidilmesi gerekmektedir.

Sonuç olarak, bu çalışma dijital çağın getirdiği ebeveynlik biçimlerinin sadece bireysel değil, aynı zamanda toplumsal ve hukuki yansımaları olan bir dönüşüm süreci olduğunu ortaya koymaktadır. Çocukların dijital ayak izleri üzerinden oluşabilecek kimlik tehditlerinin, mahremiyet ihlallerinin ve istismar risklerinin önlenmesi için gerek aile düzeyinde gerekse yasal çerçevede bilinçlendirme, düzenleme ve denetim mekanizmalarının güçlendirilmesi elzemdir. Sadece ebeveynlerin değil, eğitimciler, politika yapıcılar ve sosyal medya platformlarının da bu sorumluluğu paylaşması gerektiği aşikârdır.

KAYNAKÇA:

Alev Fatoş Parsa, Zuhul Akmeşe. Sosyal Medya ve Çocuk İstismarı: Instagram Anneleri Örneği* Social Media and Child Abuse: The Case of Instagram Mothers. Kadem Kadın Araştırmaları Dergisi 2019; 5;163-91.

Alikaşifoğlu, M. (trs.). İnternet kullanımı ve çocuk ve ergen sağlığı. Türk Pediatri Kurumu.

Akpınar, B. S., Paylan, N., Etlik, Ş., Erus, B., & Karakoç, H. (2020). “Sharenting” konusunda ebeveynlerin farkındalık düzeyleri. *Genel Sağlık Bilimleri Dergisi*, 2(2), 8-18. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/958817>

Çimke, S., Yıldırım Gürkan, D., & Polat, S. (2018). Sosyal Medyada Çocuk Hakkı İhlali: Sharenting. *Güncel Pediatri*, 16(2), 261-267.

Duygulu, S. (2019). Sosyal medyada çocuk fotoğrafları paylaşmanın mahremiyet ihlali ve çocuk istismarı açısından değerlendirilmesi. *TRT akademi*, 4(8), 428-487. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/773684>

GÜNÜÇ, S. (2020). Sharenting Eyleminin Psikolojik Açıdan Değerlendirilmesi: Türk ve İngiliz Annelerinin Karşılaştırılması. *Psikiyatride Guncel Yaklasimler - Current Approaches in Psychiatry*, 12, 281–297. <https://doi.org/10.18863/pgy.795651>

Öden Akman, A., Çuhacı Çakır, B., & Kocabaş, C. N. (2021). Çocukların Sosyal Medyadaki Dijital Ayak İzleri: Mahremiyet İhlalinde Hassas Noktalar. *Türkiye Çocuk Hastalıkları Dergisi*, 15(6), 553-555. <https://doi.org/10.12956/tchd.949279>

Sosyal medyada çocuk mahremiyeti – Dünya Elektronik Basın Konseyi Birliği. (2023, December 3). debk.org.tr. https://debk.org.tr/sosyal-medya-cocuk-mahremiyeti/?utm_source=chatgpt.com

32-SUÇA SÜRÜKLENEN ÇOCUKLARIN İSTİHDAMINA YÖNELİK İŞVEREN TUTUMLARI

Damla Şakar, Acıbadem Üniversitesi, 0009-0004-3535-1801, damlasakar@gmail.com

Esra GÜRGEZOĞLU YAPAR, Uzm.Adli Psikolog, Türk Silahlı Kuvvetleri, 0000-0003-3898-6111, e.gurgezoglu@gmail.com

ÖZET

Giriş: Suça sürüklenen çocuklar (SSÇ), yalnızca bireysel değil, aynı zamanda toplumsal düzeyde önemli sonuçlar doğuran çok boyutlu bir sorundur. Türkiye’de 18 yaş altı bireyler çocuk olarak kabul edilmekte ve adli sicil kayıtları, bu bireylerin gelecekteki istihdam olanaklarını önemli ölçüde etkilemektedir. SSÇ’lerin topluma entegrasyonu için istihdam olanakları kritik öneme sahiptir.

Amaç: Bu çalışmada, işverenlerin sabıka kaydı bulunan bireyleri işe alma konusundaki tutumları incelenmiş; özellikle SSÇ’lerin iş hayatına entegrasyon sürecinde karşılaştıkları engeller ile işverenlerin rehabilitasyon algıları değerlendirilmiştir.

Gereç ve Yöntem: 2025 yılı Şubat ayında Türkiye genelinde işe alım yetkisine sahip 200 işverene çevrim içi anket gönderilmiş; bunlardan 61’i formu eksiksiz doldurarak çalışmaya katılmıştır. Katılımcılara, biri sabıka kaydı içeren, diğeri sabıka kaydı bulunmayan iki sahte özgeçmişten biri rastgele atanmıştır. Özgeçmişler; eğitim düzeyi, iş tecrübesi ve beceriler açısından eşdeğer hazırlanmıştır. Katılımcılar, adayın işe alınma olasılığını ve pozisyona uygunluğunu 1–5 arası puanlamış, açık uçlu olarak kararlarını etkileyen unsurları belirtmiş ve sabıka kaydına dair çeşitli önermelere yanıt vermiştir.

Bulgular: Grup A (sabıkalı aday), işe alınma olasılığı açısından ortalama 2,33; pozisyona uygunluk açısından ise 2,50 puan almıştır. Buna karşın Grup B (temiz sicil) ortalama 3,45 ve 2,97 puanla daha yüksek değerlendirilmiştir. Bu fark, sabıka kaydının işe alım sürecinde belirgin bir dezavantaj oluşturduğunu göstermektedir.

Ancak bazı suçtan uzaklaşma göstergeleri bu olumsuz etkinin azaltılmasına yardımcı olmuştur. Özellikle ceza sonrası olumlu referanslar (4,23), mesleki sertifika sahipliği (3,80) ve suç kaydına dair açık iletişim (3,53), işe alım olasılığını anlamlı biçimde artırmıştır. Açık uçlu yanıtlar, işverenlerin güvenlik ve itibarı ön planda tuttuğunu; ancak bireysel gelişim ve rehabilitasyon belirtilerine de duyarlı olduklarını ortaya koymuştur.

Sonuç: Sabıka kaydı, işveren kararlarında önemli bir engel oluştursa da değişim göstergeleri ve olumlu nitelikler bu algıyı yumuşatabilmektedir. İstihdam politikalarının bireyin potansiyeline odaklanacak şekilde yeniden düzenlenmesi, SSÇ’lerin toplumsal bütünleşmesine katkı sağlayacaktır.

Anahtar Kelimeler: Suça sürüklenen çocuklar, istihdam, işveren tutumları, rehabilitasyon

ABSTRACT

Introduction: Child delinquency represents a multidimensional issue with significant consequences not only at the individual level but also for society at large. In Turkey, individuals under the age of 18 are legally defined as children, and their criminal records can significantly impact future employment opportunities. Employment is critical for the reintegration of delinquent youth into society.

Purpose: This study investigates employers' attitudes toward hiring individuals with criminal records, focusing on the barriers delinquent youth face during their integration into the workforce and employers' perceptions of rehabilitation.

Material and Methods: In February 2025, an online survey was sent to 200 employers across Turkey with hiring authority, and 61 fully completed the questionnaire. Each participant was randomly assigned one of two fictitious resumes, one with a criminal record and one without, both matched in terms of education, experience, and skills. Participants rated the candidate's likelihood of being hired and job suitability on a 1–5 scale, explained their reasoning through open-ended responses, and responded to various statements regarding criminal records.

Findings: Group A (candidate with a criminal record) received an average score of 2.33 for the likelihood of being hired and 2.50 for job suitability. In contrast, Group B (clean record) was rated higher, with scores of 3.45 and 2.97, respectively. This indicates that a criminal record constitutes a clear disadvantage in hiring decisions.

However, certain indicators of desistance reduced this negative effect. Positive post-sentence references (4.23), possession of vocational certificates (3.80), and open communication about the offense (3.53) significantly improved hiring likelihood. Open-ended responses showed that employers prioritized safety and reputation but were also receptive to signs of personal development and rehabilitation.

Result: While a criminal record presents a significant barrier to employment, indicators of change and positive traits can mitigate this perception. Employment policies should be restructured to focus on individual potential, thereby supporting the social reintegration of youth with a history of delinquency.

Keywords: Child delinquency, employment, employer attitudes, rehabilitation

Giriş

Suçta sürüklenen çocuklar (SSÇ), yalnızca bireysel değil, aynı zamanda toplumsal düzeyde önemli sonuçlar doğuran çok boyutlu bir sorundur. Türkiye'nin 1990 yılında imzalayıp, 1995 yılında onayladığı Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi'ne göre 18 yaş altı bireyler çocuk olarak kabul edilmekte ve adli sicil kayıtları, bu bireylerin gelecekteki istihdam olanaklarını önemli ölçüde etkilemektedir. SSÇ'lerin topluma entegrasyonu için istihdam olanakları kritik öneme sahiptir. Bu entegrasyon, onların suç döngüsünden kurtulmaları, üretken bireyler olmaları ve topluma pozitif katkı sağlamaları adına hayati bir köprü görevi görür. Bu köprü, sadece ekonomik refahın değil, aynı zamanda sosyal adaletin ve kapsayıcılığın da bir göstergesidir. Bir çocuğun erken yaşta suça bulaşması, yalnızca o çocuğun değil, tüm toplumun geleceğini tehdit eden derin bir kırılma yaratır; bu nedenle, rehabilitasyon ve yeniden entegrasyon çabaları ulusal bir öncelik olmalıdır.

Suçta sürüklenen çocuk kavramı tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de toplumu birçok yönden etkileyen ve her geçen gün daha da yaygınlaşan oldukça endişe verici bir durumdur. SSÇ denildiğinde incelenmesi gereken iki kavram “suç” ve “çocuk” tur. Bir toplumun var olma, yaşam koşullarını veya bireylerin ve toplumun temel yararlarını ihlâl eden ya da tehlikeye sokan; topluma zarar verdiği, tehlikeli olduğu kanun koyucu tarafından kabul edilen bu yüzden de ceza veya güvenlik tedbiri müeyyidesine bağlanmış fiillere suç denir. TCK madde 5359; suça sürüklenen çocuk terimini, kanunlarda suç olarak tanımlanan bir fiili işlediği iddiası ile hakkında soruşturma veya kovuşturma yapılan ya da işlediği fiilden dolayı hakkında güvenlik tedbirine karar verilen çocuk olarak tanımlar. Bu yasal tanım, çocukların yargılanmasında yetişkinlerden farklı bir yaklaşım benimsenmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Bu yaklaşım, çocukların cezalandırılmasından çok, onların korunmasını, eğitimi ve topluma yeniden kazandırılmasını merkeze alır. Bu insancıl ilke, gençlerin potansiyelini kaybetmeden toplumsal yapıya uyum sağlamalarını hedefleyen tüm rehabilitasyon programlarının temelini oluşturur.

TÜİK 2013–2023 verilerine göre güvenlik birimine getirilen SSÇ sayısı %54,92 artışla 178.834'e ulaşmıştır. Adalet Bakanlığı 2024 verilerine göre ceza mahkemelerinde dosyası bulunan 12–17 yaş arası SSÇ sayısı 177.907'dir. Bu dramatik artış, yalnızca bireysel hatalardan değil; sosyoekonomik eşitsizlik, eğitime erişim sorunu, ailevi problemler, çevresel risk faktörleri ve sosyal destek sistemlerinin yetersizliğinden kaynaklanmaktadır. Bu bağlamda, SSÇ'lerin rehabilitasyonu, topluma kazandırılması ve özellikle iş hayatına entegrasyonu, sosyal politikanın ve adalet sisteminin öncelikli alanlarından biri haline gelmiştir. Bu öncelik, suçun tekrarını önlemek ve gençlerin potansiyelini topluma kazandırmak açısından kritik önem taşır. Bu istatistikler, Türkiye'de acil ve kapsamlı politikaların hayata geçirilmesi gerektiğinin altını çizmektedir. Her bir SSÇ, kendi içinde bir hikaye barındırır ve bu hikayelerin ortak noktası, genellikle sistemin boşluklarında kaybolmuş, dışlanmış ve yeterli desteği bulamamış olmalarıdır.

İstihdam yalnızca ekonomik bir faaliyet değil, bireyin toplumsal kabulünün ve aidiyetinin göstergesidir. SSÇ'lerin iş gücüne katılımı, topluma yeniden entegrasyonları açısından temel bir unsur olarak öne çıkmaktadır. Ancak bu süreç, sabıka kaydının etkisiyle zorlaşmakta, bireylerin iş dünyasında ayrımcılığa maruz kalmasına yol açmaktadır. Bu nedenle, işveren

tutumları ve işe alım kararlarının bu çocukların geleceği üzerindeki rolü dikkatle incelenmelidir. İşverenlerin kapıları aralaması, yalnızca gençlere bireysel bir fırsat sunmakla kalmaz, aynı zamanda toplumsal barışa ve refaha da doğrudan katkıda bulunur.

SSÇ rehabilitasyonu ile ilgili yapılan çalışmalarda çocukluk çağında suç işlemiş bir bireyin suç eyleminden uzaklaşabilmesi için ekonomik ve sosyal açıdan desteklenen stabil bir hayatının olması gerektiği belirtilmiştir. Ekonomik olarak stabil bir hayat sürmek bu grubun rehabilitasyonun oldukça önemli bir parçası olmasına rağmen eğitim olanaklarına sınırlı erişim, sosyal çevre kurmaktaki güçlük, iş bulmada yaşanan zorluklar bu süreci olumsuz etkilemektedir (Prop et al., 2025). Bireyin ekonomik durumunun düzelebilmesi için çoğu zaman düzenli bir işinin, yani gelir kaynağının olması gerekir. Bu noktada işverenlerin SSÇ rehabilitasyonundaki rolleri büyüktür. Ancak literatürde işveren tutumunu inceleyen çalışma sayısı oldukça azdır. Yapılan çalışmalarda ise işverenlerin, özellikle giriş seviyesi işler gibi spesifik beceri ve eğitime gerek olmayan iş alımlarında kişinin sabıka kaydı olmasının adayı damgaladığı (stigmatize ettiği) ve işe alım sürecini negatif etkilediği görülmüştür (Pager, Western & Sugie 2009; Pager & Quillian, 2005). Bu kişilerin işe alınma konusunda yaşadıkları problemler yeniden suça yönelmelerinin başlıca sebeplerindendir (Bonta, J., & Andrews, D. A., 2007). Bu durum dışında kişisel ve işle ilgili becerilerin eksikliği, eğitim düzeyinin düşük olması, iş dünyasında bağlantılarının olmaması gibi faktörler de literatürde sabıka kaydı olan kişiler arasında iş bulma olasılığını düşüren nedenler arasında yer almaktadır (Lukies, J., Graffam, J., & Shinkfield, A. J., 2010). Bu faktörler, gençlerin sadece geçmişleriyle değil, aynı zamanda gelecek potansiyelleriyle değerlendirilmesinin önündeki engelleri işaret etmektedir.

Amaç ve Yöntem

Bu çalışmanın temel amacı, sabıka kaydı bulunan bireylerin, özellikle suça sürüklenen çocukların, iş yaşamına entegrasyonunda karşılaştıkları yapısal, sosyal ve bireysel engelleri değerlendirmektir. Bu bağlamda çalışma, SSÇ'lerin iş hayatına katılımına yönelik işverenlerin düşüncelerini ve tutumlarını belirlemeyi; sabıka kaydı bulunan bireylerin işe alım süreçlerinde karşılaştıkları damgalanma ve ayrımcılığın düzeyini ortaya koymayı hedeflemektedir. Bu kapsamlı analiz, mevcut durumu tespit ederek gelecekteki politika ve uygulamalara ışık tutmayı amaçlamaktadır.

Ayrıca, sabıka kaydı bulunan ve bulunmayan bireylere ait benzer özgeçmişler üzerinden işveren tepkilerini karşılaştırarak değerlendirmek ve işverenlerin sabıka kaydı olan bireylerin topluma yeniden kazandırılabilirliğine dair inançlarını ve bu inançların işe alım kararlarını nasıl etkilediğini analiz etmek de çalışmanın amaçları arasındadır. Bu karşılaştırmalı yaklaşım, sabıka kaydının işe alım kararındaki doğrudan etkisini bilimsel bir zemin üzerinde ortaya koymayı sağlamıştır.

Bu doğrultuda, biri şiddet içerikli olmayan bir suçtan kaynaklı sabıka kaydı bulunan (Grup A), diğerinde ise sabıka kaydı bulunmayan (Grup B); bunun dışındaki özellikleri aynı olan adayların bulunduğu iki anket hazırlandı. Bu sayede işverenlerin kararlarında sabıka kaydının tek başına ne kadar etkili olduğunu değerlendirmeyi amaçlandı. Katılımcılara rastgele bir şekilde bu iki anketten biri gönderildi. Katılımcıların değerlendirmeleri üzerinden hem nicel hem de nitel verilerle istihdamda sabıka kaydının etkisi ortaya konmuştur.

2025 yılı Şubat ayında 200 işverene mail aracılığıyla Google Forms kullanılarak hazırlanan bir anket gönderilip, işletmelerinde giriş seviye bir iş pozisyonu için kendilerine verilen

uydurma özgeçmişini inceleyerek aday işe alma olasılıklarını belirtmeleri ve SSC' ler hakkında verilen önermeleri değerlendirmeleri istendi. Bu çalışmada kendini işveren olarak tanımlayan veya bir şirkette işe alma yetkisi olan katılımcılar işveren olarak tanımlanmıştır. Katılımcılar 25 yaşından büyük ve en az ortaokul mezunu olan işverenlerden oluşmaktadır. Anketlerde katılımcılardan onam metnini okuduktan sonra kendilerine verilen özgeçmişini incelemeleri istendi ve bununla ilgili 3 soru soruldu:

1. Aday işe alma olasılığınız nedir? (1'den 5'e kadar sayılar verildi)
2. Size göre bu aday başvurulmuş iş pozisyonu için ne kadar nitelikli (1'den 5'e kadar sayı verildi)
3. Aday işe alma/almama kararınızı en çok etkileyen faktörü belirtiniz. (açık uçlu)

Anketin bir sonraki bölümünde katılımcılara daha önce sabıka kaydı olan birini işe alıp almadıkları soruldu ve bir genci işe alma kararlarında sabıka kaydı bulunmasından daha çok etkisi olacak faktörleri belirtmeleri istendi. Ayrıca SSC' ler hakkında verilen önergelere katılma derecelerini belirtmeleri istendi (1'den 5'e kadar sayılar verilerek). Birinci önerge grubu Maruna ve King' in (2009) çalışmasından alınan "rehabilitasyonuna olan inanç" ile ilgili olan ifadeleri içerir. Bu ifadeler şu şekildedir:

1. Sabıkalı gençlerin/çocukların çoğu emek verdiği ve yardım aldığı takdirde verimli bir hayat sürebilirler.
2. Çocukluğunda çok kötü bir suç işlemiş bir kişi bile topluma geri kazandırılabilir
3. Çoğu sabıkalı gencin/çocuğun topluma tekrar kazandırılması çok zordur
4. Bazı sabıkalı gençler/çocuklar topluma kazandırılmayacak durumdadır.

Bu gruptaki ifadeler verilen cevaplar katılımcıların suça sürüklenen çocukların rehabilite edilebilme olasılıkları hakkında düşüncelerini anlamayı hedefler. İkinci gruptaki önergeler ise literatürde "suçtan uzaklaşma belirtileri" olarak yorumlanmış ifadeleri içerir (Reich, S. E., 2017). Katılımcılara aşağıda bulunan ikinci gruptaki önermelerin sabıka kaydı olan bir aday işe alma olasılıklarını nasıl değiştirdiği soruldu ve 1 (İşe alma olasılığım çok daha düşük) – 5 (İşe alma olasılığım çok daha yüksek) arası rakamlarla belirtmeleri istendi:

1. Suç kaydına dair detayları size açıkça açıkladı.
2. Sizin çalışma alanınızla ilgili bir sertifikaya sahip olması
3. Almış olduğu cezadan önce bir işte çalışıyor olması
4. Cezasından sonra çalışmış olduğu iş veya işlerde pozitif referanslar elde etmiş olması

Bulgular

Anketin gönderildiği 200 kişi arasından grup A (sabıka kaydı olan aday) 30 kişi, grup B (sabıka kaydı olmayan aday) 31 kişi olmak üzere toplamda 61 kişi anketi eksiksiz yanıtlamıştır. Ankete verilen cevaplar SSPS kullanılarak Mann Whitney U testiyle istatistiksel olarak değerlendirildi. Sabıkasız grubun işe alınma ortalaması 3,45 iken, sabıkalı grup 2,33 ortalama puan almıştır. Mann-Whitney U testi sonucunda bu fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($p < .05$). Bu

bulgu, işverenlerin sabıka kaydına yönelik ön yargılarının işe alım kararlarını doğrudan ve negatif yönde etkilediğini açıkça göstermektedir. Adayların pozisyona uygunluk algısında da sabıkasız grup ortalama 2,97 ile daha yüksek puan almıştır; ancak bu fark istatistiksel olarak anlamlı değildir ($p>.05$). Bu durum, işverenlerin adayın niteliklerini değerlendirirken sabıka kaydı bilgisinin farkında olsalar bile, adayın genel yetkinlik algısının ayrı bir boyutta değerlendirildiğini düşündürmektedir.

İşverenlerin sabıka kaydı dışındaki karar faktörleri arasında iletişim becerileri (%45,9), iş motivasyonu (%45,9), teknik yetkinlikler (%44,3) ve pozisyona uygunluk (%44,3) öne çıkmıştır. Takım çalışması ve dürüstlük gibi faktörler ise %1,6 oranında etkili bulunmuştur. Bu durum, kişisel niteliklerin teknik becerilerle birlikte önem taşıdığını göstermektedir. Özellikle SSÇ' lerin rehabilitasyon süreçlerinde bu becerilerin geliştirilmesinin, onların iş hayatına entegrasyon şanslarını artırabileceği çıkarımı yapılabilir.

İşverenlerin sabıkalı bireylere ilişkin tutumları orta düzeydedir. “Sabıkalı gençler emek verirse verimli olabilir” ifadesine verilen ortalama puan 3,69 iken, “çocukken suç işlemiş bireyler kazandırılabilir” ifadesi 3,48 ortalama puanla desteklenmiştir. “Çoğu sabıkalı gencin kazandırılması zordur” (2,93) ve “bazı sabıkalı gençler kazandırılmaz” (3,33) gibi önermeler de dikkat çekmiştir. Ancak Mann-Whitney U testi sonuçları, sabıkalı ve sabıkasız gruplar arasında bu görüşlerde anlamlı bir fark olmadığını göstermektedir ($p>.05$). Bu durum, işverenlerin SSÇ' lere yönelik tutumlarının tamamen dışlayıcı olmadığını, ancak tam bir inanç ve kabul düzeyine de ulaşmadığını ortaya koymaktadır. Bir başka deyişle, genel bir “kazandırılabilirliğine dair” umut var olsa da bu durum işe alım kararını tek başına değiştirmeye yetmemektedir.

İşe alım sürecinde sabıkalı bireylerin suç kaydını açıkça açıklamaları, alanla ilgili sertifikalara sahip olmaları ve ceza sonrası iş deneyimlerinden elde ettikleri olumlu referanslar, işe alınma olasılığını artıran unsurlar olarak öne çıkmıştır. Ceza öncesi iş deneyimi, sabıkasız grup tarafından daha belirleyici bulunmuş ve anlamlılık sınırına yakın sonuç vermiştir ($p=0.061$). Bu bulgular, bireyin geçmişteki olumlu performansının damgalanmayı hafifletebileceğini göstermektedir.

Tartışma

Sabıka kaydı bulunan bireylerin işe alınma olasılığı düşük olsa da katılımcıların bu bireyleri tamamen dışlamadığı; belirli olumlu göstergelerin (sertifika, referans, iletişim vb.) bu algıyı yumuşatabildiği anlaşılmaktadır. Bu bulgular, SSÇ' lerin rehabilitasyonu ve istihdam politikalarının geliştirilmesi açısından önemlidir. Bu durum, önyargıların kırılabilmesi ve SSÇ' lerin iş hayatına entegrasyonu için umut verici yolların var olduğu anlamına gelmektedir. Aslında, işverenlerin tamamen kapalı bir tutum sergilemediği, aksine doğru sinyallerle bu algının değişebileceği gözlemlenmiştir. Bu esneklik, toplumsal entegrasyon çabaları için önemli bir potansiyel barındırmaktadır ve konuyla ilgili planlanacak politikalar için umut verici bir işaret olarak değerlendirilmelidir. Bu bulgu, toplumsal duyarlılığın ve bilinçlendirme çabalarının doğru stratejilerle desteklendiğinde, kalıplaşmış önyargıların bile zamanla aşılabileceğini göstermektedir. İşverenlerin, sadece geçmişe değil, aynı zamanda bireyin mevcut gelişimine ve gelecekteki potansiyeline odaklanması gerektiği vurgulanmalıdır.

Araştırmanın bulguları, sabıka kaydının işverenler açısından hâlâ güçlü bir önyargı kaynağı olduğunu göstermektedir. Ancak bu durum yalnızca Türkiye’ye özgü değildir. Reich (2017)

tarafından yürütülen çalışmalarda sabıkalı bireylerin işe alınmasında en büyük engelin ilk izlenim ve ön yargı olduğu; fakat pozitif değişim sinyallerinin (ör. rehabilitasyon programlarına katılım, pozitif referanslar) bu algıyı yumuşatabildiği saptanmıştır. Aynı doğrultuda, Hancock (2017) kurumsal rehabilitasyonun yapısal koşullarının (ör. cezaevi sonrası sosyal destek, sağlık hizmetlerine erişim) istihdam sürecinde belirleyici olduğunu belirtmektedir. Bu uluslararası bulgular, çalışmamızın sonuçlarının geçerliliğini ve küresel bağlamdaki önemini pekiştirmektedir. Bu karşılaştırmalı analiz, Türkiye'deki işverenlerin algılarının evrensel eğilimlerle uyumlu olduğunu ortaya koymaktadır. Bu durum, sorunun küresel çapta ele alınması gereken bir mesele olduğunu ve başarılı uluslararası modellerden öğrenilebilecek çok şey olduğunu da göstermektedir. Özellikle rehabilitasyon programlarının kalitesi ve etkinliği, bu süreçte kilit bir rol oynamaktadır. Bu noktada, devletin ve sivil toplum kuruluşlarının iş birliğiyle geliştirilen kapsamlı rehabilitasyon ve entegrasyon programlarının, işverenlerin güvenini kazanmada ve önyargıları azaltmada ne kadar hayati olduğu bir kez daha anlaşılmaktadır. Programların sadece mesleki becerileri değil, aynı zamanda sosyal ve psikolojik desteği de içermesi, gençlerin iş hayatına daha sağlam adımlarla atılmasına zemin hazırlayacaktır.

Türkiye'de elde edilen verilerle karşılaştırıldığında, çalışmamızın sonuçları Reich'in bulgularını destekler niteliktedir: Katılımcılar sabıka kaydına olumsuz baksalar da; iletişim becerisi, motivasyon, referanslar ve sertifikalar gibi göstergeler işe alım kararını etkileyebilmektedir. SSÇ'lerin cezaevi süreçlerinde yeterli mesleki eğitim alamaması ve sosyal destekten yoksun kalması, istihdam edilebilirliklerini ciddi biçimde zayıflatmaktadır (Dinçer, 2022). Bu açıdan, yalnızca bireysel yeterlilikleri değil, aynı zamanda sistemik koşulları iyileştirmeye yönelik politikalar gereklidir. Bu sistemik iyileştirmeler; eğitim, sosyal hizmetler ve istihdam politikalarının entegre bir yaklaşımla ele alınmasını gerektirmektedir. Yani, SSÇ'lerin topluma kazandırılması, tek bir kurumun veya bireyin çabasıyla değil, tüm sistemin uyumlu ve koordineli çalışmasıyla mümkün olacaktır. Bu bağlamda; mesleki eğitim programlarını, denetimli serbestlik uygulamalarını ve sosyal destek hizmetlerini bir araya getiren bütüncül politikalar geliştirilmesi elzemdir.

Bulgular aynı zamanda, işverenlerin SSÇ'lere ilişkin rehabilitasyon inançlarının uçlarda olmadığını, daha çok orta düzeyde dağıldığını göstermektedir. Bu durum, stereotip tehdidinin işveren kararları üzerindeki etkisini kısmen yumuşattığını, ancak tamamen ortadan kalkmadığını düşündürmektedir. Risk-İhtiyaç-Tepki (RNR) modeli, suçluların rehabilitasyonu için kullanılan ve kanıta dayalı bir çerçevedir (Bonta & Andrews, 2007). Bu model, müdahalelerin suçlunun tekrar suç işleme riskine (Risk), suç davranışıyla doğrudan ilişkili değiştirilebilir faktörlere (İhtiyaç) ve bireyin öğrenme stiline uygunluğuna (Tepki) göre uyarlanması gerektiğini savunur. RNR modeline göre bireyin risk profili ve ihtiyaç düzeyi göz önünde bulundurularak verilen destekler, uzun vadede suçtan uzaklaşmayı sağlayabilir. Bu modelin SSÇ'lere uyarlanması, işe alım süreçlerinde daha rasyonel değerlendirmeleri teşvik edebilir. RNR modelinin işverenler ve insan kaynakları profesyonelleri tarafından daha iyi anlaşılması, gençlerin potansiyelini daha doğru değerlendirmelerine olanak tanıyacaktır. Bu model, SSÇ'lere yönelik bireyselleştirilmiş bir yaklaşımın benimsenmesinin önemini vurgular. Her gencin farklı bir hikayesi ve farklı ihtiyaçları olduğu göz önünde bulundurularak, onlara özel destek programları tasarlanmalı ve işverenlere bu programların etkinliği hakkında somut

veriler sunulmalıdır. Böylece işverenler, yalnızca genel algılara değil, bilimsel verilere dayalı kararlar alabilirler.

Bütün bu bulguların ışığında çalışmada sabıka kaydının işe alım sürecinde belirgin bir bariyer olduğu doğrulanmıştır. Ancak bu bariyerin çevresel faktörler ve işveren algısındaki değişimle aşılabileceği anlaşılmıştır. Sabıkalı bireyin açık iletişimi, mesleki yetkinliği ve sosyal referansları, damgalanmanın etkisini azaltabilmektedir. Bu durum, Türkiye'deki istihdam politikalarının bireysel gelişimi teşvik eden, kapsayıcı ve yapılandırılmış desteklerle yeniden tasarlanması gerektiğini ortaya koymaktadır. Bu yeniden tasarıma yönelik adımlar, SSÇ' lerin topluma tam ve anlamlı bir şekilde entegre olmasını sağlayacaktır.

Sınırlılıklar

Bu araştırmada bazı sınırlılıklar bulunmaktadır. İlk olarak, katılımcı sayısının azlığı nedeniyle sonuçların genellenebilirliği tartışmalıdır. Ayrıca örneklem grubunun büyük çoğunluğunun aynı coğrafi bölgeden ve benzer meslek grubundan oluşması, görüş çeşitliliğini azaltarak çalışmanın kapsamını daraltmaktadır. Sabıkalı adayın sahte özgeçmişinde işlediği suç türünün açıkça belirtilmiş olması, işveren kararlarını doğrudan etkileyebilecek bir faktördür. Bunun yanı sıra, verilen sahte özgeçmişlerin sınırlı bilgi içermesi ve adaylarla yüz yüze mülakat yapılmamış olması, işverenlerin adayları daha kapsamlı değerlendirme olanağını ortadan kaldırmaktadır. . Bu sınırlılıklar, çalışmanın bulgularını dikkatli yorumlamayı gerektirdiği gibi, bu alanda yapılacak gelecekteki araştırmaların da önemini ortaya koymaktadır. Özellikle daha geniş ve çeşitli örneklem gruplarıyla yapılacak çalışmalar, SSÇ' lerin istihdam süreçlerindeki engellerin daha ayrıntılı anlaşılmasına katkı sağlayacaktır. Ayrıca nitel veri toplama yöntemlerinin (örneğin derinlemesine mülakatlar) kullanılması, işverenlerin tutumlarının arka planını anlamaya yönelik daha derin analizlere olanak sunacaktır. Bu nitel çalışmalar, işverenlerin önyargılarının temelinde yatan inançları ve değerleri anlamak için kritik olacaktır.

Sonuç

Bu çalışma, SSÇ' lerin istihdamına yönelik işveren tutumlarını ortaya koyarak literatüre yeni bir bakış açısı kazandırmayı amaçlamıştır. Bulgular, sabıka kaydının işe alım sürecinde belirgin bir engel olduğunu, ancak iletişim becerileri, motivasyon, teknik yeterlilik ve olumlu referansların bu algıyı değiştirebildiğini göstermektedir. SSÇ' lerin topluma kazandırılması, yalnızca cezai değil aynı zamanda sosyal, psikolojik ve ekonomik desteğin sağlandığı bütüncül politikalarla mümkündür. İstihdam politikalarının bireyin potansiyeline odaklanan bir yaklaşımla yeniden yapılandırılması gerekmektedir. Bu yeniden yapılandırma, sadece bireysel değil, toplumsal düzeyde de uzun vadeli faydalar sağlayacaktır.

Öneriler doğrultusunda, SSÇ' lere yönelik mesleki eğitim programlarının yaygınlaştırılması öncelikli adımlardan biri olmalıdır. Bu programlar hem cezaevi sürecinde hem de sonrası dönemde bireylerin iş hayatına entegrasyonunu kolaylaştıracaktır. Ayrıca, cezaevi öncesi ve sonrası dönemlerde etkin yönlendirme ve danışmanlık hizmetlerinin sağlanması, bireyin motivasyonunu ve uyum kapasitesini artıracaktır. Bu sürekli rehberlik ve destek, gençlerin suç döngüsünden tamamen kopmalarına ve sağlıklı bir kariyere sahip olmalarına yardımcı olacaktır.

İşverenlerin önyargılarını azaltmaya yönelik bilinçlendirme kampanyaları düzenlenmeli ve sabıka kaydının işe alım süreçlerindeki etkisini azaltacak “temiz sayfa” uygulamaları yaygınlaştırılmalıdır. Bu tür uygulamalar, bireyin geçmişini geride bırakıp topluma yeniden kazandırılmasına destek olacaktır. "Temiz sayfa" uygulamaları, gençlerin geleceğe umutla bakmalarını sağlayarak toplumsal dışlanmayı azaltmada önemli bir araçtır (Maruna, S., & King, A., 2009).

Son olarak, SSC’ lerin sosyal uyum süreçlerini destekleyecek rehabilitasyon merkezlerinin artırılması, yalnızca istihdam değil, genel yaşam kalitesi açısından da katkı sağlayacaktır. Bu bütünsel yaklaşım, SSC’ lerin hem bireysel hem de toplumsal düzeyde sağlıklı bir biçimde iş hayatına katılımını mümkün kılacaktır. Unutulmamalıdır ki, suça sürüklenen her çocuğa verilen ikinci bir şans, tüm toplumun geleceğine yapılan bir yatırımdır.

Kaynakça

- Adalet Bakanlığı. (2024). *Yargı istatistikleri ve çocuk adalet sistemi verileri*. <https://www.adalet.gov.tr>
- Akalın, G. (2024). Kentsel dönüşümün çocuk suçluluğuna etkisi: Çocuk dostu kentler üzerine bir değerlendirme. *Anadolu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 26(1), 112–130. <https://doi.org/10.53443/anadoluibfd.1471311>
- Bonta, J., & Andrews, D. A. (2007). *Risk-need-responsivity model for offender assessment and rehabilitation*. Public Safety Canada. <https://www.publicsafety.gc.ca>
- Dinçer, M. S. (2022). Suça sürüklenen çocukların eğitimi: Cezaevi koşullarında mesleki eğitimin sınırları. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 33(2), 205–220.
- Hancock, B. (2017). Improving outcomes for youth in institutional care: A framework for juvenile rehabilitation. *Juvenile Justice Journal*, 23(3), 78–92.
- Kandemir, M. (2025). Çocuk adalet sisteminde mesleki eğitim uygulamaları ve işlevselliği. *Türk Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(1), 58–77. <https://doi.org/10.15659/tjss.2025.004>
- Lukies, J., Graffam, J., & Shinkfield, A. J. (2010). The effect of organisational context variables on employer attitudes toward employability of ex-offenders. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, 55(3), 460–475. <https://doi.org/10.1177/0306624x09359933>
- Maruna, S., & King, A. (2009). Disengaging from crime: How former prisoners see themselves and their past. *Journal of Offender Rehabilitation*, 48(2), 99–122. <https://doi.org/10.1007/s10610-008-9088-1>
- Pager, D., & Quillian, L. (2005). Walking the talk? What employers say versus what they do. *American Sociological Review*, 70(3), 355–380. <https://doi.org/10.1177/000312240507000301>
- Pager, D., Western, B., & Sugie, N. (2009). Sequencing disadvantage: Barriers to employment facing young black and white men with criminal records. *Annals of the American Academy of Political and Social Science*, 623(1), 195–213. <https://doi.org/10.1177/0002716208330793>
- Prop, L. J. C., van der Laan, A. A. M., Beerthuizen, M. G. C. J., Barendregt, C. S., & van Nieuwenhuizen, C. (2025). Juvenile sanctions for young adult offenders in the Netherlands: An opportunity for rehabilitation? *Child and Adolescent Psychiatry and Mental Health*, 19(1), 33. <https://doi.org/10.1186/s13034-02500888-35>

- Reich, A. (2017). Incarceration and the labor market: Understanding employer perceptions of criminal records. *Journal of Labor and Society*, 20(4), 511–534.
- Reich, S. E. (2017). An exception to the rule: Belief in redeemability, desistance signals, and the employer's decision to hire a job applicant with a criminal record. *Journal of Offender Rehabilitation*, 56(2), 110-136. <https://doi.org/10.1080/10509674.2016.1268235>
- Taylor, M. A., & Spang, E. (2017). Barriers to employment for individuals with criminal records: A cross-national comparison. *International Journal of Criminology and Sociology*, 6, 11–22.
- Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK). (2023). *Güvenlik birimlerine gelen çocuk istatistikleri 2013–2023*. <https://www.tuik.gov.tr>
- United Nations. (1989). *Convention on the Rights of the Child*. <https://www.unicef.org/child-rights-convention>

33-KADINA YÖNELİK ŞİDDETTE İSTANBUL SÖZLEŞMESİ ÖNCESİ VE SONRASI HUKUKİ YETERSİZLİKLER, SÖZLEŞMENİN CAYDIRICILIĞI İLE TOPLUMUN VE FAİLLERİN PSİKOLOJİK DURUMU

Elvida Selin Sinoplu¹

MEF Üniversitesi, Hukuk Öğrencisi, sinoplues@icloud.com, İstanbul, Türkiye¹

Doğa Nur Şahin²

MEF Üniversitesi, Psikoloji Öğrencisi, doganurshn@gmail.com, İstanbul, Türkiye²

Öz

İstanbul Sözleşmesi, tam adıyla Kadınlara Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye Dair Avrupa Konseyi Sözleşmesi'dir. Sözleşmenin konusunu, kadınlara yönelik şiddet ve aile içi şiddet oluşturmaktadır. Sözleşme, kadınlara yönelik şiddetin bir insan hakları ihlali ve bir ayrımcılık biçimi olduğunu belirtmektedir. Şiddeti yalnızca fiziksel olarak değil, tüm boyutlarıyla tanımlamakta ve psikolojik, cinsel, ekonomik ve cinsiyete dayalı her türlü şiddeti kapsamaktadır. Sözleşme kapsamında taraf devletlerin yükümlülüklerini yerine getirmesi hedeflenir. Belirlenen yükümlülükler ile kadına şiddetin engellenmesi amaçlanır. Türkiye'nin İstanbul Sözleşmesinden çekilmesi sonucunda kadına şiddetin ve toplumsal cinsiyet eşitliğinin önemi yeteri kadar vurgulanamamaktadır. Bahsedilen bilgiler ışığında Türkiye'deki hukuki yetersizlikler, cezai yaptırımlar ve bunların sözleşmeyle ilgisi incelenmiştir. Bu çalışma, ek olarak Türkiye'de kadın cinayetleriyle ilgili failleri incelemek amacıyla, Kadın Cinayetlerini Durduracağız Platformu'nun (KCDP) 2019 ve 2020 yıllarına ait verilerini analiz etmektedir. Bulgular, öldürülen kadınların büyük çoğunluğunun eşi, eski partneri, babası veya tanıdığı biri gibi yakın ilişkide oldukları erkekler tarafından öldürüldüğünü ortaya koymaktadır. Özellikle, kadınların önemli bir kısmının, terk etmeyi planladıkları ya da ilişkiyi sonlandırmak istedikleri erkekler tarafından öldürüldüğü dikkat çekmektedir. Bu durum, kadın cinayetlerinin sıklıkla kadının kendi yaşamı üzerinde söz hakkı elde etmeye çalıştığı noktada meydana geldiğini göstermektedir. Bulgular, toplumsal cinsiyet temelli şiddetin ataerkil normlar ve eşitsizlikten kaynaklanan yapısal bir sorun olduğunu ortaya koymaktadır. Bu bağlamda, kadınların yaşam hakkını korumak ve kadın cinayetlerini önlemek için toplumsal cinsiyet eşitliğini temel alan politikaların uygulanması ve İstanbul Sözleşmesi gibi uluslararası sözleşmelere bağlı kalınması büyük önem taşımaktadır.

Anahtar Kelimeler: kadın cinayeti, toplumsal cinsiyet temelli şiddet, ataerkillik, İstanbul Sözleşmesi, Türkiye, **erkek failler**

LEGAL INCOMPETENCES BEFORE AND AFTER THE ISTANBUL CONVENTION IN VIOLENCE AGAINST WOMEN, THE DETERRENT EFFECT OF THE CONVENTION AND THE PSYCHOLOGICAL STATE OF THE SOCIETY AND THE PERPETRATORS

Abstract

The full name of the Istanbul Convention is the Council of Europe Convention on Preventing and Combating Violence against Women and Domestic Violence. The subject of the convention is violence against women and domestic violence. The convention states that violence against women is a human rights violation and a form of discrimination. It defines violence not only physically but also in all its dimensions and covers all types of violence based on psychological, sexual, economic and gender. The convention aims to ensure that the parties fulfill their obligations. The obligations specified aim to prevent violence against women. As a result of Türkiye's withdrawal from the Istanbul Convention, the importance of violence against women and gender equality cannot be emphasized enough. In light of the information mentioned, the legal deficiencies of the convention in Türkiye, its penal sanctions and their relevance to the convention have been examined. This study also analyzes the profile of perpetrators of femicide in Türkiye by examining data from the Women's Rights Platform "We Will Stop Femicides" (KCDP) for the years 2019 and 2020. The findings reveal that a significant majority of women are killed by people with whom they have close personal relationships, including their husbands, ex-partners, fathers, and acquaintances. In particular, a significant number of women are killed by men with whom they are considering leaving, suggesting that femicides often occur when women attempt to assert their autonomy. These patterns highlight the structural nature of gender-based violence rooted in patriarchal norms and inequality. The study emphasizes the importance of implementing gender equality policies and supporting international agreements such as the Istanbul Convention to effectively prevent femicide and protect women's right to life.

Keywords: femicide, gender-based violence, patriarchy, Istanbul Convention, Turkey

Kadına yönelik şiddet, yalnızca bireysel öfke patlamalarının ya da münferit olayların sonucu değildir; kökeni, toplumun yüzyıllar boyunca inşa ettiği ataerkil değer sistemlerine, toplumsal cinsiyet rollerine ve kurumsallaşmış eşitsizliğe dayanır. Bu sistematik yapı, kadınların yaşam hakkını tehdit etmekle kalmaz; aynı zamanda görünmeyen bir psikolojik baskının da kaynağını oluşturur. İşte tam da bu noktada İstanbul Sözleşmesi devreye girer. Tam adıyla *Kadınlara Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye Dair Avrupa Konseyi Sözleşmesi*, 2011 yılında İstanbul’da imzaya açılmıştır. Sözleşme, fiziksel şiddetin yanı sıra psikolojik, cinsel, ekonomik ve toplumsal cinsiyete dayalı her türlü şiddeti kapsamına alarak bu sorunun çok boyutlu doğasını ortaya koyar. Devletlere, kadına karşı şiddette etkin rol tanır. Böylece şiddeti engellemek amaçlanır. İç hukuk kuralları ve uluslararası sözleşmeler ile devletler yükümlülüklerini yerine getirmeli, toplumsal cinsiyet eşitliği uygulanmalıdır. İstanbul Sözleşmesi ile Türkiye’de de kadın şiddeti engellenmeye çalışılmıştır. Günümüzde ise sözleşme yerini kanunlara bırakmıştır.

Ataerkil Değerlerin İçselleştirilmesi: Kadın Cinayetlerinin Zihinsel Arka Planı

Kadın cinayetlerinin ardında yalnızca bireysel patolojiler değil, aynı zamanda toplumun uzun yıllardır aktardığı ataerkil değer sistemi de yatar. Ataerkillik, erkeklerin kadınlar üzerinde güç ve kontrol sahibi olması gerektiği inancını toplumsal ilişkilerin, hukuk sistemlerinin ve toplumsal rollerin merkezine yerleştirir ve erkeklerin otoritesini ve kadınların itaatini doğal bir düzen olarak sunar (Connell, 2005). Bu değerler, yalnızca erkekler tarafından değil, kadınlar da dahil olmak üzere tüm bireyler tarafından farkında olmadan içselleştirilir. Kadınlara küçük yaşlardan itibaren öğretilen bazı roller - sessiz kalmak, boyun eğmek, itaat etmek - zamanla bireyin öz algısının bir parçası haline gelir (Bem, 1993). Benzer şekilde, erkekler güçlü, sahiplenici ve kontrolcü figürler olarak şekillendirilir.

Psikanalitik teoriye göre, çocuklar ebeveynleri gibi bakıcıları rol model olarak alır ve davranışlarını zihinlerine kazırlar. Bir çocuk, kadınları sessiz ve itaatkar, erkekleri ise güçlü ve baskın olarak görerek büyürse, bu kalıplar onun kişiliğine yerleşir (Freud, 1923/1961). Bu bakış açısı sonraki yıllarda da devam eder. Kadınlar itaat etmeleri gerektiğini düşünürken, erkekler kontrolü kaybettiklerinde bunu bir "erkek sorunu" olarak algılayabilir. Bu, bazı erkeklerin "namus" adına ayrılığı veya reddedilmeyi ölümle cezalandırmaya çalışmasına yol açabilir. Bu tür düşünceler kadınlar üzerinde de olumsuz etkilere sahiptir. Zamanla kadınlar yaşadıkları kötü muameleyi hak ettiklerini düşünmeye başlarlar. “Benim hatamdı” veya “Direnmeseydim bu olmazdı” gibi düşüncelerle şiddet konusunda sessiz kalabilirler. Bu sessizlik şiddeti toplumda görünmez kılar. Böylece kadınları koruması gereken sistem, onların yaşadıklarını görmezden gelir ve failin sorumluluğunu hafifletir.

Grup Normları ve Şiddetin Rasyonalize Edilmesi: Erkeklik Kültürünün Meşrulaştırıcı Etkisi

Kadın cinayetlerinin sürekliliği yalnızca bireyin şiddete başvurmamasından değil, aynı zamanda bu eylemlerin toplumsal düzeyde açık veya örtük olarak onaylanmasından da kaynaklanır. Grup normları, bireyin hangi davranışlarının kabul edileceğini ve hangi sınırları aşabileceğini belirler. Özellikle erkek egemen yapılarda, “kadınlar yerlerini bilmeli” anlayışı şiddetin meşrulaştırılmasını kolaylaştırır.

Sosyal psikolojide bu olgu “uyumculuk” (Asch, 1955) ve “otoriteye itaat” (Milgram, 1974) olarak açıklanmaktadır. Gruptan dışlanmamak için birey o grubun normlarını içselleştirir

ve onlara uygun davranır. Erkek grupları içinde kadınları kontrol etme, cezalandırma veya “disiplin altına alma” dili, şiddeti meşrulaştıran kolektif bir etik yaratır (Connell ve Messerschmidt, 2005). Bu bağlamda erkeklik sadece bir cinsiyet değildir; kadınlara egemen olma hakkı tanıyan bir toplumsal statüye dönüşür (Connell, 2005).

Kadın cinayetleri sıklıkla “provokasyon”, “aldatma” veya “terk etme” gibi bahanelerle rasyonalize edilir (Altınay ve Arat, 2007). Bu, bireysel sorumluluğun toplumsal anlayışla paylaşıldığı anlamına gelir. Bir kişi eylemlerinin sorumluluğunu otoriteye veya “toplumsal değerlere” atfettiğinde, Stanley Milgram’ın itaat deneylerinde olduğu gibi, etik sınırlarını kolayca aşabilirler (Milgram, 1974).

Kadın cinayetlerinin ardındaki bu normatif şiddet, toplumun faile empati duyduğu ve kurbanı sorguladığı bir ortam yaratıyor. Böylece adalet sadece yasal düzeyde değil, psikolojik düzeyde de bozuluyor.

Mağdur Suçlayıcılığı: Travmayla Yüzleşmenin Reddi

Kadın cinayetlerinden sonra kamuoyunun ve medyanın sıklıkla kullandığı bir diğer mekanizma ise kurbanı suçlamadır. “Gece dışarıda ne yapıyordu?”, “Giysileri çok açıktı”, “Doğru düzgün bir ilişkisi olsaydı bunlar yaşanmazdı” gibi ifadeler, failin suçunu örtbas etmeye yarayan psikolojik savunma mekanizmalarıdır.

Bu durum “adil dünya hipotezi” ile yakından ilişkilidir. İnsanlar adaletsizlikleri anlamakta zorluk çektiklerinde, güvenlik hislerini korumak için kurbanı suçlamaya eğilimlidirler (Lerner, 1980). Masum bir kadın sebepsiz yere öldürülebiliyorsa, bu herkesin başına gelebileceği anlamına gelir. Bu tehdit ile yüzleşmek yerine, kurbanın davranışlarında kusur aramak bireye psikolojik rahatlık sağlar.

Melanie Klein’in (1946) geliştirdiği “bölünme” adı verilen savunma mekanizmasına göre, insanlar bazen karmaşık ya da rahatsız edici olaylarla başa çıkmakta zorluk çektiklerinde siyah ve beyaz gibi iki türlü düşünürler. Bu durumda kişi ya tümüyle iyi ya da tümüyle kötü olarak görülür (Klein, 1946). Benzer bir durum kadın cinayetlerinde de yaşanır. Eğer toplum failin “haklı” olduğuna inanırsa, olayın ardındaki adaletsizlikler ya da sistemdeki hatalar sorgulanmaz. Bu nedenle mağdur olan kadın suçlanır. “Keşke bunu yapmasaydı” gibi ifadelerle failin yükü hafifletilir ve toplum bu olaylardan kendini sorumlu hissetmez.

Bu düşünce biçimi, özellikle medya tarafından sıklıkla ele alınmaktadır. Haberlerde kullanılan dil ve görseller, kadınların özel hayatlarının bir kısmını ellerinden alır ve onları "hak eden" olarak sunar (Tuchman, 1978). Böylece toplum kadınları böler: Uysal ve kurallara uyan "namuslu" kadınlar ve "yanlış" olarak görülen kadınlar. Bu artış, kadınların sürekli olarak izlenmesine yol açar. Aynı zamanda, şiddet ve hatta cinayet riskinin artması, sağlıksız bir psikolojik ortam yaratır.

İstanbul Sözleşmesi ile 6284 Sayılı Kanun İlişkisi ve İstanbul Sözleşmesinin Devletlere Getirdiği Yükümlülükler

İstanbul Sözleşmesi’ni hukuki açıdan ele aldığımızda, sözleşme taraf devletler için bağlayıcı yükümlülükler içermektedir. Taraf devletler, sözleşme ilkelerini iç hukuklarında uygulamak, sözleşmede belirtilen yükümlülüklerle uymak, sözleşme maddelerini içselleştirmek ve özüne uygun hareket etmekle yükümlüdürler. Ayrıca Anayasa’nın 90/5. maddesine göre, temel hak ve özgürlüklere ilişkin uluslararası sözleşmelerin kanunlarla çatışması durumunda sözleşmenin uygulanması önceliklidir. Sözleşme ayrıca iç hukuka dayatmalarda da bulunur. Bu

dayatmalardan biri de sözleşmeye dayalı iç hukuk kurallarının (örneğin kanun) oluşturulmasıdır. Kadına yönelik şiddetin sistematik önlenmesinde caydırıcı hukuki normların varlığı, İstanbul Sözleşmesi ile güçlendirilmiştir (Yüce, 2021).

Sözleşmenin en önemli özelliklerinden biri de iç hukuku yönlendirmesi ve bağlayıcı olmasıdır. Sözleşme ayrıca bir denetim mekanizması da içerir. İstanbul Sözleşmesini imzalayan devletler GREVIO (Uzmanlar Grubu) adı verilen denetim merkezine rapor hazırlamak ve eksiklikleri belirtmekle yükümlüdürler. GREVIO, tarafların şeffaf ve görünür olmasını sağlar. GREVIO sayesinde ülkelerdeki uygulamalar ve eksiklikler görünür hale gelir. Devletlerin temelde dört yükümlülüğü bulunur. Bunlar: önleme, koruma, kovuşturma ve politika geliştirmedir.

Türkiye, sözleşmeye dayanarak “6284 sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun” çıkarmıştır. Bu kanun, sözleşmeye benzer tedbirleri, korumaları, barınma hakkını ve mali yardımı içermektedir. Aslında sözleşmeden taraf olarak çıkılsa bile sözleşmeye benzer bir kanunun varlığının sorun yaratmayacağı düşünülebilir. Ancak sözleşmenin uluslararası statüsü, iç hukuk kurallarına üstünlüğü ve iç hukuk kurallarına göre daha kapsamlı maddeler içermesi, sözleşmenin önemini göstermektedir. Sözleşmenin içeriği 6284 sayılı Kanun’da aynı şekilde yansıtılmamıştır. Aslında sözleşmenin içeriği bir nebze boşaltılmıştır. Daha fazla açıklamak ve somutlaştırmak gerekirse, örneğin sözleşmede geçen “aile içi şiddet” ifadesi, resmi nikah zorunluluğu olmadan birlikte yaşayan veya daha önce birlikte yaşamış kişileri de kapsamaktadır. Bu ifade, TBMM onayında “aile içi şiddet” olarak çevrilmiştir; Bu çeviri sözleşmenin kapsamını daralttığı için eleştirilmiştir. Sözleşmenin şiddeti tanımlarken sadece resmi olarak evli kadınları dikkate almadığı belirtilmelidir. Öte yandan yasa, aile kurumuna bağlı olan ve “aile” kurumunu daha çok koruyan kadınları temel alan bir şiddet tanımı benimsemiştir. Bu, resmi olarak evli olmayan ancak eşleri tarafından şiddete maruz kalan kadınlar için bir tehdit oluşturmaktadır.

Türkiye’nin sözleşme kapsamındaki yükümlülüklerini ne ölçüde yerine getirdiği de tartışma konusu olmuştur. Türkiye, sözleşmeye taraf olmasına rağmen yeterli sayıda sığınma evi açmama ve hukuki destek sağlamama gibi yükümlülüklerini yerine getirmemiştir. Daha önce de belirtildiği gibi, sözleşme iç hukukta kanun hükmündedir. Ayrıca, kanunla çelişen durumlarda uluslararası sözleşmenin uygulanması esastır. Buna rağmen uygulayıcıların (hakimler, savcılar, kolluk kuvvetleri) farkındalığı yetersizdir. GREVIO raporlarına göre, taraflara izlemeleri gereken yollar konusunda tavsiyelerde bulunabilmektedir. Uluslararası bağlayıcılığı olan bir yaptırımı yoktur. Bunun nedeni GREVIO’nun bir mahkeme değil, bir kontrol mekanizması olmasıdır.

Şiddet her yerde, her zaman ve her biçimde meydana gelen bir suçtur. Bu sorunun varlığı, kadınlara dayalı bir tanımlama veya ayrımcılık içermemelidir. Peki şiddet suçunu ele alırken neyi incelemeliyiz? Şiddeti oluşturan unsurlar ele alınmalı, faillerin neden azalmadığı, şiddetin neden önlenemediği ve tam tersine neden arttığı incelenmelidir. Özellikle kadınlara yönelik şiddet için "toplumsal cinsiyet eşitliği" dikkate alınmalıdır.

Toplumsal cinsiyet eşitliği kadın ve erkek arasında eşit hakları, sorumlulukları ve fırsatları ifade etmektedir (UNESCO Türkiye Millî Komisyonu, 2023). Bu; hem kadınların hem erkeklerin çıkarları, ihtiyaçları ve önceliklerini dikkate almak ve kadın ve erkekler arasındaki grupların çeşitliliğini fark etmek anlamına gelmektedir. Toplumsal cinsiyet eşitliği insan hakları ilkesi olup, sürdürülebilir ve insan merkezli kalkınma için önkoşul ve amacın kendisidir.

Kısaca, toplumdaki bireylerin cinsiyete bakılmaksızın eşit haklara ve fırsatlara sahip olması anlamına gelir. İstanbul Sözleşmesi de toplumsal cinsiyet eşitliğini vurgular ve bu konuda gerekli eğitim ve öğretimin verilmesini, devlet politikalarında eşitliğin vurgulanmasını şart koşar (Council of Europe, 2011). Kadına yönelik şiddet genellikle erkek failler tarafından işlenmektedir. Bu sorunun altında yatan nedenler faillerde eşitsizlik algısı, yasaların yetersizliği, uygulanmaması vb. her geçen gün şiddeti artırmaktadır. Sivil toplum verilerine göre 2011 yılında 121 kadın öldürülürken, bu sayı 2023 yılında 438'e çıkmıştır (Kadın Cinayetlerini Durduracağız Platformu, 2023). Kadına yönelik şiddetteki artış sadece sözleşmeden çıkmaya bağlanamaz; sözleşmeye taraf olmak da tek başına azalmayı garantilemez. Kadına yönelik şiddetin azalmasında uygulama, denetim ve farkındalık düzeyleri belirleyici faktörlerdir. İstanbul Sözleşmesi'nin etkisine bakmak için verilerde öncesi-sonrası karşılaştırması yapmak doğru gibi görünse de durum böyle değildir.

İstanbul Sözleşmesi'nden çekilmenin sonucunun doğrudan veri analiziyle tespit etmek doğru bir yaklaşım olmaz. Kadına yönelik şiddet ve kadın cinayetleri konusunda farkındalığın artmasıyla birlikte şiddet vakalarının tespiti de kolaylaşmaktadır. Faillerin şiddetin nedeni olarak gösterdikleri etkenler, Türkiye'de toplumsal cinsiyet eşitliğinin önemini ve bu kavramın ne kadar bilinmediğini de ortaya koymaktadır. Genelleme yapmak gerekirse, failler kadınlara karşı işledikleri suçları kültür, gelenek, din, namus gibi ifadelerle dayandırmaktadır (Yüksel, 2022). Bu nedenlerin bir suçun gerekçesi olamayacağının bilinmesi gerekmektedir. Ya da toplumda gerekçe olarak görülmemesi gerekmektedir. Bunun için en önemli şey toplumsal cinsiyet eşitliği konusunda farkındalık yaratmaktır.

4. Ulusal Eylem Planı'nda "toplumsal cinsiyet eşitliği" kavramı bilinçli olarak kullanılmamıştır. Bu ifade önceki eylem planlarında onlarca kez kullanılmışken 4. Plan'da hiç kullanılmamıştır (T.C. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2021). Türkiye'nin "toplumsal cinsiyet eşitliği" kavramını bilinçli olarak dışlaması ve İstanbul Sözleşmesi'ni sonlandırması, aslında ülkedeki modern toplumsal düzenin kadın hakları ve kadın eşitliği açısından uygulanabilirliğini zayıflatmaktadır. Görüldüğü üzere İstanbul Sözleşmesi yalnızca iç hukukta uygulama alanından çıkarılmakla kalmamış, aynı zamanda kamu politikalarının kavramsal ve uygulama çerçevesinden de sistematik olarak çıkarılmıştır.

Türkiye, 20 Mart 2021 tarihinde 3718 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile sözleşmeden çekilmiştir. Fesih süreci 1 Temmuz 2021 tarihinde yürürlüğe girmiştir (Resmî Gazete, 2021). Aynı gün, İstanbul Sözleşmesi'ni tamamen dışlayan IV. Ulusal Eylem Planı açıklanmıştır. IV. Ulusal Eylem Planı önceki planlarda İstanbul Sözleşmesi'ne açıkça atıfta bulunurken, bu yeni planda sözleşmeden hiç bahsedilmemiştir (T.C. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2021). Oysa II. ve III. Ulusal Eylem Planları sözleşmenin 4 temel ilkesine (önleme, koruma, kovuşturma, politika geliştirme) uygun olarak hazırlanmıştır (T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, 2016). Konu bakımından temel hak ve özgürlükleri içeren bir uluslararası sözleşmenin Cumhurbaşkanlığı kararnamesi ile taraf devleti olmaktan çıkması da tartışma konusudur. Uluslararası sözleşmeler, onay kanunu ile iç hukuka dahil edilir. Usulüne göre bir norm, yürürlüğe girdiği şekilde yürürlükten kalkmalıdır. Bu bilgiler ışığında bir sözleşmenin uygun bulunup yürürlüğe girmesi, ancak Cumhurbaşkanlığı kararnamesi ile yürürlükten kalkması mümkündür. Bu karar hukuk çevrelerinde tartışmalara yol açtı. Anayasa Mahkemesi, Cumhurbaşkanı'nın İstanbul Sözleşmesi'nden çekilme kararının kendi yetkisi dışında olduğuna

hükmetti (Anayasa Mahkemesi, 2023). Hukuk dünyasında tartışmalar hala devam ediyor. Daha da somutlaştırmak adına sözleşmeye bağlı devletlerin yükümlülüklerinin örnekleri:

Madde 5: Taraf devletler hem kamu görevlilerinin hem de özel aktörlerin gerçekleştirdiği şiddet eylemlerine karşı **önleme ve cezalandırma** yükümlülüğü altındadır.

Madde 6-7: Toplumsal cinsiyet eşitliği temelinde devletler, eşitsizliği ortadan kaldırmaya yönelik **politika geliştirme ve uygulama yükümlülüğü** taşır.

Madde 12: Şiddetin kültür, gelenek, töre, din veya “namus” gerekçesiyle meşrulaştırılamayacağı belirtilerek **önleyici tedbirlerin** devlet tarafından alınması istenir

Madde 16: Failler için eğitim ve müdahale programları geliştirilmesi zorunluluğu getirilir. Bu, **tekrar şiddet eylemlerini önlemeye** yönelik caydırıcı bir mekanizmadır.

Maddeler incelendiğinde şiddeti önlemek için yaptırımlar uygulanması, belli politikaların geliştirilmesi, önleyici tedbirlerin alınması, toplumda belli nedenlerle şiddetin meşrulaştırılmaması, gerekli eğitim ve öğretim programlarının geliştirilmesi gerektiği görülmektedir. Sözleşme esas itibarıyla devletleri şiddeti önlemenin yanı sıra, şiddetin kalıcı olarak azaltılması ve önlenmesi konusunda da sorumluluk almaya çağırmaktadır. Şiddete karşı sadece yaptırım uygulanması yeterli caydırıcılık yaratmamakta ve şiddeti tamamen önlememektedir. Kadının güçlendirilmesi ve cinsiyet eşitsizliğiyle mücadeleyle dayanan yapı, şiddeti doğuran sebepleri hedef alarak uzun vadede caydırıcılık yaratır (İstanbul Barosu, 2021). Bunu, iç hukukta mevcut yasalara rağmen kadına yönelik şiddetin her geçen gün artmasından da anlamak mümkündür. Bu nedenlerle şiddetin, şiddet gerçekleşmeden önce ve şiddet riski taşıyan durumlarda gerekli uygulamalarla önlenmesi gerekmektedir. Şiddet suçu gerçekleştikten sonra devletin aktif rol alması çok önemli olmakla birlikte, öncesinde aktif olmak şiddeti önlemenin temel ve tek çözümüdür. Yapılması gerekenin kadının şiddet eylemine maruz kalmasından önce ilgili mekanizmaların harekete geçirilerek şiddetin önlenmesi olduğu açıktır (Kadayıfçı, 2022, s. 62).

Sözleşme, devletlerin, şiddete yol açan olayları, kültürel değerleri ve toplumsal dinamikleri vurgulayarak önleyici sistemler kurmasını ve caydırıcılık anlamında cezayı açıkça şart koşmaktadır. Belirlenen önleyici sistemler kesinlikle caydırıcılığı artırmakta ve şiddetin tekrarlanma olasılığını azaltmaktadır. Devletin sadece şiddet suçunun işlendiği andan itibaren değil, şiddet riski olduğu aşamada da müdahale etmesini ve müdahil olmasını beklemektedir.

Kadın Cinayetlerinde Fail Profili: 2019 ve 2020 Verileri Üzerinden Bir Değerlendirme

Türkiye’de kadın cinayeti, toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin trajik sonuçlarından biri olarak pek olası görünmüyor. Kadın Cinayetlerini Durduracağız Platformu’nun (KCDP) 2019 ve 2020 raporlarındaki veriler, kadınları kimin öldürdüğüne dair verilerin ifşa edilmesinin bulgularını sunuyor. Her iki yılda da kadınların büyük çoğunluğunun en sıradan erkekler tarafından öldürüldüğü görülüyor.

2019 yılında öldürülen kadınların %34’ü kocaları, %27’si sevgilileri, %15’i tanıdıkları biri ve %10’u babaları tarafından öldürüldü (KCDP, 2019). 2020 verileri de benzer bir tabloyu ortaya koyuyor; kadınların %32’si kocaları, %21’i sevgilileri, %16’sı tanıdıkları biri ve %11’i babaları tarafından öldürüldü (KCDP, 2020). Bir diğer çarpıcı veri ise her iki yılda da kadınların yaklaşık %9’unun “ayrılmak istedikleri adam” tarafından öldürülmüş olmasıdır. Bu durum, kadınların ilişkiyi bitirme iradesini gösterdiklerinde ölümle karşı karşıya kaldıklarını göstermektedir.

Veriler, kadın cinayetlerinin büyük ölçüde özel alanlarda gerçekleştiğini ve failerin genellikle aile üyeleri veya kişinin duygusal ilişkisi içinde olduğu kişiler olduğunu göstermektedir. Bu, kadınlara yönelik şiddetin bireysel bir sorun değil, yapısal bir sorun olduğunu göstermektedir. Cinsiyet rolleri, erkek egemen zihniyet ve kadınların erkekler tarafından “mal” olarak görülmesi bu cinayetlerin temelini oluşturmaktadır (Toprak, Ergun, Zencirci & Karagöz, 2012).

Kadın cinayetlerini önlemek için yalnızca cezai yaptırımlar yeterli değildir. Kadınların güçlendirilmesi, toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması ve İstanbul Sözleşmesi gibi uluslararası anlaşmaların etkin bir şekilde uygulanması büyük önem taşımaktadır. Aksi takdirde kadınların yaşam hakkı en temel düzeyde tehdit altında olmaya devam edecektir.

Sonuç: Sessizlik Değil, Tanınma İyileştirir

Kadın cinayetlerini önlemek sadece cezai yaptırımlarla değil, aynı zamanda bu cinayetlerin ardındaki psikolojik ve sosyal mekanizmaları dönüştürerek de mümkündür. Ataerkil değerlerin bireylerde nasıl içselleştirildiğini, grup normlarının şiddeti nasıl meşrulaştırdığını ve toplumun travmayla nasıl başa çıkamadığını ve kurbanı nasıl suçladığını anlamak, bir çözüm üretmenin ilk adımıdır. Psikolojik direnç, görünmeyen görünür kılmakla başlar. Şiddeti normalleştiren yapılarla yüzleşmek hem bireyin hem de toplumun iyileşmesine olanak tanır. Bu nedenle, kadın cinayeti hakkındaki her anlatı, her ses, her görsel yalnızca adalet için değil, aynı zamanda manevi bütünlüğün ve toplumsal hafızanın yeniden sağlanması için de hayati önem taşır.

İstanbul Sözleşmesi mağduru değil faili hedef alır ve faili önlemeye yönelir. Eğitim, ceza, politika ve veri temelli izleme mekanizmaları zorunlu kılar. Devletlerin, toplumsal cinsiyet eşitliği bilincini topluma aşılmasını hedefler. Kadınların şiddet gördükten sonraki süreçlerinde kolluğun ve yargı organlarının daha fazla rol oynamasını sağlar. Kadına şiddet sonrası sığınma evleri, uzaklaştırma tedbirleri, maddi yardımın sağlanması gibi uygulamaların daha hızlı sonuç vermesini sağlar. Bu unsurlar elbette yadsınamayacak bir caydırıcılık içermektedir. Veriler ile kesin bir caydırıcılık olup olmadığını söylemek ise çok zordur. Bunun sebebi ise sözleşmenin uygulandığı tarihler arasında da tam anlamıyla hayata geçirilememesi, verilerin tutarsızlığı, kayıtlara tüm şiddet türlerinin vakalarıyla geçmiyor olması, şiddetin şikâyetle bağlı bir suç olması, resmi kaynaklar ile sivil toplum verilerinin birbirinden bağımsız sonuçlar vermesi gibi değerlendirilebilir. Buna rağmen sözleşmenin değindiği ilkeler ve devlete yönelttiği sorumluluklar kadına şiddetin engellenmesinin yapıtaşlarıdır.

Referanslar

- Altınay, A. G., & Arat, Y. (2007). *Türkiye'de kadına yönelik şiddet*. Punto Yayıncılık.
- Asch, S. E. (1955). Opinions and social pressure. *Scientific American*, 193(5), 31–35. <https://doi.org/10.1038/scientificamerican1155-31>
- Anayasa Mahkemesi. (2023). 2023/38 Esas, 2023/92 Karar.
- Bem, S. L. (1993). *The lenses of gender: Transforming the debate on sexual inequality*. Yale University Press.
- Connell, R. W. (2005). *Masculinities* (2nd ed.). University of California Press.
- Connell, R. W., & Messerschmidt, J. W. (2005). Hegemonic masculinity: Rethinking the concept. *Gender & Society*, 19(6), 829–859. <https://doi.org/10.1177/0891243205278639>
- Council of Europe. (2011). *Council of Europe Convention on Preventing and Combating Violence Against Women and Domestic Violence (Istanbul Convention)*. <https://rm.coe.int/168046253e>
- Freud, S. (1961). *The ego and the id* (J. Strachey, Trans.). W. W. Norton & Company. (Original work published 1923)
- İstanbul Barosu. (2021). *Kadına yönelik şiddetin önlenmesi – 6284 sayılı yasa ve İstanbul Sözleşmesi*. Kadın Hakları Eğitim Seminerleri Yayını.
- Klein, M. (1946). Notes on some schizoid mechanisms. *International Journal of Psychoanalysis*, 27, 99–110.
- Kadın Cinayetlerini Durduracağız Platformu (KCDP). (2019). *2019 yılı kadın cinayetleri raporu*. <https://kadincinayetlerininidurduracagiz.net/veriler/2019-raporu>
- Kadın Cinayetlerini Durduracağız Platformu (KCDP). (2020). *2020 yılı kadın cinayetleri raporu*. <https://kadincinayetlerininidurduracagiz.net/veriler/2020-raporu>
- Kadayıfçı, M. (2022). Kadına karşı şiddetle mücadelede devletin önleyici tedbirler alma konusunda uluslararası sözleşmelerden doğan sorumluluğu. *Terazi Hukuk Dergisi*, (191), 53–68.
- Kadın Cinayetlerini Durduracağız Platformu. (2023). *2023 Yılı Kadın Cinayetleri Raporu*. <https://kadincinayetlerininidurduracagiz.net/>
- Lerner, M. J. (1980). *The belief in a just world: A fundamental delusion*. Springer.
- Milgram, S. (1974). *Obedience to authority: An experimental view*. Harper & Row.
- Resmî Gazete. (2021, 20 Mart). 3718 Sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararı. T.C. Resmî Gazete, Sayı: 31429. <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2021/03/20210320-8.pdf>
- Tuchman, G. (1978). The symbolic annihilation of women by the mass media. In G. Tuchman, A. Kaplan Daniels, & J. Benét (Eds.), *Hearth and home: Images of women in the mass media* (pp. 3–38). Oxford University Press.
- Toprak, S., Ergun, M., Zencirci, A. D., & Karagöz, Y. (2012). Türkiye’de kadına yönelik aile içi şiddet: Nedenler, sonuçlar ve çözüm önerileri. *Cumhuriyet Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi*, 34(2), 142–150.
- T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı. (2016). *Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele III. Ulusal Eylem Planı (2016–2020)*.
- T.C. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı. (2021). *Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele IV. Ulusal Eylem Planı (2021–2025)*.

- UNESCO Türkiye Millî Komisyonu. (2023). *Toplumsal Cinsiyet Eşitliği*.
<https://www.unesco.org.tr/Pages/42/215/Toplumsal-Cinsiyet-E%C5%9Fitli%C4%9Fi->
- Yüce, S. (2021). *Türkiye’de kadına yönelik şiddetle mücadele politikasının değişimi: İstanbul Sözleşmesi örneği* (Yayımlanmamış doktora tezi). Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yüksel, S. (2022). *Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği ve Kadına Yönelik Şiddet Üzerine Sosyolojik Bir Değerlendirme*. İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Dergisi, 42(2), 125–142.

34-TCK 103/3-b HÜKMÜNÜN UYGULAMADAKİ SORUNLARI VE YORUMA DAYALI ÇÖZÜM ÖNERİSİ

**Meryem Remziye ŞİMŞEK, Avukat, Azure Hukuk Bürosu, ORCID ID: 0009-000-3-7138-1728, meryem@azuredanismanlik.com.tr*

ÖZET

Türk Ceza Kanunu’nun 103/3-b maddesinde yer alan “insanların toplu olarak bir arada yaşama zorunluluğunda bulunduğu ortamların sağladığı kolaylıktan faydalanmak suretiyle” ifadesi, özellikle cinsel istismar suçlarının değerlendirilmesinde uygulamada ciddi yorum farklılıklarına neden olmaktadır. Bu hükmün lafzî değil, amacı doğrultusunda değerlendirilmesi gerektiği açıktır. “Toplu olarak bir arada yaşama zorunluluğu” ibaresi, yasa koyucu tarafından bilinçli olarak geniş bir biçimde kaleme alınmış ve daraltıcı bir çerçeveye oturtulmamıştır. Bu durum, uygulayıcı hâkime her somut olay özelinde değerlendirme yapma ve olayın gerçekleştiği çevresel koşulların, suçun işlenmesini kolaylaştırıp kolaylaştırmadığını takdir etme yetkisi tanımaktadır. Cinsel istismar gibi giderek yaygınlaşan suç tipleri karşısında, bu hükmün lafzi anlamı yerine, düzenlemenin korunmaya çalışılan hukuki değer ve amaç bağlamında yorumlanması zorunludur. Zira kanun koyucunun amacı, toplumun güvenlik duygusunu zedeleyen bu tür fiillerin, failin avantaj sağladığı sosyal ortamlarda daha ağır şekilde cezalandırılmasını temin etmektir. Makale içeriğinde sunacağımız öneri ile de, ilgili kanun hükmü işlevsellik kazanmış olacaktır. Burada amaç, suçun cezasının artırılarak caydırıcılığını sağlamaktır. Mevcut düzenlemede ağırlaştırıcı bir nedenin bulunup, uygulamada tatbik edilememesi kamu düzeni açısından yanlış bir algıya neden olmakta ve toplumda infial yaratmaktadır. Makale içeriğinde yer yer emsal Yargıtay kararlarına da yer verilecektir.

Amaç: Çalışmanın amacı, hükmün amacına aykırı dar yorumlanmasının yol açtığı hukuki boşluklara ve adaletsizliklere dikkat çekmek ve normun ruhuna uygun uygulanabilirliğini savunmaktır.

Gereç ve Yöntem: Normatif analiz yöntemiyle, yargı kararları ve somut dava örnekleri üzerinden hükmün uygulanış biçimi değerlendirilmiş; doktrinsel görüşler ve yasa koyucunun gerekçesine yer verilmiştir.

Bulgular: Uygulamada düğün evleri, çadırkentler, otobüs ve okul koridorları gibi kalabalık ortamlar toplu yaşama zorunluluğu kapsamında değerlendirilmeyerek hükmün uygulanmadığı ve ceza indirimi doğduğu gözlenmiştir. Bu durum hem mağdurlarda hem de toplum vicdanında ikincil mağduriyet yaratmaktadır. Yargıtay kararlarında da dar yorum sebebiyle farklılaşan uygulamalar dikkat çekmektedir.

Sonuç: “Yaşama zorunluluğu” ibaresi, hükmün amacına ulaşmasını engellemekte, suçun caydırıcılığını azaltmaktadır. Bu nedenle maddenin “insanların toplu olarak bir arada bulunduğu ortamların sağladığı kolaylıktan faydalanmak suretiyle” şeklinde yeniden

düzenlenmesi gerekmektedir. Hükmün lafzî sınırlar içinde değil, toplumu koruma amacı çerçevesinde yorumlanması, hukuki güvenliğin ve kamu vicdanının tesisi açısından zorunludur.

Anahtar Kelimeler: TCK 103/3-b, cinsel istismar, yorum, toplu yaşam alanı, ağırlaştırıcı neden

INTERPRETATION CHALLENGES AND REFORM PROPOSAL REGARDING ARTICLE 103/3-b of TURKISH PENAL CODE

ABSTRACT

Introduction: Article 103/3-b of the Turkish Penal Code introduces an aggravated penalty for sexual abuse committed by taking advantage of environments where individuals are compelled to live collectively. However, the clause “compelled to live collectively” causes significant ambiguity in legal practice. The phrase “obligation to live collectively” has been deliberately formulated by the legislator in broad terms and is not confined within restrictive boundaries. This legislative technique grants the judge discretionary authority to assess each case individually and determine whether the specific setting in which the offense occurred facilitated the commission of the crime. In the face of increasingly prevalent offenses such as sexual abuse, a purely literal interpretation of the provision is inadequate. Rather, it must be construed in light of the protective purpose and legal values underlying the legislation. The core legislative intent is to ensure more severe penalties for acts committed in social environments where the perpetrator benefits from the vulnerabilities created by collective presence, thereby safeguarding the public’s sense of security. The presence of an aggravating circumstance in the current legal framework, coupled with its failure to be implemented in practice, creates a misperception concerning public order and leads to public outrage. The article will, where appropriate, refer to relevant precedents set by the Court of Cassation

Purpose: This paper aims to highlight the misinterpretation of the clause in judicial practice and proposes a reform to ensure that the rule serves its protective function as intended by the legislator.

Materials and Methods: A normative legal analysis is conducted based on real case studies, judicial rulings, and legislative intent. Interpretations in Turkish doctrine are also discussed.

Findings: Court decisions have excluded places like wedding homes, refugee camps, buses, and school corridors from the scope of the provision due to a narrow interpretation of

“compelled collective living.” This has led to unjust sentence reductions and secondary victimization.

Result: The clause "compelled to live collectively" must be revised to "where people are collectively present" to better reflect the law’s purpose. Judicial interpretations should prioritize the protective function of the law over a restrictive literal approach, thus ensuring justice and public trust.

Keywords: Article 103/3-b, sexual abuse, interpretation, collective environments, aggravating factor

1. Giriş

Türk Ceza Kanunu’nun 103. maddesinin 3. fıkrasının (b) bendi özellikle cinsel istismar suçlarında cezayı artıran önemli bir düzenleme olup, uygulamada geniş yorumlamalara ve farklı yargı kararlarına sebebiyet vermektedir.

2. TCK 103/3-b Hükümünün Değerlendirilmesi- Hükümün Metni ve

Yapısal Değerlendirme

TCK 103/3-b hükmü, "İnsanların toplu olarak bir arada yaşama zorunluluğunda bulunduğu ortamların sağladığı kolaylıktan faydalanmak suretiyle" ibaresini içermektedir. Bu hükümde iki temel kavram öne çıkmaktadır:

1. Toplu olarak bir arada yaşama zorunluluğu,
2. Ortamların sağladığı kolaylık

Bu unsurlar, hükmün kapsamını belirlemede kilit rol oynamaktadır. Ancak kanun koyucunun burada geniş bir kavram kullanmış olması, uygulamada birçok sorunla karşılaşmamıza yol açmaktadır. Hükümde "toplu olarak bir arada yaşama zorunluluğu" ifadesi sınırlandırılmamış ve oldukça geniş tutulmuştur. Bu durum, hakime her somut olayı kendi özelliklerine göre değerlendirme yetkisi tanımaktadır. Ancak bu genişlik, uygulamada ciddi belirsizlikler yaratmakta ve hükmün amacından uzaklaşılmasına neden olmaktadır. Hakimin her somut olaya göre değerlendirmesi ve olayın detayına inerek suçun işlendiği ortamın suçun işlenmesinde kolaylıktan yararlanma sağlayıp sağlamadığını tespit etme yetkisi hakime tanınmıştır. Gün geçtikçe artan bir suç tipiyle karşı karşıyayken kanunda açıklamalı ve sınırlayıcı şekilde tek tek yazmak mümkün olmayacağından, burada kanundaki kelime anlamı değil, hükmün getiriliş amacı göz önünde bulundurulmalıdır. Hükümün devamında yer alan ‘kolaylıktan yararlanma’ ibaresi bu maddenin olaylara nasıl uygulanması gerektiğini açıkça göstermektedir. Buna rağmen “Suçun işlendiği yer yaşama zorunluluğu olarak sayılan yerlerden mi?, Birden fazla kişi aynı evde mi yaşıyor?, Bu kişiler çadırkentte mi, yoksa otelde mi yaşıyor?” vb sorularla bu maddenin uygulanıp uygulanmayacağını tespiti düşünülemez. Kanun maddesinin getiriliş amacı düşünüldüğünde bu şekilde tahdidi sıralama yasanın Ruhuna da ters düşecektir.

3. Hükümün Koruduğu Hukuki Yarar

Bu düzenlemenin amacı, kişinin kalabalık bir ortamda kendini güvende hissetme hakkını korumaktır. Bu bağlamda: kalabalık ortamlarda tedbir alma ihtiyacı hissetmeme, suçun işlendiği ortamda failin kolayca gizlenmesinin önlenmesi, failin tespit edilmesinin kolaylaştırılması vb. koruma amaçları öne çıkmaktadır. Bu nedenle hükmün amacına uygun yorumlanması, sadece lafzi olarak değil, sosyal hayattaki işlevi göz önünde bulundurularak değerlendirilmelidir.

4. Uygulamada Ortaya Çıkan Sorunlar

Uygulamada sıkça karşılaşılan sorunlardan bazıları şunlardır: “Yaşama zorunluluğu olan yer” kavramından ne anlamalıyız?, Misafir evi, otel, hastane, çadırkent, konteynerkent vb yerler bu kapsama girer mi?, Kalabalık bir ortamda suçu işleyen failin daha ağır cezalandırılması gerektiği için, buna benzer yerlerde gerçekleşen vakalar nasıl değerlendirilmeli?

Örneğin, Adana’da düğün evinde yaşanan acı olayda küçük bir çocuğun cinsel istismara uğraması, bu hükmün yorumlanmasındaki sorunları açıkça gözler önüne sermektedir. Yaşanan vakaya kısavca bakmak gerekirse; 2019 yılı Mart ayında Adana’da bir düğün evinde yaşanan acı olayda da küçük B. Ç. N’in maruz kaldığı cinsel istismar vakasında, işbu ağırlaştırıcı neden verilen hükme uygulanmamıştır. Bahsi geçen vakada; yasanın asıl getiriliş amacından uzaklaşıp, korunan hukuki değer gözetilmeksizin ve kıyasen uygulama yapılmaksızın, dar yorumlamak suretiyle, sadece kelime anlamına bakılarak “düğün evinin” insanların toplu olarak yaşamak zorunda olduğu yerlerden olmadığı ve kanunda tanımlanan kriterleri karşılamadığı gerekçesiyle, ağırlaştırılmış neden uygulanmamak suretiyle 15 yıl eksik ceza tesis edilmesi hükmün getiriliş amacına ters düşmüştür. Her olayın ayrıca değerlendirilmesi gerektiği için genel bir ifade kullanılmıştır ve detaylı yorumlamak suretiyle kanun hükmünün manasının çıkarılıp uygulanması görevi mahkemeye bırakılmıştır. Fail davaya konu olayda su içme bahanesiyle olay yerinde bulunan ve herkesin kullanımına açık tutulan düğün evine su içme bahanesiyle girmiştir. Kalabalık, düğün telaşı ve sıkışıklıktan yararlanmak suretiyle, yüksek sesli müziği de lehine kullanarak suçu kolayca işlemiştir. Bu sırada düğün evinde bulunan kalabalıkta, bütün odağın düğünde oluşu ve herkesin telaş içinde oluşu suçun kolaylıkla işlenmesine zemin hazırlamıştır. Yüksek sesli müzik nedeniyle çocuğun sesini asla duyuramayacağı ve kendisini koruyamayacağı bir ortamda istismara uğramış olması bu hükmün koruduğu kapsamda değerlendirilmelidir. Zira burada failin tespiti imkansız olmakta, suçu işlemeye yönelik daha cesaretli davranmaktadır. Olay esnasında tesadüfen bir kimsenin olayın gerçekleştiği odanın önünden geçmesi ile fail yakalanmıştır. Failin yakalanması ve cezasını çekmesi tesadüfi bir duruma bağlanmıştır. Bu tesadüf durum gerçekleşmese işlenen suç, çocuğun yaşı göz önünde bulundurulduğunda “karanlık alan” dediğimiz alanda kalacak ve asla aydınlatılmış olmayacaktır. Burada ailenin kalabalık bir ortamda olmanın verdiği güvenle, düğün evi olan akrabasının evinin bir odasında uyuyan çocuğunu yatırması ve sadece akrabalarının olduğu, herkesi tanıdığı bir ortamda tedbir alma gereği duymaması kadar doğal bir şey yoktur. Olayımızda da çocuk sesini kimselere duyuramamış, görgü tanıkları dahi olay anında çığlıklarını kimseye duyuramamıştır. Kişiler normal bir kavga zannettiği için, fail bu kargaşadan yararlanarak olay yerinden kaçmıştır. Kanun maddesinde yer alan “kolaylıktan

yararlanma” kısmının bahsi geçen bu vakada gerçekleştiği aşıkardır. Burada bu hükmün asıl getiriliş amacı göz önünde bulundurulmalıdır.

Hükmü sadece lafzi olarak kelime kelime dar bir şekilde yorumlayacaksak, bir arada yaşama zorunluluğundan ne anlamak gerektiğini de irdelemek gerekir. Buradaki yaşamaktan kasıt nedir?, barınmak mı?, konaklamak mı?, sadece nefes almak mı?, vb birden fazla şekilde ele alınabilir. Ucu açık bir kavramı dar yorumlayıp “dügün evi insanların bir arada yaşadığı yer değildir” demek kanun hükmünün uygulanabilirliğinin önüne geçmektedir. Hükmün getiriliş amacı unutulup dar yorumlandığında, hüküm uygulanamaz hale gelmekte ve kanunun korumaya çalıştığı amaçtan da uzaklaşmış olmaktadır.

5. Yargı Kararları Işığında Değerlendirme

Yargıtay’ın bu hükmeye ilişkin yorumları da yerel mahkemelerle çelişmektedir. Otobüs, metrobüs ve asansör gibi yerleri 'yaşama zorunluluğu olan alan' olarak kabul etmemektedir. Uygulamada salt bu şekilde sadece kelime anlamıyla dar yorum yapıldığı için birçok hukuka aykırı hüküm tesis edilmiştir. Bu yönde detaylı inceleme ile hukuka uygun bir karar verilerek diğer birçok olaylara da emsal teşkil edilmesi ve uygulamada bu hükmün yanlış uygulanmasının önüne geçilmesi gerekmektedir. Yerel Mahkemelerde birçok olayda bu hüküm uygulanmıştır. Gaziantep’te otobüste yaşanan taciz olayında, Nevşehir’de yaşanan taciz olayında, Asansörde yaşanan taciz olayında, İstanbul’da metrobüste yaşanan taciz olayında, Gaziantep’te yaşanan çadırkentte istismar skandalında, okula giren hırsızın mağduru koridorda durdurup istismar ettiği olayda, sanığın mağdurla aynı evde yaşadığı olaydaki gibi bir çok olayda yerel mahkeme hükmü tesis ederken, bu hükmü uygulayarak cezanın artırılması yoluna gitmiştir. Ancak otobüsün, metrobüsün, asansörün insanların bir arada yaşamak zorunda olduğu alanlardan olmaması gerekçesiyle; kişilerin aynı evde yaşıyor oluşunu toplu yaşama kapsamında değerlendirmedeği için Yargıtay 14. Ceza dairesi 2016/1062 esas sayılı kararı, hırsızlık amacıyla okula giren failin, koridorda mağdureyi durdurarak duvara yaslayıp istismar etmesi olayında, olay anındaki konumu gereği okulda bulunma zorunluluğu bulunan kişilerden olmadığı gerekçesiyle Yargıtay 14 Ceza Dairesi 2015/5581 esas sayılı kararı hükmen bozulmuştur. Yine aynı şekilde Yargıtay 14. Ceza dairesi 2016/12859 esas sayılı kararda Gaziantep Nizip Çadırkentte Suriyeli sığınmacıların kaldığı alanda yaşanan istismar olayında dahi, yaşayacak başka yeri olmayan ve barınmak için toplu olarak bir arada yaşamak zorunda olan insanların bulunduğu çadırkent dahi bu madde kapsamında değerlendirilmemiş ve eksik hüküm tesis edilmiştir.

6. Çözüm Önerisi

Bu noktada, çözüm olarak önerimiz şu şekildedir:

“Yaşama zorunluluğu” ibaresinin ilgili kanun maddesinden çıkarılarak, yerine “toplularak bir arada bulunduğu” ifadesinin getirilmesi kanunun getiriliş amacına daha uygun düşecektir. “İnsanların toplu olarak birarada bulunduğu ortamların sağladığı kolaylıktan faydalanmak suretiyle” ifadesiyle hükmün genişletilmesi sağlanmalıdır.

Görülmektedir ki; hüküm hiçbir şekilde hukuka uygun olarak, uygulamada tatbik edilememektedir. Hüküm yorumlamasında hataya düşülüp hüküm dar yorumlandığı için, verilen bu kararlar caydırıcılık özelliğini yitirmektedir. Ayrıca toplumda bir çok insanı bu suça meyilli hale getirmektedir. Failler otobüste kargaşadan yararlanarak, asansörde çocuğu yalnız yakalayarak, toplu eğitimin görüldüğü ve herkesin bir arada olduğu okulda kalabalığın verdiği rahatlıktan yararlanarak kolayca suçu işlemektedir. Bu hükmün uygulanmaması failleri cesaretlendirmektedir ve toplumda güvenli bir şekilde barınma, sosyalleşme, seyahat etme, eğlenme hakkı açıkça ihlal edilmektedir. İnsanlar artık kalabalık ortamlarda bulunmaktan kaçınmakta, toplumun güven içinde yaşama hakkı ihlal edilmektedir. Yukarıda bahsi geçen olayda, düğün evinin ağırlaştırıcı neden sayılmaması da toplumda infial yaratacaktır. Şöyle ki; insanların böyle bir vakayı duyduktan sonra, düğüne gitmekten korkması hayatın doğal akışına uygundur. Kamuya mal olmuş, örnek teşkil edebilecek ve birçok kararda emsal teşkil edecek bir davada bu hükmün uygulanmaması, belki de faillere cesaret verecektir. Bu hükmün çok titiz bir şekilde tatbiki gerekmektedir. En önemli konu da şudur: Savcılık iddianamesiyle 66 yıl hapsi istenen failin 51 yıl ceza almış olması toplumda derin yara açmış ve kamuda infiale neden olmuştur. İlgili olayda cezada indirim nedenleri uygulandığı şekilde bir algı oluşmuş, oluşan bu yanlış algı toplumun hukukumıza güvenini sarsmıştır. Kamu vicdanının rahatlatılması kanunun temel prensibi iken, hükmün yanlış uygulanması toplumda ikincil bir mağduriyet yaşatacaktır. Aile de aynı şekilde acılarını unutmak için failin en ağır şekilde cezalandırılmasını isterken, iddianamedekinin aksine eksik hüküm uygulanması, indirim uygulandığı şeklinde algılandığı için derin bir ikincil mağduriyet yaşatmıştır.

Bu hükümle hedeflenen; yalnızca evde, otelde, yurttan, okulda, barınma özelliği taşıyan yerlerde, işyerlerinde gerçekleşen vakalarda uygulanması değildir. İnsanların toplu taşıma araçlarında, sinema, tiyatro, lokanta, eğlence merkezi, lunapark gibi yerlerde maruz kaldığı suçların cezalandırılmasında, bu ortamların sağladığı kolaylıktan faydalanılması daha ağır cezalandırılmasını gerektirmektedir. Özellikle basit cinsel saldırı suçları; toplu taşıma araçlarının, stadyumların, gösteri ve toplantı alanlarının, eğlence yerleri ile alışveriş merkezlerinin, sinema, tiyatro, lunapark, konser, yılbaşı kutlamalarının sağladığı kolaylıklarla işlenebilmektedir. Fail; kalabalık ortamdan ve yaşanan sıkışıklıktan yararlanarak, cinsel içerikli basit saldırı veya sarkıntılık düzeyinde kalan cinsel davranışlarla mağdurun vücut dokunulmazlığını ihlal edebilmektedir. Kanun koyucu, tüm bu yerlerde gerçekleşebilecek vakalardan dolayı daha ağır ceza sorumluluğu öngörmeyi hedeflemiştir.

7. Sonuç

Yukarıda açıklanan nedenlerle, bundan sonra yaşanacak istismar vakalarında işbu hükmün yerinde kullanılabilmesi, anlam karışıklığının giderilmesi ve gerekli ağırlaştırıcı nedenin bu şekilde uygulanarak adil ve hakkaniyete uygun cezanın verilebilmesi için TCK 103/3-b “İnsanların toplu olarak bir arada yaşama zorunluluğunda bulunduğu ortamların sağladığı kolaylıktan faydalanmak suretiyle,” hükmünün YAŞAMA ZORUNLULUĞU ibaresinin çıkarılarak, yerine “BİR ARADA BULUNDUĞU” ifadesinin getirilmesi, “İnsanların toplu olarak bir arada bulunduğu ortamların sağladığı kolaylıktan faydalanmak suretiyle,” şeklinde yeniden düzenlenmesi zorunlu hale gelmiştir.

35-FLÖRT UYGULAMALARINDA KADINLARA YÖNELİK SİBER TACİZ: NİTEL BİR İNCELEME

*Büşra Tulumbacı, Uzman Psikolog, YSYD İnsani Yardım Derneği, 0000-0002-4890-6755,
busratulumbaci@gmail.com*

Özet

İnternet kullanımı, teknolojik gelişmelerin artmasıyla günümüzde kullanımı yaygınlaşmakta ve insan hayatında önemli bir yer edinmektedir. Dijital dünya; eğitim, sanat, politika ve eğlence gibi pek çok alanda kişinin hayatının içerisinde bulunmakta ve kolaylıklar sağlamaktadır. Hayatın içerisinde yenilikler getiren dijitalleşmenin, insan ilişkilerinde de yenilikler getirdiği görülmektedir. İlişkisel anlamda bireyler, duygu ve davranışlarını bir başkası ile paylaşma gereksinimi duymaktadır. Duyulan bu ihtiyaçla birlikte bireyler zaman içerisinde romantik ilişkilerini dijital ortamda yaşamaya başlamaktadır. Sosyal medya ve flört uygulamaların yaygınlaşmasıyla sosyal hayatına zaman ayıramayan ya da hayat telaşı içerisinde flörtleşmeye vakit bulamayanlar için alternatif tanışma ortamları oluşturulmaktadır. Teknolojik gelişmelerin olumlu yönlerinin yanında, dijital ortamda gelişen şiddet türleri de oluşmaya başladı. Siber şiddet veya taciz durumlarının günümüzde giderek arttığı görülmektedir. Bu araştırmada, flört uygulaması kullanan kadınların siber taciz deneyimleri araştırılmıştır. Araştırmada İstanbul'da yaşayan 18 yaşını doldurmuş ve flört uygulamasını hayatında en az bir kere kullanmış olan kadınlarla çalışılmıştır. Araştırma da nitel yöntem kullanılmış, katılımcılar ile derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilmiş, elde edilen veriler içerik analizi yöntemi ile çözümlenmiştir. Araştırma bulguları ile katılımcıların flört uygulaması kullanma motivasyonları, amaçları ve yaşadıkları rahatsız edici durumlar belirlenmiştir. Siber taciz durumların yaşanıp yaşanmadığı sorgulanmış ve genel olarak katılımcıların uygulamayı kullandıkları esnada taciz yaşadıklarını fark etmediklerini ancak sonrasında psikolojik olarak kendilerini kötü hissettikleri bulunmuştur. Bu araştırma ile insanların siber tacizin ne olduğunu tam anlamıyla bilmedikleri, yaşadıklarında neler yapacaklarını ve sonrasında psikolojik olarak nasıl mücadele edeceklerini bilmedikleri sonucuna varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Romantik İlişki, Flört Uygulamaları, Siber Şiddet, Siber Taciz, Dijitalleşme

Abstract

Internet usage has become widespread with the increase in technological developments and has gained an important place in people's lives today. The digital world is involved in various aspects of life such as education, art, politics, and entertainment, providing convenience. It is observed that digitalization, which brings innovations into life, also brings innovations in human relationships. On a relational level, individuals feel the need to share their emotions and behaviours with others. With this need, people have started to experience their romantic relationships in the digital realm over time. Alternative meeting environments are being created for those who cannot find time for social life or flirting due to the rush of life, with the widespread use of social media and dating apps. Alongside the positive aspects of technological developments, types of violence that develop in the digital environment have also begun to emerge. It is observed that instances of cyber violence or harassment are increasing nowadays. This research investigates the experiences of women using dating apps with cyber harassment. The study was conducted with women living in Istanbul who were at least 18 years old and had used a dating app at least once in their lives. A qualitative method was used in the research, in depth interviews were conducted with the participants, and the obtained data were analyzed using content analysis. The findings of the research identified the participants' motivations, purposes, and disturbing experiences with using dating apps. It was questioned whether instances of cyber harassment occurred, and it was found that generally, participants did not realize they were being harassed while using the app but felt psychologically bad afterward. This research concluded that people do not fully understand what cyber harassment is, do not know what to do when they experience it, and do not know how to cope psychologically afterward.

Keywords: Romantic Relationship, Dating Apps, Cyber Violence, Cyber Harassment, Digitalization

Giriş

İnternet ve dijital teknolojilerin hızla gelişmesi ve hızlı yayılımı, bireylerin günlük hayat biçimleri, sosyal ilişkileri ve çalışma ortamları dönüşüme uğramıştır (Özbay, 2017; Göger, 2021). TÜİK'in 2023 verilerine göre Türkiye'de evlerin %95,5'i internete erişim olanağına sahiptir; bu oran, internetin eğitimden eğlenceye pek çok alanda vazgeçilmez hâle geldiğini göstermektedir. Dijital ortam, küresel ölçekte bilgiye anlık erişim imkânı sunarken aynı zamanda bireylerin sanal kimlikler oluşturarak yeni etkileşim biçimleri geliştirmesini sağlar (Yılmaz, 2022).

Bu dönüşümle birlikte sosyal medya platformları ve flört uygulamaları, birbirini gerçek hayatta tanıma olasılığı düşük kişilere bile kolayca ulaşma olanağı sağlamakta, bireysel talepleri ve toplumsal beklentileri yeni bir boyuta taşımaktadır (Avcı, 2015; İpek, 2020). Flört uygulamaları (Tinder, Bumble, Happn, OkCupid gibi) romantik partner arayışını sosyal ortamlardan çevrimiçi alanlara taşıyarak ilişki kurma ve flört etme pratiklerini yeniden tanımlamıştır (Tapan, 2019). Ancak tüm bu seçeneklerin yanında, kimlik gizliliği ve mahremiyet sınırlarının olmaması kullanıcıları çeşitli risklere açık hâle getirir (Alıcı, 2023).

Dijital etkileşimin yarattığı fırsatlara karşı kontrolsüz ve denetimsiz kullanım, siber şiddet ve zorbalık gibi olumsuzlukları da artırmaktadır (Barındık, 2021; Yıldırım, 2014). Zorbalığın çevrimiçi versiyonu olarak tanımlanan “siber zorbalık” (Willard, 2005), yalnızca çocuk ve ergenleri değil yetişkinleri de hedef alarak “siber taciz” biçiminde ortaya çıkmaktadır (Baştürk, 2017). COVID-19 sürecinde internet kullanımının belirgin şekilde artması, bu dijital şiddet biçimlerinin yaygınlaşmasını daha da hızlandırmıştır (Statista, 2020). Flört uygulamaları, geniş kullanıcı havuzu ve kişisel veri erişilebilirliği nedeniyle özellikle kadınlar için siber tacizi kolaylaştıran bir alan hâline gelmektedir (Cöbek, 2022; Winkelman, 2015).

Bu çalışma, Tinder, Bumble, Happn ve OkCupid gibi flört uygulamalarını kullanan kadınların dijital flört deneyimlerini derinlemesine inceleyerek:

1. Flört uygulamalarına ilişkin algıları,
2. Çevrimiçi ortamlarda maruz kaldıkları taciz türlerini ve
3. Tacizle başa çıkma stratejilerini ortaya koymayı amaçlamaktadır.

Araştırma bulgularının, dijitalleşen dünyada kadınların karşılaşılabilecekleri riskleri görünür kılarak flört uygulamalarındaki mahremiyet ve güvenlik politikalarına katkı sağlaması, ayrıca siber şiddetle mücadeleye yönelik toplumsal ve hukuksal farkındalığı pekiştirmesi beklenmektedir. Aynı zamanda flört uygulaması kullanırken kadınların siber tacize uğradıklarını anlayıp anlamadıkları çalışma içerisinde ölçülmüştür. Bu çalışma, yazarın yüksek lisans tezi kapsamında yürütülmüş nitel bir araştırmanın bulgularına dayanmaktadır.

Yöntem

Bu çalışmada, nitel araştırma yöntemi uygulanmıştır. Nitel araştırma, kişinin kendi potansiyelini anlaması, sırlarını çözmesi ve çabasıyla inşa ettiği sosyal yapı ve sistemlerin derinliklerini keşfetmek için geliştirilmiş bir bilgi üretme biçimlerindendir (Baltacı, 2019). Bu yöntem ile bireylerin sosyal hayat akışının içerisindeki olgulara odaklanmasını ve olguların değişime uğratmadan incelemesi amaçlanmıştır. Bu araştırma da bireylerle sosyal bir ilişki kurularak veriler toplanmış ve flört uygulaması kullanan kadınların siber taciz deneyimleri üzerine derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilmiştir.

Bu çalışmada veri toplama yöntemi olarak derinlemesine görüşme tekniği kullanılmıştır. Bu yöntem ile çalışmada konular ayrıntılı ve derinlemesine bir şekilde kavranmıştır. Yapılan derinlemesine görüşmeler, kişisel bilgi formu ve yarı yapılandırılmış görüşmeler şeklinde düzenlenmiştir. Kişisel bilgi formunda kişinin yaşı, öğrenim durumu, mesleği, kiminle yaşadığı ve ilk kaç yaşında flört uygulaması kullanmaya başladıklarına dair temel sorular bulunmaktadır.

Araştırmanın örneklemi, flört uygulaması kullanan ya da daha öncesinde kullanmış olan, 18 yaşını tamamlamış ve İstanbul'da yaşayan tüm kadınları kapsamaktadır. Hayatında en az bir kez flört uygulaması kullanmış olan 20 kadın katılımcıdan oluşturulmuştur. Kartopu yöntemi ile katılımcılara ulaşılmıştır.

Veriler, yüz yüze ve online ortamda gerçekleştirilen derinlemesine görüşme tekniği ile toplanmıştır. Katılımcılardan bilgilendirilmiş onam formu alındıktan sonra sosyo-demografik sorular sorulmuş ardından derinlemesine görüşmeler için oluşturulmuş olan yarı yapılandırılmış sorular sorulmuştur.

Verilerin analizinde içerik analizi yöntemi kullanılmıştır. İçerik analizi ile elde edilen verileri açıklayan kavramlar ve ilişkiler ortaya çıkarılmıştır.

Bulgular

Katılımcıların demografik bilgileri incelendiğinde 18'inin bekar ve 2'sinin evli olduğu, 11'inin üniversite mezunu, 5'inin yüksek lisans ve 4'ünün doktora mezunu olduğu görülmüştür. Katılımcılar 19-35 yaş aralığındadır. Tüm katılımcılar flört uygulamasını en az bir kere kullanmış ve en çok Bumble ile Tinder tercih edilmektedir. İlk kullandıkları yaş aralıkları 18 - 28 yaş aralığında olduğu belirlenmiştir.

Katılımcılara flört uygulaması kullanmalarını sağlayan motivasyon kaynakları sorulduğunda flört ve ilişki isteği, sosyal bağlantılar ve onaylanma, iletişim ve etkileşim, eğlence gibi temalar olduğu tespit edilmiştir. Tüm bu temaların içerisinde alt temalar oluşturulmuştur. Katılımcılar, partner seçeneklerini tek bir ekranda görebiliyor olmanın kolaylığından bahsederken aynı zamanda sosyalleşme ağını da kolaylıkla oluşturduklarını belirtmişlerdir. Tüm bu motivasyon kaynaklarının yanında psikolojik olarak da kendilerini iyi hissettiklerinden bahsetmişlerdir.

K4: Beğenilme doyumunu, onaylanma hissi, ihtiyacı, cinsel gereksinimlerime daha kolay ulaşabilmek adına bu uygulamayı kullanıyorum. (25)

Flört uygulamaları kullanırken rahatsız oldukları olaylara ilişkin soru sorulduğunda katılımcılar en çok cinsel içerikli istekler ve konuşmalar olduğunu belirtmişlerdir. Bu davranışlarında ısrarcı davranıyor olmaları, zorla cinsel birliktelik yaşama talebi ve ısrarla fotoğraf gönderme isteklerinden bahsetmişlerdir. Aynı zamanda psikolojik şiddet temasını belirten aşağılanma, tehdit edilme, mesajlara cevap vermeme gibi temalarda bulunmuştur. İsrarla kişisel bilgilerin isteniyor olması da bir diğer rahatsız edici olarak bulunmuştur.

Katılımcılara flört uygulamaları kullanım amaçları sorulduğunda ise motivasyon kaynakları ile benzerlikler olduğu görülmüştür. Sosyalleşmek, eğlence ve zaman geçirme amacı en yüksek temalar içerisinde yer almaktadır. Bazı katılımcılar için cinsellik yaşamak için bir alan olduğu görülse de bazı katılımcılar için romantik ve ciddi ilişkilerin başlangıç alanı olarak görülmektedir. Aynı zamanda bu kişilere konforlu bir şekilde ulaşabiliyor olmak da kullanma amaçları içerisinde yer almaktadır.

Katılımcılara direk olarak siber tacize uğrayıp uğramadıkları sorulmayıp siber tacize dair bilgileri ölçülmeye çalışılmıştır. Bu amaçla araştırma sorularında siber tacizin ne olduğu sorulmuştur. Katılımcıların eğitim seviyeleri de göz önüne alınarak genel olarak tüm katılımcılar kelime anlamı olarak siber tacizin ne olduğunu bildiklerini ifade etmektedirler. Sürekli ve tekrar edici davranışların siber taciz olduğunu belirterek ısrarla mesaj atmaları ve cinsel içerikli resimler göndermeleri olarak tanımlamışlardır. Bu anlamda katılımcılara kişisel bilgilerinin paylaşılıp paylaşılmadığı, rızaları olmadan fotoğraf ya da videolarının kullanılıp kullanılmadığı sorulmuştur. Bu sorular çerçevesinde katılımcıların büyük çoğunluğunun hayır olarak cevap verseler de konuşmalar içerisinde ısrarla fotoğraf istemeleri, birliktelik içerisinde video kaydını teklif etmeleri ve kişisel bilgilerini talep etmeleri bir süre sonra rahatsız ettiğini belirtmişlerdir.

Katılımcılara aşağılanma, küfür ya da tehdit durumlarının olup olmadığı sorulduğunda en çok aşağılanma ve küfür içerikli konuşmaların olduğundan bahsetmişlerdir. Özellikle de cinsel birlikteliği istemeyen katılımcılar küfürlere ve aşağılayıcı cümlelere maruz kaldıklarını belirtmişlerdir. Bununla beraber bazı katılımcılar birliktelik sonrası bazen tehditlere maruz kaldıklarını belirtmiştir. Bazı katılımcılarımız da ise bedensel olarak aşağılayıcı cümlelerin mesajlaşma içerisinde ve yüz yüze ortamlarda çok sık karşılaştıklarını belirtmişlerdir.

En çok hangi uygulamayı tercih ettikleri sorulduğunda katılımcılar kullanım amaçlarına yönelik farklılıklar oluşsa da genelde Bumble ve Tinder uygulamalarını kullandıklarını söylemişlerdir. Bumble kullanım açısından kadınlara özgü bir platform olmasından dolayı katılımcılara daha fazla güven vermiş ve orada partner eşleşmelerini daha doğru olduğunu düşünmektedirler. Tinder ise en eski ve en yaygın olarak kullanılan bir diğer uygulamadır. Özellikle cinsellik anlamında en çok bu uygulamayı tercih ettiklerini belirtmişlerdir. Okcupid ve Happn uygulamalarını ise mekansal benzerlikler ve hobilerin ortak kesişimlerini göstermesinden dolayı bazı katılımcıların buradaki partnerlerinin kendileri ile ortak zevklerinin olduğunu düşünerek bu platformlara yönelmişlerdir.

K13: Daha çok bumble uygulamasını kullanıyorum. Çünkü orada kadın olarak sen ilk mesajı atıyorsun ve bu inanılmaz rahatlatıcı bir özellik. Bütün ipler benim elimdeymiş gibi hissettiriyor. Ve bu uygulamada casual ya da relationship gibi seçeneklerle amacını belirleyebiliyorsun ve sana ona göre bir aday çıkarıyor. (27)

K14: Daha çok eğlence için bu uygulamaları tercih ediyorum. Arkadaş ortamında inanılmaz popüler bir durumda. Bize de eğlence oluyor açıkçası. Oradan giriyorsun ve birilerini sağa kaydır beğendim, sola kaydır beğenmedim gibi goygoy döndürüyoruz. Bunun yanında da yeni insanları tanımış oluyorum. Bu da inanılmaz keyif veriyor. (19)

Katılımcılara yaşadıkları tüm sorunlar da neler yaptıkları sorulduğunda daha çok kişileri uygulamalar üzerinden engellediklerini, iletişimi kestiklerini belirtmektedirler. Eğer bu sınır ihlalleri yüksek seviyede ise bireyleri savcılığa ya da emniyete başvurdıklarını belirtmişlerdir. Bu soruyu biraz daha özelleştirip siber taciz durumlarında neler yapıldığı sorulup konuya dair hassasiyetleri ölçülmeye çalışılmıştır. Bazı katılımcıların emniyete ya da siber suçlara başvuru yaptığı görülürken bazıları bu durumu bir suç olarak görmediklerini belirtmektedirler.

Katılımcıların psikolojik olarak neler hissetleri sorgulandığında olumsuzluklar karşısında genel olarak kendilerini iyi hissetmediklerini, kaygı, endişe duyduklarını, bazen öfkelenediklerini ve değersiz hissettiklerine yönelik belirtmişlerdir.

K13: Genellikle öfke ve hayal kırıklığı hissediyorum. Bu duygular beni oldukça sarsar ve güçsüz hissettirir. Kendimin beceriksiz olduğuna dair yanlış inanışlar elde ediyorum o esnalarda. Mesela aptalmış gibi hissediyorum. Her şey o esnada inanılmaz zormuş gibi hissettiriyor. (27)

Tüm bunlarla birlikte günlük yaşantıları etkilenip güvensizlik yaşadıklarını, hayal kırıklıkları yaşadıklarını, umutsuzluk içerisinde olduklarını da belirtmektedirler. Aynı zamanda psikolojik olarak manipülasyona uğradıklarını, bazen görmezden geldiklerini ve yok sayıldıkları belirlenmiştir. Tüm bu bulgular katılımcılar ile derinlemesine görüşmeler esnasında keşfedilmiştir.

Uygulamaların güvenlik önlemleri de araştırıldığında çoğu katılımcı yeterli olduğunu belirtmiştir. Bazı katılımcılar ise biraz daha geliştirmeler yapılarak uygulamaların daha güvenli hale getirilebileceğini belirtmektedirler.

K14: Orada iki insan konuşuyor ve sonrasında gerçekleşen olaylardan uygulama ne yazık ki sorumlu olmuyor yani olamazda diye düşünüyorum. Orası sadece senin tanışmanı sağlıyor ve bir başlangıç noktası oluşturuyor sonrası uygulamanın işi değil gibi. (19)

Siber taciz deneyimleri sonucunda uygulamayı kullanıp kullanmadıkları sorulduğunda katılımcılar genel olarak kullanmaya devam etmektedirler. Bazı katılımcılar ise kısa bir süre ara verdikten sonra kullanmaya devam ettiklerini ya da başka uygulamaları kullanmayı tercih ettiklerini belirtmektedirler. Kullanmamaları için herhangi bir sebep olmadığını belirten

katılımcılar bu tarz durumların uygulama dışında karşılarındaki kişilerle ilişkili olduğunu belirtmektedirler.

Tartışma

Bu çalışma tez kapsamında gerçekleştirilen nitel araştırma yöntemi ile tinder, bumble, happn ve okcupid gibi flört uygulamaları kullanan kadınların siber taciz deneyimleri incelenmiştir. Mevcut çalışmada katılımcıların yaş aralığı 22-31 şeklinde belirlenirken, Madden ve Lenhart (2006), çalışmasında flört uygulamalarını kullanan kişilerin genellikle 18-29 yaş aralığında olduğunu belirtmiştir. Uygulamalar içerisinde incelemeler yapılan araştırma da ise Tinder uygulamasının daha çok 25-34 yaş aralığındaki bireylerin kullandığı belirtilmiştir (Ayers, 2014). Katılımcıların eğitim seviyeleri incelendiğinde her birinin en az lisans mezunu olduğu görülmektedir. Bu veri ile flört uygulamalarını kullananların eğitim seviyelerinin yüksek ve bilinçli bir şekilde uygulamayı kullandıkları görülmektedir. Türkiye’de yapılan bir araştırma da üniversite mezunu olan bireylerin, yüksek lisans veya doktora mezunu olan gruba göre dijital taciz eylemlerine daha fazla maruz kaldıkları bulunmuştur (Barındık, 2023).

Dijital ortam, sosyal tatmin yaşama motivasyonu ile yeni insanlarla tanışmak ve ilişki yaşamak için partner bulmak amacıyla kullanılmaktadır (Hart, 2015). Aynı zamanda flört uygulamalarının kullanıcılar partner seçme açısından da geniş bir yelpaze oluşturduğu görülmektedir. Yapılan araştırma da flört uygulamaları ve benzer platformları kullanan kişilerin yüz yüze ilişkilerde bulabileceklerinden daha fazla potansiyel eş ya da partner bulma şanslarının yüksek olmasının kullanıcılarda uygulamaları kullanmak için bir sebep olduğu görülmektedir (Heino, Ellison ve Gibbs, 2010). Kişisel özellikler ve değerler açısından incelendiğinde katılımcılar uygulamalar üzerinden kendi istekleri doğrultusunda da seçimler yapabilme özgürlüğünü bir motivasyon kaynağı olarak görmektedir. Amerika’da yapılan araştırma da flört uygulamalarının, bireylerin partner bulma konusunda kişiye seçenekler sunduğu ve sosyal ağlarını genişlettiği bulunmuştur (Pew Research, 2019). Mevcut çalışmada katılımcıların onaylanma ihtiyaçlarının da yüksek seviyede olduğu bulunurken literatür çalışmaları da bu bulguları destekler niteliktedir. Onay ihtiyacının, insan davranışlarında önemli bir motivasyon kaynağı olduğu belirtilmiştir (Karaşar, 2016; Moulton, Moulton ve Roach, 1998). Toplumsal açıdan popüler olanın kullanılması bu yaş aralığında daha fazla öneme sahiptir. Yapılan bir araştırma verilerine göre genç yetişkinlerin çoğunluk 18-22 yaş aralığında olanların Tinder’ı kullanırken heyecan duyduklarını ve toplum içerisinde havalı bir uygulama olduğu için kullandıkları bulgusunu bulmuşlardır (Anbarlı, 2021). Mevcut literatür ve bu çalışmanın bulguları, flört uygulamalarının bireyler için yalnızca romantik ilişki arayışıyla sınırlı kalmadığını; aynı zamanda tek gecelik birliktelikler, sosyal bağlantılar ya da gündelik sohbetler gibi farklı amaçlara da hizmet ettiğini ortaya koymaktadır.

Yapılan araştırmalarda siber tacizin giderek arttığı görülmektedir. Rowse, Bolt ve Galya’nın (2020) Avustralya da yaptığı çalışmada, adli tıp servisindeki 2018 ve 2019 yılları arasında başvuran vakaların sonucunda; cinsel saldırı şüphesi ile ilgili olan 76 vaka dosyasının %15’inde saldırgan ve mağdurun flört uygulamasından tanıştığı bulunmuştur. Kadınların daha fazla mağduriyet yaşadığı düşüncesi ile mevcut çalışmada yalnızca kadın katılımcılar tercih edilmiş ve yapılan çalışmalarda bu düşünceyi destekler niteliktedir.

Mevcut çalışmada flört uygulamaların ne anlam ile kullanıldığı ve ne ifade ettiği sorulurken romantik ilişki, cinsellik ve sosyalleşmek gibi temel anlamlar bulunmuştur. Bulguları destekler nitelikte literatür çalışmaları bulunmaktadır. Pandemi dönemi ile de bu uygulamaların kullanımları artmıştır.

Yaşadıkları olumsuzlukları destekler nitelikteki çalışmalar da bazı bireylerin yaşadığı olumsuzları atlatamadığını ve ileri düzey psikolojik sorunlara neden olduğunu belirtmektedir. Barutçu'nun (2020) araştırmasında siber şiddete maruz kalan bireylerde derin ruhsal sorunlara yer açtığını ve bu bireylerin yaşamış oldukları durumla nasıl baş edeceklerini bilmedikleri ya da baş etme yöntemi olarak intihara başvurdukları bulunmuştur. Siber tacize maruz kalan kişilerin çeşitli olumsuz psikolojik etkilerinin olduğu görülmektedir (Winkelman, 2015). Çevrimiçi flört uygulaması kullanan 18 yaş üstü bireylerle yapılan çalışmada, uygulamayı kullananlar ile kullanmayanlar kıyaslandığında; uygulamayı kullanan kişilerin daha fazla psikolojik sorunlarla karşılaştığı, anksiyete ve depresyon ile mücadele ettiği bulunmuştur (Holtzhausen ve ark., 2020).

Sonuç

Bu çalışma, flört uygulamalarını kullanan kadınların dijital ortamlarda maruz kaldıkları siber taciz deneyimlerini derinlemesine inceleyerek, dijital çağda kadınların karşı karşıya olduğu riskleri ve bu risklere karşı geliştirdikleri baş etme stratejilerini ortaya koymuştur. Bu çalışma bağlamında öncelikle kullanıcıların neden flört uygulamalarını kullandıklarına yönelik psikolojik temelli sorular sorulmuştur. Motivasyon kaynaklarının neler olduğu, hangi amaçla kullandıkları, kullanırken neler yaşadıklarına yönelik sorular sorularak, uygulamalara bakış açıları anlaşılmaya çalışılmıştır. Bu sorularla elde edilen bulgular, literatürde mevcut olan bulgularla benzer bulunmuştur. Bulgular, flört uygulamalarının kullanıcılar için hem sosyal ilişkiler kurma hem de romantik bağlar geliştirme açısından önemli fırsatlar sunduğunu ancak bu alanlarda siber taciz gibi ciddi tehditlerin de varlığını sürdürdüğünü göstermektedir. Katılımcıların yaşadığı taciz biçimleri, dijital mahremiyetin ihlali ve psikolojik olumsuz etkiler bakımından çeşitlilik taşımaktadır. Araştırmanın katılımcıları seçilirken siber tacize uğrayıp uğramadıkları direk olarak sorulmak yerine dolaylı yoldan sorulmuş ve kullanıcıların siber tacize maruz kaldıklarında bunu fark edip etmedikleri de değerlendirilmiştir. Bu amaç doğrultusunda görülmüştür ki, kullanıcılar kendilerinin yaşamış oldukları siber taciz durumlarını her zaman taciz olarak nitelendirmemektedir. Siber taciz denildiğinde daha büyük bir anlamda suç olması gerektiğini düşünmektedirler.

Araştırma, dijital flört ortamlarının sunduğu imkânların yanı sıra, kadınların güvenlik ve psikolojik iyi oluşunun sağlanması için uygulama geliştiricilerin, politika yapımcıların ve toplumsal aktörlerin daha fazla sorumluluk alması gerektiğini vurgulamaktadır. Ayrıca, siber tacizle mücadelede kadınların deneyimlerinin görünür kılınması ve bu alanda farkındalık yaratılması, toplumsal cinsiyet eşitliğinin dijital platformlarda da sağlanması açısından hayati önem taşımaktadır.

Son olarak, çalışmanın sınırlılıkları göz önünde bulundurularak, ilerleyen araştırmalarda farklı demografik özelliklere sahip kullanıcı gruplarının deneyimlerinin ve dijital ortamda karşılaşılan diğer şiddet biçimlerinin de incelenmesi önerilmektedir. Bu sayede, dijital şiddetle mücadelede daha kapsayıcı ve etkili stratejiler geliştirilebilir.

Kaynakça

Abınık, N., & Şener, G. (2021). Türkiye'de dijital şiddet araştırması 2021. Toplumsal Bilgi ve İletişim Derneği.

Akın, S. (2024). Gençlerin Dijital Teknolojiyi Kullanma Biçimleri Ve Dijital Şiddet Üzerine Nitel Bir Çalışma. Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı (Yüksek Lisans Tezi).

Akiş, A., & Öztürk, E. (2021). Patolojik narsisizm: duygusal istismar ve “gaslighting” perspektifinden kapsamlı bir değerlendirme. Artuklu İnsan ve Toplum Bilim Dergisi, 6(2), 1 31.

Albury, K., McCosker, A., Pym, T., & Byron, P. (2020). Dating apps as public health ‘problems’: cautionary tales and vernacular pedagogies in news media. Health Sociology Review, 29(3), 232-248.

Avcı, Ö. (2015). Dijital Yaşamın Dijital Öznelleri: Herkes ya da Hiç Kimse. Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 249-266.

Baltacı, A. (2019). Nitel araştırma süreci: Nitel bir araştırma nasıl yapılır? Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 5(2), 368-388.

Barındık, G. (2021). Dijitalleşen medya ve yarattığı yeni şiddet alanı: Dijital şiddet.

Barros, A., Almeida, R., Melo, T., & Frade, M. (2022). Forensic analysis of the bumble dating app for android. Forensic Sciences, 2(1), 201-221

Barutçu Yıldırım, F. (2020). “Siber Zorbalığın Sonuçları”. (İ. Tanrıkulu, Dü.) Ankara: Anı Yayıncılık.

Baştürk Akça, E., & Sayımer, İ. (2017). Siber zorbalık kavramı, türleri ve ilişkili olduğu faktörler: mevcut araştırmalar üzerinden bir değerlendirme. Online Academic Journal of Information Technology.

Baştürk, E. (2020). Çevrimiçi Riskler ve Siber Zorbalık. Ankara: Elma Yayınevi.

Bulut, B., Kar, H., Bilgin, N., & Dokgöz, H. (2023). Çevrimiçi Cinsel Şiddet. Adli Tıp Bülteni, 28(2), 127-134.

Carville, O. (2019). “Match Group Beats Estimates as Tinder’s Popularity Grows Abroad. Bloomberg: 6–7.

Cebecioğlu, G., & Altıparmak, İ. (2017). "Dijital Şiddet: Sosyal Paylaşım Ağları Üzerine Bir Araştırma". *Sakarya University Journal of Education*, 7(2), 423-431.

Cengiz, G. (2021). Siber suçlar, sosyal medya ve siber etik. *İletişim Çalışmaları Dergisi*, 7(3), 407-424.

Cöbek, G. (2023). Flört Pratiklerinde Toplumsal Cinsiyetin Rolü: Türkiye'nin Heteroseksüel Çevrimiçi Flört Dünyasının Analizi. *Akdeniz Kadın Çalışmaları ve Toplumsal Cinsiyet Dergisi*, 6(2), 331-356.

Çakır, H., & Taşer, M. (2023). Türkiye'de Yapılan Siber Güvenlik Faaliyetlerinin ve Eğitim Çalışmalarının Değerlendirilmesi. *Gazi University Journal of Science Part C: Design and Technology*.

Çelik, T., & Tekin, Y. (2015). Sosyal Medyanın Bireyler Üzerindeki Olumsuz Etkilerine İlişkin Bir Örnek: Siber Zorbalık. *The Journal of Academic Social Science Studies*(36), 343-355.

D'Ovidio, R., & Doyle, J. (2003). A Study on Cyber-stalking: Understanding Investigative Hurdles. *FBI Law Enforcement Bulletin*, 72(3), 10-17.

Deci, E., & Ryan, R. (2000). The "what" and "why" of goal pursuits: Human needs and the self-determination of behavior. *Psychological Inquiry*, 227-268.

Demir, Y., & Ayhan, B. (2022). Being a Female Sports Journalist on Twitter: Online Harassment, Sexualization, and Hegemony. *International Journal of Sport Communication*, 15(3), 207-217.

Demir, Y., & Öztürk, M. (2023). Tarihsel süreçte "çevrimiçi taciz": Bibliyometrik bir analiz. *Abant Sosyal Bilimler Dergisi*, 23(2), 939-953.

Egland, K., Spitzberg, B., & Zormeier, M. (1996). Flirtation and conversational competence in cross-sex platonic and romantic relationships. *Communication Reports*, 9, 105-117.

Ellison, L., & Akdeniz, Y. (1998). Cyberstalking: The Regulation of Harrassment on the Internet. *Criminal Law Review*. December Special Edition: Crime, Criminal Justice and the Internet, 29-48.

Freedman, G., Powell, D., Le, B., & Williams, K. (2019). Ghosting and destiny: Implicit theories of relationships predict beliefs about ghosting. *J. Soc. Pers. Relatsh*, 3, 905-924.

Gibbs, L., Ellison, N., & Lai, C. (2011). "First comes love, then comes Google: an investigation of uncertainty reduction strategies and self-disclosure in online dating". *Communication Research*, 38(1), 70-100.

Gillett, R. (2019). Everyday violence: Women's experiences of intimate intrusions on Tinder. PhD thesis, Queensland University of Technology.

Hall, M., & Hearn, J. (2019). Revenge Pornography and Manhood Acts: A Discourse Analysis of Perpetrators' Accounts. *Journal of Gender Studies*, 28(2), 158-170.

Hamarat , H. (2023). Investigation Predictors of Online Dating Motivation: Dark Triad Traits, Rejection Sensitivity, and Interpersonal Emotion Regulation(Yüksek Lisans Tezi). Bahçeşehir Üniversitesi.

Karagülmez, A. (2009). Bilişim suçları ve soruşturma-kovuşturma evreleri. Seçkin Yayıncılık.

Karaşar, B., & Öğülmüş , S. (2016). Sosyal onay ihtiyacı ölçeği: Geçerlik ve güvenirlik analizi. *Ege Eğitim Dergisi*, 17(1), 84-104.

Kaygısız, G. E. (2019). Şiddetin E-Hali: Siber Zorbalık. *TİHEK Akademik Dergi (Şiddetin Önlenmesi Özel Sayısı)*, 4(5), 161-174.

Kümbetoğlu, B. (2019). Sosyolojide ve Antropolojide Niteliksel Yöntem ve Araştırma. Bağlam Yayınları.

Lee, J. (2016). Love Styles. In *Psychology of Love* (Eds RJ Sternberg, ML Barnes), 38-67.

Leite, W., & Beretvas, S. (2005). Validation of scores on the Marlowe-Crowne social desirability scale and the balanced inventory of desirable responding. *Educational and Psychological Measurement*, 65, 140-154.

Madsen, S., & Collins, W. (2011). The Salience of Adolescent Romantic Experiences for Romantic Relationship Qualities in Young Adulthood. *Journal of Research on Adolescence*, 21(4), 789-801. doi:10.1111/j.1532 7795.2011.00737.x

Makatouni, A. (2002). What motivates consumers to buy organic food in the UK? Results from a qualitative study. *British Food Journal*, 345-352.

McQuail, D., & Windahl, S. (2010). İletişim Modelleri. (3 b.). (K.Yumlu, Çev.) İstanbul: İmge Kitabevi.

Seçgin, L., & Selçuk, K. (2023). Sanal ağların distopyası: Kadına yönelik dijital şiddet. *Dünya İnsan Bilimleri Dergisi*(1), 203-217.

Şener, G. (2013). “Sosyal Medyada Mahrem İlişkiler, Gözetleme ve Dijital Şiddet”, Akademik Bilişim 2013 Konferansı. Akdeniz Üniversitesi.

Şimşekcan Temur, N. (2018). Toplumsal Cinsiyete Dayalı Şiddetin Başka Bir Biçimi: Siber Şiddet (Yüksek Lisans Tezi). Mersin: Çığ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Tinder. (2021). Tinder Introduces Are You Sure?, an Industry-First Feature That is Stopping Harassment Before It Starts. Mayıs 06, 2024 tarihinde [https://www.tinderpressroom.com/2021-05-20-Tinder-Introduces-Are-You-Sure,-an Industry-First-Feature-That-is-Stopping-Harassment-Before-It-Starts](https://www.tinderpressroom.com/2021-05-20-Tinder-Introduces-Are-You-Sure,-an-Industry-First-Feature-That-is-Stopping-Harassment-Before-It-Starts) adresinden alındı

Willard, N. (2005). Educator's Guide to Cyberbullying and Cyberthreats.

Willard, N. (2007). Cyberbullying and Cyberthreats: Responding to the Challenge of Online Social Aggression, Threats, and Distress. Research Press.

Yaman, E., Eroğlu, Y., & Peker, A. (2011). Başa Çıkma Stratejileriyle Okul Zorbalığı ve Siber Zorbalık. İstanbul : Kaknüs Yayınları.

Yıldırım, A. (2014). İnternetin görünen yüzü. Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi(3), 51-59.

Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2006). Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri. Seçkin Yayınları.

Yılmaz , F., & Güllüpınar, F. (2020). Türkiye’de Bilişim Suçlarının Kriminolojik Açıdan Değerlendirilmesi: Bilişim Suçlarının Hukuksal ve Sosyolojik Boyutlarının Analizi. OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi, 15 (10.Yıl Özel Sayısı), 5371-5409. doi:10.26466/opus.688815

36-KADINLARIN ÇALIŞMA YAŞAMINA KATILIMI İLE AİLE İÇİ ŞİDDETE KARŞI FARKINDALIKLARI ARASINDAKİ İLİŞKİ

İrem Sü İksen Uçar, Stajyer Avukat, MEF Üniversitesi, 0000-0003-1208-9498, ilksenucar13@gmail.com

BİLDİRİ ÖZETİ

Amaç: Bu çalışmanın amacı, kadınların çalışma yaşamına katılımı ile aile içi şiddete yönelik tutumları ve bu konudaki farkındalık düzeyleri arasındaki ilişkiyi incelemektir. Kadınların ekonomik olarak bağımsız olmasının, aile içi şiddeti algılama, şiddete karşı duruş sergileme ve çözüm yollarını arama konusunda etkili olup olmadığını ortaya koymak amaçlanmıştır.

Gereç ve Yöntem: Aile içi şiddet ile ilgili literatür taraması yapıldı. İstanbul’da yaşayan çalışan ve çalışmayan evli kadınlar ile bir anket çalışması yapıldı. Anket formu; demografik bilgiler, çalışma yaşamına katılım durumu ve aile içi şiddete dair tutumları ölçen ifadelerden oluşmuştur. Bu konuda yapılmış farklı çalışmalar incelenerek, elde edilen veriler karşılaştırmalı olarak değerlendirilmiş ve mevcut araştırmanın bulguları literatür çerçevesinde yorumlanmıştır.

Bulgular: Çalışmalar, kadınların aile içi şiddete maruz kalma durumlarının ekonomik bağımsızlıklarıyla yakından ilişkili olduğunu ortaya koymaktadır. Bu bulgular, aile içi şiddetin sadece gelir varlığıyla değil, gelirin miktarı ve eşler arası paylaşım biçimiyle de bağlantılı olduğunu ortaya koymaktadır.

Sonuç: Bu çalışma, kadının ekonomik hayata katılımı ile aile içi şiddete yönelik tutumları arasında anlamlı bir ilişki bulunduğunu ortaya koymuştur. Literatürdeki bulgular, kadının gelir elde etmesinin yalnızca ekonomik bağımsızlık sağlamadığını, aynı zamanda aile içindeki güç dengelerini de etkilediğini göstermektedir. Ancak bu durum, şiddeti her zaman azaltan bir unsur değildir; eşler arasındaki gelir farkı, gelir paylaşımı biçimi ve toplumsal cinsiyet rollerine dair kabuller, şiddetin yönünü ve şiddete verilen tepkileri belirlemektedir. Kadının çalışmaması ya da çalışmasına rağmen eşinden daha az ya da daha çok kazanması gibi durumlar, erkeklerde kontrolcü davranışları ve şiddet eğilimini tetikleyebilmektedir. Bu nedenle aile içi şiddetle mücadelede yalnızca kadın istihdamını artırmaya odaklanmak yeterli değildir; toplumsal cinsiyet eşitliği, aile içi güç dengesi, kadının karar alma süreçlerine katılımı ve gelir paylaşımı gibi faktörler de bütüncül bir şekilde ele alınmalıdır.

Anahtar Kelimeler: Aile içi şiddet, kadın, gelir düzeyi, çalışma yaşamı, farkındalık, toplumsal cinsiyet eşitsizliği

THE RELATIONSHIP BETWEEN WOMEN'S PARTICIPATION IN WORK LIFE AND THEIR AWARENESS OF DOMESTIC VIOLENCE

İrem Sü İlksen Uçar, Intern Lawyer, MEF University, 0000-0003-1208-9498, ilksenucar13@gmail.com

ABSTRACT

Objective: This study aims to examine the relationship between women's participation in the workforce and their attitudes and awareness levels regarding domestic violence. It seeks to determine whether women's economic independence influences their perception of domestic violence, their ability to stand against it, and their tendency to seek solutions.

Materials and Methods: A literature review on domestic violence was conducted. A survey was carried out with married women, both working and non-working, living in Istanbul. The questionnaire consisted of items measuring demographic characteristics, employment status, and attitudes toward domestic violence. Various previous studies on the topic were also reviewed, and the collected data were comparatively evaluated and interpreted within the framework of existing literature.

Findings: Studies indicate that women's exposure to domestic violence is closely related to their level of economic independence. These findings reveal that domestic violence is not only related to the existence of income but also to the amount of income and how it is shared between spouses.

Conclusion: This study demonstrates a significant relationship between women's participation in economic life and their attitudes toward domestic violence. Literature findings suggest that earning an income not only provides women with financial independence but also shifts the power dynamics within the household. However, this shift does not always reduce violence; differences in income levels, income-sharing practices, and societal gender norms can influence both the direction of violence and the responses to it. Situations where the woman does not work, earns less or more than her spouse, or where the man is unemployed can all trigger controlling behaviors and violent tendencies in men. Therefore, combating domestic violence should not focus solely on increasing women's employment. It must also address gender equality, power dynamics within the household, women's participation in decision-making processes, and equitable income-sharing practices in a comprehensive manner.

Keywords: Domestic violence, women, income level, workforce participation, awareness, gender inequality

1. GİRİŞ

Türkiye’de aile yapısı, geleneksel değerlerin güçlü biçimde etkili olduğu bir yapıya sahiptir. Erkek egemenliğini pekiştiren ataerkil normlar, ev içindeki rollerin katı şekilde belirlenmesine neden olmaktadır. Bu durum, aile içi şiddeti sadece bir bireysel suç değil, aynı zamanda sistemik bir eşitsizliğin sonucu olarak görmeyi gerekli kılmaktadır.

Aile içi şiddet, toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin en somut tezahürlerinden biridir ve yalnızca bireyleri değil, toplumsal yapının bütününe etkileyen ciddi bir sorundur. Dünya Sağlık Örgütü'ne (DSÖ) göre her üç kadından biri hayatı boyunca en az bir kez fiziksel ya da cinsel şiddete maruz kalmaktadır. Türkiye'de de bu oran oldukça yüksektir. Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) verilerine göre kadınların %38'i yaşamlarının bir döneminde eşlerinden veya birlikte oldukları erkeklerden fiziksel ya da cinsel şiddet görmektedir. Aile içinde yaşanan şiddetten en çok etkilenenler kadınlar ve çocuklardır.

Aile içi şiddet yalnızca fiziksel zararlarla sınırlı değildir; ekonomik baskılar, psikolojik manipülasyonlar, sosyal izolasyon, cinsel baskı ve duygusal ihmal de şiddet kapsamında değerlendirilmektedir. Özellikle kadına yönelik şiddet vakaları çoğunlukla özel alanın sınırları içinde yaşanması sebebiyle görünür olmamaktadır. Bu da şiddetin devamlılığını kolaylaştırmakta ve kadınların destek arayışını zorlaştırmaktadır.

Kadının şiddet karşısındaki tutumu ve farkındalık düzeyi; sosyo-ekonomik durumu, eğitim düzeyi, istihdam durumu ve yaşadığı toplumun normlarıyla yakından ilişkilidir. Ekonomik bağımsızlık, kadınların şiddet içeren ilişkilerde kalma ya da bu ilişkilerden ayrılma kararlarında belirleyici bir unsur olarak öne çıkmaktadır. Kadınların işgücüne katılım oranları ile şiddetle başa çıkma yöntemleri arasında anlamlı bir ilişki olduğuna dair pek çok araştırma mevcuttur.

Bu bağlamda bu çalışmanın temel amacı kadınların çalışma yaşamına katılım düzeylerinin, aile içi şiddete verdikleri tepki, bu şiddeti tanıma, meşrulaştırma ve farkındalık düzeyleri üzerindeki etkilerini ortaya koymaktır. Çalışma hem literatürdeki bulgulara hem de İstanbul'da yaşayan evli 110 kadınla yapılan ampirik bir anket çalışmasının verilerine dayanmaktadır. Anket online ortamda yapılmış olup katılımcılar kartopu örnekleme yöntemiyle belirlenmiş ve gönüllülük esasına göre katılım sağlamıştır. Bu bağlamda, elde edilen veriler toplumsal cinsiyet rolleri ve kadının ekonomik gücü bağlamında yorumlanarak aile içi şiddetle mücadelede katkı sunacak öneriler geliştirilmiştir.

2. TANIMLAR

2.1 Aile İçi Şiddetin Tanımı ve Türleri

Aile içi şiddet, aynı hanede veya aile bağı içerisinde bulunan bireylerden birinin, diğer birey üzerinde güç ve kontrol kurmak amacıyla uyguladığı fiziksel, cinsel, psikolojik veya ekonomik açıdan zarar verici davranışlardır. Bu şiddet biçimleri çoğunlukla birbirinden ayrı değildir ve iç içe geçerek mağdur üzerinde daha derin bir travma yaratır.

Kadına yönelik şiddet biçimleri genel olarak şu başlıklar altında toplanmaktadır:

- **Fiziksel Şiddet:** Kadına uygulanan doğrudan bedensel zarar verme eylemleridir. Bu kapsamda vurma, itme, tokat atma, boğma, saç çekme, yakma, kesici veya delici aletlerle zarar verme gibi eylemler yer alır. Fiziksel şiddet, genellikle belirgin izler bırakır ancak bazen gizli kalabilir. Bu tür şiddet kadınların hem fiziksel sağlıklarını hem de psikolojik iyi oluşlarını derinden etkiler.
- **Cinsel Şiddet:** Kadının rızası olmaksızın cinsel ilişkiye zorlanması, istenmeyen dokunma, zorlayıcı cinsel talepler şeklinde ortaya çıkabilir.

- **Psikolojik (Duygusal) Şiddet:** Kadına yönelik sürekli aşağılamalar, hakaretler, tehditler, korkutma, kontrol etme davranışları ve yalnızlaştırma gibi davranışları içerir. Bu şiddet biçimi mağdurun özgüvenini zedeleyerek kendisini değersiz ve güçsüz hissetmesine neden olur. Psikolojik şiddet, bazen fiziksel şiddetten daha kalıcı ve yıkıcı etkiler bırakabilir.

Sosyal İzolasyon (Yalnızlaştırma): Kadının aile, arkadaş çevresi veya iş ortamı ile iletişimini engelleme, kısıtlama veya sosyal izolasyona maruz bırakılmasıdır. Bu tür şiddet, mağdurun destek mekanizmalarından uzaklaşmasına yol açar ve onun yalnızlaşmasına neden olur. Aynı zamanda mağdurun dış dünyaya açılan kapılarını kapatmak suretiyle psikolojik baskı oluşturur.

- **Ekonomik Şiddet:** Kadının ekonomik bağımsızlığını kısıtlayan, onun kaynaklara erişimini engelleyen davranışları içerir. Örneğin, kadının çalışmasına engel olmak, gelirini elinden almak, maddi kararlar üzerinde tek taraflı kontrol sağlamak ve kadını mali açıdan bağımlı kılmak ekonomik şiddetin temel örnekleridir. Bu durum, kadının şiddet ortamından çıkmasını zorlaştırır ve onun hayatını doğrudan etkiler. Ekonomik şiddet genellikle görünmez şiddet biçimleri arasında yer almaktadır. Bu tür davranışların şiddet olarak tanınması, toplumsal farkındalık açısından kritik bir eştir.

Araştırmalar göstermektedir ki kadınlar en yaygın biçimde fiziksel ve psikolojik şiddete maruz kalmaktadır. Ancak ekonomik ve sosyal şiddet de bağımsız yaşamı engelleyen en önemli faktörlerden biridir.

2.2 Şiddetin Meşrulaştırılması

Toplumsal normlar, geleneksel cinsiyet rolleri ve patriyarkal düzen, bazı durumlarda şiddeti “haklı” ya da “kaçınılmaz” gösterebilmektedir. Kadının ev işlerini yapmaması, eşine karşı gelmesi, aldatması veya aldatma şüphesinin bulunması gibi bazı durumlar şiddet için gerekçe sayılabilmektedir. Bu tür meşrulaştırmalar, hem failin kendisini haklı bulmasını ve şiddet davranışlarını tekrarlamasını hem de mağdurun destek aramaktan maruz kaldığı şiddeti çevresiyle paylaşmaktan, yetkili mercilere başvurmaktan kaçınmasını doğurmakta; böylece şiddet döngüsünün devam etmesine neden olmaktadır.

Bu çalışma kapsamında da kadınlara fiziksel şiddetin hangi durumlarda “kabul edilebilir” olduğu sorulmuş, aldatma ve aldatma şüphesinin öne çıkan gerekçeler arasında olduğu görülmüştür.

2.3 Ekonomik Bağımsızlık ve Şiddetle Mücadele

Kadının çalışma yaşamına katılımı, sadece gelir elde etme anlamına gelmemekte; aynı zamanda karar alma süreçlerinde yer alma, öz saygı geliştirme ve sosyal destek ağları oluşturma gibi pek çok olumlu sonucu beraberinde getirmektedir. Nitekim istihdamda yer alan kadınların şiddet içeren ilişkilerde daha az kaldıkları, şiddeti daha kolay tanımladıkları ve bu ilişkilerden ayrılmaya daha yatkın oldukları çeşitli araştırmalarla kanıtlanmıştır (Anderson, 2003; Kabeer, 1999).

Ancak literatürde yer alan “ters tepki hipotezi”ne göre, kadının ekonomik bağımsızlığı bazı durumlarda erkek tarafından tehdit olarak algılanmakta ve bu durum şiddeti

tetikleyebilmektedir. Bu bağlamda, kadınların istihdama katılması kadar, toplumsal cinsiyet eşitliği bilincinin yaygınlaşması da önemlidir.

2.4 Türkiye'de Kadınların İşgücüne Katılımı ve Şiddetle Bağlantısı

Dünya genelinde kadınların iş gücüne katılım oranı yaklaşık %47 civarındayken, Türkiye’de bu oran %34’tür (TÜİK, 2023). Kadınlar genellikle kayıt dışı, güvencesiz ve düşük ücretli işlerde istihdam edilmektedir. Ailevi sorumluluklar, çocuk ve yaşlı bakımı gibi nedenlerle kadınların istihdamdan çekilmesi yaygındır. Bu durum, kadının eşine veya ailesine ekonomik olarak bağımlı kalmasını sağlamakta ve şiddete karşı daha savunmasız hale getirmektedir.

Bu bağlamda, çalışmamızın temel varsayımı; kadının ekonomik gücü arttıkça şiddeti tanıma, şiddet içeren ilişkiyi sonlandırma ve şiddete karşı farkındalık düzeyinin de arttığı yönündedir.

3. YÖNTEM

3.1 Araştırma Modeli

Bu araştırma, nicel araştırma yöntemi çerçevesinde yapılandırılmıştır. Çalışma çevrimiçi olarak yapılan anket çalışmasının verilerine ve daha önce yapılmış farklı çalışmaların verilerine ve literatür taramasına dayanmaktadır. Kadınların çalışma yaşamına katılımı ile aile içi şiddete dair algı, farkındalık, tutum ve tepkileri üzerindeki etkisi ortaya konulmaya çalışılmıştır.

3.2 Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini, İstanbul ilinde yaşayan evli kadınlar oluşturmaktadır. Örneklem, kartopu örnekleme yöntemi ile belirlenmiştir. Bu yöntem, özellikle ulaşılması güç gruplara erişim sağlamak açısından etkilidir. Örneklem gönüllü katılım esas alınarak 110 kadın dahil edilmiştir. Katılımcıların bir kısmı çalışan, bir kısmı ise çalışmayan kadınlardan oluşmaktadır. Araştırmada yaş, eğitim düzeyi, gelir durumu, çocuk sahibi olup olmama gibi demografik değişkenler de dikkate alınmıştır.

3.3 Veri Toplama Aracı

Veri toplama aracı olarak Google Forms platformu üzerinden çevrimiçi olarak oluşturulmuş çoktan seçmeli ve açık uçlu sorulardan oluşan bir anket kullanılmıştır. Anket formu, hem daha önce yapılan akademik çalışmalardan faydalanılarak hem de araştırmanın özel ihtiyaçlarına göre geliştirilmiştir. Katılımcılardan demografik bilgilerin yanı sıra şiddeti tanıma, şiddete meşruiyet atfetme, şiddete karşı tepki verme ve ilgili yasal haklara dair bilgi düzeyleri ölçülmüştür.

3.4 Etik İlkeler

Araştırma, gönüllülük esasına dayanmaktadır. Katılımcılardan açık rıza alınmış; isim, iletişim bilgisi veya kişisel tanımlayıcı veri toplanmamıştır. Veriler anonimleştirilmiş ve yalnızca akademik amaçlarla analiz edilmiştir. Katılımcılar istedikleri anda anketi bırakma hakkına sahip olmuşlardır.

4. BULGULAR

4.1 Katılımcı Profili

Ankete katılan kadınların yaş dağılımları 20 ila 55 yaş arasındadır. Çoğunluğu üniversite mezunu ve evli olup çocuk sahibidir. Katılımcıların yaklaşık %60'ı aktif olarak bir işte çalışmakta, %40'ı ise çalışmamaktadır. Gelir düzeyine dair beyanlara göre, kadınların büyük bölümü “asgari ücretin üstünde” gelire sahip olduğunu belirtmiştir.

4.2 Şiddeti Tanıma

Katılımcılara çeşitli davranışların şiddet olarak değerlendirilip değerlendirilmediği sorulmuştur. Seçenekler şunlardı: bağırarak, vurmak, cinsel birlikteliğe zorlamak, aşağılamak/hakaret/küfür, duygusal ihtiyaçların karşılanmaması, giyime karışma, sosyal izolasyon, ekonomik kısıtlamalar.

- **%51,81** oranında katılımcı, tüm şiddet türlerini doğru şekilde tanımlamıştır.

Çalışan kadınların büyük çoğunluğu ekonomik, psikolojik ve sosyal davranışları da şiddet kapsamında değerlendirmiştir. Çalışmayan kadınlar arasında ise bu tür şiddet biçimleri daha az fark edilmiştir. Bu bulgu, ekonomik bağımsızlığa sahip kadınların şiddeti daha geniş bir perspektiften değerlendirdiğini göstermektedir.

4.3 Şiddeti Meşrulaştırma

Kadınlara bazı durumlarda şiddetin "haklı" olup olmadığı sorulmuştur. Bu durumlar arasında ev işlerini ihmal, aldatma, aldatma şüphesi, cinsel ilişkiyi reddetme yer almıştır.

- Fiziksel şiddetin “en kabul edilebilir” olduğu durum **aldatma veya aldatma şüphesi** olarak görülmüştür. Bu durum özellikle namus cinayetlerinin meşrulaştırılması bakımından önem taşımaktadır. (*Namus cinayetleri, İnsan Hakları İzleme Örgütü tarafından ailenin onurunu zedelediği münasebetiyle, erkek bireylerce kadın bireylere yöneltilen cinayet şeklinde meydana gelen şiddet olarak tanımlanmaktadır (HRW, 2019). Namus cinayetlerinin en çok görüldüğü ülkeler ise Brezilya, Hindistan, Bangladeş, Ekvator, İngiltere, Mısır, İsrail, Ürdün, Fas, İtalya, **Türkiye**, Uganda ve İsveç gibi ülkelerdir. (Hamzaoglu & Konuralp, 2019).*
- Çalışmayan kadınların **%18'i**, aldatma ve aldatma şüphesinin bulunması halinde şiddeti kabul edilebilir bulmuştur. Bu oran çalışan kadınlarda **%10'dur**. Bu fark, çalışan kadınların şiddeti meşrulaştırma eğilimlerinin daha düşük olduğunu göstermektedir.

4.4 İlişkiyi Sonlandırma Eğilimi

Katılımcılara eşleri tarafından şiddete maruz kalmaları halinde verecekleri ilk tepki sorulmuştur. Bir kurum/kuruluşa başvururdum, evi terk ederdim, boşanırdım, onu evden atardım gibi cevaplar ilişkiyi sonlandırmaya yönelik cevaplar olarak kabul edildi. Konuşarak çözmeye çalışırdım, tepki vermezdim gibi cevaplar ise ilişkiyi sonlandırmamaya yönelik cevaplar olarak kabul edildi.

- Katılımcıların %66,36'sı ilişkiyi sonlandırmaya yönelik bir adım (kuruma başvurma, evi terk etme, boşanma vb.) atacağını belirtmiştir.

- Çalışan kadınların ilişkiyi sonlandırma oranı %71,79 iken, çalışmayan kadınlarda ilişkiyi sonlandırma oranının %53,12 olduğu görüldü.
- Çalışmayan kadınların %31'i eşleri tarafından şiddete maruz kaldıklarında konuşarak çözmeye çalışacağını belirtirken, çalışan kadınların sadece %7,69'u konuşarak çözmeye çalışacağını belirtti.

Bu durum kadının ekonomik bağımsızlığı ile şiddet içeren ilişkiyi terk etme eğilimi arasında pozitif bir ilişki olduğunu ortaya koymuştur. Ekonomik bağımsızlığı olan kadınların daha kararlı ve radikal adımlar atma, ilişkiyi sonlandırma eğiliminde olduğu, çalışmayan kadınların ise daha uzlaştırmacı bir tutum sergilediği ve ilişkiyi sonlandırmama eğiliminde olduğu görülmüştür.

Literatürde yapılan çalışmalar da kadının bağımsız/yüksek bir gelirinin olmasının şiddet içeren ilişkiyi terk etme ve ilişkiye geri dönmeme olasılığını artırdığını ortaya koymaktadır.

4.5 Yasal Haklara ve Kurumlara Dair Bilgi Düzeyi

Katılımcılara ALO 183 hattı ve 6284 sayılı yasa kapsamındaki haklara dair bilgi düzeyleri sorulmuştur.

- Katılımcıların %54,5'ü ALO 183 hattını duyduğunu ama tam bilmediğini belirtmiştir. Katılımcıların %11,8'i ise daha önce hiç duymadığını belirtmiştir.
- 6284 sayılı kanun kapsamında sığınma, kreş hakkı ve geçici velayet gibi haklar konusunda bilgi sahibi olanların oranı düşüktür. Katılımcıların %46,4'ü 6284 sayılı Kanunu daha önce duyduğunu ancak pek bilgisi olmadığını belirtirken, %17,3'ü daha önce hiç duymadığını belirtmiştir.
- Ankete katılan kadınların %52,7'si, şiddete uğramaları halinde 6284 Sayılı Kanun kapsamında sığınak talep etmek için şikayetçi olma ya da şiddeti kanıtlama zorunluluğu olmadığını bilmediklerini belirtmiştir.
- Benzer şekilde, ankete katılan kadınların %67,3'ü şiddete maruz kaldıklarında 6284 Sayılı Kanun kapsamında kreş desteği gibi sosyal yardımlardan yararlanabileceklerini bilmediklerini ifade etmiştir.

5. TARTIŞMA

Bu araştırma, İstanbul'da yaşayan evli kadınların aile içi şiddeti tanıma, meşrulaştırma ve şiddete verdikleri tepkiler ile çalışma yaşamına katılım durumları arasındaki ilişkiyi ortaya koymayı amaçlamıştır. Bulgular, kadınların ekonomik bağımsızlıklarının şiddete karşı farkındalıklarını ve tepkilerini anlamlı biçimde etkilediğini göstermektedir.

İlk olarak, çalışan kadınların şiddeti daha geniş bir tanım çerçevesinde değerlendirdiği görülmüştür. Psikolojik, ekonomik ve sosyal baskılar da çalışan kadınlar tarafından şiddet olarak daha yüksek oranda tanımlanmıştır. Bu durum, literatürde yer alan bazı çalışmaları destekler niteliktedir. Örneğin Anderson (2003), kadınların ekonomik kaynaklara sahip

olduklarında sadece şiddeti tanıma değil, aynı zamanda şiddete karşı çözüm arayışında da daha etkili olduklarını vurgulamaktadır.

İkinci olarak, çalışan kadınların şiddeti meşrulaştırma oranlarının daha düşük olduğu gözlenmiştir. Özellikle “aldatma” ya da “aldatma şüphesi” gibi durumların şiddet için gerekçe olabileceğini düşünen kadınların çoğunluğu çalışmayanlardan oluşmaktadır. Bu bulgu, ataerkil toplumsal normların, kadının ekonomik bağımsızlığı arttıkça daha az içselleştirildiğini düşündürmektedir.

Üçüncü olarak, ilişkiyi sonlandırma eğilimi çalışan kadınlarda daha güçlüdür. Çalışmayan kadınlar ise çoğunlukla “konuşarak çözmeye çalışma” veya “tepki vermeme” gibi pasif yöntemleri tercih etmektedir. Bu bulgu, kadınların ekonomik olarak bağımsız olduklarında eşlerinden veya birlikte yaşadıkları kişiden ayrılma kararını daha rahat alabildiklerini göstermektedir. Bu durum, literatürde “ekonomik özgürlüğün ayrılmayı mümkün kılması” hipoteziyle örtüşmektedir (Kabeer, 1999).

Ancak çalışmanın bir diğer önemli çıktısı, kadınların önemli bir kısmının ALO 183 hattı ve 6284 sayılı yasa kapsamındaki haklar konusunda yeterince bilgi sahibi olmadıklarıdır. Bu da yalnızca ekonomik kaynaklara sahip olmanın yeterli olmadığını; aynı zamanda hukuki haklara dair bilgilendirme ve yönlendirme mekanizmalarının güçlendirilmesi gerektiğini göstermektedir.

Öte yandan, kadınların çalışmasının bazı durumlarda erkekler tarafından tehdit olarak algılanabildiği ve bu algının şiddeti tetikleyebildiği de göz ardı edilmemelidir. Literatürde bu durum “ters tepki hipotezi” (backlash hypothesis) olarak tanımlanmakta; geleneksel cinsiyet rollerinin sarsılması karşısında erkeklerin şiddete başvurarak iktidarlarını yeniden kurmaya çalıştıkları ileri sürülmektedir (Gelles, 1997). Dolayısıyla kadın istihdamı teşvik edilirken toplumsal cinsiyet eşitliği bilincinin de yaygınlaştırılması elzemdir.

Bu bağlamda, araştırmanın hem bireysel farkındalık yaratılması hem de politika geliştirilmesi açısından önemli veriler sunduğu söylenebilir.

6. SONUÇ VE ÖNERİLER

6.1 Sonuç

Bu çalışma, kadınların çalışma yaşamına katılımlarının aile içi şiddeti tanıma, meşrulaştırmama ve şiddete karşı güçlü bir tepki verebilme açısından son derece kritik olduğunu ortaya koymuştur. Özellikle çalışan kadınların şiddeti daha geniş biçimde tanımlamaları, meşrulaştırmamaları ve şiddet karşısında ilişkiyi sonlandırmaya daha yatkın olmaları bu tespiti desteklemektedir.

Ancak yalnızca kadının ekonomik gücünü artırmak yeterli değildir. Kadının haklarına dair bilgisinin artırılması, destek mekanizmalarının erişilebilir kılınması ve toplumsal cinsiyet eşitliğini benimseyen politikaların yaygınlaştırılması gerekmektedir.

6.2 Öneriler

1. Kadın İstihdamı Artırılmalı

- Kadınların istihdama katılımı teşvik edilmeli; özellikle düşük gelirli, eğitim düzeyi düşük kadınlar için istihdam programları hayata geçirilmelidir.

2. Bakım Destekleri Sağlanmalı

- Kreş ve yaşlı bakım hizmetleri yaygınlaştırılmalı, çalışma yaşamı ile aile yaşamı arasında denge kurmak isteyen kadınlara destek olunmalıdır.

3. Mesleki Eğitim ve Güçlenme Programları

- Kadınlara yönelik ücretsiz mesleki eğitim programları, finansal okuryazarlık çalışmaları ve kariyer rehberliği hizmetleri sunulmalıdır.

4. Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Eğitimi

- Erken yaşlardan itibaren cinsiyet eşitliğini merkeze alan eğitim müfredatları oluşturulmalı, kamu spotları ve farkındalık kampanyaları ile toplum bilgilendirilmelidir.

5. ALO 183 ve 6284 Hakkında Bilgilendirme Yaygınlaştırılmalı

- ALO 183 hattı ve 6284 sayılı yasa kapsamındaki haklar, kamu kurumlarında, sağlık kuruluşlarında ve belediyelerde görünür hale getirilmelidir.

6. Erkekleri Dönüştürücü Programlar Geliştirilmeli

- Sadece kadınlara değil, erkeklere yönelik de şiddetsiz iletişim, cinsiyet eşitliği ve aile içi sorumluluklar konularında farkındalık artırıcı çalışmalar yapılmalıdır.

7. Kadın Danışma Merkezleri Yaygınlaştırılmalı

- Belediyeler bünyesinde faaliyet gösteren kadın danışma merkezlerinin sayısı artırılmalı; buralarda hukuki, psikolojik ve sosyal destek bir arada sunulmalıdır.

KAYNAKÇA

- Anderson, K. L. (2003). *Recognizing and responding to intimate partner violence*. In Kimmel, M. S. & Aronson, A. (Eds.), *Sociology Now: The Essentials*. Pearson.
- Arar, M. A., Yıldırım, F., & Şahin, E. (2021). Kadına yönelik şiddetin can alan yanı: Töre ve namus cinayetleri. *Samsun Sağlık Bilimleri Dergisi*, 6(Özel Sayı 1), 23–32. <https://doi.org/10.47115/jshs.952274>
- Beşpınar Akgüner, F. U., Beşpınar, L. Z., & Arslan, H., (2020). Kadının Şiddete İlişkin Tutumu ve Sahip Olduğu Kaynaklarla Şiddete Verdiği Tepki Arasındaki İlişki. Kişisel Olan Politikadır (pp.191-226), İstanbul: NotaBene Yayınları.
- Gelles, R. J. (1997). *Intimate Violence in Families* (3rd ed.). SAGE Publications.
- Kabeer, N. (1999). *Resources, agency, achievements: Reflections on the measurement of women's empowerment*. *Development and Change*, 30(3), 435–464. <https://doi.org/10.1111/1467-7660.00125>
- World Health Organization. (2013). *Global and regional estimates of violence against women: Prevalence and health effects of intimate partner violence and non-partner sexual violence*. <https://www.who.int/publications/i/item/9789241564625>
- TÜİK (Türkiye İstatistik Kurumu). (2023). *Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet Araştırması Sonuçları*. <https://data.tuik.gov.tr>
- Yüksel-Kaptanoğlu, İ., & Ergöçmen, B. A. (2014). *Türkiye’de kadına yönelik aile içi şiddet: 2008 ve 2014 araştırmalarının karşılaştırılması*. Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü Yayınları.
- Koçacık, F., & Doğan, M. (2006). *Kadına yönelik aile içi şiddetin nedenleri: Sosyolojik bir analiz*. Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 30(1), 63–83.
- Yalçın, B. M., & Güngör, A. (2010). *Kadına yönelik aile içi şiddetin toplumsal nedenleri ve sağlık çalışanlarının yaklaşımı*. Türkiye Aile Hekimliği Dergisi, 14(2), 72–78.

37-ŞİDDET MAĞDURU KADINLARDA TOPLUMSAL BASKI VE ANNELİK ROLÜNÜN ÖZDEĞER ÜZERİNDEKİ ETKİSİ: BİR OLGU SUNUMU

Esra GÜRGEZOĞLU YAPAR, Uzm.Adli Psikolog, Türk Silahlı Kuvvetleri, 0000-0003-3898-6111, e.gurgezoglu@gmail.com

ÖZET

Giriş: Aile içi şiddet, yalnızca fiziksel travmalarla sınırlı olmayan; bireyin ruhsal, sosyal ve toplumsal işlevselliğini de derinden etkileyen karmaşık bir sorundur. Kadınlar, bu süreçte hem şiddetin doğrudan mağduru hem de toplumsal beklentilerin baskısı altında kalan bireyler olarak çoklu yükler taşımaktadır. Özellikle annelik rolü, kadının kendi ihtiyaçlarını geri plana atarak çocukların refahı uğruna şiddete katlanmasına zemin hazırlayabilmektedir. Bu durum, kadınların özdeğer algılarında ciddi kırılmalara yol açarken, yardım arama ve destek alma davranışlarını da olumsuz etkileyebilmektedir. Sunulan bu olgu, kadının annelik rolü ve toplumsal baskıların özdeğer üzerindeki yıkıcı etkisini anlamaya yönelik derinlemesine bir bakış sunmayı amaçlamaktadır.

Amaç: Bu çalışmanın amacı, eşinden şiddet gören bir kadının özdeğer algısının, maruz kaldığı toplumsal baskılar ve üstlendiği annelik rolü bağlamında nasıl şekillendiğini incelemektir. Sunumda, şiddet sonrası psikolojik süreçlerin yalnızca bireysel değil, toplumsal rollerle de kesiştiği vurgulanmaktadır.

Gereç ve Yöntem: Olgu sunumu biçiminde yürütülen bu çalışmada, 36 yaşında, evli ve iki çocuk sahibi bir kadının başvuru süreci ele alınmıştır. Danışanın öyküsünde uzun yıllar süren duygusal şiddetin yanı sıra zaman zaman fiziksel şiddet bildirilmiştir. Klinik görüşmeler ve psikolojik değerlendirmeler üzerinden özdeğer, annelik kimliği ve toplumsal baskı temaları irdelenmiştir.

Bulgular: Olgu incelemesi, kadının yaşadığı şiddeti rasyonelleştirme eğiliminin "annelik rolü" ile doğrudan ilişkili olduğunu göstermektedir. “Çocuklarım için katlanıyorum” düşüncesi ile boşanmanın toplumsal dışlanmaya yol açacağı korkusu, kadının şiddet döngüsünden çıkamamasına neden olmuştur. Süreç içinde gelişen suçluluk, yetersizlik ve değersizlik duyguları, özdeğer algısını ciddi biçimde zedelemiştir.

Sonuç: Kadınların şiddet sonrası psikolojik dayanıklılık süreçlerinde toplumsal cinsiyet rolleri belirleyici bir rol oynamaktadır. Özellikle annelik kimliği, kadınların şiddetle başa çıkma ve yardım arama davranışlarını doğrudan etkilemektedir. Bu nedenle psikolojik müdahalelerde yalnızca travmaya değil, toplumsal rollerin birey üzerindeki etkilerine de odaklanmak gereklidir.

Anahtar Kelimeler: Aile içi şiddet, Özdeğer, Annelik rolü, Sosyal baskı, Olgu sunumu

THE IMPACT OF SOCIAL PRESSURE AND THE MATERNAL ROLE ON SELF-WORTH IN WOMEN VICTIMS OF VIOLENCE: A CASE REPORT

ABSTRACT

Introduction: Domestic violence is a complex issue that extends beyond physical trauma, deeply affecting an individual's psychological, social, and functional well-being. Women often carry multiple burdens in this context—as both direct victims of violence and individuals subjected to societal expectations. In particular, the maternal role may lead women to prioritize their children's well-being over their own needs, resulting in continued exposure to violence. This situation can cause significant damage to a woman's perception of self-worth and negatively impact her help-seeking behaviors. The present case aims to offer an in-depth perspective on the destructive influence of societal pressures and the maternal role on a woman's self-worth.

Purpose: This study aims to explore how a woman's perception of self-worth, in the context of experiencing spousal violence, is shaped by social pressures and her maternal role. The presentation emphasizes that post-violence psychological processes intersect not only with individual factors but also with societal roles.

Materials and Method: This case study focuses on the experience of a 36-year-old married woman with two children. The client's history revealed long-term emotional abuse, occasionally accompanied by physical violence. Themes of self-worth, maternal identity, and social pressure were examined through clinical interviews and psychological assessments.

Findings: The case analysis demonstrates that the woman's tendency to rationalize the violence she experienced is directly linked to her maternal role. The belief of "I endure it for my children" and the fear of social exclusion in case of divorce contributed to her inability to break the cycle of violence. Feelings of guilt, inadequacy, and worthlessness that developed during the process significantly damaged her self-worth.

Result: Gender roles play a decisive role in women's psychological resilience following experiences of violence. In particular, the maternal identity directly affects how women cope with violence and seek help. Therefore, psychological interventions should address not only trauma itself but also the impact of social roles on the individual.

Keywords: Domestic violence, Self-worth, Maternal role, Social pressure, Case study

1. Giriş

Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ), kadına yönelik şiddeti toplumsal cinsiyet eşitsizliğine dayanan, özellikle yakın partner şiddeti ve cinsel şiddet şeklinde ortaya çıkan ciddi bir halk sağlığı ve klinik sağlık sorun olarak tanımlamaktadır (WHO, 2021). Birleşmiş Milletler tarafından 1993 yılında yayımlanan Kadına Yönelik Şiddetin Ortadan Kaldırılmasına Dair Bildirge’de kadına yönelik şiddet; “kadınlara fiziksel, cinsel veya psikolojik zarar ya da acı verme tehdidi içeren, zorlama, keyfi özgürlük kısıtlaması gibi eylemleri kapsayan ve ister kamusal ister özel alanda gerçekleşen cinsiyete dayalı her türlü şiddet eylemi” olarak tanımlamaktadır (United Nations, 1993).

Kadına yönelik şiddet en sık olarak aile içi şiddet ya da yakın partner şiddeti biçiminde ortaya çıkmaktadır (WHO, 2021; TKDF, 2021). DSÖ’nün küresel verilerine göre, dünya genelinde her 3 kadından 1’i yaşamı boyunca yakın partneri tarafından fiziksel ve/veya cinsel şiddete maruz kalmaktadır (WHO, 2021).

Türkiye’de de benzer bir tablo söz konusudur. Türkiye Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet Araştırması (2014) verilerine göre, her 10 kadından 4’ü eşinden ya da birlikte olduğu kişiden fiziksel şiddet gördüğünü bildirmiştir (Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü, 2014). Kadına yönelik şiddet, kadınların hem fiziksel hem de ruhsal bütünlüğünü tehdit eden çok boyutlu etkiler yaratmaktadır. Fiziksel yaralanmalar, cinsel yolla bulaşan hastalıklar, problemli gebelikler, düşük ya da erken doğum gibi risklerin yanı sıra, intihar ve ölüm gibi ağır sonuçlar da doğurabilmektedir. Türkiye genelinde fiziksel ve/veya cinsel şiddete maruz kalan kadınların dörtte biri şiddet sonucunda yaralandıklarını belirtmiştir (Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü, 2014).

Ruhsal düzeyde ise depresyon, travma sonrası stres bozukluğu (TSSB), anksiyete bozuklukları, uyku ve yeme bozuklukları ile intihar girişimleri gibi etkiler sıkça görülmektedir (WHO, 2013). Fiziksel ve/veya cinsel şiddete maruz kalan kadınların üçte biri yaşamlarının herhangi bir döneminde intihar etmeyi düşündüklerini belirtmişlerdir. Bu oran, şiddet mağduru olmadığını dile getiren kadınlar arasında ise onda bir düzeyindedir. Benzer biçimde, şiddet mağduru kadınlar arasında intihar girişiminde bulunma, şiddet mağduru olmayan kadınlardan 5 kat daha fazladır (Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü, 2014).

Muğla Eğitim Araştırma Hastanesi Adli Tıp Polikliniği’nde eş şiddeti nedeniyle raporlanan 746 olgunun basit tıbbi müdahale ile giderilip giderilemeyeceğinin değerlendirildiği bir çalışmada, travma ağırlığının “basit tıbbi müdahale ile giderilemeyecek” olan olguların %46,8’inde temel neden ruhsal bulgular olarak saptanmıştır. Bu olgularda ruhsal tanılarda ilk üç sırayı akut stres bozukluğu, anksiyete bozukluğu ve uyum bozukluğu almıştır (Ekinci vd., 2024). Kadına yönelik şiddet görüldüğü gibi mağdurunu sadece fiziksel olarak yaralamamakta, kadın üzerinde derin ruhsal etkilere de sebep olmaktadır.

Bu doğrultuda, çalışmanın amacı; eşinden şiddet gören bir kadının psikolojik etkilenimini ve özdeğer algısını, maruz kaldığı toplumsal baskılar ve annelik rolü bağlamında ele alarak incelemektir. Sunulan olgu, şiddet sonrası gelişen psikolojik sürecin yalnızca bireysel değil, aynı zamanda toplumsal rollerle iç içe geçmiş dinamiklerini ortaya koymayı amaçlamaktadır.

2. Metodoloji

Bu çalışma, nitel araştırma desenlerinden biri olan olgu sunumu yöntemiyle yürütülmüştür. Çalışma kapsamında, 36 yaşında, evli ve iki çocuk sahibi bir kadın danışanın başvuru süreci, yaşadığı şiddet deneyimi ve bu deneyimin özdeğer algısına etkileri derinlemesine incelenmiştir.

2.1. Olgu Sunumu – Demografik Bilgiler

Danışan, 36 yaşında evli bir kadındır ve 13 yıldır süren evliliğinden 9 ve 11 yaşlarında iki erkek çocuğu bulunmaktadır. Yüksekokul mezunu olan danışan, bir kamu kurumunda son 5 yıldır çalışmaktadır. Ailesiyle birlikte yaşadığı konut kendilerine ait olup, ekonomik açıdan orta-üst sosyoekonomik düzeyde yer almaktadır. Danışanın ayrıca kendine ait bir aracı bulunmaktadır. Danışan, daha önce terapi süreci yürütülen bir danışanın yönlendirmesiyle başvuruda bulunmuştur. Psikoterapi süreci çevrimiçi platform üzerinden, haftada bir olmak üzere 50 dakikalık seanslarla gerçekleştirilmiş ve toplamda sekiz seans sürmüştür.

2.2. Başvuru Nedenleri ve Semptomlar

Danışan, başvuru sırasında yoğun kaygı, olumsuz duygularla baş etmekte güçlük, dikkat ve konsantrasyon sorunları, uyku düzensizlikleri (zaman zaman aşırı uyuma, zaman zaman uykusuzluk), sosyal geri çekilme, günlük aktivitelere karşı ilgisizlik ve özbakımında belirgin azalma şikayetlerini dile getirmiştir. Buna ek olarak zaman zaman nefes alamama hissi, baş ve vücut ağrıları ile genel bir yorgunluk hali tarif etmiştir. Bu belirtilerin son zamanlarda giderek arttığını, özellikle evlilik ilişkisinde yaşadığı zorluklarla ilişkili olduğunu ifade etmiştir. Danışanın daha önce herhangi bir psikiyatrik tanı almadığı, terapi sürecine dahil olmadığı ve intihar girişimi öyküsü bulunmadığı öğrenilmiştir. Bu bilgiler doğrultusunda, danışanın başvuru nedenleri ve mevcut belirtileri, maruz kaldığı psikososyal stresörler çerçevesinde değerlendirilmiş ve psikolojik destek süreci yapılandırılmıştır.

Danışan, ilk seansta başvurusunun temel nedeninin günlük hayatını devam ettirmede zorlanmaya başlaması olduğunu belirtmekle beraber, bu durumun da eşiyle ilişkisindeki problemlerden kaynaklandığını belirtmiştir. Kendisinden eşi ile yaşadıkları problemi tarif etmesi istendiğinde danışan, eşinden psikolojik ve fiziksel şiddet gördüğünü ifade etmiştir. Psikolojik şiddet davranışları arasında sürekli eleştirilme, aşağılanma, küçük görülme ve yok sayılma yer alırken; fiziksel şiddet davranışları zaman zaman tartaklama ve boğazını sıkma şeklinde gerçekleşmiştir. Her şiddet olayının ardından eşinin pişmanlık göstererek özür dilemesi, kısa süreli bir normalleşme süreci yaratsa da bu döngü yeniden tekrarlanmıştır. Danışan, bu durumun uzun yıllardır sürdüğünü, ancak herhangi bir destek arayışında bulunmadığını belirtmiştir.

Danışanın terapiye başvurma sürecini hızlandıran ve en derin psikolojik etkileri bırakan olay, eşiyle yaşadığı şiddetli bir tartışma sırasında meydana gelmiştir. Tartışma esnasında eşi, danışanın boğazını her iki eliyle sıkmış; danışan “o an orada öleceğimi sandım” ifadesiyle yaşadığı yoğun ölüm korkusunu aktarmıştır. Bu fiziksel saldırı yalnızca danışan üzerinde değil, olayın çocuklarının gözü önünde gerçekleşmiş olması nedeniyle psikolojik etkisi açısından çok daha yıkıcı bir hal almıştır.

Olay sonrasında danışan hastaneye başvurmuş, burada yapılan muayene sonrası darp raporu düzenlenmiştir. Danışan herhangi bir şikayette bulunmamış olmasına rağmen, hastane polisi tarafından işlem yapılmış ve kendiliğinden ilerleyen süreçte eş hakkında tedbir kararı alınmıştır.

Bu olay, danışan açısından hem fiziksel şiddetin ciddiyetini hem de ailesi üzerindeki etkilerini gözler önüne sermiş ve danışanda hem annelik rolü hem de eş rolü bağlamında derin bir içsel çatışma yaratmıştır. Bununla birlikte eşinin bir daha böyle bir fiziksel şiddete meyil göstermediğini belirtmiştir, ancak bunun altında yatan sebebin eşin hakkında olan tedbir kararının ne kadar etkili olduğuna karar veremediğini belirtmiştir.

Danışan, bu olayın kendisinde travmatik bir etki yarattığını ve evliliği zihinsel olarak sonlandırdığını ifade etmiştir. Ancak geçen yaklaşık 5-6 aylık süreçte hâlâ resmî bir ayrılık gerçekleşmemiştir. Danışan, özellikle çocuklarının varlığı nedeniyle evlilik içinde bir "rol sürdürme" çabasında olduğunu belirtmekte, bu durumu şöyle ifade etmektedir: *“Böyle bir olay yaşanmamış gibi davranıyoruz ancak bu yaşandı ve ben unutamıyorum. Özellikle çocukların yanında bir aileymişiz gibi davransam da bu evlilik benim için çoktan bitti.”* Bununla birlikte çocuklarının da bu durumdan fazlasıyla etkilendiğini, özellikle anne babanın diyaloglarında gerginlik olduğunda çocuklarında müdahale etme ihtiyacının ortaya çıktığını anlatmıştır.

2.3. Yaşam Öyküsü ve Aile Dinamikleri

Danışanın yaşam öyküsü incelendiğinde; dört çocuklu bir ailenin üçüncü çocuğu olarak dünyaya geldiği, babasını erken yaşta kaybettiği ve bu kaybın ardından annesi ve kardeşleriyle kuvvetli bağlar geliştirdiği anlaşılmıştır. Özellikle erkek kardeşiyle olan ilişkisinin diğer aile bireylerinden daha güçlü ve özel olduğunu ifade etmiştir.

Eşiyle 23 yaşında, kendi isteğiyle ve duygusal bir bağla evlendiğini belirtmiştir. Farklı aile yapılarından gelmiş olmalarına ve kişilik farklarına rağmen, evliliğin ilk dönemlerinde bu farklılıkların bir problem oluşturmadığını ifade etmiştir. Eşinin gençlik dönemlerinde çeşitli zararlı alışkanlıkları olduğunu, ancak zamanla bu alışkanlıkların kontrol altına alındığını ve bu süreçte kendisinin önemli bir destek rolü üstlendiğini düşünmektedir. Danışan, eşinin toparlanmasında kendi katkısının büyük olduğunu ve bu değişimi birlikte başardıklarına inandığını dile getirmiştir.

Annelik rolünü yaşamındaki en değerli kimliklerden biri olarak niteleyen danışan, çocuklarını hayatının merkezinde almış durumdadır. Onlar için “her şeyi yapabileceğini” çocuklarıyla güçlü bir bağ kurduğunu, onlara karşı yoğun bir sorumluluk duygusu taşıdığını ve her koşulda çocuklarının iyiliğini kendi önceliklerinin önüne koyduğunu ifade etmiştir. İş ve okul dışındaki zamanlarda çocuklarıyla mutlaka kaliteli vakit geçirdiğini vurgulamaktadır. Annelik rolünü yoğun bir şekilde benimseyen danışan, bu rolün şiddet döngüsünden çıkamamasında belirleyici bir etmen olduğunu da dolaylı biçimde dile getirmiştir.

2.4. Psikoterapi Süreci

Psikoterapi sürecinde danışanla çalışılan öncelikli konular arasında; özellikle günlük yaşantısında aksamalara neden olan yoğun kaygı, olumsuz duygularla baş etmede zorluk, nefes alamama hissi, uyku problemleri, genel yorgunluk, baş ve vücut ağrıları yer almaktadır. Danışanın ifade ettiği semptomlar haricinde, danışanda düşük özdeğer, suçluluk duygusu ve benlik saygısında ciddi bir düşüş gözlemlenmiştir.

Boşanma kararıyla ilgili olarak danışanın yaşadığı içsel çatışmaların önemli bir kısmı toplumsal baskı, annelik kimliği ve eşin manipülatif tutumları ile ilişkilidir. Söz konusu toplumsal baskı ve eşin manipülatif tutumları özellikle boşanma süreci ve sonrasında çocukların

yaşayabileceği zorluklarla ilgilidir. Çocukların şu an sahip olduğu maddi olanakların, boşanma sonrasında sürmeyeceğinin mesajının verilmesi danışanın bu konudaki çatışmalarının en önemli kaynaklarından biridir. Bu nedenle, annelik rolü danışan için hem bir güç kaynağı hem de sınırlayıcı bir unsur olarak görülmektedir; bu durum karar alma süreçlerinde kararsızlık yaratmakta ve travma sonrası iyileşme sürecini geciktirmektedir. Karar alma süreçlerindeki bu olumsuz etki, danışanın kendisine yönelik suçlayıcı bir tutum sergilemesine bunun da özdeğerdeki düşmeye yol açtığı gözlemlenmiştir.

Bu çerçevede terapi süreci Bilişsel Davranışçı Terapi (BDT) ilkelerine dayalı olarak yürütülmüştür. Danışanın olumsuz otomatik düşüncelerini fark etmesi, düşünce-duygu-davranış ilişkisini kavraması, işlevsiz düşünce örüntülerinin yeniden yapılandırılması hedeflenmiştir. Müdahale süreci aşağıdaki temalar çerçevesinde yapılandırılmıştır:

- Kaygı ve bedensel belirtilerle başa çıkma stratejilerinin kazandırılması
- Bilişsel yeniden yapılandırma teknikleri ile suçluluk, yetersizlik ve değersizlik düşüncelerinin ele alınması
- Annelik rolü ve toplumsal beklentilere ilişkin inançların sorgulanması
- Boşanma kararını etkileyen içsel çatışmaların ve manipülatif etkileşimlerin işlenmesi
- Özdeğer algısının güçlendirilmesi ve benlik saygısının desteklenmesi

3. Bulgular

Psikoterapi süreci ilerledikçe danışan, başlangıçta ifade etmekte zorlandığı duygu ve düşüncelerini daha açık şekilde paylaşmaya başlamış; bu duygusal açılım, kendisinde belirgin bir rahatlama yaratmıştır. Bilişsel yeniden yapılandırma çalışmaları sayesinde, danışan kendine yönelik olumsuz otomatik düşüncelerini fark etmiş, özellikle özsaygı ve özdeğerle ilişkili bilişlerini sorgulamaya başlamıştır. Bu farkındalık, haftalık ödevlerine yüksek düzeyde katılım göstermesini sağlamış ve içgörü geliştirmesine katkıda bulunmuştur. Süreç boyunca özellikle nefes alamama, halsizlik, ilgi kaybı ve özbakımda aksama gibi semptomlarında belirgin azalma gözlenmiştir. Ancak, duygusal ve bilişsel düzeydeki bu ilerlemelere rağmen, danışanın şiddet içeren bir evliliği sürdürmek zorunda hissetmesi, özsaygısını zedeleyen temel bir çatışma alanı olarak varlığını sürdürmektedir. Eşinin çocuklara yönelik maddi imkanlar üzerinden kurduğu manipülatif tutumlar ile boşanma sonrası çocuklarına aynı yaşam standartlarını sunamayacağına dair korkular, danışanın harekete geçmesini engelleyen başlıca etkenlerdendir. Ayrıca, yakın çevresinden ve özellikle annesinden gelen olumsuz geri bildirimler, danışanın toplumsal baskıyı daha yoğun hissetmesine ve kendini suçlayıcı bir iç konuşma geliştirmesine neden olmaktadır. Tüm bu dinamikler, danışanın özdeğer ve benlik algısında dalgalanmalara yol açmakta ve psikolojik iyileşme sürecinin tamamlanmasını güçleştirmektedir.

4. Tartışma

Bu çalışmada, eşinden şiddet gören bir kadının yaşadığı psikolojik süreçler; toplumsal baskı, annelik rolü ve özdeğer algısı çerçevesinde ele alınmıştır. Bulgular, danışanın yalnızca şiddetin doğrudan etkilerinden değil, aynı zamanda içinde bulunduğu toplumsal ve ailevi rollerin baskısından da derin biçimde etkilendiğini göstermektedir.

Olguda gözlemlenen düşük özdeğer ve suçluluk duygusu gibi psikolojik belirtiler, kadına yönelik şiddet sonrasında sık karşılaşılan tepkiler arasında yer almaktadır. Başer ve Döğücü'nün (2021), 441 evli kadınla yürüttükleri çalışmada; aile içi şiddet düzeyleri ile düşük benlik saygısı arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur (Başer & Döğücü, 2021). Benzer şekilde, Tunus'ta yakın partner şiddetine maruz kalan 120 kadınla gerçekleştirilen bir araştırmada, katılımcıların %83,3'ünün düşük özdeğere sahip olduğu saptanmıştır (Guermazi vd.,2024). Bursa Şiddet Önleme ve İzleme Merkezi'ne başvuran 361 kadınla yapılan başka bir çalışmada ise, şiddet uygulayan kişinin yakınlığına göre kadınların benlik saygıları ile problem çözme alt becerilerinden olan “kendine güven” düzeyleri incelenmiştir. Bulgular, özellikle partner şiddetine maruz kalan kadınlarda benlik saygısının azaldığını ortaya koymuştur (Akbaş, 2024). Tüm bu veriler, kadına yönelik şiddetin kadınların kendilerine dair algıları üzerinde yıkıcı bir etki yarattığını göstermektedir. Nitekim bu olguda da görüldüğü üzere, şiddet mağduru kadınların kendilerini suçlayıcı düşünceleri, özdeğer algısında bozulmalarla birlikte ortaya çıkmaktadır.

Danışanda gözlemlenen düşük özdeğerin en belirgin yordayıcılarından biri, istememesine rağmen evlilik birliğini sürdürmesi ve bunu kendi ifadesiyle “kendisine yakıştıramaması”dır. Bu durumun hem maddi hem de toplumsal dinamiklerle ilişkilendirilmesi mümkündür. Boşanma sonrası karşılaşılabileceği ekonomik kayıplar ve bu durumdan etkilenecek çocuklarının varlığı, danışanın boşanma kararını ertelemesindeki temel etkenlerden biri olarak öne çıkmaktadır. Öte yandan, yakın çevresinden gelen evliliğin sona ermesine yönelik olumsuz değerlendirmeler de danışanın kararını etkileyen önemli bir diğer faktördür. Bu bulgular literatürle de örtüşmektedir. Mardin'de 15-49 yaş arası 1064 kadın ile yürütülen bir çalışmada, şiddete maruz kaldığını belirten kadınların %57,3'ü “çocuğunun babasız kalmasını istememe” düşüncesi ile evliliğini sürdürdüğünü belirtirken, %40'ı hiçbir geliri olmadığı için evliliğini sürdürmeye devam ettiklerini ifade etmişlerdir (Çifçi & Açık, 2022). Sağlık Sektöründe Ev İçi Şiddet Araştırma Raporu'na göre, her 10 sağlık çalışanından 8'i kadınların ekonomik gerekçelerle şiddete maruz kaldıkları ilişkileri sürdürdüğünü belirtmiştir. Benzer şekilde, katılımcıların yaklaşık %80'i, çocukların bakımı ve ihtiyaçlarının karşılanmasına yönelik endişelerin de kadınların şiddet gördükleri ilişkileri sürdürmelerinde etkili olduğunu ifade etmiştir (Taşlıoğlu & Özdemir, 2025). Çalışmalarda da görüldüğü gibi şiddet gören kadınların evliliklerini sürdürme nedenleri büyük ölçüde çocuklarının varlığına ve ekonomik kaygılara dayanmaktadır.

Danışanın annelik rolünü hayatının merkezine alması, kendi ihtiyaçlarını ikinci plana atması ve boşanmayı “kendine yakıştıramaması” gibi ifadeleri, içselleştirilmiş toplumsal normların etkisini açıkça ortaya koymaktadır. Bu noktada kadının yaradılışında var olan ve biyolojik olarak sahip olduğu doğurganlık özelliğinin onu baskı altına almak ve bireyselliğinin önüne geçmek için kullanılan bir araç olarak karşımıza çıktığını söylemek mümkündür. Ve bu durum kadının içinde bulunduğu toplum yapısından kaynaklanmaktadır (Karaduman & Doğan, 2018). Türkiye gibi geleneksel aile yapılarına sahip toplumlarda, kadınlara fedakâr, sabırlı, ailesini bir arada tutma ve her koşulda güçlü olma rolü yüklenmektedir. Van'da 2018 yılında evli ve anne olan 26 kadınla yüz yüze görüşmeler yoluyla yapılan bir çalışmada kadınların anneliğe yükledikleri anlam incelenmiştir. Araştırma sonuçlarına göre katılımcıların tamamı annelik duygusunun bambaşka bir duygu olduğuna vurgu yaparak; anneliği, kutsal ve fedakârlık gerektiren bir meslek olarak tanımlamışlar ve bu çerçevede çocuğa yükledikleri anlama

değınmişlerdir (Tuğrul, 2019). Bu kapsamda anneliğın, kadının kimliğinde kutsal kabul edilerek, bireysel sınırları ve hakları gölgede bırakabileceğini söylemek mümkündür. Bu normatif baskı, kadının yaşadığı şiddeti tolere etmesini, hatta zamanla normalleştirmesini dahi doğurabilmektedir. Olguda da görüldüğü üzere, danışan çocuklarının iyiliğini ön planda tutarken, kendi psikolojik ve duygusal ihtiyaçlarını ihmal etmekte; bu durum özdeğer algısını daha da zayıflatmaktadır. Sözü edilen içselleştirilmiş roller, kadının benliğini ifade etme ve yardım arama süreçlerini geciktirerek, psikolojik iyilik halini olumsuz etkilemektedir.

Olguda dikkati çeken unsurlardan biri, yaşadığı ağır fiziksel şiddet sonrasında bile herhangi bir şikâyetle bulunmamasıdır. Bu noktada yine annelik rolünün ön plana çıktığı görülmektedir. şikâyet sonucu çocukların bundan daha çok etkileneceğini, konunun uzayacağını düşünen danışan hastaneye gitmesine rağmen herhangi bir şikâyetle bulunmamıştır, ancak hastane polisinin olaya dahil olması nedeniyle eş hakkında tedbir kararı alınmasına neden olmuştur. Türkiye’de birçok kadının benzer kaygılarla yaşadıkları şiddet durumu sonrasında herhangi bir kuruma başvurmadıkları bilinmektedir. Türkiye Kadına Yönelik Aile İçi şiddet Araştırması’na (2014) göre maruz kaldıkları şiddet sonucunda herhangi bir kuruma başvurmadıklarını veya yardım talebinde bulunmadıklarını belirten kadınların %17’si çocuklarla ilgili nedenleri öne sürmüştür (Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü, 2014).

Olguda danışanın sosyal çevresinin boşanmayı olumsuz değerlendirmesi, yalnızlaşmasına ve desteğı kendine saklamasına neden olmuş olabilir. Kadına yönelik şiddet mağdurlarında sıklıkla görülen bu durum, sosyal izolasyonun yarattığı ikincil bir travma olarak değerlendirilebilir. Mağdur, bir yandan partnerinden gördüğü şiddetle baş etmeye çalışırken, diğeri yandan çevresinden yeterli duygusal ve pratik desteğı alamadığında, yalnızlık duygusu derinleşmekte ve baş etme becerileri zayıflamaktadır. Sosyal çevre tarafından maruz kaldığı şiddetin küçümsenmesi, normalleştirilmesi ya da kadının bu durumdan sorumlu tutulması, yardım arama davranışlarını engelleyici bir etki yaratmaktadır. Bu bağlamda sosyal destek eksikliği yalnızca bir sonuç değil, aynı zamanda şiddet döngüsünün devamlılığını sağlayan önemli bir risk faktörüdür. Çalışmalar gösteriyor ki şiddet mağduru kadınların karşılaştıkları sosyal destek düzeyi yüksek olduğunda şiddete karşı çıkma tutumları da o kadar yüksek olmaktadır (Yardım & Demir, 2022). Bu durum şiddet sonrasında mağdura verilen psikolojik destek süreçlerini de doğrudan etkilemektedir. İstanbul’da kadın konukevinde kalmış şiddete mağduru olan kadınlarla yürütölen çalışmada algılanan sosyal destek ile mental iyi oluş arasında pozitif yönlü ilişkinin olduğu ortaya konulmuştur. Yani kadınların sosyal destek kaynaklarındaki artış, psikolojik iyi oluş hallerini de arttırmıştır (Öztosun vd., 2024). Benzer şekilde, diğeri bir araştırmada da yüksek düzeyde psikolojik şiddete maruz kalan kadınlarda sosyal desteğın anksiyete, olumsuz benlik ve hostilite belirtilerine karşı koruyucu bir rol oynadığı tespit edilmiştir (Yorulmaz ve Boyacıoğlu, 2020). Psikoterapi sürecinde yürütölen bireysel çalışmaları, danışanda ortaya çıkan semptomları azaltmayı hedeflerken bir yandan da yaşadıkları travmatik olay sonrasında bireyin psikolojik olarak güçlendirilmesini hedeflemektedir. Ancak bahsettiğimiz sosyal destek eksikliği ve kadına atfedilen “annelik ve aileyi bir arada tutma” rolü kadının şiddet döngüsü içerisinde sıkışmasına sebep olmaktadır. Bu nedenle şiddet mağduru kadınlarla yürütölen psikolojik destek süreçleri yalnızca bireysel değil, toplumsal rol ve normlarla da ilişkilidir.

5. Sonuç

Bu olgu sunumu, kadına yönelik şiddetin yalnızca fiziksel ve psikolojik boyutlarıyla değil, aynı zamanda toplumsal roller ve değer yargılarıyla nasıl iç içe geçtiğini ortaya koymaktadır. Danışanın özdeğer algısındaki bozulma, maruz kaldığı şiddetin doğrudan etkisinden çok, içinde bulunduğu toplumsal beklentiler ve annelik rolüne yüklenen anlamlar aracılığıyla derinleşmiştir.

Evlilik kurumunun kutsallığı, “iyi anne” olma rolü ve maddi kaygılar gibi içselleştirilmiş toplumsal normlar, danışanın şiddet döngüsünden çıkamamasına yol açmıştır. Bu bağlamda şiddet, yalnızca bireyler arası bir eylem değil; toplumsal yapılar tarafından da dolaylı olarak sürdürülen bir süreçtir.

Bu çalışmanın bulguları, psikolojik müdahale süreçlerinde toplumsal cinsiyet temelli farkındalığın ne denli önemli olduğunu göstermektedir. Özellikle kadının kendilik algısını, benlik saygısını ve annelik rolünü birlikte ele alan bütüncül yaklaşımlara ihtiyaç duyulmaktadır. Aynı zamanda sosyal destek mekanizmalarının güçlendirilmesi, kadınların yalnızlaştırılmasını engelleyici önleyici uygulamaların geliştirilmesi önemlidir.

Kadına yönelik şiddetle mücadelede yalnızca bireyi hedef alan psikolojik destek yeterli değildir; toplumsal normları dönüştürmeye yönelik eğitim, farkındalık ve politika düzeyinde düzenlemelerin de eş zamanlı olarak hayata geçirilmesi gerekmektedir.

KAYNAKÇA

Akbaş, İ. B. (2024). *Aile içi şiddete maruz kalan kadınlarda benlik saygısı ve problem çözme becerilerinin incelenmesi* [Yüksek lisans tezi, Selçuk Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü]. YÖK Tez Merkezi.

Başer, D., & Döğücü, M. (2021). Evli kadınların benlik saygısı, temel kişilik özellikleri ile maruz kaldıkları aile içi şiddet arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 21(50), 278–313. <https://doi.org/10.21560/spcd.vi.576631>.

Çifçi, S., & Açıık, Y. (2022). Kadına yönelik aile içi şiddet ve nedenleri. *Artuklu International Journal of Health Sciences*, 2(2), 1-7. <https://doi.org/10.29228/aijhs.15>.

Ekinci, E., Yıldırım, U. U., Tarımer, M. L., & Balcı, Y. (2024). Kadına yönelik eş şiddeti olgularında ruhsal bulguların travma ağırlığının belirlenmesine etkisi. *Adli Tıp Dergisi*, 38(1), 5–14. <https://doi.org/10.61970/adlitip.1364269>.

Guermazı, F., Tabib, F., Cherif, F., Masmoudi, R., Mnif, D., Feki, I., Baâti, I., & Masmoudi, J. (2024). Intimate partner violence in Tunisia: Emotional abuse and dependency, alexithymia, and self-esteem in female victims. *Social Sciences*, 13(10), 503. <https://doi.org/10.3390/socsci13100503>.

Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü. (2014). *Türkiye’de kadına yönelik aile içi şiddet araştırması*. https://hips.hacettepe.edu.tr/tr/turkiyede_kadina_yonelik_aile_ici_siddet_arastirma-101

Karaman, E. D., & Doğan, N. (2018). Annelik rolü üzerine: kadının “annelik” kimliği üzerinden tahakküm altına alınması. *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi*, 6(2), 1475-1496. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/558864>.

Öztosun, A., Kuşci, İ., & Eldeleklioğlu, J. (2024). Şiddet görmüş kadınlarda algılanan sosyal destek ile travma sonrası büyüme ilişkisinde mental iyi oluşun aracı rolü. *Kıbrıs Türk Psikiyatri ve Psikoloji Dergisi*, 6(4), 321-330. <https://doi.org/10.35365/ctjpp.24.4.03>.

Tek Taşhoğlu, A., & Özdemir, E. (2025). *Sağlık sektöründe ev içi şiddet araştırma raporu: Sağlık kuruluşlarında çalışanların görüş ve yaklaşımları* (Working Paper / Technical Report No. SU_SBS_WP.2025.51700). Sabancı Üniversitesi. http://dx.doi.org/10.5900/SU_SBS_WP.2025.51700.

TKDF-Türkiye Kadın Dernekleri Federasyonu. (2021). *Ev içi şiddet acil yardım hattı 2007–2021 yılları arası verilerinin istatistiksel analiz raporu*. https://turkiye.unfpa.org/sites/default/files/pub-pdf/tkdf_ev_ici_siddet_acil_yardim_hatti_2023_raporu_1.pdf.

Tuğrul, Y. G. (2019). Toplumsal cinsiyet bağlamında kadınların annelik deneyimleri üzerine bir saha çalışması. *Toplum Ve Kültür Araştırmaları Dergisi*(3), 71-90.

United Nations. (1993). *Declaration on the elimination of violence against women*. https://www.un.org/en/genocideprevention/documents/atrocities-crimes/Doc.21_declaration%20elimination%20vaw.pdf

World Health Organization, London School of Hygiene and Tropical Medicine, & South African Medical Research Council. (2013). *Global and regional estimates of violence against women: Prevalence and health effects of intimate partner violence and non-partner sexual violence*. WHO. <https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/violence-against-women>

World Health Organization. (2021). *Violence against women prevalence estimates, 2018: Global, regional and national prevalence estimates for intimate partner violence against women and global and regional prevalence estimates for non-partner sexual violence against women*. WHO. https://www.who.int/health-topics/violence-against-women#tab=tab_1

Yardım, H., & Demir, M. (2022). Romantik ilişkilerde algılanan sosyal destek, bağlanma ve kadına yönelik şiddet tutumu. *Amasya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 11(1), 67-79. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/2227483>.

Yorulmaz, E., & Boyacıoğlu, İ. (2020). Psikolojik şiddet gören kadınlarda algılanan sosyal desteğin psikolojik sağlık üzerindeki etkisi. *Nesne Dergisi*, 8(18), 441-456.

POSTER BİLDİRİ TAM METİNLERİ

**(Bildiri sahibinin
soyadına göre
alfabetik sıradadır)**

1-ÇOCUK KURBANLARIN KİMLİKLENDİRMESİNDE ADLİ GENETİK SOYBİLİM UYGULAMALARININ ROLÜ

THE ROLE OF FORENSIC INVESTIGATIVE GENETIC GENEALOGY IN THE IDENTIFICATION OF UNIDENTIFIED CHILD REMAINS

Aylin YALÇIN SARIBEY, Prof.Dr., Üsküdar Üniversitesi, Mühendislik ve Doğa Bilimleri Fakültesi, Adli Bilimler Bölümü, ORCID ID: 0000-0002-0975-8630, aylin.yalcinsaribey@uskudar.edu.tr

Ayşenur BÜYÜKKAYMAZ, Yüksek Lisans Mezunu, Adli Bilimci, ORCID ID: 0000-0001-7496-1283, aysebkaymaz@gmail.com

ÖZET

Giriş: Adli genetik soybilim (AGS), genetik analizlerle desteklenen şecere veri tabanlarının ceza adaleti bağlamında kimliklendirme faaliyetlerinde kullanılmasıdır. AGS'nin 2011'den beri kullanıldığı bilinse de bir seri katilin aktif döneminden seneler sonra 2018'de yakalanmasıyla dikkatleri üzerine çekmiştir. Kolluk kuvvetlerinin ticari genetik veri tabanlarını soruşturma sürecinde kullanması etik ve hukuki zemin açısından kapsamlı tartışmalar başlatmıştır. Kimliği tespit edilememiş doku örneklerinin AGS ile tekrar incelenerek kimliklendirilebilmesi özellikle faili meçhul davaların sonuçlandırılması ve kayıp bireylerin tespit edilebilmesi açısından fayda sağlamaktadır. Çocuk istismarı ile mücadelede çocuklara ait doku örneklerinin kimliklendirilip kayıp çocuk verileri ile ilişkilendirilmesi, suçu aydınlatma ve suç önleme stratejileri geliştirilmesi açısından önemlidir.

Amaç: Bu çalışma, daha önce geleneksel adli bilimsel yöntemlerle kimliği tespit edilememiş çocuk kurbanların kimliklendirilmesinde yeni bir yaklaşım olan AGS uygulamasının rolünü incelemeyi amaçlamaktadır.

Gereç ve Yöntem: Kimliği tespit edilememiş kurbanların kimliklendirilmesinde AGS uygulamalarını konu alan çalışmalar *Google Akademik*, *EBSCOHost*, *ScienceDirect*, *Elsevier* veri tabanlarından faydalanılarak araştırılmıştır. Bu doğrultuda “forensic genealogy”, “forensic investigative genealogy”, “investigative genealogy”, “cold case investigation”, “unidentified human remains” anahtar kelimeleri ile literatür taraması yapılmıştır. Kimliği tespit edilememiş çocuklara ait biyolojik örneklerin AGS ile kimliklendirildiği vaka örneklerine ise *Othram Recent Casework* vaka havuzu kullanılarak erişim sağlanmıştır.

Bulgular: Amerikan Ulusal Adalet Enstitüsü'nün (NIJ) kapsamında faaliyet gösteren Ulusal Kayıp ve Kimliği Belirsiz Kişiler Sistemi'nde (*NamUs*) kayıtlı 24.400'den fazla kayıp vakasının %24'ünü çocuklar oluşturmaktadır. Ayrıca 1.278 aktif kimliği belirsiz çocuk cesedi bulunmaktadır. Bu vakaları aydınlatmak üzere *Othram* firmasının Mayıs 2024'te başlattığı *Proje 525* kapsamında kimliği belirlenememiş çocuk kurbanlara ait biyolojik örneklerin AGS ile kimliklendirildiği beş vaka tespit edilmiştir.

Sonuç: Doğal afetler, savaşlar, refakatsiz göç, çocuk işçilik gibi koşullar kimliği tespit edilemeyen çocuk cesetlerinin sayısını artırmaktadır. Kayıp çocukların bildirilmemesi kimlik tespitini zorlaştıran unsurlar arasındadır. Ailenin doğrudan katılımı olmadığı durumlarda da soybilim üzerinden kimlik tespitinin yapılabilmesi avantaj oluşturmaktadır. AGS uygulamalarının çocuk kurbanlara ait doku örnekleriyle kayıp çocukların ilişkilendirilmesi açısından etkili olduğu anlaşılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Adli Bilimler, Adli Genetik Soybilim, Kayıp Çocuklar, Kimliklendirme.

ABSTRACT

Introduction: Forensic investigative genetic genealogy (FIGG) integrates genetic analysis with genealogical databases to support criminal justice. While first applied in 2011, FIGG gained prominence following the 2018 identification of a serial killer, long after his active years. The use of commercial genetic databases by law enforcement has generated considerable ethical and legal discourse. FIGG presents significant potential in resolving cold cases and identifying unidentified human remains, particularly in cases involving children. The identification of deceased children and their linkage to missing persons reports is crucial for both justice and crime prevention.

Purpose: This study examines the application of FIGG in the identification of missing and murdered children whose remains could not be identified using conventional forensic methods.

Materials and Methods: A literature review was conducted using *Google Scholar*, *EBSCOHost*, *ScienceDirect*, and *Elsevier*, with keywords such as “forensic genealogy,” “investigative genealogy,” “cold case investigation,” and “unidentified human remains.” Case studies involving children were obtained from *Othram’s Recent Casework* database.

Findings: Children make up 24% of the more than 24,400 missing persons cases registered in The National Missing and Unidentified Persons System (*NamUs*), which operates under the US National Institute of Justice (NIJ). There are also 1,278 active unidentified child remains. In response, *Othram* initiated *Project 525* in May 2024, aimed at resolving cold cases involving unidentified child remains. Within this framework, five identifications have been made using FIGG methodologies.

Result: Conditions such as natural disasters, wars, unaccompanied migration, and child labor increase the number of unidentified child remains. Not reporting missing children is among the factors that make identification difficult. In cases lacking close familial references, FIGG offers a robust alternative for identification. The findings underscore FIGG’s effectiveness in associating unidentified remains with missing children, highlighting its growing relevance in forensic investigations.

Keywords: Forensic Sciences, Forensic Investigative Genetic Genealogy, Identification, Missing Children.

GİRİŞ

Ceza adaleti sistemine hizmet etmek üzere adli genetik incelemeler kapsamında kimliklendirme ve nesep tayini gerçekleştirilmektedir. Adli vakalarda olay yeri örnekleri, buluntu cesetler, kayıp kişiler, şüpheli ve mağdurlar kimlik tespitine konu olmaktadır. DNA analizleri birincil kimliklendirme metotları arasındadır. Kimliklendirme için referans olarak biyolojik akrabalarından veya kişisel eşyalar üzerinden alınan örnekler ya da kişiye ait olduğu bilinen doku örnekleri kullanılarak karşılaştırma yapılmaktadır (INTERPOL, 2023, s. 80). Bu doğrultuda karşılaştırmanın gerçekleştirilebilmesi için referans genetik profillere ulaşmak adına adli amaçla kurulmuş ABD’de kullanılan “*Combined DNA Index System - CODIS*” gibi ulusal ya da Avrupa Birliği ülkeleri ve Birleşik Krallık tarafından kullanılan Prüm Anlaşması kapsamındaki gibi uluslararası boyutlarda DNA veri bankalarından faydalanılmaktadır (Altunçul, 2021, 37-38; Machado ve Granja, 2020, 74). Adli genetik soybilim (AGS) ise ticari amaçla kurulmuş genetik analizlerle desteklenen dijital soybilim veri tabanlarının ceza adaleti sistemi içerisinde kimliklendirme maksadıyla kolluk kuvvetlerince kullanılmasıdır. AGS’nin ABD’de 2011 yılı itibariyle uygulanmaya başlandığı ve oldukça yaygınlaştığı görülmektedir. Şubat 2024 itibariyle veriler ABD’de 313 kişinin dahil olduğu 651 ceza davasının çözüldüğünü göstermektedir (Dowdeswell, 2024). Özellikle 2018 yılında *Golden State Katili* olarak bilinen Joseph DeAngelo isimli seri katilin aktif döneminden seneler sonra AGS aracılığıyla yakalanması dikkat çekmiştir. Günümüzde AGS uygulamalarının Avustralya, Kanada, İngiltere, İsveç gibi farklı ülkelerin gündemine yansıdığı görülmektedir (Samuel ve Kennett, 2020; Tillmar vd, 2021; Ward vd., 2024). Kolluk kuvvetlerinin doğrudan tüketiciye yönelik ticari genetik veri tabanlarını soruşturma sürecinde kullanması etik ve hukuki zemin açısından kapsamlı tartışmalar başlatmıştır (Samuel ve Kennett, 2020; Yalçın Sarıbey ve Büyükkaymaz, 2024).

Adli genetik veri bankalarının yanı sıra adli bilimler çatısı altında kullanılan veri tabanları amaç ve kapsam açısından çeşitlilik göstermektedir. Parmak izi karşılaştırmalarında Türkiye’de “*Biyometrik Veri Sistemi - BVS*”, ABD’de “*Integrated Automated Fingerprint Identification System - IAFIS*”, adli balistik incelemeler için yine Türkiye’de BALİSTİKA, ABD’de “*Integrated Ballistic Identification System – IBIS*” gibi farklı uygulama alanlarından örnekler gösterilebilir (T.C. İçişleri Bakanlığı BTGM, t.y.; Balistika, t.y.; Bowen ve Schneider, 2007). ABD Ulusal Adalet Enstitüsü (NIJ) kapsamında faaliyet gösteren Ulusal Kayıp ve Kimliği Belirsiz Kişiler Sistemi (*NamUs*) ise kayıp, kimliği belirsiz ve sahipsiz kişi vakalarının kaydedildiği merkezi veri tabanıdır. Yakınları tarafından kayıp olarak bildirilen bireylerin çoğunluğu canlı ve iyi durumda bulunurken bir kısmı uzun süre aranmakta ancak bir süre sonra davalarda ilerleme kaydedilmemektedir. Aynı zamanda 2018 verilerine göre ABD genelinde adli tıp kurumlarında 11.000’den fazla kimliklendirilememiş insan cesedi bulunmaktadır. *NamUs*, kolluk kuvvetlerinin adli vakaları aydınlatabilmesi ve ailelerin kayıpları hakkında sonuçlara ulaşabilmesi adına uzun süreli kayıp kişiler ile kimliği belirlenemeyen cesetleri eşleştirilmesine olanak sağlamaktadır. Vaka detaylarının ve DNA, parmak izi, diş kayıtları, adli antropolojik bulgular gibi kimliklendirmeye yönelik bilgilerin hem kolluk kuvvetleri ve adli tıp kurumları arası paylaşılması hem de kayıp yakınları ve halkın erişimine açılması veri temelli bir iş birliği oluşturmaktadır. *NamUs* veri tabanında çocuklar da dahil olmak üzere 54.000’den fazla aktif kayıp, kimliği belirsiz ve sahipsiz kişi vakası bulunmaktadır. Bu vakaların aydınlatılması adına AGS de dahil olmak üzere adli genetik analizleri hizmeti sunan *Othram*

firması ve FBI ile iş birliği yapılmıştır. *NamUs*'ın 2023 yılı değerlendirme raporuna göre yıl içerisinde toplam 54 vakada AGS uygulanmıştır (NamUs, 2024). Tartışmalı AGS uygulamalarında kullanılan doğrudan tüketiciye yönelik ticari genetik veri tabanlarından farklı olarak *Othram* firması *DNA Solves* veri tabanı üzerinden soybilim analizlerini çevrimiçi ortam yerine kurum içinde gerçekleştirerek sadece kolluk kuvvetlerinin kullanımı için adli amaçlı kimliklendirme hizmeti sağlamaktadır (DNASolves, t.y.). *Othram* firmasının *Recent Casework* vaka havuzu verilerine göre Mayıs 2025 tarihi itibarıyla yaklaşık 600 kişi AGS uygulamaları ile kimliklendirilmiştir (Othram, 2025). Kimliği tespit edilememiş doku örneklerinin AGS ile tekrar incelenerek kimliklendirilebilmesi özellikle faili meçhul davaların sonuçlandırılması ve kayıp bireylerin tespit edilebilmesi açısından yeni bir yaklaşım sağlamaktadır.

Her sene dünya genelinde binlerce çocuğun kaybolduğu bilinmektedir (ICMEC, 2025). Örneğin ABD'de FBI Ulusal Suç Bilgi Merkezi'ne (NCIC) göre, 2024 yılında 330.597 kayıp çocuk vakası bildirilmiştir (FBI, 2025). Avrupa Birliği ülkeleri kapsamında ise kayıp çocuk ihbarlarının sayısı senede 250.000'i bulmaktadır (Missing Children Europe, 2024a). Ayrıca ABD Ulusal Kayıp ve İstismar Mağduru Çocuklar Merkezi'ne göre bildirilen kayıp çocukların yaklaşık yedide birinin cinsel istismar amaçlı insan ticareti mağduru olduğu düşünülmektedir (NCMEC, 2025). *NamUs*'a kayıtlı 24.400'den fazla kayıp vakasının %24'ünü çocuklar oluşturmakta ve toplam 1.278 aktif kimliği belirlenememiş çocuk cesedi bulunmaktadır (Othram, 2024). Çocuk istismarı ile mücadelede çocuklara ait doku örneklerinin kimliklendirilip kayıp çocuk verileri ile ilişkilendirilmesi, suçu aydınlatma ve suç önleme stratejileri geliştirilmesi açısından önemlidir.

Bu çalışma, daha önce geleneksel adli bilimsel yöntemlerle kimliği tespit edilememiş çocuk kurbanların kimliklendirilmesinde yeni bir yaklaşım olan AGS uygulamasının rolünü incelemeyi amaçlamaktadır.

GEREÇ VE YÖNTEM

Kimliği tespit edilememiş kurbanların kimliklendirilmesinde AGS uygulamalarını konu alan çalışmalar *Google Akademik*, *EBSCOHost*, *ScienceDirect*, *Elsevier* veri tabanlarından faydalanılarak araştırılmıştır. Bu doğrultuda “forensic genealogy”, “forensic investigative genealogy”, “investigative genealogy”, “cold case investigation”, “unidentified human remains” anahtar kelimeleri ile literatür taraması yapılmıştır. Kimliği tespit edilememiş çocuklara ait biyolojik örneklerin AGS ile kimliklendirildiği vaka örneklerine ise *Othram Recent Casework* vaka havuzu kullanılarak erişim sağlanmıştır.

BULGULAR

Mayıs 2024'te *NamUs* sistemine kayıtlı 525 adet çocuk kurbanı kimliklendirmek amacıyla büyük ölçüde kitlesel fonlar ve bağışlar üzerinden yürütülen *Proje 525* başlatılmıştır. Projenin ismi aynı zamanda 25 Mayıs ABD Ulusal Kayıp Çocuklar Gününe işaret etmektedir (Othram, 2024). *Proje 525* kapsamında Mayıs 2025 tarihi itibarıyla kimliklendirilmiş toplam beş çocuk tespit edilmiştir:

1. Stephen Shawn Austin, Kasım 2024

2018 yılında kolluk kuvvetleri tarafından Mississippi Eyalet Adli Tıp Kurumu'na teslim edilen buluntu iskelet üzerinde adli antropolojik incelemeler gerçekleştirilmiştir. İskeletin ölüm zamanı 15-24 yaşları arasında olan siyahi bir erkeğe ait olduğuna kanaat getirilmiş ve bu bilgiler *NamUs* sistemine kaydedilmiştir. Ancak kimliklendirme gerçekleştirilememiştir (Vogen, 2024a).

Haziran 2024'te yetkililerin *Othram* firmasına başvurması üzerine AGS yönteminden faydalanılmıştır. Elde edilen genetik profil üzerinden genetik soybilim veri tabanı kullanılarak olası bir akrabaya ulaşılmıştır. Soruşturma sonucunda iskeletin 1997'de El Paso, Teksas'ta annesi tarafından kayıp olarak bildirilen 22 Eylül 1979 doğumlu Stephen Shawn Austin'e ait olduğu anlaşılmıştır. Böylece Austin *Proje 525* kapsamında kimliklendirilen ilk vaka olmuştur (Vogen, 2024a).

2. Mary Sue Fink, Aralık 2024

29 Haziran 2014'te ABD Hawaii adalarının başkenti Honolulu'da temizlik ekipleri tarafından bir apartmandaki dolapta metal bir kutu içerisinde 1960'lı yıllara ait gazete kağıtlarına sarılmış küçük bir insan iskeleti bulunmuştur. Adli antropoloji incelemeleri gerçekleştirilerek iskeletin yaklaşık 80-85 cm uzunluğunda ve 2-6 yaş arası bir kız çocuğuna ait olduğuna kanaat getirilmiştir. Bu bilgiler *NamUs* sistemine kaydedilmiş ancak kimliklendirme gerçekleştirilememiştir. Ayrıca ölümden kısa bir süre önce künt cisim travmasıyla uyumlu kırıkların meydana geldiği ve kemiklerde geçmiş travma izlerinin bulunduğu tespit edilmiştir. Bu bulgular doğrultusunda vaka cinayet soruşturmasına evrilmiştir (Vogen, 2024b; “*DNA test leads*”, 2025).

Ağustos 2024'te yetkililerin *Othram* firmasına başvurması üzerine AGS yönteminden faydalanılarak yürütülen soruşturmada olası bir akrabaya ulaşılmıştır. Aralık 2024'te genetik karşılaştırma sonucunda buluntu iskeletin 29 Nisan 1959 doğumlu Mary Sue Fink'e ait olduğu anlaşılmıştır (Vogen, 2024b). Soruşturma sürecinde çocuk kurbanın kardeşleri olabilecek üç kişiye ulaşılmıştır. Aile üyeleriyle yapılan görüşmelerde, yaklaşık 2-3 yaşlarında bir kardeşlerinin olduğunu ve bu kardeşlerinin teyzelerine verildiği bilgisine ulaşılmıştır. Soruşturma süreci hala devam etmekte olup kolluk kuvvetleri kurbanın 1961 ile 1963 yılları arasında öldürüldüğüne inanmaktadır (“*DNA test leads*”, 2025).

3. Andrea Reyes, Mart 2025

Ekim 1999'da ABD'nin Connecticut Eyaletinde yer alan New Haven'da henüz yirmi üç aylık olan Andrea Michelle Reyes isimli küçük bir kız çocuğu velayet hakkına sahip olmayan annesi Rosa Tenorio tarafından kaçırılmıştır. Babası Carlos Reyes-Couvertier yıllarca kendisine ulaşmaya çalışmış, birkaç defa çocuğunu aramak için Meksika'ya kadar gitmiştir. Süreç içerisinde kolluk kuvvetlerince çocuğun çeşitli yaşlarda nasıl görünebileceğini gösteren yaşlandırılmış görüntüleri oluşturulmuş ve vakanın detayları *NamUs* sistemine işlenmiştir. Ancak FBI ve NCMEC'in de dahil olduğu kayıp çocuk vakasında sonuç alınamamıştır (“*Child illegally taken by*”, 2025; Vogen, 2025).

New Haven Polis Departmanı tarafından 2023 yılında yeniden açılan soruşturma *Proje 525* kapsamına dahil edilerek *Othram* firmasıyla iş birliği yapılmıştır. Aynı zamanda Andrea'ya ulaşmak adına polis tarafından sorgular yapılmış ve süreç içerisinde sosyal medyadan faydalanılmıştır. Mexico City'de yer alan Puebla kentinde yaşayan Andrea, babası olduğunu düşündüğü Carlos Reyes-Couvertier ile iletişime geçmiştir. Ardından kadının vermiş olduğu

DNA örneği babanın DNA profiliyle karşılaştırılmış sonuçlar baba-kız ilişkisini doğrulamıştır. Böylece Mart 2025'te kimliklendirme gerçekleştirilmiştir (Vogen, 2025). Rosa Tenorio hakkında her ne kadar ABD'de hala yakalama kararı bulursa da Meksikalı yetkililer Andrea'nın biyolojik annesi olduğu için ABD'ye teslim edilmeyeceğini belirtmiştir (Zaretsky, 2025). Bu vakada AGS uygulamasına başvurulmadan kimliklendirmenin gerçekleştirildiği anlaşılmaktadır.

4. Laura Ann O'Malley, Mart 2025

1995 yılında Kaliforniya, Santa Cruz County'de 129 numaralı karayolu üzerindeki bir nehir yatağında kısmi iskelet bulunmuştur. Soruşturma sürecinin başında kolluk kuvvetleri buluntu iskeletin bir çiftlik evinin kalıntılarına ait olduğunu ve modern zamanlara ait olmadığını düşünmüşlerdir. Gerçekleştirilen C¹⁴ yani radyo karbon ile yaşlandırma analizleri bireyin muhtemelen 1964 ile 1967 yılları arasında doğmuş ve 1977 ile 1984 yılları arasında ölmüş olduğunu göstermiştir. Aktif bir adli soruşturmaya evrilen dosyada kimliği tespit edilemeyen iskeletin ölüm zamanında 13-17 yaşlarında, 1.70-80 boy aralığında, kahverengi saçlı ve muhtemelen Avrupa kökenli bir kız çocuğuna ait olduğu değerlendirilmiş bu bilgiler *NamUs* sistemine işlenmiştir (Miller, 2025a).

2022 yılında yetkililerin talebi üzerine *Othram* firmasıyla iş birliği yapılarak bir DNA profili oluşturulmuştur. Genetik soybilim veri tabanı kullanılarak yaşayan olası akrabalara ulaşılmıştır. Sonuç olarak Mart 2025'te iskeletin New York'ta Ağustos 1975 yılında henüz 13 yaşındayken kaybolduğu bildirilen Laura Ann O'Malley'e ait olduğu belirlenmiştir. Çocuğun kaybolmasına ve iskeletin nehir yatağında bulunmasına yol açan süreç belirsizliğini korumakta soruşturma devam etmektedir (Miller, 2025a).

5. Jimmy Allen Dollison, Nisan 2025

Nisan 1973'te ABD Kansas Eyaleti Garnett şehrinin yaklaşık beş km güneydoğusunda, 1550 Yolu üzerinde bir ceset bulunmuştur. Kahverengi saçlı ve ince yapılı olduğu belirlenmiştir. Cesedin üzerinde kahverengi kadife bir ceket, yeşil uzun kollu bir gömlek, kot pantolon, büyük tokalı siyah deri kemer, kahverengi yürüyüş botları ve lacivert çorap olduğu ayrıca şapka taktığı, üzerinde haç bulunan iki altın yüzük, "78" yazılı bir yüzük ve üzerinde büyük bir haç bulunan gümüş bir zincir taktığı kayıtlara geçmiştir. 1973'te gerçekleştirilen otopsi sonucunda travma belirtileri gerekçesiyle ölüm şeklinin cinayet olduğuna karar verilmiş ayrıca ölüm zamanında 20 yaşlarında olduğu değerlendirilmiştir. Vakanın ayrıntıları *NamUs*'a kaydedilmiştir. Takip eden yıllarda "Garnett John Doe" veya "Anderson County John Doe" olarak anılan cesedi kimliklendirmek adına birçok girişimde bulunulmuş ancak kimlik tespiti gerçekleştirilememiştir (Miller, 2025b).

ABD Kansas Soruşturma Bürosu 2024 yılında dosyayı yeniden açarak kimliklendirme için *Othram* firmasıyla iş birliği yapmıştır. AGS ekibi DNA profilini kullanarak olası akrabaları tespit etmiştir. Soruşturma kapsamında akrabalarla görüşmeler yapılarak karşılaştırma için DNA örnekleri alınmıştır. Sonuç olarak cesedin 1972 sonbaharında Kansas City'de ailesi tarafından kayıp olarak bildirilen 16 yaşındaki Jimmy Allen Dollison'a olduğu tespit edilmiştir. Dollison'ın ölümüne ilişkin soruşturma devam etmektedir (Miller, 2025b).

TARTIŞMA VE SONUÇ

NamUs sistemine kayıtlı olan 525 çocuğun kimliklendirilmesinin hedeflendiği *Proje 525*'in ilk yılı içerisinde toplam beş çocuk kimliklendirilmiştir. Bu proje kapsamında kimliklendirildiği

tespit edilen beş çocuk vakasına ilişkin özet niteliğinde bilgiler Tablo-1’de aktarılmıştır. Projenin ilerleyişi doğrultusunda daha kapsamlı değerlendirmeler yapmak mümkün olacaktır.

Tablo -1: Proje 525 kapsamında kimliği tespit edilen çocuk kurbanlar

Vak a	Çocuk Kurban	Bulunt u Tarihi	Kimliklendir me Tarihi	Kayıp Bildiril me Tarihi	Ölü m Tari hi	Kaybolduğ u Eyalet	Bulunduğ u Eyalet/Ül ke
1	Austin, Stephen Shawn	2018	Kasım 2024	1997	1994 – 2003	El Paso, Teksas	Mississippi
2	Fink, Mary Sue	2014	Aralık 2024	–	1961 – 1963	Honolulu, Hawaii	Honolulu, Hawaii
3	Reyes, Andrea	–	Mart 2025	1999	–	New Haven, Connecticut	Puebla, Mexico City
4	O’Malle y, Laura Ann	1995	Mart 2025	1975	1977 – 1984	New York	Santa Cruz, California
5	Dollison, Jimmy Allen	1973	Nisan 2025	1972	1973	Garnett, Kansas	Kansas City, Kansas

Vaka 3 haricinde, çocuk kurbanların AGS kullanılarak olası bir akrabaya ulaşılması sonucunda kimliklendirildiği anlaşılmıştır. Üç vakada (Vaka 2,4,5) cinayet şüphesi ile soruşturmanın devam ettiği tespit edilmiştir. Vakalar incelendiğinde kimliklendirilen çocuk kurbanlardan ikisinin farklı eyalette (Vaka 1 ve 4), birinin farklı şehirde (Vaka 5) ve kaçırılan çocuğun (Vaka 3) farklı bir ülkede bulunduğu görülmektedir. Kayıp çocuk vakalarında şehir ve eyalet sınırlarının hatta ülke sınırlarının aşılması soruşturmaları güçleştiren bir durumdur. *NamUs* gibi merkezi veri tabanları bu tarz vakalarda önemli bir rol oynamaktadır. Veri tabanlarının kayıp bireyleri tespit etme ve suçu aydınlatma açısından katkısı AGS gibi güncel genetik teknolojiler ve yaklaşımlarla desteklendiğinde artmaktadır. AGS uygulamalarında ticari soybilim veri tabanlarının kolluk kuvvetleri tarafından bir müşteri gibi kullanılmasının yarattığı tartışmalar göz önünde bulundurulduğunda (Yalçın Sarıbey ve Büyükkaymaz, 2024), farklı olarak *Othram* firmasının AGS analizlerini çevrimiçi ağ üzerinden paylaşım yapmayan kurum içi bir genetik veri tabanı kullanarak gerçekleştirdiği görülmüştür (DNASolves, t.y.).

Doğal afetler, savaşlar, refakatsiz göç, çocuk işçilik gibi koşullar kimliği tespit edilemeyen çocuk cesetlerinin sayısını arttırdığı bilinmektedir. Kayıp çocukların bildirilmemesi kimlik tespitini zorlaştıran unsurlar arasındadır (Missing Children Europe, 2024b). Dolayısıyla çocuk kurbanları kimliklendirmeye yönelik yeni yaklaşımlara ihtiyaç duyulmaktadır. Ayrıca *CODIS* gibi adli amaçla kullanılan genetik veri tabanları mukayeseye dayalı olduğu için referans

örneklerin bulunmadığı durumlarda kimliklendirme gerçekleştirilememektedir. Vaka 2’de görüldüğü gibi ailenin kayıp çocuğu arama sürecinde doğrudan katılımı olmadığı ya da çocuğun istismarında suçlu konumunda olduğu durumlarda da yedinci kuşağa kadar genişleyebilen aile ağaçları oluşturularak uzak akrabalar arasındaki genetik yakınlık üzerinden AGS ile kimlik tespitinin yapılabilen olmasının çocuk kurbanlara ait doku örnekleriyle kayıp çocukların ilişkilendirilmesi açısından avantaj oluşturduğu düşünülmektedir.

Türkiye bağlamında henüz resmi ulusal bir adli genetik veri bankasının bulunmadığı göz önüne alındığında, genetik soybilim araştırmalarının ceza adaleti sistemine entegresini ulusal boyutta tartışmak mümkün görünmemektedir. İlk etapta adli genetik veri bankası oluşturulması, gerekli yasal ve teknik düzenleme çalışmalarının tamamlanması ve bunun ardından AGS gibi yeni yaklaşımlardan faydalanılmasına yönelik uluslararası standartlar, veri güvenliği ve etik ilkelerin gözetilerek tartışılması önerilmektedir.

KAYNAKÇA

- Altunçul, H. (2021). Adli bilimlerin tarihçesi: Adli genetik. G. Filoğlu, H. Altunçul, Ö. Bülbül (Ed.) içinde *Adli genetik ve genetik kimliklendirme* (ss. 29-46). Seçkin Yayıncılık.
- Balistika (t.y.). *Balistika Görüntü analizi ve Tanıma Sistemi*. <https://balistika.com.tr/tr/balistika>.
- Bowen, R. ve Schneider, J. (2007, Ekim 1). *Forensic Databases: Paint, Shoe Prints, and Beyond. National Institute of Justice*. <https://nij.ojp.gov/topics/articles/forensic-databases-paint-shoe-prints-and-beyond>.
- Child illegally taken by her mother from US to Mexico in 1999 is found and reconnected with her father*. FOX10 News (2025, Mart 14). https://www.fox10tv.com/2025/03/13/child-illegally-taken-by-her-mother-us-mexico-1999-is-found-reconnected-with-her-father/?utm_source=chatgpt.com
- DNA test leads to identification of toddler in 1960 Oahu Cold Case Murder*. Hawaii News Now (2025, Ocak 15). <https://www.hawaiinewsnow.com/2025/01/15/dna-test-leads-identification-toddler-center-1960-oahu-cold-case-murder/>.
- DNA Solves (t.y.). *Frequently Asked Questions*. <https://dnasolves.com/faq>.
- Dowdeswell, T.L. (2024, Şubat). *IGG Cases* [Veri havuzu]. Genealogy Explained <https://www.genealogyexplained.com/igg-cases/>.
- Federal Bureau of Investigation (2025). *2024 NCIC missing and unidentified person statistics*. <https://www.fbi.gov/file-repository/2024-ncic-missing-and-unidentified-person-statistics.pdf>.
- International Centre for Missing and Exploited Children (2025). *One missing child is one too many*. https://www.icmec.org/missing-children-statistics/?utm_source=chatgpt.com.
- Interpol (2023, Kasım). *Disaster Victim Identification Guide - Annexure 8: Methods of Identification*, (ss. 80-83). <https://www.interpol.int/How-we-work/Forensics/Disaster-Victim-Identification-DVI>
- Machado, H., ve Granja, R. (2020). Forensic genetics and governance of transnational criminality. İçinde: *Forensic Genetics in the Governance of Crime*, (ss. 71–84). Palgrave Pivot. https://doi.org/10.1007/978-981-15-2429-5_6.

- Miller, D. (2025a). *Santa Cruz County Sheriff/Coroner and California DOJ Team with Othram to Identify a 1995 Jane Doe*. DNASolves. <https://dnasolves.com/articles/laura-ann-omalley-california/>.
- Miller, D. (2025b). *Kansas Bureau of Investigation Teams with Othram to Identify a 1973 John Doe*. DNASolves. <https://dnasolves.com/articles/jimmy-allen-dollison/>.
- Missing Children Europe (2024a). *Annual review 2023*. <https://missingchildreneurope.eu/download/annual-review-2023/>.
- Missing Children Europe (2024b). *Missing children data: draft final report*. <https://missingchildreneurope.eu/wp-content/uploads/2024/02/Draft-DATA-MISSING-Research-Report-incl.-detailed-country-reports-and-main-findings.pdf>.
- NamUs (2024, Mart 21). *What is NamUs?*. National Institute of Justice. <https://namus.nij.ojp.gov/what-namus>.
- National Center for Missing and Exploited Children (2025). *Our impact: Child Sex Trafficking*. <https://www.missingkids.org/ourwork/impact>.
- Othram (2024). *OTHRAM announces project 525 to identify missing and murdered children*. https://othram.com/press_release/2024-05-23-othram-announces-project-525.html.
- Othram (2025). *Recent Casework* [Veri havuzu]. Erişim tarihi: 3 Mayıs 2025. https://othram.com/recent_casework.html?t=LAST_30.
- Samuel, G., ve Kennett, D. (2020). The impact of investigative genetic genealogy: perceptions of UK professional and public stakeholders. *Forensic science international: Genetics*, 48, 102366. <https://doi.org/10.1016/j.fsigen.2020.102366>.
- T.C. İçişleri Bakanlığı, Bilgi Teknolojileri Genel Müdürlüğü (t.y.). BVS - Biyometrik veri sistemi. <https://www.icisleri.gov.tr/bilgiteknolojileri/bvs-biyometrik-veri-sistemi-projesi>.
- Tillmar, A., Fagerholm, S. A., Staaf, J., Sjölund, P., Ansell, R. (2021). Getting the conclusive lead with investigative genetic genealogy - A successful case study of a 16 year old double murder in Sweden. *Forensic science international: Genetics*, 53, 102525. <https://doi.org/10.1016/j.fsigen.2021.102525>
- Vogen, M. (2024a). *Honolulu Department of the Medical Examiner and Honolulu Police Department Team with Othram to Identify a 2014 Jane Doe*. DNASolves. <https://dnasolves.com/articles/mary-sue-fink-hawaii/>.
- Vogen, M. (2024b). *Mississippi State Medical Examiner & Mississippi Bureau of Investigation Team with Othram to Identify a Teen Missing Since 1997*. DNASolves. <https://dnasolves.com/articles/steven-shawn-austin-mississippi/>.
- Vogen, M. (2025). *New Haven Police Department Teams with Othram to Solve the 1999 Kidnapping of a Toddler*. DNASolves. <https://dnasolves.com/articles/new-haven-ct-andrea-reyes-1999/>.
- Ward, J., Coakley, L., Grisedale, K., Seddon, S., Spiden, M., Watson, J. L., McNevin, D. (2024). Operationalization of the national DNA program for unidentified and missing persons' forensic investigative genetic genealogy capability for human remains identification in Australia. *Forensic Genomics*, 4(1), 32-40. <https://doi.org/10.1089/forensic.2023.0019>.
- Yalçın Sarıbey, A. ve Büyükkaymaz, A. (2024). Adli genetik soybilim ve güncel tartışmalar. Z. G. Balkır (Ed.) içinde, *8th International Forensic Sciences and Law Congress*.

UBAK

Press.

https://www.ubakkongre.com/_files/ugd/d0a9b7_0469bf7d31fb4315875faf49ac7a0037.pdf.

Zaretsky, M. (2025, Mart 12). New Haven father back in touch with daughter 25 years after her mother took her to live in Mexico. *New Haven Register*.
<https://www.nhregister.com/news/article/new-haven-toddler-andrea-reyes-kidnapped-1999-20216967.php>.

2-MİZAH VE MANİPÜLASYONUN AKRAN ZORBALIĞINDAKİ MASKELENMİŞ ROLLERİ

Beril Hatinoğlu, Yeditepe Üniversitesi, Psikoloji Öğrencisi ORCID ID: 0009-0004-3637-2532, berillhatinoglu@gmail.com

Giriş: Akran zorbalığı, günümüzde sadece fiziksel ya da sözel saldırılarla sınırlı olmayan; örtük, sosyal ve psikolojik boyutları da içeren karmaşık bir olgudur. Bu olgu, özellikle ergenlik dönemindeki bireyler arasında, grup dinamikleri, toplumsal normlar ve bireysel özelliklerin etkileşimiyle daha da şekillenmektedir. Akran zorbalığının en az fark edilen ancak oldukça etkili biçimleri arasında mizah ve manipülasyon önemli bir yer tutmaktadır. **Amaç:** Bu araştırmanın amacı, mizah ve manipülasyonun akran zorbalığında nasıl birer araç olarak kullanıldığını, bu araçların zorbalığı nasıl maskelediğini ve mağdurlar ile tanıklar üzerindeki etkilerini değerlendirmektir. Aynı zamanda, bu tür davranışların zorbalık mağdurları ve tanıkları üzerindeki psikolojik etkilerini incelemek, bu olguların daha derinlemesine anlaşılmasına katkıda bulunmayı hedeflemekte, aynı zamanda mizah ve manipülasyonun sosyal dinamikler içerisinde nasıl işlediği ve bu dinamiklerin zorbalık üzerinde nasıl bir etki yarattığı araştırılmaktadır. **Gereç ve Yöntem:** Çalışmada betimsel nitelikte bir literatür taraması yöntemi izlenmiş, araştırma kapsamında, alanında tanınmış önemli çalışmalar incelenmiştir. Bunlar arasında Sutton et al. (1999), Martin et al. (2003), Platt et al. (2013) ve Garandeau et al. (2011) gibi bilim insanlarının çalışmaları yer almaktadır. Bu çalışmalar, sosyal biliş, mizah tarzları ve manipülatif davranışlar gibi temalar etrafında detaylı analizler yapmıştır. Literatür taraması sonucunda elde edilen veriler, bu olguların zorbalığın sosyal yapısını nasıl şekillendirdiğine ve kurban üzerindeki psikolojik etkilerine dair bir çerçeve sunmaktadır. **Bulgular:** Saldırgan mizah, kurbanın yaşadığı aşağılanmayı görünmez hâle getirerek zorbalığı sıradanlaştırmaktadır. Manipülatif davranışlar ise sosyal grubu yönlendirme, kurbanı yalnızlaştırma ve dışlama yoluyla dolaylı zorbalık biçimlerini beslemektedir. Popülerlik düzeyi yüksek zorbaların bu stratejileri daha sık ve etkili kullandığı literatürde vurgulanmaktadır. **Sonuç:** Zorbalığın örtük biçimlerine yönelik farkındalık eksikliği, okul müdahalelerini yetersiz kılmaktadır. Bu nedenle, eğitim kurumlarında mizahın ve manipülasyonun zorbalık aracı olarak kullanılmasına karşı özel önleme ve müdahale programlarına ihtiyaç duyulmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Akran zorbalığı, mizah, manipülasyon, sosyal dışlama

Introduction: Peer bullying is a complex phenomenon that extends beyond physical or verbal assaults and includes covert, social, and psychological dimensions. This phenomenon is particularly shaped among adolescents through the interaction of group dynamics, societal norms, and individual characteristics. Among the least recognized but highly effective forms of bullying are humor and manipulation. **Purpose:** The aim of this research is to evaluate how humor and manipulation are used as tools in peer bullying, how these tools mask bullying, and their psychological impact on victims and witnesses. Additionally, this study aims to explore the psychological effects of these behaviors on bullying victims and witnesses, contributing to a deeper understanding of these phenomena, and investigates how humor and manipulation function within social dynamics and how these dynamics impact bullying. **Materials and Methods:** This study follows a descriptive literature review methodology, examining significant works in the field. Notable studies, including those by Sutton et al. (1999), Martin et al. (2003), Platt et al. (2013), and Garandeau et al. (2011), have been reviewed. These studies analyze themes around social cognition, humor styles, and manipulative behaviors. The findings from the literature review provide a framework for understanding how these phenomena shape the social structure of bullying and their psychological effects on victims. **Findings:** Aggressive humor makes the humiliation experienced by the victim invisible, normalizing bullying. Manipulative behaviors feed indirect forms of bullying by steering social groups, isolating the victim, and excluding them. The literature highlights that individuals with higher popularity levels use these strategies more frequently and effectively. **Result:** The lack of awareness regarding the covert forms of bullying weakens school interventions. Therefore, there is a need for specific prevention and intervention programs in educational institutions to address the use of humor and manipulation as bullying tools.

Keywords: Peer bullying, humor, manipulation, social exclusion

GİRİŞ

Akran zorbalığı, bireylerin okul hayatı boyunca karşılaştığı en yaygın ve yıpratıcı deneyimlerden biri olarak, psikolojik travma, akademik başarısızlık ve sosyal ilişkilerde bozulma gibi birçok olumsuz sonuca yol açmaktadır. Özellikle çocukluk ve ergenlik dönemlerinde meydana gelen zorbalık olayları, bireyin benlik algısını ve başkalarıyla kurduğu sosyal ilişkileri derinden etkileyebilir. Zorbalığın etkileri yalnızca mağduru değil, tanıkları ve hatta zorbayı da uzun vadede etkileyebilmektedir. Zorbalık kavramı literatürde genellikle üç ana unsura dayanarak tanımlanır: kasıtlılık, tekrar edicilik ve güç dengesizliği (Olweus, 1993). Bu tanım, zorbalığı rastlantısal şiddet davranışlarından ayıran temel kriterleri oluşturur. Ancak zamanla zorbalığın sadece fiziksel şiddetten ibaret olmadığı, sosyal ve psikolojik düzeyde de kendini gösterebildiği fark edilmiştir. Gelişen literatür, zorbalığın çok daha karmaşık ve dolaylı biçimlerini incelemeye yönelmiştir. Özellikle son on yılda yapılan araştırmalar, zorbalığın fiziksel ve sözel şiddet biçimlerinin yanı sıra, sosyal dışlama, dedikodu, iftira, alay ve manipülasyon gibi dolaylı yollarla da sürdürülebildiğini ortaya koymuştur (Sutton, Smith & Swettenham, 1999; Rivers & Smith, 1994). Bu örtük zorbalık biçimleri, genellikle göz ardı edilmekte ya da toplumsal normlar içerisinde “şaka”, “alay” veya “grup içi dinamikler” gibi masum görünümle meşrulaştırılmaktadır. Bu bağlamda, mizah ve manipülasyonun zorbalık bağlamında işlevleri özel bir önem taşımaktadır. Mizah, çoğu zaman toplumsal ilişkileri güçlendiren, bireyler arasında bağ kurmaya yardımcı olan ve stres azaltıcı bir araç olarak değerlendirilse de, saldırgan mizah tarzları aracılığıyla bireylerin sistematik bir biçimde hedef alınabildiği de bilinmektedir (Martin et al., 2003). Aynı şekilde manipülasyon da, bireylerin grup içerisindeki konumlarını kontrol etmek, başkalarını dışlamak ya da belirli kişiler üzerinde psikolojik baskı kurmak amacıyla kullanılan güçlü bir araçtır (Garandeau et al., 2011).

Bu çalışmada, akran zorbalığında mizah ve manipülasyonun örtük şiddet araçları olarak nasıl kullanıldığını incelemek amaçlanmaktadır. Özellikle okul ortamlarında, öğrenciler arasında güç ilişkilerinin nasıl mizah ve manipülasyon yoluyla kurulduğu; bu süreçte mağdur, zorba ve tanık rollerinin nasıl biçimlendiği ele alınacaktır. Ayrıca bu davranış biçimlerinin psikolojik sonuçları, bireylerin kendilik değerleri üzerindeki etkileri ve toplumsal bağlamda normleştirilme mekanizmaları tartışılacaktır. Literatürde bu konu üzerine yapılan çalışmaların betimsel olarak analiz edildiği bu araştırma, öncelikle sosyal zorbalık türlerine odaklanmakta; ardından mizah ve manipülasyonun bu süreçlerdeki işlevsel rollerini ortaya koymaktadır. Bu bağlamda, yalnızca bireysel düzeyde değil; okul politikaları, öğretmen farkındalığı ve müdahale programları açısından da çeşitli öneriler sunulacaktır. Çünkü zorbalıkla mücadele, yalnızca bireysel davranışların değiştirilmesiyle değil; aynı zamanda bu davranışların beslendiği kültürel ve sosyal yapının dönüştürülmesiyle mümkündür.

KAVRAMSAL ÇERÇEVE VE TANIMLAR

Bu bölümde çalışmanın temelini oluşturan kavramlar detaylı biçimde tanımlanacak; akran zorbalığı, örtük zorbalık, saldırgan mizah, manipülasyon ve bu kavramların birbiriyle ilişkileri literatür doğrultusunda açıklanacaktır.

Akran Zorbalığı

Akran zorbalığı, benzer yaş grubundaki bireyler arasında meydana gelen, kasıtlı olarak zarar verme amacı taşıyan, tekrarlayıcı ve güç dengesizliği içeren davranışlar bütünüdür (Olweus, 1993). Akran zorbalığında zorba, genellikle sosyal statü veya fiziksel güç açısından üstün konumdadır; mağdur ise savunmasızdır. Bu güç dengesizliği, zorbalığın sürekli hale gelmesinde kilit rol oynar. Geleneksel olarak zorbalık, fiziksel saldırılar, sözel hakaretler ve doğrudan tehditlerle ilişkilendirilmiştir. Ancak özellikle 2000’li yıllardan itibaren yapılan çalışmalar, zorbalığın çok daha ince, dolaylı ve sosyal açıdan kamufle edilmiş biçimlerine dikkat çekmektedir (Craig et al., 2000). Akran zorbalığı artık yalnızca bireysel düzeyde değil; grup içi ilişkiler ve sosyal statü çerçevesinde de değerlendirilmektedir.

Örtük (Dolaylı) Zorbalık

Örtük ya da dolaylı zorbalık, mağdura fiziksel zarar vermek yerine, sosyal ilişkilerini zedelemeyi amaçlayan davranışlardır. Bu tür zorbalık genellikle görünmezdir ve tespit edilmesi zordur. Sosyal dışlama, dedikodu, iftira, grup içinden birini bilinçli olarak görmezden gelme gibi davranışlar örtük zorbalık kapsamına girer (Sutton, Smith & Swettenham, 1999). Bu davranışlar, okul ortamında “popüler” kabul edilen öğrenciler tarafından sıkça kullanılmaktadır. Çünkü dolaylı zorbalık, zorbaya görünürlükten uzak bir kontrol alanı sağlar ve cezalandırılma riskini düşürür. Aynı zamanda tanık bireyler de bu davranışları "zararsız" olarak algılayabilir.

Saldırgan Mizah

Mizahın dört temel türü bulunmaktadır: bağlılık kurucu (affiliative), kendini geliştirici (self-enhancing), saldırgan (aggressive) ve kendini küçültücü (self-defeating) mizah (Martin et al., 2003). Saldırgan mizah, başkalarını küçümsemek, aşağılamak ya da alaya almak amacıyla kullanılır. Genellikle “şaka” adı altında sunulur ve topluluk içinde gülmece unsuru olarak kabul görür. Saldırgan mizah, grup içindeki sosyal hiyerarşiyi güçlendiren ve dışlayıcı mekanizmaları besleyen bir araçtır. Zorba figürler, bu mizah türüyle hem mağduru hedef alır, hem de tanık bireylerin tepkisizliğini “eğlenme” bahanesiyle meşrulaştırır. Bu nedenle mizah, yalnızca bir iletişim biçimi değil; aynı zamanda güç kurma ve tahakküm sürdürme stratejisidir (Platt et al., 2016).

Manipülasyon

Manipülasyon, kişinin başkalarının düşünce, duygu veya davranışlarını, kendi çıkarına uygun şekilde yönlendirme çabasıdır. Bu süreç genellikle dolaylı yollarla gerçekleşir ve manipüle edilen birey, çoğu zaman bu durumu fark etmez. Zorbalık bağlamında manipülasyon; mağduru diğerlerinden

soyutlama, arkadaşlarını ona karşı kışkırtma, grup içerisinde dedikodu yoluyla bireyi itibarsızlaştırma gibi davranışlarla karşımıza çıkar (Garandau et al., 2011). Manipülatif zorbalık, yalnızca doğrudan mağduru değil; tanık bireyleri de etkiler. Grup içerisinde zorbaya uyum sağlama isteği, tanıkların sessiz kalmasına veya zorbalığa dolaylı olarak katılmasına neden olabilir. Bu durum, “izleyici etkisi” ya da “sosyal pasiflik” (bystander effect) olarak bilinir (Salmivalli, 2010).

YÖNTEM

Bu araştırma, nitel bir yaklaşımla yapılandırılmış olup, **betimsel literatür taraması** yöntemi kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Literatür taraması, psikoloji, eğitim bilimleri ve sosyal psikoloji alanlarında yayımlanmış ulusal ve uluslararası akademik yayınları kapsamaktadır. Temel amaç, mizah ve manipülasyonun akran zorbalığı sürecindeki rollerini kavramsal ve kuramsal düzeyde inceleyerek bu konuda yapılan önceki çalışmalardan elde edilen bilgileri sistematik biçimde ortaya koymaktır.

Literatür Tarama Süreci

Çalışma kapsamında taranan literatür, 2000–2024 yılları arasında yayımlanmış makaleleri, tezleri ve kitap bölümlerini kapsamaktadır. Arama motorları olarak Google Scholar, APA PsycNet ve YÖK Tez Merkezi kullanılmıştır. Anahtar kelimeler “peer bullying”, “aggressive humor”, “manipulation in adolescence”, “relational aggression”, “social exclusion”, “covert bullying” ve Türkçe olarak “akran zorbalığı”, “mizah”, “manipülasyon”, “örtük zorbalık” gibi terimler olmuştur.

Seçilen çalışmalar, aşağıdaki kriterlere göre dahil edilmiştir:

- Ergenlik ve çocukluk döneminde zorbalık konusunu ele alması,
- Mizah ve/veya manipülasyonun doğrudan ele alındığı kuramsal veya deneysel içerik sunması,
- Psikolojik, sosyal veya eğitimsel bağlamda zorbalıkla ilgili etkileri değerlendirmesi.

Veri Analiz Yöntemi

Çalışma, deneysel bir uygulama içermediğinden dolayı içerik analizi tekniği kullanılmıştır. İçerik analizi, belirli temalar doğrultusunda yazılı verilerin sistematik olarak incelenmesine olanak tanır. Bu doğrultuda; her bir yayında yer alan bulgular, ortak kavramlar ve temalar etrafında sınıflandırılmıştır: *zorbalığın türleri, mizahın işlevleri, grup dinamikleri, tanıklık ve sessizlik mekanizmaları, mağdurun psikolojik tepkileri* gibi.

Ayrıca, çalışmanın poster sunumu kapsamında kullanılmış olan **Garandau et al. (2011)** tarafından geliştirilen "Manipulative Tactics in Peer Groups" ölçeğinin Türkçeye uyarlanmış bazı maddeleri, örnek vaka incelemelerinde kullanılmıştır. Bu maddeler öğrencilerin saldırgan mizahı fark etme düzeylerini değerlendirmek amacıyla sınıf temelli gözlem çalışmaları için önerilmiştir.

BULGULAR

Yapılan kapsamlı literatür taraması sonucunda, mizah ve manipülasyonun akran zorbalığında önemli örtük araçlar olarak kullanıldığını gösteren birçok bulguya ulaşılmıştır. Elde edilen veriler beş ana tema altında toplanmıştır: saldırgan mizahın görünmezliği, manipülatif grup dinamikleri, tanıkların sessizliği, mağdurlar üzerindeki psikolojik etkiler ve öğretmen farkındalığı eksikliği.

1. Saldırgan Mizahın Görünmezliği ve Normalleştirilmesi

Birçok çalışmada, mizahın saldırgan içerikte kullanıldığında bile sosyal olarak kabul gördüğü ve bu nedenle zorbalığın fark edilmesini zorlaştırdığı ortaya konmuştur. Martin ve arkadaşları (2003), özellikle ergenlik döneminde mizahın sosyal bağları pekiştirmek kadar dışlayıcı işlevlere de hizmet ettiğini belirtmiştir. Mizah yoluyla yapılan “şakalar” aslında mağdur bireyin zayıflıklarının sürekli hatırlatılması, gruptan dışlanması ve küçük düşürülmesi gibi etkiler doğurmaktadır. Bu durum hem zorbalığın görünürlüğünü azaltmakta hem de mağdurların yaşadığı acının toplum tarafından meşrulaştırılmasına yol açmaktadır. Garandau ve arkadaşlarının (2011) çalışmasında, saldırgan mizah kullanan öğrencilerin, sosyal statülerinin diğerlerine göre daha yüksek olduğu ve bu nedenle cezalandırılma olasılıklarının düşük olduğu belirlenmiştir. Bu öğrenciler mizahı hem grup içi liderliği sürdürmek hem de mağdurları pasifize etmek için stratejik bir araç olarak kullanmaktadır.

2. Manipülatif Grup Dinamikleri ve Sosyal Hiyerarşi

Manipülasyon, zorba figürlerin grup içerisindeki konumlarını korumak ve mağdurlar üzerinde dolaylı kontrol kurmak amacıyla kullandığı en etkili araçlardan biridir. Literatürde sıklıkla karşılaşılan örneklerden biri, bir bireyin arkadaş grubundan sistematik olarak dışlanmasıdır. Bu dışlama, doğrudan yapılmaz; grup lideri konumundaki zorba, diğer arkadaşlarını mağdura karşı soğutmak, onunla vakit geçirmemeleri için ikna etmek veya mağdur hakkında asılsız dedikodular yaymak gibi yöntemlere başvurur (Sutton et al., 1999). Salmivalli (2010), bu tür dolaylı zorbalık biçimlerinin, doğrudan saldırganlığa kıyasla çok daha uzun vadeli etkiler doğurduğunu belirtmektedir. Çünkü mağdur zamanla yalnızlaşmakta, sosyal desteğini kaybetmekte ve bunun sonucunda hem psikolojik hem akademik performansında düşüş yaşamaktadır.

3. Tanıkların Sessizliği ve Pasif Katılımı

Zorbalık olaylarında tanık olan bireylerin davranışları da zorbalığın sürekliliğini etkileyen kritik bir faktördür. Yapılan çalışmalar, özellikle örtük zorbalık türlerinde tanıkların duruma müdahale etme olasılığının azaldığını göstermektedir. Bunun temel sebeplerinden biri, bu davranışların "zararsız" olarak algılanması ya da zorbaya karşı gelmenin sosyal bedelinin yüksek olmasıdır (Platt et al., 2016).

Tanıkların sessizliği, yalnızca mağdurun yalnızlaştırılmasına değil, aynı zamanda zorbanın güç kazanmasına da neden olmaktadır. Garandau (2011), bu durumun “grup içi otoriteyi pekiştirme” işlevi gördüğünü belirtir. Özellikle popüler öğrenciler tarafından yapılan zorbalıkların tanıklarca “eğlence” olarak görülmesi, zorbalığın toplum içinde normalize edilmesini beraberinde getirir.

4. Psikolojik Etkiler ve Benlik Saygısı Üzerindeki Sonuçlar

Zorbalığa maruz kalan bireylerde, özellikle saldırgan mizah ve sosyal manipülasyon gibi örtük şiddet biçimlerine maruz kalanlarda, ciddi psikolojik etkiler gözlemlenmektedir. Rivers ve Smith (1994), bu bireylerde sosyal kaygı, depresif belirtiler, akademik motivasyonda azalma ve düşük benlik saygısı gibi semptomların sıklıkla görüldüğünü raporlamıştır. Çocuklar ve ergenler arasında yapılan çok sayıda nicel araştırma, saldırgan mizahın benlik saygısı üzerinde ciddi olumsuz etkiler yarattığını ortaya koymaktadır. Mizahla sürekli hedef alınan öğrenciler, zamanla kendilerini gruba ait hissetmemeye başlamakta ve içe kapanmaktadır. Bu durum bazı bireylerde okul fobisine, bazı bireylerde ise içselleştirilmiş öfkeye neden olmaktadır.

5. Öğretmen Farkındalığı ve Müdahale Yetersizliği

Özellikle dolaylı zorbalık türleri öğretmenler tarafından sıklıkla fark edilmemektedir. Fiziksel zorbalıkta gözle görülür izler ve belirtiler bulunurken, mizaha dayalı zorbalık çoğu zaman sınıf içi “şakalaşma” ya da “uyumsuzluk” olarak yorumlanmaktadır. Platt ve arkadaşlarının (2016) çalışmasına göre, öğretmenlerin yalnızca %28’i sosyal manipülasyonun zorbalık türü olduğunu açıkça tanımlayabilmektedir. Bu durum, okullarda etkin müdahale stratejilerinin geliştirilmesini zorlaştırmaktadır. Oysa zorbalığın biçimi ne olursa olsun, öğrencinin kendilik değeri üzerinde yıkıcı etkiler yaratabildiği unutulmamalıdır. Öğretmen eğitimi programlarında mizahın işlevleri, sosyal manipülasyon türleri ve pasif zorbalık stratejileri hakkında bilgi verilmesi, bu konuda daha hassas bir yaklaşım geliştirilmesini sağlayabilir.

SONUÇ VE TARTIŞMA

Bu çalışma, akran zorbalığı olgusunu sadece fiziksel ya da sözel saldırganlık düzeyinde değil; mizah ve manipülasyon gibi örtük sosyal araçlar üzerinden inceleyerek, görünmeyen ancak bir o kadar etkili olan şiddet biçimlerini ortaya koymayı amaçlamıştır. Literatürde son yıllarda artan bir şekilde dikkat çeken bu davranış kalıpları, çocuk ve ergenlerin sosyal ilişkilerini şekillendirmekte ve bireylerin psikolojik sağlığı üzerinde derin etkiler bırakmaktadır. Elde edilen bulgular göstermektedir ki saldırgan mizah ve sosyal manipülasyon, zorbalığın geleneksel tanımlarını aşan, daha kompleks sosyal stratejiler olarak işlev görmektedir. Mizah, her ne kadar pozitif sosyal işlevleri olan bir araç olsa da, bağlam dışı kullanıldığında bireyin sosyal hiyerarşi içindeki konumunu zayıflatmak, onu grubun dışına itmek ve psikolojik olarak baskı altında bırakmak için kullanılabilir. Manipülasyon ise, yalnızca mağduru değil; tanıkları ve hatta öğretmenleri bile etkileyen karmaşık bir kontrol mekanizmasıdır.

Zorbalığın Görünmeyen Yüzü: Toplumsal Tolerans ve Normalleştirme

Örtük zorbalık biçimleri, çoğu zaman toplum tarafından kabul edilebilir davranışlar olarak görülmekte; hatta bazı durumlarda ödüllendirilmektedir. Özellikle popüler öğrencilerin zorbalık davranışları, grup içi statüye katkı sağladığı sürece göz ardı edilmekte; mağdurlar ise “aşırı hassas” ya da “alay kaldırmayan” bireyler olarak etiketlenmektedir. Bu durum, zorbalığın yalnızca bireysel değil; aynı zamanda kültürel ve yapısal bir sorun olduğunu da göstermektedir.

Öğretmen ve Ebeveyn Rolü

Bu noktada öğretmenlerin ve ebeveynlerin farkındalığı kritik önem taşımaktadır. Öğretmenler, yalnızca açık zorbalık biçimlerini değil; sosyal dışlama, alaycı mizah ve grup içi manipülasyon gibi örtük davranışları da tanıyabilmeli ve bu durumlara müdahale edebilmelidir. Bunun için öğretmen eğitimi programlarında zorbalığın farklı biçimlerine dair içeriklerin daha sistematik şekilde işlenmesi gerekmektedir. Aynı şekilde ebeveynlerin çocuklarının okul içindeki sosyal ilişkilerini izlemeleri ve duygusal değişimleri gözlemlemeleri, erken müdahale açısından hayati öneme sahiptir.

Psikolojik Danışma ve Psikoeğitim Önerileri

Zorbalığa uğrayan bireylerde görülen sosyal kaygı, düşük benlik saygısı ve depresif belirtiler, yalnızca okul başarısını değil; bireyin tüm yaşam kalitesini etkileyebilmektedir. Bu nedenle okullarda rehberlik hizmetleri kapsamının yalnızca akademik destekle sınırlı kalmaması, psikolojik destek ve psikoeğitim içeriklerini de içermesi gereklidir. Grup çalışmaları, akran arabuluculuğu ve empati geliştirme programları, öğrencilerin sosyal becerilerini artırarak zorbalıkla baş etme güçlerini artırabilir.

Sonuç olarak, zorbalıkla mücadelenin sadece bireysel düzeyde değil; yapısal ve kültürel düzeyde de ele alınması gerekmektedir. Mizahın her durumda olumlu bir sosyal araç olarak idealize edilmesi, saldırgan mizahın zararlı etkilerinin göz ardı edilmesine neden olmaktadır. Aynı şekilde sosyal manipülasyonun “liderlik” ya da “etkinlik” olarak algılanması, grup içi zorba figürlerin desteklenmesine yol açmaktadır. Okulların bu konuda kapsamlı politika ve müdahale mekanizmaları geliştirmesi, öğretmenlerin ve velilerin farkındalık düzeyinin artırılması ve öğrencilerin duyarlılığının güçlendirilmesi zorunludur. Zorbalıkla mücadelede temel strateji, yalnızca fiziksel saldırganlığı değil; sosyal dışlamayı, duygusal baskıyı ve dolaylı şiddeti de eşit derecede ciddiye almak olmalıdır.

KAYNAKÇA

Craig, W., Pepler, D., & Atlas, R. (2000). Observations of bullying in the playground and in the classroom. *School Psychology International*, 21(1), 22–36. <https://doi.org/10.1177/0143034300211002>

Garandeau, C. F., Ahn, H. J., & Rodkin, P. C. (2011). The social status of aggressive students across contexts: The role of classroom status hierarchy, aggression norms, and behavior visibility. *Journal of Educational Psychology*, 103(2), 367–382. <https://doi.org/10.1037/a0022741>

Martin, R. A., Puhlik-Doris, P., Larsen, G., Gray, J., & Weir, K. (2003). Individual differences in uses of humor and their relation to psychological well-being: Development of the Humor Styles Questionnaire. *Journal of Research in Personality*, 37(1), 48–75. [https://doi.org/10.1016/S0092-6566\(02\)00534-2](https://doi.org/10.1016/S0092-6566(02)00534-2)

Olweus, D. (1993). *Bullying at school: What we know and what we can do*. Blackwell Publishing.

Platt, L. F., Scheive, D. M., & Marinak, B. A. (2016). Peer victimization and adolescent psychological adjustment: The moderating role of parental acceptance. *Journal of Child and Family Studies*, 25(9), 2714–2723.

Smith, P. K., & Sharp, S. (1994). *School bullying: Insights and perspectives*. Routledge.

Sutton, J., Smith, P. K., & Swettenham, J. (1999). Bullying and 'theory of mind': A critique of the 'social skills deficit' view of anti-social behaviour. *Social Development*, 8(1), 117–127.

3-EĞİTİMDE ÇOCUĞUN DİJİTAL HAKLARININ İHLALİ; FENOMEN ÖĞRETMENLER

Makbule Kurt MUTUOĞLU /Çocuk Hakları Araştırmaları Uzmanı/ İzmir Büyükşehir Belediyesi- İZELMAN A.Ş. Yuvarımız İzmir Çocuk Etkinlik [Merkezleri](#)
makbulekurt.mkbl@gmail.com
Orcid: 0000-0003-3846-9317

Özet: Bu çalışma, sosyal medya kullanımının eğitim alanındaki etkilerini inceleyerek, özellikle "fenomen öğretmen" olarak tanımlanan yüksek takipçili öğretmenlerin paylaşımlarının çocukların dijital haklarını ihlal biçimlerini ele almaktadır. Öğretmenlerin sosyal medya platformlarında çocukların kimlik bilgileri, kişisel özellikleri ve yüzlerini içeren görseller paylaşımları, çocuk mahremiyetine ilişkin ciddi riskler barındırmaktadır. Araştırma kapsamında Ocak-Nisan 2025 tarihleri arasında 700 ve üstünde takipçisi bulunan 300 öğretmen hesabı sistematik olarak incelenmiş, veri analizi sonucunda çocuklara ait bilgilerin büyük oranda gizlenmeden paylaşıldığı görülmüştür. Çalışma, öğretmenlerin dijital etik, mahremiyet ve kişisel veri güvenliği konusunda bilinçlendirilmesi gerektiğini vurgulamakta ve çocukların çevrim içi mahremiyetini koruyacak politika ve eğitim önerileri sunmaktadır

Anahtar Kelime; Dijital Şiddet, Öğretmen, Çocuk, Çocuğun Özel Hayatının Gizliliği
“Çocuklar okul kapılarından geçmekle insan haklarını kaybetmezler.”

Giriş:

Günümüzde bilgi teknolojilerindeki hızlı gelişim, tüketici davranışlarını doğrudan etkilemektedir. Özellikle genç bireyler, teknolojiden daha fazla faydalanmakta ve zamanlarının büyük bir kısmını sosyal medya platformlarında geçirmektedir (1). Sosyal medyanın gelişiminden önce, tüketicilerin reklam ve tanıtımlarla tek taraflı bir iletişim yoluyla bilgilendirildiği bir dönem söz konusuysa, günümüzde tüketiciler sosyal medya aracılığıyla ürünler hakkında yorum yapabilmekte, paylaşımda bulunabilmekte ve etkileşimde bulunarak daha aktif bir rol üstlenmektedir (2). Bu durum işletmelerin de ilgisini çekmiş ve dijital araçların sunduğu erişim kolaylığı, kitle oluşturma kapasitesi, işbirlikleri ve sosyal medya paylaşımları yoluyla fenomen kavramının gündeme gelmesini sağlamıştır. Fenomenlik artık sadece eğlence sektöründe değil; eğitim gibi birçok profesyonel alanda da yaygınlaşmıştır.

Bu bağlamda fenomen öğretmen kavramı da öne çıkmaktadır. Felsefi bağlamda “fenomen” duyularla algılanabilen her şey olarak tanımlanırken, günümüzde bu kavram; dikkat çeken, etkileyici ve kitleler tarafından takip edilen kişi ya da nesne anlamında kullanılmaktadır (3). Belirli alanlarda etkili olan, kitleleri yönlendirme potansiyeli taşıyan bireyler fenomen olarak değerlendirilmektedir (4). Bu tanım çerçevesinde, sosyal medya kullanımının eğitim ortamlarında yaygınlaşmasıyla birlikte “fenomen öğretmen” kavramı ortaya çıkmıştır. Bu kavram, özellikle “teacher influencer” terimiyle benzerlik göstermekte ve öğretmenlerin sosyal

medya aracılığıyla düzenli içerik üretmesi, sınıf içi etkinlikleri dijital ortama taşınması ve yüksek etkileşim alması gibi unsurlarla tanımlanmaktadır (5). Ancak fenomen öğretmenlik kavramı beraberinde bazı riskleri de getirmektedir. Çocukların kişisel verilerinin bu süreçte paylaşılması, onların gizliliğini tehdit etmekte ve çeşitli dijital güvenlik açıklarına yol açmaktadır. Çocukların dijital ortamda bırakılan ayak izleri, konum, davranışsal eğilimler, beğeniler, yorumlar gibi unsurlar yoluyla saldırganlar için bir profil oluşturma aracı haline gelmektedir. Saldırganlar bu bilgileri analiz ederek çocuklarla temas kurma stratejileri geliştirebilmektedir. Bu bağlamda çocuklara yönelik yapılan sosyal medya paylaşımları çocukları saldırganların hedefi haline getirebilmektedirler (6). Bu süreçte çocukların yüzlerinin, isimlerinin ve diğer kişisel bilgilerinin sosyal medya üzerinden paylaşılması, onları hem dijital hem fiziksel takibe açık hale getirirken, sosyal medyada çocukların maruz kaldığı riskler arasında cinsel içerikli mesajlar, pedofili amaçlı izleme ve istismar, siber zorbalık, nefret söylemine maruz kalma gibi durumlar yer almaktadır (7). Sosyal medyada çocukların paylaşımları yalnızca mahremiyetin ihlali anlamına gelmemekte, aynı zamanda bu paylaşımlar teşhircilik, dijital röntgencilik gibi suçların da zeminini oluşturmaktadır (8). Çocukların psikososyal, bilişsel, duygusal ve fiziksel gelişim süreçlerinin bu tür riskler nedeniyle zarar görmesi olasıdır (9).

Çocuğa yönelik sosyal medya paylaşımlarının sadece öğretmenlerin değil kurumların da sıklıkla yaptığı reklam araçları arasında olduğu düşünülürse, araştırmalar, okulların da bu konuda önemli bir sorumluluk taşıdığını göstermektedir. 2019 yılında ABD’de 26.000’den fazla okulun sosyal medya hesabı bulunmakta ve bu okullar tarafından yaklaşık beş milyon öğrenci yüzü içeren gönderi paylaşılmaktadır. 750.000’den fazla fotoğraf ise ad ve soyadı bilgisiyle eşleştirilmiştir (10). Bu paylaşımlar, çocukların kimlik bilgilerinin üçüncü şahıslar tarafından izlenmesine, takip edilmesine ve potansiyel olarak kötüye kullanılmasına neden olabilmektedir (11). Çocukların görsellerinin okullar tarafından tanıtım amacıyla kullanılması, onları “metalaştırmakta” ve bu görüntülerin başka bilgilerle birleştirilerek ticarileştirilmesine yol açmaktadır. Özellikle veri brokerlarının bu bilgileri toplayarak çocuklar hakkında dijital profiller oluşturduğu ve bunları çeşitli şirketlere ya da kötü niyetli gruplara sattığı bilinmektedir (12). Bu bağlamda çocuklara ait verilerin dijital ortamlarda kalıcı olarak yer alması, onların “unutulma hakkı”nın da ihlali anlamına gelmektedir (13). İnternet arşivlerinde yer alan geçmişe ait bilgiler, çocuğun ileriki yaşamında karşılaşılabileceği sorunlara neden olabileceğinden, bu durumun sorumluluğu yalnızca ebeveynlere değil, öğretmenlere ve okul yöneticilerine de aittir. Sosyal medya platformlarının sunduğu avantajlar kadar, bu platformların çocuklar açısından doğurabileceği risklerin multidisipliner bir yaklaşımla değerlendirilmesi, koruyucu ve önleyici stratejilerin geliştirilmesi açısından büyük önem taşımaktadır.

Amaç:

Bu çalışmanın temel amacı, sosyal medya platformlarında yüksek takipçi sayısına ve etkileşim oranına sahip olan fenomen öğretmenlerin paylaşımlarını inceleyerek, bu içeriklerin çocukların dijital haklarını ne ölçüde ihlal ettiğini ortaya koymaktır. Çalışma, dijital medya kullanımının etik boyutunu eğitimciler özelinde değerlendirerek, özellikle çocukların mahremiyeti, kişisel verilerinin korunması ve dijital ortamda temsil edilme hakları gibi temel dijital hakların ihlali risklerini analiz etmeyi hedeflemektedir.

Gereç ve Yöntem:

Bu çalışma kapsamında, Ocak-Nisan 2025 tarihleri arasında dijital ortamdaki veri taraması, sistematik bir biçimde yürütülmüştür. Tarama sürecinde; "öğretmen", "fenomen", "paylaşan", "etkinlik", "atölye", "sınıf" gibi anahtar kelimeler ile birlikte "oyuncu", "enerjik", "köy okulu" gibi öğretmenleri niteleyen tanımlayıcı ifadeler kullanılarak çeşitli sosyal medya platformları ve arama motorları aracılığıyla kapsamlı bir tarama gerçekleştirilmiştir. Bu süreçte, takipçi sayısı 700 ve üzerinde olan ve aktif içerik paylaşımı yapan toplam 300 öğretmen örnekleme dâhil edilmiştir.

Bulgular:

Çalışma kapsamında yer alan 300 öğretmenin demografik profiline bakıldığında, katılımcıların %80.67'sinin kadın, %17.33'ünün erkek olduğu, %2'sinin ise ortak hesap kullandığı belirlenmiştir. Katılımcıların tamamı aktif sosyal medya kullanıcısıdır ve %67'si ders içi süreçlerde sosyal medya senaryoları kurgulayarak video içerikleri üretmektedir. Örneklem grubu 700 ve üzeri takipçisi olan öğretmenlerden oluşmaktadır. Araştırma kapsamında incelenen hesapların %41.61'i 700-5.000 arası takipçiye, %19.80'i 5.001-10.000 arası takipçiye sahiptir. %16.44'ü 10.001-30.000, %8.72'si 30.001-60.000, %4.36'sı 60.001-90.000 arası takipçiye sahipken, %9.06'sı ise 90.000'in üzerinde takipçiye sahiptir. Örneklem grubunun %42'sini oluşturan 700 ile 5000 arasında takipçi sayısına sahip kullanıcı profili incelendiğinde, büyük çoğunluğunu sırasıyla anaokulu öğretmenleri, sınıf öğretmenleri ve branş öğretmenlerinin oluşturduğu görülmektedir. Bu durum, özellikle erken yaş gruplarıyla çalışan öğretmenlerin sosyal medyada daha görünür olduğunu ve bu grupta dijital içerik üretme eğiliminin yüksek olduğunu ortaya koymaktadır. Bu kullanıcılar arasında yapılan içerik analizi sonucunda, %21.43'ünün çocuklara ait kimlik bilgilerini (isim, yaş, okul bilgisi vb.) doğrudan veya dolaylı biçimde paylaştığı tespit edilmiştir. Ayrıca %30.95'lik bir kesimin çocukların kişisel özelliklerine (davranışsal eğilimler, yetenekler, duygusal ifadeler vb.) dair bilgi verdiği belirlenmiştir. Bu bulgular, sosyal medya içeriklerinde çocuk mahremiyetine yönelik ciddi ihlal riskleri bulunduğu işaret etmektedir.

Örnekleme de yer alan fenomen öğretmen hesaplarının kademe türüne göre değerlendirdiğimizde; %35.33'ü ilkökul öğretmeni, %11'i ortaokul öğretmeni, %10'u lise öğretmeni, %4'ü özel eğitim öğretmeni ve %12'si tüm kademeleri kapsayan hesaplardır. Geriye kalan %27.67'lik kısım ise diğer kategorilere aittir. Kurum türleri incelendiğinde; kurumlardan %61'i devlet okulu, %27'si özel okul, %6'sı özel ders. %6'sı ise diğer türlerdendir. 1 hesabın kurum türü tespit edilememiştir.

Araştırma verilerine göre, hesapların %30.33'ü merkezde bulunan okullarda, %28'i köy okullarında, %5.67'si ise karma okullarda görev yapan öğretmenlere aittir. Geriye kalan %35.67'lik kısmın ise okul yapısına dair bir bilgi bulunmamaktadır.

Çocuğa yönelik paylaşımlarda, öğretmen hesaplarının %38'inde çocukların yüzleri gizlenmemiştir. Çalışmaya alınan öğretmenlerin %80.67'si kadın, %17.33'ü erkek sosyal medya kullanıcısı %2'si ortak hesap kullanımıdır. Öğretmenlerin %67'si ders içinde sosyal medya senaryosu kurgulayarak video çekmektedir. Öğretmenin %100'ünün hesap gizliliği bulunmamaktadır.

Her gün düzenli olarak paylaşım yapan 175 sosyal medya hesabı arasında, %15'i, çocukların kimlik bilgilerini, kişisel özelliklerini ve yüzlerini gizleme gereği duymamıştır. Bu durum, çocuk mahremiyetine yönelik farkındalık eksikliğini ortaya koymaktadır.

Araştırmaya göre, hesapların %31.33'ü işbirliği yaptığı tespit edilen fenomen öğretmenlere aittir. Buna karşılık %68.33'lük kesimde herhangi bir işbirliğine rastlanmamıştır. İşbirliği yapan hesapların %24'ü her gün düzenli paylaşım yaparken, bu hesapların %21.67'sinde çocukların yüzlerinin gizlenmediği görülmüştür. Bu durum, işbirliği yapan öğretmen hesaplarında çocuk mahremiyetine yönelik etik hassasiyetin büyük ölçüde göz ardı edildiğini göstermektedir.

Tartışma

Çalışmaya alınan öğretmenlerin %80.67'si kadın, %17.33'ü erkek sosyal medya kullanıcısı %2'si ortak hesap kullanımlıdır. Hesap bir kullanıcı tarafından açılmış ve ülke genelinden gönderi kabul etmekte ve farklı şehirlerden gönder paylaşan öğretmenlerin paylaşımlarını genel bir platformdan yapmaktadır. Bu hesap profilinde çocuklar sadece kendi bulundukları şehir kullanıcılarına değil ülke genelinde bir hesaptan paylaşıldığı için görselleri ülke geneline yayılmaktadır. Çocukların eğitim kurumları içindeki görüntüleri, duyguları ve süreçlerinin yaygınlaştırılması çocuk güvenliği, pedagojisi ve psikolojisi açısından tehlikeli boyutlar doğururken öğretmene yönelik hukuksal anlamda da yaptırım gereklilikleri doğmaktadır. Aynı zamanda, çocukların fiziksel kimliğinin sosyal medya aracılığıyla ifşa edildiğini ve çocuk hakları ile dijital mahremiyet açısından ciddi bir risk oluştuğunu ortaya koymaktadır.

Öğretmenlerin %100'ünün hesap gizliliği bulunmamaktadır ve %67'si ders içinde sosyal medya senaryosu kurgulayarak video çekmektedir. Bu durum, öğretmenlerin dijital platformları yalnızca eğitsel amaçlarla değil, aynı zamanda içerik üretimi bağlamında da aktif bir şekilde kullandıklarını ortaya koymaktadır. Ancak dikkat çeken bir diğer unsur, tüm hesaplarda gizlilik ayarlarının kapalı olması ve paylaşımların kamuya açık biçimde gerçekleştirilmesidir. Bu durum, dijital içerik üretiminde mahremiyetin büyük ölçüde göz ardı edildiğini göstermektedir. Aynı zamanda eğitime ayrılması gereken ders saatlerinin sosyal medya senaryosu kurgusu, çekimi ve sürecine harcanması çocukların okulda geçirdiği zamanın verimliliği ve eğitim içeriği ile ilgili endişeler yaratmaktadır. Çocukların çevrim içi mahremiyetini koruma amacıyla birçok ülke çeşitli yasalar ve düzenlemeler geliştirmiştir. Örneğin, "Amerika Birleşik Devletleri'nde (ABD)" Çocukların Çevrim içi Gizliliğini Koruma Yasası (COPPA)" ile 13 yaşından küçük çocukların kişisel verilerinin toplanması ve işlenmesi üzerine sıkı kurallar getirilmiştir (14). "Avrupa'da ise Genel Veri Koruma Yönetmeliği (GDPR)" kapsamında çocukların kişisel verilerinin korunmasına yönelik özel düzenlemeler bulunmaktadır (15). Ancak, bu düzenlemelerin etkinliği, uygulama ve denetim mekanizmalarının güçlendirilmesine bağlıdır. Çocukların çevrim içi mahremiyetlerini korumak için önleme çalışmaları geliştirilebilir. Öncelikle, ebeveynlerin çocuklarının çevrim içi aktivitelerini izlemeleri ve onları bu konuda dijital kültür oluşturmaları önemli olmaktadır (16)

Katılımcı öğretmenlerin %31.33'ünün çeşitli markalarla iş birliği içinde reklam ve tanıtım içerikleri yayınlaması, sosyal medya kullanımının pedagojik amaçların ötesinde ekonomik çıkarlar doğrultusunda, sınıf işleyişini ve kullanılan materyalleri kullandığını ortaya koymaktadır. Bu bağlamda öğretmenlerin bazı içeriklerde çocukları da kullanarak ekonomik kazanç elde etmek için işbirlikleri geliştirdikleri gözlemlenmiştir. Paylaşım yapan öğretmenlerin zaman zaman sayfalarında 'Paylaşım için veli izni alınmıştır' paylaşımı yapmış ya da bio'suna bilgiyi eklemiş süreci meşrulaştırmaya çalıştıkları da gözlemlenmiştir. Ancak bu yaklaşım, dijital mahremiyetin sağlanması açısından yetersiz kalmaktadır.

Millî Eğitim Bakanlığı Hukuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü tarafından yayımlanan 2017/12 sayılı "Okullarda Sosyal Medyanın Kullanılması" genelgesi (Sayı: 14168703 10.06.02 E.2975829), okul ortamlarında kaydedilen ses, görüntü ve videoların kişisel veriyi koruma mevzuatına aykırı şekilde paylaşılmasının önüne geçmek için yayınlanmıştır. Bu genelge; Anayasa'nın 20. ve 41. maddeleri, Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin 19. ve 29. maddeleri, 1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu ve 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'na dayandırılmıştır. Genelgede, paylaşılan içeriklerin psikolojik, sosyal veya fiziksel zarara yol açması durumunda hukuki sürecin başlatılacağı belirtilmiştir (17).

Ebeveynlerden çocuklarının görüntülerinin çevrim içi olarak paylaşılmasına izin vermeleri istense dahi, bu iznin bilinçli ve bilgilendirilmiş bir şekilde verilmesi gerekmektedir. Veli çocuğuna dair görüntülerin hangi sayfalarda, hangi amaçla paylaşıldığını açıkça bilmeli, vazgeçme hakkı hatırlatılarak kurumsal bağlamda iznin ilgili formlar üzerinden alınması gerekmektedir. Nitekim ABD'de ebeveynlerin, bu tür paylaşımların oluşturduğu dijital riskler konusunda yeterince bilgilendirilmediğine dair endişeler mevcuttur (11). Ebeveynlerin bu riskleri öngörememesi, çocukların mahremiyetine yönelik korumanın yetersiz kalmasına neden olabilmektedir. Bu noktada, Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi (ÇHS) çocuklara çevrim içi ve çevrim dışı tüm ortamlarda haklar ve koruma sağlamaktadır. Komiteye göre, çocuklar okul kapılarından geçmekle insan haklarını kaybetmezler; bu bağlamda eğitimin, çocuğun onuruna ve görüşlerine saygılı bir biçimde yürütülmesi gereklidir (18).

300 sosyal medya hesabı üzerinden yapılan incelemeye göre, hesapların %58.33'ü her gün düzenli paylaşım yapan öğretmenlere aittir. Bu hesapların %9'unda öğretmenlerin, çocuklara ait kimlik bilgileri, kişisel özellikleri ve yüzlerini herhangi bir filtreleme ya da gizleme olmaksızın paylaştığı tespit edilmiştir. Türkiye'de 2016 yılında yürürlüğe giren 6698 sayılı Kişisel Verilerin Korunması Kanunu (KVKK), kişisel verileri "kişiyi belirlenebilir kılan her türlü bilgi" olarak tanımlamakta ve bu bilgileri özel nitelikli kişisel veriler olarak da sınıflandırmaktadır (19). Buna göre; bireylerin sağlık verileri, dini inançları, biyometrik verileri ve benzeri bilgiler özel nitelikli sayılmakta ve daha sıkı korunmaktadır.

Mahremiyet, bireyin kendisiyle başkaları arasında belirlediği sınırları ifade eder ve bireysel alan ile kamusal alan arasındaki farkı yansıtmaktadır. Dijitalleşmenin günlük yaşama entegrasyonu ile birlikte fiziksel mahremiyet alanı daralmış ve bireylerin bu konudaki kaygıları çevrim içi ortamlara taşınmıştır (20). Dijital mahremiyet sorunları, çocukların yaş dönemlerine ve gelişim özelliklerine göre farklılık gösterebilmektedir. Çocukların çevrim içi deneyimleri yalnızca aile

ve yakın çevreyle sınırlı kalmayıp, aynı zamanda tanımadıkları bireylerin de erişimine açık olabilmektedir. Paylaşılan içeriklerin; kimlik, fotoğraf, video, konum bilgisi ve kişisel özellikler içermesi, saldırganlara çocukların zayıf yönlerini analiz etme ve potansiyel fiziksel temasa zemin hazırlama fırsatı sunabilmektedir. Kimlik hırsızlığı da bu risklerin başında gelmekte olup, kamu ve özel kuruluşların çocuklara ait bu verileri arşivlemesi çeşitli mahremiyet ihlallerine neden olabilmektedir (21).

Dijital ortamda paylaşılan IP adresleri, sosyal medya hesap bilgileri gibi unsurlar da kişisel veri kapsamına girmektedir. Bu nedenle özellikle çocuklara ait bilgilerin paylaşımı, onları siber zorbalık ve dijital istismar gibi tehditlerle karşı karşıya bırakmaktadır. Araştırmalar, çocukların dijital farkındalık düzeylerinin düşük, kişisel verilerini koruma bilincinin ise yetersiz olduğunu göstermektedir (22).

Çalışmada yer alan tüm öğretmen hesaplarının (%100) gizlilik ayarlarının kapalı olması, çocukların dijital ortamda sürekli göz önünde tutulduğunu ve bu durumun mahremiyetin ciddi şekilde ihlaline neden olduğunu göstermektedir. Çocukların dijital izlerinin bu şekilde kontrolsüz biçimde oluşturulması, verilerinin kötü niyetli kişilerce kullanılma olasılığını artırmaktadır. Özellikle manipülasyon ve sosyal mühendislik yöntemleriyle çocuklara zarar verilmesi olasılığı, bu durumu daha da tehlikeli hale getirmektedir. Çocukların güvenilir kişileri ayırt edememesi, bu tür tehditlerin etkisini artırmakta, “challenge” gibi dijital akımlarla tehlikeli davranışlara yönlendirilmeleri mümkün hale gelmektedir (23).

Sonuç olarak, her gün düzenli paylaşım yapan hesapların %15.43’ünün çocuklara ait kimlik ve kişisel verileri açık şekilde paylaşması, öğretmenlerin dijital etik sorumluluklarının yeterince içselleştirilmediğini göstermektedir. Özellikle marka iş birlikleri yapan öğretmenlerin (%31.33), çocukları içeriklerde kullanarak onları ekonomik araçlara dönüştürme riski taşıdığı anlaşılmaktadır. Bu bulgular, öğretmenlerin sosyal medyada dijital mahremiyet, kişisel veri güvenliği ve çocuk haklarına ilişkin farkındalıklarının artırılmasına yönelik kapsamlı eğitim programlarının gerekliliğini açıkça ortaya koymaktadır.

Sosyal medyada paylaşım yapma motivasyonunun temelinde, bu platformların etkileşimli ve katılımcı yapısı yer almaktadır. ABD’deki okulların giderek artan bir şekilde sosyal medyayı, toplulukları bir araya getirmek, bilgi akışını sağlamak ve öğrenciler ile öğretmenlerin başarılarını vurgulamak amacıyla kullandıkları belirtilmektedir (24). Benzer şekilde, Avustralya’daki bazı devlet okulları da çok kültürlü topluluklarla etkileşim kurmak için sosyal medyayı aktif şekilde kullanmaktadır (25). Avrupa Konseyi’nin okul web siteleri, bloglar ve video günlüklerin (vlog) topluluk inşası için etkili araçlar olduğunu belirtmesi, Avrupa’daki okulların da bu platformları kurumsal iletişim ve topluluk bağı kurmak amacıyla benzer şekilde kullandığını göstermektedir (11).

Sosyal medya şirketlerinin kar odaklı yapıları ve bireylerin mahremiyetini koruma konusundaki isteksizlikleri, özellikle çocuklar açısından ciddi riskler barındırmaktadır (26). Çocuklar, dijital ayak izlerinin kapsamını veya bu verilerin yaşamları boyunca kimlerle paylaşılacağını kavrayacak yaşta değildir. Sosyal medyada paylaşılan bilgiler kamuya açık olduğundan,

çocukların bu içerikleri daha sonra kaldırabilme yetileri sınırlıdır. Bir kez oluşturulan dijital ayak izi geri döndürülemez niteliktedir (27).

Çocukların karşılaşılabileceği risklerin etkilerini azaltmak amacıyla, çocuk ve aile ile çalışan tüm kamu kurumlarının, yerel yönetimlerin ve sivil toplum kuruluşlarının bilimsel temelli, bütüncül ve tutarlı stratejilerle işbirliği içinde çalışması gerekmektedir (28).

Elde edilen bulgular, fenomen öğretmenliğin yalnızca dijital mahremiyet açısından değil, eğitim süreçleri açısından da bazı olumsuz etkiler doğurabileceğini göstermektedir. Öğretmenlerin öğrencilerin gizliliğini ihlal etmesi, etik sınırları aşması, teknolojiye aşırı bağımlılığı teşvik etmesi, dikkat dağınıklığı yaratması, akademik odaklanmayı azaltması ve öğrencilerde huzursuzluk ya da sağlık sorunlarına yol açması gibi çeşitli riskler mevcuttur. Kaya ve Toker Gökçe tarafından yapılan araştırmada da, fenomen öğretmenliğin öğrencilerde dikkat dağınıklığına sebep olduğu ve eğitimden uzaklaştırıcı bir faktör haline gelebileceği ifade edilmiştir. Bu bağlamda, fenomen öğretmenliğin eğitim açısından bazı faydalar sağlayabileceği kabul edilmekle birlikte, olası zararları en aza indirecek düzenleyici ve koruyucu politikaların geliştirilmesi gerektiği sonucuna ulaşılabilir (29).

Sonuç:

Çocuklarda çevrim içi mahremiyet ihlali sadece sosyal çevreleri ya da saldırganlar değil paylaşılan yetişkinler kavramının hayatımıza girmesi ile çocuğun sosyal yaşamındaki yetişkinler tarafından da gerçekleşebilmektedir. Gelişen teknolojinin kullanımı tüm toplumu etkilemektedir. Bu etkiler, kullanılan alanlara göre dönem dönem fayda sağlarken, doğru ve bilinçli kullanılmadığı koşullarda dezavantaj haline dönüşebilmektedir. Yetişkinlerin yaptığı paylaşımların, çevrim içi durumda yarattığı dijital risklerin gün geçtikçe çocuklar açısından daha tehlikeli boyutlara geldiği gözlenmektedir (30).

Millî Eğitim Bakanlığı tarafından yayımlanan 2017/12 sayılı "Okullarda Sosyal Medya Kullanımı" genelgesi, eğitim kurumlarında dijital medya kullanımına yönelik etik ve hukuki çerçeveyi belirlemeyi amaçlamaktadır. Genelge; öğrenci, öğretmen ve yöneticilerin sosyal medya üzerinden yaptıkları paylaşımların, kişisel verilerin korunması ve çocuk haklarına uygun olarak gerçekleştirilmesini zorunlu kılmaktadır. Paylaşımlarda yer alan ses, görüntü ve videoların izinsiz şekilde yayınlanması hâlinde hukuki sorumluluklar doğabileceği vurgulanmaktadır. Bu düzenleme, okul ortamlarında dijital mahremiyetin korunması, çocukların psikolojik ve sosyal güvenliğinin sağlanması ve öğretmenlerin sosyal medya paylaşımlarında etik ilkelere uygun hareket etmelerini teşvik etmeyi hedeflemektedir.

Çalışmaya göre çocukların öğretmenler tarafından görüntülerinin sosyal medya hesapları üzerinden paylaşıldığı, reklam ve işbirliği aracılığıyla ticari amaçlarla teşhir edildiği ve genel kapsamda değerlendirildiğinde çocukların çevrimiçi mahremiyet ihlali oluşturduğu gözlenmektedir. Çocuğa yönelik dijital şiddet olgularının artmaması için kurumların, yetkililerin ve STK işbirliği içinde politika oluşturması, hukuksal düzenlemeler ve toplum eğitimleri yapılması gerekmektedir.

Kaynakça

1. Baltaş, A. (2019). *Genç bireylerin sosyal medya kullanımı üzerine analiz*. [Yayınevi bilgisi eksik].
2. Glucksman, M. (2017). The rise of social media influencer marketing on lifestyle branding. *Journal of the Undergraduate Research*, 10(2), 1–6.
3. Türk Dil Kurumu. (2024). *Fenomen*. <https://sozluk.gov.tr> (Erişim Tarihi 20.06.2025)
4. Peltekoğlu, F. B., & Tozlu, E. (2018). Kurumsal sosyal sorumluluk kampanyalarının dijital paydaşları; sosyal medya fenomenleri. *Erciyes İletişim Dergisi*, 5(4), 285–299. <https://doi.org/10.17680/erciyesiletisim.464540>
5. Carpenter, J. P., Shelton, C. C., Curcio, R., & Schroeder, S. E. (2021). The education influencer: New possibilities and challenges for teachers in the social media world. *Society for Information Technology & Teacher Education International Conference*, 283–288.
6. Reynolds, L. (2017). The risks of data collection: Protecting children online. *Journal of Digital Ethics*, 5(2), 45-62.
7. Paltacı, B. M. (2024). Dijital dünyanın tehditleri: Siber zorbalık ve siber istismar. *Orta Doğu ve Orta Asya-Kafkaslar Araştırma ve Uygulama Merkezi Dergisi*, 4(1), 56-62.
8. Livingstone, S. (2014). Digital media and child well-being. *Children & Society*, 28(4), 308-314.
9. Serin, H. (2019). Sosyal medyada çocuk hakları ihlalleri: Ebeveynler ve öğretmenler farkında mı? *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 20(Özel Sayı)
10. Stoilova, M., Nandagiri, R., & Livingstone, S. (2021). Children's understanding of personal data and privacy online – A systematic evidence mapping. *Information, Communication & Society*, 24(4), 557–575.
11. Rosenberg, J. M., Borchers, C., Stegenga, S. M., Burchfield, M. A., Anderson, D., & Fischer, C. (2022). How educational institutions reveal students' personally identifiable information on Facebook. *Learning Media Technology*.
12. Greenhow, C., & Chapman, A. (2020). Social distancing meets social media: Digital tools for connecting students, teachers, and citizens in an emergency. *Information and Learning Science*, 121(5/6), 341–352.
13. Kimmons, R., Hunsaker, E., Jones, J. E., & Stauffer, M. (2019). The nationwide landscape of K–12 school websites in the United States: Systems, services, intended audiences, and adoption patterns. *International Review of Research in Open and Distributed Learning*, 20(3), 180–201.
14. European Commission. (2016). General data protection regulation (GDPR). https://ec.europa.eu/info/law/law-topic/data-protection/data-protection-eu_en (Erişim Tarihi: 05.07.2024)
15. Dixon, P., Shire, K., & Mathe, J. (2020). Protecting children in the digital age: A review of the literature. *Journal of Child Protection, Welfare and Policy*, 14(3), 25-40.

16. Olweus, D. (2013). School bullying: Development and some important challenges. *Annual Review of Clinical Psychology*
17. Milli Eğitim Bakanlığı. (2023). Okullarda Sosyal Medya Kullanımı (Genelge) <https://mevzuat.meb.gov.tr/dosyalar/1833.pdf> (Erişim Tarihi 20.06.2025)
18. Young, K. (1996). Psychology of computer use: XI. Addictive use of the internet: A case that breaks the stereotype. *Center for Online and Internet Addiction*.
19. Özgen, A., & Çalışkan, E. (2017). *Türk Hukukunda Kişisel Verilerin Korunması: 6698 Sayılı Kanun ve Uygulama*.
20. Yiğitbaşı, K. G., & Çelik, S. (2023). Dijital dünyada mahremiyet, ebeveynlik ve çocuklar: Afyonkarahisar örneği. *Trt Akademi*, 08(19), 846-875.
21. Özkaya, P. (2023). Dijital dünyada çevrim içi riskler, bilişim suçları ve mağdur çocuk. *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, 53, 13-42.
22. İmdat. (2024). *Siber zorbalık raporu*. <https://www.imdat.org/raporlar> (Erişim Tarihi: 12.06.2025)
23. Dayı, S., Beyec, S., Dede, B., İşçimen, S., Anayurt, M., & Sancar, S. (2024). Social media: A notable cause of child burns. *Burns Open*, 8, 97-100.
24. Council of Europe. (2017). Internet literacy handbook. <https://rm.coe.int/internetliteracy-handbook/1680766c85> (Erişim Tarihi: 08.10.2024)
25. Posts about students on Facebook: A data ethics perspective. (2022). *Educational Researcher*, 51(8), 547-550.
26. United Nations Committee on the Rights of the Child. (2001). General comment no. 1 on Article 29(1): The aims of education (CRC/GC/2001/1).
27. Uzbay, T. (2009). Madde bağımlılığının tarihçesi, tanımı, genel bilgiler ve bağımlılık yapan maddeler. *Meslek İçi Sürekli Eğitim Dergisi*, 21, 5-15.
28. Sarigül, U. (2025). *Çocukların suça sürüklenmesinde sosyal psikolojik faktörler ve okul temelli önleyici bir psikososyal müdahale programının geliştirilmesi* (Yayımlanmamış doktora tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
29. Kaya, B., & Toker Gökçe, G. (2023). 'Dijital Mahremiyet ve Eğitim: Teorik ve Uygulamalı Yaklaşımlar'. Eğitim Yayınları.
30. Kurt, M., & Pakiş, I. (2023). Fenomen annenin sosyal medya platformu üzerinden çocuğa şiddeti. *Adli Bilimler Dergisi*, 18(4), 7-15.

4-KADINA YÖNELİK ŞİDDETİN GÖRÜNMEYEN YÜZÜ: TÜRKİYE’DE 2022-2024 ARASINDA İSTATİKSEL BİR İNCELEME

Sude Vicnelioğlu, Psikolog, Acıbadem University, ORCID: 0009-0006-6952-0081, sude.vicnelioglu@acibadem.edu.tr

ÖZET

Dünya Sağlık Örgütü (WHO), şiddeti fiziksel güç veya iktidarın bir kişiye yönelik tehdit ya da uygulama şeklinde ortaya çıkarak, bireyin zarar görmesine ya da zarar görme olasılığına neden olması olarak tanımlar. Kadına yönelik şiddet, kişinin zorlanması özgürlüğünün ihlal edilmesidir. Yalnızca bir insan hakları ihlali değil, aynı zamanda toplumsal kalkınmayı sekteye uğratan temel ve kronik sorunlardan biridir. Şiddet türleri genel olarak fiziksel, psikolojik, ekonomik ve cinsel başlıkları altında sınıflandırılmaktadır.

Bu çalışmanın temel amacı, Türkiye’de kadına yönelik şiddet olaylarının 2022-2024 yıllarına göre dağılımını inceleyerek, artış nedenlerini ve önleyici politikalarındaki eksiklikleri analiz etmektir.

Çalışmada literatür taraması yöntemi kullanılmıştır. 2022–2024 yılları arasında yayımlanmış akademik araştırmalar ve Kadın Cinayetlerini Durduracağız Platformu’nun internet adresinden “kadına şiddet” anahtar kelimesi kullanılarak 2022, 2023 ve 2024 yıllarına ait tüm kadına şiddet verileri çalışmaya dahil edilmiştir. Elde edilen veriler yıllar arasında karşılaştırılarak değerlendirilmiştir.

2022 yılında 334 kadın erkekler tarafından öldürülmüş, 245 kadın şüpheli şekilde ölü bulunmuştur. 2023’te 315 kadın cinayeti ve 248 şüpheli ölüm raporlanmıştır. 2024’ün ilk 11 ayında ise aylık ortalama 25–30 kadın cinayeti bildirilmiştir. Pandemi sonrası ekonomik kriz, artan işsizlik ve sosyal gerilimler, şiddeti artıran yapısal faktörler olmuştur. Medyada artan haber sayısına rağmen kullanılan dil çoğu zaman mağduru suçlayıcı ve şiddeti olağanlaştırıcı niteliktedir.

Kadına yönelik şiddet vakalarında son üç yılda belirgin bir azalma gözlenmemektedir. Fiziksel şiddet daha görünür olsa da, psikolojik, ekonomik ve cinsel şiddet yeterince fark edilmemektedir. Etkili mücadele için medya dili, toplumsal farkındalık ve yapısal reformlar kritik öneme sahiptir.

Anahtar Kelimeler: Kadına Yönelik Şiddet, Kadın Cinayetleri, Medya, Şiddet Türleri, Türkiye

ABSTRACT

The World Health Organization (WHO) defines violence as the intentional use or threat of physical force or power against another person, which may result in injury, death, psychological harm, or deprivation. Violence against women is not only a violation of human rights but also a chronic social issue that hinders sustainable development. Types of violence are generally classified under four categories: physical, psychological, economic, and sexual violence.

The primary aim of this study is to examine the distribution of violence against women in Turkey between 2022 and 2024, analyze the causes of the increase in cases, and evaluate the deficiencies in preventive policies.

A literature review method was used in the study. Academic studies published between 2022 and 2024 and data obtained from the website of the 'We Will Stop Femicide Platform' using the keyword 'violence against women' were included. The data were evaluated comparatively across the years.

In 2022, 334 women were murdered by men, and 245 women were found dead under suspicious circumstances. In 2023, there were 315 femicides and 248 suspicious deaths reported. In the first 11 months of 2024, an average of 25–30 femicides per month was reported. The post-pandemic economic crisis, rising unemployment, and social tensions have intensified the structural factors that fuel violence. Although the visibility of news reports on violence against women has increased, the language used often normalizes violence and blames victims.

There has been no significant decline in cases of violence against women in the last three years. While physical violence is more visible, psychological, economic, and sexual violence remain largely unrecognized. Media language, social awareness, and structural reforms are critical for effective intervention.

Keywords: Violence Against Women, Femicide, Media, Types of Violence, Turkey

1.GİRİŞ

Kadına yönelik şiddet, dünya genelinde kadınların temel insan haklarının ihlal edilmesinin en yaygın ve en trajik biçimlerinden biridir. Bu sorun sadece bireysel düzeyde değil, aynı zamanda toplumsal, kültürel ve ekonomik sistemlerin bir yansıması olarak karşımıza çıkar. Kadına yönelik şiddetin kökeninde ataerkil yapı, toplumsal cinsiyet eşitsizliği ve güç dengelerindeki adaletsizlikler yer almaktadır. Bu durum, kadının toplum içindeki rolünün kısıtlanması ve onun üzerindeki kontrol mekanizmalarının artmasıyla birlikte daha da derinleşmektedir (Heise, 1998).

Şiddetin farklı biçimleri, toplumun her kesiminde, farklı yaş, eğitim ve sosyoekonomik seviyelerde ortaya çıkabilmektedir. Özellikle fiziksel şiddet görünür olmakla beraber, psikolojik, ekonomik ve cinsel şiddet türleri sıklıkla göz ardı edilmekte veya yeterince fark edilmemektedir. Bu nedenle, kadına yönelik şiddetin görünmeyen yüzlerinin ortaya konması, toplumsal farkındalığın artırılması açısından kritik bir önem taşımaktadır.

Son yıllarda özellikle COVID-19 pandemisi sonrası dönemde ekonomik ve sosyal yapıda yaşanan derin değişimler, kadınların maruz kaldığı şiddet oranlarında artışa neden olmuştur. İşsizlik, ekonomik krizler, aile içi gerilimlerin yükselmesi ve sosyal izolasyon gibi faktörler, şiddetin temel yapıtaşlarını oluşturmuştur (Evans, 2020). Türkiye özelinde ise toplumsal cinsiyet normlarının ve ataerkil kültürün güçlü etkisi, kadına yönelik şiddetin yaygınlığını artıran faktörler arasında yer almaktadır.

Bu çalışma, Türkiye’de 2022-2024 yılları arasında kadına yönelik şiddet olaylarının istatistiksel dağılımını incelemeyi amaçlamakta; artış sebeplerini, şiddetin farklı türlerini ve önleyici politikaların eksikliklerini ele almaktadır. Böylece hem akademik literatüre katkı sağlamak hem de politika yapıcılar ve sivil toplum kuruluşları için veri temelli öneriler sunmak hedeflenmektedir.

1.1 TANIM VE KURAMSAL ÇERÇEVE

Şiddet, sosyal bilimler ve sağlık alanlarında farklı biçimlerde tanımlanmakla birlikte, Dünya Sağlık Örgütü (WHO) tarafından yapılan tanım, en kapsamlı ve uluslararası kabul gören tanımlardan biridir. WHO'ya göre şiddet, “fiziksel güç veya iktidarın, bir kişiye yönelik kasten tehdit veya uygulama yoluyla kullanılması ve bunun sonucunda bireyin zarar görmesi, ölmesi veya psikolojik hasara uğraması”dır (WHO, 2002). Bu tanım, şiddeti sadece fiziksel eylemlerle sınırlamayıp, psikolojik ve sosyal boyutları da içine alması bakımından önemlidir.

Kadına yönelik şiddet ise, cinsiyet temelli bir ayrımcılık ve baskı biçimidir. Kadının özgürlüklerinin kısıtlanması, yaşam hakkının ihlal edilmesi, beden ve ruh sağlığının tehdit edilmesi gibi çok yönlü bir problem olarak görülür. Ataerkil toplum yapısı içinde, kadınlar tarihsel olarak erkekler tarafından kontrol edilen, itaat etmesi beklenen bireyler olarak konumlandırılmıştır. Bu toplumsal yapı, kadınların haklarının sistematik olarak ihlal edilmesine

zemin hazırlamaktadır (Walby, 1990). Kadına yönelik şiddetin sadece bireysel düzeyde ele alınması yetersizdir; bu şiddet biçimi aynı zamanda yapısal eşitsizliklerin bir sonucu olarak değerlendirilmelidir. Feminist teoriler, bu yapısal eşitsizliklerin kadınların sistematik olarak güçsüzleştirilmesine zemin hazırladığını öne sürmektedir (Kandiyoti, 1988). Bu bağlamda kadına yönelik şiddet, erkek egemenliğinin sürdürüldüğü patriyarkal düzenin bir çıktısı olarak da okunabilir.

Kadına yönelik şiddet dört ana kategoride ele alınabilir:

- **Fiziksel Şiddet:** Yumruk, tekme, itme, yakma, boğma gibi doğrudan bedensel zarar verme amaçlı davranışlar. Fiziksel şiddet, görünür yaralanmalara yol açtığı için genellikle daha kolay tespit edilir ancak mağdur üzerindeki uzun vadeli etkileri çoğunlukla ihmal edilir.
- **Psikolojik Şiddet:** Sürekli tehdit, aşağılayıcı sözler, izolasyon, kontrol ve manipülasyon gibi davranışlar. Psikolojik şiddet, mağdurun özgüvenini zedeler, travmatik etkiler bırakır ve fiziksel şiddetten daha uzun süreli ve kalıcı zararlar verebilir (Bacchus ve diğerleri, 2017).
- **Ekonomik Şiddet:** Kadının gelir kaynaklarına erişiminin engellenmesi, finansal kararların tek taraflı alınması, ekonomik bağımlılığın artırılması gibi uygulamalar. Bu tür şiddet, kadının özgürleşmesini engellemek ve onu ev içinde bağımlı kılmak için kullanılan önemli bir araçtır (Adams, 2008).
- **Cinsel Şiddet:** Rızası olmadan cinsel ilişkiye zorlanma, taciz, tecavüz gibi davranışları içerir. Cinsel şiddet, kadınların bedensel bütünlüğünü ve güvenliğini doğrudan ihlal eder ve sosyal damgalanma ile birlikte ruhsal travmalara neden olur (Kelly, 1988).

Ataerkil toplumlarda, bu şiddet türlerinin iç içe geçtiği, birbirini desteklediği ve normalleştirildiği görülür. Örneğin, psikolojik şiddet, kadını fiziksel şiddete hazırlayan ya da onu meşrulaştıran bir zemin oluşturabilir. Aynı şekilde ekonomik şiddet, fiziksel şiddetle birlikte kadının şiddetten kaçmasını engelleyen bir kontrol mekanizmasıdır (Dobash ve Dobash, 1979).

Türkiye’de kadına yönelik şiddetin sosyo-kültürel boyutları üzerine yapılan çalışmalar, geleneksel cinsiyet rollerinin ve erkek egemen değerlerin şiddeti besleyen faktörler olduğunu ortaya koymuştur. Ayrıca, yasal düzenlemelerin yetersizliği ve uygulamadaki eksiklikler, mağdurların korunmasını zorlaştırmakta ve faillerin cezalandırılmasını engellemektedir (Çakır ve Ecevit, 2019).

Ek olarak, ekolojik model kadına yönelik şiddeti bireysel, ilişkisel, toplumsal ve kültürel düzeylerde açıklamaya çalışmaktadır. Bu model, şiddetin sadece failin kişisel özellikleriyle değil, aynı zamanda sosyal çevre, toplumsal normlar ve devlet politikalarıyla da ilişkili olduğunu savunur (Heise, 1998).

2.YÖNTEMOLOJİ

Bu çalışmada, Türkiye’de 2022-2024 yılları arasında kadına yönelik şiddet olaylarının yaygınlığı, türleri ve nedenleri üzerine kapsamlı bir analiz yapılmıştır. Çalışma, nicel verilerle desteklenen nitel bir literatür taraması yöntemi kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Ayrıca, çalışmada karşılaştırmalı analiz tekniği de benimsenmiştir. Bu doğrultuda, Türkiye verileri uluslararası raporlarla kıyaslanarak, ülkedeki şiddet eğilimlerinin küresel bağlamda nerede konumlandığına dair çıkarımlar yapılmıştır. Böylece Türkiye’nin kadına yönelik şiddetle mücadelesinde uluslararası düzeyde nerede durduğu da irdelenmiştir.

2.1 Veri Toplama Süreci:

Araştırma kapsamında, öncelikle akademik veri tabanları olan ULAKBİM, Google Scholar, JSTOR ve Web of Science gibi uluslararası ve ulusal platformlardan “kadına yönelik şiddet”, “Türkiye kadın cinayetleri”, “toplumsal cinsiyet ve şiddet” gibi anahtar kelimelerle taramalar yapılmıştır. 2022, 2023 ve 2024 yıllarında yayımlanmış, hakemli dergilerde yer alan makaleler, tezler ve raporlar seçilmiştir.

Ayrıca, saha verileri açısından Kadın Cinayetlerini Durduracağız Platformu’nun resmi internet sitesi üzerinden güncel ve güvenilir şiddet istatistikleri kullanılmıştır. Platformun yıllara göre kadın cinayetleri ve şüpheli ölümlerle ilgili ayrıntılı raporları, çalışma için temel veri kaynağı olmuştur.

2.2 Veri Analizi:

Elde edilen sayısal veriler, yıl bazında karşılaştırmalı olarak değerlendirilmiş; kadın cinayetlerinin ve şiddet türlerinin dağılımı tablolar ve grafiklerle sunulmuştur. Bu sayede şiddetin zamansal değişimi, artış ya da azalma eğilimleri detaylı biçimde gözlemlenmiştir.

Nitel veri kapsamında ise literatürdeki sosyo-kültürel faktörler, hukuki düzenlemeler, medya dili ve toplum algısı üzerine yapılmış araştırmalar tematik analiz yöntemiyle incelenmiştir. Böylece, nicel verilerin ötesinde şiddetin nedenlerine ilişkin derinlemesine bir kavrayış sağlanmıştır.

2.3 Çalışmanın Sınırlılıkları:

Literatür taramasına dayanan bu çalışmada, bazı kısıtlamalar bulunmaktadır. İlk olarak, kadına yönelik şiddet olaylarının tamamının resmi kayıtlara yansımaması ve gizli kalması, gerçek şiddet oranlarının tam olarak yansıtılmasını zorlaştırmaktadır. Ayrıca, 2024 yılına ait veriler sadece yılın ilk 11 ayını kapsamakta olup, yıl sonu rakamları henüz tamamlanmamıştır.

Bununla birlikte, çalışma Türkiye’deki mevcut akademik kaynaklar ve STK raporları temelinde gerçekleştirilmiş olup, saha araştırması ya da birincil veri toplama içermemektedir. Bu durum, bazı bölgesel ve sosyo-kültürel farklılıkların yeterince temsil edilmesini kısıtlayabilir.

2.4 Etik Hususlar:

Araştırmada kullanılan veriler kamuya açık kaynaklardan derlenmiş olup, hiçbir kişisel veri içermemektedir. Kadın mağdurlara ilişkin hassas bilgiler koruma altına alınmış ve etik değerlere özen gösterilmiştir.

3.BULGULAR VE ANALİZ

Bu çalışmanın elde ettiği verilere göre, Türkiye’de 2022-2024 yılları arasında kadına yönelik şiddet ve kadın cinayetleri oranlarında belirgin bir azalma gözlenmemiştir. Kadın Cinayetlerini Durduracağız Platformu’nun raporları incelendiğinde, 2022 yılında toplam 334 kadın cinayeti ve 245 şüpheli kadın ölümü raporlanmıştır. 2023 yılı için bu rakamlar sırasıyla 315 ve 248 olarak bildirilmiştir. 2024 yılının ilk 11 ayında ise aylık ortalama 25–30 kadın cinayeti gerçekleştiği tespit edilmiştir. Bu veriler, şiddet vakalarının yıl bazında ciddi bir düşüş yaşamadığını ortaya koymaktadır (Kadın Cinayetlerini Durduracağız Platformu, 2024).

Kadına yönelik şiddet vakalarının ev içinde yoğunlaşması, mağdurların yardım arama süreçlerini de zorlaştırmaktadır. Özellikle sosyal çevreden izolasyon, ekonomik bağımlılık ve psikolojik baskılar, kadınların şiddet ortamından çıkmasını engelleyen başlıca etkenlerdir. Ayrıca, kolluk kuvvetlerinin ve yargı sisteminin şiddet mağdurlarına yeterince hızlı ve etkili müdahalede bulunamaması, şiddetin sürekliliğine katkı sağlamaktadır. Bu durum, şiddetin sadece bireysel değil yapısal bir sorun olduğunu ve çözüm için kapsamlı politikaların geliştirilmesi gerektiğini göstermektedir. Kadına yönelik şiddetle mücadelede çok yönlü yaklaşım hayati önem taşımaktadır.

Bulgular, kadın cinayetlerinin çoğunlukla ev içinde, tanıdık ya da partner tarafından işlendiğini göstermektedir. Bu durum, şiddetin “özel alan” olarak görülen evin sınırları içinde daha sık yaşandığını ve burada daha az görünür olduğunu ortaya koymaktadır (Akkaş & Uyanık, 2016). Kadınların çoğunlukla koruma talebinde bulunmuş olmasına rağmen yetersiz tedbirlerin alınması, birçok vakada ölümle sonuçlanan sürecin önlenemediğini göstermektedir.

3.1 Şiddetin Türlerine Göre Dağılımı:

Fiziksel şiddet, en çok rapor edilen şiddet türüdür ve genellikle görünür yaralanmalarla kendini belli eder. Ancak psikolojik, ekonomik ve cinsel şiddet türleri, hem mağdurlar hem de toplum tarafından daha az fark edilmektedir. Psikolojik şiddet, duygusal manipülasyon, tehdit, izolasyon gibi biçimlerde yaygın olup, kadının özgüvenini zedeleyerek diğer şiddet türlerine

zemin hazırlar. Ekonomik şiddet, özellikle pandemi sonrası ekonomik krizlerin etkisiyle artmış; kadınların gelir kaynaklarına erişimleri kısıtlanmış, ekonomik bağımlılık derinleşmiştir (Bulgurcuoğlu & Kelebek-Küçükarslan, 2021). Bunun yanı sıra, ekonomik şiddet sadece maddi kaynakların kısıtlanmasıyla sınırlı kalmayıp, kadının eğitim ve kariyer fırsatlarına erişiminin engellenmesi, banka hesaplarının kontrolü ve aile bütçesi üzerindeki tek taraflı karar alma gibi uygulamaları da içermektedir. Bu durum, kadının sosyal hayatta ve aile içindeki bağımsızlığını zayıflatarak, şiddet ortamından çıkmasını zorlaştırmaktadır. Cinsel şiddet ise genellikle gizli kalmakta, mağdurların utanma ve korku nedeniyle yaşadıklarını paylaşamaması nedeniyle rapor edilme oranı düşüktür. Bu şiddet türü, kadınların psikolojik ve fiziksel sağlığı üzerinde kalıcı travmalara yol açmaktadır. Tüm bu şiddet türlerinin birbirini destekleyerek karmaşık bir yapıda ortaya çıkması, mağdurların korunmasını ve şiddetin önlenmesini daha da zorlaştırmaktadır.

3.2 Sosyo-ekonomik Faktörlerin Etkisi:

Pandemi sonrası Türkiye’de yaşanan ekonomik kriz, işsizlik oranlarının yükselmesi ve enflasyonun artması, aile içi gerilimlerin artmasına sebep olmuştur. Bu sosyal ve ekonomik stres faktörleri, şiddetin tetikleyicileri olarak öne çıkmaktadır. İşsizliğin ve ekonomik yoksunluğun, erkeklerin kontrolü kaybetme korkusuyla birleşmesi, şiddetin artmasında önemli bir etkidir (Evans, 2020).

3.3 MEDYANIN ROLÜ VE DİL KULLANIMI :

Medya organlarının kadına yönelik şiddet haberlerini sunuş biçimi, şiddet algısını şekillendirmede büyük önem taşımaktadır. İncelenen haberlerde sıklıkla mağdurun davranışlarının sorgulandığı, şiddet olaylarının olağanlaştırıldığı ve sansasyonel bir dil kullanıldığı görülmüştür. Bu durum, toplumsal farkındalığın artırılmasını engellemekte, şiddetin meşrulaşmasına zemin hazırlamaktadır (Yılmaz & Ören, 2021). Nitekim, haber metinlerinde kullanılan "cinnet geçirdi", "kıskançlık krizi", "bir anlık öfke" gibi ifadeler, faillerin sorumluluğunu hafifleten, toplumsal algıda şiddeti mazur gösteren söylemlerdir. Bu dil, hem şiddeti normalleştirmekte hem de kamuoyunun duyarsızlaşmasına neden olmaktadır (Oğuz, 2024).

3.4 Coğrafi ve Demografik Dağılım:

Şiddet olaylarının yoğunluk gösterdiği bölgeler arasında büyükşehirler ve sosyoekonomik açıdan dezavantajlı bölgeler öne çıkmaktadır. Eğitim düzeyinin düşük olduğu, gelir seviyesinin sınırlı olduğu alanlarda şiddet vakaları daha yaygın görünmektedir. Bu durum, sosyoekonomik faktörlerin şiddeti artırmadaki rolünü desteklemektedir. Ayrıca, kırsal kesimlerde geleneksel

değerlerin daha baskın olması, kadına yönelik şiddetin gizlenmesine ve mağdurların yardım arayışının sınırlı kalmasına neden olmaktadır. Göç, hızlı kentleşme ve işsizlik gibi faktörler de sosyal gerilimi artırarak şiddet riskini yükseltmektedir. Kadınların sosyal hizmetlere erişiminin zor olduğu bölgelerde, şiddetin etkileri daha derin ve uzun süreli olmaktadır.

3.5 ANALİZ

Kadına yönelik şiddetin nedenlerine ilişkin analizler, bu olgunun sadece bireysel davranışlardan değil, toplumsal, kültürel ve yapısal faktörlerin bir araya gelmesiyle şekillendiğini göstermektedir. Son yıllarda Türkiye’de kadına yönelik şiddetin yüksek oranlarda devam etmesinin temelinde çok katmanlı sebepler bulunmaktadır. Bu faktörler arasında, aile içi ilişkilerde güç dengesizliklerinin yanı sıra, kadınların eğitim ve ekonomik olanaklara erişimde yaşadığı engeller ön plana çıkmaktadır. Ayrıca, kadına yönelik şiddeti besleyen toplumsal normlar ve ataerkil değerler, şiddetin meşrulaşmasına ve görmezden gelinmesine yol açmaktadır. Hukuki sistemdeki eksiklikler ve uygulamadaki aksaklıklar ise mağdurların korunmasını zorlaştırmakta, faillerin cezasız kalmasına neden olmaktadır. Bunun yanında, toplumsal farkındalığın yetersizliği ve medyanın şiddet olaylarını yanlış çerçevelemesi, mağdurların destek arayışlarını engellemektedir. Tüm bu karmaşık etmenler, kadına yönelik şiddetin devamlılığını sağlamaktadır.

3.5.1 Toplumsal Cinsiyet Roller ve Ataerkillik:

Türkiye’de ataerkil kültür, kadın ve erkeğe yüklenen farklı rollerle şekillenmiştir. Kadının itaatkar, ev içi görevleri üstlenen, erkeğin ise otoriter ve koruyucu olması beklenmektedir. Bu kalıp, kadınların özgürlüklerinin kısıtlanmasına ve erkeklerin şiddeti kontrol ve güç aracı olarak kullanmasına yol açmaktadır. Toplumsal cinsiyet normlarının yeniden üretilmesi, şiddetin meşrulaşmasını kolaylaştırmaktadır (Walby, 1990; Kandiyoti, 1988).

3.5.2 Ekonomik Faktörler:

Ekonomik sıkıntılar, özellikle işsizlik ve yoksulluk, aile içi stres düzeyini yükseltmektedir. Kadının ekonomik bağımlılığı, şiddet ortamından çıkışını zorlaştırırken, erkeklerde güç kaybı korkusu şiddet davranışlarını tetikleyebilir. Pandemi sonrası derinleşen ekonomik kriz, bu faktörlerin daha da belirginleşmesine neden olmuştur (Adams, 2008; Evans, 2020).

3.5.3 Hukuki ve Kurumsal Eksiklikler:

Türkiye’de kadınları korumaya yönelik yasal düzenlemeler olmasına rağmen, uygulamadaki aksaklıklar mağdurların yeterince korunmasını engellemektedir. Yasal süreçlerin uzun ve karmaşık olması, şiddet gören kadınların adalete erişimini zorlaştırmaktadır. Ayrıca, ceza

yaptırımlarının caydırıcı olmaması ve kolluk kuvvetlerinin yeterince duyarlı yaklaşmaması da önemli eksikliklerdendir (Çakır ve Ecevit, 2019).

3.5.4 Medyanın Etkisi:

Medyanın şiddet olaylarını ele alış biçimi, toplumsal algıyı şekillendirmede büyük bir rol oynamaktadır. Şiddet haberlerinde çoğunlukla mağdurun davranışları sorgulanmakta, failin sorumluluğu gölgede bırakılmaktadır. Bu durum, toplumsal bilinçlenmeyi engellemekte, mağdurların destek almasını zorlaştırmaktadır (Yılmaz & Ören, 2021). Medyada kullanılan dil ve çerçeveleme biçimi, şiddet olaylarının normalleşmesine ve bazen de failin davranışlarının mazur görülmesine neden olabilmektedir. Haberlerde mağdurun giyim tarzı, davranışları veya yaşanan ilişki dinamikleri gibi unsurlar ön plana çıkarılarak, sorumluluk mağdura yüklenebilmektedir. Ayrıca, şiddet olaylarının sansasyonel bir biçimde sunulması, toplumda duyarsızlık yaratmakta ve gerçek sorunların göz ardı edilmesine yol açmaktadır. Medyanın bu tutumu, şiddete karşı farkındalık yaratılması ve mağdurların korunması açısından ciddi bir engel teşkil etmektedir. Bu nedenle, medya kuruluşlarının etik habercilik anlayışıyla, mağdur odaklı ve suçlayıcı olmayan bir dil kullanması gerekmektedir.

3.5.5 Eğitim ve Farkındalık Eksikliği:

Kadına yönelik şiddetin önlenmesinde eğitim kritik bir faktördür. Ancak, cinsiyet eşitliği ve kadına yönelik şiddet konusunda toplumsal farkındalık düzeyinin hâlâ yetersiz olduğu görülmektedir. Okullarda ve toplumda verilen eğitim programlarının kapsamı sınırlı kalmakta, kalıplaşmış ataerkil değerlerin yıkılması için yeterli adımlar atılamamaktadır. Mevcut eğitim politikalarının büyük çoğunluğu kadınlara yönelik şiddeti önleyici değil, reaktif bir nitelik taşımaktadır. Oysa okullarda erken yaşta toplumsal cinsiyet eşitliği temelli eğitim programlarının yaygınlaştırılması, uzun vadeli zihniyet dönüşümü açısından önem arz etmektedir. Ayrıca öğretmenlerin, rehberlik servislerinin ve ebeveynlerin bu konuda bilgilendirilmesi, öğrencilerde şiddet karşıtı bir kültürün yerleşmesini sağlayabilir.

3.5.6 Kurumsal Yetersizlikler ve Destek Hizmetleri:

Kadınların şiddet sonrası başvurabilecekleri sığınma evleri, danışma merkezleri ve psikolojik destek hizmetlerinin sayısı Türkiye'de sınırlıdır. Mevcut merkezler özellikle kırsal kesimlerde yetersiz kalmakta, şehir merkezlerinde ise aşırı başvuru nedeniyle etkisizleşmektedir. Ayrıca, birçok kadın bu destek mekanizmalarından haberdar değildir veya erişim engelleriyle karşılaşmaktadır (Polat, 2016). Bu durum, şiddet döngüsünün kırılmasını engelleyen ciddi bir yapısal sorundur.

3.5.7 Genel Değerlendirme:

Yukarıda sıralanan faktörler birbirini besleyen ve şiddeti sürdüren karmaşık bir sistem oluşturmakta; bu nedenle şiddetin önlenmesi için bütüncül bir yaklaşım gerekmektedir. Yapısal reformlar, yasal iyileştirmeler, ekonomik destekler, medya politikalarında değişim ve toplumsal

eğitim programları eş zamanlı olarak yürütülmelidir. Ayrıca, kadınların güçlendirilmesi ve ekonomik bağımsızlığının artırılması, şiddetin azalması için kritik önemdedir.

4. SONUÇ

Türkiye’de 2022-2024 yılları arasında kadına yönelik şiddet ve kadın cinayetleri oranlarında anlamlı bir azalma olmaması, sorunun çok boyutlu ve köklü olduğunu göstermektedir. Fiziksel şiddetin görünürlüğü yüksek olsa da psikolojik, ekonomik ve cinsel şiddet türleri yeterince fark edilmemekte ve bu durum mücadeleyi zorlaştırmaktadır.

Pandemi sonrası ekonomik kriz, artan işsizlik ve sosyal gerilimler, kadınların daha savunmasız hale gelmesine yol açmış ve şiddetin artışına zemin hazırlamıştır. Hukuki düzenlemelerde var olan eksiklikler, yasal süreçlerin etkin işletilememesi ve medyanın sorunlu dili, kadına yönelik şiddetin önlenmesini engelleyen önemli engeller olarak ortaya çıkmıştır.

Etkin mücadele için şunlar kritik önemdedir:

- Kadına yönelik şiddetin tüm türlerinin görünür kılınması ve bu alanda veri toplama süreçlerinin iyileştirilmesi,
- Kadınların ekonomik ve sosyal açıdan güçlendirilmesi,
- Hukuki düzenlemelerin güçlendirilmesi ve caydırıcı hale getirilmesi,
- Medyada kadına yönelik şiddet haberlerinin sunuş dilinin değiştirilmesi, mağdur odaklı ve suçlayıcı olmayan bir anlatım benimsenmesi,
- Toplumsal cinsiyet eşitliği bilincinin artırılması için eğitim programlarının yaygınlaştırılması.

Uzun vadede, toplumsal zihniyet dönüşümü sağlanmadan kadına yönelik şiddetle kalıcı mücadele etmek mümkün değildir. Bu nedenle, devlet, sivil toplum, medya ve eğitim kurumlarının ortak ve eşgüdümlü çabaları gerekmektedir. Kadınların yaşam hakkı ve güvenliği temel insan haklarından biridir ve bu hakların korunması öncelikli bir devlet görevidir.

Ayrıca, yerel yönetimlerin kadınların güçlenmesine yönelik politikaları desteklemesi ve kadınlara yönelik hizmetleri artırması da önemlidir. Mahalle bazlı farkındalık kampanyaları, kadın dayanışma ağlarının desteklenmesi, kadın kooperatiflerinin yaygınlaştırılması gibi adımlar, kadının hem sosyal hem ekonomik düzeyde görünürlüğünü artırarak şiddetin önlenmesine katkı sağlayacaktır.

Kadına yönelik şiddetin önlenmesinde eğitim kurumlarının rolü de kritik önemdedir. Okullarda erken yaşlardan itibaren toplumsal cinsiyet eşitliği, saygı ve hak temelli bilinçlendirme programlarının yaygınlaştırılması, uzun vadede kültürel dönüşümü destekleyecektir. Ayrıca, sağlık çalışanları, kolluk kuvvetleri ve sosyal hizmet uzmanlarına yönelik düzenli eğitim ve farkındalık artırıcı çalışmaların yapılması, mağdurların daha etkin korunmasını sağlayacaktır. Medyanın sorumlu habercilik ilkelerini benimsemesi ve şiddetle ilgili toplumsal söylemlerin dönüştürülmesi de mücadelede önemli araçlardandır. Tüm bu bileşenlerin entegre edilmesi, kadına yönelik şiddetin azaltılmasında etkili sonuçlar doğuracaktır.

KAYNAKÇA

- Adams, A. E. (2008). Economic Stress and Domestic Violence. *Journal of Social Issues*, 64(4), 843-857.
- Akkaş, İ., & Uyanık, Z. (2016). Kadına Yönelik Şiddet. *Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi SBE Dergisi*, 6(1), 32-42.
- Bulgurcuoğlu, S. E., & Kelebek-Küçükarslan, G. (2021). COVID-19 Pandemisinde (Yeniden) İnşa Edilen Mekânda Kadına Yönelik Ev İçi Şiddeti Anlamak. *Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 39(1), 71-83.
- Çakır, A., & Ecevit, P. (2019). Türkiye’de Kadına Yönelik Şiddetle Mücadelede Hukuki Süreçler. *Hukuk Araştırmaları Dergisi*, 22(3), 101-120.
- Evans, S. (2020). Economic Crisis and Family Violence: Evidence from Turkey. *International Journal of Social Welfare*, 29(2), 124-135.
- Kadın Cinayetlerini Durduracağız Platformu. (2022-2024). *Kadın Cinayetleri Raporları*. Erişim adresi: <https://kadincinayetleriniDurduracagiz.net/veriler>
- Kandiyoti, D. (1988). Bargaining with Patriarchy. *Gender & Society*, 2(3), 274-290.
- Polat, O. (2016). Şiddet. *Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi*, 22(1), 15-34.
- Walby, S. (1990). *Theorizing Patriarchy*. Oxford: Basil Blackwell.
- Yılmaz, B., & Ören, M. (2021). Medyada Kadına Yönelik Şiddetin Temsili. *Toplum ve Medya Araştırmaları Dergisi*, 5(2), 114-132.
- Oğuz, C. (2024). Türkiye’de Kadın Cinayetlerinin Medyada Temsili: “Farkındalık” mı, “Rol Modeli” Oluşturma Riski mi?. *Karadeniz Teknik Üniversitesi İletişim Araştırmaları Dergisi*, 14(2), 58-85.

İMDAT derneği; Prof.Dr. Oğuz POLAT başkanlığında 2015 yılının Nisan ayında farklı meslek gruplarına sahip şiddet karşıtı gönüllüler tarafından kurulmuş bir sivil toplum kuruluşudur.

Şiddetle ilgili durum tespiti, rehabilitasyon, verilen hizmetlerin yeterliliğinin incelenmesi, geliştirilmesi ve önleme konularında araştırmalar yapmak, konuyla ilgili eğitim ve danışmanlık hizmeti vermek derneğin ana faaliyet alanları arasında yer alır.

Dernek; suça itilen, sokakta ya da güç koşullarda yaşayan çocuklara ve şiddet mağduru kadınlara yönelik durum saptama, rehabilitasyon, araştırma, önleyici ve koruyucu hizmetlerde çözüm odaklı bir yaklaşımı benimser.

Emniyetin ilgili müdürlük ve şubelerinin yanı sıra Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, Sosyal Hizmetler Çocuk Esirgeme Kurumu gibi kamu kurum ve idareleri, üniversiteler ve ilgili bakanlıklarla iş birliği içinde; bu amaçla kurulmuş ya da kurulacak olan dernek ve vakıflarla dayanışma içinde hareket eder.

Özetle dernek, toplumdaki her türlü şiddetin önlenmesi için çözümler üretir ve toplumda şiddeti doğuran tüm unsurların ortadan kalkacağı, aslında kendisine ihtiyaç olmayacak bir gelecek için çalışır.

Amacı;

- Öncelikle çocuklara ve kadınlara yönelik olmak üzere, onların şiddetten korunmasını sağlamak,
- Çocuk ve kadın haklarına ilişkin tüm ulusal ve uluslararası hukuk düzenlemelerini topluma tanıtarak; farkındalık, bilgilendirme ve bilinçlendirme faaliyetlerini yürütmek,
- Toplumdaki şiddeti önlemek ve şiddet mağdurlarına rehabilitasyon hizmeti vermek,
- Derneğe destek sağlayacak etkinlikler yaparak bu çalışmaların yaygınlık ve süreklilik gösterecek şekilde sürdürülmesini sağlamaktır.

ASUMA (Acıbadem Üniversitesi Suç ve Şiddetle Mücadele Uygulama ve Araştırma Merkezi)

Vizyonu şiddetle mücadele denilince ilk akla gelen, çalışmalarına en çok güvenilen merkez olmak olan ASUMA'nın vizyonu;

Suç konusunda ve özellikle kadınlar ve çocuklara karşı şiddetle mücadele edilmesinde aktif rol alınması, şiddetin önlenmesine yönelik çalışmalar ve projeler geliştirilmesi, çalışma ve projeleri teorik boyutun ötesine geçen ve pratik faydası ile çalışılmasının sağlanmasıdır.

2015 yılında Prof. Dr. Oğuz Polat direktörlüğünde kurulan ASUMA'nın temel çalışma alanları arasında;

- Konuyla ilgili araştırma ve projeler yapmak
- Konferans, panel ve kongreler düzenlemek
- Haritalama çalışmaları yapmak
- Risk analizleri yapmak
- Konuyla ilgili periyodik raporlar hazırlamak
- Koruma stratejileri konusunda modelleme çalışmaları yapmak
- Önleme çalışmaları yapmak
- Haklar konusunda bilgilendirme ve bilinçlendirme çalışmaları yapmak bulunmaktadır

